

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 50 Kupfer tafeln

Nicht ausleihbar

SYMBOLISCHES
Wörterbuch
der
deutschen
Sprache

BYVOEGZELS
OP HET
VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

BYVOEGZELS
OP HET
VAN DER LANDSCH
WOORDENBOEK.

BYVOEGZELS
OP HET
VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

A—B.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART,
M D C C X C V I I.

BYVOEGSEL

OF HET

Rara

VADERLANDSCH

Niederl. G. 364

WOORDENBOEK

MET TAALLEN, PLAATZEN EN FOURMATEEN

GOESPRONKEN VERZAMELT

JACOBUS KOK

A-B

43 of 243

TE AMSTELDAM, bij
JOHANNES ALBERT
MEEUXVIJL

BYVOEGZELS

OP HET

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

A.

AACKMARYP, volgens den gewoonen tongval *Ekmaryp*, thans een gering Dorp in Friesland, doch van ouds vermaard om eenige gebeurtenissen, welke hier verdienen vermeld te worden. Even als in de meeste Friesche Dorpen, ontmoette men hier, van ouds, verscheiden steenen gebouwen, bij den naam van *Stinzen* bekend. Een derzelve, zeer sterk en zwaar van muren, behoorde aan **JOKE GALEMA**. **AGGE DONIA**, zijn vijand, geholpen van **JOKE DOUWMA**, ontwendigde hem die Sterkte, in den Jaare 1459. Thans vestigde **DONIA** hier zijn vast verblijf, en viel, van daar, als een woeste roover, van tijd tot tijd, de bezittingen zijner nabuuren aan, van het Dorp *Boxum* af tot heel aan de Stad *Bolsward* toe. Niet flegts roofde hij het vee uit de velden,

DEEL I.

A

maay

maar felde geheele Dorpen onder brandschatting. Het kon niet misfen, of deeze moedwil moest de algemeene opmerking wekken. De openbaare veiligheid was 'er mede gemoeid. In den Jaare 1461 besloot men, op eenen algemeenen Landsdag, het Roofnest, met de gemeene magt van 't Land, uit te rooien: te meer, alzo de baldaadige eigenaar, strijdig met 's Lands wetten, vreemde knegten in soldij hieldt. Welhaast wierdt de Sterkte van eene aanzienlijke magt, naar men wil, van wel vierduizend man, omsingeld. Doch, in weerwil van dit aanzienlijk getal, vonden de belegeraars zich genoodzaakt, onverrigter zaake, af te trekken, naadat RIRNK KAMSTRA, SJOERD AYLVA en nog zeven voorname lieden, nevens veele gemeenen, 'er het leeven hadden gelaten. De reden deezes voorspoeds der belegerden was, omdat zij zich van Musketten bedienden, een, tot nog toe, in *Friesland*, onbekend Wapentuig. Opgeblazen op deeze zege, staeg, allengskens, tot nog hooger top de euvelmoed en plonderzucht van DONIA met de zijnen; welken hierom, en van wegen hun gevreesd en doodlijk Schietgeweer, de naam van *Droezen*, of Duivelen, wierdt gegeven. Met dit alles stelde men het ontwerp, omtrent een herhaalden aanval, niet ter zijde. GALE GALEMA, van *Koudum*, bloedverwant des voorgaanden eigenaars, geholpen van den bovengenoemden JOUKE DOUWMA, in het volgende jaar, van nieuws, het beleg om de Stins geslagen hebbende, veroverde dezelve binnen veertien dagen, en deed haar tot den grond toe slegten. 't Is te denken, dat de belegeraars, ter bevorderinge hunner onderneeminge, zich ook van Musket en Buspoeder zullen bediend hebben. DONIA was het gelukt, de handen zijner vijanden door de vlugt te ontsnappen. De bezetting bedong vrijen uittogt, met behoud van lijf en goed. Men ziet nog, in dit Dorp, eenige overblijfsels van een oud Kerkhof der Pastorije van *St. Jansga*.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

AALBERICUS; zie ADELBERICUS.

AD

ABBAGAR; lees hier voor ABBECA. Als iets, ten platten lande, in *Friesland*, niet zeer algemeen, pronkt de Kerk van dit Dorp met een fraai Orgel. Een zeer aanmerkelijk getal Stinzen of Sterkten versierde, van ouds, dit Dorp. Onder andere lag hier de Stins van HARING DOUWES; aangaande welken wij verhaald vinden, dat deszelfs Moeder, in den Jaare 1500, zich in de droevige noodzaaklijkheid bevondt, om dezelve te moeten overgeeven aan Jonkbeere MARTENA, alzo deeze haar dreigde, in gevalle van weigeringe, haaren Zoon, welken hij gevangen hadt, in haare tegenwoordigheid te zullen onthoofden. Tien jaaren vroeger was de Stins van FOPPE SJAARDA, gelegen een weinig ten Noorden van het Dorp, door DOUWE TIETES HETTINGA en zijnen broeder EPE, ingenomen en verbrand.

Zie Tegenwoordige Staat van Friesland.

ACADEMIE. (*Leidensche*) Volgens het algemeen aangenomen gevoelen, zou dit doorluchtig Kweekschool van Geleerdheid en Weetenschappen zijnen oorsprong zijn verschuldigd aan de keuze der *Leidenaaren* uit twee Voorregten, tot loon van betoonde dapperheid en taalgeduld, in het vermaard beleg hunner Stad, door Prins WILLEM en 's Lands Edelen en Steden hun aangeboden: te weeten, „Vrijheid, van tollen voor eenige jaaren, of een Lands Hooge School binnen hunne Stad.” Gedurende onzen arbeid aan ons *Woordenboek* vielen ons in handen de onschatbare *Bijvoegzels* en *Aanmerkingen* des Heeren VAN WYN en anderen op het Onsterflijk Werk van onzen Vaderlandschen Historieschrijver, 't welk ons zo menigmaalen tot gids en Vraagbaak diende. Bij het doorlezen dier *Bijvoegzelen* ontdekten wij menig eene dwaaling of verzuim, door ons begaan, door ons volgen van den doorluchtigen WAGENAAR; welken niemand eenen misflag of overzigt ten kwaade zal duiden, als zijnde, naadat hij zijn Werk voltooid hadt, nog verscheiden hem onbekende stukken uitgekoomen, en zeer veele gedeelten der Vaderlandsche Geschiedenissen, door den

arbeid van voornaame Mannen, bekend gemaakt of opgehelderd. Gelijk wij nu, voor al het door ons verkeerd gestelde of verzwegene, in zo verre het ter onzer kennis is gekoomen, aan onze Landgenooten gaarne vergoeding doen willen, zullen wij van den arbeid des Heeren VAN WYN, en der anderen, die aan de verbetering van het Werk van den Heere WAGENAAR gearbeid hebben, gaarne en met dankbaarheid ons bedienen; zullende dezelve ons niet ten kwaade duiden, dat wij meestal hunne eigen woorden overneemen, voor zo veel wij ons nauwlyks in staat bevinden, om hunne welgespierde beknoptheid in enger bestek zamen te drukken. Met het Artikel ACADEMIE van *Leiden* zullen wij eenen aanvang maaken.

De Steller van deezer Aanmerkingen, gezegd hebbende, hoe hem, aangaande de aanbieding van een Hoogeschool, *naa het overgaan der Stad* gedaan, niets zekers was gebleken, behalven het zeggen van P. C. HOOFT, waarop WAGENAAR zich beroept, maar alleenlijk, dat, *geduurende de twee Belegeringen*, de Staaten den *Leidenaaren* beloofd hadden, hen van veele Lasten, indien zij 't Beleg uithielden, te zullen ontslaan, waarop de Ingezetenen, nog in den Jaare 1577, aandrongen, en alstoen eene vrije Jaarmarkt verkreegen, gaat hij dus voort

„ Wat, bijzonderlijk, het aanbod eener Hoogeschool betrefte, men heeft, reeds voor mij, aangemerkt, dat, in de Resolutien van Holland, hier voor geen' grond te vinden is. De Staaten verklaarden, op den vierden Januarij des Jaars 1575, aan den Prince, dat zij, „ opens het oprichten van „ een publique Schole ende Univerfiteyt *binnen den lande* „ *van Hollandt*, wel eerryds, goede wille gehad, ende „ ook eenigh concept hadden gemaect, maar dat hetzelfde, „ tot noch toe, te rugge gesteld was geweest door de dagelyksche zwarigheden der kryghsberoerten; dan dat zy, als „ nu, ter voldoening van zyner Excell: schryven en salutaire „ vermaninge, *einstelyk*, beslooten hadden deselve Univerfiteit „ te doen vorderen, en de Stad *Leiden*, tot de plaats van „ dien, verkofen.”

„ In de Vroedschaps Resolutien der Stad *Gouda*, van den tweeëntwintigsten December des Jaars 1574, leest men deeze woorden: „ Up huyden js ter Vroetschap by de Bur- „ gemren geproponereert, hoe dat zy verstaen dat men in „ *Hollandt van meeninge es een Uniuersiteyt op te stellen*, „ Ende soe dese stede jegenwoordelick van sobere weluaerte, „ ende neringe es, js tzelue in cojcatie (*communicatie*) ge- „ leyt ende omme gevraecht, off men *In guualle als bouen* „ *van Stats wegen solliciteren zal, om dvoorsz. Uniuersi-* „ *teit alhyer te hebben, Waerop geresolveert js sulcx te* „ *doen versoucken.*” *Gouda*, schoon één der Hoofdsteden, hadt dan, ten deezen tijde, denklijk, aan *Leiden* nog geen aanbod gedaan.

„ Ik zoude den loop der zaaken, omtrend de oprigting van *Leidens* Hoogeschool, voor mij, op grond der bovengemelde en andere redenen, tot nog toe, dus opvatten. Dat men, reeds een geruimen poos voor de *Belegering* van *Leiden*, ernstig gedacht heeft een Hoogeschool, in *Holland* of *Zeeland*, op te rigten, waar toe men zelfs, bij de Staaten van *Holland*, met betrekking tot hun Gewest, een scherze gemaakt hadt, doch 't geen egter de tijdsomstandigheden verhinderden werksellig te maaken; dat men, na 't ontzet van *Leiden*, meer luyt krijgende, toen ook dat denkbeeld weder wakker is geworden, waarop Burgemeesteren van *Gouda* (uit welker Regeering Mr. JAN JACOBSZ. één der Raaden was *nevens zijne Excellentie*) 'er aan de Vroedschap kennis van gaven, op den tweeëntwintigsten December, boven gemeld; dat, ondertuschen, de Staaten van *Holland* zich toen nog niet bepaald hebbende nopens de juiste Stad of Plaats, *Goudenaaren*, hier op, begrepen aan hunne eigene Stad te mogen en te moeten denken; dat de last van *Gouda*, ('t geen eenige dagen gedraald hadt ter dagvaard te komen) aan den Prinsse, nu in *Zeeland* zijnde, denklijk niet tot op den achtentwintigsten derzelve maand, zal zijn verborgen gebleven, te minder, daar de Vergadering van *Holland* bij een was, en ter zaake van een voorgeslagen Verdrag door REQUESSENS, de Heeren VAN WYNGAARDEN EN KAMERLING, op den vijftwintigsten, naar hem gezonden wierden, die spoedig reis-

den en hem ook van dit werk, gelijk men, met grond, vermoeden mag, zullen gesproken hebben. Dat de Vorst, op dien achtëntwintigsten December, een brief afzende aan de Staaten van *Holland*, daar in, wel de noodzaaklijkheid der oprigtng eener Hooge School, binnen *Holland* of *Zee-land*, aanprees en zijne keus op *Holland* liet vallen, maar zich egter, nopens geene bepaalde Stad of Plaats, uitliet, vermijdende, langs deezen weg, één, of, mischien, meer Hoofdsteden, in haare verzoeken, opentlijk, voor het hoofd te stooten, en teffens, zich zelve bloot te stellen, indien men eens 't oor, meer naar een andere plaats dan *Leiden*, liet hangen; dat hij, des niet te min, voor zich zelve, en als beloofd hebbende der *Leidenaaren* dapperheid, aan hunne Kinderen en Kindskinderen, te zullen gedenken, tot die Stad neigende, en deeze zijne bijzondere meening, door Mr. LAQUES TAYAERT, (dien hij, voorzigtiglijk, ten dien einde, met zijnen Brief herwaarts gezonden hadt) aan eenige Leden van Staat hebbende doen open leggen, hier op de zaak een gunstiger keer voor *Leiden* nam en 't geheele werk, reeds op den vierden Januarij des Jaars 1575, naar 's Prinzen wensch, ter Vergadering van *Holland*, wierdt beslooten: welke spoed, voor 't overige, van daar kwam, dat men, ten zelve tijde, (gelijk ik reeds aanroerde,) handelde over een Verdrag met REQUESENS, en bij 't sluiten van dien, naar meening van zijne Doorlugtigheid, een' stilstand van wapenen zou geboden, en de hoop afgesneeden worden tot oprigtng der Hooge Schoole. In de *Goudsche* Resolutien, vinde ik niet, (en 't verdient eenige opmerking) dat van de bovengem. Stads last, en 't geen 'er op gevolgd was, eenig Rapport is gedaan."

Zie Mr. H. VAN WYN en anderen, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op J. WAGENAAR.*

ACHLUM. Als eene bijzonderheid, dit thans gering *Friesche* Dorp betreffende, oordeelen wij der opteekeninge niet onwaardig, dat men in den Tuin der Wooninge van den Predikant

dikant dezes Dorps, 't eenigen tijde, eenen Koperen Penning heeft gevonden, waarop men den naam las van DIRK VAN BRONKHORST; die aldaar genoemd wierdt *Stadhouder van Friesland*. De Penning, die de grootte van eenen Schelling hadt, schijnt bij VAN LOON niet bekend geweest te zijn.

Zie J. W. TE WATER.

ADDING, was, eertijds, een aanzienlijk en vermogend Geslacht in Groningerland. De Stamvader, immers de eerste, welken wij aan het hoofd eener geregelde Opvolginge, vermeld vinden, was

EGGE ADDING *van Westerwolde*; hij wordt vermeld in eenen Brief van den Jaare 1391. Bij zijne huisvrouw FOKKE (OF FOKJE) KENEMA verwekte hij twee Zoonen:

1. HAJO ADDING, die volgt.

2. *Bolo Adding*, vermeld in eene Brief van den Jaare 1400.

HAJO ADDING nam ter vrouwe N. N. REINSTE, Kleindogter van *Luibard*, wiens Vader Lubbert Hoofdling te Embden was. HAJO verwekte eene Zoon,

EGGE ADDING, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1447. In den Jaare 1475 wierdt hij gewelddaadig omgebracht, nalaatende eenen Zoon,

HAJO ADDING, die, bij zijne Echtgenoot N. N. verwekte twee Zoonen:

1. JURGEN ADDING, die volgt.

2. *Lieve Adding*, in den Jaare 1442 gestorven.

JURGEN, vermeld in eenen Brief van den Jaare 1521, hadt ter Vrouwe eene Dogter uit het Geslacht van TEEMA, bij welke hij Vader wierdt van

HAJO ADDING, die, naa zijns Vaders dood, in den Jaare 1525, door de Abdij Corvey met Westerwolde beleend wierdt. Zijne Echtgenoot was ANNA THEDEMA, en hij bij dezelve Vader van

1. *Hajo Adding*, in den Jaare 1580 of 1581, kinderloos overleeden.

ADDING, ADELEN.

2. *Margaretha Adding*, gehuwd aan *Eilco Clant* welken zij eenen Zoon baarde, *Egbert Clant* genaamd. Haar leeven was van korten duur, zijnde, zo wel als haar Man, reeds vóór haaren broeder *Hajo* overleden.

3. *Elizabeth Adding*, in den echt verbonden met *Joost Leeve*, die zich, terstond naa den dood van zijnen behuwdbroeder *Hajo*, door de Abtdij Corvey met de leengoederen van Westerwolde deedt beleenen. Zijn neef, *Egbert Clant*, boven genoemd, kwam hier tegen op, beweerende dat hij als *mascula proles ex sorore majori natu* (het manlijk oir uit eene onder Zuster) moest worden voorgetrokken. Onder de papieren, berustende ten Hove Provinciaal binnen Groningen, zijn nog eenige Stukken voorhanden, dit geschil betreffende. Hoewel de afloop deezes geschils niet duidelijk vermeld wordt, is het, eger, waarschijnlijk, dat het ten voordeele van *Leeve* wierdt uitgesproken, alzo, in zekere Resolutie der Staaten Generaal van den Jaare 1612, *Johan Leeve*, Zoon van *Joost*, en niemand van den naam van *Clant*, in de Westerwoldsche zaaken vermeld wordt.

Zie Tegenwoordige Staat van Stad en Lande.

ADELEN. Bij deeze naam was, reeds vóór het midden der achtste Eeuwe, in *Friesland* bekend een aanzienlijk Geslacht, 't welk, nog honderden van jaaren daarna, in dat Gewest met roem bekend geweest is. Naar de meening van zommigen, zou het, van Moeders zijde, uit Koninklijken bloede zijn voortgesproten. De Stamvader van dat Geslacht, *ADELBIK* genaamd, woonde op zijn Slot, *Adelburg* genaamd, te *Sixbierum*, een Dorp, ongeveer een uur gaans ten Noorden van *Harlingen* gelegen. Deeze tradt in het huwelijk met *KONVELLE*, dogter van *ADGILLUS DEN II*, Opvolger van *RADBOUD*, Koning der *Friezen*. De vrugt deezes echtverbintenisse was *FREDRIK VAN ADELEN*. Zijne Moeder, eene verstandige en godvrugtige Vrouw, droeg de tederste zorges voor zijne Opvoeding in de beginzels van den Christelijken Gods-

Godsdienst, volgens de begrippen van dien tijd. Ook deelde zij haaren Zoon haare kundigheden mede omtrent deeze en geene takken van geleerdheid en weetenschap. Naa gerulmen tijd dien post met alle getrouwheid en ijver te hebben waargenomen, beval KONOVELLE haaren lieveling aan het opzigt van RIXFRID, haaren Landgenoot, die thans op den Bischoplijken Stoel van *Utrecht* zat. Meer dan gemeene vorderingen maakte hier FREDERIK VAN ADELEN in de kennis van Wijsbegeerte, Godgeleerdheid en andere nutte kundigheden. Zijn zedelijk karakter, zijne godsvrucht, besccheidenheid, goedhartigheid en andere fraaie hoedanigheden, verworven hem, daarenboven, de algemeene hoogagting en liefde. Zelf won FREDERIK in die maate de hoogagting en gunst van Keizer LODEWYK, dat deeze, van het overlijden van Bisshop RIXFRID de maare hebbende ontvangen, met zijne Gemaalinne zich na *Utrecht* begaf, met oogmerk om te bewerken, dat zijnen gunsteling de Bischoplijke Mijter op het hoofd gezet wierdt. Weinige moeite koste het den Keizer, om de keuze der stemgeregigten ten voordeele van VAN ADELEN te doen uitvallen. Meer moeite hadt het in, den verkozenen in de uitgebragte verkiezing te doen berusten. Uit alle zijne magt verzette zich FREDERIK daar tegen, zich beroepende op zijne onmagt, om eene zo gewigtige waardigheid te kunnen draagen. Voor het geroep des Volks en den wille des Keizers moest hij, ten langen laafte, kamp geeven. Toen liet hij, onder zwaare verzuchtingen, en niet zonder het storten van traanen, zich het Bischoplijk gewaas aantrekken. Met groote plegtigheid, en met algemeene toejuiching, geschiedde de inhuldiging. Dezelve was niet volbragt, of Bisshop FREDERIK deedt eenen keer na *Zeeland*, om, in gevolge des Keizers raad en vermaaninge, de bloedschendende huwelijken, vooral onder de Opgezetenen van het Eiland *Walcheren* in gebruik, te keer te gaan. In zijne maatregelen, wijs beleid en kloekmoedigheid zamenparende, slaagde de Bisshop niet ongelukkig in deeze onderneeming. Hoewel in 't eerst gewapenderhand zich daartegen verzettende, namen de schuldigen, ziende dat men 't ernstig meende, voor zwaarder straffen bedugt, de toevlugt tot 's Bischops

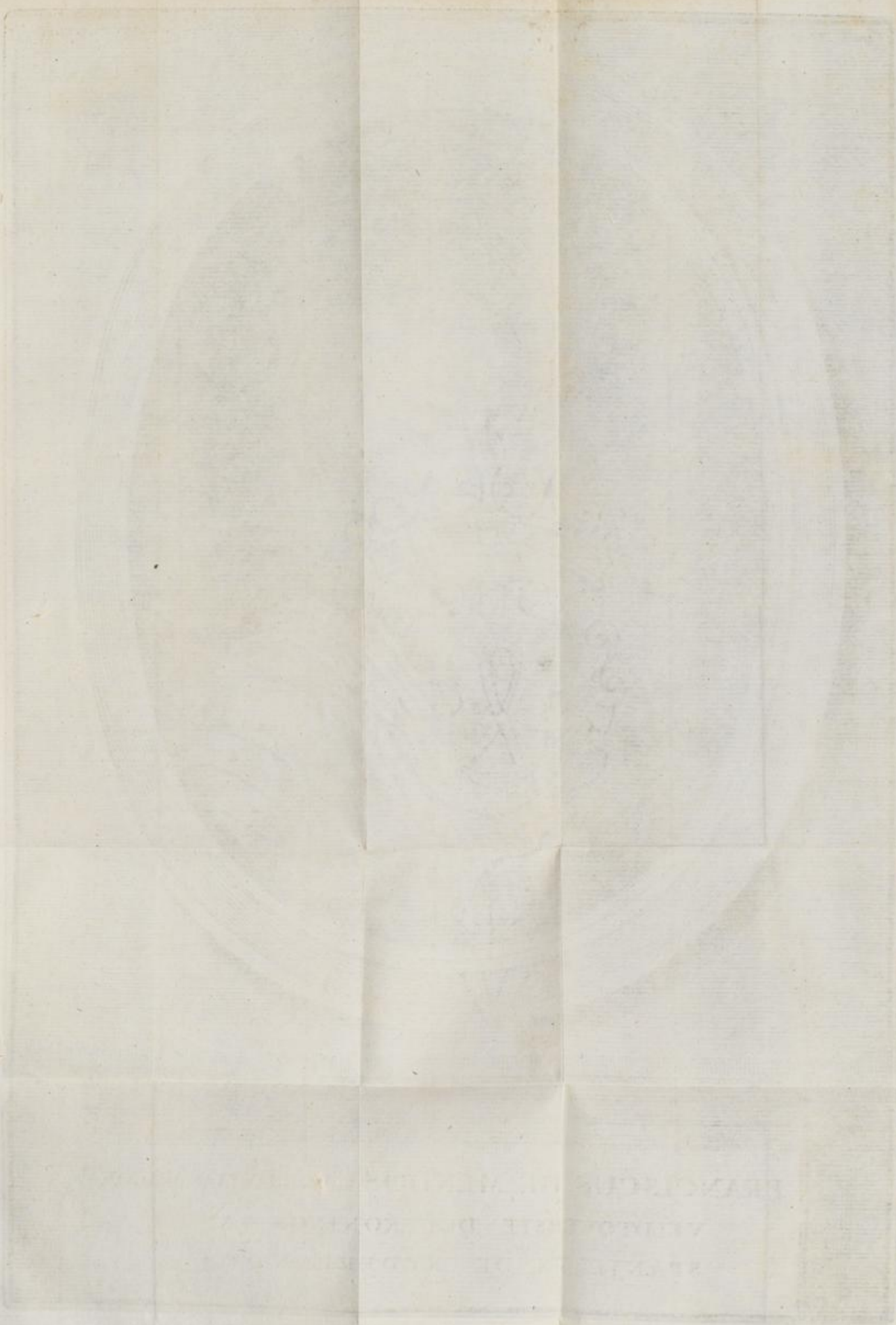
bermhartigheid, zich onderwerpende aan de Kerkelijke boedoeningen, welke hun, naa het verlaaten van het onwettig bed, wierden opgeleid.

Naa het gelukkig volvoeren van dit loflijk werk, vertrok Bisfchop FREDERIK na *Friesland*, om zich aldaar te verzetten tegen eenige vreemde gevoelens, raakende het leerstuk der Drieëenheid, naar *Arianerij* en *Sabellianerij* zweemende, welke aldaar gedreven wierden. Daar toe bediende hij zich van zekeren ODULFUS; welken vervolgens het opzigt over de Kerk van *Stavoren* wierdt toevertrouwd, en die bekend staat als de stigter van het eertijds vermaarde *St. Odulfsklooster*. Zo groot was de ijver van Bisfchop FREDERIK voor de zuiverheid der leere en der Kerkelijke tucht, dat hij niet slegs *Zeeland* en *Holland*, maar ook *Friesland*, *Groningen*, *Overtijsel* en *Twent* doorreisde, allerwege de noodige schikkingen beraamende, welke hij, ter handhaavinge en bevorderinge der Christlijke Leere, nuttig en dienstig oordeelde. Aan zo veel arbeidens en ijverens, in de waarneming van zijn ampt, beantwoordde des Bisfchops uiteinde niet. Op zekeren dag, in den Jaare 838, in de *St. Jans Kapelle* te *Utrecht*, den plegtigen Eerdienst verrigtende, wierdt hij, door opgemaakte moordenaars, op eene wreedaartige wijze, van het leeven beroofd. Zommigen meenen, dat dit feit gepleegd wierdt door bewerking van JUDITH VAN BEYEREN, 's Keizers Echtgenootte, doch, uit hoofde van bloedverwantfchap, op 's Bisfchops aanraaden, verftooten. Doch de Keizer, zedert, haar wederom tot zich genomen hebbende, zou de wraakzuchtige Keizerin haaren Gemaal tot dit affchuwelijk bedrijf hebben aangespoord. Anderen, evenwel, dit verhaal wantrouwende, geeven daar van andere redenen; en, naar onze meening, niet zonder grond, wanneer men in aanmerking neemt, dat FREDERIK door zijnen broeder ALFRIK of ADELBRİK in den Bisfchoplijken Zetel wierdt opgevolgd; en 't welk zonder 's Keizers toestemming niet konde gefchieden. ALFRİK, daarenboven, was de Man niet, van wien LODEWYK eenige oogluiking omtrent een misdaadig gedrag kon verwagten. Volgens getuigenis der Schrijvers van deezen tijd, blonk ALFRİK uit in alle Christlijke deugden.

boe-
ventig
rrok
rzer-
stok
vee-
ende
zigt
be-
liff-
ERIK
dat
vd,
de
ige
or-
e-
de
ns'
e,
d.
n
in
n
t

ijke bo
onwens
verto
verzo
leerlul
zwe
ediende
opzig
he be
dijf
dax
, du
land,
e de
ringe
oor
see
inde
lans
de,
ed.
en,
AN
en
en
ot

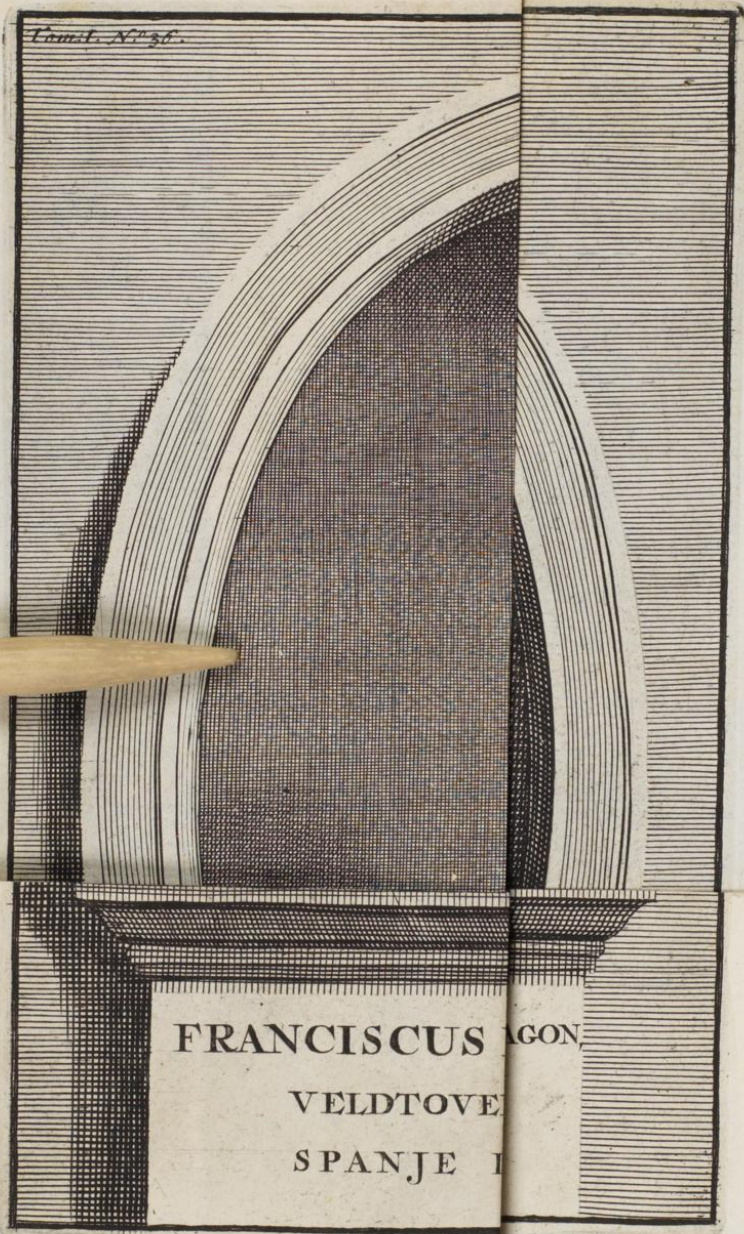

Ensch. N° 36.

FRANCISCUS DE MENDOSA, ADMIRANT VAN ARAGON,
VELDTOVERSTE DES KONINGS VAN
SPANJE IN DE NEDERLANDEN.

Comit. N° 30.

FRANCISCUS AGON

VELDTOVE

SPANJE I

den. Yverig was hij omtrent alle deelen van den Godsdienst, en een gellagen vijand van alle ketterijen, en zocht daartegen het wankelende volk te versterken. Met dit alles was hij zo weinig verkleefd aan aardse goederen, dat hij, wel verre van zich met de inkomsten van zijn Bisdom te verrijken, alles aan de Kerk van *Utrecht* ten geschenke gaf, wat hij, in verscheiden Dorpen van het Sticht, in eigendom bezat. Het eigenlijk jaar van Bischof ALFRIKS overlijden vinden wij niet aangeteekend.

Zie *Vita* FREDRICI *Episcopi Traject.*

ADMIRANT VAN ARRAGON, (*Don FRANCISCO DE MENDOZA*) een Spanjaard van veel aanzien en groot vermogen, nevens den Kardinaal Aardshertog, ALBERTUS VAN OOSTENRYK, in den Jaare 1596, herwaarts gekoomen, toen deeze, door Koning PHILIPS van *Spanje*, tot Landvoogd der Nederlanden was benoemd. Zeer tegen den zin der Nederlanderen, die zich gevleid hadden, dat, met de overkomst des nieuwen Landvoogds, de Spanjaarden hun gezag kwijt zouden zijn, wierdt den Admirant het Opperbeleid des Oorlogs opgedraagen. Het vertrouwen, welk in hem gesteld wierdt, bedroog hij niet. In den Jaare 1598, een Leger van twintigduizend Knegten en tweeduizend Paerden hebbende bijeenverzameld, vervulde hij den Rhijkant met den schrik voor zijnen togt. Zijn toeleeg was, over den Rhijn te trekken, en voorts, door de *Betuwe*, na *Holland*. In het begin van September des gemelden jaars voerde de Admirant, aan verscheiden oorden, zijn Leger over de Maas, en trok vervolgens, door de onzijdige Landen van *Gulik*, *Keulen* en *Kleeve*, na den Rhijkant, zonder zich te kreunen aan de schennis van den Rijksbodem. Tusschen *Bon* en *Keulen*, doet hij zijne Benden, op gepreste Vaartuigen, over den Rhijn trekken, verzekert zich van den overzijdschen oever, en jaagt, met behulp van twee Veldstukjes, de Staatse Uitleggers den stroom af tot aan *Rhijnberk*. Hij zelve, met het gros des Legers, den linker oever des Rhijns langs trekkende, verovert *Orfoi*,
welks

ADMIRANT v. ARRAGON. (Don F. DE MENDOZA)

welks Vestingwerken, aan welke men bezig was te werken, hij voorts deed voltooiën. Een gedeelte van zijn Leger, 't welk tegenover die Stad zich hadt nedergeflagen, viel van daar in het Graaffchap *Zutfen* en het Land van *Overysfel*, bedrijvende alomme, zo op onzijdigen als op vijandlijken bodem, onbeschrijflijken moedwil. Doch de Dorpen der *Veluwe*, over welke de Admirant belastingen hadt uitgeschreven, weigerden hem dezelve, door Prins MAURITS daartegen gewaarschtwd zijnde. ULRICH VAN VALKENSTEIN, *Graaf van Broek*, zij zu zwak Kasteel, naa eenige verweering, bij verdrag hebbende overgegeeven, wierdt daarna, in koelen bloede, op last, meent men, van den Admirant, vermoord. *Wezel*, omtrent deezen tijd, aan MENDOZA afgevaardigden hebbende toegeschikt, om hem, door onderwerping en geschenken, te vermurven, wierdt gedwongen den Roomschen Godsdienst te herstellen, en eene sterke Spaansche Bezetting in te neemen. Daarenboven moest de Stad het Leger van Koorn voorzien, en den Veldheere honderdduizend Daalders opbrengen. Naa *Rees* en *Emmerik* bezet te hebben, bemagtigde hij *Tisselburg*, alwaar verscheiden burgers wierden omgebracht. Allengskens naderden nu elkander het Staatsche en Spaansche Leger; zodat zij geduurige schutgevegten hielden, waarin de Spaanschen, afgemat door koude en honger, veelal te kort schootten. De Admirant, de kloekheid zijner Troepen mistrouwende, durfde MAURITS, hoewel zwakkèr van volk, niet aantasten, maar trok na den *Tysel*, slaande zich voor *Deutlichem* neder, 't welk hij beschoot, zonder het op te eischen. Hieruit besloot men, dat hij het Stadje stormenderhand veroveren, en aan den Soldaat ter plonderinge wilde ten beste geeven. Dit, evenwel, geschiedde niet. In het begin van November nam hij het bij Verdrag in.

Intusschen was de hongersnood in het Leger van den Admirant zo groot geworden, dat overloopers en gevangenen verklaarden, in vijf dagen geen brood geproefd te hebben; 't welk den Kardinaal ANDREAS zijnde ter ooren gekoomen, aan MENDOZA last deedt geeven, met het Leger te rug te trekken, en op den Duitschen bodem te overwinteren. Hij deedt het te *Rees*. Zijn Leger trok, grootendeels door

Mun.

Munsterland en 't Graaffchap *Reklinghuizen*, voorts door 't Hertogdom *Berg* en 't Graaffchap *Mark*, alwaar verscheiden Steden ingenomen, geplonderd en met moord en vrouwenkragt vervuld wierden. *Kalkar*, *Goch* en *Zante* wierden in de maand December ingenomen, terwijl de Admirant, de herhaalde klagten over deeze schennis en moedwil, trozzelijk beantwoordde.

MENDOZA, midlerwijl, bespeurende, dat de Duitfche Vorsten toefstel maakten om zich te wreeken, over het fchenden van hunnen bodem, fpaarde giften noch andere kunftenarijen, om hen onderling te verdeelen, terwijl hij, in eene Bijeenkomst der Rijksvorsten, te *Keulen* gehouden, zijn gehouden gedrag breedfpraakig deedt verfchoonen en ophemelen. Met den aanvang van de maand April des volgenden Jaars 1599, beflout hij, evenwel, het Leger, thans vijftienduizend man fterk, de Winterkwartieren te doen verlaaten, en langs de beide oevers des Rhijs na den Staatfchen bodem af te zaken. Omtrent eene maand daarna floeg hij zich, ter wederzijde van den Stroom, voor *Schenkenfchans* neder. Maar de Overfte RICHARDOT, zich herinnerende dat de Hertog VAN PARMa hier weleer het hoofd hadt gefooten, raadde tot het onderneemen van eenen inval in de *Bommelerwaard*. Ook zag hij zich, eerlang, genoodzaakt, van daar op te breeken, flaande zich, omtrent het midden van Maj, met zijn Leger, voor *Bommel* neder. Terftond deedt hij zijn volk arbeiden om de Stad te naderen. Een aanval op de Buitenwerken wierdt met groot verlies afgeflegen. 't Beleg wierdt flauweelij vervolg, tot op omtrent het midden van Junij, wanneer de Admirant met flillen trom oprak, en tot bij *Rosfum* te rug week; boven welke Plaats hij, eenen inval in de *Thielerwaard* vrugtloos beproefd hebbende, den Schans *St. Andries* deedt ftigten. Met deezen arbeid verliep de Zomer; waarna hij Bezetting in den Schans gelegd hebbende, het Leger deedt afrekken na *Brabant*, daar de Soldaaten, zich wijd en zijd verfpreadende, tot de gewoone ongebondenheden wederkeerden.

In den Jaare 1600 was de Admirant tegenwoordig in den vermaarden Slag van *Nieuwpoort*, daar hij, in 't heefte van
 hee

het gevegt, en terwijl de kans noch hachelijk stondt, van zijn paerd geworpen zijnde, den onzen in handen viel. Men voerde hem na *Oostende*, werwaarts zich ook Prins MAURITS, daags naa het gevegt, begeeven hadt. Hier hieldt men eenen staatelijken Maaltijd, tot welken ook de gevangene Veldheer genodige wierdt. Aan tafel beet hem Prins MAURITS tamelijk vinnig toe, „ dat hij nu gelegenheid zoude hebben om *Holland* te zien, waarna hij reeds meer „ dan vier jaaren hadt verlangd.” Van *Oostende* wierdt de Admirant op 't *Huis te Woerden*, en van daar na 's *Hage* gevoerd. Hier hieldt men hem gevangen tot in de maand Maij des Jaars 1602, wanneer hij, ten blijke van het vertrouwen, 't welk men, ten Spaanschen Hove, in hem stelde, tegen alle de gevangenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden, in de *Indiën*, in *Spanje*, in *Portugal* en in de *Nederlanden*, nitgewisfeld en losgelaaten wierdt; volgens een schriftelijk verding, door Koning PHILIPS van *Spanje* eigenhandig onderteekend. Terwijl de Admirant in den *Haa-ge* gevangen zat, hadt hij de gemoederen der aanzienlijkste Regenten zoeken te polzen, nopens derzelve geneigdheid tot vrede. Zelf hadt hij, ten dien einde, eenige voorslagen gedaan aan 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD en den Griffier KORNELIS VAN AERSSENS, die hem, te gelijk, op bevel der Staaten, waren koomen spreken. MENDOZA vorderde, in die zamenkomst, erkentenis en hulde aan de Aardshertogen ALBERTUS en IZABELLA, die, in de Vereenigde Gewesten, vrijheid van Godsdienst toestaan, en al het voorledene vergeeten zouden, en ook bezorgen dat Koning PHILIPS den Vrede bekragtigde. Doch deeze voorstellen vonden geen ingang. De Staaten meenden, dat een Vrede, op zulke voorwaarden, eerlijk, zeker noch Christelijk zijn zoude.

Terstond naa zijne slaaking bekwam de Admirant het bevel over het Spaansche Leger. Doch zedert zijne nederlaage bij *Nieuwpoort* schijnt hem de moed een weinig te zijn ontzouken. Want als Prins MAURITS, in den Jaare 1602, tegen hem over lag bij *Thienen*, zocht deeze hem vergeefs tot enen veldslag uit te lokken. Ook vinden wij, zints deezen

tijd,

tijd, aangaande den Admirant niets merkwaardigs aangeteekend.

Zie BOR en VAN METEREN.

ADRIAAN WILLEMSZOOM, bijgenaamd *Boizet*, was, ten tijde van het beleg van *Leiden*, Admiraal van *Zeeland*. Te gelijk met *Lodywyk Boisot*, kwam hij, in den aanvang der maand September des Jaars 1574, te *Rotterdam*, met eenige welbemande Vaartuigen, nevens mond- en oorlogsbehoefsten, in *Zeeland* verzameld. Hun ontwerp hieldt in, zich met de *Hollandsche Vloot* te vereenigen, en gezamenlijk *Leiden* te ontzetten. Schrikwekkend zag 'er ADRIAAN WILLEMSZOOMS bootsvolk uit. Zommigen hadden maar éenen arm; anderen gingen op één voet of been, en op een stiel. De meesten droegen vervaarlijke liddeekens. Op de hoeden droegen zij halve Maanen, met het Opschrift: *liever Turksch dan Pausch*. De welgelukte onderneming bewoog ons, hier 's Mans naam voor de vergeetelnis te bewaaren.

Zie B O R.

ADRICHIOMIUS, (CHRISTIANUS) een Geestlijke en Geleerde van de Zestiende Eeuwe, wierdt geboren te *Delft*, in den Jaare 1533. Zich op de beoeffening der Godgeleerdheid, en daar mede verwante weetenschappen hebbende toegelegd, maakte hij in dezelve meer dan gemeene vorderingen, en was tevens zeer ijverig in zijne Godsdienstige begrippen. Gedurende eenigen tijd bekleedde hij den post van Kloostervogd der Geestelijke Zusters van *St. BARBA*, in zijne geboortestad. De opkoomende burgerlijke en godsdienstige oneenigheden deden hem dien post nederleggen. Hij verliet zijna *Vaderland*, eerst de wijk neemende na *Brahant*, en vervolgens na *Keulen*. Hij arbeidde aan een geleerd Werk, 't welk eerst naa zijnen dood is in 't licht gekoomen. Het behelst eene beschrijving van het Heilige Land in 't algemeen, en van de Stad *Jerusalem* in 't bijzonder. Onder den titel

VAN

van *Theatrum Terræ Sanctæ*, met Landkaarten verrijkt, wierdt dit Werk gedrukt te *Keulen*, in folio, in den Jaare 1593. Behalven het aangekondigde, bevat dit Werk een Kronijk van het Oude en van het Nieuwe Testament. Hooger zou dit Werk verdienen geschat te worden, indien de Schrijver zich minder hadt verlaaten op *MÁNETHO*, *BEROSUS* en andere verdagte getuigenissen. Zomtijds verbergde *ADRICHOMIUS* zijnen waaren naam onder dien van *CHRISTIANUS CRUCIUS*, en gaf, onder denzelven, te *Antwerpen*, in den Jaare 1578, in het licht het *Leven van JESUS CHRISTUS*, nevens eene Redevoering *de Christiana beatitudine*, over de Christelijke Gelukzaligheid, welke hij, in de maand Julij des Jaars 1570, in een Algemeen Kapittel, hadt uitgesproken. *ADRICHOMIUS* overleedt te *Keulen*, in de maand Junij des Jaars 1585, het dertiende jaar zijner ballingschap, en wierdt begraaven in het Klooster der Kanunnikesen van *Nazareth*, waar van hij, zints eenigen tijd, het Opperhoofd geweest was.

Zie *BAYLE*, *Dictionaire Historique et Critique*.

ADUWART. De niet voldane belofte, omtrent meerdere bijzonderheden, dit Dorp en de Abdij betreffende, zullen wij hier vervullen. Naar men wil, zou de oorspronkelijke benaaming geweest zijn *Adewerth*, zo veel als *Oude Wierde*, of *Wier*, zijnde eene hoogte, welke van ouds, toen de Zeedijken minder versterkt waren, tegen hooge watervloeden wierden opgeworpen. Eene Heerlijkheid voert den zelfden naam, behoorende onder dezelve de Dorpen *Garnwert*, *Oostum*, *Franfum*, *de Ham*, *Wierum* en de *Hoogen Meden*. In de Roomsche tijden was dit alles de eigendom van de rijke Abdije van *Aduwart*, doch verviel naderhand aan de Staaten, die vervolgens het zo genaamde *Redgerregt* verkogt hebben in vierëntwintig aandeelen, voor de somme van zeséuveertigduizend vijfhonderd achténnegentig Guldens.

Zeer vermaard was, in vroegere dagen, dit Dorp door de rijke Abdij en het Klooster der *Bernardijnen*, in den Jaare

1192 hier gestigt. Dermaate vermenigvuldigde, binnen korten tijd, het vermogen der Abdije, dat men, reeds in den Jaar 1240, zich genoodzaakt vondt, in de plaats der eerstgebouwde Kerke, als die te klein was geworden, eene nieuwe en pragtiger Kerk te stigten, volgens het model der Abdije van *Clairvaux*, in *Champagne*. Schoon dagelijks tweehonderd werklieden aan het gebouw arbeidden, hieldt het, egter, aan tot in den Jaare 1263, eer het ten godsdienstigen gebruike kon worden toegeheiligd. Het was een deestig Kruisgebouw, van vijftig schreden in de lengte, en vijfëntwintig in de breedte. Achtien pilaaren onderschraagden de lange, en acht de korte zijde. Benalvèn het groot Altaar, telde men 'er elf Kapellen. Voorts was de geheele Abdij, met haare menigvuldige gebouwen en ruime beplantingen, van eene breede graft en steenen muur omringd, van vier zwaare en sterke torens voorzien. Onder de meest versterkte Plaatzten van het Gewest mogt, derhalven, dit Gestigt, ten zijnen tijde, geteld worden. Door de milde geschenken der Godvrugtigen groeide, allengskens, het vermogen der Abdije, tot die hoogte, dat zij niet slegts het waereldlijk regtsgebied over *Aduwart* en vijf nabuurige Dorpen zich toeëigende, maar ook haare bezittingen, elders, wijd en zijd uitbreidde. Zij was genoegzaam meester van de *Aduwarter Zyloort*; bezat binnen de Stad *Groningen* een aanzienlijk huis, hebbende een vrijen toegang langs eenen brug over de Stads graft; was in *Hunzingo* eigenaar van het zegenoomde *Roode School*, welks Hofmeester den post van Voorzitter in de *Winzumer Zyloort* bekleedde; en stigte, daarenboven, in den Jaare 1345, in *Fivelgo*, een Nonnenklooster, eerst, naar de Heilige, aan welke het was toegewijd, *Annenklooster*, en vervolgens ook *Klein Aedwerth* of *Aduwert*, genoemd. Intusfchen liep deeze aanwas van vermogen bij veelen in het oog: zodat, reeds in den Jaare 1342, op eene gemeene Landsvergadering bepaald wierdt, dat de Abdij voortaan geene landgoederen zou mogen aankopen. Een besluit, nogthans, 't welk geene uitwerking slijnt gehad te hebben.

Bij dit alles kwam nog, dat de Abtdij, vermaard om haaren rijkdom, het niet minder was als een Zetel en Kweek-school van Geleerdheid. Mannen, beroemd om hunne ervarenheid in Taalkennis, Wijsbegeerte en andere takken van Geleerdheid, deelden 'er hunne kundigheden mede aan Jongelingen, welke, van heinde en verre, herwaarts kwamen toevloeien. **GOSWINUS VAN HALEN**, Overste van het Fraterhuis te *Groningen*, plagt 'er het loflijkst getuigenis van te geeven. Hier bij kwam eene ruime verzameling van boeken en geschriften, over bijkans alle takken van menschelijke Weetenschappen. Doch, gelijk niets bestendig is op aarde, het gewijde gestigt onderging het gewoone lot. Het Krijgsvolk der Staaten, welk, in den Jaare 1580, de Abtdij hadt ver-rast, op de aannäderung van den Graave van **RENNENBERG** zich aldaar niet veilig oordeelende, stak 'er den brand in; welke de kostbaare Boekerij verslondt, en voorts aan het Gestigt merkelijke schade toebragt. Volgende Oorlogsrampen bevorderden de verwoesting, en deden de Monniken, den eenen naa den anderen, geheel verloopen. Bij de verandering der Regeeringe namen de Staaten van het Gewest de Abtdij, met de daar onder behoorende goederen, in beslag. Thans wierdt het oud en trotsch gebouw gesloopt. De zwaare Hardsteen verarbeide men tot de Poorten en andere gedeelten der nieuwe Vestingwerken der Stad *Groningen*, in de Jaaren 1608 en 1624.

Zie Tegenwoordige Staat van Stad en Lande.

AGGEMA. Tot dit weleer in *Friesland* zeer aanzientlijk Geslagt, behoorde Jonkheer **PIETER VAN AGGEMA** of **AGGAMA**, die gewoon was zich te noemen *Heer van Kampen tot Wijtmaarsum*, *Alma* en *Rensfema*, drie Stinzen of Staaten van dien naam. Hij was Jonker en Hoveling op de *Meden*, den naam van het Dorp, waarin *Rensfema-State* gelegen is. Zijne Echtgenootte was **TECLA MARIA OCKINGA**, insgelijks uit een der oudste Friesche Geslagten gefproten.

Nao

Naa het overlijden van haare Man verkogt zij, in den Jaare 1695, aan Jonkheere MELLE ALBERDA, Overgrootvader van Jonkheere O. TAMMINGA VAN ALBERDA, het Huis *Renfema*, naet de aanhoorige Heerlijk- en Geregtigheden.

Zie J. W. TE WATER.

ALBERT HOTTENUS, liever HUTTENUS, was een der voorwerpen der Kerkelijke, of liever Staatkundig-Kerkelijke vervolginge, in den tweestrijd tusschen de Contra-Remonstrantsche en Remonstrantsche Leeraaren. Geboren in den Jaare 1587, wierdt hij door zijne Ouders tot het Leeraarampt opgeleid, en bekleedde dien post te *Buren*. Zijne gemaatigdheid bragt hem, eerlang, in verdenking: zodat de Afgevaardigden van het Delftsche Sijnode, in hunne reize door het Gewest, in den aanvang des Jaar 1609, tot deeze Plaats gevorderd zijnde, hem in zijnen Dienst schorsten, tot op den afloop der Dordrechtsche Kerkvergaderinge; behoudende, egter, de helft zijner Jaarwedde, en, mids zich aan het Sijnode onderwerpende, op eene andere Plaats beroepelijk zijnde. Zedert was hij een der Remonstrantsche Leeraaren, die moeds genoeg bezaten, om, ondanks de dreigende gevaaren, de zulken, die niet hun in gevoelens zamenstemden, door heimelijke Predikationen te stigten. In eene Vergadering te *Krooswijk*, in *Schieland*, liep hij daar door groot gevaar zijns levens. Want terw ijl eenigen zijner toehoorderen hem met eene Schuit over de *Rotte* wilden zetten, om alzo de handen der *Engelschen* en *Schotten* te ontkoomen, welke de Schout op hem hadt afgezonden, wierden op de Schuit eenige Musketschooten, hoewel vrugteloos, gedaan. Nog in het zelfde jaar velden de Algemeene Staaten tegen hem en verscheiden andere Remonstrantsche Leeraars, het vonnis van ballingschap. HUTTENUS beleefde, naderhand, de vreedzame dagen, in welke zijne Gezinte ongestoord haaren Godsdienst kondé utoeffenen. Toen zich van alle twistgedingen met de Contra-Remonstranten onthoudende, versneedt hij zijne pen tegen de Pausgezinden, welke hij, in

verscheiden bondige geschriften, te keer ging. Te *Amsterdam* onder de Remonstranten zijnde beroepen, naa het overlijden van SIMON EPISCOPIUS, gaf hij, nevens zijne medebroeders KAREL NIELLIUS en BARTHOLOMEUS PREVOSTIUS, lesfen aan de Jeugd, die zich tot den predikdienst bekwaam maakte. In hoogen ouderdom overleedt HUTTENUS, namelijk dien van ruim zesénzeventig jaaren, in de maand October des Jaars 1663.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

ALDEGONDE. (PHILIPS VAN MARNIX, *Heer van St.*) Bij 't geen wij, raakende de uitmuntende begaafdheden van deezen voortreffelijken Man, reeds hebben aangeteekend, voegen wij nog, uit VAN WYN, dat hij in de kunst om onderschepte Brieven te ontcijfferen zulk eene ongehoorde geslepenheid bezat, dat men hem Geschriften zag ontwikkelen, in welke niet slegts zo veele teekenen (*Nooten*) waren, als letteren in het ABC, maar tot wel driehonderd verschillende teekenen toe; die, deels geheele Naamen van Persoonen, Steden en Gewesten, deels niets met al beduiden, en, voor 't oog, volkomen de zelfde gedaante scheenen te hebben. — Der opteekeninge niet onwaardig oordeelen wij, bij deeze gelegenheid, dat zekere KAREL DE BEAULIEU, voornaam Koopman te *Antwerpen*, van welken Prins WILLEM DE I dikmaals zich bediende, bekend staat als de eerste, die, hier te Lande, de vijandlijke Brieven wist te ontcijfferen; en, 't geen vreemd is, dat hij zulks deedt, zelf wanneer hij de taal, in welke de Brieven waren geschreven, niet verstondt.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen op J. WAGENAAR.*

ALEMAAR. Ten oogmerke hebbende, om, bij wijze van *Aanhangzel*, de *Geschiedenissen* der voornaamste Steden van ons Vaderland tot op de Omwenteling van den Jaare 1787 of nog verder, te vervolgen, zullen wij, met de niet onvoegzaame vermeerdering, van deeze Stad eenen aanvang maaken.

Voor-

Vooraf, egter, zullen wij, uit de *Bijvoegzels* op WAGENAAR, het volgende berigt mededeelen, aangaande eene merkelijke opschudding, in den Jaare 1714, alhier voorgevallen.

„ 't Gemeen, (dus luidt dat Verhaal) „ zeer gebeeten op „ twee Pagters van 's Lands middelen, met name DANIEL „ SANGNE en ADOLPH CROMHOUT, viel, den zevenden Octo- „ ber, op hunne huizen aan en plunderde dezelve, met „ voornemen, om, straks daar aan, de woning van Mr. „ NIKOLAAS KIEN, Voorzittend Schepen der Stad; die het „ Schouwsambt, bij 't openstaan dier bediening, waarne- „ mende, den Pagteren, in 't invorderen van 's Lands pen- „ ningen, hulpe hadt beweezen; op gelijke wijze te behandelen. „ Dit laatste, egter, wierdt nog voorgekomen, door het, „ tijdiglijk, op de been brengen van een gedeelte der Bur- „ gerij, die, geholpen van Stads bedienden, de plundersaars „ uit den anderen dreeven. De Staaten van *Holland*, dit „ werk zeer euvel neemende, schreeven, terstond, na *Alk- „ maar*, met last aan den Officier der Stad, om de hand- „ dadigen te vatten, lijfstraffelijk in regten te betrekken, „ en van veertien tot veertien dagen, aan hunne Edele „ Grootmogendheden kennisse van den stand der zaaken te „ geeven. Doch KIEN antwoordde, dat de voortgang des „ oproers, zijns meenings, best door zagte middelen zou „ kunnen geweerd worden, en dat hij ten uitersten bekom- „ merd was, van het zelve weder te zullen zien herleeven „ en 'er den eersten aanflood van te lijden, indien aan her, „ op zich zelve, heilzaam, maar, in de uitvoering, zeer „ gevaarlijk, oogmerk der Vergadering van *Holland* moest „ voidaan worden. Zelf verzogt hij, dat men hem, als „ geen Schout der Stad zijnde, van deeze bevelen geliefde „ te ontsaan. Eenige dagen daar aan, wierdt Mr. WILLEM „ BYL, tot Schout aangesteld, maar de Staaten waren, dien „ onverminderd, bij hun besluit gebleeven, den Officier in „ der tijd gelastende, op bovengemelden voet, met de zaa- „ ken voort te gaan, en, indien hij, bij onverhoopen te- „ genstand of andere toevallen, eenig Krijgsvolk ter zijner „ hulpe mogt noodig hebben, daar van kennis te geeven aan „ hun, of, bij hun afweezen, aan Gekommitteerde Raaden,

„ om de noodige voorziening, ter handhaving van regt, te
 „ erlangen. BYL deedt, kort hierop, de misdaadigen vatten
 „ en de noodige getuigenissen tegen hen inwinnen; ook lie-
 „ ten de Staaten zich zijnen ijver welgevallen, met aan-
 „ schrijvinge, zo aan hem, ala aan Schepensbank van *Alk-*
 „ *maar*, om onverwijld en streng regt, tegens de Piunde-
 „ raars, uit te oefenen, overeenkomstig de Wetten en Pla-
 „ kaaten deezer Landen, en te zorgen, dat de voorschreven
 „ zaak, voor 't veranderen van Schepensbank; welke ver-
 „ anderinge invalt op Kersavond; wierdt afgedaan. Dit laat-
 „ ste, egter, gebeurde niet. In 't begin van Julij des vol-
 „ genden Jaars, liep bij *Holland* een brief in van een deel
 „ der oude; waar onder KIEN; en een deel der nieuwe
 „ Schepenen van *Alkmaar*, nopens den toenmaligen staat
 „ van dit regtsgeding, „ en aan wie, en waar aan, het ge-
 „ „ hepert hadde, dat de zake, — voor de verandering der
 „ „ Schepensbank niet *finalyk* was afgedaan.“ Men maakte
 „ dien Brief commissoriaal aan het groote Besoigne tot de
 „ regtszaaken, en besloot, eerlang, overeenkomstig het Rap-
 „ port van dien, dat de dienende Schepenen van *Alkmaar*
 „ de aargevangen regtsplegingen, ten spoedigste en kragtig-
 „ ste, zouden hebben door te zetten: ook wierdt; „ ten
 „ „ einde haar Edele Groot Mog. verzekert mogten wezen,
 „ „ dat aan derzelver goede *intentie*, dienaangaande, zou
 „ „ worden voldaan.“ het Hof aangefchreeven, den Proku-
 „ reur Generaal te gelasten, van, te *Alkmaar*, naar de reeds
 „ gehouden en nog te houden' regtsgedingen, onderzoek te
 „ doen, en den Staaten zijne bevindinge, omstandiglijk, en
 „ in geschrifte, te berigten: zo als hij, na ruim vier wee-
 „ ken, deedt. Hunne Edele Grootmogendheden stelden dit
 „ Bericht in handen van 't groot Besoigne tot de regtszaaken,
 „ om „ nader en aandachtig, te *examineeren*, en te dienen
 „ „ van *consideration* en *Advis*.“ Hoe het wijders, met
 „ deeze zaake afliep, is niet duidlijk, ter mijner kennisse
 „ gekoomen. De Resolutien van *Holland* houden daar om-
 „ trend, voor zoo verre ik zie, een volkoomen stilzwij-
 „ gen.“ Tot hier toe VAN WYN.

Bekend, uit de Vaderlandfche Gefchiedeniften, is de Voorflag, door de Afgevaardigden van *Leiden*, in de maand Julij des Jaars 1782, ter Staatsvergaderinge van *Holland* gedaan, raakende de fchandelijke Werkeloosheid ter Zee, gedurende den naastvoorgaanden Oorlog met *Engeland*. De Regeering van *Alkmaar*, in de maand Junij des voorleeden jaars, over dit zelfde Onderwerp van Werkeloosheid, waar over toen reeds geklaagd wierdt, raadpleegende, was van oordeel geweest, dat men, ter bewaaringe van de inwendige rust, allen onderzoek omtrent het Bestuur in het voorledene daar te laten, en zich alleen hadt te bepalen om eene fpoedige Werkzaamheid voor *het vervolg* uit te werken: in de vaste hoop, dat deeze zagtheid een nuttig, en aan hun oogmerk voldoende gevolg zou gehad hebben. Doch zich in deeze verwagting tot nog toe te leen gefield vindende, verklaarden nu de Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, dat men nu niet langer onverschillig of bedaard behoorde te zijn, maar dat de waare Oorzaak der Werkeloosheid moest worden naagefpoord, in gevolge van en in volkomene zamenftemming met den *Leydenschen* voorflag. Die onbegrijpelijke Traagheid, voegden zij 'er nevens, kon niet, zo als zommigen die noemden, als *gepretendeerd*, of als *Inftimulatiën van kwalijk geintentioneerden* worden aange-merkt, daar dezelve niet alleen bij de geheele waereld in het oog liep, maar ook door verſcheiden Staatsleden, uit meer dan éene Provincie, met naame die van *Zeeland*, met onderscheidene benaamingen, als die van *zigtbaare onverſchoonelijke Werkeloosheid*, van *ſchandelijke Werkeloosheid*, van *ruineuſe ſlaapende Traagheid*, van *onbegrijpelijke Directie*, van *zo lang aangehouden hebbende Werkeloosheid der Navale Magt*, en verſcheiden andere betuigingen van ongenoe- gen, beftempeld wierdt.

Den Vaderlandlievenden Geest van de meerderheid der *Alkmaarsche* Vroedſchap ademde deeze ondersteuning van den Voordragt van die van *Leyden*. In geene vergelijking, intuſſchen, kwam dit bedrijf, bij 't geen men zedert uit deeze Stad ontwaarde. Het gantſche Land gewaagde 'er, oerlang, van, en baarde hetzelfde merkelljke bekommering ten

Stadhouderlijken Hove. Het beloop der zaake, in den aanvang des Jaars 1783 ontgonnen, verdient hier eene omstandige vermelding.

Eene groote meerderheid, naamelijk, van Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Alkmaar*, nam, naadat op 't Voorstel van den Voorzittenden Burgemeester DE DIEU, het stuk, volgens last, door eenige Heeren van den Raad onderzocht was, op den achtëntwintigsten November, een Besluit in deeze bewoordingen vervat; „ dat voortaan niet meer eenige Nominatien tot de Begeeving van de Ampten, van Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers of Vroedschappen dier Stad, zouden worden gemaakt, om daar op de Electie van den Heer Stadhouder deezer Provincie, of van iemand anders; te verwagten, noch dat men eenige Recommendatien tot vervulling van Ampten en Commissien, staande ter begeevinge of dispectie der Stadsregeeringe, zou verzoeken of ontvangen; maar dat de gemelde Ampten, overeenkomstig de Handvesten, Privilegien, en Oetroyen der Stad en derzelver Burgerij, door de Regeeringsvergadering zelve, als representeerende de Burgerij, bij directe aanstelling, zouden worden begeeven: en dat ook, ter vervulling van de Commissien, de begeevingen of dispectien, ingevolge het onbetwistbaar Regt der Regeeringe, direct door de Regeerings Vergadering zouden geschieden.”

Bij eenen Brief, door Afgevaardigden overgegeeven, deeden zij den Erfstadhouder de weete van dit Stadsbesluit. Die terstond den Overleveraaren mondeling, op 't plegtigst betuigde, geenzins in die kennisgeving te berusten, maar zich daar tegen ten sterksten te verklaren. Vijf Leden der *Alkmaarsche* Regeering weigerden deel te neemen in deezen stap, en toonden zulks in eene aantekening op 't Besluit d'r Meerderheid. Zijne Hoogheid was van begrip, dat zijne betoond ongenoegen aan de Afgevaardigden, en die Tegenverklaring, de kracht zouden gehad hebben om de Meerderheid deeze zaak in nadere overweeginge te doen neemen, en verandering van maatregelen te wege te brengen: dan hiervan was tot in November niets gekomen.

Inmiddels overleedt de Heer JACOB VAN FOREEST, Hoofd-Officier van *Alkmaar*, en viel 'er, door diens dood, een Vroedschapsplaats open. Dit zette den Stadhouder aan om Burgemeesteren en Regeerders van *Alkmaar* eenen Brief te zenden, waar in hij het Besluit der Meerderheid beschreef, „als een alzins illegale, onbeslaanbaare en wederregtlijke daad, waar door de Meerderheid eigener autoriteit en *via facti*, getragt hadt de Constitutie der Regeeringsvorm deezer Provincie, conform de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, aldaar steeds plaats gehad hebbende, te veranderen, en daarenboven aan hem, in zijne kwaliteit van Erfstadhouder, te ontnemen de Electie van Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers en Vroedschappen, uit de Nominatien daar toe, volgens de Handvesten, Privilegien en oude Gebruiken, geformeerd: waar toe hij, als Stadhouder, een onwederspreekelijk en door den Souverein van den Lande opgedraagden Regt hadt; een Regt, 't welk niet alleen bij de voorige Stadhouders was genooten, en door hem, en door wijlen zijn Vader, als mede door zijne Vrouw Moeder, als Gouvernante, altoos, en zonder eenige de minste wederpraake, was geoefend; maar ook, gedurende zijne Minderjaargheid, door hun Ed. Groot Mogenden, als Voogden, was te werk gelegd.” — Bij gelegenheid der thans opengevallene Vroedschapsplaatze, betuigde hij niet te kunnen nalaaten dit alles hun nader onder 't oog te brengen, ten vriendlijksten en ten ernstigsten aan te maanen, „om als nog dit Besluit in te trekken en van de daar bij ondernomene nieuwigheid en inbreuk op de vastgestelde Regeeringsvorm, en op zijne Regten, af te zien. En geliefden zij, onverhoopt en tegen alle verwagting, daar toe niet te komen, dan verzocht hij dat zij, bij de tegenwoordig opengevallene Vroedschapsplaats, zich zouden onthouden van eenig gebruik te maaken van 't bewuste Besluit, en niet voort te gaan tot eenigerlei aanstelling van een anderen Vroedschap, zonder eene voorafgaande aan hem overgeleverde Nominatie, en daar uit door hem gedaane wettige Electie, op dew tot hier toe gebruikelijken voet: maar deeze zaak, als dan te laten in haar geheel, tot bij dezelve, ter eerst aanstaande Vergadering van hun Ed.

Groot Mogenden, zou hebben gebragt." — Vonden zij goed om ook aan dit laatste verzoek niet te voldoen, gingen zij over tot de daadlijke aanstelling van een nieuwen Vroedschap, „ dan vondt hij zich genoodzaakt, als Erffstadhouder deezer Provincie, en uit hoofde van zijn pligt, om als zodanig voor te staan, te vorderen en te bewaaren, de Hoogheid, Geregtheid, Privilegien en welvaaren van den Lande, Steden en Ingezetenen van dien, (vermits het overlijden des Hoofd-Officiers,) aan den Eersten Burgemeester, of oudsten Vroedschap, of wie anders daar toe zou meenen bevoegd en geregtigd te weezen, aan te schrijven, om, ofschoon hij daar toe verzogt en gemagtigd mogt worden, zodanig een tot Vroedschap aangesteld persoon niet te neemen in den Eed, noch te stellen in het bezit van eene Bediening, die hij niet anders dan geheel informeel zou kunnen en moeten aanmerken."

Hadt zijne Hoogheid zeven maanden laten verloop, eer hij over dit Stadsbesluit deezen Brief schreef, zeven dagen vertiepen 'er nauwlijks of hij ontving een antwoord, waar in de Meerderheid der *Alkmaarsche* Regeeringe schreef, wel te kunnen begrijpen, dat haar besluit bij zijne Hoogheid verwondering, ja zelfs eenige bevreemding, veroorzaakte; doch dat zij, op haar beurt, verbaasd stonden, op 't verneemen hoe 't zijne Hoogheid hadt kunnen goed dinken, de Wettigheid der wijze, op welke dat besluit genomen was, tegen te spreken; waar op zij, zich bevlijtigd hebbende om de volstreckte Wettigheid daar van te toonen, regt meenden te hebben om de uitdrukkingen ten hunnen opzigte gebezigd hard te vinden, woordlijk deeze betuiging laten volgen. „ Neen, Vorst! geene *eigene Authoriteit* en *via facti* zijn onze oogmerken geweest; maar wel een wettig herstel van onze door trouwe diensten, ja door het goed en bloed onzer Voorouderen, verkreegene Voorregten, tot welker genot wij, volgens derzelver inhoud, bevoegd, en tot welker voorstand en bevestiging wij door onzen Eed verbonden zijn; geen oogmerk tot verandering van de Constitutie der Regeering, maar wel om dezelve Constitutie, zo als ze reeds in voorige Eeuwen is geoeffend, en in de tegenwoordige weder is hersteld

ge-

geweest, doch van welke men was afgegaan, te handhaven. — En wat de door uwe Hoogheid aangehaalde Regeeringsvorm deezer Provincie betreft, wij kunnen niet nagaan, welke betrekking ons besluit op dezelve Provinciaale Regeeringsvorm kan hebben, dan dat de Constitutioneële onafhangelijke Volksregeering daar door, ten opzichte van deeze Stad, versterkt wordt. — En hoe gaarne wij, wel verre van aan uwe Hoogheid eenige Regten, aan dezelve weinig toekomende, te willen ontnemen, in tegendeel, ter bewaaring en handhaving daar van, ingevolge onzer verpligting, het onze ook willen toebrengen, moeten wij nogthans beuigen, dat wij, ter goeder trouwe, tot nog in geen ander denkbeeld zijn, dan dat het Regt van Electie tot Burgemeesteren, Schepenen, Thefauriers en Vroedschappen deezer Stad, volgens de Handvesten en andere Geregtigheden daar van, aan uwe Doorlugtige Hoogheid, onder reverentie, niet kan worden toegekend." — Het voorgenomen vervoegen zijner Hoogheid bij hun Ed. Groot Mogenden zouden zij afwachten; en dewijl, volgens een Stadsbesluit, in de voorgaande Eeuw reeds genomen, en nog niet ingetrokken, de opengevallene Vroedschapsplaats nog eenigen tijd onvervuld behoorde te blijven, konden zij zich, als nog, onthouden om over des Stadhouders aanschrijving in eenig verslag te treden.

Staten van *Holland* ontvingen, ter naaste Vergadering, een Brief des Stadhouders, waar in hij zich over de *zeer groote Meerderheid* der *Alkmaarsche* Regeeringe beklagde, zijn Regt beweerde, en boven al zich stiet, aan deeze, gelijk hij het noemt, *opmerkenswaardige woorden*, dat zij het genomen besluit voordroegen, als iets *het welk geene andere betrekking op deeze Provinciaale Regeeringsvorm zou kunnen hebben, dan dat daar door de Constitutioneële onafhangelijke Volks Regeering, ten opzichte van haare Stad, zou worden versterkt.* „ Wij hebben,“ laat zijne Hoogheid hier op volgen, „ niet mogen nalaaten ons over eene zaak van dat gewigt en veruitzigt, aan U Ed. Groot Mogenden te vervoegen, ten einde ons alzo te kwijten van den speciaalen last, welke door Hoogstdezelve aan ons, bij het aan-

vaar-

waarden van onze Waardigheid als Erfstadhouders dezer Provincie, is gegeven, om naamlijk voor te staan, te verdeden en te bewaaren de Hoogheid, Gerechtigheid, Privilegien en Welvaaren van den Lande, Leden, Steden en Ingezetenen van dien, mitsgaders tot conservatie van onze en onzer Nakomelingen Regten en Preëminentien, als Erfstadhouders, tegen eene Onderneeming, zo direct tegen dat alles inloopende; terwijl wij egter van het notoir onregt, 't welk ons door die Resolutie wordt aangedaan, en van de hooggaande Lesie, welke door dezelve aan onze gemelde Digniteit wordt toegebracht, zodanig zijn geconvinced, dat, bij al dien U Ed. Groot Mogenden dien aangaande, eenigen den minsten twijfel zouden mogen hebben, 't geen wij nogthans niet kunnen veronderstellen, Wij, voor zo verre ons betreft, gaarne zouden mogen zien en lijden, dat de Cognitie daar over aan een der beide Hoven van Justitie dezer Provincie wierde gerenvoijerd, en 't zelve point aldaar langs de ordinaire wegen van Justitie onderzocht, hoe zeer wij ook hebben gedifficulteerd denzelven weg van Regten in te slaan, daar wij hebben begreepen, dat deeze zaak niet slegts een Object van Justitie, maar ook wel voornamelijk als eene materie van Politie behoort te worden geconfideerd, en daar bij eerst de Regten en Hoogheden van U Ed. Groot Mogenden zelve ten allèruitersten zijn geintresseerd."

Deze Brief ging vergezeld van een Affchrift van het besluit der Meerderheid, als mede van de Tegenverklaring der Minderheid, van de gewisfelde Brieven tusschen zijne Hoogheid en de *Alkmaarsche* Regeering, en eindelijk van een nader Verdoog des Erfstadhouders zelve, tot verdediging zijner grieven tegen het bekende besluit; en eindigde met een verzoek, op deeze gronden rustende, dat hun Ed. Groot Mogenden dat besluit geliefden te niet te doen en buiten alle kragt te stellen, en hem te handhaaven bij het Regt, om, naar ouder gewoonte, uit eene Benoeming, de Verkiezing te doen. En dewijl 't zou kunnen gebeuren, dat, voor hun Ed. Groot Mogenden tot een eindelijk besluit gekomen waren, de vervulling der opengevallene Vroedschaps-

fchapsplaatze zou behooren te gefchieden, en de tijd der vernieuwinge van de Wet te *Alkmaar* naderde, kon zijna Hoogheid niet afzijn op 't nadruklijkst aan te dringen op eene *Provisiioneele Voorziening*, om de zaaken op den ouden voet te laaten; ten einde dit stuk, door het daadlijk te werk stellen des Stadsbesluits, hangende de overleggingen, niet buiten zijn geheel gebragt mogt worden.

Wanneer deeze Stukken ter Tafel van Staaten van *Holland* kwamen, drong de Ridderfchap fierk op de *Provisiioneele Voorziening*; doch stelden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gornichem* en *Purmerende* voor, om, hangende de Raadpleegingen der Staaten, de Regeering van *Alkmaar* te overreden, om de Naamlijsten der Verkiezinge aan de Staaten toe te zenden, zonder dat daar door eenig agterdeel aan het beweerde Regt van den Heer Erftadhouder, noch van de Stad *Alkmaar* zou worden toegebragt. Tot welk gewoelen ook *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Monnikendam* overhielden. — *Delft* deedt vervolgens een Voorstel, „om den Brief des Stadhouders met de Bijlagen aan de Regeeringe van *Alkmaar* in handen te geeven, om hun Ed. Groot Mogenden te dienen van berigt; en dat inmiddels de opengevallene Vroedschapsplaats niet zou vervuld worden; maar dat hun Ed. Groot Mogenden, *ex plenitudine potestatis*, de tegenwoordige Burgemeesters, Schepenen, en Thesauriers, zouden doen aanblijven, en voorts te besluiten om de Onderhandelingen over de groote zaak, zo spoedig doenlijk, voort te zetten.” — Op aandrang der Ridderfchappe wierdt deeze Voorflag van *Delft* overgenomen; doch den volgenden dag verklaarden de Afgezondenen van *Haarlem*, *Leyden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Gornichem*, *Schoonhoven*, *Alkmaar* en *Purmerende*, hunne uiterfte verwondering, dat men den voorigen dag die zaak buiten besluit hadt gelaaten, en dat zij nog ten sterkften moesten aandringen, dat 'er, ingevolge van de uitgebragte Raadflagen eener groote Meerderheid, eene afkomst van deeze zaak mogt gemaakt worden. De Steden *Rotterdam*, *Schiedam* en *Monnikendam* oordeelden nothans den bemiddelenden Voorflag van *Delft* tot kennis hunner Lastigere te moeten brengen.

De

De zaak ter afdoeninge weder op 't tapijt gebragt zijnde, wierdt, met afwijzing van den *Delfifchen* Voorflag, met twaalf stemmen beslooten, „ dat Copie van de Misfivè van zijne Hoogheid; met de Bijlaagen daar toe specteerende, bij Misfivè zou gezonden worden aan Burgemeesteren en Regeerders der Stad *Alkmaar*, met verzoek, om daar op ten spoedigsten derzelver Consideratien en Berigt aan hun Ed. Groot Mogenden te laten toekomen; en dat inmiddels, en hangende hunner Ed. Groot Mogenden Deliberatien, de op handen zijnde Electien van Burgemeesteren, Schepenen, en Thesauriers dier Stad, onverminderd het wederzijdsch gefustineerde, zo wel van zijne Hoogheid als van de Stad *Alkmaar*, en zonder daar aan de minste atteinte te geeven, door hun Ed. Groot Mogenden, zouden worden gedaan.” De Ridderfchap met de Steden *Delft*, *Brielle*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Medemblik* verklaarden zich tegen dit Staatsbesluit; *Hoorn* zag het aan.

Korten tijd daar naa leverde de Ridderfchap eene uitvoerige Tegenverklaring in, beweerende, dat zijne Hoogheid, gedurende de Raadpleegingen over dit Onderwerp, niet, dan met het grootste onregt, kon beroofd worden van het doen der Verkiezinge op den ouden voet. Zij geloofde niet, dat in de Registers van hun Ed. Groot Mogenden eenig voorbeeld van dusdanig een besluit, als men onlangs ten opzigte van zijne Hoogheid genomen hadt, zou worden gevonden, Niettegenstaande het voorbehoedzel, oordeelden zij, dat in de daadlijke ontneming der uitoefening van het hem opgedraagen Regt, reeds een *momentlijk grief* lag opgeslooten, 't welk, in 't vervolg gantsch onherstelbaar zou kunnen zijn, en boven dien, door eene ontijdige navolging van meer andere Steden zou kunnen strekken, om de hooge Waardigheden des Erfstadhouders merkkelijk te verkleinen, en ten minsten zijne Hoogheid van het Regt der Verkiezinge te ontzetten. De twaalf Steden behielden 't aan zich deeze Tegenaanteekening te beantwoorden.

De Stadhouder, weinig te vrede over de maatregelen door de Meerderheid der Leden van *Hollands* Staatsvergadering genomen, zondt aan alle derzelver Leden een rondgaanden Brief;

Brief; waar in hij de voorheen bijgebragte redenen tegen de handelwijze der *Alkmaarsche* Regeering aandringt, en, onder andere, verklaart: „Wij hebben het ongenoegen, dat onze bewijzen bij de Meerderheid der Leden van de Vergadering niet zijn gejustificeerd, en vinden ons dus op één's, zonder eene plenaire kennisneeming van zaaken, ontzet van de daadlijke Executie van een Regt, niet alleen, zedert twee en een halve Eeuw, in alle de Stadhoudelijke Epoques erkend en geoeffend; maar ook wel speciaal, zedert de Herstelling van het Stadhouderschap daar aan standvastig en ongestoord verknogt, zonder dat wij ons kunnen verbeelden, dat het grief, het welk ons, in ons voorzeide Regt zal blijken te weezen angebragt, wanneer onze klagen, bij een volledig onderzoek, zo als wij vertrouwen, zullen weezen gewettigd, naderhand ooit of ooit zal weezen reparabel. — En wat zekerheid zal 'er, naa deeze Provisioenele Ontzetting van het genot van een der aanzienlijkste gedeelten onzer Stadhoudelijke Preëminentien, ten opzigte van *Alkmaar*, voor ons overblijven, dat wij niet, op gelijke wijze, van de Regeeringsbestellingen der overige groote en kleine Steden, zullen kunnen worden gedeposedeerd? indien het genoeg is, onder allegatie en onder pretext van oude Privilegien, zonder in aanmerking te neemen den aart van de tegenwoordige Regeeringsvorm, en zonder aanzien van de bestendigste en volledige posesfie, eene Resolutie te neemen, om geene Nominatie aan de Stadhouder te presentereen, maar alle aanstelling van Regenten *via facti* zich zelve aan te maatigen; en wanneer op het Adres en de klagen deswegen aan hun Ed. Groot Mogenden, provisieneel de Exercitie van het Regt van Electie van den Stadhouder zoude moeten worden overgebragt tot Hoogstderzelve Vergadering, zonder zeker te zijn, of niet de decisie der zaake zelve, door verscheide beletzelen en gebeurtenissen, nog zeer lange zoude kunnen worden opgehouden. Waar in blijft dan provisieneel de Stadhoudelijke Waardigheid resideeren? Wat zal 'er dan worden van de werking van haare Preëminentien en Geregtheden, en van die aanzienlijke en gewigtige Relatie, welke wij tot deeze Provincie bekomen hebben? Eene Re-

Relatie, die de aangenome Originaire Regeeringsform characteriseert, en zonder welke de Staaten van den Lande, door de ondervinding overtuigd geworden, begreepen en op de allersolemneelste wijze gedeclareerd hebben, dat noch de Republiek, noch deeze Provincien bestaan konden; zonder te gewaagen van de kleinagting, welke hier uit natuurlijk moet worden gebragt op die Waardigheid, waar in de hooge Regten van hun Ed. Groot Mogenden zelve door ons worden waargenomen, en de *Majestas Publica*, in hunne plaats, op eene Erflijke overgifte bekleed."

„Moeten wij niet met reden bedugt zijn, dat deeze zaaken, op die wijze voortgaande, en zommige Leden elkanders stedelijke en bijzondere intresfen, door onderlinge ondersteuning en vereeniging, boven alles verheffende, welhaast niets anders dan de Naam van Stadhouders dezer Provincie aan ons zal worden overgelaaten, en dat de effectieve werking, invloed en gezag, zo onontbeerlijk ter bevordering van de algemeene belangen, en zo plegtig voor ons en onze Naakomelingen aan deeze onze Waardigheid vastgemaakt, daar aan zal worden onttrokken; terwijl de gevolgen, welke hier uit moeten gebooren worden, niets anders dan hoogstgevaarlijk voor den Lande kunnen weezen? Verbreeking van alle banden van vereeniging, eene geheele ophouding van alle hoogstnoodige Communicatie en Verstandhouding tusfchen de Leden der Hooge Regeering en Ons, en vernietiging van de Eer en Luister van die zelfde Waardigheid, die wij voor den Lande, voor Ons en onze Kinderen, onder zo duure verpligting, en zorge moeten custodieeren en beschermen, moeten de eerste vrugten zijn van de Werkloosheid onzer voorz. Geregtheden en Pligten, welke wederom zullen zamengaan met allerlei toeneemende Factien en Cabalen in de respectieve Steden; zo dat, in plaatze van eene goede orde te observeeren, en de Eer der Magistrature, zo veel mogelijk, in alle derzelve Leden te doen respecteeren, eene groote of mindere Meerderheid het bestuur van alles, naar haar welbehaagen, en ter uitbreiding van haar gezag en autoriteit, zal na zich trekken, hunne overige wettige Medeleden, van allen invloed,

aanzien en voordeelen ontzetten, en door eigendunklijke besluiten zich eindelijk aan alle erkenning en werking der Stadhouderlijke Regten, hoe welgefundeerd en onwederfpreeklijk ook, onttrekken. Al het welk niet duister doet zien, dat het Erfstadhouderschap zelve gevaar loopt om even daar door van eene veel nadeeliger Conditie en Natuur te worden, dan de staat van eenig Amptenaar, Burger of Ingezetten van de Republiek, die zich, tot hier toe, op die Hoofdzuil onzer Vrijheid en Veiligheid beroepen en verlaaten hebben, dat niemand, hij zij wie hij zij, hangende het Onderzoek en de Deliberatien of van de Politieke Hooge Overheid, of van de Regter, over eenige Sustenu, bevoegdheid of regt en daar aan toegebragten hinder en turbatie, kan worden ontzet van zijne Posfessie, en zulks zo wel in zaken van Regten en Geregtigheden, als in andere, voor en al eer ten definitive zal weezen gedeceideerd dat een ander een beter en sterker Regt competeert."

Burgemeesters en Vroedschappen der Stad *Alkmaar* ontvingen mede een Afschrift van deezen rondgaanden Brieve, verzeld van eenen bijzonderen des Erfstadhouders, waar in hij hun Besluit, 't welk aanleiding tot denzelven gegeven hadt, gantsch wederregtelijk en eigendunklijk noemt. 't Gevolg hier van was, een rondgaande Brief van de Regeering dier Stad aan de Leden der Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden. Zij geeven 'er hunne verwondering en bevreemdng in te kennen, over den zonderlingen stap van zijne Hoogheid, in het afvaardigen van eenen rondgaanden Brief, „ dien zij niet anders konden aanmerken, dan als een directe doleantie over het Besluit van den Souverain; waar in zijne Hoogheid, nógthans, zo wel als zij verpligt was te bernen." Zij konden de verbaasdheid niet verbergen, welke hun getroffen hadt, op het zien, dat zijne Hoogheid zijn beklag voornaamlijk grondde op het zogenaamde langduurige bezit en gebruik, van welke in de Commisfie aan den Erfstadhouder niet gesproken wordt, maar wel van het in agtneemen en handhaaven der Privilegien, „ 't geen door het voorwenden van langduurige *Posfessien* en *Gebruiken*, tegen die Geregtigheden regelregt aanloopende, niet kon te wege

gebracht worden; weshalven zij vermeenden, dat zodanige *Posfessen* en *Gebruiken* geenen anderen naam verdienden dan van *Usurpatien* van Regten en Preëminentien, door hunne Voorzaaten nimmer aan het Stadhouderschap gehegt of gedefereerd."

Tot het bijzonder agtteslaan op den Brief van zijne Hoogheid, en tot het schrijven van deezen waren zij bewoogen, „ om dat de Brief des Erfstadhouders, onder andere, zigbaarlijk aan de Leden der Hooge Vergaderinge geschreeven was, om hun Stadsbesluit in zulk een haatlijk daglicht te doen voorkomen, als ware 't zelve eene enorme Lesie van de Hooge Regten van den Souverain zelve, mitsgaders van de wettige Regten en Preëminentien van het Stadhouderschap; ja welke onvermijdelijk naa zich zou slee- pen alle die gevolgen, welke in dien Brief van zijne Hoogheid in 't breede worden gevanteerd, en hoofdzaaklijk nederkomen op eene door zijne Hoogheid gevreesde vermindering en kleinagting van eene zogenaamde *Majestas Publica*, welke zijne Hoogheid zegt dat door dezelve, in plaats van den Souverain, op eene Erflijke wijze bekleed wordt, en om, zo doende, ware het mogelijk, tegen ons voor in te neemen de Raadpleegingen over deeze zaak te houden. — Hier door hadden zij zich onvermijdelijk verplicht gevonden om de Leden der Hooge Vergadering op 't ernstigst aan te maanen en te verzoeken, om, met ter zijde stelling van alle onverhooptlijk reeds verwekte vooroordeelen, mitsgaders van al dien ophof, waar mede, in meer gemelden Briefe, van de Sustenu van zijne Hoogheid wordt gesproken, met toegeeflijkheid af te wagten, een stuk 't geen zij vervaardigden, tot wederlegging van alles wat tegen de wettigheid van hun Stadsbesluit was aangevoerd."

Zij beantwoordden den afzonderlijken Brief van zijne Hoogheid, en slooten in dit Antwoord hunnen rondgaanden Brief in; gelijk zij ook aan de Heeren van de Ridderfchap, bij den Brief voor de andere Staatsleden geschikt, een afzonderlijken Brief lieten toekomen, slaande op de Tegenaanteekening door de Ridderfchap ingeleverd, en, huns bedunkens, van zodanig een aart, dat het naauwlijks der moeite
waar-

waardig schein Heeren, reeds vervuld met zulke beslissende denkbeelden, over het Geschilpunt, nader te schrijven; doch dat zij van een Collegie, 't welk de eerste stem hadt in de Souveraine Vergaderinge des Lands, niet wilden, of konden veronderstellen, dat het reeds, wegens het Geschilpunt, eene bepaling gemaakt hadt, zonder te hooren wat zij van hunnen kant konden en zouden inbrengen.

Eenige Steden gaven wedereschrijvens op den *Alkmaarschen* Brief, andere niet; en zijn de Brieven aan den Stadhouder en de Heeren van de Ridderfchap, voor zo verre wij wecten, onbeantwoord gebleeven. Hadt de Regeering van *Alkmaar* tijd begeerd om het gevorderd Berigt, op het Vertoog van zijne Hoogheid, in gereedheid te brengen, 't liep aan tot den derden December des Jaars 1784, eer zij 't zelve, met eenige Bijlaagen, ter Staatsvergaderinge inleverden. Ten zelfden tijde vertoonden zij de Origineele Handvest van *Vrouwe JACOBA VAN BEYEREN*, van den Jaare 1426, en de Acte van Approbatie en Confirmatie, van *PHILIPS VAN BOURGONDIE*, van den Jaare 1450, op welke zij zich beroepen hadden, en wier bestaan, in 't Vertoog van zijne Hoogheid, in twijffel wierdt getrokken; die vervolgens den Heere Raadpensionaris en Groot Zegelbewaarder van *Holland*, in bewaaringe gegeven wierden. — In 't slot des uitgewerkten Berigts, tot wederlegging van 't gevoelen des Erffstadhouders, door *R. PALUDANUS* opgesteld, zegt de Regeering, „ Dat hun Ed. Groot Mogenden, overeenkomstig met de Aloude Handvesten, Privilegien en Octroijen aan de Stad *Alkmaar* en de Burgerij, zo door de Graven en Gravinnen van *Holland* als door hun Ed. Groot Mogenden zelve gegeven, zich ten eenmaal onbezwaard zouden vinden, om het Verzoek van zijne Hoogheid, omtrent hun Stadsbesluit, als volkomen ongegrond en strijdig met de Handvesten, Privilegien en Octroijen van de hand te wijzen; en ook op te heffen het Staatsbesluit, dat, hangende de raadpleegingen op dit stuk, de Verkiezing door hun Ed. Groot Mogenden zou geschieden. — Met dus eenen uitslag vleiden zij zich des te meer, om dat, aan den eenen kant, volgens de eigene verklaring van hun Ed. Groot Mogenden,

den, de oorspronkelijke en waarlijke en waaragtige Constitutie van Regeering der Steden van *Holland* en *Westfriesland* mede bragt; dat het *Collegie van Vroedschappen in de Steden* deezer *Provincie* het *Regt en de Bevoegdheid* hadt, om, in plaats van de geenen, die sterven, of hunne *Poortersschappen* verlaaten, ten hunnen believen, anderen te kiezen uit het midden der *Burgerije*; en dat bij deeze *Collegien* 'sjaarlijks wierden gekoozen de gewoone *Magistraaten*, te weten, vier, drie of twee *Burgemeesters*, en zeven of meer *Schepenen*, om te dienen voor één jaar, geschiedende deeze *Electien*, in sommige *Steden* *absolutelijk*, en in sommige, (die daar toe geene *Handvesten* of *Privilegien* hadden,) bij *Nominatie* van een dubbel getal, waar uit dan bij den *Stadhouder* de verkiezing van het gewoonlijk getal wierdt gedaan. — Dat op dit *Fundament* van Regeeringe de *Staat* deezer *Landen* den tijd van vijf, zes en zeventien honderd jaaren, ja zo lang de oudste *Monumenten* verstrekten, hadt berust; dat de *Staat* zich hier door, naast de hulpe van *God* *Almagtig*, in den gevaarlijken *Oorlog* tegen eenen zo magtigen *Vijand* hadt gehouden in goede kloekmoedigheid en eendragt, zodanig, dat, gedurende den toenmaligen *Oorlog*, nooit eenig *Lid* van deeze *Landen*, anders dan met geweld was afgescheurd, nooit *Burgerijen* oproerig, en nooit *muitineerende Soldaaten* in *Holland* en *Zeeland* waren gezien." — Aan den anderen kant stelden zij zich zulk eene afkomst van zaaken voor: „ om dat eene tegenovergestelde *Verklaaring* niet wel anders schein te kunnen geschieden dan met bijzondere en uitdrukkelijke vernietiging van de aloude en wettig verkreegene *Handvesten* en *Privilegien* van *Vrouw* *JACOBA* en van *PHILIPS* VAN *BOURGONDIEN*, welke *Alkmaar*, *ex titulo oneroso*, uit hoofde van getrouwe diensten, hadt verworven; hoedanig eene daad hun *Ed. Groot Agtbaaren* met *fiducie* vertrouwden, dat hun *Ed. Groot Mogenden* niet zullen toestaan, dat, tegen wil en dank der *Stad* en *Burgerij*, door de *Graaven* en *Graavinnen* deezer *Landen*, te regt zou hebben kunnen geschieden, en welke zij zich daarom eerbiedigst verzekerd hielden dat bij hun *Ed. Groot Mogenden* nooit in eenig bedenken zou worden genomen."

Over-

Overeenkomstig met het Besluit van hun Ed. Groot Mogenden deden zij, uit eene overgeleverde Naamlijst, in Februarij des Jaars 1784, eene Verkiezing van Regeeringsleden der Stad *Alkmaar*.

Daar dus de groote Meerderheid van *Alkmaars* Vroedschap voor de Vrijheden en Voorregten haarer Stad ijverde en waakte, mogt men reeds van vooren vaststellen, dat zij onder de Burgerij veelen aantrof, die met haar in gevoelens zamenstemden. Zo wel hier als elders bevondt zich, zints geruimen tijd, de Schutterij in een deerlijk verval. Vrijheidsliefde, bezefte men intusfchen, hadt weinig klems, zo niet dezelve door magt gefchraagd wierdt. Van tijd tot tijd deedt dit bezef de zucht tot den Wapenhandel wakkeren, en gaf men daar van, hier ter Stede, in *Noordholland* het eerste voorbeeld. Meer en meer wakkerde die zucht, met het zeer gewenscht gevolg, dat, eerlang, het aanzienlijk getal van vijfhonderddrieënzevenig Burgers zich, door een Verzoekschrift, tot de Regeering wendden, om gelijke en beproefde Geweeren, ten einde, gelijk zij zich uitdrukten, den *Burger tot een waar Schutter te maaken*. Om dien lust nog meer te ontsteeken, en den Krijgsgeest aan te vuren, wierdt men te raade, den Raad in de Vroedschap en regeerend' Schepen, JAN WAARDS, Kapitein van een der Burgerv aandelen, onder geleide van een gedeelte der Schutterije, met Krijgseere ter aarde te bestellen. Niet onverhoord bleef het verzoek; op eene loflijke wijze wierdt daar aan voldaan, overeenkomstig den wensch van verre het grootste gedeelte der Burgerije, waar van het volgende jaar de trefendste proeven opleverde. Om de gewapende Schutterij in eene houding en tooizel, haarer bestemminge waardig, te doen ten voorschijn koomen, geschieden 'er verscheiden schenkeadjen. De huisvrouwen van de meeste Leden der Regeeringe bekostigden, gezamentlijk, vier nieuwe sierlijke Vaandels. Het *Collegium Medico-Pharmaceuticum* deedt een geschenk van Koperen Trommels en Koperen Busfchen met Pijpen, benevens den verderen toefstel tot dit alles. Het Goud- en Zilverfmidgilde nam de toerusting van den

Tambour Majoor voor zijne rekening. Met toepasselijke Aanspraaken wierden alle deeze giften overhandigd.

Niet slegts bij de Wethouderfchap blaakte thans de zucht, om van allen vreemden, vooral Stadhouderlijken invloed, in het aanstellen van Regeeringsleden, ontheven te worden. Volmaakt den zelfden lijn trok met haar het weldenkend gedeelte der Burgerije. Alleenlijk was men het niet volkomen eens aangaande de wijze, waarop, en de perfoonen, door welke deeze Verkiezing moest geschieden. Tot wegneeminge van deezen twijfel, wierdt een Genootfchap van Weetenfchapminnende Burgeren te raade, op den voorafgelegden grond, dat de Souvereine magt in den boezem des Volks berust, en dat de Vrijheid en Veiligheid van Regent en Burger in Nederland volstrekt vordert, dat het Volk zijne Verteenwoordigers benoemt en aanftelt, de volgende Prijsvraag uit te fchrijven: „Of de gewapende Burgers, bij welke de „ befchermende en verdeedigende magt berust, niet de naast „ geregtigden zijn, om, zonder in agtneeming van Gilden, „ of van eenige andere vroegere of latere Bevoorregten, „ uit alle de belanghebbende Burgeren de bevoegdften en „ waardigften te verkiezen tot de aanftellers hunner Regenten? — dan of deeze Verkiezing ook door anderen, of „ door eenige mogelijke inrigting beter, veiliger, duurzamer „ en allezins gelukkiger voor Regent, Burger en 't geheele „ Volk, plaats zou kunnen hebben? zo ja, door wie? of „ hoedanig?” Op het best gekeurde Antwoord was een Eereprijs gefeld van dertig Dukaaten, of van eene Gouden Medailje van die waarde. Ons is niet gebleken, dat die Eereprijs immer is uitgedeeld, maar wel dat de Vraag in het volgende jaar herhaald wierdt.

Het uitlooven van deezen Eereprijs doet ons aan een anderen gedenken, door een Genootfchap Burgers, ter deezer zelfde Stede, opgehangen. Tien gouden Dukaaten zouden, volgens openbaare aankondiging, het loon zijn van den eerften perfoon, die, als Bevelhebber of Kommandant, met niet minder dan achtënveertig door hem bekwaam gemaakte Mannen, alle buiten het Regtsgebied van *Alkmaar*, en ten

plat-

platten Lande van *Noordholland* woonende, naa verloop van een half jaar, zints de Uitschrijving, zich aldaar vervoegde, en zekere bepaalde Wapenoeffeningen tot genoegen verrigtte. — Tot eere der Regeeringe deezer Stad moeten wij hier aanmerken, dat dezelve, zich boven het heerschende vooroordeel, of liever de drukkende ongerechtigheid van het voorgaand Bestuur verheffende, in den Jaare 1784 het besluit nam, dat voortaan tot Officiers, Onder-Officiers en Rotmeesters der Schutterije, tot Dekens en Raaden van Gilden en Ambagten, en tot Stads-Officianten, tot de laagere foort behoorende, en die tot de Regeering of op de Gereformeerde Kerk geene de minste betrekking hadden, ook Burgers van den Roomschen Godsdienst belijdenis doende zouden mogen aangesteld worden.

Bij het doen van enkele voorlagen of onvrugtbare reedeneeringen, over den invloed des Volks op de Regeering, bleef het werk hier niet berusten. Op het voetspoor van *Haarlem*, 't welk meer onmiddelijk den toon hadt gegeven, wierden van de zijde der Regeeringe en der Burgerije Gelastigden benoemd, om over het gewigtig stuk in onderhandeling te treden. Deeze wierdt begonnen, en eenigen tijd voortgezet; doch het ontbrak aan eenstemmigheid, en verscheiden omstandigheden rekten de onderhandelingen tot langwijligheid; die, eerlang, geheel te niet liepen, doch door de Regeering vernieuwd wierden, bij eene Bekendmaking, door haar afgekondigd, ten einde zes Burgers te kiezen, om met de Regeering over den Volksinvloed in onderhandeling te treden. Op den achtëntwintigsten Augustus des Jaars 1787 geschiedde deeze Afkondiging. Doch deeze maatregel deedt geene uitwerking. De inrukking der Pruisische Troepen, kort daarop voorgevallen, leide de zwaare hand op alle Vrijheidgezinde ontwerpen, met minder opschudding, egter, te *Alkmaar*, dan op de meeste andere plaatsen. — Ligt valt, uit al het bovenstaande, af te leiden, dat eene verandering van zaaken, zedert, in deeze Stad met reikhalzend verlangen te gemoet gezien, in den aanvang des Jaars 1795 gretig wierdt aangenomen.

AKADEMIE, te Franeker. Bij het door ons vermelde aangaande dit Hoogeschool, kunnen wij niet nalaten hier verflag te doen van een geschil, hetzelfde betreffende, en hoedanig de oneenigheid, door de tusfchenkomst des Stadhouders WILLEM DEN V, een einde nam.

Reeds in den Jaare 1761 hadden verregaande moedwilligheden eeniger Jongelingen, Leden van het Hooge School te Franeker, aanleiding gegeven, dat het Hof den Procureur Generaal gelaste, tegen drie der schuldigten in Regten te handelen, en dus de zaak der Akademische Vierschaar te onttrekken. De Senaat zijn Regtsdwang verkort agtende, beklaagde zich, over het gedrag van den Hove, zo in dit als in andere gevallen, ten zijnen opzigte gehouden, bij de Curatoren; die dit Beklag, vergezeld van een Vertoog, bij Gedeputeerde Staaten inleverden, met bede dat de Voorregten des Hoogen Schools mogten gehandhaafd worden; 't welk aanleiding gaf tot onderhandelingen tusfchen Gelastigden uit Gedeputeerde Staaten en uit den Hove; waar in zij het niet eens konden worden. Het Hof stelde den Staaten een Bevoogtschrift ter hand. Gedeputeerde Staaten bleeven niet in gebreke om 'er op te antwoorden, en te verstaan te geeven, dat het Hof, zints een geruimen tijd, getragt hebbende zijn Regtsgebied verder uit te strekken, en voornaamlijk zich in te mengen in zaaken tot het Collegie behoorende, schoon 't zelve daar over het ongenoegen van den Souverain te meermaalen hadt moeten ondervinden, nu ook den Akademischen Senaat besprongen hadt, en aan 't Kollegie het wettig Regt omtrent de zorg en 't bestuur, aan 't zelve toevertrouwd, zigt te ontwringen. De gevoelens der Staaten verdeeld zijnde, bleef deeze zaak sleepende en onbeslist tot de Meerderjaargheid van den Erftadhouder, wien men, als *Curator Magnificentissimus*, dezelve ter beslissing opdroeg. Deeze deedt uitspraak, dat de zaak zou gelaaten worden aan den Akademischen Senaat, en gelaste het Hof zich daar in niet verder te mengen; die ook ieder der Studenten in eene Geldboete verwees. Zijne Hoogheid gaf wijders te kennen, dat, indien 'er, in 't vervolg, nieuwe verschillen van dien aart mogten ontstaan, hij, als hun Ed. Mogenden zulks
goed.

goedvonden, zich der beslissinge in zulke onverhoopte gevallen niet zou onttrekken.

Schoon de Staaten dit Besluit goedkeurden, oordeelde het Hof gegronde redenen te hebben om zich daar over te beklagen, en de bezwaaren deswegen zijne Hoogheid onder 't oog te brengen, gelijk zij deden bij eenen breedvoerigen Brief. Het Antwoord behelsde de bevreemding van zijne Hoogheid over dit schrijven; en dat hij, volgens verzoek, de zaak beslist hebbende, zo als hij ten meesten nutte van den Lande meende te behooren, zich gaarne buiten de noodzaaklijkheid gezien hadt om den Hove te moeten voorhouden „ dat, zo lang als Onderwerping aan de Uitspraak der Heeren Stadhouders in den tijd, het bekwaamste en toereikendste middel tot Vereeniging der verschillende gevoelens, en tot wegneeming van Verschillen en Oneenigheden zijn zou, en zo lang het Reglement Reformatoir op de Regeering van eenëntwintig December 1748, de onwrikbaare grondslagen van zijn erflijk Regt en Gezag in *Friesland* zou uitleveren; het zo lang eene ontegenzeggelijke waarheid zou zijn en blijven, dat de *verbindende* kragt en *legislative* uitwerking van zijne Decisien en Uitspraken bij niemand minder dan bij de Raaden van een Hof van Justitie, aan welkers Hoofd hij geplaatst was, in twijfel moest getrokken worden.” — Te minder betuigde hij verwagt te hebben een aandrang van het Hof op eene intrekking van zijne Uitspraak: dewijl 'er in dien Brief geen nieuwe redenen daar tegen waren aangevoerd; waarom hij zich aan de ééns gegeevene Uitspraak hieldt, ter overboodige opheldering het Hof verwittigende „ dat aan den Akademischen Senaat van 's Lands Universiteit, ook in het Crimineele, eenige meerdere Jurisdicctie, dan wel aan de Nederregters in de Steden en Landen, moest worden toegekend.”

Het Hof, in aanmerking neemende, dat het Staatsbesluit, bij 't welk de Uitspraak van den Stadhouder bevestigd was, niet alleen eene Beslissing van de zaak in geschil; maar ook een Reglement voor het toekomstende inhieldt, waar door het Regtsgebied van 't Hof voor altoos verminderd, en dat van den Senaat boven de aloude vast-

stellingen uitgebreid wierdt, oordeelde zich verplicht, deswegen een nader Vertoog bij de Staaten te moeten doen, gelijk zij dit in Februarij des Jaars 1767 overleverden. De Staaten meenden een middelweg in te slaan, met het geval, waar over zij in gevolge der Uitspraake van zijne Hoogheid, beslooten hadden, alleszins te laten als zijnde dit vonnis op eene wettige wijze geveld, — doch verklaarden van gevoelen te weezen, dat, voor het toekomende, het Besluit in den Jaare 1717 omtrent de Akademische Jurisditie genomen, in volkomen kragt diende te blijven, en de grondslag, op welchen de voorkomende gevallen moesten worden beslist.

Welhaast wierdt zijne Hoogheid van ter zijde onderregt, dat de Staaten, bij het ontvangen zijner Uitspraak, zich daar mede wel vereenigd, maar op een Vertoog, door het Hof ingeleverd, ook van zich verkreegen hadden, om de Voorziening voor het toekomende in een gewigtig gedeelte te vernietigen, en door het inroepen van een door hem in dit geval, gewraakt Staatsbesluit, de Uitspraak, zo niet voor 't geheel, althans met betrekking tot een voornaam gedeelte, buiten kragt te stellen. Dit wekte 's Vorsten misnoegen, die bij eenen Brief antwoord verzogt op twee vragen, den Staaten van *Friesland* voorgehouden „ of zij van gevoelen waren, dat het Besluit van den Jaare 1717, tot een Regel en Rigtsnoer, in de behandeling van zaaken en geschillen tusschen het Hof en den Senaat zou moeten strekken? — Maar vooral, of het hun ernst ware, om een Besluit, in 't gemelde jaar genomen, en dat dus den oorsprong verschuldigd was aan de omstandigheden van die tijden, waar in de Stadhoudelijke waardigheid over *Friesland* beroofd en ontbloot was van de genoegzaame Authoriteit om de Regeering in haare wettige Constitutie te bewaaren; — een Besluit, waar bij aan den Hove Provinciaal, met opzigte tot twijfelagtige gevallen, de volkomene beschikking op de uitlevering en de regtstelling der overtreederen wordt toegekend, tegen zijn regt van *Cognitie* en *Decisie* te doen gelden? — Het antwoord op die vragen was, gelijk men ligt kon denken, de Intrekking van het Besluit op 't Vertoog
des

des Hofs genomen, en het volharden bij het Staatsbesluit des voorgaanden Jaars. — Zijne Hoogheid kreeg hier van kennis, en betuigde zijn genoegen over den uitslag der zaake, die aan zijne hoop en verwagting voldeedt.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*.

AMELAND. Zints de uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, een naauwkeuriger berigt en verscheiden bijzonderheden, dit Eiland betreffende, ons zijnde ter hand gekoomen, oordeelen wij, bij manier van *Bijvoegzels* en *Verbeteringen*, dit Artikel met dezelve te moeten aanvullen.

Het Eiland *Ameland* ligt tegenover het Noordoostelijke deel van *Friesland*, aan de Noordzee; op ruim drieënvijftig graaden Noorderbreedte en vierëntwintig graaden lengte. Hetzelve strekt zich uit van 't Zuidwesten naar 't Noordoosten, ongeveer ter lengte van vijf en ter breedte van eene Zee-mijl, schoon het aan den Oostkant merkelijk smaller is. Ten Noorden heeft dit Eiland de Noordzee; ten Zuiden het vaarwater *de Wadden*; ten Westen een zeer ruim en diep Zeegat, waardoor *Ameland* van *Terschelling*, omtrent ter lengte van twee uren gaans, wordt afgescheiden; en eindelijk ten Oosten het *Pinkegat*, een zeer diep doch eng vaarwater, 't welk door eene plaat, de *Paardemarkt* genoemd, wordt afgescheiden van het zogenoemde *Friesche Gat*, door 't welk men uit de Noordzee na *Dokkum* en *Groningen* vaart: liggende ten Oosten *Schiermonnikoog*, ten naasten bij drie uren gaans van *Ameland*. Het Westelijke Zeegat wordt op zich zelve gehouden voor het ruimste en beste aan de Noordzee; doch is van weinig gebruik, dewijl 't binnenwaards tegen de banken stuit, en geene schepen, die boven de acht voeten diep gaan, kan door laten. Ondertusfchen koomen 'er wel eens groote schepen, die wegens kwaad weder geen Zee kunnen bouwen, voor eenigen tijd, ten anker.

De *Wadden*, die eene Zee van ongeveer drie uren gaans breed tusfchen *Ameland* en *Friesland* maaken, zijn over 't
alge-

algemeen ondiepe zandplaten, tusfchen welke meer of min diepe killen doorloopen. Gedurende den Zomer heeft *Ameland*, over dezelve, tegen den groenen *Friefchen* Zee-dijk en de menigvuldige Dorpen van *Oostergo*, niet verre van daar liggende, een zeer vermaaklijk gezigt; te meer wijt dit vaarwater door eene menigte allerhande platboomde vaartuigen van *Hamburg*, *Breemen*, *Croningen* enz. bevaaren wordt. Thans koomen deeze fchepen aan den Oostkant van *Ameland* aan den wal, zijnde het vaarwater, dat wel- eer veel nader aan *Friesland* langs liep, derwaards verloo- pen, tot onherftelbaare fchade voor 't Eiland, wegens de daar door veroorzaakte affpoeling van eene groote uitge- breidheid beste klei- en weilanden, welke men, denklijk, in voorige tijden, zeer gemaklijk zou hebben kunnen behou- den door 't aanleggen van geringe dijkwerken; doch 't geen thans, wegens den geweldigen froom en de diepte des vaarwaters, zeer bezwaarlijk zou vallen, ten zij de Provincie *Friesland*, voor wiens dijken en zeeweeringen dit thans zigbaar afneemend Eiland van veel waarde is, 't zelve, zo niet geheel, althans ten deele, wilde bekostig- en. Ondertusfchen wordt de fchade der affpoelinge een weinig vergoed door de voordeelen, welke de Herbergiers en Winkeliers van 't Eiland *Nes* genieten, uit de verteerin- gen der voorbijvaarende en dikwerf aaneeggende fchepen.

Aan den Noordkant wordt *Ameland*, tegen het geweld der Noordzee, meerendeels beveiligd door eene reeks van hooge en breede Zandduinen. Ongelukkiglijk, echter, is in dezelve, omtrent het midden, eene opening, waar door het water, ten tijde van hooge vloed, dwars door het Eiland uit de Noordzee in de Zuiderzee of *Wadden* loopt, langs eene flenk van genoegzaame diepte, om den doortogt te be- letten; gelijk nog voor eenige jaaren bleek, toen twee jon- gelingen, van *Nes* na *Ballum* wilstende gaan, hier ongeluk- lig het leeven verlooren. Zo derhalven de froom voort- gaat, aan den binnenkant den wal te naderen, is het te vree- zen dat *Ameland* in tweeën gefcheurd, en een nieuw zee- gat, tusfchen de dorpen *Nes* en *Ballum*, geopend zal wor- den. Ondertusfchen kunnen de *Amelander* duinen nog lang

tot eenen voormuur van den *Erieschen* wal verftrekken, dewijl dezelve ruim een vierde uur gaans breed zijn. Zij bestaan met dit alles uit bar zand, en geeven geen voedsel dan aan eenige duizenden van Konijnen, wier jagt alleen aan den Landsheer is afgestaan, en welke 'er jaarlijks ongeveer tweeduizend Karolie Guldens inkomen van trekt.

Tegenwoordig bestaat *Ameland* uit drie groote Kerkbuuren of Dorpen, met naame *Hollum*, *Ballum* en *Nes*; behoorende onder het laatste Dorp nog eene Uitbuurt van bij de zestig Huizen groot.

Het eerste en aanzienlijkste Dorp is *Hollum*, waarschijnlijk voor deezen nog aanzienlijker dan tegenwoordig, dewijl 't zelve lag aan den mond der toenmalige Middellzee, welke, bij het Westeinde van *Ameland*, daar *Hollum* gebouwd is, tusschen dit Eiland en *Terschelling* in de Noordzee uitliep. Waarschijnlijk stondt hier weleer een zwaare steenen toren, of ander gebouw, tot een baak in zee, dewijl hier nog veele zwaare gehouwen steenen in de wegstivende duizen gevonden worden. Ook vindt men in dit Dorp de overblijfsels van een oud Kasteel, door Koning *RADBOD* in den Jaare 690, ter eere van zijnen Afgod *FOSTO* gebouwd, en bestaande uit zeer zwaare gebakken Friesche steenen, die nog heden 's *Konings Haag* worden genoemd.

Hollum is nog tegenwoordig een aanzienlijk Dorp, zich van het Noorden na het Zuiden uitstreckende, met twee schoone ruime straten, waar van de huizen meerendeels in eene rechte lijn zijn gebouwd, met een' breeden rijdweg tusschen beiden, welke aan weerskanten met schoone schaduwrijke boomen is beplant. De eene straat heet de *Oosterlaan*, en de andere de *Buuren*: deeze beide straten eindigen in eene dwarsstraat, die zich van het Oosten na het Westen uitstrekt, en gelijk de overige ten grooten deele met schoone burgerhuizen is bebouwd. Aan het einde der laatstgenoemd straat, volgt, als 't ware, een Dorp van een geheel ander maakzel, uit eene menigte van min aanzienlijke en als door elkanderen gebouwde huizen zamengesteld, alwaar men teffens eene schoone Herberg vindt, aldaar

aldaar voor eenige jaaren gebouwd, door eenen Burger, met naame JOHANNES ZWART, tot gerijf der Kooplieden, die hier, bij gelegenheid van aanzienlijke verkoopingingen van gefraude goederen, van alle kanten zamenvloeien.

Hollum is voorzien van eene zeer groote Kerk en Toren, gebouwd in den Jaare 1678, waarfchijnlijk uit de ruinen van het oude Klooster *Foswerd*, alhier door de Familie van KAMMINGA, in den Jaare 1109, geficht. De Kerk is voorzien van drie zwaare Koperen Kroonen, tot den avonddienst. Ook is de zwaare vierkante Toren, die tot een baak in zee dient, voorzien van eene zwaare Klok en een Uurwerk.

Nog pronkt dit Dorp met twee fchoone en ruime Godshuizen of Vermaaningen der Mennoniten, in wier eene om de veertien dagen, doch in de andere om de drie weeken, door Mennonite Leeraaren, die alle ongeftudeerde perfoonen zijn, de Godsdienst wordt verricht. Voorts vindt men hier eene fchoone Marktplaats, alwaar alle jaaren, op den tweeden Dingsdag in September, eene groote Paardemarkt wordt gehouden; benevens eene fchoone met fteenen geplaveide Vischmarkt, en daar bij twee goede Brouwerijen, verfcheiden Winkels en eenige Bakkerijen. 't Geheele getal der Huizen te *Hollum* beloopt meer dan vierhonderd, bewoond door meer dan duizend inwooners. Met dit alles mag dit Dorp niet meer dan één Leeraar in gemeenfchap met het naaftegelegen Dorp *Ballum* hebben, welke, te *Ballum* woonende, den dienst in deeze beide Dorpen, voor de geringe bezolding van vierhonderdēnvijftig Guldens, moet waarneemen.

Het tweede Dorp van *Ameland*, *Ballum* geheeten, is her middenfte, doch kleinste van drieën, en bevat tachtig goede burger Huizen, bewoond door driehonderd perfoonen. Hetzelve beftaat uit eene dubbele welbeftraate en met boomen beplante buurt, die van 't Zuiden na 't Noorden loopt, en nog twee dwarsftraaten heeft.

Schoon *Ballum* in rang het tweede Dorp en ver het kleinste is, heeft het echter verfcheiden aanzienlijke voorrechten boven de andere, naardien hier het Huis of Kasteel van den Lands.

Landsheer gebouwd is, en dus teffens de hooge en laage Justitie geoefend wordt. Ten dien einde wordt hier alle veertien dagen des Woensdags, buiten de vakantien, in de ruime en aanzienlijke Rechtskamer, welke op 't Heerenhuis is, Rechtstag gehouden, door de Burgemeesters der drie Dorpen.

Het Kasteel zelf is een zwaar onderwetsch, hoewel meerendeels van kleine steen gemaakt, gebouw, bestaande in een dwarshuis, welk Noordoost en Zuidwest loopt, met nog een' achtervleugel in 't Zuidoosten; staande op dien hoek een Toren van eene groote zwaarte en hoogte, welke van boven met een' pijnappel voorzien is, en verre in de Noordzee tot een baak dient. Noch strekt zich in 't Noordwesten een vleugel uit, in welchen de groote poort van 't Kasteel is, boven welke het Wapen van den Heer SICKÉ VAN KAMMINGA, den toenmaligen Landsheer, en zijne Gemalinne KATHARINA, in hardsteen is uitgehouwen, met het Bijschrift, *Nemo sine cruce*. Het gantsche Kasteel is omringd met een' hoogen wal, en een aangenaam boschje, waar in men schoone wandelwegen heeft, en waar aan een ruime Keukentuin is. Voor het Huis heeft men een ruim Plein, met eenige stukken Geschut voorzien, en daar nevens een ruime Boerderij en Hoornleger. Het Huis is gestigt op zwaare gewelfde Kelders, die deels tot gevangenisfen, deels tot gerief dienen; terwijl in hetzelfde veele schoone Verrekken zijn, die een fraai uitzigt over het veld hebben. Het groote Dwarshuis is gebouwd in den Jaare 1604, doch de overige gedeelten zijn van vroeger tijd.

Het Dorp *Ballum* heeft een kleine doch nette Kerk zonder Toren, staande in 't bosch bij het Kasteel: dit gebouw is gesticht van oude Friesche steen, en heeft, waarschijnlijk, tot eene Kapel van den Landsheer gediend. In deeze Kapel, die voor weinige jaaren zeer fraai is verbouwd, vindt men den Grafkelder der oude Heeren VAN AMELAND: ook zag men 'er, voor de verbouwing, eenige oude Vaandels en een groot Zwaard, dat thans op 't Kasteel te zien is, en gemeenlijk voor een Zwaard van GROOTEN PIER wordt gehouden.

De

De Pastorie, gebouwd in den Jaare 1694, diende toen-
maals voor den Predikant der drie Dorpen; doch in laater
tijd verkreeg *Nes* een' eigen Predikant. Dezelve is in 't
Zuiden van het Dorp gebouwd, en bestaat uit eene ruime
Wooninge en Keukentuin; wordende op kosten van den
Landsheer en der Kerke-Voogdijschappen van *Hollum* en
Ballum onderhouden, en uit deeze drie beurzen ook de
Predikant betaald. Midden in 't Dorp, in de Hoofdstraat,
staat een Klokhuis of Toren, weleer van hout, doch in den
Jaare 1755 van steen opgebouwd; waar bij men teffens ziet
het schavot en den geesfelpaal, met de zinspreuk:

Oderunt peccare bont virtutis amore;
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Nog heeft men in dit Dorp eene goede Herberg, eene
geoktrojeerde Korenmolen, twee Mennonite Godshuizen, en
even buiten 't zelve ten Westen de Galg. De weinige Lu-
terfchen, die hier gevonden worden, zijn niet in staat om
eenen Leeraar te onderhouden: doch de Classis van *Am-
sterdam* geeft jaarlijks vijftig Karolie Guldens aan den Pre-
dikant te *Leeuwarden*, mids dat hij drie reizen in 't jaar
op *Ameland* koome, om aan zijne geloofsgenooten het
Heilig Avondmaal uit te deelen.

Anderhalfuur gaans ten Oosten van *Ballum* ligt het aan-
zienlijk Dorp *Nes*, dat over de driehonderd Huizen en ruim
achthonderd Inwooners bevat. Dit Dorp is zeer onregel-
matig gebouwd; zo dat men 'er, behalven eene dubbele
Hoofdstraat, geene geregelde straten kan vinden. Dit Dorp
is, gelijk wij reeds gezegd hebben, het bloeiendste van al-
len, wegens den daar voor bij loopenden stroom, en de
menigvuldige schepen, die aanleggen, om zich van eenige
behoefsten te voorzien. Waar bij noch komt, dat hetzelve
het naast aan *Friesland* ligt, en dagelijks menschen van en
na *Holwerd*, *Blije* en *Ferwerd* overvaaren. Midden in het
Dorp staat een hooge vierkante Toren zonder Kerk, met
een klok en slagwerk, welke tot een baak in Zee dient.
De Gereformeerde Kerk is een laag en gering gebouw, niet
bij

bij den Torèn, maar op eene andere plaats gesticht. Niet verre van dezelve staat de Pastorie, die wel gebouwd en met een bekwaamen Keukentuin voorzien is. De Predikant van dit Dorp heeft geene combinatie, doch geniet weinig boven de vierhonderd Guldens traktement. Men vindt in dit Dorp wel drie Mennonite Godshuizen; ook is 'er eene talrijke Roomsche Gemeente, die eene kerk en wereldlijken Priester heeft, die zo wel als de andere beamp- ten uit de openbaare kasse wordt betaald, en jaarlijks twee- honderd Guldens uit dezelve geniet. Verder is dit Dorp voorzien met een goede Vischmarkt, Herberg, Stookerij, eenige Brouwers, Wijnkoopers, Bakkers en aanzienlijke Win- keliers. 't Kerkhof eindelijk is een half kwartier uur gaans van 't Dorp ten Oosten gelegen, alwaar, voor deezen, waar- schijnlijk, de Hoofdkerk des gantschen Eilands stond.

Even verre ten Oosten van het Kerkhof is eene groote buurt van meer dan zeventig Huizen, onder *Nes* behooren- de, en meest door Roomschegezinden bewoond, die te *Nes* ter Kerke koomen. Deze buurt ligt in eene zeer aangena- me vruchtbaare landouwe, en is omringd van vruchtbaare akkers en bouwlanden: zijnde het alleen te beklaagen, dat dezelve niet met eenen dijk zijn omringd, naardien zij dikwerf door de hooge vloedèn, tot groot nadeel der be- wooners, overstromd worden.

Nog een half uur gaans Oostelijker vindt men eene schoone Vogelkooi, bestaande uit twee Huizen, Boschagie, en rui- me Weiderijen vol Schaapen, benevens Duinen vol Konijnen. Deze plaats was voorheen een vrijheerlijk goed van WILLEM DEN V, en onder dezelve behoort, onder anderen, 't zo- genoemde *Oedemer Huisje*, 't welk op 't Oosteinde des ge- heelen Eilands staat, doch door niemand bewoond wordt; dienende 't zelve alleen tot een herberg voor lieden, wel- ke in den Zomer vermaakshalve na 't strand rijden; gelijk ook voor schipbreukelingen, welke in deezen oord aan land koomen.

De oude Geschiedenisfen van *Ameland* zijn, even als die der geheele Provincie van *Friesland*, van welke het, denk- lijk, voor deezen, door 't geweld der vloedèn, gescheiden

is, zeer duister. Men vindt, intusfchen, bij de beste Hiftoriefchrijvers, op het Jaar 876, reeds gewag gemaakt van eenen HAJO VAN KAMMINGA, Heere van *Ameland*; waar uit men kan opmaaken, hoe lang de heerschappij over dit Eiland in handen dier aloude familie geweest zij. Zeer waarfchijnlijk was *Ameland* mede begrepen onder den Privilegie-brief van Keizer SIGISMUNDUS, volgens welken de Friezen volkomen vrij wierden verklaard, mids betaalende aan den Keizer, jaarlijks, van ieder haardfteed, een' Rhijnsgulden. Zodanige inkomsten hebben door de Vorften, als een beneficie, aan bijzondere perfoonen kunnen worden overgedaan; en waarfchijnlijk is, uit dien hoofde, door de *Amelanders* aan eene familie uit *Kennemerland* jaarlijks een Gulden voor ieder fchoorsteen betaald, zonder dat men weet, hoe die familie aan dat recht gekomen zij: waarom ook de Eilanders, na 't Jaar 1768, geweigerd hebben dit geld te betalen.

Weleer was de uitgebreidheid der Landerijen zeer aanzienlijk; doch thans zijn dezelve, door het verflindend zeewater, ten grooten deele vernield; en veele andere, dewijl zij niet door behoorlijke dijken bewaard worden, loopen dagelijks onder, en kunnen dus tot niets dan tot eene zeer geringe weiderij van Schaapen dienen. Ook zijn de Landerijen deezes Eilands niet door flooten van elkanderen gefcheiden. Om de twaalf jaaren worden evenwel in *Hollum* de Landen op nieuws, door zekere merken, verdeeld, welke zij Deelen noemen, door welke het gemeene land van dit Dorp wordt gefcheiden in zes hoofddeelen of Eggen, met naame *Foppe-ma*, *Hillema*, *Harmana*, *Denega*, *Weerts* en *Sents Eg*; wordende dezelve wederom verdeeld in vijfhonderdzesënzeventig zogenoemde achtendeelen; doch hoe groot zulk een achtendeel in der daad zij, kan zonder eene algemeene meeting der Landerijen niet geweeten worden. Voorts bepaalt zich het recht der achtendeelen voornaamlijk tot de zogenoemde *Miede*; en die de meeste achtendeelen in de *Miede* heeft, heeft ook naar evenredigheid recht om vee daar buiten en in de Duinen te doen weiden; doch die niets in de *Miede* heeft, kan ook geen vee in de *Miede* jaagen, of hij moet voor ieder beest betalen. Wat nu de *Miede* aan-

gaat,

gaat, dezelve is een groot veld, dat aan alle kanten met een zoden dijk, ruim vier voeten hoog, omringd en dus genoegzaam voorzien is om 't zeeewater af te keeren. Voorts is deeze Ringdijk aan den buitenkant zeer steil, op dat 'er geen vee uit de Buitenweiden in de *Miede* zou kunnen koomen; ook wordt dezelve zeer zorgvuldiglijk bewaard, om dat in dezelve al het Hooi van 't geheele Dorp gewonnen wordt. Voorts wordt hier, binnen zekere afschuttingen, Rogge, Gerst, Haver enz. geteeld: ook worden 'er Erweten, Boonen en andere groenten aangekweekt, die alle van een uitneemenden smaak zijn. Wanneer alles is ingeooogst, worden de schuttingen opengedaan, en dan wordt de geheele *Miede* wederom eene algemeene weide. Ondertusfchen zijn de dijken der *Miede* ook in achtendeelen verdeeld, en een ieder moet dezelve naar maate zijner gedeelten onderhouden.

Te *Ballum* is de gantsche *Miede* verdeeld in drie Eggen, genoemd *de Foppe Eg*, *Monniken Eg* en *Jelmera Eg*. Deeze drie Eggen bevatten vijfhonderdzesënzeventig achtendeelen, gelijk te *Hollum*, en daar van behoorden, voorheen, tweehonderdzesënveertig aan WILLEM DEN V, als Vrijheer, en de overige aan welgestelde Burgers, van welke de boeren dezelve doorgaans kunnen huuren, voor drie Guldens ieder achtendeel.

Ieder Eg heeft een' bijzonderen Rechter, welke alle jaaren verandert, en wiens post het is, op de dijken, sluizen, wegen, hekken en stekken toe te zien, en zorge te draagen, dat alles behoorlijk onderhouden worde door de boeren, die het land gebruiken. Omtrent deeze zaaken oefenen zij eene souvereine magt, en zo iemand nalaatig is in 't zijne te maaken, of te betaalen, vervolgen zij hem in alle zijne goederen met paraate exekutie.

Weleer bestond de voorname handteering der *Amelanders* in de vischvangst, gelijk nog heden blijkbaar is uit de groote menigte van vischbeenhoopen, die dikwerf in 't zand gevonden worden. In 't bijzonder waren zij bedreeven in 't vangen en drooogen van Schol, waarom noch heden de beste Schol te *Amsterdam* uitgevent wordt, onder den naam van *Amelander* Schol, schoon hier geen Schol meer gevangen

noch gedroogd wordt. De reden daar van is, eensdeels het klein aantal van visfchers, en anderdeels, om dat de visfchers in den Scholtijd veel voordeeliger met hoeken kunnen uitgaan, om Schelvisch en Kabeljaauw te vangen, dewijl deeze visfchen thans nader onder den wal koomen dan voorheen, en tot derzelve vangst geene kostbaare netten noodig zijn.

Ondertusfchen hebben de meeste *Amelanders*, reeds in 't begin der voorige Eeuw, hunne netten verlaaten, en zich op de zeevaart met Koffen en Smakken toegelegd, met welke zij wijd en zijd, zo na de Oostzee, als op *Frankrijk* en *Spanjen* voeren; hebbende hier, van deeze fchepen, bij 't geheugen van oude lieden, meer dan honderd thuis beheard, die het Eiland in bloei en vermogen ongemeen deden toeneemen. Doch deeze fcheepvaart is thans weder bijna te niere gelooopen, zo dat 'er maar drie of vier *Amelander* Kofffchippers meer overig zijn. De meeste Inwooners hebben zich, in plaats daar van, tot de groote fcheepvaart begeeven, en wel meerendeels voor rekening van *Amsterdamfche* Kooplieden; zo dat men hier thans meer dan honderd *Amelander* Grootfchippers of Kapiteins vindt, wier Reeders of Boekhouders te *Amsterdam* woonen. Bij deeze Kapiteins vaaren wederom andere *Amelanders* voor Stuurlieden enz. Dus behoeft een gemeen *Amelander*, zo hij wel wil oppafsen, niet lang voor Matroos te vaaren; te meer wijl de *Amelanders* alomme voor zeer goede Zeelieden bekend staan, en door de *Amsterdammers* zeer gaarne in dienst genomen worden: zelfs reket men, dat thans niet een der Eilanden aan de *Wadden* zo veele Scheeps-Kapiteinen nitlevert als *Ameland*.

Het *Amelander* zeevolk vaart op alle deelen der bekende waereld, behalven op de *Oost-Indiën*, eenige weinigen uitgezonderd. Dit laafte is bij hen eene fchande, en een gevolg van een losbandig leeven, waar toe zij zelden vervallen. De jeugd wordt hier ook van jongs af in 't leezen, fchrijven en rekenen onderweezen; wordende, aan het oefenen van eenige weinige onfchuldige vermaak, inzonderheid drie avonden in de week befteed, te weeten, die van Zondag,

dag, Dingsdag en Vrijdag, bij hen Meidenavonden genoemd: de jonge lieden kloppen als dan aan de vensters der huizen, waar jonge dogters wonen, tot dat zij bij de een of andere gehoor krijgen, wanneer de vrijer daar eenige uren blijft, en, ten zijnen kosten, op Koffy met een stuk koek onthaald wordt. Voorts leeven zij zeer Godsdienstig, koomen in geene herbergen, schuwen de dronkenschap, als eene zeer groote schande, en deelen gaarne mede aan den armen, die 't hier dus nog al wel kunnen redden, en thans beter dan voor deezen, toen 'er minder scheepsvaardenden en meer vischers waren, welke thans tot op tien of twaalf Familien te *Hollum* zijn uitgestorven: tot merkelyk voordeel van 't Eiland, dewijl 't bereiden van haaken, 't wormzoeken enz. meer handen vereischt dan 'er behoorlyk van kunnen bestaan.

De schoone sexe, die hier zeer blank van vel is, houdt zich voornaamlyk op met naaljen, en is zeer zindelyk in haare huishouding; zijnde alles met matjens belegd, zo dat niemand met schoenen in de vertrekken mag koomen. Voorts zijn de vrouwen hier meerendeels van een goed en godsdienstig leeven, uitgezonderd eenige, die zich in sterken drank te buiten gaan. Doch zij zijn over het algemeen wat heerschzuchtig, en de meeste mannen mogen, wegens haare dwaaze zindelykheid, in den winter naauwelijks vuur op den haard hebben. De reden van dit heerschzuchtig bestaan der *Amelander* vrouwen valt niet moeyelyk te ontdekken: dewijl de mannen alleen des Winters thuis zijn, zo regeeren de vrouwen geduurende 't meerendeel van 't jaar, en kunnen dus niet besluiten haar gezag in den wintertijd af te staan; waarom de meeste mannen hier als bij de vrouwen thuis liggen, en, zo zij vrede willen houden, zich maar zoetjes moeten laten regeeren.

Ondertuschen zijn de vrouwen, de genegenheid van eenigen tot de heete wateren uitgezonderd, zeer goede huishoudsters en geneeren zich zeer zuinig. Haar kost is zeer eenvoudig: want dewijl hier in den Zomer geen versch vleesch te bekomen, en de voorraad van groenten ook zeer gering is, zo behelpen zij zich met visch en alderhande

meelspijzen, aan welke zij zo gehecht zijn, dat de meeste zelfs in andere spijzen geen' smaak vinden: waar aan men, mogelijk, eenigzins heeft toe te schrijven, dat men hier zelden van vrouwen hoort, die zich, niettegenstaande de langdurige afwezigheid haarer mannen, met anderen te buiten gaan.

De kleeding is hier zeer eenvoudig en nederig. De meeste mansperfoonen, niettegenstaande zij voor Kapiteinen vaaren, draagen bruine rokken zonder vouwen en zonder naad op den rug. Hier bij koomen wijde broeken, drie of vier over elkanderen doch thans veel enger, dan voor deezen. Hun meeste pronk bestaat in twee of drie kostelijke hembrokken met eenige regels zilveren knopen, een gouden slot in de fitop en gouden kniegespen.

Bij de vrouwen is de kleeding ook meest donkerbruin, zijnde jakjens en rokken van dezelfde stoffe. Ondertusfchen komt hier in allengs eene groote verandering, dewijl vermogende meisjens nu al meer een meer fitfen jakjens, en, in plaats van *Amelander* zwarte kappen, Engelsche stroojen hoedjens, die hier zeer duur zijn, beginnen te draagen; voorts pronken zij zich veelal op met kostbaare bloedkoraa-len, en twee of drie gouden hairnaalden. Ook worden bij de vermogenden de gouden oorijzers vrij algemeen, met gouden hairspelden, waar mede zij de naauw aan het hoofd fluitende mutfen aan 't oorijzer vast maaken. Hier bij voegen eenige zelfs spelden met juweelen, brazeletten met gouden gespen enz. De vrouwenpakjens zijn hier van een wonderbaar fatfoen, en op den rug laag uitgesneeden, om de fraaie onderften ten toon te stellen; ook zijn 'er mouwen aan, die bijna de helft te wijd zijn. Dus verschillen zij, in 't stuk van kleedinge, veel van de Friezen, haare nabuuren: te meer, om dat zij eene ronde krul om 't hoofd draagen, van bijzonderlijk daar toe bereid hair gemaakt.

De rouw der vrouwen bestaat, buiten een zwart kleed, in het afleggen haarer zwarte kapers, waar voor zij dan in plaats neemen een dun stuk zwarte stoffe, dat haar naauw om het hoofd fluit, en bijna geheel het aangezicht bedekt. De begraaftenisen geschieden naa den middag te één uur,

volgende de mannen en vrouwen beide achter 't lijk, even als ten platten lande in *Friesland*; doch de eersten zonder mantels en de laatste zonder regenkleeden, maar met twee zwarte schorten, waar van zij 't bovenste over het hoofd trekken. Naa dat men van de begraaffenis is te rug gekomen, wordt 'er eerst een glas bier, daar naa een kopje thee gefchonken, en vervolgens een tafel met wittebrood, boter en kaas aangerecht.

De plechtigheden hunner huwelijken zijn ook zeer eenvoudig: staande de Geboden onthaalen de ouders de jonge lieden op koffy en brandewijn, waar naa de nacht in vermaak gefleeten wordt, terwijl de goede vrienden en bekenden, op een morgentijd, op brandewijn worden onthaald. Op den avond naa de inzegening des huwelijks koomen bij vermogende jonge lieden doorgaans de wederzijdse ouders met den Predikant ten eeten, of bij de Mennoniten een hunner Leeraars, welke op dit Eiland de gewoonte hebben om de trouwplegtigheden te verrichten. De meeste zeevaarende perfoonen trouwen doorgaans in *Holland*: want naa dat de jonge lieden wettig aan malkanderen verbonden zijn, moet de Braidegom nog altoos eene reis doen; doch daar van in *Holland* te rug gekomen zijnde, maakt hij zulks zijne Bruid bekend; dan beginnen de Geboden te loopen, en de Bruid vertrekt na *Holland* om aldaar getrouwd te worden.

Het Wapen van de Heerlijkheid *Ameland* bestaat uit drie balken, met eene halve Maan daar onder; de oorsprong hier van is zeer duister, ten zij men 't sprookje wil gelooven, volgens 't welk de *Amelanders* dit Wapen aangenomen hebben, om daar mede het geheugen te vereeuwigen van een diefstal, door hen bij lichte maan op *Terschelling* gepleegd, en bestaande in 't wegrooven van drie balken, om 'er eene galg van te bouwen, en daar aan de dieven, die uit *Friesland* en van elders hun vee kwamen steelen, op te hangen.

Toen weleer *Ameland* aan *Friesland* gehecht was door de *Wadden*, op welke zeeëngte men schoone Dorpen en Landereien had, behoorde hetzelfde, als een Allodiaal goed,

aan de Friefche Koningen, RADBOUD *den Eerften*, GONDEBALD en RADBOUD *den Tweeden*, die hier een' Tempel hadt voor zijnen Afgod FOSTO, en naar welken 't geheele Land *Fosteland* geheeten wierdt. Naa dat deeze laafte Afgodifche Koning, door KAREL DEN GROOTEN, verdreeven was, kwamen de Allodiaale goederen aan de naafte erfgenaamen, de kinderen van GONDEBALD, en dus aan zijne Dogter TEKLA, van welker beminnelijke hoedanigheden zo breed in de oude Kronijken wordt opgegeeven. Deeze trouwde aan TÆKE KAMMINGA, den eerften Vrij- en Erfheer van *Ameland*, welke, in 't Jaar 806, den afgod FOSTO met alle zijne fieraaden deedt om verre werpen, en zijnen Tempel in eene Christen Kerk veranderen.

Naa dien tijd is de geheele Erfheerlijkheid van *Ameland* in vrede aan 't Huis van KAMMINGA gebleven, tot aan 't Jaar 1405, wanneer de toenmaalige Grietman van *Ferwerderadeel* 't anders begreep, en *Ameland* wilde aangezien hebben, als ftaande onder zijn beftier: dan de Staaten van *Friesland* felden hem in 't ongelijk, zo als blijkt uit de volgende uitspraak of Staatswijze verklaaringe der Staaten van *Friesland*.

„ Allen den geenen, die deezen brief zullen zien ofte
 „ hooren leezen: zo doen wij Recht en Raaden der Lan-
 „ den en der Steden, fampt Deelen van *Oostergo* en *Wes-
 „ tergo*, thans tot *Hartwert* vergaderd, kond en openbaar.
 „ Dat wij hebben gevonden, geweezen en begreepen, in
 „ het eeuwig stede en vast te houden, dat die van *Ame-
 „ land* zullen vrij en kwijt en onbelast zijn van alle rech-
 „ ten en alle Jurisdicte in *Ferwerderadeel* of in eenige
 „ Deelen van onze Landen van *Oostergo* en *Westergo*, en
 „ dat zij bij hen zelve zullen rechten en hun recht bij
 „ hen zelve voeren, gelijk die van *Terschelling* doen, alle
 „ ding zonder arglist. In teeken der waarheid voor alle
 „ de gene, die deezen brief zullen zien, of te hooren
 „ leezen, hebben wij Steden en Dorpen van *Oostergo* en
 „ *Westergo* voorschreeven onze naamen bij onze Zegelen of
 „ Secreten geschreeven. Deeze brief is bezegeld in 't Jaar

„ 1405 „

„1405, op *St. Jans* onthoofddingsdag.” Welk stuk, origineel in 't boere Friesch geschreeven, met het meerendeel zijner Zegelen, in 't Jaar 1676 nog in weezen was.

Indien *Ameland* toen nog zo naauw met *Friesland* was vereenigd geweest, als in de negende en volgende Eeuw, zouden de Staaten van *Friesland*, waarschijnlijk, de zaak anders begrepen hebben. Doch de geweldige stormen van de Jaaren 1181 tot 1222 hebben eerst de sterke Stinzen en de Landerijen op de *Wadden* verwoest, en daar naa alles in eene opene Zee veranderd; zijnde dit onheil voltooid in den Jaare 1284, wanneer de grond des Lands drie of vier voeten schijnt verzonken te zijn: want nog heden, drie of vier voeten in 't zand graavende, vindt men eenen kleigrond, en daar in allerhande gereedschappen, beenen, steenen, enz. Evenwel is 'er ook nog veel best land weggefscheurd in de zwaare vlooden van den Jaare 1313, en die, welke eenige jaaren naa elkanderen ontfonden, van 1421 tot 1428.

In den Jaare 1494, begaf zich PIETER KAMMINGA tot den Keizer MAXIMILIAAN, zich toen ter tijd binnen *Antwerpen* bevindende, en verkreeg van hem eene ruime bevestiging dier voorrechten, welke door de Staaten van *Friesland*, te *Hartwert*, aan de Heerlijkheid van *Ameland* waren verleend.

In den Jaare 1510, verhoorde men eenige oude Grijzaarts, die eenpaarig getuigden, dat zij en hunne ouderen nooit van eenen Heer van *Ameland* hadden hooren spreken, dan uit den huize van KAMMINGA, en dat het land, zo veel zij wisten, aan niemand anders onderworpen was. Hier mede komt volkomen overeen het getuigenis der Heeren Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, aan de Admiraliteit te *Enkhuisen* gegeeven, in den Jaare 1588.

In den Jaare 1654, zonden die van *Ameland* twee Ambassadeurs na *Londen* aan den toenmaalgigen Protector OLIVIER KROMWEL, om hem te overtuigen, dat *Ameland* volkomen onafhankelijk van *Friesland* was, en dat bijgevolg de *Amelanders* als volkomen onzijdig moesten worden aangemerkt. Niet weinig wierden deeze Ambassadeurs met hunne wijde broeken en korte rokjes, door de Hovelingen, be-

spot; doch KROMWEL behandelde hen zeer vriendelijk, en verklaarde die van *Ameland* voor volkomen vrij en onzijdig. Dit zelfde geluk viel hun ook te beurt in den oorlog van den Jaare 1672, doch op verzoek des Keizers, die *Ameland*, bij deeze gelegenheid, beschreef als een Leen des Keizerrijks, dat zekerlijk een mislag was.

Omtrent het Jaar 1635, ontstond 'er een hevige geschil over het Leenrecht deezes Eilands, het welk toen bestierd wierdt door den Heere PIETER VAN KAMMINGA. Deeze was van den Hervormden Godsdienst; maar zijne Zuster KATHARINA trouwde met ERNST ZUHM uit *Pommeren*, Kapitein Majoor der Infanterij van den Staat. Deeze hadt hier door gelegenheid om alle oorspronkelijke papieren, raakende de Heerlijkheid van *Ameland*, in te zien en af te schrijven; doch raakte niet lang daar naa met zijn' Schoonbroeder, wegens huislijke zaaken, in verschil; 't geen hem, die van de Roomsche Kerk was, aanspoorde om eene proef te nemen, of hij de Heerlijkheid van *Ameland* niet voor zich zou kunnen verkrijgen. Hij bedankte hier om voor zijnen Militairen post, en reisde na *Weenen*, alwaar hij zich begaf bij de Heeren FOPPIUS VAN AITSEMA, ANTHONY VAN WAVEREN en SIMON DE BEAUMONT, toen ter tijd Hollandische Residenten te *Weenen*; welken hij voorhield, dat *Ameland* eene vrije Heerlijkheid was, leenroerig aan den Keizer, welke dus dezelve naar zijn welgevallen kon beleenen. Deeze drie Heeren vonden zijn voorstel niet ongegrond, en wisten 't met elkanderen zo verre bij de Staatsdienaars van den Keizer te brengen, dat die den Heer KAMMINGA na *Weenen* ontbood, om zich te verantwoorden; en wanneer deeze, als niet aan zijne Majesteit onderworpen, zulks weigerde, verkreegen de vier voornoemde Heeren van Keizer FERDINAND een Diploma, waar bij *Ameland* hun wierdt opgedraagen. PIETER KAMMINGA, midlerwijl, omtrent deezem tijd, stervende, liet de Heerlijkheid naa aan zijnen Broeder WYTHE, die zich over deeze zaak bij de Hooge Regeering deezzer Landen vervoegde, en aldaar alle mogelijke bescherming vondt; 't geen ten gevolge hadt, dat de drie Hollandische Heeren te *Weenen*, bespeurende, dat de zaak,

zo zij verder gingen, voor hun van zeer kwaade gevolgen zou kunnen worden, voor de beleening bedankten, die toen aan ZUHM alleen wierdt opgedraagen, hoewel zonder eenige vrucht: want, hoewel 'er een foort van Afgezant des Keizers na *Ameland* vertrok, om den nieuwen Heer aldaar te huldigen, was 'er bijna niemand die WYTSE VAN KAMMINGA verlaaten wilde. Dus wierdt dan ook eindelijk ZUHM genoodzaakt, vooreerst van zijne eischen af te zien; te meer, wijf de Staaten Generaal den handel, in deezen gehouden, onwettig keurden, bij het volgende Manifest, gegeeven op den zestienden Maart 1637.

„ Is ter Vergadering van H. Hoog Mogende voorgedraagen en in bedenken gesteld, of men ongemerkt zou behooren te laten pasfeeren de Investituure van het Eiland *Ameland*, onlangs door den Keizer gegeeven, dan of men niet veel eer, tot conservatie van de Gerechtigheden van deezen Staat en voorkominge van veele kwaade Consequentien, niet behoort bij Publijk Manifest bekend te maaken, dat men deeze proceduuren niet stilzwijgend kan laten pasfeeren, veel min voor goed aanzien. Waar op gedelibereerd zijnde, hebben H. Hoog Mogende gearresteerd ende verstaan, dat zij zodanige Proceduuren en Investituure niet kunnen goed vinden, als zijnde van præjudiciabele sequelen, en strijdig met den dienst van het Land. Verklaarende diensvolgens, zodanige proceduuren en Investituuren, albereids geimpetreert, ofte noch te impetreeeren, nul, geene ende van onwaarde. En zal hier van Notificatie gedaan worden zulks en daar het behoort enz.”

Men hoorde toen vooreerst weinig van deeze zaak; doch in den Jaare 1654 wist ZUHM, door een boekje, genoemd *Genuinus Amelandia Status*, bij Keizer FERDINAND den Derden, eene Ordonnantie te verkrijgen, bij welke allen inwooneren van *Ameland* geboden wierdt, aan ZUHM, als hunnen wettigen Heere, trouwe te zweeren; terwijl Z. Kr. Majesteit teffens Graave WILLEM FREDERIK VAN NASSAU verzocht, om denzelven bijstand te willen bieden, tot verkrijging van voornoemde Eiland. Doch ook dit werkte even weinig uit, als

als toen, wat laater, de Overste KAREL VAN DYK en de Notaris JOHAN SCHOL op *Ameland* verscheenen, om den Ingezetenen, en den Heere VAN KAMMINGA in 't bijzonder, eene afvraag te doen, of zij de bevelen des Keizers al of niet wilden gehoorzaamen? Want toen vervoegde zich de toenmaalige bezitter wederom tot de Staaten van *Friesland*, met dien gevolge, dat deeze hier op eenen brief na *Weenen* schreeven, van eenen nadrukkelijken inhoud. ZUHM, alle zijne voorgaande poogingen tot hier toe verijdeld ziende, zag egter van dezelve noch niet af; maar kwam bij nacht, met een Keizerlijke Diploma, en vergezeld van eenige Soldaaten, op het Eiland, om den Heer VAN KAMMINGA gevangen te neemen, en 't Eiland te vermeesteren. Dan, door eenig volk, tijdig uit *Friesland* overgekomen, wierdt ook deeze aanslag verhinderd; terwijl, tot meerder geruststelling voor het toekomende, een Friesch Oorlogschip in 't Noordwestelijke Zeegat van *Ameland* wierdt gelegd.

ZUHM, inmiddels te *Weenen* geen meerdere hulpe kunnende bekoomen, en door zijne gedaane poogingen geweldig verarmd zijnde, bewoog een voornaam' Kasier van *Amsterdam*, MARTINUS DOEGEN genoemd, hem met eene aanzienlijke somme gelds bij te staan; doch waar van dezelve naderhand nooit eenen penning heeft weder gezien, dewijl ZUHM eindelijk, zonder Heer van zijn Hijpotheek geworden te zijn, is verdweenen.

Ondertuschen wilden de Erfgenaamen van DOEGEN gaarne hun geld te rug hebben: waarom zij, met verlof der Heeren Burgemeesteren van *Amsterdam*, in den Jaare 1675, hun recht op *Ameland*, wegens de aan den Heere ZUHM opgeschooten penningen, overdroegen aan den Heere Graave VAN KÖNINGSEK, voor eene bepaalde somme. Deeze Graaf, insgelijks, door Keizer LEOPOLDUS, met een Diploma voorzien zijnde, wierf ten dien einde ruim honderdvijftig Soldaaten te *Breemen*, welke hij in vijf schepen inscheepte, terwijl eenige lieden, onder verzierde naamen, den toestand van het Eiland zouden bespieden. Dan, terwijl deeze het Eiland omtrokken, en de schepen door

tegeu-

tegenwind opgehouden wierden, ontdekte men iets van de zaak; dus raakten de bespieders te *Leeuwarden* in hechtenis, en de Soldaaten wierden zo wel ontvangen, dat hun en den Heere KONINGSEK de onderneeming zeer kwalijk bekwam, en geheel in rook verdween.

De geweldige storm en watervloed van den vijfden November 1675, was voor *Ameland* zeer nadeelig, dewijl de meeste dijken verwoest wierden en veele landerijen afspoelden. Onder anderen wierden die van *Hollum* hier door in de noodzaaklijkheid gebragt, om hunne Miede merkelyk te verkleinen. Bij den vloed van den Jaare 1686 leed *Ameland* insgelijks niet weinig: want het water rees toen zo hoog, dat 'er een schip, door de Slenk, uit de Noordzee in de *Wadden* wierdt gedreeven.

In den Jaare 1680, overleedt WATSE VAN KAMMINGA, en kort daar naa FRANS, zijn eenige Zoon, zonder dat 'er wettige afgenaamen uit dien tak van het huis VAN RAMMINGA overig waren: waarom de Weduwe VAN WATSE, RIXTE VAN DONIA, de eenige erfgenaame van haaren overleeden Zoon, zich als Vrouwe van *Ameland* gedroeg. Na haaren dood kwam de Heerlijkheid aan haaren Neef, den Heere WILKO VAN HOLDINGA, Baron *Thoe Schwartzzenbergh*, Grietman van *Baarderadeel*, en zijne beide Zusters ANNA DODONELA THOE SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den Heere EDZARD VAN BURMANIA, Grietman van *Ferwerderadeel*, en JANETTA IZABELLA SCHWARTZENBERGH, Gemaalinne van den beroemden Jr. SIKKO VAN GOSLINGA, Grietman van *Franeckeradeel* enz.

In den Jaare 1703, beslooten deeze aanzienlijke Eigenaars der Heerlijkheid van *Ameland*, dezelve met alle haare inkomsten, praeëminentien enz. te verkoopen; zijnde daar toe, volgens berichten in de *Amsterdamsche* en *Haarlemsche* Couranten, bepaald den achtëntwintigsten Julij van dat jaar. Doch hier kwamen ondertuschen tegen in, met eene bekendmaaking in de *Leidsche* Courant, de Aftammelingen van den Heer SIKKO RENGHERS tot *Godlinzen*, welke oordeelden, dat de voornoemde Vrouwen geen het minste recht hadden om deeze Heerlijkheid te verkoopen. Hier op volgde

de

de van hunnen kant, onder andere schriften, een Manifest of Remonstrantie van den Heere JAN REMPERTUS RENGHERS, door welke de verkooping, op den bepaalden dag, in de Hopzak te *Leeuwarden*, wierdt gestremd. Doch kort hier naa wierdt de Heerlijkheid van *Ameland* uit de hand verkocht, voor de somme van honderdēnzeventigduizend Kar. Guldens, en tienduizend Guldens wegens de onkosten daarenboven, aan zijne Hoogheid, JOHAN WILLEM FRISO, Prins van *Oranje en Nassau*, Erfstadhouder van *Friesland*, onder bestieringe van zijne Moeder, Prinsesse AMELIA VAN ANHALT DESSAU. Bij 't vertekenen van den Koopbrief moesten betaald worden zeventigduizend Guldens, en voorts de eene helft in klinkenden munte, en de andere helft in Landschaps Obligatien, op de termindagen van den eersten Majj der Jaaren 1705 en 1706.

De Eigenaarsfen der Heerlijkheid hadden, tot het overdraagen van dezelve, last en volmagt gegeven aan de Heeren ALEXANDER WYDENBRUG en BAVIUS NAUTA. De plegtigheid der overdragt geschiedde op den zevenēntwintigsten Majj des Jaars 1704, wanneer de Heer NAUTA de Ingezeten ontsloeg van hunnen eed, aan de voorige Landsheeren gedaan, terwijl daar en tegen de Heer VAN GEMNICH TOE KINGMA, van wegens zijne Hoogheid, de Volmagten en Burgemeesters van den Lande op nieuws in eed nam. Daar op wierdt de geheele *Amelandsche* Regeering, op het Kasteel, desig ter maaltijd onthaald, en de geheele Burgerij met een wijn beschonken.

De geweldige storm en watervloed van Kersnacht des Jaars 1717, was voor *Ameland* niet minder nadeelig, dan voor veele andere plaatsen. Alle dijken wierden daar door weggespoeld, en het water klom eenige voeten hoog in de meeste huizen, voornaamlijk te *Nes*, alwaar men den ondergang van 't geheele Eiland verwachtte: ondertuschen kwamen 'er geen menschen bij om, en de dijken wierden eerlang wederom hersteld; doch spoelden andermaal ten grooten deele weg, in den hoogen vloed van den Jaare 1719.

In den Jaare 1723 zegt zeker Bischoep der Jansenisten hier eene Kweekschool op te rechten; doch 't bekwam hem zeer

zeer flegt, wyl de rechtzinnige Katholijken dit zo euvel namen, dat zij, zelfs met schietgeweer, door de glazen der Kerk schooten, om dien Ketter 't leven te beneemen. Haare Hoogheid, Prinsesse MARIA LOUISA, zondt wel een detachement Soldaaten ter zijner bescherminge; doch de Jansenist, ziende dat hij 'er toch niets kon vorderen, verliet wijsfelijk het Eiland.

Op den zesëntwintigsten October van 't reeds gemelde jaar gingen de Vischers, volgens gewoonte, 's morgens met hunne booten in Zee; doch wierden door een' zo hevigen storm beloopen, dat de meeste in de branding van het strand wierden omgeslagen, en daar bij eenendertig personen van *Ballum* het leven inschooten, meest alle ongelukkige weduwen en weezen nalaatende; doch die, door de liefdadigheid eeniger Hollandsche Kooplieden, eene merkelijke ondersteuning genooten.

De ligging van *Ameland* wordt in 't algemeen voor zeer gezond gehouden, dewijl de hooge grond alomme een vast zandig strand heeft, uit het welk geene ongezonde uitwaasfemingen kunnen oprijzen. Alleen heeft het met alle Eilanden en Kusten in deezen oord gemeen, de koude waterachtige dampen, die dikwerf uit de Noordzee over 't zelve worden gevoerd. Men hoort hier zelden van zwaare onweeren, dewijl de donderbuien hier meesten tijds na een der zeegaten trekken.

Het water, dat hier in de kommen, putten en flooten wordt gevonden, is geheel vrij van ziltigheid, en veel beter dan op veele plaatsen het regenwater; 't is aanmerkelijk, dat, daar 't water, nabij de Zee, op 't strand in een put opkomende, zouter is dan veele zoutbronnen in *Duitschland*, uit welke keukenzout wordt gemaakt, 't zelve daar en tegen, maar een steenworp verder binnenlands gegraven, volkomen zoet wordt bevonden. Dus heeft men hier, bij drooge jaargetijden, die egter, wegens den hoo-gen en barren zandgrond, op welken niets zonder overvloed van water wasfen wil, zeer nadeelig zijn, zelden gebrek aan schoon drinkbaar water. Om zulk water, bij drooge Zomers, in eene genoegzaame hoeveelheid bij de hand

hand te hebben, zijn op bevel der Regeeringe, eenige met steen opgemetselde putten gegraven, welke men hier blanke putten noemt: dan de ondervinding heeft geleerd, dat dit putwater veel minder van deugd is, dan dat in ruime kuilen, hier *Dalen* genoemd, verzameld wordt. Zo egter de droogte niet te aanhoudend is, verzamelt zich steeds het water in groote plasfen tusfchen de duinen; ja de overvloed van hetzelfde is zo groot, dat daar uit verscheidene, zich in de *Wadden* ontlastende, beekjens ontspruiten, wier voornaamfte zijn de *Monnikesloot*, tusfchen *Nes* en de *Buuren*, en de *Balk* en *Dammerloot*, welke laatste van de *Spieringen*, die daar in zwemmen, ook wel de *Spieringersloot* wordt genoemd: zijnde deeze beekjens in den wintertijd zo aanzienlijk, dat 'er dan, door derzelve water, verscheiden voornaame Fabrieken aan den gang gehouden zouden kunnen worden.

De gemelde *Spieringersloot* loopt door 't zogenoemde *Schattepad* na 't Westelijke Zeegat van *Ameland*, door 't welke fchepen, van bij de twintig voeten diep gaande, kunnen binnen koomen. De Wel Eerw. en zeer Geleerde Heer J. W. BURGER is van meening, dat men, met de uitgave van honderdduizend Guldens of daaromtrent, hier eene fchoone haven zou kunnen maaken, bekwaam om veele zwaare fchepen te bergen, en vooral dezulke, die door storm mogten verhinderd worden, in *Texel* of het *Vlie* binnen te loopen. Eene zaak, die voorzeker veel aandacht verdient, en, op meer dan ééne wijze, voor den Koophandel en Zeevaart der Vereenigde Gewesten, zeer heilzaam zou kunnen zijn, onder anderen door eene menigte van fchipbreuken voor te koomen.

De gronden van *Ameland* kunnen in zes bijzondere foorten onderscheiden worden. Om met den Zuidkant te beginnen, zo verdient vooreerst in aanmerking genomen te worden het buitenstrand, hier *de Oere* genoemd, welke, door den vloed en ebbe, tweemaal in de vierëntwintig uren, zes voeten diep onder water gezet wordt, en wederom droog loopt; zijnde deeze grond eene zandige vlakke, begroeid met zeeëik, die kenbaar is aan zijne geele knoppen en

buis-

buisjens, op welk kruid de Roganzen aazen, die hier, in den Herfst, in eene groote menigte, met slagnetten gevangen worden.

Naast deezen grond volgt de groene wal, die uit een goeden schierachtigen kleigrond bestaat, doch door de daar tegen aan botzende golven meer en meer wordt weggeslagen. Deze grond, die *de Grie* genoemd wordt, was voor deezzen zeer uitgebreid; doch thans is 'er alleen een ellendig overschot overgebleven, dat nog alomme door zeeftenken is ingescheurd: zo dat men hier, door middel eener bekwaame bedijkinge, veele duizenden morgens kostelijk bouwland zou hebben kunnen bewaaren, daar derzelve overblijfsel thans maar eene zeer geringe weide voor het vee verschafft.

De derde foort van Landerijen bevat de nog heden bruikbare bouw- hooi- en weidlanden, *de Mieden* en *Terpen* genoemd; deezze zijn over 't geheel van een zandigen aart, doch door langduurige bebouwing en bemesting vruchtbaar gemaakt. In deezze Landerijen liggen ook de dorpen, en dezelve worden, tegen de daar buiten weidende beesten, gelijk ook tegen de vloedden, door ringdijken, van zooden gemaakt, verdedigd. Ondertuschen worden deezze dijken doorgaans te zwak bevonden om een hevigen storm af te keeren.

De vierde foort van gronden bestaat uit kleine duinen en heuvels, die met helm, heester, en eene foort van zeer laag en over den grond verspreide wilgen begroeid zijn. Deezze duinen behooren aan den Landsheer, ten minsten in zo verre zij voornaamlijk dienen tot eene woonplaats voor eenige duizende Konijnen, welker jagt een der voornaamste opkomsten deezzer Heerlijkheid is. 't Ware niet te min te wenschen, dat deezze dieren hier verdelgd wierden, dewijl deezze woestijnen dan in zeer goed bouwland en boschadien zouden kunnen worden veranderd.

De vijfde foort van grond bestaat uit hooge en zwaare zandduinen, welke gedeeltelijk met scherpssteekenden helm bewassen zijn, en tuschen welke de reeds bovengemelde waterplassen gevonden worden. In deezze duinen is niets,

dat tot eenig nut kan dienen, te vinden, dan eene menigte van allerhande krachtige en welriekende kruiden, als Leverkruid, Lepelblad, Carveij, Duizendblad, Eerenprijs, Honderd guldenkruid, Kruizemunt enz. Ook zou de zwaare helm gevoelig tot het maaken van matten kunnen worden gebruikt.

Eindelijk volgt, in de zesde en laatste plaats, het dorre en onvruchtbaare Zeestrand, waar tegen de golven der Noordzee dagelijks aanbruischen, en 't welk zo hard is, dat alle schepen, die 'er op stooten, oogenblikkelijk verbrijzeld worden. Men vindt op hetzelfde veelerhande schelpen, en daar onder somwijlen eenige zeldzaame; zo dat men hier, zo wel als te *Scheveningen* en op andere plaatzen, allerlei schelp- en grotwerken uit de stoffen, die aan strand gevonden worden, zou kunnen maaken.

In de hooge duinen houden allerhande soorten van Zeevogels huis, vooral Meeuwen, die hier onder den naam van Koppen bekend zijn, en vele schoone groote eijeren op de duinen leggen, welke door de *Amelanders* naarstig worden opgezocht. Hier aan volgen de Stennen, die ook goede eijeren leveren. Dan Bergëenden, die hunne eijeren bij hoopen in de gaten der Konijnen leggen, en dezelve aldaar uitbroeden. In de waterplasfen, die tusfchen de hooge duinen gevonden worden, houden zich veele wilde Eenden, Teelingen en andere watervogels op. Ook vindt men, in den Herfst, op de hooge duinen somwijlen Arenden. De kleine duinen zijn daarentegen vol Konijnen, die in kouleur zeer verschillen: zijnde de meesten aschverwig, sommigen rood, anderen wit, en eenigen pikzwart. De bonten zijn voor de Duinmeiers de aangenaamste, dewijl men meent waargenomen te hebben, dat de jacht jaarlijks zo veel overvloediger is, als 'er meer bonte Konijnen gevonden worden. Op die zelfde plaatzen vindt men veele Kievitten, die 'er hunne eijeren leggen. Patrijzen, Snippen en Lijsters zijn hier zeer overvloedig, en mogen door een ieder gefchooten worden; maar Ojevaars ziet men hier niet, waar van men deeze reden geeft, dat 'er op 't geheele Eiland geene Kikvorschen worden gevonden, terwijl 'er daarentegen veele

Pads

Padden huishouden. Haazen heeft men hier wel getracht aan te kweeken, doch te vergeefs, dewijl deeze dieren niet kunnen bestaan op plaatzen, daar de Konijnen de overhand hebben.

Groote wateren vindt men op dit Eiland niet, maar wel eenige wijde poelen, waar in goede Aal en Bot gevangen wordt. Ook vangt men Bot en Garnaalen in de slooten van *de Grie*, gelijk ook op het Zeestrand, hoewel deeze visch minder van snaak is. Aan den binnaenkant des Eilands en op *de Grie* houden zich insgelijks veele vogelen op, en daar onder de zogenoemde bonte Leeuwerikken, die schoone groote eijeren leggen.

De hier te lande meest heerschende ziekten zijn Waterzucht, Naarborstigheid en Jigtpijnen, waar door eenige verlammen, en anderen vroegtijdig ten grave daalen, daar anderszins de meeste inwooners taamelijk oud worden, vooral de mannen: want wat de vrouwen betreft, dezelve sterven doorgaans vroeger; waarschijnlijk om dat zij, altoos aan de naald zittende, genoegzaam geene beweging hebben, terwijl ze bijna niets eeten dan visch en meelspijzen, en zich in 't Theedrinken grootelijks te buiten gaan; waar uit ook teffens de reden kan worden afgeleid, waarom hier zo veele aan de maandelijksche ontlasting zukkelen, gebugheid zijn, en weinig kinderen ter waereld brengen; daar mannen integendeel, als bévaaren perfoonen, meer allerhanden kost eeten, en wijn enz. gebruiken.

De natuurlijke Inboorlingen van dit Eiland zijn over 't algemeen middelmatig groot van gestalte; doch zeer groote en zwaare perfoonen worden zeldzaam onder de eigenlijke *Amelanders* gevonden. De vrouwen zijn in 't algemeen schoon van aanzigt, en hebben inzonderheid zeer witte tanden. Ongemeen groot is haare zindelijkheid, zo dat de vermogende twee of drie pronkkamers hebben, in welke men niet, dan met daar toe geschikte Kamermuilen mag koomen, terwijl de mannen, zo zij vuur willen zien, zich in een rookgat moeten behelpen. Voor het overige zijn de inwooners, dewijl de meesten in *Holland* verkeerden, de verkeerd hebben, beschaafde en vrijmoedige menschen; de

Hollandsche taal wordt dus ook over 't geheele Eiland gesproken, uitgezonderd alleen op 't Oostelijke deel van *Nes*, alwaar nog de oude Friesche Landtaal is overgebleeven.

De boeren, die hun brood met den landbouw winnen, zijn ook zeer zindelijk: want naauwelijks is het vee in 't veld, of de stallen worden met allerlei sieraaden opgepronkt. De graanen worden, om de zelfde reden, zo ras zij in huis gebragt zijn, gezuiverd, en wel op eene bijzondere wijze: zij worden naamelijk in zeer kleine schooven gebonden, welke men in de hand kan houden, en op een groot haardijzer, 't welk over een vat ligt, uitgeslagen: daar naa wordt het dus gedorschte koorn op een zeil geworpen, om het kaf door den wind te doen verstuiven, en voorts aanstonds na den Bakker of Stooker gebragt, of in kisten opgeslooten. 't Gevolg hier van is, dat men, eenige dagen naa den Oogst, niets van 't geheele werk meer verneemt, dewijl deeze boeren alle maar een' kleinen voorraad inzamelen, en geen meer land bebouwen, dan genoeg is, om hunne eigene huisgezinnen van brood en boter te voorzien. Hier om vindt men hier ook geene Kernmolens, maar alleen Handkernen; 't geen teffens de reden is, dat zij, die zelve geene boerderij hebben, de melk, boter enz. hier dunder moeten betalen dan in *Friesland*. Veelen houden zich nog op met het aanvokken der alomme zo bekende *Amelanders* Paarden, terwijl anderen aanzienlijke Schaapsweederijen hebben. Geenerhande ambachten worden hier geoeffend, behalven het timmeren, schoen- en kleermaaken, bakken, brouwen en stooken: alle andere huisvaders zijn zeelieden; men viadt onder dezelve veele geschikte en kundige personen, die door hunne menigvuldige reizen veel hebben gezien en ondervonden; en dus kan men hier, gedurende den wintertijd, eene aangename verkeerung hebben. Zeldzaam maaken zich de *Amelanders* aan zwaare misdadaen schuldig; zijnde de zwaarste straf, die in de laatste twaalf jaaren daar geoeffend is, geweest, dat eenige misdaadigers aan de Kaak hebben moeten staan. Voorts leeft men 'er zeer stil: kaatzen, in de herbergen te gaan drinken enz. is hier niet in gebruik, en onder de jonge lieden wordt

wordt weinig tot vermaak of uitspanning gedaan, dan het speelen met knikkers, en 't fleepjaagen gedurende den Winter.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

AMERSFOORT. In ons berigt wegens de Geschiedenisfen deezer Stad verhaalden wij, hoe de Lakendraperij aldaar eertijds een aanzienlijken tak van koophandel uitmaakte, doch, vervolgens, in deerlijk verval geraakte. 't Was hierom dat men op den inval kwam, om den alouden bloei eenigzins te herstellen. Aanleiding daar toe gaven de Gebroeders BEAUNE, den voorflag doende om 'er een Lakenfabriek, naar het voorbeeld van zommige *Engelschen* en *Franschen*, op te rigten, en de onderscheidene werkzaamheden, daar toe behoorende, onder één Opzigt te brengen. Ten dien einde stelden zij eene Geldleening voor, van driehonderdduizend Guldens, in Aktien of Aandeelen van duizend Guldens ieder. Merkelijk opgang maakte deeze Leening, zo wel elders in de Vereenigde Gewesten, als vooral in het Sticht, daar men van de bevordering van den binnenlandfchen Koophandel, welke hier van het gevolg zoude weezen, een klaar gezigt hadt. De Staaten des Lands van *Utrecht* deden, in den Jaare 1775, behalven eene aanmerkelijke vermindering van eenige belastingen, en de geheele opheffing van andere, eene gifte van achthonderd Guldens ééns, en van zeshonderd Guldens voor de twaalf eerstvolgende jaaren, aan de Bestuurderen, met belofte van gunstige overweeginge van 't geen verder, tot bevordering van den bloei der Lakenfabrieken in dit Gewest, zou worden voorgedraagen. Daarenboven bezorgde de Regeering van *Amersfoort* aan de Ondernemers verscheiden stedelijke voordeelen. Deeze, dus aangemoedigd, bouwden, in den Jaare 1776, een groot en zeer aanzienlijk Fabriekhuis, met al het noodige daar toe, keurlijk, doch zeer kostbaar, ingerigt. Ruim een half jaar naa het leggen van de grondslagen der Gebouwen, waren 'er reeds tusfchen de vijftien en zestienhonderd menschen aan het werk. *Amersfoort* bloeide alzo boven andere *Sicht-*

sche Steden; de schamele gemeente, die werken wilde, behoefde 'er niet om brood te bedelen, of uit de hand gevoed te worden. Doch die bloei was van geen langen duur. Immers wordt ons verzekerd, dat de eerste Onderneemers, eerlang, het werk staakten, en zij zelve in zeer bekrompene omstandigheden vervielen.

Ook hier ter Stede zag men, op het voetspoor van andere, naa den schandelijken Engelschen Oorlog, het Patriotisch vuur ontvlammen. Men hadt 'er, gelijk elders, de gewoonte, ten Stadhouderlijken Hove te verneemen, welke personen aldaar meest aangenaam waren, om op de Lijst der zulken, uit welke de Verkiezing tot Regeeringsleden moest geschieden, gebragt te worden. Het nalaaten van dit vraagen van Aanprijzing was de eerste stap, welken men alhier tot de Vrijheid deedt. Men zondt, in den Jaare 1783, de Naamlijsten van Burgemeesteren en Schepenen aan den Stadhouder, om 'er, overeenkomstig het Regeerings-Reglement, eene verkiezing uit te doen. Voorts gebeurden 'er nog andere veranderingen. De Burgerij verzogt en verkreeg van de Regeering eene nieuwe Wapenrusting. De Schutterij wilde men vergrooten, en, tot meerder luister, aan dezelve Granadiers toevoegen. Vlijtig arbeidde men, daarenboven, aan de oprigting van een Vrijcorps, met oogmerk om uit hetzelfde de Burger-Compagnie van bekwaame Schutters te voorzien.

Nu was de Burgerij wakker geworden, en deedt, in den volgende jaare, verdere stappen tot grondwettig herstel. Even als in de hoofdstad van het Gewest, geschiedde 'er eene Oproeping der Burgeren, om hunne Bezwaaren, raakende de Staats- en Stadsregeringen, in te brengen. Het ontbrak niet aan Inleveraaren; doch die in hunne hoop op het bedoelde Herstel verijdeling meenden te voorzien, doordien 'er, van wegen de Regeering, een Commissie van Onderzoek benoemd wierdt, of alle de Tekenaars behoorlijk geregtigd waren? De Burgers, welke Bezwaaren hadden ingebragt, wraakten deeze Commissie: deels om dat dezelve bestondt uit leden, aan wier burgerfchap, en bevoegdheid om zitting in den Raad te hebben, veele Bur-

gers twifelden; deels om de handelwijze deezer Commiffie in het doen van onderzoek. Hier over leverden zij een Verzoekfchrift aan de Regeering in, en nog een ander, om de Stads- van de Staatsbezwaaren te fchiften, en de eerfte, overeenkomstig de Privilegien, in de Stad zelve af te doen. In geen van beide gevallen wierden zij gehoord, en gefchiede 'er, integendeel, eene Afkondiging, waar bij de aantijging, als of 'er eenige onbevoegde Leden in den Raad zaten, als eene lasterlijke onwaarheid wierdt uitgekreten. De zelfde afkondiging behelsde een Verbod van het oproepen der Burgeren, buiten kennis van den Raad, en eene vermaaning om zich van zodanige zamenkomsten te onthouden.

Duidelijk bleek hier uit, dat de Regeering geenzins een zo Vrijheidminnenden Geest als de Burgerij ademde. Het volgende jaar leverde hier van nog fterker proeven. Een aantal van zeventien Geconstitueerden, uit de Burgerij verkozen, verzogt, in de Maand Maart des Jaars 1785, door vijf Gecommitteerden, in die hoedanigheid, bij de Regeering erkend te worden, en met dezelve in onderhandeling te treden, tot het vereffenen van Bezwaaren, bij hun Concept-Reglement opgegeeven. Een weigerend antwoord hieldt in, dat de Regenten van begrip waren, zelve Representanten der Burgerij te weezen, en dus geene andere Gemagtigden te kunnen toelaaten; omtrent de aangeroeerde Punten in het Concept-Reglement zou de Raad eerstdaags zodanig befluiten als dezelve meende te behooren, en op die wijze alle andere behandelen; altoos in 't oog houdende, dat zij het ware belang der *geheele Burgerij*, en niet den zin van eenige *wetnigen* moesten betragten.

Schor klonk dit antwoord in de ooren eener Burgerije, die na herstel van Bezwaaren verlangde, en meende den besten weg ter bekominge ingeflaagen te hebben. Zij bleef in die onzekerheid tot den aanvang van Augustus, wanneer eene menigte Burgers, terwijl de Raad vergaderd was, voor het Stadhuis zamenkwam, om die zaak, op nieuw, te onderftaan. Ten betoon, dat de Gecommitteerden, onlangs benoemd, geene zich zelve opwerpende, maar door de Burgers vrijwillig aangefelde Perfoonen waren, beftenden zij

er vijf uit hun midden, om als de zodanigen door den Raad erkend te worden; teffens hunne begeerte te verstaan geevende, dat deeze eenigen zou volmagtigen om met de Geconstitueerden in de meermaals verzogte onderhandeling te treden. Het Besluit was, op den zelfden grond als voorheen, weigerend; en het verzoek, vijf keeren gedaan, wierdt even zo veel maalen van de hand gewezen. Dit afstaan nam één der Geconstitueerden zo euvel op, dat hij de Naamen eischte der Heeren, die hun verzoek in den weg stonden, met betuiging van dezelve niet meer voor Vertegenwoordigers des Volks te zullen erkennen. De Raad scheidde hier op.

's Volgenden daags verzamelden de Burgers andermaal, ter zelfder plaatze. Naa dat eerst de Gecommitteerden bij eenen der Burgemeesteren vergeefs hadden aangehouden om het beleggen eener Raadsvergadering, begaven zich de Burgers, voorgegaan door Gecommitteerden, derwaards, en na 't huis van de andere Burgemeesteren op één naa, met even weinig vrugts. De Raad CRAAMER, met eenige Geconstitueerden in een Koffyhnis getreden, ontboudt twee Deurwaarders, en beval hun, onmiddellijk de Vroedschap bij een te roepen. Slechts negen Heeren verscheenen. Twee hunner wierden, naa eenig beraad, benoemd om de vergaderde menigte af te vraagen, of zij de vijf Heeren tot hunne Gecommitteerden hadden benoemd? Een eenpaarig *ja!* bragt dit Raadsbesluit te wege: „ Op het instantelijk en herhaald „ verzoek van een groot aantal Burgers en Inwoonders „ deezer Stad, thans voor den Raadshuize vergaderd, heb- „ ben de Regeerders der Stad *Amersfoort*, naa rijpe Deli- „ beratie en voorafgaande Informatie van de voor den „ Raadshuize deezer Stad vergaderde Burgeren en Ingeze- „ tenen, na derzelver begeerte, goedgevonden en ver- „ staan, de Persoonen van HENDRIK VAN EEMDEREN, BAR- „ THOLOMEUS DE WYS, WILLEM VAN EEDEN Jr., JUSTUS JO- „ HANNES TRESCHOUW en CHRISTIAAN JOHANNES VAN ROOT- „ ZELAAR te erkennen als Burgeten Gecommitteerden, en „ de Persoonen van GERRIT VOGELZANG, STEVEN CAMP, „ JUSTUS HOOFD VAN HUISDUINEN, MR. HENDRIK BOR, G. G. „ MET

„ METHERST, JAN VAN DASHORST, JAN VAN LING, DIRK LA-
 „ GERWEY, FRANS TER HORST, ABRAHAM LEGERWEY, W. PAN-
 „ NEKOEK, S. VAN STRAALZOND, NICOLAAS VAN DEUVERDEN,
 „ W. VAN GEENHUIZEN, J. H. ROOZEN, M. DREIJER EN CORNE-
 „ LIS WARNEKE *As.* als Geconstitueerden van een aantal van
 „ zeshonderdvijfentwintig Burgeren en Ingezetenen deezer
 „ Stad; erkennende dezelve in voorz. Qualiteit bij deezen;
 „ en zal deeze zonder Resumptie worden uitgegeeven.”

Dit Raadsbesluit, waar van een gedeelte der *Amersfoortsche*
Burgerij veel heils en de voldoening der langgerekte
 begeerte verwagte, hieldt slegts vijf dagen stand; immers
 de voorzittende Burgemeester deedt, in eene buitengewoon
 belegde Vergadering, naa dat tijdsverloop, het voorstel, om,
 bij voorraad, alle gewoone Vergaderingen op te schorten,
 het onlangs genomen Besluit, wegens het erkennen der Ge-
 committeerden en Geconstitueerden, als onwettig te verwer-
 pen, en, bij de weete van den toedragt der zaaken binnen
 de Stad aan Gedeputeerde Staaten, deezen te verzoeken om
 ten spoedigsten zodanig een Besluit te neemen, als zij het
 meest geschikt oordeelden om de Regeering bij haar wettig
 gezag te handhaaven, en in staat te stellen om vrij en on-
 bedyongen hunne besluiten te neemen, zo als zij oordeel-
 den meest ten oirbaar van Stad en Land te strekken. Dit
 ging bij de Meerderheid door, terwijl negen Leden van den
 Raad den inhoud van den Brief wraakten, tegen de verzen-
 ding stemden, en zich hunne nadere aantekening voorbe-
 hielden.

Een Deurwaarder vertrok dien eigen dag met den Brief
 aan Gedeputeerde Staaten, die 'savonds bij een kwamen,
 schoon ten getale van slegts vier of vijf, en naa verloop van
 één uur een Staaten Boode aan den Stadhouder afvaardig-
 den, met verzoek, om, door het toezenden van een Regi-
 ment Krijgsvolk, de Meerderheid der *Amersfoortsche* Re-
 genten tegen de Burgerij de hand boven 't hoofd te hou-
 den. Zijne Hoogheid voldeedt zo spoedig aan dit verzoek,
 dat reeds den volgenden dag de noodige Patenten na *Nijme-
 gen* wierden afgevaardigd. Eene Ruiterbende van tachtig
 Man, en driehonderdëntwintig Voetknegten ontvingen bevel

om na *Eede* op de *Veluwe* voort te rukken, en den volgenden dag te *Amersfoort* binnen te trekken.

Zijne Hoogheid schreef aan de Gedeputeerde Staaten, „ dat „ hij, hoe afkeerig anderzins om van de Wapenen van den „ Staat gebruik te maaken tegen de goede Ingezetenen, nog- „ thans, uit aanmerking dat 'er geen ander middel scheen „ over te zijn, om de Desorders en Regeeringloosheid, te „ *Amersfoort* plaats grijpende, voor te koomen,“ de door hem aangeduide *Geldersche* Troepen zondt. Een Regiment op de Repartitie van *Utrecht* staande, hadden Gedeputeerde Staaten, zo 't kon zijn, verzogt; doch de Kapitein Generaal oordeelde geen van deezen „ met genoegzaamen spoed „ en Secretesfe” na *Amersfoort* te kunnen doen trekken. Naa hun Ed. Mogenden voorgesteld te hebben om de noodige maatregels te neemen, ten einde de Wapenen van den Staat aan geen hoonende bejegeningen mogten blootgesteld en het Krijgsvolk binnen *Amersfoort* van behoorelijke Inlegering verzorgd worden, verzogt zijne Hoogheid, „ van de „ Wapenen geen gebruik te maaken, dan wanneer de nood „ zulks volstrekt vorderde, en 'er geen ander middel was „ om de rust in de Stad te herstellen, en de Magistraat bij „ haar wettig Gezag te handhaaven.”

Hier uit mogen wij opmaaken, dat de Gedeputeerde Staaten den toestand van *Amersfoort* als hoogst hachlijk hadden afgeschilderd. De vereende poogingen der Staats- en Stads Regenten met den Stadhouder gelukten, en de Generaal VAN DER HOOP, wien het bevel over dit Krijgsvolk was opgedraagen, vertoonde zich den zeventienden Augustus voor de Poorten van *Amersfoort*, aan 't hoofd zijner Ruitersbende, en wierdt onverhinderd binnen gelaaten, gelijk ook eerlang het overige Krijgsvolk, tot die Inlegering bestemd.

Veel viel 'er voor ter Staatsvergaderinge over dit bedrijf, 't welk aldaar, door zommigen, wierdt beschouwd als „ een „ directe inbreuk op der Burgeren publieke rust en veilig- „ heid”, zo dat zij geene woorden konden uitdenken „ om „ hunne gevoeligheid deswegen te kennen te geeven.” Afgevaardigden van de Stad *Utrecht*, met naame, voerden deeze taal, aan wien, door de Vroedschap, last wierdt gee-

geeven, om aan te dringen, dat het Krijgsvolk, in *Amersfoort* ingetrokken, terstond bevel kreeg om het Sticht te verlaten, en, bij ontstentenis daar van, den volgenden dag, in eene buitengewoone Vroedschapsvergadering, verslag te doen, om dan te raadpleegen over het afzenden van Brieven aan de Staaten van *Holland*, *Overijsel* en *Friesland*, en het uitvaardigen van verdere rondgaande Brieven aan de Staaten van het Bondgenootschap.

Ontzettende bekommernissen, intuschen, veroorzaakte het voorgevallene te *Amersfoort* door de meeste Gewesten en Steden, alwaar een alarmkreet opging over de schennis, der burgerlijke Vrijheid aangedaan. Steden bij Steden leverden daar over haare bezwaaren in, en drongen ten sterkste, dat *Amersfoort* ten spoedigste van het Krijgsgeweld moest ontheven worden. In die Stad zelve zat men ook niet stil. De Minderheid der Regeeringe daar ter Stede rustte niet, maar zondt een Brief aan de Vroedschap van *Utrecht*, tot geleide van een Berigt, wegens het voorgevallene, 't geen aanleiding gegeeven hadt aan de Meerderheid om bij de Gedeputeerde Staaten hulpe te verzoeken; met voordragt aan die Vroedschap om de Staaten van *Holland*, *Overijsel* en *Friesland* het terug roepen des daar op ingebragten Krijgsvolk te helpen bewerken. — Het Verzoekschrift der Geconstitueerden en Gecommitteerden te *Amersfoort* bij de Regeering, om bevrijd te mogen worden van de ingerukte Knegten, wierdt geheel gewraakt, als van onbevoegden komende: ook hieldt de Magistraat deeze Krijgsbezetting ten hoogsten noodzaaklijk, tot bewaaring van de goede Orde, voor den welvaart der Stad voordeelig, en aan niemand van de goede Burgerij tot hinder. Overeenkomstig met deeze begrippen luidde eene Afkondiging, waar in zij hun gehouden gedrag verdedigden, en beweerden, dat de Krijgsmagt niet zou dienen om de Burgers, in het doen hunner Verzoeken, te verhinderen; maar alleen om de rust en veiligheid der Stad te handhaaven.

Het leedt niet lang of de rust wierdt te *Amersfoort* op gene alleronwederspreekelijkste wijze gestoord. Dewijl het Krijgsvolk, tegen den zin van een groot gedeelte der Burgerije

gerije was binnen getrokken, en zich daar bleef onthouden, was het ligt te voorzien, en uit voorvallen, in deezen tijd niet ongemeen, op te maaken, dat tusschen de Burgers en Krijgslieden, bij de geringste aanleiding, groote beweegensfen konden ontstaan. — Op den laaften October verrigte de Schutterij haare Wapenoefening, en vuurde af. Dit Burger-Krijgsbedrijf gaf aanleiding tot rustverstoorende voorvallen. Smaadwoorden en schimpende bejegeningen wierden welhaast van daadlijkheden gevolgd. Eenige Soldaaten kreegen vrij zwaare en mindere wonden. Hunne Spijsbroeders namen wraak, en hakten in op alles wat zij in Burger-uniform gekleed aantroffen. Veele Burgers wierden gekwetst, geslagen, en de Huizen, waar in de door den Soldaat nagejaagde Burgers gevlugt zich geborgen hadden, moesten last lijden door het insnijten der glaazen. Met veel moeite bragten de Bevelhebbers hunne Onderhoorigen tot bedaaren, en in hunne Kwartieren. Dan de wraaklust was niet verzadigd, de moedwil niet uitgewoed: want 's anderen daags ontstonden 'er, op nieuw, bewegingen. Het kwetzen van een Soldaat bewoog eenigen zijner Makkeren om op een' Burger aan te vallen, hem een houw in de hand en eenige wonden in 't hoofd toe te brengen, als mede de glazen van het huis, waar in de gekwetste de wijk nam, in te staan. In deeze woede pleegde de Krijgsknegt veele andere balddadigheden en straatschenderijen, in 't einde door het geduurig uitzenden van Ronden beteugeld. Wie de schuld der eerste aanleidinge tot deeze opschuddingen te wijten zij, valt, onder eene menigte van eenzijdige voor- en tegenberigten, niet gemakkelijk te beslifen. Men vindt 'er, die dit den Soldaaten ten laste leggen, om dat, bij openbaar Gezag, omtrent de oorzaaken dier bewegingen geen Onderzoek gedaan is, 't welk zij meenen dat niet agterwege zou gebleeven zijn, indien de Regeering de misdaad hadt kunnen verhaalen op het gedeelte der Burgerije, bij haar in kwaaden reuk. Van hier kreegen de Krijgslieden de haatlijke naamen van *Burger-beulen* en *bezoldigde Huurlingen*, tot onderdrukking der *Vrijheid*.

Geene

Geene baate altoos deden alle deeze poogingen. Integendeel wierdt het getal der Krijgsknegten nog merkelyk versterkt, zints de Utrechtsche Staatsvergadering te raade was geworden, zich derwaarts te verplaatzen, als zich, voor hunne perfoonen, te *Amersfoort* meer veiligheid beloovende. Op den dertigften Augustus des Jaars 1786 kwam, voor 't eerst, de Vergadering aldaar bijeen. Een verhaal van de verrigtingen deezer Staatsvergaderinge behoort niet tot ons tegenwoordig plan; hetzelfde staat elders door ons gedaan te worden. Aangaande het voorgevallene, de Stad zelve betreffende, zullen wij het volgende aanteekenen. Ut hoofde van het boven vermelde, kan niemand vreemd denken, 't geen eerlang gebeurde, zo omtrent de Geconstitueerden, als het Genootschap van Wapenhandel. Eerstgemelden verzogten, zo voor zich, als naamens een groot getal hunner Medeburgenen, dat de Stads Regeerders, ter afdoening van de Punten, Stads Regeeringsbeffelling betreffende, zouden gelieven te raadpleegen, en met toestemming van de Burgerij te besluiten, en alzo, 't geen Huislyk de Stad raakte, af te doen, oer een veranderd Regeerings Reglement voor het *Sticht* zou zyn vastgesteld. Dan dit verzoek wierdt, bij meerderheid van stemmen, afgeweezen, en kreegen de Inleevenaars de weete, dat hunnae aangenomene hoedanigheid als Geconstitueerden niet wierdt erkend; als mede, dat een ieder, die vermeende bezwaard te weezen, voor zich die bezwaaren moest indienen.

Was het Genootschap van Wapenhandel, in den Jaare 1783, met goedkeuring der Regeeringe, tot stand gekomen, de Burgemeester *KOLF* hadt op dit stuk tegenwoordig een ander inzien. Hij beweerde, dat dit Genootschap geenzins bij het voorgewende oogmerk was bepaald gebleeven, maar zich bemoeid hadt met het Publiek Bestuur, door een Verzoekschrift aan de Staaten, 't welk geen het minste verband met de oefening der bijzondere Leden des Genootschaps, ten nutte van de Schutterij der Stad *Amersfoort*, hebben kon. — Ook beschouwde hij het Genootschap, zo als het zich thans bevondt, en in de tegenwoordige omstandigheden, als geheel nutloos, en veel eer strekkende tot schade der

der goede Burgerije, en tot onderhouding der verderflijke Partijfchappen. — Daarenboven diende, zijns oordeels, het Genootfchap, door het willekeurig inneemen van eene Vergader- en Exercitieplaats, het aanstellen van Officieren, zonder vereischte goedkeuring, en voortgelijke overtredingen van de bepaalingen aan 't zelve gesteld, zeer tot veragting van de goede Orde en Geschiktheid. — Dit voorstel vondt bij 't meerderdeel des Raads dien invloed, dat 'er eene intrekking van 't verlof, en vernietiging van het Genootfchap uit gebooren wierdt. Bij de openbaare Aankondiging hier van, welke tevens een Verbod inhieldt wegens het draagen van Leuzen bij dit Genootfchap aangenomen, geschiede een algemeener tegen alle Leuzen, hoe genaamd.

De Minderheid der *Amersfoortsche* Regeeringe, gelijk zij zich tegen het verwerpen des Verzoekschrifts van Geconfitueerden hadt aangekant, keurde ook de Vernietiging des Genootfchaps, met het daar aan verknogte wegens de Leuzen, af. Zij begeerden dat hunne Tegenaantekeningen in de Stadspapieren zouden worden ingefchreeven. Dit ontmoete weigering; ten zij deeze Regeeringsleden verklaarden, geen Leden van 't bij meerderheid ontbondene Genootfchap van Wapenhandel te zijn: deezen dit niet verkiezende, bleef ook het infchrijven agter wege.

Hadt *Amersfoort*, waar tusschen Regenten en Regenten, tusschen Regenten en Burgers, zo groot eene verdeeldheid heerschte, voorheen betreurenswaardige proeven ondervonden van de tweedragtigheid tusschen de Burgers en de daar gelegerde Krijgsbezetting, ten deezen jaare zag het, met den aanvang van September, een alleraanfoottelijkst bedrijf der laatstgemelde. Niets minder dan een veertigtal Soldaaten liep 'snagts, met geweld, het Huis open van den Heer COHEN, sloeg de glazen van buiten en van binnen stukken, bragt aan Behangzels en Huisraad eene schade toe, die boven de veertienhonderd Guldens beliep. Niets het geringste wierdt tot verhindering in 't werk gesteld. Geen wonder dat de Heer COHEN zich des beklaagde. Men zegt dit wanbedrijf des Krijgsvolks, 't geen de Staaten onlangs, ter hunner beveiliging, derwaards deden koomen, te ver-

goe-

goeden, door den Klaager te verzoeken, dat hij de schade zou doen opneemen, alles te herstellen, en de Rekening aan de Stad te bezorgen, die aannam dezelve te betaalen.

Nog al sterker floeg men voort, in 't volgende jaar, om de poogingen tot herstel van Vrijheid in bedwang te houden. Ten blijke hier van dient de nieuwe Eed, welke aan de Schutterij wierdt afgevorderd. Volgens denzelven moest bij de algemeene belofte van Gehoorzaamheid aan de Magistraat elk Schutter verklaren, „ dat hij zich niet be-
 „ geeven hadt of begeeven zou in Eed of Dienst van zulke
 „ Perfoonen, welke zich thans in de Regeering der Stad
 „ *Utrecht* of *Wijk* gedrongen hadden, bij de Staaten dee-
 „ zer Provincie voor onwettig verklaard, om dezelve met
 „ raad of daad tegen de gemelde Staaten, en alzo mede te-
 „ gen de Magistraat deezer Stad, als een Medelid van Staa-
 „ ten te helpen stijven en te sterken; gelijk ook, dat hij
 „ zich niet hadt verbonden of verbinden zou om Militaire
 „ dienften te doen onder eenig Burgercorps, of Officieren,
 „ bij de Heeren Staaten deezer Provincie, of de Magistraat
 „ deezer Stad niet gelegaliseerd, of voor wettig erkend; en
 „ in het gemeen, dat hij met niemand eenige Verbintenis
 „ gemaakt hadt of maaken zou, tegen het Gezag des Ma-
 „ gistraats, of waar door dezelve Magistraat of Stad in on-
 „ gelegenheid mogte geraaken; en bij zo verre iets ter zij-
 „ ner kennisfe koomen mogt, het welk deeze Stad of het
 „ Gemeene Land nadeelig zou mogen zijn, dat hij dit aan
 „ den Schout, Burgemeesteren en die van de Magistraat zou
 „ te kennen geeven.”

Binnen *Amersfoorts* Wallen bevonden zich Perfoonen, die door reeds aangegaane Verbintenisfen buiten staat waren om deezen Eed te doen: den zodanigen wierdt, als zij des be-
 rouw hadden, en verlangen mogten, op nieuw, tot de Schutterij te worden toegelaaten, de weg opengesteld en aangewezen. — Men liet niet naa om de Burgerij tot het doen van deezen nieuwen en zonderlingen Eed over te haalen. Onder anderen wordt verhaald, dat de Hoofdschout, Raaden en de Secretaris tot het afneemen van dien Eed be-
 noemd, in plaats van den Schutteren de gevolgen des Eeds,
 in

indien zij deezen valschlijk zwoeren, voor te houden, in tegendeel alles in 't werk stelden om de Burgers over te haalen tot het afleggen, door hun, die zich huiverig be-roonden, te gemoet te voeren, dat zij alle zwaarigheden daar van op zich namen. Met dit alles liet zich naauwlijks het vijfde gedeelte der Schutterije tot het afleggen van dien Eed beweegen. De Weigerende Officieren en Schutters wierden onmiddellijk ontwapend.

Amersfoort, niet alleen de Vergaderplaats der Staaten, ten wier gevalle gemelde Eed den Burger wierdt afgevorderd, onderscheidde zich mede door den toevoer van allerlei Krijgsbehoefsten, gelijk wij reeds vermeld hebben. Dit be-rokkende deeze Stad een deerlijk ongeval, 't geen, naar het geschaapen scheen, nog veel deerlijker hadt kunnen afloopen. In deeze tijden van Burgerkrijg, wanneer men buitengewoone middelen bezigt, en wel op plaatzen van derzelver oorspronkelijke bestemming verre verwijderd, was zulks oorzaak van een ramp, dien wij niet ongeboekt kunnen laaten; zonder daar uit zodanige gevolgen af te leiden, als de voorbaarig en veel al ligtvaardig oordeelende Sterveling, niet zelden gewoon is uit bijzondere Gebeurtenisfen te trekken, en 't geen veele Schrijvers dier dagen, met eene verstandloos- en vermeetenheid deden, om 'er geen slegter naam aan te geeven. Tusschen deezen ramp en de te dier Stede ingestelde Bedestonden een verband te zoeken, en dezelve als een Straffe daar van aan te merken, komt den kortzigtigen Mensch niet toe.

De Kleinē Kerk dier Stad, van ouds de *Lieven-Vrouwen Kerk* geheeten, strekte thans ter Verzamel- en Bergplaats van Krijgsbehoefsten niet alleen, maar ook om 'er de Werktuigen des bederf omvoerenden Krijgs te vervaardigen. Een slag, volstrekt gelijk aan dien van een zwaaren en nabij treffenden donder, welke de geheele Stad deedt daaveren, borst voormiddags omtrent elf uren los, en vervulde alle de Inwooners met ontroering, schrik en angst. In deeze verwarring roerde men oogenbliklijk den Alarmtrom, trok de Klok der Groote Kerk, sloot de Poorten, en de geheele Bezetting verscheen in de wapenen. Beevende nieuws-
gie.

gierigheid begaf zich aan de deur om te verneemen wat dit schrikbaarend gedaaver mogt weezen. Een dikke damp, zich boven de gemelde Kerk verheffende, ontdekte oogenbliklijk wat 'er gaans was, en liet niemand onkundig van den oorsprong deezer daaverenden flags. Bekend was veelen de bezigheid der Kanonniers, in dat Kerkgebouw, Bombem en Handgranaaten vullende. Anderen wisten den voorraad van Kruid daar verzameld, op ruim honderdēnzestig vaaten begroot. Met éenen slag was alles afgedaan; maar ook de geheele Kerk gesprongen en zo volstrekt vernield, dat niets dan de muuren, en een gedeelte van het Dak, waren overgebleeven. De Tooren, op eenigen afstand van de Kerk verwijderd, bleef ongeschonden staan. Wat de Kerk bevatte, van het noodige en ten sieraad dienende, was door het instorten van het verwelzel, en de kragt des kruids, vernield. De pijpen des Orgels waren gesmolten. De nabijstaande Huizen deelden in dit ongeluk. Pannen waren af- en Glazen ingeslaagen. Zeventien Menschen verlooren deerlijk het leeven bij deeze uitbarsting, anderen waren geblakerd en gekwetst. Onder de gekwetsten, die ook dit ongeluk naderhand met den dood hebben moeten bekoopen, telde men een Bombardier. Van onder de puinhoopen gehaald, bekende hij, zo men berigt, de onvoorzigtige Veroorzaaker van dit onheil te weezen. Met een Mes de roest van de buis eener Bombe willende afschrabben, veroorzaakte dit vuur, 't geen zich aan het omstaande kruid der Werklieden mededeelde. De grootste voorraad pulver bevondt zich gelukkig aan het andere einde der Kerke, en wierdt onder het nederstortend dak dermaate bedolven, dat het geen vlam vatte, en dit ongeluk, reeds zo groot, niet nog veel grooter maakte. Men schoot oogenbliklijk met spuiten en ander bluschtuijg toe, 't geen veel gewaagd was.

De in *Amersfoort* gebleevene Patriotsgezinden, want veelen waren uitgetoogen, stonden bloot voor onaangenaamheden van verscheidenerlei aart; de schendzieke hand der Plunderzugt van eenige Krijgslieden strekte zich uit aan het huis eens Burgers, wiens Winkel geheel bedorven, en ten prooije wierdt der vernielinge. De tappen uit Olie- en Stroopton-

nen wierden uitgetrokken, en wat men niet gelustte of kon medeneemen, wierdt met voeten getreden. Uit een opengebrooken Kabinet voerde men het Geld mede.

Het Verlof of Bevel daar uitgevaardigd, tot het draagen van Oranjeteeken, kon niet misfen van tijd tot tijd, onaannameheden en gantsch onvriendlijke ontmoetingen te veroorzaaken. Doch deeze, hoe zeer ook gevolgen van de heerschende Tweedragt, waren kleinigheden, waar aan men zo zeer gewoon geraakte, dat ontmoetingen, die in andere tijden veel opziens zouden gebaard hebben, nu ongemerkt doorgingen, of slegts stoffe gaven tot het gesprek van den dag.

Dit alles baande een gereeden weg tot de blijde verwelkoming der Pruisische Troepen, en de volkomene herstelling van het Stadhouderslijk gezag.

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken.*

AMSTELDAM. Veel, der meldinge waardig, is 'er voorgevallen, in deeze Stad, zints de Uitgave van het Derde Deel onzes *Woordenboeks*, bevattende het Artikel, waar in wij van dezelve verflag deeden. Overeenkomstig met ons Plan, gaan wij hier die gaaping aanvullen.

Rampzalige verdeeldheden, in de Luthersche Gemeente ontstaan, deeden een goed getal Ledemaaten zich afzonderen, en straks het plan beraamen omtrent het vervaardigen van eene afzonderlijke Vergaderplaatze. Door koop eigenaars zijnde geworden van het *Krankzinnigenhuis*, aan de Westzijde van den Kloveniers-burgwal, bouwden zij, op den grond daar van, eene ruime Kerk, pronkende met een fraai Orgel, en van agter en ter ééne zijde van verscheiden Vertrekken, tot onderscheiden gebruiken dienende, voorzien. De Leden, welke hier vergaderen, onderscheiden zich door den naam van *Herstelde Luthersche Gemeente*, voor zo veel zij van meening zijn, de echte Leere van LUTHER, elders verbasterd, in derzelve oorspronkelijke zuiverheid hersteld te hebben. — Lang bestóndt, hier ter Stede, eene Vergaderplaats van

van *Jesuiten*. Heimelijk kwamen eenige Leden aldaar bij een, zints het Verbod dier Gezinte hier te Lande. Het Gebouw wierdt geopend voor eenen ieder, bij de Omwenteling van den Jaare 1787. Het is ruim en groot, staande op den Singel, tegenover de Garnaalemarkt. Wat vroeger hadden de Roomschezinden ebne fraaie Kerk gebouwd, buiten de Raampoort, aan een Pad, welk na de *Drie Baarsjes* loopt; zij heet *de Liefde*. Onlangs heeft de zelfde Gezinte, binnen de Stad, eene geheel nieuwe Kerk gestigt, bij den naam van *het Duifje* bekend, op de Prinsegracht, tegenover het Amstelveld. Door den fraaïen Koepel, welke ten Dake oprijst, overtreft deeze Kerk alle andere Godsdienstige Vergaderplaatzen dier Gezinte in uitwendig vertoon en aanzien.

Op de lijst van nieuwaangelegde Godsdienstige Gestigten mogen wij niet onvermeld laaten het *Lutherische Diaconien- en Bestedelinghuis*; een treffelijk Gestigt, staande op het Weesperveld, tegenover de Stads Plantaadje, op den hoek der Nieuwe Keizers- en Muidergracht; voorts het *Weeshuis en Hofje der Doopsgezinden van de Vergadering in de Zon*; het *Roomsch - Katholijke - Ouden - Armen Comptoir*, op de Keizersgracht, op den grond van den afgebranden Schouwburg; het *Roomsch-Katholijk Maagden- en Meisjes-huis*, met regt gehouden voor een der voortreffelijkste en grootste Gebouwen der Stad, staande aan het Spuij, op den zelfden grond, op welchen het voorgaande Maagdenhuis plagt te staan; het Nieuwe Armenhuis der Roomschezinden, of *Huis van Barmhertigheid*, op de Nieuwe Keizersgracht, gebouwd uit eene Maaking van wijlen Jonkvrouwe CORNELIA ELIZABETH OCCO; en eindelijk het *Bestedelinghuis van de Diaconie der Hervormde Gemeente*, op de Nieuwe Heerengracht, gestigt uit eene Maaking van Vrouwe JOHANNA VAN MEKERE, geboren BONTEKONING. — Onder de Waereldlijke Gebouwen verdienen nog vermeld te worden, als van laatere stigtinge, de Nieuwe *Nederduitsche Schouwburg*, bij de Leidfche Poort; de *Hoogduitsche Schouwburg*, in de Amstelstraat; de *Fransche Schouwburg*, op de Erwie Markt; het overfraai gebouw der Maatschappije, tot Zin-

spreek voerende *Felix Meritis*, aan de Westzijde der Keizersgraft, ten Zuiden van de Beerestraat; en eindelijk het *Kweekschool voor de Zeevaart*, in het Oostlijk gedeelte der Stad, aan den Ykant, op den grond van het voormaals genaamde *Willig Rasphuis*. Bij alle deeze Gestigten mogen wij nog voegen een Gebouw in de Plantaadje, waaraan, terwijl wij dit schrijven, nog gearbeid wordt, 't welk den naam van *Dadhuis* zal draagen, het oogmerk, waar toe het zal dienen, genoegzaam uitwijzende. Alle deeze Gebouwen draagen uit- en inwendig, meer of min, de Kenmerken van het vermogen onzer beroemde Waereldstad.

Onder de *Waereldlijke* Gebouwen van laater tijd moeten genoemd worden de *Nieuwe Koornbeurs*, in den Jaare 1768, en het *Comptoir van de Gemeene-Lands-Middelen*, zedert het Jaar 1789 gestigt. Ook mogen wij, als eene heilzaame schikking, hier gewaagen van een aanzienlijk getal *Waterbakken*, bij openbaare Gebouwen, en in andere oorden der Stad, aangelegd, om, gedurende besloten water, de Gemeente uit dezelve te voorzien. Terwijl wij dit schrijven, is men vlijtig werkzaam aan de versterkinge en verbeteringe van de *Nieuwe Haarlemmer-Sluis*. Aan den Ykant zal dezelve in eene andere gedaante worden aangelegd.

Eenige mindere bijzonderheden thans voorbijgaande, zullen wij den draad der *Waereldlijke Geschiedenissen* vervolgen.

De Oorlog met *Engeland*, met welks aankondiging wij ons Verhaal beslooten, veroorzaakte alhier de droevigste uitwerkzels. 't Scheen alsof aan den Koophandel, op eenmaal, de Hartader was afgesneden. Van de Waag op den Dam stondt dikmaals slegts ééne deur open. Pakhuizen en Zolders bleeven volgestapeld; Kooplieden, die tien of meer Knegten in dienst hadden, moesten dezelve, bij gebrek aan werk, laten gaan. Sleepers, Pakkers en anderen hadden bijkans niets te doen. Ter voorkoominge van dreigende onheilen, besloot de Regeering eene Beleeningskas te openen, die, tegen twee en een half ten honderd, geld zoude verstrekken op beleening van Goederen en Effecten, uit

gezonderd Huizen, Pakhuizen, of andere onroerende Goederen, den veertigsten en tachtigsten penning onderhevig, als mede zodanige Waaren, die aan spoedig bederf blootstonden, ook buitenlandsche Effekten, hoe genaamd. Om, in gevalle van onvoorziene nadeelen, de Stad schadeloos te stellen, hadden eenige voornaame Kantooren voor eene aanzienlijke somme zich verbonden.

Geen wonder, derhalven, wanneer de Wervingen ter Zee elendig langzaam voortgingen, dat Kooplieden en anderen daar over hunne luide klagten uitboezemden. Van hier dat de Regeering, met haare Burgers ééne lijn trekkende, door haare Afgevaardigden ter Vergaderinge van *Holland*, over deeze slapheid deedt klaagen, gelijk ook over eene voornaame reden daar van, het geringe handgeld, 't welk aan Matroozen, ten dienste van den Staat, wierdt uitgelooft. Om dit laatste kwaad te verhelpen, spanden eenige braave Ingezetenen te zamen, tot het vormen van een Plan van Inschrijvinge, tot bevorderinge der Wervingen van Zeevolk, voor 's Lands Vloot. Binnen kort groeide de Inschrijving tot vijfëntwintigduizend Guldens. Overeenkomstig met deezen ijver was de zorg, hier ter Stede, voor de Gekwetsten in het Gevegt op *Doggersbank*, zo ras men de maare hadt bekoomen, dat een goed getal daar van herwaarts zou gevoerd worden. Binnen vierëntwintig uren hadt men tweehonderd Slaapplaatsen in het Gasthuis vervaardigd, alwaar zij niet alleen van het noodige rijklijk verzorgd wierden, maar ook allerlei verkwikkingen, van tijd tot tijd, hun toevloeden. Rijke liefdegaven getuigden, daarenboven, van het genoeg in de betoonde dapperheid. Van den staatelijken Uitvaart van wijlen den Schout-bij-Nacht BENTINCK, aan zijne Wonden, op *Doggersbank* bekoomen, alhier overleden, hebben wij elders, ter voegzaame plaatze, verslag gedaan.

Op last der Regeeringe wierdt, in den Jaare 1782, het steenen Sluisje op den Oude-Zijds-Voorburgwal, over het Gasthuis, meestendeels vernieuwd. Bij het graaven der fondamenten vondt men eene menigte Gouden Munten. Men gistte dat dezelve behoorden tot de Vijftiende Eeuwe, in

den leeftijd van RUDOLF, Bisfchop van *Utrecht*. Eene deezzer Munten, in 't Koper gebragt, befaat de grootte van een Hollandschen Dukaat. Men ziet, aan de eene zijde, de beeltenis van MARTINUS, in de Vierde Eeuw Bisfchop van *Tours*. In den Rand leest men, met Gottifche letters, de aanroeping, SANCTE MARTINE EPICO! De keerzijde verzoont het Wapen van het Sticht, en, in het midden daar van, het verdubbeld Wapenschild van Bisfchop RUDOLF. Een Driehoek omvangt het Wapenschild. In den rand leest men: MON. RUDOLFI EPISCO TRAJECT. Men giste dat de Monniken, ten tijde der Hervorminge, voor hunne bezittingen bedugt, deeze penningen aldaar begraven, en, van daar verdreven, niet wederom tot zich zullen genomen hebben. De Regeering, naa dat de Werklieden op den eerften dag eenige der Penningen verkogt hadden, liet ze voorts op het Stadshuis brengen.

In de maand Julij des genoemden jaars ontving deeze Stad een bezoek van den Grootvorst en de Grootvorstin, thans Keizer en Keizerin van *Rusland*, die zich onder den naam van *Graave en Graavinne van het Noorden* vermomden. Naa het merkwaardigfte der Stad te hebben bezigtigd, deeden zij eenen keer na *Zaandam*, en bezagen 'er de wooning, in welke Czaar PETER DE GROOTE weleer zija verblijf hadt.

Het weeren der steeds toeneemende Opslijking van het Y voor de Stad, hadt al lang de aandacht van menig werktuigkundige gewekt. Over het verbeteren der gebruikelijke Moddermolens hadt een Burger der Stad, WILLEM WIRTS, een kundig Uurwerkmaaker, zints eenigen tijd zijne gedagten laten gaan, en in de plaats daar van een *Vijzel-Moddermolen* uitgedagt. Gelukkig slaagde eene proef, daar mede genomen. Het Middenvak van een Modderschouw wierdt, door middel van één paard, in den tijd van ruim vier Minuten, vol gemaalen, met de hardste en zwaarste Klei, zonder dat 'er eenig water binnen kwam. De Uitvinder, zija werk niet volledig beschouwende, beloofde nog eenige verbeteringen. 's Mans affterven, niet lang daar naa voorgevallen, zal het daarstellen derzelven verhinderd hebben.

Een

Een dienftig middel, om de Bedelarij te weeren, en ledigloopers aan werk en brood te helpen, zag men, in den Jaare 1782, tot stand gebragt, in de oprigting van het Stads *Werkhuis*. Het staat op het Weesperveld, bij de Plantaadje. Niet minder grootsch is de uitwendige vertooning, dan de inwendige schikking volmaakt berekend voor de doeleinden zijner bestemminge. Vrijwilligen kunnen 'er zich aangeeven, om voor eenigen tijd den kost te verdienen. Voor de ontucht en andere misdaden dient het tot eene bedwangen strafplaats. Zints korten tijd worden lieden, die voorheen, om schulden, in Stads Gijzeling binnen het Stadshuis waren opgesloten, aldaar in verzekering gehouden.

Van het Diakonie *Oude-Vrouwenhuis*, 't welk in de maand Februarij des Jaars 1783 honderd jaaren hadt geflaan, wierdt, met veel plegtigheids, op eene godsdienstige en tevens betaamelijk vrolijke wijze, het eerste Jubelfeest gevierd. Een blijk van weldaadigheid betoonden, bij deeze gelegenheid, veele burgers van allerlei godsdienstige Gezinten, welke, 'sdaags naa het feest, den toefel koomende bezigtigen, milde giften dedden.

In de maand Maart des zelfden jaars, maakte men, op last der Regeeringe, eenen aanvang met het afbreeken van den, dus genaamden, *Onvolmaakten Toren*, staande ten Westen van de Nieuwe Kerk. In den Jaare 1647 hadt men daar van den eersten steen gelegd, doch het werk, tot zekere hoogte gevorderd, laaten steeken, om dat men toen reeds eenige verzakking meende te bespeuren. In de wanstellige gedaante, van boven slegts met een ijzeren leuning langs den kant gedekt, bleef het lompe gevaarte, tot op den gemelden tijd, staan.

De herstelling van den Overijsfelfchen Ridder VAN DE KAFELLEN TOT DEN POLL, in zijne waardigheid als Lid der Staatsvergaderinge van het Gewest, is zeer vermaard in onze Geschiedenissen, doch door ons niet vermeld, als behoorende tot een ander Plan. Verscheiden andere voorvallen waren thans werkzaam of reeds gebeurd, welke men oordeelde, herstel of bevestiging der Vrijheid aan te kondigen. Niet ongemerkt meende een goed aantal Ingezeetenen van onze

Stad, deeze gebeurtenis en toestand van zaaken te mogen laten voorbijgaan, maar deswegen hun in 't ooglopend genoeg te moeten betoonen. Dit geschiedde op Saterdag, den zesëntwintigsten April, door het houden van een pragtigen Maaltijd, in het Logement *de Doele*, op de Garnalemarkt. Moeite noch kosten wierden 'er gespaard, om het Vrijheidsfeest allen mogelijken luister bij te zetten. Voor zeventig perfoonen, zo Onthaalers als Gasten, wierdt 'er viermaalen opgedischt. Bezienswaardig en kostbaar was inzonderheid het Nageregt. Dit bestondt, behalven 't geen voor den mond geschikt was, uit vijf stukken, op de gelegenheid staande, en verdient eene meer bijzondere beschrijving.

Het eerste Tafelstuk, verbeeldende de *Herstelde Vrijheid der Republiek*, en aan 't boveinde des Tafels geplaatst, bestondt uit eenen Tempel, ruim vier en een halven voet hoog, van de Korinthische Bouworde; de Kap rustte op zeven Pilaaren, tusfchen welke men hangende Festonnen zag. Boven 't Gebouw daagde de Gulden Zon der Vrijheid op. In 't Fries las men, aan de eene zijde: *TEMPLUM LIBERTATIS, Tempel der Vrijheid*, en aan de andere zijde: *Fulgeo omnibus aequae*: „Ik bestrafte allen zonder onderscheid.” Binnen in den Tempel zag men, op een Altaar, eenige Kinderen, de verstrooide Handvesten en Voorregten bij een verzamelende. Recht voor het Altaar stondt een Kind, houdende het Wapen van den Ridder VAN DE KAPELEN TOT DEN POLL, en naast hetzelfde een ander, met het Wapen van den Pensionaris E. P. VAN BERCKEL, 't welk door dat van den Burgemeester HENRIK HOOFT, *Danielsz.* ondersteundt wierdt. Een gewapend Krijgsman, staande aan den ingang, dreigde, met eene Spies, de Hollandsche Maagd te doorsteeken, die, in onmagt, beneden aan de Trappen nederzeeg. Doch een Bataafsche Held, met een Leeuwenvagt omhangen, en houdende, op zijnen linker arm, een Schild, waar op te leezen stondt: *MAJESTAS POPULI, de Oppermagt des Volks*, weerde dien Krijgsman af, met zijn Schild, terwijl hij, met de rechterhand, de Maagd opbeurde, en in den Tempel tragte te leiden.

Hez

Het tweede zinnebeeldig Stuk, staande in 't midden des Tafels, vertoonde 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, staande boven op eene Graftombe, in de kleeding, welke hem dekte, toen hij na den Kerker wierdt gebragt. Voor zijne voeten lag de *Nijd*, in eene angstige houding, met neêrgeflagene oogen; met zijnen regter voet vertradt hij het Monster, terwijl hij, met zijne rechterhand, op zijn krukje leunde. Ter zijde van den Grijaart, een weinig agterwaarts, stonden twee Kindertjes: het eene, houdende in de hand een Boek; met het Opschrift LIBER IMMORTALITATIS, *het Boek der Onsterflijkheid*, schreef daar in den naam des Staatsmans. Het ander Wigkje toonde een geopenen Gedenkrol; in 't midden daar van las men, PATER PATRIÆ, *Vader des Vaderlands*; aan de beide randen van den Rol hingen de Wapenschilden en las men de naamen, als Grondleggers, Handhaavers en Verdedigers der Nederlandsche Vrijheid, van ALBERT BEILING, BREDERODE, JAKOB SIMONZOOON DE RYK, HASSELAAR, TEILINGEN, VAN DER WERFF, L'ESPINOI, JOHAN VAN OLDENBARNEVELT en HOOGERBEETS. Uit eene der deuren, aan de voorzijde der Tombe, welke open stondt, en rood geverfd was, zag men den *Dood* ten voorschijn koomen, met opgehevene seize, uen Ouden Vader begrimmende. Aan de agterzijde wierdt de Onthoofding vertoond. Aan de rechterzijde van het Voetstuk las men deeze regels, van de Dichteresse DE LANOY.

*De Dood moge angst en schrik aan zwakke zielen geeven,
Zijn opgeheven Zeis doet nooit den wijzen beeven;
Nee, zijn voortrefflijk deel, zijn wezendlijk bestaan,
Is boven haar bereik en kan niet mèl vergaan.*

Tegen de linkerzijde stondt dit Bijtschrift van JOOST VAN DEN VONDEL,

*Dis's Grootvaer, van wiens Deugd geen eeuwen zullen zwijgen,
Hij deed zijn Regters zelfs het hair ten bergen stijgen,
Toen hij ter Vierschaar kwam al evenwel gemoed.
Zijn Vijand dronk de dood aan zijn onschuld'g bloed.*

Het derde Stuk, staande aan het laager einde van den Tafel, verbeeldende de VRYE ZEE. Het was een Gedenkzuil van de Korinthische Orde, van gelijke hoogte als de Tempel der Vrijheid. Boven op den Zuil stondt het beeld der *Geregtigheid*, van beneden aangegrind wordende door een *Luipaard*, 't welk door een' *Leeuw*, *Haan* en *Slang* wierdt tegengehouden. Van eenen Rots, tegen den Zuil geplaatst, waaiden de Vlaggen van alle Europische Zee-Mogendheden, uitgezonderd die van *Engeland*, welke om laag hing. Aan de voorzijde, op den hoek, waaide een breede Wimpel, met het Opschrift: MARE LIBERUM, *de Vrije Zee*.

Het vierde Stuk, tusfchen den Tempel en het Middenstuk geplaatst, verbeeldde de Verbintenis met *Noord-Amerika*. De Noord-Amerikaansche Maagd, met een Leeuwendvagt omhangen, drukte, met den Knods van Herkules, welken zij in de linkerhand hieldt, op het hart van een gekroond Beeld, in Vorstelijk gewaat, met een gebroken Zwaard voor haar op den grond leggende, en nogthans dreigende. Haare rechterhand reikte zij, over een Altaar heen, op 't welk geschreeven stondt *Onafhankelijkheid*, aan de Hollandfche Maagd, staande met een sluizer om 't hoofd nevens haar, en insgelijks de rechterhand toereikende, doch met eenige beschroomdheid, naardien de *Heerschezucht* en *Vleiertij*, daar agter staande, haar zogen te wederhouden. Met haare linkerhand hieldt zij de *Speer met den Vrijheidshoed daar boven op*. Agter dit Stuk zag men eenen Palmboom, en daar aan de Vlaggen der beide Republieken vastgebonden, met het Bijschrift: INDISSOLUBILIA VINCU LA JUNGO, *Ik voege onverbreekbare banden te zamen*. Onder aan hing het Wapenschild van den Rotterdamschen Burgemeester, den Heere VAN BERCKEL, benoemden Afgezant der Republiek bij de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*.

De OVERWONNENE DWINGELANDY, slaande op de afgeschafte Overijselsche Drostendiensten, was het onderwerp des vijfden en laatsten Tafelstuks; het stondt tusfchen het Middenstuk en den fraks gemelden Tempel. Op den Voorgrond zag men eenen Boer, met een grooten Hond agter hem, en een Hooifork in de handen, daar mede nedervellende een
rijk

rijk gekleed Man, met eene Graaflijke Muts op het hoofd, en een Bevelhebbersstaf in de rechterhand, terwijl hij met den slinkervoet den Boer van zich tragtte te stooten. Een ander Landman, bezig met het ophangen der Wapens van de RidderS KAPELLEN TOT DEN POLL EN PALLANT TOT ZUITHEM, aan eenen Eikenboom, vertrapte het Vorstelijk sieraad en het juk der Slavernije. Voorts lagen nog op den grond eenige gereedschappen, tot den Landbouw behoorende, nevens eenen zamengebonden Takkebosch, met die Bijtschrift: VIS UNITA INVINCIBILIS: *Vereende kragt is onoverwinnelijk.*

Gedurende den Maaltijd waren de aanzittende Vrijheidszoonen, bij het telkens vullen en uitdrinken van den Beker, met den wensch om voorspoed en zegen, onder andere, gedagtig: 1. Aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden; 2. Den Koning van Vrankrijk, 's Lands Bondgenoot; 3. De Vereenigde Staaten van Noord-Amerika; 4. De Vaderlands-liefde; 5. De Vrije Zee; 6. De Vernietiging van alle Dwingelandije; 7. Den Herstel van 's Lands Regten; 8. Het goed geluk van alle lofslijke poogingen tot 's Lands Welzijn. Nog een andere dronk, *Op de heugelijke herstelling van Jonkheere VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL*, wierdt ingesteld door F. A. VAN DER KEMP, toen Leeraar der Doopsgezinden te Leijden, eenen der aanzittende Gasten, zedert wijd vermaard in 's Lands Geschiedenisfen. De Heer PIETER VREDE, Koopman te Leijden, en de Heer JAN LUGT *Dirksz.*, Koopman te Amsteldam, onthaalden het aanzienlijk gezelschap op Dichtstukken van hun opstel; terwijl, daarenboven, het oor gestreeld wierdt door een fraai Muzijk, en het aanheffen van eenige Vaderlandsche Feestzangen van den eerstgenoemden Dichter. Verscheiden Kooplieden, op het Feest, als bekostigers of Gasten tegenwoordig, hadden hunne Schepen, op het Y leggende, rijklijk met Vlaggen doen pronken, en, bij herhaaling, de lucht doen weërgalmen van het lossen van 't Geschut.

Eene bijzonderheid, deeze plegtigheid betreffende, verdient hier nog onze aantekening. JAN GABRIEL TEGELAAR, een der bekostigers en bestuurders van het Feest, aan eenen bediende eene leuze gegeven hebbende, onder het Nage-regt,

regt,

regt, deedt zich een Doos brengen. Hij haalde daar uit een fraaien gouden Gedenkpenning, en overhandigde dien aan Jonkheere J. D. VAN DER KAPELLEN TOT DEN POLL, als staande op deszelfs herstelling en wederverfchijning in de Overijfelfche Staatsvergadering. De Medailjeur HOLTZEY hadt dien vervaardigd, en een Heer, welke den Maaltijd niet bijwoonde, de kosten daar van gedraagen. Op de Voorzijde van den Penning ziet men, op het Voetfuk eener Kolom, zitten, het beeld der *Vrijheid*, met haaren Hoed, in den Romeinfchen fmaak, op het hoofd; zij houdt, in haare rechterhand, des Ridders Wapenfchild, met een Eiken- of Burgerkrans gedekt. In de andere hand houdt zij een Scepter met een Oog, welk ftraalen uitschiet. Een Landman, leunende op zijne Spade, ziet met verontwaardiging na den grond, op welken, voor de voeten der *Vrijheid*, een gebroken Juk legt. Tegen het Voetfuk is geplaatst het Wapen van Overijfel, als het Tooneel van de thans gevierde gebeurteniffe. Zinspeelende op het Regt, zo aan den Edelen Ridder als den Landman wedervaaren, leest men daar nevens:

S U M C U I Q U E.

Dat is:

Elk het zijne.

In 't verfchiet vertoont zich een Adelijk Huis, nevens een Boeren Stulp, en voor dezelve een ontspannen Kar, waar van het Paerd, langs den Yzelftroom, in de Weide loopt te graazen.

Onder eene helder fchijnende Zon, leest men, aan de Keerzijde, deeze woorden:

Nobiliffimo Equite JOHAN DERK VAN DE KAPELLEN TOT
DEN POLL, *Patriæ reddito, & Agricolis in Liber-*
tatem reftitutis, ex Decreto Ordinum Prapo-
sentium Transifalania. Zwolle 1 Nov.

1782.

Das

ir een
aan
aan.
Over-
hadt
bij-
zijde
om,
den
naare
- of
cep-
man,
den
bro-
pen
ge-
elen
ne.

ms
r,
je
e

Op
Onder e
mansfeis
he' 'hoe
Soortg
aan iedi
verzegel
Vrijheid,
met het
Hoewe
Maaltijd
thans, m
ber, alio
derwerper
radpleeg
digheid
alle bij
in het
gens te
Zeeland
Afgestaan
Uit G
Eck en N
ron van
van Zuit
Beron p
Ribberic
Uit
Dordrec

Dat is:

Op de wedergeefing van den Edelen Ridder JOHAN
DERK VAN DE KAPELLEN TOT DEN POLL aan het
Vaderland, en de Vrijheidsherstelling der
Akkerlieden, volgens Besluit der Edel
Mogende Staaten van Overijsfel,
te Zwolle, den 1 Nov.

1782.

Onder dit Opschrift vertoonen zich een Herdersstaf en Tuinmansfeis, hier nevens een Boeren Speeltuig, onder een Vrijheidsbood, met bloemfestonnen versierd.

Soortgelijk een Gedenkpenning, doch van Zilver, wierdt aan ieder der feestgenooten aangeboden. Hij lag in een verzegeld Omslag, waar van de Zegelring was de Hoed der Vrijheid, in eenen Laauwerkran, van Zonnestraalen verlicht, met het Omschrift: *Zij gedooft geen Dwingelandij.*

Hoewel minder kostbaar toebereid, dan de Vaderlandsche Maaltijd van April deezes Jaars, geen minder gerugt, nochtans, maakte een andere, welke, op den vierden October, alhier gehouden wierdt. Zo wel het gewigt der Onderwerpen, die onderfeld wierden, in eene voorafgaande raadpleeging, te zijn verhandeld, als de luister en waardigheid der Leden, baarden stoffe tot gesprek en gissen in alle bijeenkomsten. Het aanzienlijk gezelschap vergaderde in het Logement *de Doele*, op de Garnaalemarkt, 'smorgens ten tien ure. Uit alle de Gewesten, uitgezonderd *Zeeland* en *Stad en Lande*, verscheenen in hetzelfde eenige Afgevaardigden. Zie hier eene Lijst daar van.

Uit *Gelderland*: de Baron VAN NYVENHEIM, *Heer van Eck en Wiel*, Lid der Ridderfchap van Nieuwegein; de Baron VAN DER KAPELLEN *tot de Marsch*, Lid der Ridderfchap van Zutphen; de Baron VAN LYNDEN *van Oldenaller*, en de Baron J. H. VAN ZUYLEN VAN NYVELT, beiden Leden der Ridderfchap van de Veluwe.

Uit *Holland*: de Heeren DE GYZELAAR, Pensionaris van Dordrecht; VREDENBURG, Raad in de Vroedschap van Delft;

VAN

VAN HALTEREN, ROMSWINKEL, BLOK EN VAN DER BURCH, Raaden in de Vroedschap te *Leijden*; HOOFT VAN VREELAND, P. VAN LEYDEN, B. E. ABBEMA, L. HOVY, B. BICKER EN C. VAN DER HOOP, Raaden in de Vroedschap te *Amsteldam*; HORBACH, Raad in de Vroedschap te *Schoonhoven*; VAN DER MIEDEN, PALUDANUS EN VAN FOREEST, Raaden in de Vroedschap, nevens RYZER EN NANNING DU TOUR, Sekretarissen te *Alkmaar*; EBBENHOUT, Raad in de Vroedschap, en B. BLOK, Sekretaris van *Enkhuizen*.

Uit *Utrecht*: de Baron VAN DER KAPELLEN, Heer van *Schonauwen*.

Uit *Friesland*: Jr. S. VAN AYLVA, Grietman over *Westdongeradeel*; Jr. E. VAN AYLVA, Grietman over *Baarderadeel*; Jr. J. VAN EYSINGA, Grietman over *Doniawerfal*; R. L. ANDRINGA DE KEMPENAER, Grietman over *Lemsterland*; JOANNES CASPARUS BERGSMa, Volmagt van de Grietenij *Oostdongeradeel*.

Uit *Overijsel*: de Baron VAN PALLAND tot *Zuithem*, Landdros van *Tsfehmuiden*, en de Baron VAN DER KAPELLEN tot de *Poll*.

Omtrent de zaaken, welke in de bijeenkomst zouden verhandeld worden, en de maatregels, daar omtrent te neemen, hadden eenige Zeeuwsche en Groninger Heeren, de onderwerpen der raadpleeginge toegedaan, hunne gedagten gemeld, en volmagt gegeeuen aan hunne Vrienden, die zich te *Amsterdam* lieten vinden. De onderhandeling duurde van voormiddags ten tien tot 's namiddags ten vier ure, wanneer dezelve beslooten wierdt met een vriendlijken maaltijd. De geheimhouding, waar mede alles toeging, wat hier voorviel, was oorzaak dat men alleenlijk konde gissen naar het oogmerk der zamenkomste. Waarschijnlijk zal hier, zo niet de grond gelegd, althans gesproken zijn over de gewigtige bemoeijingen, welke, zedert, door het gantsche Nederland, zo veel gerugts verwekt hebben.

Ongemeen streng was de Winter des Jaars 1784; men stelde denzelven gelijk met dien van den Jaare 1740. Op den *Amstel* en elders was het *Ys* zamengefold tot eene dikte, waar van men zeldzaame voorbeelden heeft. Met dit alles
viel

viel 'er zeer veel Sneeuw, en groeide dezelve aan tot eene ongewoone hoogte. In verscheiden oorden der Stad waren de wegen en sraaten, hier door, bijkans onbruikbaar geworden. Zwaar drukkende viel dit alles voor de schamele Gemeente, ongewoon, dikmaals onmagtig, om iets tegen een langen Winter op te leggen. Zeer wijd opende zich, bij deeze gelegenheid, de weldaadige hand, zo van bijzondere perfoonen, als van gezelschappen. Een van deeze, bestaande uit ruim tien Leden, bragt, reeds vóór het midden van Februarij, bij een, zo uit hunne eigen beursen, als uit die van hunne bekenden, eene somme van meer dan tienduizend Guldens, en ondersteunde daar mede, eenige weken, een aanmerkelijk getal huisgezinnen, van allerlei Gezinten. De Armverzorgers der Joodsche Natie ontvingen daar uit een aanzienlijk geschenk. Op den twintigsten der Maand namen Heeren Burgemeesteren het besluit, omtrent het doen van eene buitengewoone Verzameling, aan de huizen der Burgerije, ten behoeve der behoeftigen, zonder aanzien van Kerkelijke Gezinte. De Verzameling geschiedde op den drieëntwintigsten, door de Wijkmeesters en Gekommitteerden tot de Schaalen, en bragt op eene somme van vierënzestigduizend zevenhonderd zevenënzestig Guldens en tien stuivers. Meer, meent men, zou dezelve hebben opgebracht, ware zij vroeger geschied, en niet reeds vooraf, door gemelde en andere bijzondere inrigtingen, in den dringenden nood van veelen voorzien geworden. Hier bij kwam nog, dat, ten tijde van den Omgang, de Winter merkkelijk begon te wijken.

Van de toeneemende zucht voor den Wapenhandel, bespeurde men ook in onze Stad in 't oog loopende blijken. Verscheiden Kompagniën gaven 'er, van tijd tot tijd, duidelijke proeven van. Onder andere gingen hunnen Schutteren, geenzins met den minsten ijver, voor de Heeren Kapiteinen HUYBERT BASTERT, E. G. VAN BEAUMONT en H. VAN SLINGELANDT. Proeven van hunne bedrevenheid, zo in het afvuuren als werpen met granaaten, in tegenwoordigheid van een ongemeenen toevloed van aanschouweren, vertoonde de Kompagnie des eerstgenoemden op den eersten, en die der

twee

twee andere gezamentlijk op den veertienden September Verscheidē leden van Regeeringe, onder andere de Heer Hoofdofficier A. CALKOEN en de Burgemeesteren CLIFFORT en DEDEL, vereerden de behandeling met hunne tegenwoordigheid, en betuigden daar over hun genoegen.

Van de oprigting van een *Kweekschool voor 's Lands Zee-dienst* hier zullende verslag doen, moeten wij een jaar of drie te rug treden. Al aanstonds naa den Zeeslag op *Doggersbank*, in den Jaare 1781, was de Nederlandsche goedhartigheid op middelen bedagt tot onderhoud der zulken, welke, in die roemrugtige ontmoeting, van Mannen en Vaders waren beroofd geworden. De Haarlemmers gaven daar van het eerste voorbeeld, in eene openbaare uitnodiging, waar van de steller was de veel geagte Doopsgezinde Leeraar MARTINUS ARKENBOUT, nevens de Leden van zijnen Kerkenraad, uitvinder en handhaaver van het menschlievend Plan. Spoedig volgden onze Amsterdammers hunne nabuuren op het spoor. Op den vijfden September zag men een Programma of Algemeen Berigt ten voorschijn koomen, waar in de Stedelingen in hartetaal wierden aangesproken, hunne verplichting onder 't oog gebragt, en te gelijk eenige algemeene denkbeelden aangekondigd, aangaande het oogmerk en de inrigting van het op te rigten Fonds.

Het heilzaam Plan was niet waereldkundig geworden, of het ontmoette eenen gereeden bijval. Rijklijke giften wierden uitgestort in eene Kist, ter ontvangst van liefdepenningen, geplaatst in het *Burger-Weeshuis*. Het getal der geevers en de somme van penningen groeide, zints het rugtbaar wierdt, wie het hoofdbewind, over het ontvaangen, besteeden en uitdeelen, zouden voeren, en dat het Ontwerp was uitgegeeven met voorkennis van Heeren Burgemeesteren. Tot eere der Vaderlandsche Mannen zullen wij derzelver naamen hier laten volgen; zij waren die der Heeren MATTHYS OOSTER, MATTHIAS TEMMINCK, DUCO VAN HAREN, PETRUS CORNELIS NAHUIS, OTTO WILLEM JOHAN BERG, GULIELINUS TITSINGH, CORNELIS VAN LENNIP, MATTHYS ROMSWINCKEL, FRANÇOIS HOVIUS, DANIEL HOOFD de Jonge.

JOAN-

JOANNES ADAMI, JACOB VAN STAPHORST, JOANNES ARNOLDUS LETTE, en GERARD HULST VAN KEULEN.

Onder den naam van *Vaderlandsch Fonds tot den Zeedienst*, moesten de penningen dienen, niet alleen voor de Weduwen van gesneuvelden, binnen de Vereenigde Gewesten woonagtig; maar ook de uitlandsche Verminkren, ter verdediginge van het Vaderland, en daar door onmagtig geworden om voor zich zelve te kunnen zorgen, zouden 'er uit trekken. Gebeurde het dat de penningen verder konden strekken, dan de behoefte der trekkende Weduwen vorderde, zou het overschot zo lang mogen besteed worden aan oude, gebrekkige en behoeftige Zeelieden. Om elkander niet tegen te werken, en dies te uitgebreider nut te kunnen doen, vereenigden zich, wel haast, de *Haarlemmers* met die van *Amsterdam*. Ook versmolt, eerlang, in het vereenigde Fonds, het Plan van den Heer DAVID VAN GRESSCHER, Heelmeester van het Gasthuis te *Amsterdam*, wiens kundige behandeling niet alleen den lijderen veel heils hadt toegebracht, maar wiens hart, getroffen door het zien van zo veel leeds, en gedagtig aan het lijden hunner dierbaarste panden, straks naa het binnen brengen der gekwetsten in het Gasthuis, werkzaam was geweest ten beste der noodlijdenden.

Op den derden December wierdt de eerste openbaare Vergadering van Bestuurders en Deelgenooten gehouden, in de Kerk van het Gasthuis binnen deeze Stad. Men deedt aldaar verslag van het beloop der ingetekende penningen, zo voor ééns als jaarlijksch; van het getal der reeds bekende Weduwen, als mede van de Vereeniginge des *Haarlemschen* met het *Amsterdamsche* Fonds. Zedert gaf men aan deeze allezins lofwaardige inrigtinge den naam van *Vaderlandsch Fonds*, dienende in 't algemeen tot aanmoediging van 's Lands Zeedienst, en in 't bijzonder ter ondersteuninge der behoeftige Zeevaardenden, enz. in den zelfden dienst. Jaar op jaar, heeft men, tot heden toe, te *Amsterdam* eene openbaare Vergadering gehouden, om van den toestand van zaaken narigt en verslag te geeven.

Nieuwen luister ontleende, in het einde des Jaars 1784, dit menschlievend Plan, door den gelukkigen inval van des-

zels Bestuurderen. In aanmerking genomen hebbende de zucht van velen onder de Vaderlandsche Jeugd voor den Scheepvaart, doch te gelijk, dat de meesten, bij mangel aan de noodige opleidinge, onvoorzien van de vereischte kundigheden dat gewigtig beroep aanvaardden, namen zij in overleg, tegen dit nationaal gebrek gepaste voorziening aan te wenden. *Engeland* gaf hun een voorbeeld van de heilzame opleidinge van Jongelingen tot kundige Zeelieden. De voordeelen der Britsche Stigtinge wettigden hun ontwerp, om voortgelijk eene proeve te waagen ten behoeve van Nederland. Naa rijp beraad wierdt men 't, eindelijk, eens, omtrent eene oprigting, waar aan men den naam wilde geeven van *Kweek- of Oeffenschool voor den Zee-dienst*.

Hoe heilzaam en wenschelijk in zich zelve, zonder aanmoediging en ondersteuning van hooger hand, en van de Ingezetenen in 't algemeen, was zulk een Ontwerp onuitvoerlijk. Van hier dat de Bestuurders van het Vaderlandsche Fonds, de zelfden, die in deeze Isdijke onderneeminge werkzaam waren, zich vervoegden bij Burgemeesteren van *Amsterdam*, met verzoek, dat aan hun mogt worden toegestaan een Gebouw van Stadswegen, dienstig tot hun oogmerk. Gereedelijk verkreegen ze, ten dien einde, het Oude Werkhuis, of zogenaamde Vrijwillig Rasphuis, staande aan den Buitenkant. Het Plan hieldt in, om in dit Gebouw, naa de noodige vertimmering, aan te neemen „ eenige Jongelingen, binnen de Republiek gebooren, zonder onderscheid „ van welke Christlijke Religie (Gezinte) derzelver Ouders waren, en bij voorkeure Kinderen van gesneuvelden „ in 's Lands Zeedienst. Zullende voorts deeze Jongelingen, „ buiten eenige kosten hunner onvermogene Ouderen, in „ dat Gestigt gehuisvest, gevoed, gekleed en tot den Zee- „ dienst gevormd worden, door eene levenswijze, opvoeding en onderwijs, allerbijzonderst ingerigt, om hen tot „ den dienst bekwaam te maaken ”

Hadden de Bestuurders spreekende blijken ondervonden van de milddadigheid hunner Landgenooten, in den Jaare 1781, zij twijfelden niet aan derzelver rijklijkheid en goed-wil-

willigheid, ter ondersteuninge van het nieuw beraamde Plan. Eene openbaare uitnodiging, ten dien einde, wierdt spoedig gevolgd van het toebrengen van aanzienlijke giften. Ontaan eene zaak, het gemeene welzijn betreffende, de noodige algemeenheid te geeven, deedt men openlijk bekend maken, dat elk, genegen om iets toe te brengen, zijne penningen konde bezorgen, onmiddelijk, aan eenen der Bestuurderen, of zijne beurs uitstorten in eene beslootene Kist, voorbedagtelijk daar toe geplaatst ten Komptoire van den Notaris J. A. LETTE, in het Burger-Weeshuis deezer Stad.

Ligt begreepen de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappije het nut, welk, uit dusdanig eene Stigtinge, ook voor hunnen Scheepvaart konde voortvloeien. 't Was uit aanmerkinge hier van, als mede van den dienst van het Land, en van den Koophandel in 't algemeen, dat, op voorslag van den Voorzitter, in eene Vergadering van den drieëntwintigsten December, het gunstig Besluit wierdt genomen, „ om telkens op het einde van ieder jaar, te beginnen met het Jaar 1785, aan Commisfarissen van het Kweekschool af te geeven veertien Guldens, voor elk Schip, „ het welk voor de Kamer van *Amsterdam*, gedurende dat „ jaar, zou zijn vertrokken.”

Aangemoedigd door dit edelmoedig Besluit, en ten blijke van belangneeminge in het uitgedagt Ontwerp, vervoegde zich, in de maand Maart des volgenden jaars, een aanzienlijk getal *Amsterdamsche* en eenige *Zaanlandsche* Kooplieden, met een Verzoekschrift bij 's Lands Hooge Overheid. Zij vertoonden daar in, de noodzaaklijkheid der aanmoediging van 's Lands Ingezetenen tot den Zeedienst, alzo het Zeevolk, zedert verscheiden jaaren, meestal hadt bestaan uit Vreemdelingen, door de hooge huuren herwaarts gelokt, doch nooit in genoegzaamen getale, om den algemeenen Scheepvaart van deezen Staat behoortijk te kunnen in stand houden; dat de meesten dier Vreemdelingen, naa gedaane reize, na hun Vaderland te rug keerden, en natuurlijker wijze niet konden aangedaan zijn met die liefde voor Nederland, welke, in tijd van nood, zo onontbeerlijk is; dat zij, uit dien hoofde, met het grootste genoeg en erkentenis

vernomen hadden het Plan der Bestuurderen van het Vaderlandsch Fonds, ter oprigtinge van een Kweekschool voor den Zeedienst, als een dienftig middel om het gemelde gebrek aan Nationaal, en tevens ervaren Zeevolk, uit den weg te ruimen; dat hoewel zij niet twijfelden aan de mededeelzaamheid der Ingezetenen, ter bevorderinge van dit oogmerk, nogthans bedugt waren, dat het Plan, op den duur, geenen stand zoude kunnen houden, zonder een bestendig en vast inkommen, aan de uitgaven evenredig. Om alle deeze redenen verzogten de Ondertekenaars, dat het Hun Ed. Gr. Mogenden mogt behaagen, als een dienftig middel tot het bedoelde oogmerk, eene belasting te leggen op de Schepen, voor elke Reize, die vervolgens door dezelve zou ondernomen worden; „ te innen bij de Ontvangers van 's Lands Convoijgelden en Recognitie-Meesteren bij de Westindische Compagnie, ieder voor zo veel „ hun Departement aangaat, en bij het afrekenen der „ Schepen van de Schippers af te vorderen, om daar van „ vervolgens alle Maanden aan Commisfarissen van her „ meergenoemde Vaderlandfche Fonds, ten einde voorz. „ en aizo tot onderhoud van gemelde Kweekschool voor „ den Zeedienst, behoorlijke rekening, mitsgaders uitkeering van de ontfangen penniugen te doen.”

Op den zesëntwintigften Maj nam 's Lands Staaten, op het bovenstaande Verzoekschrift, een gunftig Besluit. De gevraagde belasting wierdt bij hetzelfde aldus geregeld.

Schepen van de Oostindiën en de Kaap.	f 14 - : -
Van de Westindiën, de Kust van Guinea en America.	6 - : -
Uit de Middelandfche Zee van Gibraltar tot de Levant.	6 - : -
Van Lisbon, Kadix en verdere Portugeefche en Spaanfche Havens	3 - : -
Uit Rusland en de Witte Zee.	3 - : -
Uit de Oostzee tot Koningsbergen, boven de vijftig Lasten.	1 - 10 -
Van daar onder de vijftig Lasten.	1 - : -
	Uit

Uit Engeland, het Kanaal en den Bogt van Frankrijk.	f 1 : -
Uit de Havens in de Noordzee en Kleine Oost.	1 : -
Uit Noorwegen en de Kleine Oost onder de 14 Lasten.	: - 10-

Een nieuw bewijs van hunne hooge goedkeuringe, omtrent de Vaderlandsche Stigting, verleenden, nog in dit zelfde jaar, Hun Edele Groot Mogenden, door het schenken van eene gifte van tienduizend Guldens, en de toezegging van eene ondersteuning met vierduizend Guldens, gedurende de zes eerstvolgende jaaren.

Een ander blijk van aanmoedigende goedkeuringe ontving de Stigting, in den volgenden jaare, uit handen van den Heere HOPE, aanzienlijk Koopman, en den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een fraai Fregat, naast het Huis, op den vlakken grond van eene opene ruimte geplaatst, was een geschenk des eerstgemelden, een Stel Vlaggen en Zeinen dat des laatstgenoemden.

Van het gewigtig aandeel van de Regeeringe deezer Stad, ter bewerkinge van een Verbond met *Frankrijk*, getuigen 's Lands Geschiedenisfen. Onder de Burgerij bespeurde men een spreekend bewijs van voortgeijike denkwijze. Een pragtige en kostbaare Maaltijd, aangericht in de Herberg *de Doele*, op de Garnaalemmarkt, op den zeventwintigsten Januarij, moest voorbedagtelijk dienen ter betooning van 't genoeg over die gebeurtenisfe. Zesënzeventig gasten en bekogstigers zaten aan den kunstig versierden Tafel. De Fransche Gezant, Markgraaf DE VERAC, de vier regeerende Burgemeesters, HENDRIK HOOFD *Danielsz*, Mr. JACOB ELIAS *Arnoudsz*, QUIRYN VAN HOORN en Mr. JAN ELIAS HUYDECOOPER VAN MAARSEVEEN, nevens verscheiden andere Regensen en veele aanzienlijke Kooplieden der Stad, vereerden dit feest met hunne tegenwoordigheid. Behalven verscheiden andere sieraadiën, hier en daar verspreid, stondt, in 't midden van den Tafel, een pragtige en trotsche Tempel, lang elf, breed vier, en hoog tien voeten. Twee kunstig ge-

werkte Beelden, vertoonende den Franschen Monarch, ODEWYK DEN XVI, en de Nederlandsche Maagd, versierden het middenste gedeelte des Praalgebouws. VAN de gouden en zilveren Gedenkpenningen, bij deeze gelegenheid vervaardigd, wierdt, vervolgens, een aan zijne Majesteit, als mede aan derzelve voornaamste Staatsdienaaren, ter hand gesteld.

Een voorval, welk niet weinig opziens en gerugts veroorzaakte, gebeurde hier, omtrent het midden van April. In onze Stad, zo wel als elders, hadt men een Genootschap van Wapenhandel opgericht, onder de Zinspreuk *Tot Nut der Schutterij*. Daarenboven hadt een goed aantal Ingezetenen eenen aanvang gemaakt met het houden van bijeenkomsten, onder den naam van *Burger-Sociëteit*, in een Huis in de Warmoesstraat, een weinig benoorden de Pijlsteeg. Zij spraken aldaar over zaaken, het algemeene welzijn, en die der Stad in 't bijzonder raakende. De Burgers, wien het ten deele viel, om in den avond van den vijftienden der gemelde maand, de Weesper- en de Utrechtsche poort te sluiten, door eenen Onbekenden zijnde toegesproken, ontvangende, uit diens handen, een Paket; 't welk, geopend zijnde, bevonden wierdt, in te houden verscheiden afsdrukzels van een gedrukt, doch naamloos Boekje, tot tijtel voerende: *Brief van een Heer uit Leijden aan zijnen Neef te Amsterdam*. Een verzoek ging daar nevens, om aan ieder der wagtdoende Schutters een afsdrukzel ter hand te stellen. Naderhand bleek het, dat soortgelijke Paketten, ook bij de andere Poorten, waren afgegeeven. De inhoud van dat geschrift liep, voornaamelijk, over de verrigtingen des gemelden Genootschaps en der Sociëteit; lelijk wierden dezelve doorgestreken, en in éénen rang geplaatst met de bemoeijingen van den berugten DANIEL RAAP, in den Jaare 1748. Men bragt de Paketten aan de Hoofdwagten, en stelde ze voorts in handen van Hunne Edele Groot Agtbaarheden.

Stoffe tot veel gespreks hadt, nu al eenigen tijd, door het gantsche Land, gegeeven een Vreemdeling, die zich zelve noemde, en bij anderen wilde gehouden worden voor een *Prins van Abanie en Opperhoofd der Montenegrijnen*. Gedurende de oneenigheden met den Keizer, hadt hij, door

door eene zonderlinge veinzerij. en door eene welslaagende opgave van gewaande grootheid, toegang verkreegen ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogenden, en dezelve eene Bende van zijne Montenegrijnen aangeboden, in gevalle de Republiek, tegen Zijne Keizerlijke Majesteit, dezelve mogt noodig hebben. Volgens 't heerschend zwak onzer Natie, 't welk haar aan grootsprekende uitlanders dikmaals onbezonnen doet geloof slaan, waren, ginds en elders, zommigen door hem opgeligt, voor aanzienlijke sommen, in den waan van met een weezenlijken Prins te doen te hebben. Bijster vreemd klonk, diensvolgens, veelen in de ooren, het gerugt, welk zich, in de maand April, verspreidde, dat de onderstelde Prins, om schulden, in hegtenisfe was genomen. Zo hoog, intusfchen, lag nog den gewaanden Vorst het hart, dat hij zich verstoutte, uit zijnen kerker, kennis te geeven aan Hunne Hoog Mogenden van den gewaanden hoon, hem aangedaan, en daar nevens, schaamtelooſ, te vraagen, *of hij nu, voor zijnen betoonden ijver en aangewende kosten, ten behoeve der Republiek, eenige vergoeding hadde te verwagten?* In zijnen Brief noemde hij zich zelve den *Vriend der Republiek*, den *Bondgenoot van Holland*. Nog hooger klom de verwondering der zulken, die, aan 's Vreemdelings voorgeeven, meer of min, het oor geleend hadden, toen zij vernamen, dat, op den zestienden Maj, zijne opsluiting in Crimineele hegtenis was veranderd. Men hadt, naamelijk, ontdekt, dat de eigenlijke naam van den gewaanden Prins van *Albanie* STEPHANO ZANNOVICH, en hij een medepligtige was van eenige perſoonen, die, geruimen tijd geleeden, de Burgers CHOMEL en JORDAN, Kooplieden te *Amsterdam*, voor eene aanzienlijke fomme, hadden opgeligt. Zijner misdaad bewust, en om het lot te ontgaan, welk hem dreigde, sloeg hij, in zijnen kerker, in den nacht, naa den zesëntwintigſten Maj, geweldige handen aan zich zelve.

Veel gerugts verwekkende was een ander voorval ter deezzer Stede. Het was eene ſtaatelijke bijeenkomst, van negenenzeventig Regenten, uit onderscheidene Gewesten en Steden, in Augustus gehouden, ter raadpleeginge over de be-

langen des Vaderlands. Uit den schoot deezer Vergaderinge wierdt, zedert, gebooren, een Geschrift, welk naderhand zeer veel gerugts verwekte, onder den naam van *Acte van onderlinge Verbintenisse tuschen Vaderlandlievende Regenten, ter handhaavinge der Republikeinsche Constitutie*. De onderwerpen, in deeze zamenkomst verhandeld, en ter handhaavinge van welke de Leden zich onderling verbonden, waren: „ De vernietiging van alle volstreckte Aristokratie, „ of Adel- of Familieregeering; — het bepaalen van eene „ volstreckte Volksregeeringe, nevens de invoering van eene „ billijke Volksvertegenwoordiging; — de handhaaving van „ het Stadhouderschap, overeenkomstig met de Regeerings- „ gesteldheid deezer Landen; — en, eindelijk, de handhaa- „ ving van den Hervormden Godsdienst, behoudens eene „ billijke Vrijheid van openbaare Godsdienstoefeninge voor „ andere Gezintheden.”

Bekend is het lot, aan de twee Geldersche Steden, *Hattem* en *Elburg*, wedervaren. Overheid zo wel als Burger nam deel ter vrijdelinge der maatregelen, door ORANJE met zijnen aanhang beraamd. Het gedrag der Geldersche Staaten en van zijne Hoogheid, om deeze Steden, door dwang van den gewapenden arm, tot hunne maatregels over te haalen, afkeurende, was de Vroedschap van oordeel, en deedt, als een Raadsbesluit, ter Vergaderinge van *Holland* inbrengen, dat aan den Kapitein Generaal moest worden afgevraagd, eene klare en rondborstige opgave van deszelfs personeele denkwijze over de geweldige maatregelen, door de Geldersche Staaten, tegen de Steden *Hattem* en *Elburg* genomen, en voorts, aan gemelde Staaten, te kennen gegeeven het ongenoegen van *Holland*, over het gebruik maaken van Troepen van den Staat, tot bedwang van Burger-Regeeringe en Burgerijen; met vermaaning om van zodanige gewelddaadige middelen af te zien, midsgaders de aanbieding van de bemiddeling deezer Provincie, tot het bijleggen der openstaande geschillen: alles onder bedreiging van het aanwenden van kragtdaadige middelen, in gevalle van weigeringe, ter handhaavinge van de Unie en van de regten van 's Lands Ingezetenen.

Ge.

Gemoedigd door dusdanig eene denkwijze van den Agtbaaren Raad, hoewel het bovenstaande Besluit nog niet algemeen rugbaar was, vondt zich een goed aantal Burgers, Leden des Genootschaps van Wapenhandel, opgewekt en gedrongen, om, aan de benarde Steden, hunnen bijstand te betoonen. In volle wapenrusting namen ze de reize aan na *Gelderland*, om aldus kragtdaadig te onderschraagen de hulp en onderstand, zo in geld als krijgsnoodwendigheden, derwaarts afgescheept. Geene baate deedt alle deeze hulpbieding. *Hattem* en *Elburg* wierden, door Krijgsgeweld, bemagtigd, en van de meeste Ingezetenen verlaaten. Veelen van dezelve vloogen in de armen van het weldaadig *Amsterdam*. Eene geldverzameling, ter voorzieninge in hunne meest dringende behoeften, leide den grond tot een *Vaderlandsch Fonds*, met welks oprichting en bestuuring zich eenige aanzienlijke Ingezetenen belastten, en 't welk, zo als het Programma luidde, dienen moest, „ het zij tot aanmoediging van den onontbeerlijken Burgerwapenhandel; „ het zij ter schaêvergoedinge van zulke braave Leden der „ Maatschappije, die, in de kragtdaadige bevordering van „ de voornaamste en gewigtigste belangen des Nederland- „ schen Volks, zo in hunne perfoonen, als vrouwen en „ kinderen, ongelukkig, vervolgd of benadeeld mogten worden; het zij tot bevordering van zulke middelen, als „ noodig zouden geoordeeld worden, tot weeringe van alle „ foorten van overheerschinge en geweld.”

Onder dit alles hadden zich eenige Gelastigden van den Burger-Krijgsraad vervoegd bij Hun Edele Groot Agtbaarheden, om dezelve onder het oog te brengen, het gevaar, welk, onder de vrijheid, die men zich, in *Gelderland*, veroorloofde, de Provincie *Holland*, en, veelligt, ook onze Stad, boven het hoofd hing, 't en zij men, daar tegen, bij tijds op zijne hoede ware. Geen ander gevolg, nogthans, hadt deeze Bezending, dan een Besluit, om de Schutterij, zo wel bij dag als bij nacht, Wagt te doen houden; als zede, het benoemen van Kolonellen en vijf Kapiteinen, om op de noodige middelen, ter bevelinginge der Stad, te raadpleegen.

Hadt het Genootschap van Wapenhandel de zaak van *Hattem* en *Elburg* zich aangetrokken, *Naarden* en *Utrecht*, welke thans, zo als men onderfelde, eenig gevaar dreigde, oordeelde het, aan hun lot, niet te moeten overlaaten. In den optogt, egter, na de eerst genoemde Stad wierden de Leden, onder weg, te raade, dien te staaken. Met dit alles bleef het Genootschap, bij veelen, in een kwaaden reuk. Een duidelijk bewijs daar van bespeurde men, ter gelegenheid van het uittrekken na buiten van eene Kompagnie Burgers, verzeld van eenige van deszelfs Leden, ter gezamenlijke verrigtinge van den Wapenhandel. Aan de Poort ontvingen de Burgers, van de waghoudende Soldaaten, de gewoone Krijsgroete, doch niet de Leden des Genootschaps. De Bevelhebber, gevraagd naar de reden van deeze onderscheidinge, gaf tot antwoord, hier in de bevelen te volgen, die hem gegeven waren.

In de schorzing van den Kapitein-Generaal, waar toe, in de maand September, ter Staatsvergaderinge, besloten wierdt, hadt ook de Meerderheid der Vroedschap van onze Stad bewilligd. Als een Raadsbesluit, was ter tafel van Hun Ed. Gr. Mogenden voorgeleid, „ dat zijne Hoogheid, niet alleen in het tegenwoordig tijdstip, maar, „ zonder eenige tijdsbepaaling, in deszelfs waardigheid van „ Kapitein-Generaal moest worden opgeschort, en dezelve, „ voortaan, geene Krijgsampten, bij de Troepen, „ staande ter betaalinge van *Holland*, zoude te begeeven „ hebben.”

Eene beweging, die, in de tegenwoordige gesleldheid der Stad, veelligt, verre uitzierende gevolgen konde gehad hebben, gebeurde op den twintigsten van de meergemelde maand September. Voor het huis eens Volkshouders, of zo genaamden Ceelkoopers, in de Binnen-Bantemmerstraat, verzamelde, in den avond, tusschen vijf en zes uren, eene groote menigte Vaarensvolk. De reden hunner samenrottinge was, om dat aldaar twee hunner makkers, met geweld, wierden vasgehouden. Zij eischten derzelve loslaating, met bedreiging, in gevalle van weigeringe, het huis te zullen onder den voet haalen. De Volkhouder,

aan eisch en dreigementen doove ooren slaande, kwamen, wel haast, tot daadelijkheden. Door de ingeflagene glazen en opengebroke Luiken baande men zich eenen weg na binnen, alwaar, voorts, de beste huisgeraaden, porceleinen, bedden, alles aan de schendzieke woede wierdt opgeofferd. Eene Kompagnie Burgers, gewapenderhand, toeschietende, deedt den hoop verstuiven, en maakte een einde aan deeze opschuddinge.

Onder de geschillen, partijschappen en verdeeldheden, welke thans den Staat beroerden, wierdt, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, van wegen deeze Stad, een Voorslag gedaan, die, ware dezelve aangenomen en volvoerd, zeer veel onaangenaams verhoed, en de heilzaamste gevolgen konde hebben voortgebracht. Het voorstel, over 't geheel genomen, dienende ter dempinge van de inwendige verdeeldheid der Republiek, bepaalde zich, in de bijzonderheden, om de Stad *Utrecht* te beweegen, zo tot het aanneemen der aangeboden Bemiddeling, als om, ten einde den weg ter verzoeninge gemaklijker te maaken, aan de Staatsleden, te *Amersfoort* vergaderd, een vrijen toegang en hertogt in- en uit de Stad te verleenen; om, voorts, de Staaten van *Gelderland*, bij herhaaling, te vermaanen tot het aanneemen van de bemiddeling; om, wijders, eene Commissie uit de Bondgenooten te benoemen, ter vereeffeninge van de oneenigheden, tusschen zommige Provinciën ontstaan; en, eindelijk, om de grenzen der uitvoerende Magt te onderzoeken en te bepaalen.

Van de meer en meer toeneemende bemoeijingen der Ingezetenen, met zaaken, het algemeen bestuur raakende, zag men, ten deezen tijde, twee voorbeelden in onze Stad. Het eene wierdt vertoon, in een Adres, aan Hun Ed. Gr. Mogenden, en behelsde een verzoek, om de daadelijke toebrenging van hulpe en bijstand aan de gevlugte Burgers en Ingezetenen van *Hattum* en *Elburg* toegezegd. Het ander Geschrift, onder den naam van *Dank-Adres*, zedert vermaard, behelsde niet zo zeer een verzoek, als eene betuiging van genoeg en dankbaarheid aan 's Lands Staaten, over derzelder betoonden ijver, in het tegenstaan van maarege-

rege-

regelen, ingerigt om de Burgerijen der Steden, die, zo als zij meenden, op gronden van Regt, haare Vrijheden zogten te verdeedigen, door den gewapenden arm te verschrikken, en tot onderdaanigheid te noodzaaken. Onder het eerste Adres las men ruim vierëntwintighonderd, onder het ander meer dan zestien duizend naamen. Niet volkomen eensgezind was men, intusfchen, in den Raad, over deeze gedrangingen der Burgerije. Ook wil men, dat, om zo veele perfoonen over te haalen tot het teekenen van hunne hand, zomtijds, wegen waren ingeslagen, die het licht niet verdraagen konden.

Hadt een groot gedeelte der *Amsterdamsche* Burgerije, tot nu toe, niet onduidelijk aangekondigd, deszelfs verlangen. om deel te hebben aan het algemeene bestuur, dit bleek nog meer, reeds in den aanvang des altoos gedenkwaardigen Jaars 1787; jaar, welks gebeurtenissen, zo in onze Stad als elders, veele op verschillende aandoeningen te staan kwamen, en die, ook bij het laate naageslagt, onderscheiden zullen beoordeeld worden. Een te uitgebreid vak, in de Beschrijving eener Stad, zou een omstandig verhaal van alle het voorgevallene, in ons *Woordenboek*, beslaan. Daarenboven is 'er een verhaal voorhanden, van de opschudingen en bewegingen, gedurende den loop des gemelden jaars, met genoegzaame naauwkeurigheid en onpartijdigheid opgesteld, bekend onder den titel van *Beroerd Nederland*. Wij zullen ons dan vergenoegen, met het zaaklijke te melden, en, tot nader berigt, wegens de omstandigheden, onze Leezers derwaarts wijzen.

Boven hebben wij verhaald, hoe onze Stad, ter bijlegging der geschillen, eenen Voorslag hadt gedaan, ter Vergaderinge van *Holland*, onder andere, behelzende een onderzoek en bepaling van de Grenzen der Uitvoerende Magt. De Regeering van de Stad *Haarlem*, deezen Voorslag, in allen deele, toevallende, hadt, zedert, breedspreekig daar op aangedrongen. In onze Stad hadt men daar van geen berigt ontvangen, of men maakte straks zijn werk, om de zaak ijverig door te zetten. Behalven de *Burger*, bestondt 'er, zinte eenigen tijd, ook eene *Vaderlandsche Sociëit*, die,
ne.

o ad
gen
ken,
erite
rdet
ind
gen
ren
is,
m-
e,
n-
it
e-
n
n

JSAAC VAN GOUDOEVER.

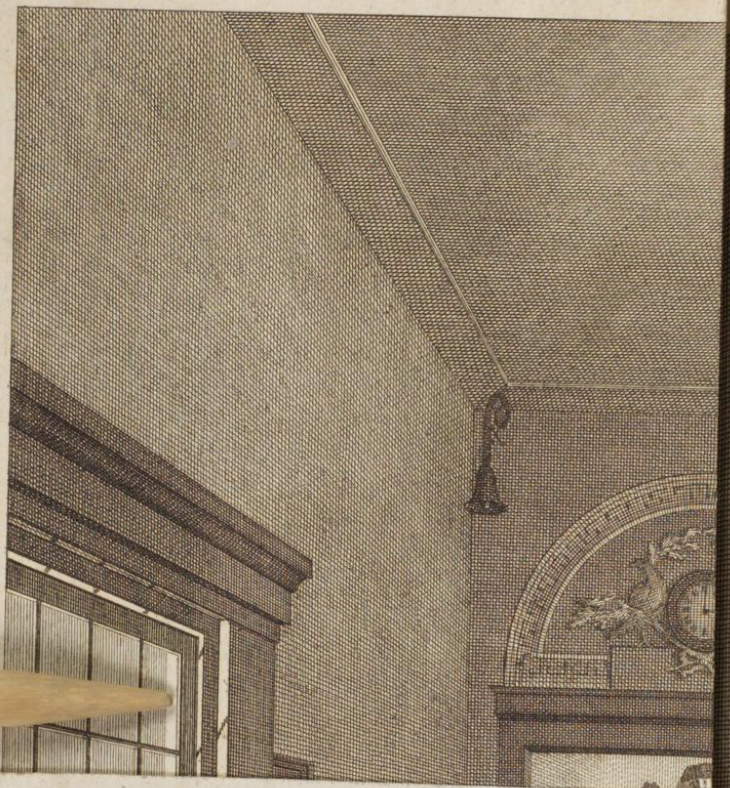
*Dit 's 't beeld ons Amstellaars, die, vry van eigenbaat,
Volyrrig heeft gezorgd voor 't heil van Stad en Staat;
Het recht der burgers stude in spyt van dien wienstreefde;
Die voor geen hoogheid zwichtte en voor 't geweld niet beede;
Een gryze Vryheids zoon, die 't wetboek heerschen liet —
Goudoever is 't dien men hier ziet.*

*Deputatie door oen Colonel J. van Goudoever De Heeren P Witmond, en
H. van Blomberg; uit den Doelen naar den Burgemeester
HENRIK HOOFT Danielsz.*

Op Verzoek der Burgery in den Nacht tusfchen den 20^e en 21^e April 1787.

evens
verichei
hogen
en teel
Ruden
die, bei
hooeme
dins z
ren ee
gus de
pius e
ren, e
nch ter
meore
von g
en, unt
Saav
In a
Nerg
de ge
erkerkit
Nig en
kepinars
ezen V
Jewelheb
Hof de
er den
e deede
worleez
hend, e
hng te
frats z
reive o
Gelchrif
geleid.
Hoew
waardig
jagen,

nevens eene menigte andere aanzienlijke Ingezetenen, ook verscheiden Regenten onder haare Leden telde. Te zamen sloegen ze de handen in elkander, om een Verzoekschrift ter teekeninge te doen voorleggen, aan Burgemeesters en Raaden, tot ondersteuninge van den *Haarlemsche* Voorslag; die, behalven het straks gemelde, verder aandrang op het benoemen van eene Commissie, tot het onderzoek van dathans zo algemeen aangevoerd wordende bedenkingen, omtrent eene algemeene Volksvertegenwoordiging, welke, volgens de gesteldheid van dit Gemeenebest, zou behooren plaats te hebben. Met dit Verzoekschrift, onder 't welk men, eerlang, ruim drieduizend naamen las, vervoegden zich eenige Afgevaardigden der beide Sociëteiten bij Burgemeesteren; die hun, in eene tweede bijeenkomst, tot antwoord gaven, dat op het Verzoekschrift, in de Vroedschap, een gunstig besluit was gevallen, en men hetzelfde reeds na 's *Graavenhage* hadt gezonden.

Een andere Voorslag, insgelijks door de Stad *Haarlem*, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogenden gedaan, vondt mede gereeden bijval hier ter *Stede*. Dezelve betrof de versterking der Krijgsbezettinge in 's *Hage*, in de onderstelling en vreeze, dat de Hooge Vergadering, thans, in de Hofplaats niet volkomen veilig was. Het ondersteunen van deezen Voorslag nam thans de Krijgsraad op zich. Zestig Bevelhebbers, van onderscheiden rang, hebbende aan het hoofd den Kolonel ISAAK VAN GOUDOEVER, vervoegden zich, op den eenëntwintigsten Februarij, in Burgemeesterskamer, en deeden, door den Kapitein GALE ISAAK GALES, een Adres voorlezen, welk zij, vervolgens, door hen allen ondertekend, overleverden, met verzoek om in de Vroedschap gebragt te worden. Burgemeester HOOFT gaf, aan dit verzoek, straks zijne toestemming. Burgemeester DEDEL schortte dezelve op, zeggende, vooraf te zullen overleggen, of het Geschrift ter tafel der Vroedschap behoorde te worden voorgeleid.

Hoewel merkkelijk gerugts verwekkende, niet noemenswaardig, egter, waren de dus lang voorgevallene bemoeijingen, in vergelijking van die van Maandag, den zesden
twin-

rwintigsten Februarij. Twee dagen te vooren was in de Vroedschap gehandeld, over het bewilligen in de Buitengewoone Middelen voor het thans lopende jaar, en over de versterking der *Haagsche* Krijgsbezettinge. Het eerste was toegestaan, doch met in agteening van de noodige bezuiniging van 's Lands Kas; ten welken einde men voorloeg, het verminderen van de onkosten van het *Cordon*, welk, ten deezen tijde, om de Provincie *Holland* was getrokken, en het afdanken van het Legioen van den Rhingraave VAN SALM. Gelijk alle Lands- en Stedelijke raadplegingen, kwam wel haast, het uitgebragte berigt tot kennisse van de Leden der beide Sociëteiten, en van den Krijgsraad. Reeds op Zondag avond was het besluit genomen, om daar tegen, 's anderendaags, een Vertoog in te leveren. Eene aanzienlijke menigte, op den berugten Maanden, bij tijds, op het Stadhuis zamengevloed, verzogt den Burgemeester HOOFT, onder het gaan over de Burgerzaal, om deszelfs voorspraak en bescherming. Zijn Wel Ed. Gr. Agbaare schraagde den moed, met de toezegging, van, des noods, voor de goede Burgerij zijn hoofd ten beste te zullen geven. Het huis, alwaar de Vaderlandsche Sociëteit haare bijeenkomsten hieldt, stondt vooraan in de Kalverstraat, eenige huizen van den Dam. Hier verzamelden bijkans honderd Leden van den Krijgsraad, allen in Uniform gekleed. Met den Kolonel GONDROEVER aan 't hoofd (want de vier overigen stonden in andere begrippen) namen ze, in den voormiddag, gang na het Stadhuis, gevolgd van een aanzienlijk getal Leden der genoemde Sociëteit. Zij wederom door den mond van den Kapitein GALEs, deeden ze, in Burgemeesterskamer, eene uitvoerige Memorie voorlezen, slaande op het bovengemelde Rapport van den Agbaaren Raad, en eenige andere stukken, het algemeene welzijn betreffende. Niet even eens wierdt deeze Memorie, bij Burgemeesteren, opgenomen. HOOFT betuigde terstond daar over zijn genoegen; doch DEDEL verklaarde, zijn gevoelen te zullen uitbrengen in de Vroedschap, welker Leden, staande deeze onderhandeling, vast bij een kwamen. Veel ging 'er om, zo in de Raadzaal, als onder de zamengevloede

de menigte. De Vroedschap scheidde, zonder een bepaald besluit, dan alleen om, nog dien zelfden avond, andermaal, te vergaderen. Terwijl de Burgerzaal weërgalmde van het gejuich *Lang leve Vader Hoof!* toen deeze, voor eene poos, zich na zijne wooning willende begeeven, na zijne Koets wierdt gedraagen, ondervonden twee andere Burgermeesters, DEDEL en BEELS, eene onbetaamelijke behandeling. Uit vreeze, dat deeze, eens vertrokken zijnde, niet wederom zouden te rug keeren, noodzaakte men hen, op het Stadhuis te blijven. Op de aanbieding van eenige Burger-Bevelhebberen, aan DEDEL, om hem, langs eenen bedekten Trap, tot aan zijne Koets te geleiden, gaf hij, moedig, tot bescheid, „ dat hij de Burgers voor derzelve aanbieding „ bedankte, en dat hij, langs den Grooten Trap, op het „ Stadhuis gekoomen zijnde, ook wederom langs denzelven „ zoude aftreedn;” keerende voorts te rug na Burgemeesterskamer, om de bijeenkomst der Vroedschap af te wagten. Deeze vergaderde ten half zeven uren. Bijkans drie uren verlieden 'er, eer zij tot een bepaald besluit kwam. Dit viel uit tot genoeg der zamengevloede schaafe. Het Legioen van den Rhijngraave zou Bezetting houden in 's Hage, het Cordon niet verminderd, en in de Gemeene Middelen *gaaf* bewilligd worden. Een schelkklkend *Hoezee!* was de leuze der algemeene goedkeuringe. Schepenen, egter, het voorgevallene uit een ander oogpunt beschouwende, namen in overleg, het doen van eene Afkondiging, bij welke het gebeurde, op den berugten Maandag, voor eene oproerige beweeging verklaard, en een prijs van drieduizend Guldens zou worden uitgelooft, voor het aanbrenge van den eersten aanleider tot zodanige zamenrottingen. Doch deeze Afkondiging hadt geenen voortgang: deels, om de tegenkating van den Voorzittenden en den Naast-Voorzittenden Schepen, KORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz* en DIDERIK JOHAN VAN HOGENDORP *tot Hofwegen*; deels, door het inbrengen van een uitvoerig Adres, door de Leden van den Krijgsraad.

Gelijk de Scheeps-Timmerlieden van 's Lands Werven, welke men, hier ter Stede, *Bijtsjes* noemt, gemeenlijk ge-

agt

agt worden, het Huis van Oranje ijverig te zijn toegedaan, dus oordeelde men ook, uit vreeze voor opschudding, eenige voorzorge noodig, tegen den achtsten Maart, Geboortedag van Zijne Hoogheid. Men zondt, den gantschen dag, Rondon uit op *Kattenburg* en de andere Eilanden, en gaf bevel, aan verscheiden Kompagnien Burgers, om, op de eerste aanmaaning, op haare bijzondere Loopplaatzen te verschijnen. Niets rustverstoorends gebeurde 'er op deezen dag.

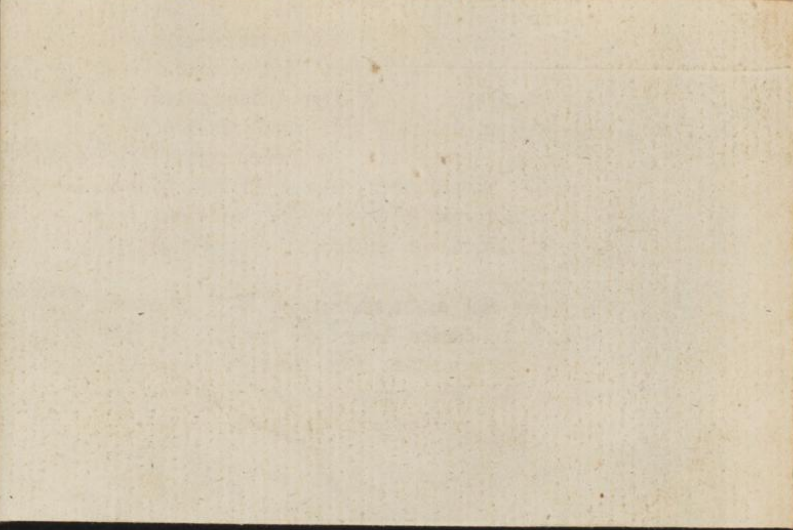
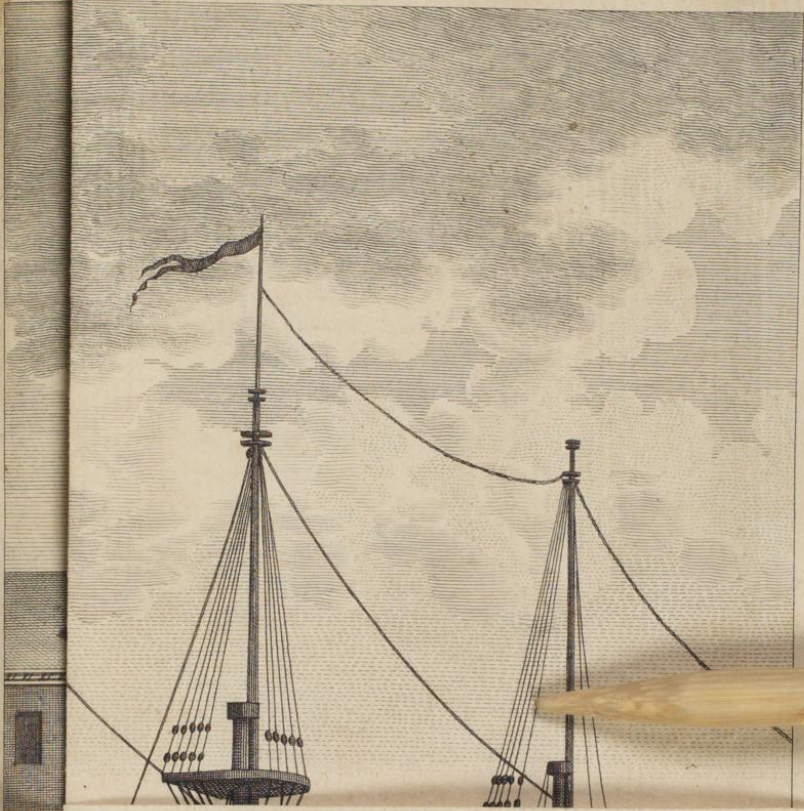
In den Krijgsraad was, omtrent deezen tijd, merkelijke verdeeldheid ontstaan. Eene Vergadering, onlangs gehouden, hadt etlijke Bevelhebbers verkoozen, doch eenige plaatzen onvervuld gelaten. De Leden, gesterkt door den Kolonel GOUDOEVER, der thans genaamde Patriotsche denkwijze toegedaan, hadden eene nadere bijeenkomst vastgesteld, tegen den eenëntwintigsten Maart, doch de overige Kolonellen zich daar tegen gekant. Niet lang vóór den benoemden dag vervoegde zich de Kolonel GOUDOEVER bij Burgemeesteren, om, naar gewoonte, den Sleutel van Krijgsraadskamer, op het Stadhuis, te verzoeken. Doch deeze wierdt hem geweigerd, also Hun Ed. Gr. Agtbaarheden waren afgesproken, in het getchil, tusfchen de Kolonellen, zich onzijdig te zullen houden. Toen vergaderde de Krijgsraad in de Doele, op de Garnaalemart, ondanks het Mandement Poenaal, door de vier overige Kolonellen, bij het Hof van *Holland* verworven. Uit vreeze dat de Vergadering in de Doele, van hooger hand, zoude belet worden, hadt de Burger-Sociëteit eene ruime Zaal doen gereed maaken, om 'er, des noods, de Leden van den Krijgsraad te ontvangen. Daarenboven hadt zich het Genootschap *Tot nut der Schutterije* gewapend, om dezelve tegen overlast te dekken. Doch de beleide zamenkomst ging ongehinderd voort.

Zeer veel viel 'er, wederom, te doen, ten Stadhuize, op Dingsdag, den derden April. In 's *Hage* was men thans bezig, met het benoemen van eene Staatscommissie, tot het onderzoek van het tweede Lid des Haarlemschen Voorstels, raakende eene algemeene Volksvertegenwoordiging, en deszelfs

toegedien
 ding, een
 Geboorte
 schen dag
 en, en ge
 m, op de
 ven te ver
 op deesa

merkelijke
 gs gehou
 ch eenige
 rkt door
 Patriotische
 omst vast
 e overige
 r den be
 bij Bur
 an Krijgs
 och Zeze
 neder wa
 olonies,
 de Krijg
 het Ma
 , bij h
 Vergad
 worden
 sed ma
 sraad
 rap T
 overla
 hinder

ze, op
 ns be
 ot het
 stels,
 des
 zelf

geheten
ig, en
geboort
en die
en p
op d
to te
deze
erkelij
gebo
eenig
t die
triocht
ut van
overip
ken be
bij Bur
Krijg
h tot
des wa
onelij
Krijg
te. He
bij t
ergat
orde
d mi
ad
T
verla
nder
c
be
in
eir,
teu
cū

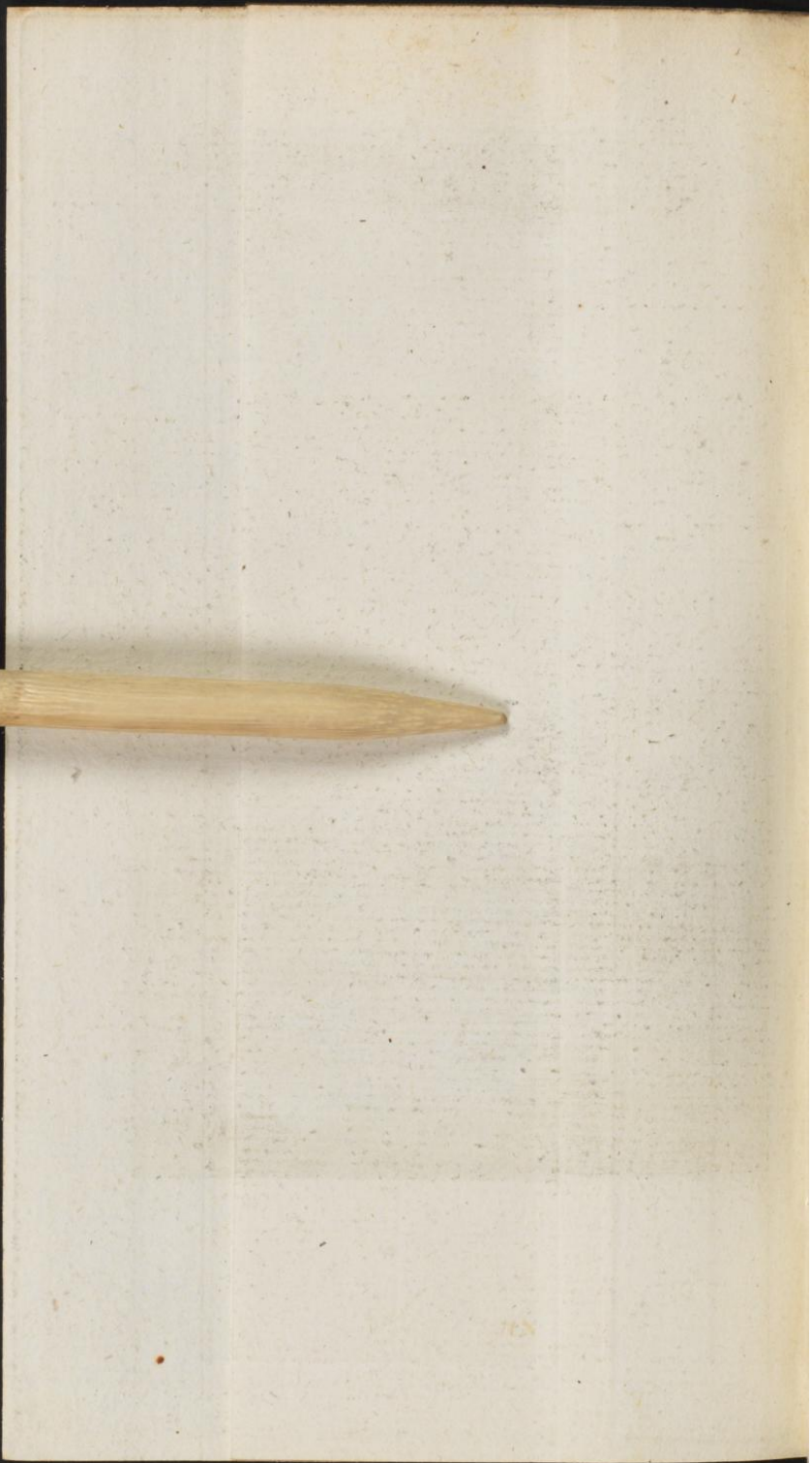
Geregt aan de Kattenburger Brug, te Amsterdam,
 door Eenige Burgers, tegen de Kwaadwilligen
 van dat Eiland, den 30^{en} May 1787.

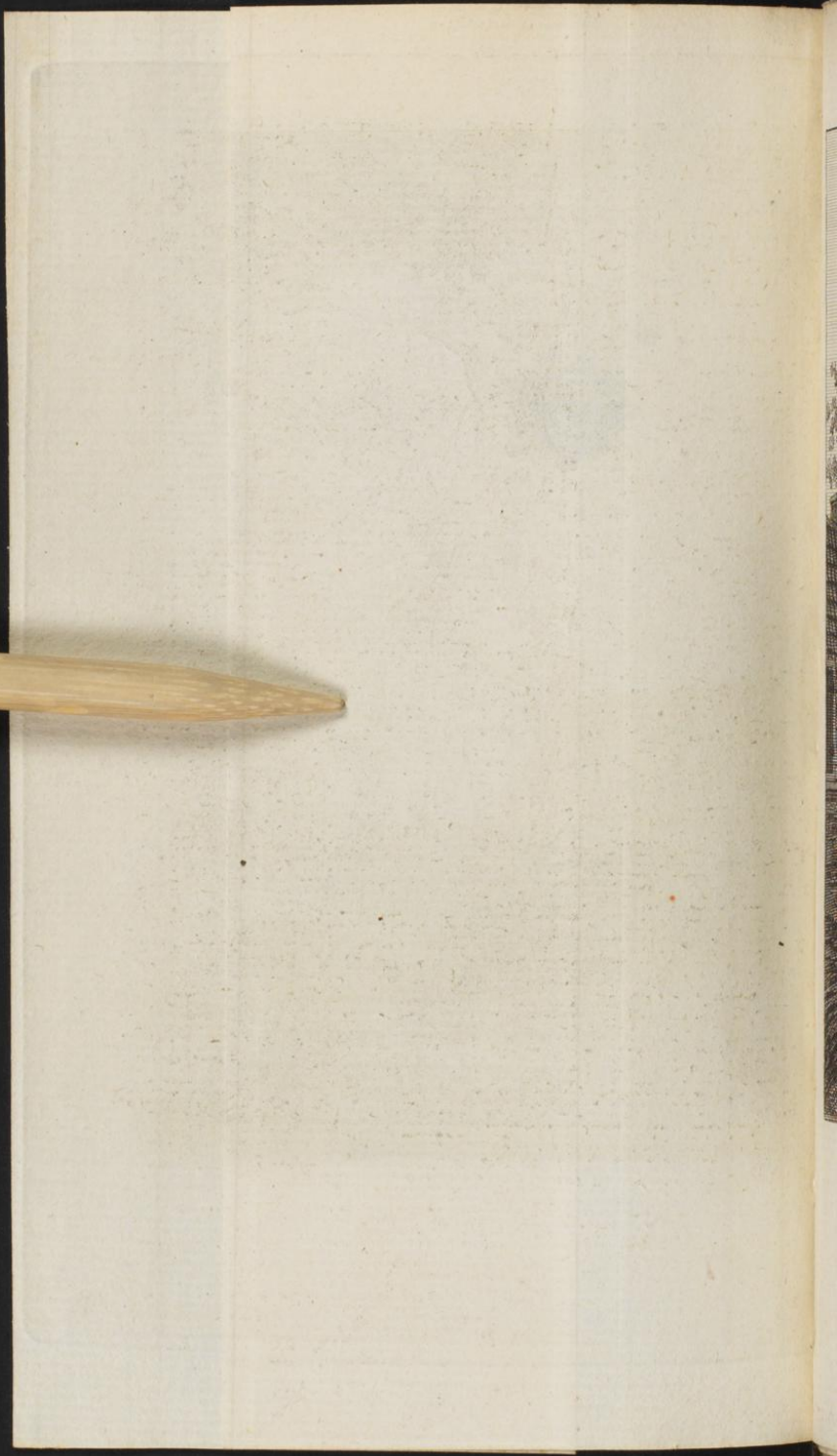

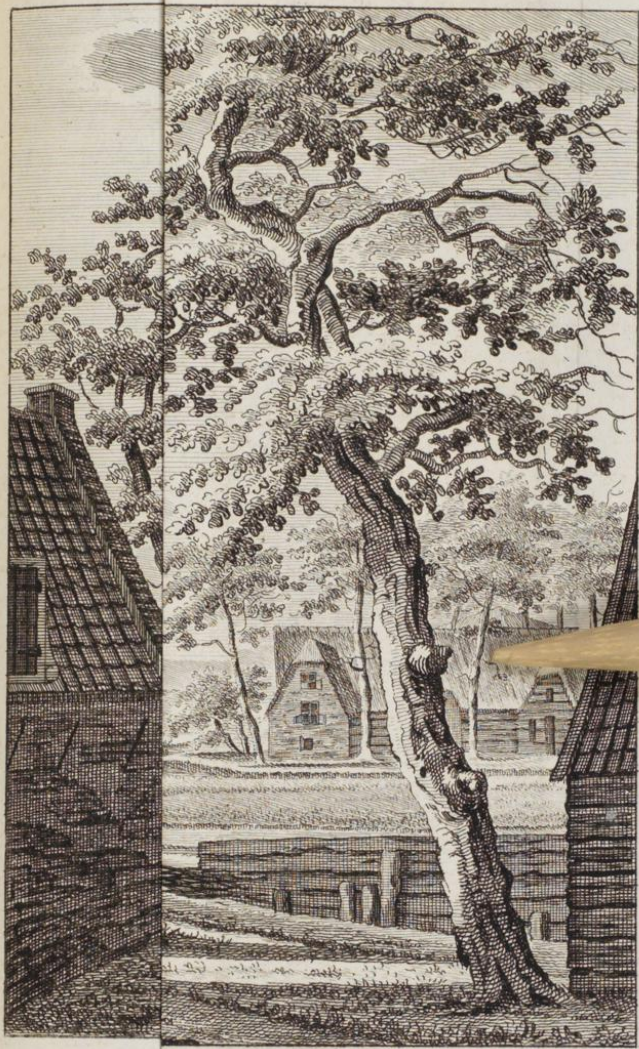

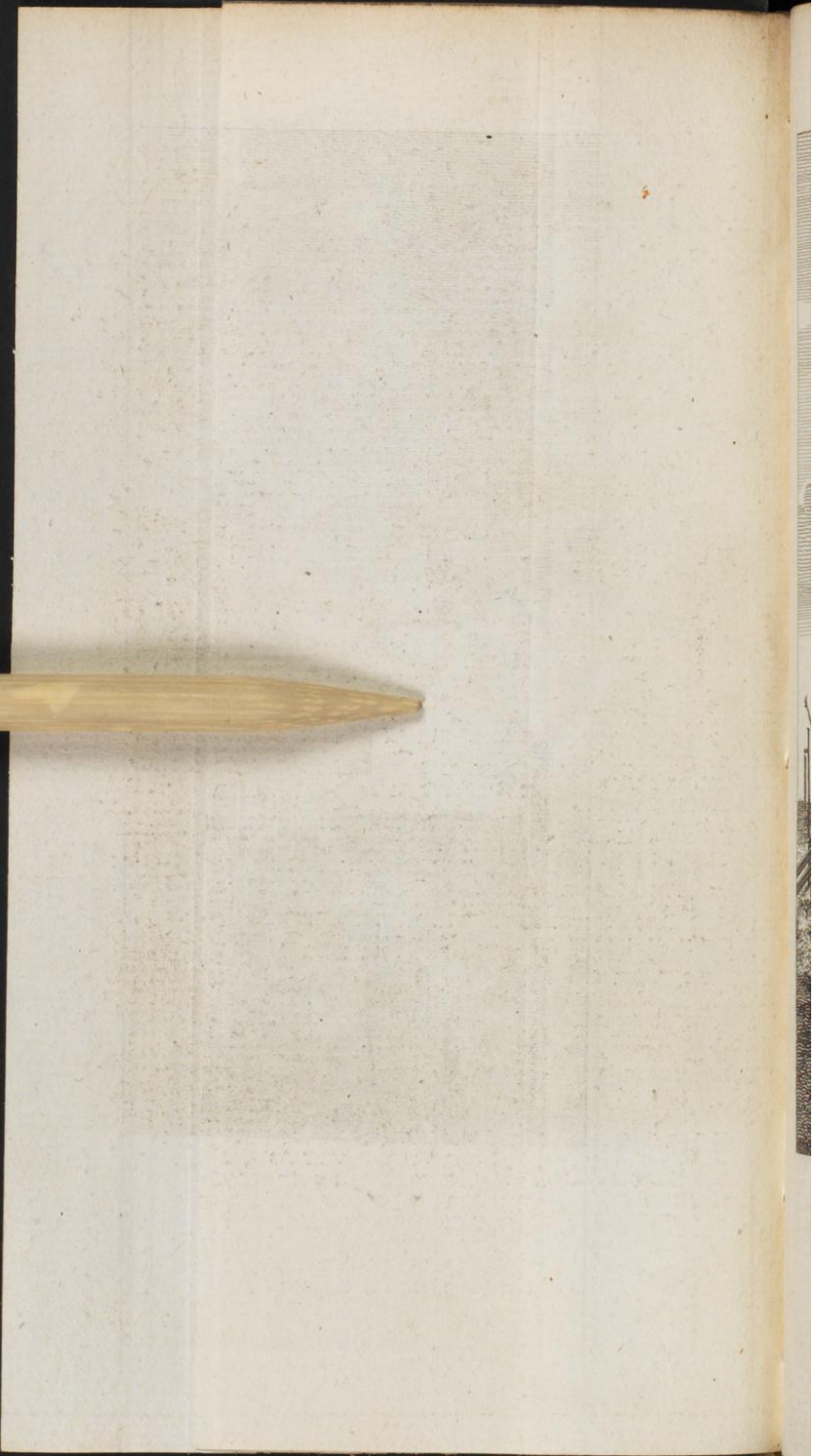

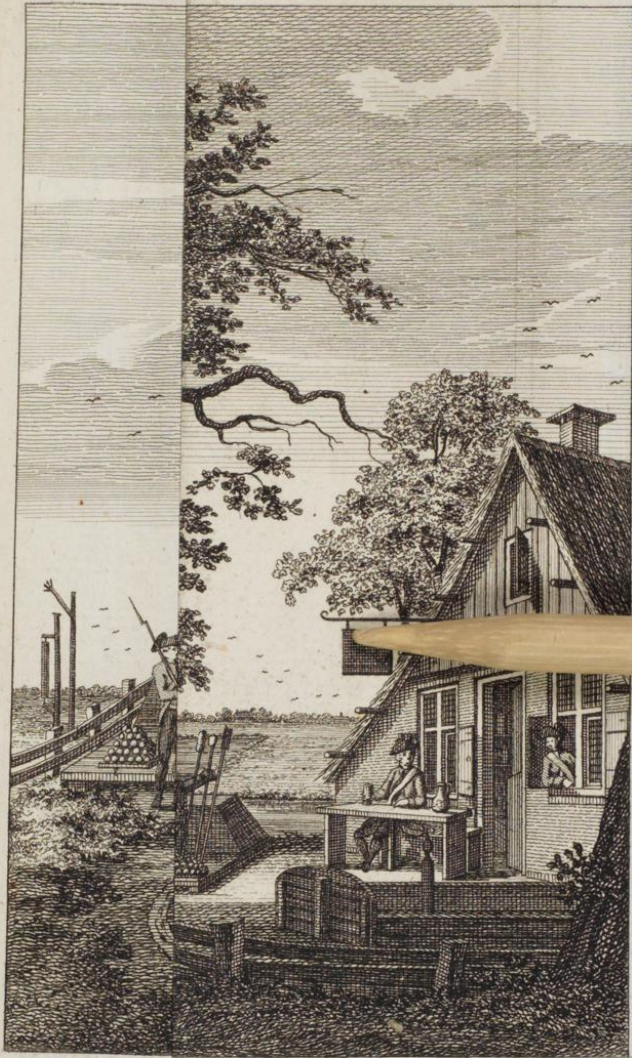

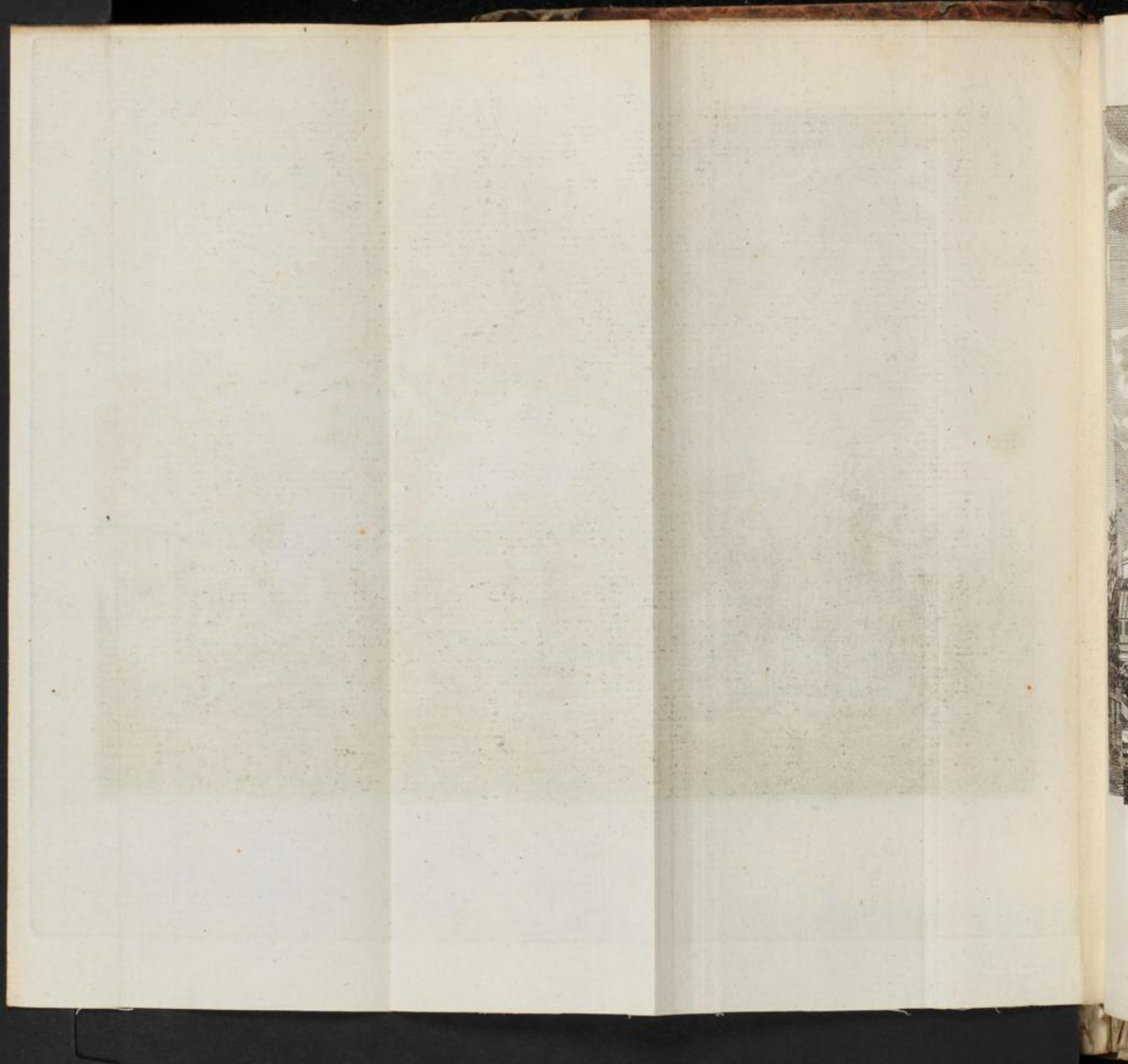

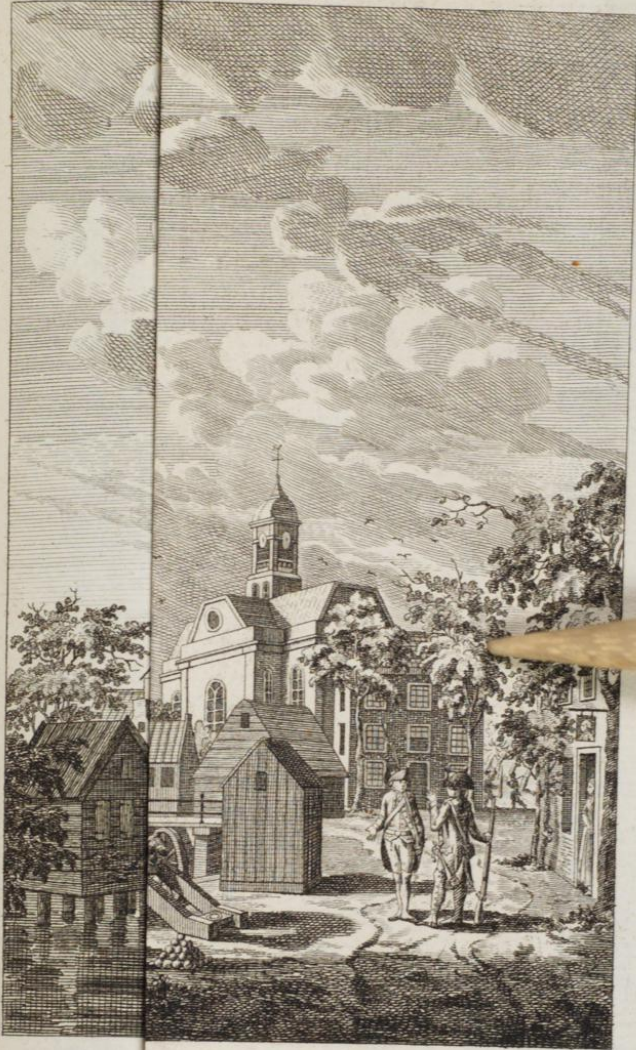

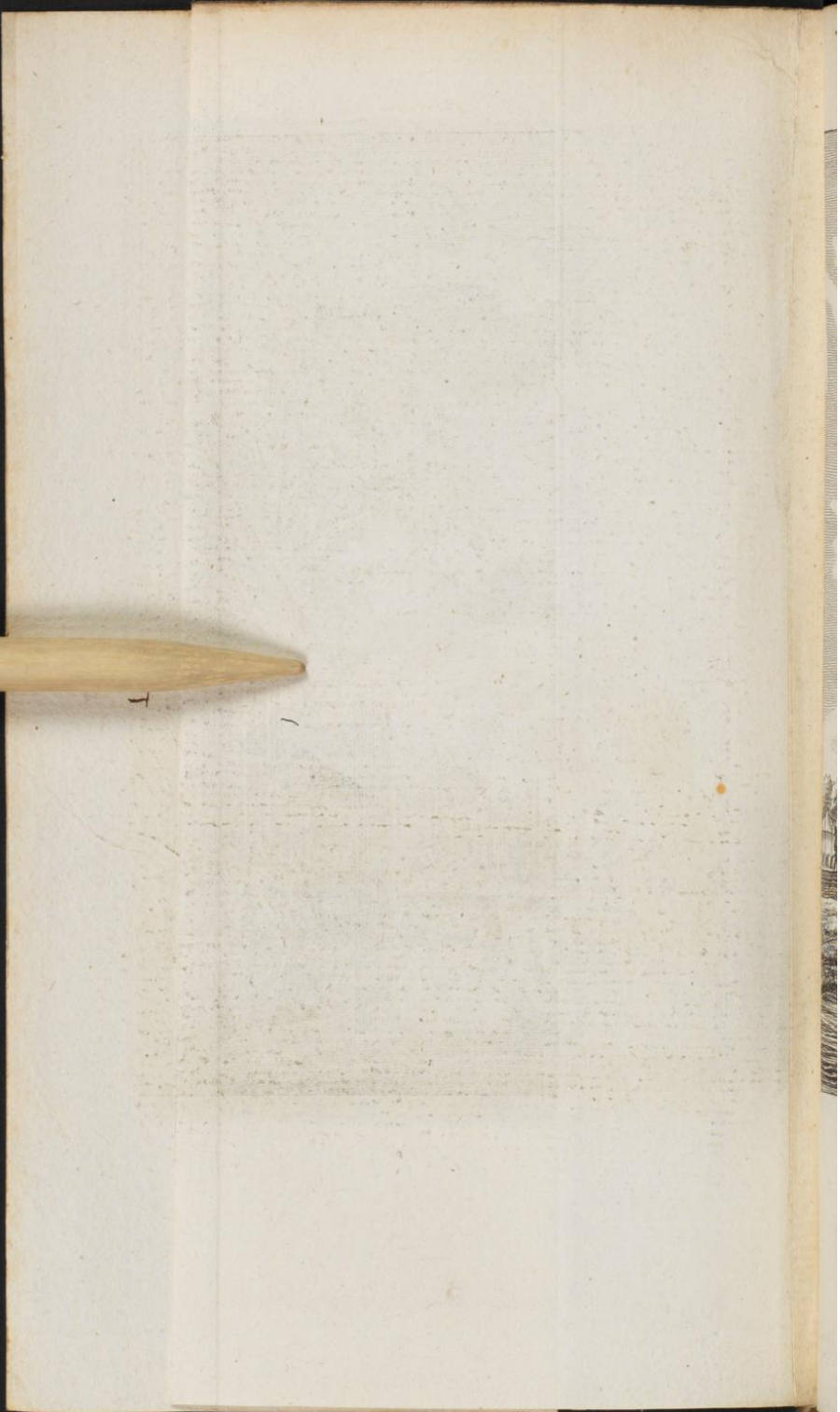

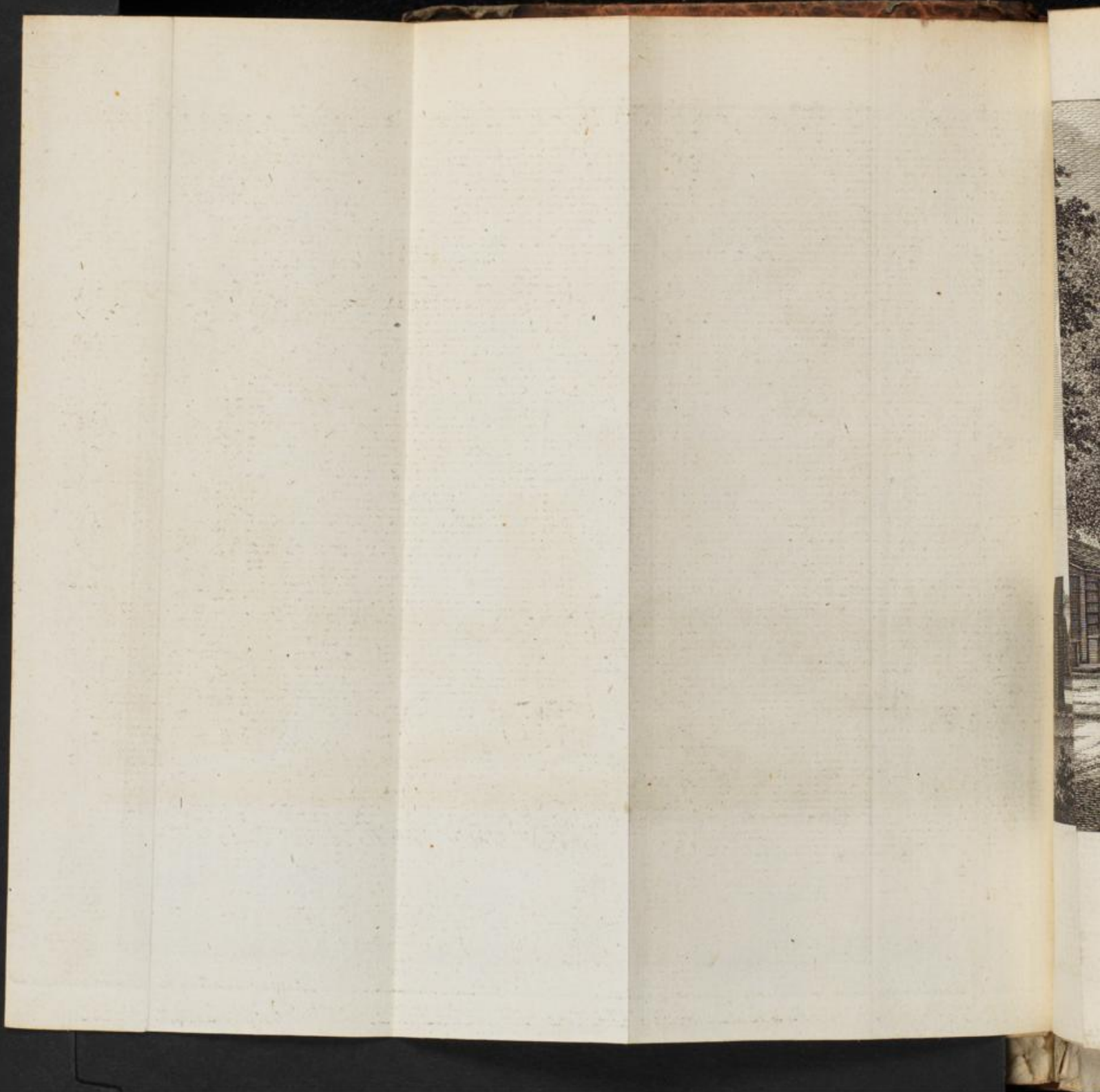

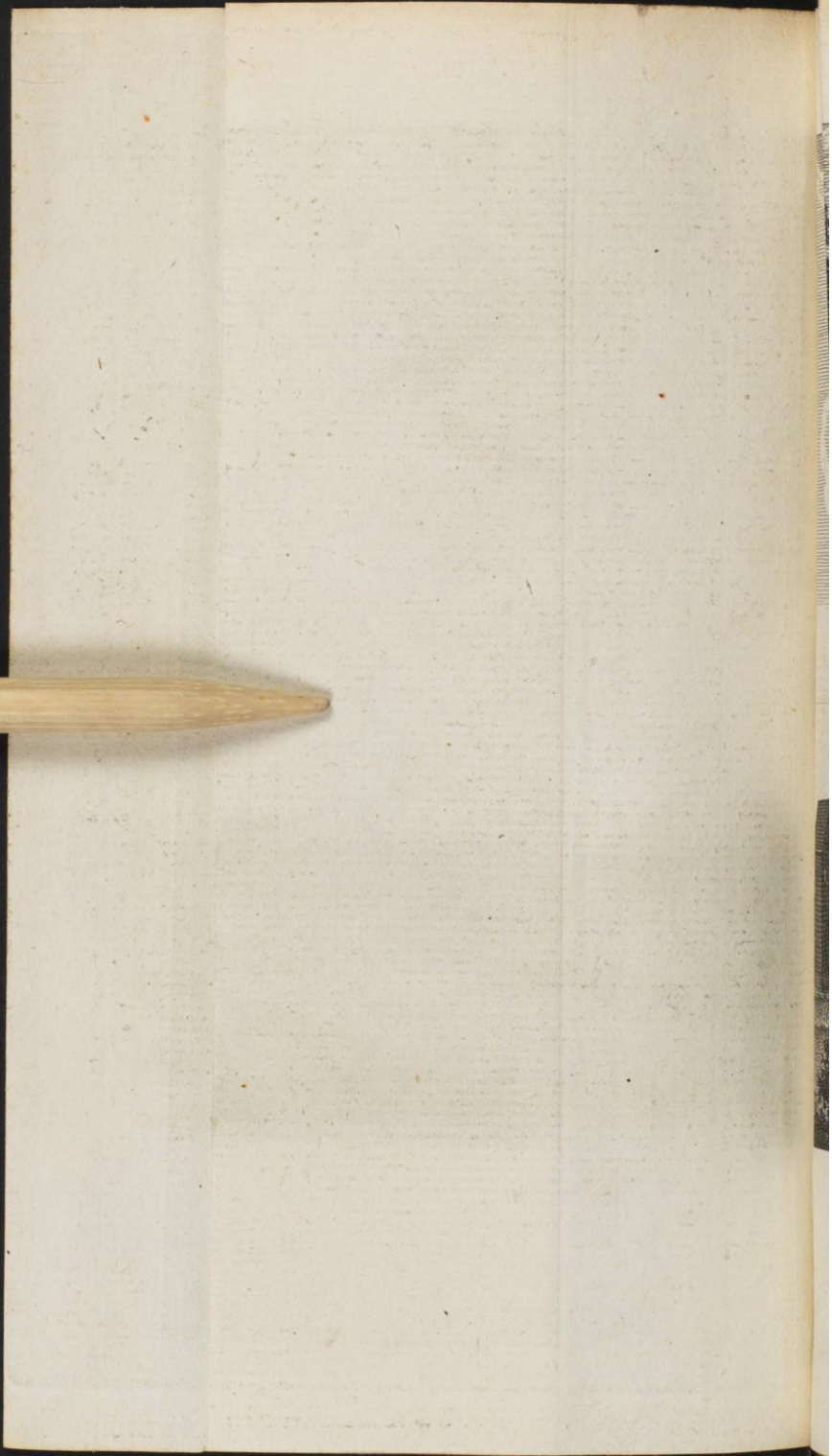

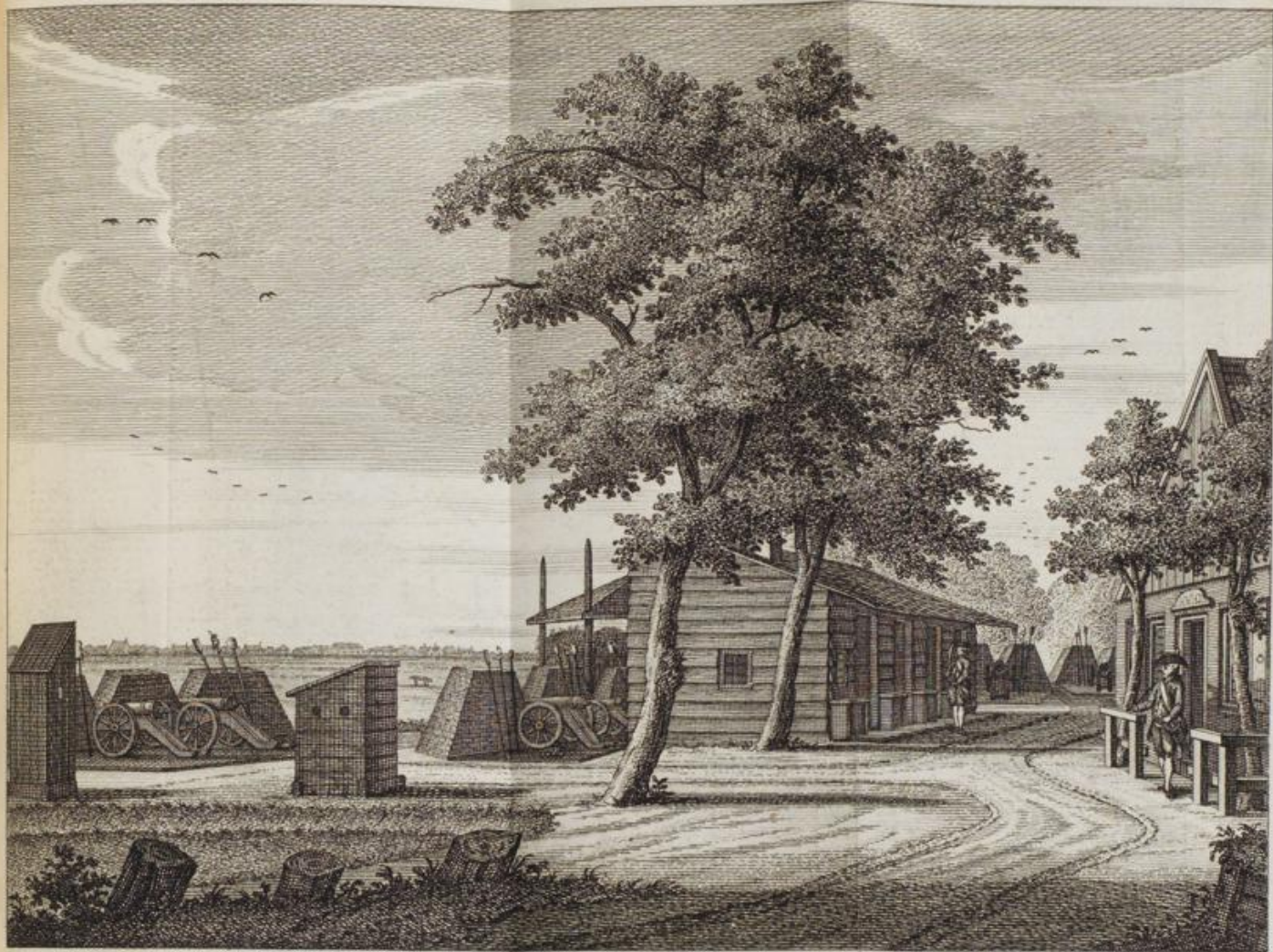

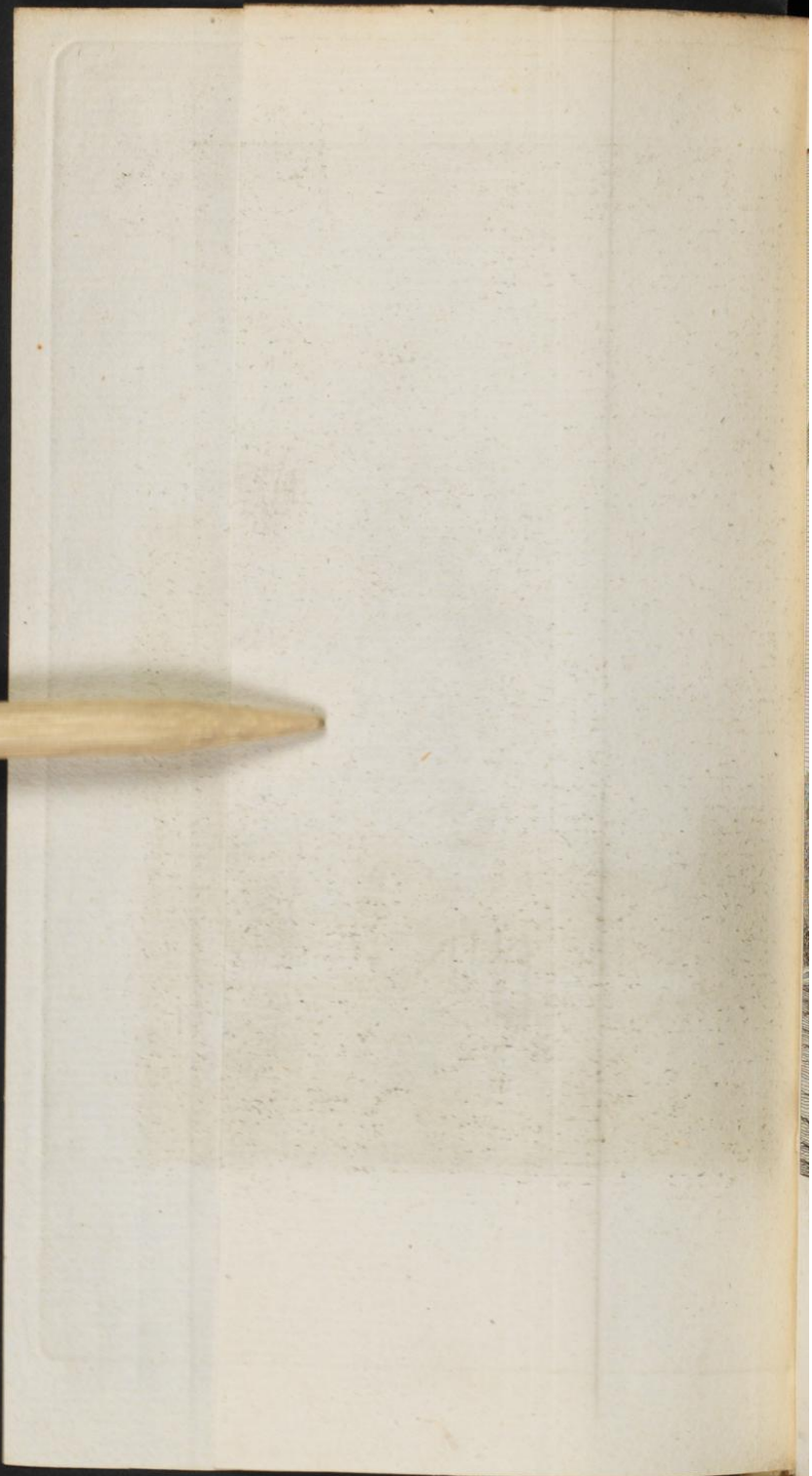

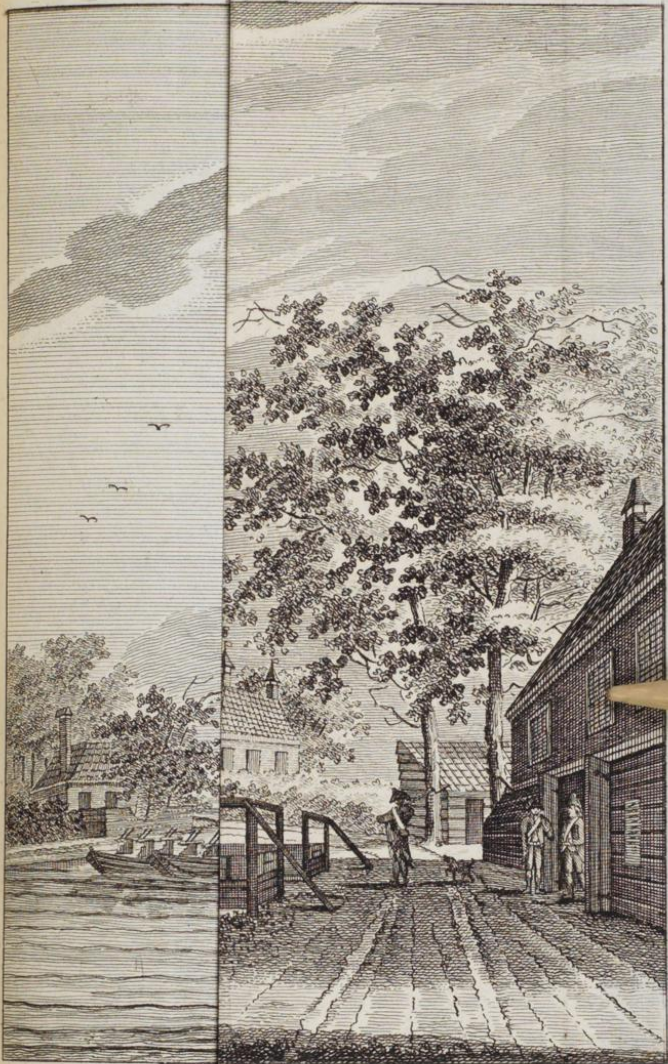

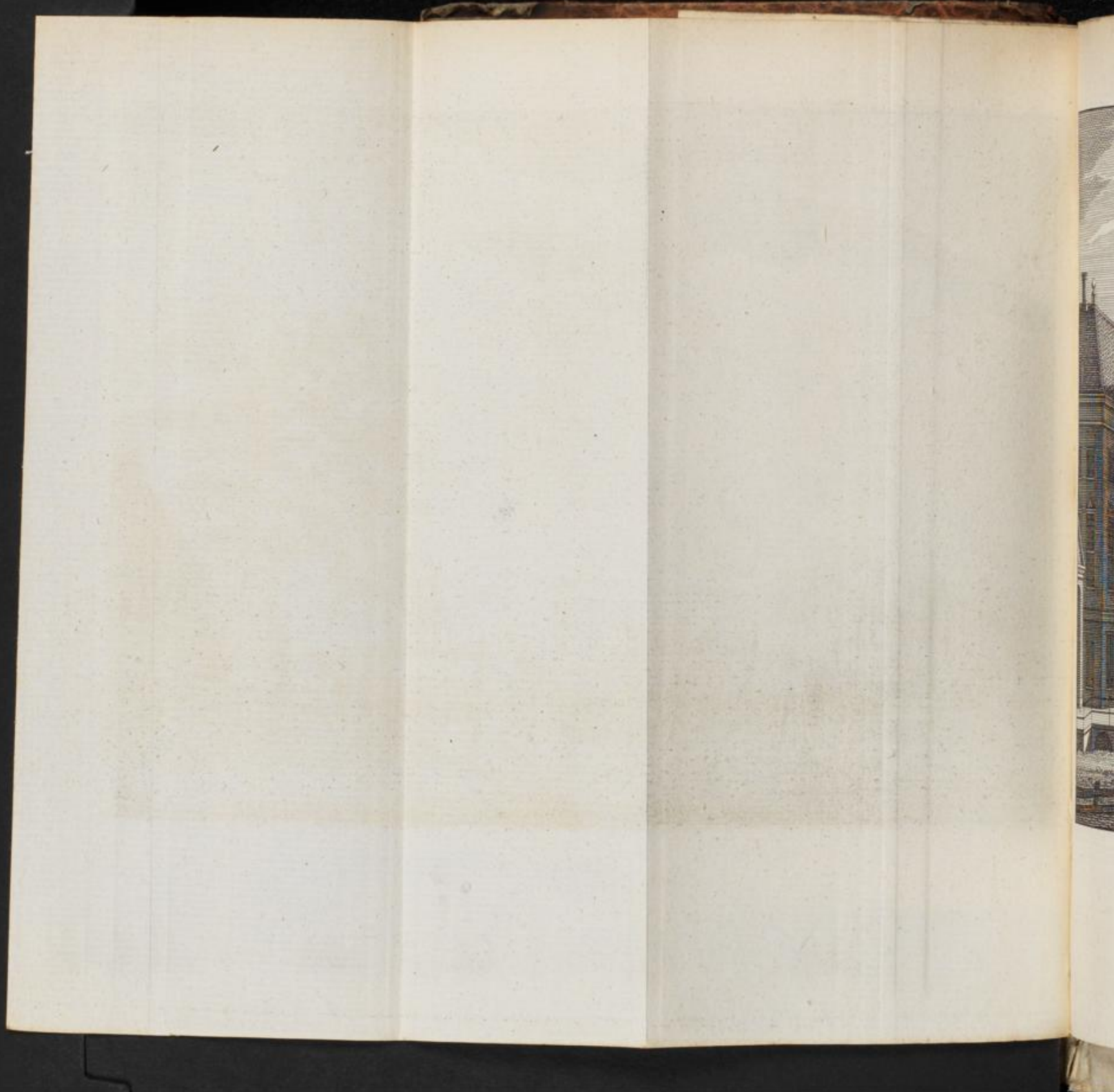

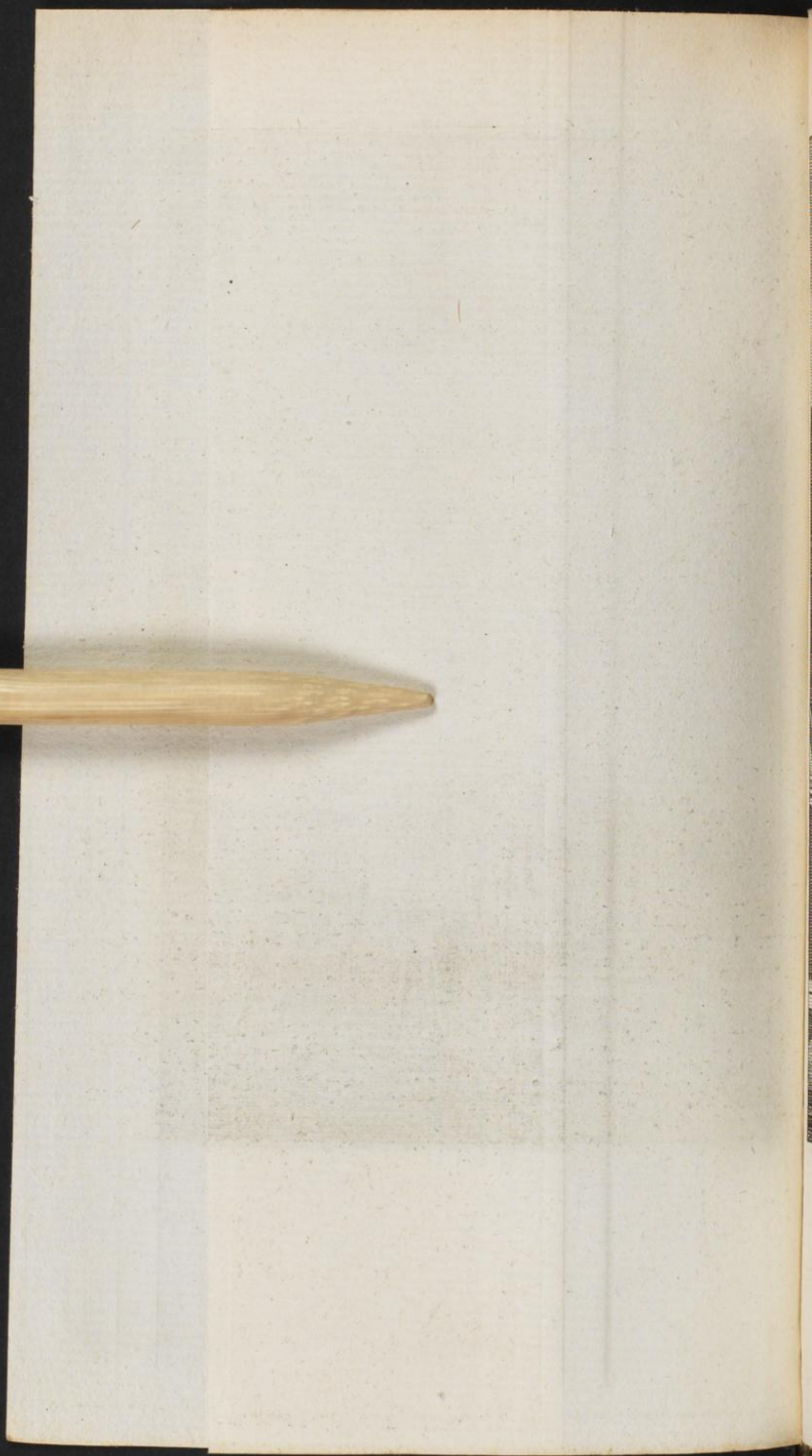

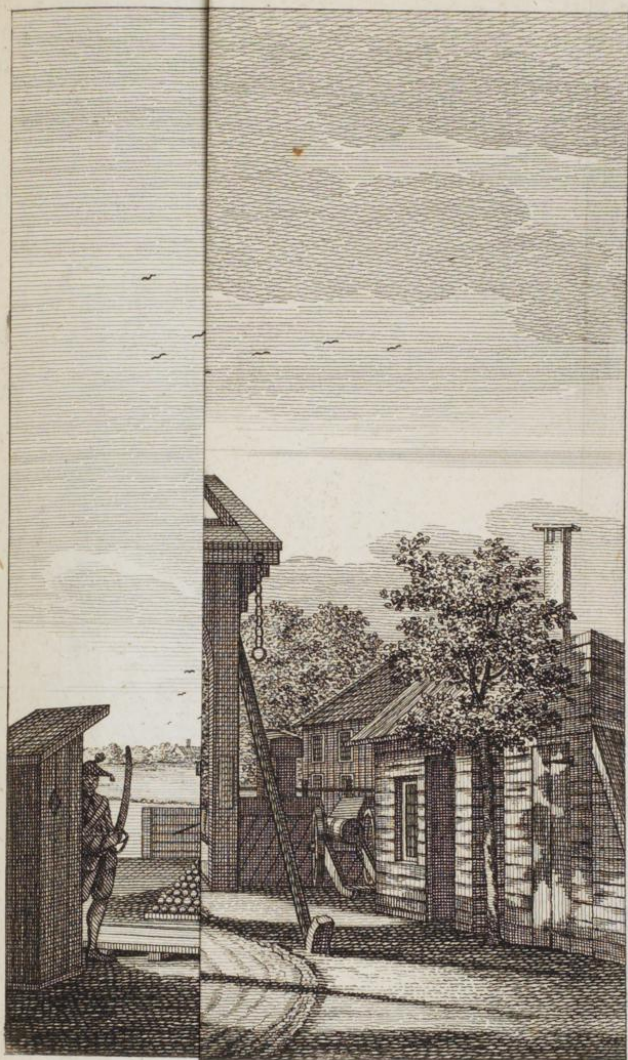

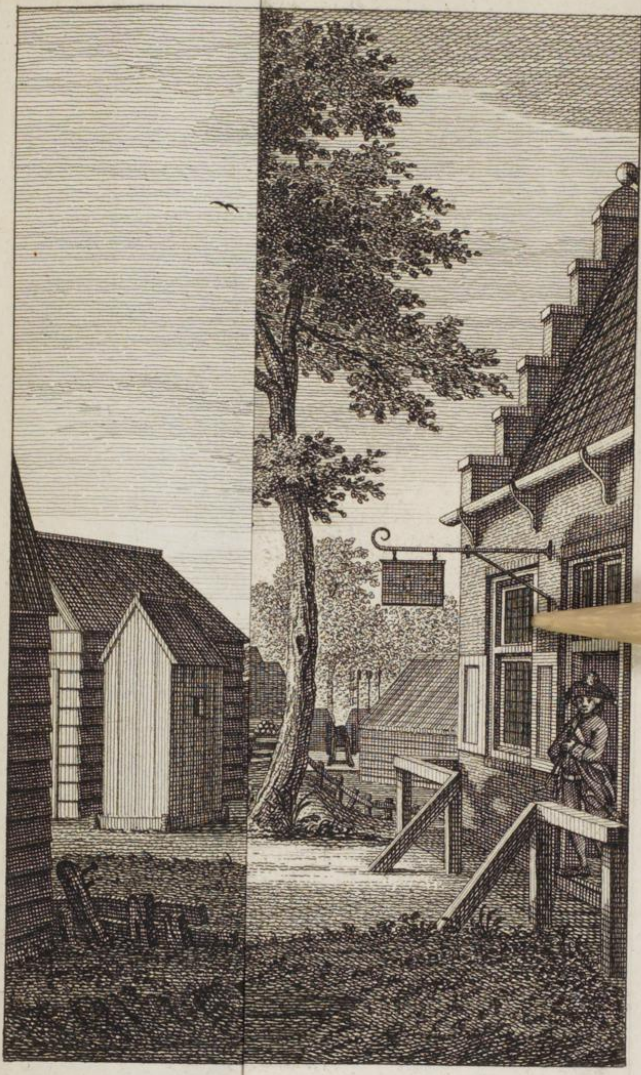

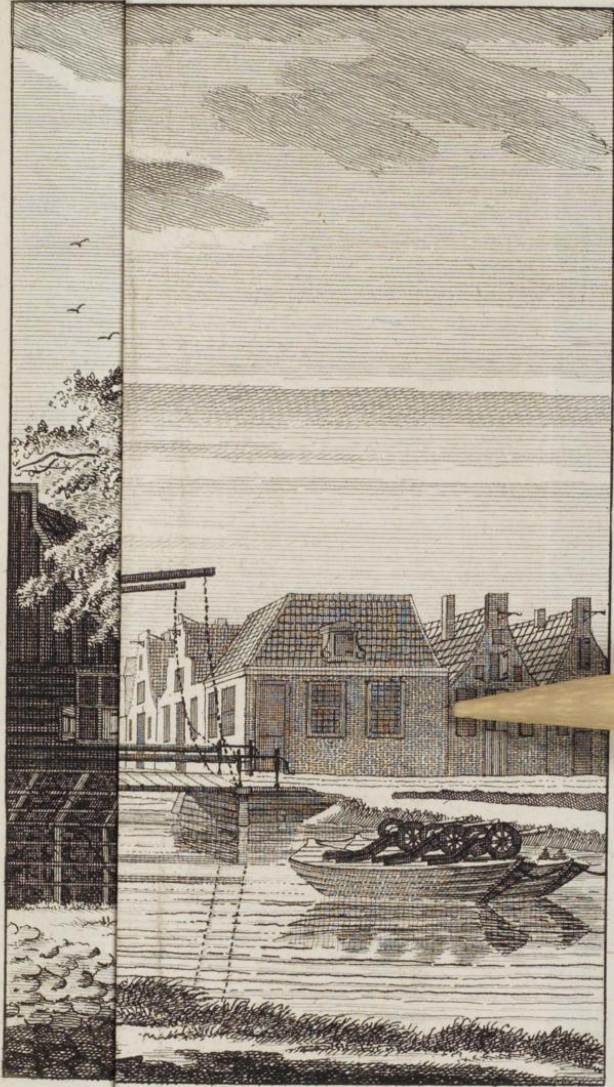

zelfs
men
TER
KEL
ware
ware
staan
hing
tege
gev
flaa
han
tijd
drie
eer
dert
spre
C
een
zels
sosa
JAN
en
dell
C
wel
zaal
dees
ling
men
dat
soor
vert
raad
Hun
dien
tot
Burg
D

zels invloed op de Leden der Regeeringe. In het benoemen der Leden verschilden de Burgers H. MUILMAN, C. MUNTER en F. VAN DER GOES van de Pensionarissen VAN BERCKEL en VISSCHER, die thans, van wegen de Stad, ter Dagvaart waren afgevaardigd. Den thans genoemden Patriotschen Aanhang waren de Pensionarissen, de andere Burgers den tegenoverstaanden toegedaan. Ten aanzien der te benoemene Leden hing de schaal, in 's Hage, in evenwigt. De drie Raaden, tegen den zin der Burgers VAN BERCKEL en VISSCHER, zich gevoegd hebbende bij de Ridderfchap, deden dien overslaan, na de zijde, in welke de thans bovendrijvende Aanhang geen genoeg vondt. Zo veel misnoegens baarde de tijding hier van te *Amsterdam*, dat men de herroeping der drie gemelde Burgers, openlijk, begeerde, en niet rustte, eer de Raad daar in hadt bewilligd. Met eene kleine meerderheid wierdt, naa lang raadpleegens, en over en weder spreekens, daar toe beslooten.

Omtrent deezen zelfden tijd wierdt, bij den Krijgsraad, een verzoek ingeleverd, om vier Burger-Kolonellen van derzelver posten te verlaaten. Deeze waren de Burgers FRANS BOSBOOM, JAN VAN MARSELIS, NIKOLAAS WARIN *Anthonesz* en JAN DANZER NYMAN. Volmaakt strookende met den wensch en het gevoelen des Krijgsraads, vondt dat verzoek geredelijk gehoor.

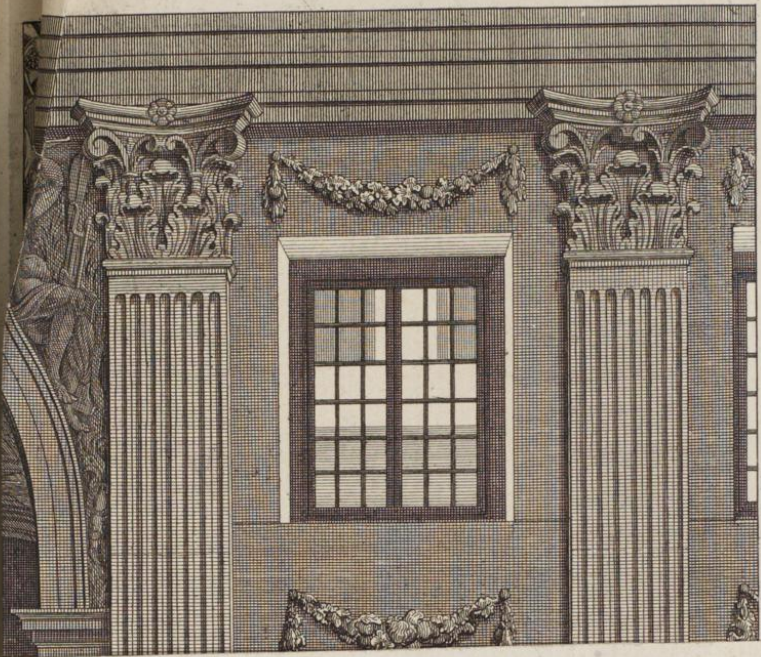
Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, welke aan de Burgerije eene onmiddelijke deelneeming, in zaaken, het algemeen bestuur raakende, toeëigende, moest deeze, van tijd tot tijd, met de Regeering in onderhandeling treden. Wel haast ontdekte men hier van den belemmerenden omslag en veelvuldige ongelegenheden. Van hier dat men den inval kreeg, tot het benoemen van eenige personen, uit de Burgerij, om dezelve, meer onmiddelijk, te vertegenwoordigen, en met de Kollegien van Regeeringe te raadpleegen. Zij voerden den naam van *Gekonstitueerden*. Hun getal wierdt op vijftien bepaald. Om, in der daad, dien naam te kunnen voeren, moest het blijken, dat zij, tot hun bedrijf, waarlijk gelastigd waren, door een getal Burgers en Ingezeetenen, groot genoeg om hun den naam

van Volksvertegenwoordigers te Joen draagen. Ten dien einde kwam, in de maand April, het befaamde Geschrift in 't licht, onder den naam van *Alte van Qualificatie*, en wierdt, alomme, ter tekeninge voorgeleid. Veel werks deed men, om tekenaars te vinden. Tusschen de vijftien en zestienduizend naamen las men, binnen weinige weeken, onder het Lastschrift. Daar mede geschraagd, traden de Gekonfitueerden, spoedig, in het bewind.

Onder dit alles zat men, aan de andere zijde, geenszins stil. Om den Patriotten tegen te werken, richtten de anders denkenden eene Sociëteit op, in de Herberg de Keizerskroon, waar van de naam van *Oranje-Sociëteit* de bedoeling genoegzaam aankondigde. Een Lid der Regeeringe hadt het hoofdbestuur; verscheiden Regeaten en andere lieden van aanzien waren 'er Leden van.

Ter gelegenheid van het Raadsbesluit, raakende de Vroedschappen MUILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, boven vermeld, hadden deeze Burgers aan zich gehouden, het te werk stellen van zodanige middelen, ter hunner zuivering, als zij, ten eigen oirbaare, geraaden zouden vinden. Van de voorbehoudene vrijheid maakten zij gebruik, omtrent het midden van April, door het inleveren, in de Vergadering der Vroedschap, van zeer uitvoerige Aantekeningen, welke zij voorts aan Hun Ed. Gr. Mogende zouden. De hoofdzaken, in de Aantekeningen beweerd, waren, een beroog van letterlijke voldoeninge aan den Last, door den Agtbaaren Raad aan hun gegeeven; als mede, dat zij, zonder be hoorlijk onderzoek van zaaken, veroordeeld waren.

Niet onbeantwoord bleeven deeze Aantekeningen. Kort wierden zij op de hielen gevolgd van die van Burgemeester HOOFT, en zulke Leden van den Raad, die met zijn Ed. Gr. Agtbaare in de zelfde begrippen stonden. Daarenboven zag men, ten zelfden tijde, waereldkundig worden een Geschrift van de Burgemeesteren DEDEL en BEELS, en verscheiden andere Leden van den Raad, behelzende een naderen aandrang der redenen van de meer genoemde Burgers HUILMAN, MUNTER en VAN DER GOES, en van het wederregtelijke des besluits, ten hunnen opzigte genomen. Jammer stondt het

en. Telen
 de Geding
 nificatie.
 West en
 ten de vijf
 inge vanden
 4, mien te

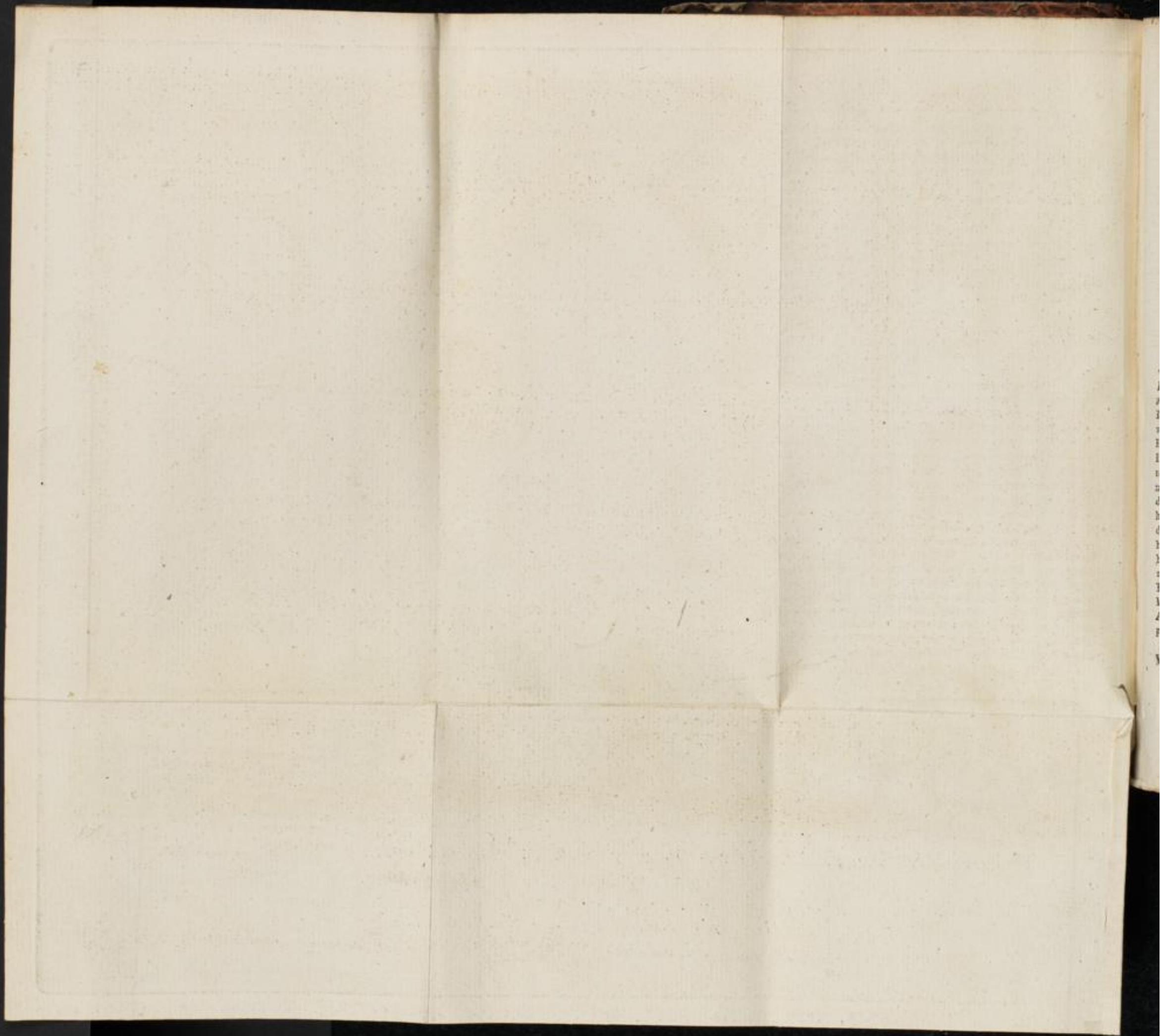
 de pascu
 en de mien
 de Edele
 in de hant
 patingh
 dize dize

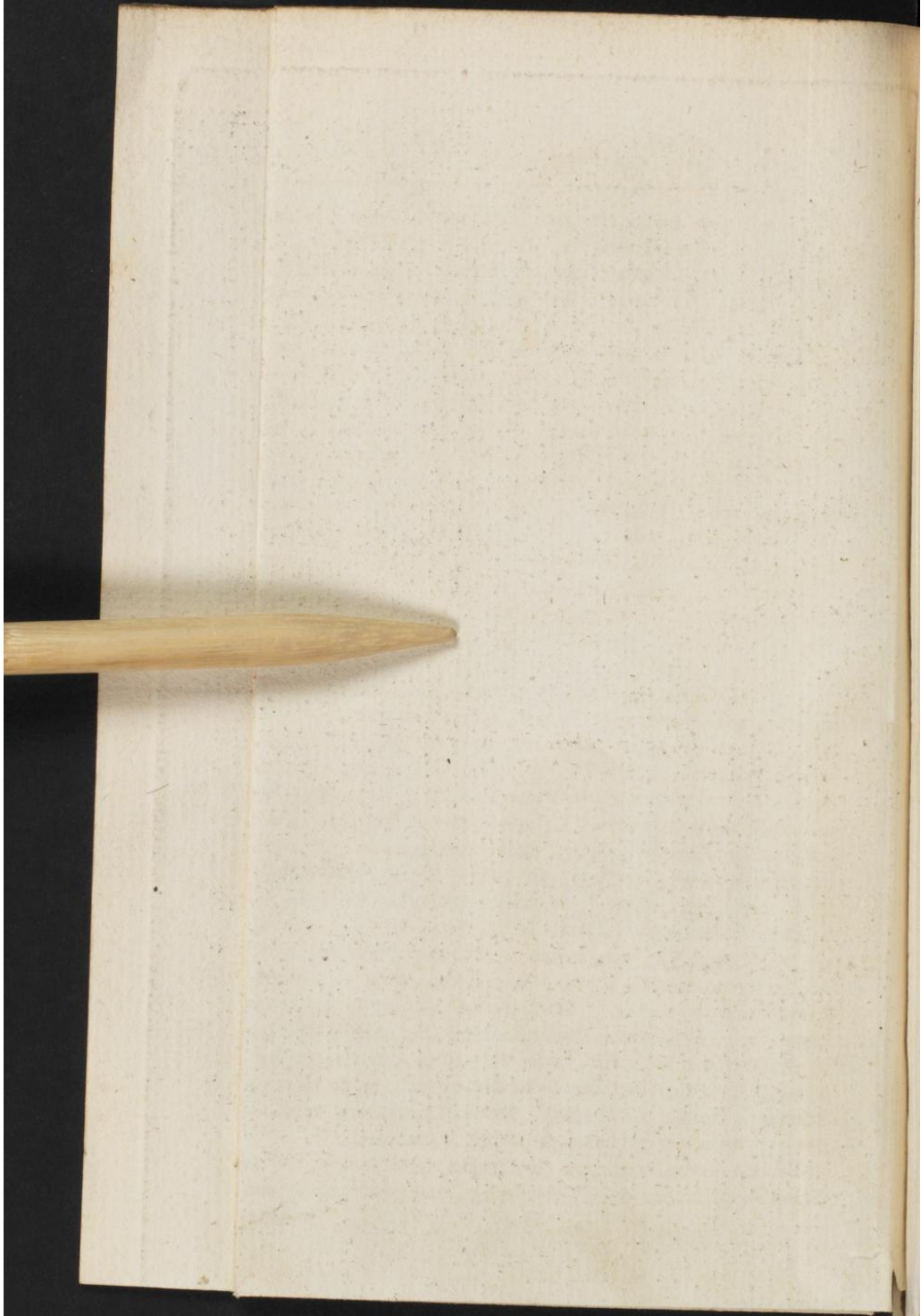
 e de hant
 loen we
 te we
 vande, en
 e. Vier
 mien en
 pation
 et, vande
 De hant
 en bant
 in hant
 roker te

 en. Kin
 gemeen
 e vijf E
 anhou
 e een G
 vancie
 e nader
 es nunt
 regelle
 ar hant
 te

*Vaderlyke onderhandeling van den Amsterdamschen Burgemeester
 HENRIK HOOFT Danielsz.
 met de Burgery: by gelegentheid dat Eenige Regenten overlegd hadden om te besluiten
 den Rhyngraave von Salm af te danken enz. is Maandags den 26 February, 1787.
 OPGEDRAGEN aan alle de BRAAVE-LEDEN, van het ILLUSTRER COLLEGIE van den Eo. Mark. KRYGS-RAAD.*

het dus in den *Amsterdamschen* Raad geschapen, daar deszelfs aanzienlijke Leden dus onderling verdeeld waren, en elkander, met Aantekeningen en Tegen-Aantekeningen, te keer gingen. De Burgerij nam deel in deeze verdeeldheid; dag aan dag wierden de gemoederen meer verwijderd.

Niet lang leedt het, of men begon, onder de Gemeente, te spreken van het afzetten van eenige Leden der Vroedschap. Door middel van een heimelijk gestrooid Geschrift, getijld *het Verraad Ontdekt*, roeide men hier onder, om de gemoederen, reeds hoog opgezet, nog verder op te winden. Men noemde daar in eenige Regenten, en droeg dezelve voor, als onwaardig om te zitten op de Stoelen der eere en der agtbaarheid. Wel haast zag men Afgevaardigden van den Krijgsraad ten Stadhuize verschijnen, met een *Declaratoir*, dringende op het daadelijk verlaaten, van eenigen, van derzelver Raadsposten, welke zij thans bij naamen noemden. Het waren Mr. FREDERIK ALEWYN, Mr. W. G. DEDEL *Salomonsz*, Mr. JOHAN GRAAFLAND *Pietersz*, Mr. MARTEN ADRIAAN BEELS, HENDRIK HUILMAN, CORNELIS MUNTER, Mr. NICOLAAS CALKOEN, FRANK VAN DER GOES, en Mr. A. J. C. LAMPSINS. Naa veel over en wedersprekens, wierdt, eindelijk, aan het verzoek voldaan, en den afgezette Raaden, door eenen Notaris en Getuigen, deswegen, eene Infinitie thuis gezonden. Zo min onder de Gemeente, als ten Stadhuize, vondt, egter, deeze veel gewaagde stap geene algemeene goedkeuring. In een Geschrift, ten deezen dage, heimelijk gestrooid, verzette men zich tegen de gehoudene handelwijze. Waren de afgezette schuldig, merkte de steller aan, zij verdienden straffe; doch, eer deeze aan hun geoeffend wierdt, moest, bij een geregteijk onderzoek, hunne misdaad blijken. Daarenboven vervoegde zich een aantal van elfhonderd Ondertekenaars aan den Agtbaaren Raad, met een Geschrift, waar in zij hun ongenoegen verklaarden over den stap der Gekonstitueerden, in de bewuste Afzetting, zonder, alvorens, hunne Lastgeeevers opgeroepen, en derzelver gevoelens te hebben ingenomen.

Weinige dagen verliepen 'er, zedert de Afzetting, of de Vroedschap hielt eene Vergadering, ter verkiezinge van

nieuwe Leden. Aan eenige Afgevaardigden, uit den Krijgsraad en de Gekonstitueerden, ten Stadhuize verscheenen, gaf men kennis dat de keuze was gevallen op de Burgers Mr. JOHAN PIETER FARRET, PIETER CONSTANTYN NOBEL, JOHAN PHILIP DU QUESNE, *Heer van Bouchen*, Mr. NICOLAAS ASSCHENBERG, Mr. JACOB ANTHONY DE ROTH, BALTHAZAR ORTH, JAN GOL VAN FRANKENSTEIN, LEONARD RUTGERS *Junior* en Mr. HENDRIK WEVERINGH. Tot Kolonellen, in de plaats der verlaatenen, waren, omrent dien zelfden tijd, aangesteld de Burgers Mr. D. J. VAN HOGENDORP *van Hofwegen*, Mr. J. A. DE ROTH, HUIBERT BASTERT en ANTONY MEYNTS. De tweede genoemde tot Raad zijnde aangesteld, verving, naderhand, deszelfs plaats de Burgers IPERUS WISELIUS.

Overeenkomstig met de heerschende denkwijze van den Agtbaaren Raad, waren nu ook de besluiten, die door denzelven genomen wierden. Naa dat, in eene Vroedschapsvergadering, de voorslag was gedaan, om de uitgetrokkene Genootschappen, na *Utrecht* en elders, als mede de zo genaamde Vrijcorporisten, in soldij te neemen, en het Burger-Defensieweezen op een beter voet te brengen, nam men, in eene andere zamenkomst, het besluit, „ door Afgevaardigden der Stad, ter Vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mogende, mede te werken, tot het beraamen van een behoorlijk Plan, om de Burgerwapening op een vaster en regelmaatiger voet te brengen, ten einde dezelve, van nu aan, en in 't vervolg, tot meerder en weezenlijk nut, tot zekerheid en verdediging van den Lande, zoude kunnen dienen.”

Hoe veel 'er, intusschen, aan ontbrak, dat de Afzetting der oude, en de Verkiezing der nieuwe Raaden, de algemeene toestemming der Vroedschap hadt weggedraagen, bleek uit een uitvoerigen Brief, een weinig na het midden der maand Mai. aan Hun Ed. Gr. Mogenden geschreeven, door een aantal van zestien Leden, de meeste van welke, geen deel willende hebben aan het bedrijf der overige Leden, op den berugten dag, de Vergadering niet hadden bijgewoond. Het oogmerk deezer Misfive, was, een

een verhaal van het gebeurde, nevens een betoog van de onwettigheid der genomene besluiten.

DEDEL en BEELS, hoewel hunne Raadsplaatzen verlaaten, bekleedden, egter, nog de Burgemeesterlijke waardigheid. PIETER CLIFFORT, met aanhoudende lichaamsongesteldheid zukkkelende, verscheen nimmer ten Stadhuize. Den Burger HOOFD, alléén staande, hadt dus, onder de heerschende geschillen, meestal de minderheid. Dit gaf aanleiding, aan twee Leden van den Raad, tot het doen der volgende voorstellen: „Of men, voortaan, de Vroedschap niet zoude beleggen buiten kennisfe van Burgemeesterskamer, en of men niet alle weeken bepaaldelijk Vroedschaps-Vergadering zoude houden, en wel op Dingsdag voormiddag; verder, dat één of meer Leden eene Vroedschaps-Vergadering zouden kunnen beleggen, in dringende zaaken, en andere gewigtige voorkoomende omstandigheden; en dat ook, voortaan, wanneer, uit de Vroedschap, eene zaak in Commissie was gesteld, dezelve niet meer in Burgemeesterskamer zoude koomen, maar onmiddelijk na 's Hage, of daar het behoorde, gezonden worden.” Men ging nog verder. 'Er wierdt in beraad geleid, „of men den Burgemeester DEDEL, wanneer het zijne beurt zijn zoude om voor te zitten, wel erkennen zoude in de Vroedschap.” Doch omtrent dit alles kwam men tot geen vast besluit.

Burgeren Gekonstitueerden, hoe veel werks ook binnen de Stad om handen hebbende, bepaalden, egter, hunne verrigtingen niet tot de Stedelijke aangelegenheden. In eenen Rondgaanden Brief, aan de drie *Overijfselsche* Steden, als mede aan de Stad *Groningen*, vermaanden zij derzelve Burgerijen, „om andere, en wel zodanige Afgevaardigden ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten te zenden, die in het Staats-Sijstema van *Holland*, in 't toekoomende, medewerken, en hetzelfde zouden helpen ondersteunen.” Aan de Staaten van *Holland* leverden de zelfde Gekonstitueerden een Advys over, inhoudende een verzoek: „Dat Hun Ed. Gr. Mogende mogten goedvinden, in hoogstderzelve hartelijk en heilzaam Sijstema, tot handhaavinge van het Verbond der Unie, bijzonderlijk met op-

zigt tot de befcherminge van onderdrukte Bondgenooten, daar bij beloofd, op het kragtigfte voort te werken, dat Hoogstdezelve deezee Provincie meer en meer mogten in staat stellen tot noodige verdediginge; en, daarenboven, om in geval van nood, zo wel door de Militie, als door de gewapende Burger-Corpsen, onze onderdrukte Bondgenooten, kragtdaadigen bijstand te kunnen verleenen, en zich in geene bemiddeling in te laten, dan op zulke vastgestelde voorafgaande voorwaarden, waar door de Stad *Utrecht* daadelijk tegen den geweldigen aanval der Militairen volkomen konde beveiligd zijn en blijven."

Matigden zich dus de thans genoemde Patriotten zeer veel vrijheden aan, het zelfde regt meenden ook te hebben die van hun in denkbeelden verschilden. Meer dan één Verzoekschrift hadt men reeds in 't licht zien verschijnen, waar in de afzetting van Vroedschapsleden, en andere handelingen, ernstig wierden afgekeurd. Sociëteiten wierden 'er, daarenboven, opgericht, ter handhaavinge van de oude, en, naar hunne meening, plegtig bezwoorene Constitutie. Om het werk met zo veel te meer gezags te kunnen doorzetten, vondt men noodig, eenige Gemagtigden te benoemen, tot het waarneemen van hunne belangen, uit kragt eener *Akte van Qualificatie*, op dezelve uitgebragt, hoofdzakelijk inhoudende *eene plegtige betuiging van volstrekte aankleevinge aan 's Lands gevestigde Constitutie en de Staats- en Stadhouderlijke Regeeringe, zo als dezelve zich bevondt in den Jaare 1766*. Behalven een aantal Scheepstimmerlieden, lieten zich ook verscheiden aanzienlijke Inwooners als Leden dier Sociëteit inschrijven. Mr. J. C. HARTSINCK Cz., IS. VAN HELSDINGEN, J. BOURCOURT en eenige andere voerden het hoofdbewind.

In zulk eenen toestand van zaaken, vervulde angst en bekommering de gemoederen van alle rustminnende Ingezeeten. Men was beducht, dat het smeulend vuur, eerlang, in lichter laaije vlamme zoude uitbreeken. De Patriotsche Aanhang hadt nu klaarlijkelyk de overhand; met leede oogen zag dezelve, door de andersgezinden, eenige poogingen, ter hunner versterkinge of uitbreidinge, aanwenden.

vadersgenooten,
 werken, dat
 r mogten in
 daarenboven,
 te, als door
 line Bondge-
 en, en zich
 vausgesselde
 Directe daa-
 en volkomen

 en zeer vee-
 te hebben
 er dan één
 verschijnen,
 andere hen-
 en wierden
 in de oude,
 Constitutie,
 unnen door-
 n te beoer-
 mit kragt
 g, hoofd-
 vusprekts
 te en de
 eende zich
 il Scheep-
 enijste Is-
 Mr. J. c.
 r en eeni-

 en be-
 ingezete-
 eerin z,
 triviale be-
 et leede
 e poogte
 wend en.
 ja

20 215

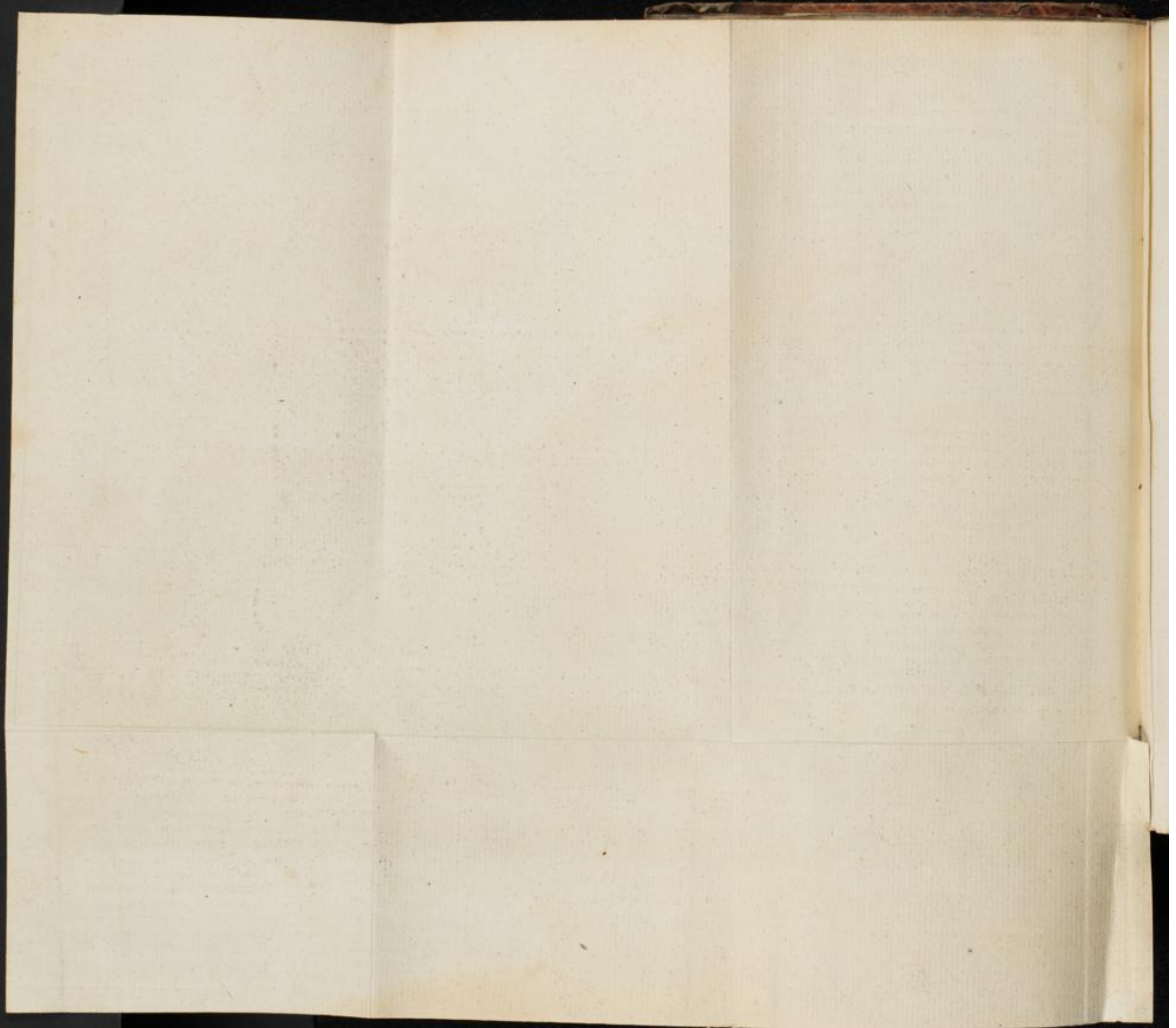
W. A. M. J. van der Meer del. sculp. fecit.

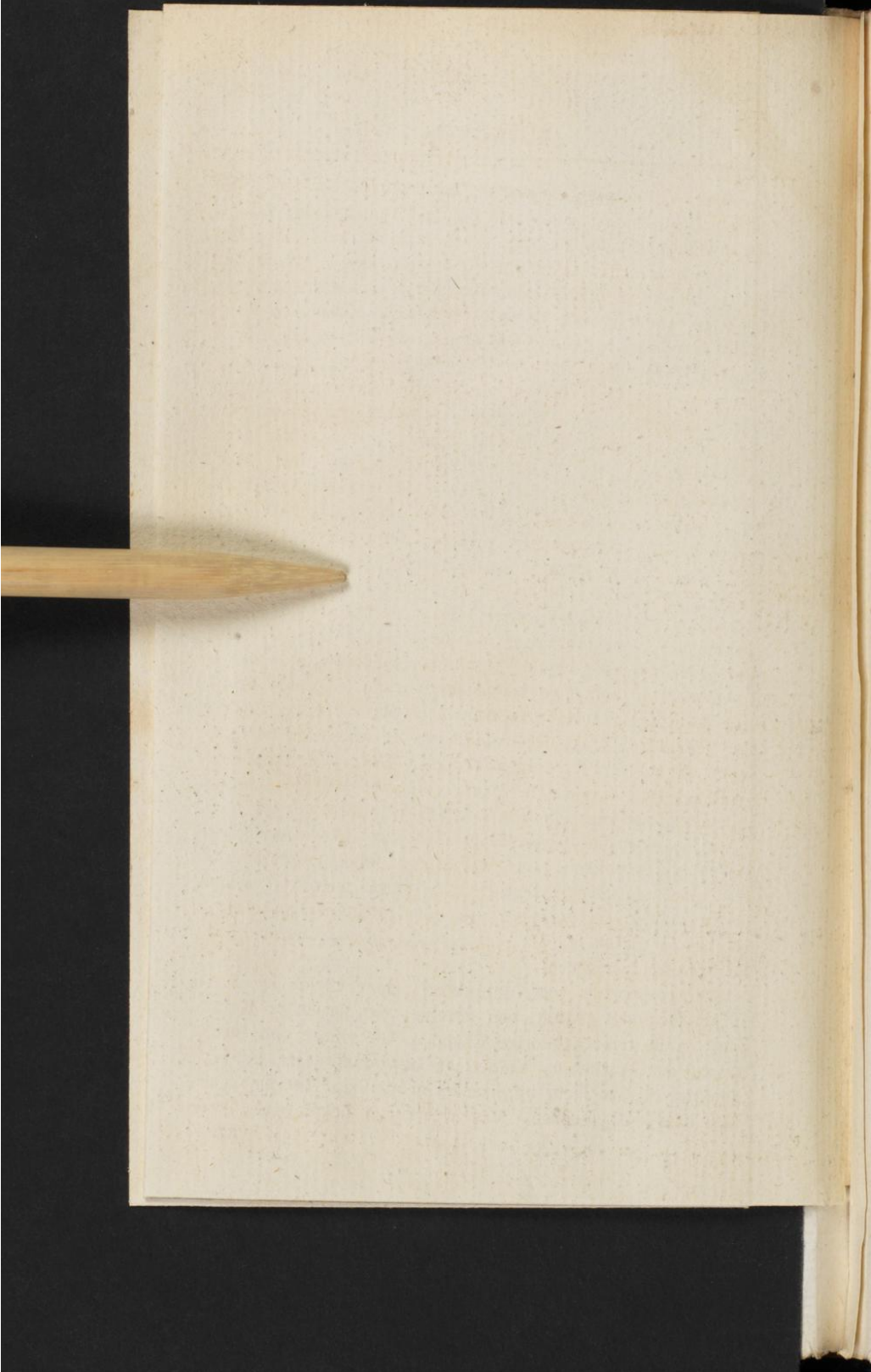
Toewijding der Burgerij aan den Amsterdamschen Burgemeester

HENRIK HOOFT Danielsz.

op den Dam, 23 Maandags den 26 Februarij 1787.

opgedragen aan alle de B.R.A.N.E. LEDEN, van het Illufter Collegie van den Ed: Manh: K.R.V.G.S.R.A.A.D.

In twee Wijnhuizen, in verschillende oorden der Stad, het eene op Kattenburg, het ander op de Reguliersgraft, hadden de Stadhoudersgezinden een Verzoekschrift, aan Hun Ed. Gr. Mogende, ter teekeninge doen voorleggen, om de herstelling van den Prinse Erffstadhouder in deszelfs waardigheden; de afzetting der onlangs verkoorene Raaden en Kolonnellen, en de herstelling der Oude; de beteugeling van de Losbandigheid der Drukperze; de vernietiging der Genootschappen, en 't geen aan dit alles verder was verknogt. Veele nieuwsgierigen, zommigen ook met een ander oogmerk, verzamelden, op Pinxter-dingsdag, rondom het laatstgenoemde Wijnhuis. Van weêrkanten vielen, wel haast, eenige daadelijkheden voor. Hier door wierden de gemoederen meer en meer gaande, en het Wijnhuis, wel haast, het voorwerp eener vernielende plonderinge. Dit was het begin der schrikwekkende gebeurtenissen, die den volgenden nacht, en voorts tot Donderdag middag, de geheele Stad onrustten, en gestuit wierden, deels om dat de woede toen haaren zat, eenigermaate, hadt bekoomen, deels door het oprichten van eene bende Vrijwilligers te paerd, om alzo te spoediger tot hulpe te kunnen toefchieten. Op den gemelden Donderdag hadt men eene Lijst van drieënveertig huizen, welke de kragt der handen van de woedende menigte, meer of min, ondervonden hadden. Onder de meest aanzienlijken van dezelve telde men die van den Oud-Burgemeester J. RENDORP en den Regeerenden Burgemeester M. A. BZELS, welke deerlijk geleeden hadden. De wooning van den Boekverkooper ARENDS was bijkans geheel uitgeplonderd. De boven gemelde Vrijwilligers te paerd wierden, zedert, gebragt onder de gedaante van een geregeld Genootschap, wagen en togten doende, tot dat zij, bij de Omwenteling, hun ontslag bekwamen.

Schrikwekkende was, intuschen, de toestand der Stad, in het Oostlijke gedeelte van dezelve, met name op Kattenburg en de twee nabuurige Eilanden. Uit vreeze voor eenen aanval der Patriotten, hadden de bewooners dier Eilanden de Brug bij het Plein opgehaald, en alzo den toegang, aan dien kant, afgefneeden. Van weerzijden begon men, wel

haast, op elkander te vuuren; 't welk, van de zijde der Stad, heviger wierdt, naa dat de Kattenburgers, eens en andermaal, vrugtloos, vermaand weren, de Brug te laten vallen. Spoedig, egter, begreep men, dat langs deezen weg, zonder eene afkomst van zaaken, Burgerbloed zou geplengd worden. Dit bewoog den Water-Schout NOBBE, verzeld van den Burgerbevelhebber VALENTYN en eenen Kapitein van het Genootschap, PETERS, een ander middel te beproeven. Een Vlotschuit verschanst hebbende, met eene Borstweering van Baalen Tabaksbladeren, steeken ze daar mede over na de andere zijde, onder dekking van het geschut van het Kaedijksplein, en bereiken, onbezeerd, de opgehaalde Brug. Een rappe gast, slegts zestien jaaren oud, klimt straks na boven, ontbindt de touwen der Brug, en laat also de Wip na beneden. Straks snelt de menigte daar over, en bezoedelt een goed aantal van dezelve zijne hannen met eene woedende plondering en verwoesting van etlike huizen, op wier bewooners men inzonderheid gebeeten was. Zeker Wijnhuis, staande op den Oosthoek der kleine Kattenburgerstraat, het *Onvolmaakte Schip* genaamd, het eerst aan de beurt leggende, vertoonde, binnen weinige oogenblikken, de kenmerken van den uitzinnigsten wrevelmoed. Deezen ondervondt ook het huis van zekeren Mastemaaker KLAAS BOOY, Man, zeer vermaard onder zijnen Aanhang. Het stondt op den Kaedijk, en vertoonde, nog lang daar naa, de blijken der heerlijkste haveningen. De woede nam hier een einde, en wierdt de wederwraake der Eilanderen betengeld, door het plaatzen van Burgerwagten, op het Kaedijksplein en bij het Funie.

Om, door in 't oogloopende strafoeffening, het pleegen van feitelijkheden, aan de zijde der Prinsgezinden, te voorkoomen, oordeelde men geraaden, aan twee perfoonen een voorbeeld te stellen. Een van dezelve, leevende gevat, wierdt, bij vonnis van Schepenen, uit de Waag, op den Dam, met de koorde gestraft, de andere, op Kattenburg gesneuveld; aan de Galg, bij de beenen, opgehangen; doch, naa de Omwenteling, wederom afgenomen, in eere hersteld en staatelijk begraven.

de zijde der
 gers, eens en
 Brug te laten
 langs dezen
 rgerbloei zou
 chout wonne,
 en eenen Ki-
 ter middel te
 de, met eene
 eken ze daer
 g van het ge-
 tbezeerd, de
 jaaren oud,
 ler Brug, en
 menigte daer
 ve zijne ha-
 sting van ee-
 leid gebeeen
 ik der kleine
 naamd, he-
 nen weinige
 gften wrevel-
 ekeren Mo-
 onder zijnen
 toonde, nog
 ningen. De
 rwaake der
 rgerwagten,

het pleegen
 1, te voor-
 rfoonen een
 inde gevat,
 ig, op den
 Kattenburg
 gen; doch,
 ere hertield

J . L . H U B E R .

*Zie hier een precie van twist en eer van Nederland ,
Een'zoon der Vrijheid des Batawers dierbaarst pand ,
HUBER wydde aan den plicht zijn leven ,
En is zyn' eed getrouw gebleven .*

Onder deeze inwendige verdeeldheid der Stad, was men geenzins gerust omtrent den toestand van buiten. De Afgevaardigden ter Dagvaart dedden aldaar eenen voorflag, tot het benoemen van vijf Gelastigden te Velde, wegens de Provincie van *Holland*, om hun verblijf te houden op eene plaats, in of nabij het Cordon, en dezelve te voorzien van zulk eene breede magt, als dienftig zoude geoordeeld worden, om het Gewest tegen eenen geweldigen inval te beveiligen. Daarenboven vondt men geraaden, terwijl het gevaar thans geoordeeld wierdt, zo hoog te zijn geklommen, dat men niet genoeg op zijne hoede konde weezen, de Stad *Muiden* te bezetten. Met overleg en goedkeuring der Vroedschap nam men, uit ieder Kompagnie der Schutterije, drie man, en deedt dezelve aldus, ten getale van driehonderd, derwaarts uittrekken. Van tijd tot tijd wierden de eerst uitgetrokkenen afgelost, en vervangen door een even groot getal Spitsbroeders, tot op den tijd der Omwenteling. Uit het zelfde beginzel ontstondt een ander Besluit der Vroedschap, raakende het aanneemen van eene Bende Waardgelden, om na *Utrecht* gezonden, en aldaar gebruikt te worden, op kosten en voor rekening dier Stad, of, in gevalle deeze zich daar toe onmagtig mogt bevinden, gedeeltelijk, of oök wel geheel, voor rekening van *Amsterdam*.

Gelijk de eene gerugtmaakende gebeurtenis thans de andere, spoedig, op de hielen volgde, dus klonk, door het gantsche Land, eene zaak, welke, kort naa de boven gemelde, in onze Stad voorviel. Hadden verscheiden Raaden, onlangs, hunne posten aan het misnoegen der Gemeente moeten opofferen, dit lot ondergingen ook de Burgemeesteren WILLEM GERRIT DEDEL *Salomonsz* en MARTEN ADRIAAN BEELS. Zo fel was men op deeze, en hunne denkwijze, gebeten, dat men, bij herhaaling, op derzelver Afzetting aandrong, en niet verzuimde, over de draaling daar mede, een morrend misnoegen te betoonen. De lang gewenschte zaak kreeg haar beslag, op den tweeëntwintigsten Junij. Eenige Afgevaardigden van den Krijgsraad en van de Gekonstitueerden vervoegden zich aan de woningen der beide Burgers, en dedden aldaar, door den Sekretaris van den Krijgsraad,

Niederland
erst paad
ven

voorlezen, een *Declaratoir*, waar bij de gemelde Burgers „ als hebbende het vertrouwen der braave Burgerije geheel „ en al verlooren, verklaard wierden als vervallen van hun- „ ne posten als Burgemeesters deezzer Stad, en in die hoe- „ danigheid niet meer te zullen erkend worden.”

Terwijl nu het Burgemeesterlijk bewind alleen op de schouderen van HOOFT rustte, was men spoedig bedagt, de opengevallene plaatsen te vervullen, met de zulken, wier denkwijze meer in den thans heerschenden smaak viel. Eenige Afgevaardigden, ten Stadhuize verscheenen, leverden een uitvoerig Adres over, in welks slot vier Burgers wierden voorgedraagen, met verzoek, dat uit dezelve eene verkiezing mogt gedaan worden. Tot verdriet der onverduldig wagtende Burgerije, verliepen 'er nog vijf dagen, eer haare wensch vervuld wierdt. Toen verkoos de Agtbaare Raad tot Burgemeesters Mr. WILLEM BACKER en Mr. JOAN GEELVINCK. Met veel staatelijheids aanvaarden deeze Burgers hun bewind.

Niet minder dan de afgezette Burgemeesters, was Mr. WILLEM BACKER, Hoofdschout der Stad, een voorwerp van den haat des thans bovendrijvenden Aanhangs geworden. Men rustte dan niet, voor en alear ook deeze uit het bewind gezet was. Gaarne zou de Raad gezien hebben, dat de Hoofdschout hadde kunnen besluiten, zijnen post neder te leggen. Doch de poogingen, daar toe aangewend, waren nutteloois. Den weg der Afzettinge sloeg men dan ook ten zijnen opzigte in, en droeg, terstond, de opengevallene plaats op, bij voorraad, aan CORNELIS VAN DER HOOP *Gijsbertsz*, welke, op dit pas, de waardigheid van Voorzittend' Schepen bekleedde.

Gedurende dit alles was de toestand der gedreigde Stad *Utrecht* het heerschend onderwerp der gesprekken. Uit de gewoone bijeenkomsten wierden dezelve overgebracht in de Raadzaale, en hier, eerlang, het besluit genomen, om, uit elke Kompagnie der gewoone Schutterije, zes man te ligten, en dezelve, onder de noodige Bevelhebbers, allen ten getale van zeshonderd man, na de benaauwde Stad te doen uitrekken. Elk Schutter zou een weekgeld genieten van zes

Burgers
je gebet
van bur-
die boe-

op de
lagt, de
n, wie
l. Eer-
den een
wieren
stiezig
wegen
wenod
on Bur-
LANTON.
un be

es Mr.
erp van
vorden.
het be-
n, der
e neder
waren
ok ten
valkene
e Gij-
stien?

e Sud
Jit de
in de
n, uit
gen,
n ge-
does
van
zei

MARRON.

Zie hier Marron ! de Godsgeant !
Die Reden_ en Godsdienst bied de hand:
De Hylge Leer van CHRISTUS !_ plant ;
En ,Dweezugt uit de kerk verband ;
Terwyl het licht der waarheid brand !
Voor Godsdienst_Volk en Vaderland. —

zes Guldens en vijf stuivers, en de gehuwde, daarenboven, voor zijn huisgezin, weeklijks, drie Guldens. Spoedig was de beraamde Manschap voltallig. Op den zeventienden Julij vertrok dezelve, in vijftien Schuiten, na het *Sticht*.

Deeden wij, boven, verslag van eene Vergaderinge van Vaderlandsche Regenten, in de maand Augustus des jongst-voorgaanden jaars, in deeze Stad, gehouden, nu vondt men geraaden, op den zesden dag der zelfde maand des tegenwoordigen jaars, zulk eene bijeenkomst te hervatten. Nog talrijker dan de voorgaande was deeze; 'er verscheenen op dezelve verscheiden aanzienlijke Staatsleden, uit verschillende Gewesten der Republiek. Men kwam, eger, tot geen vast besluit; of, indien 'er iets beslooten wierdt, bleef de uitvoering agter, door de niet lang daar op gevolgde gebeurtenis.

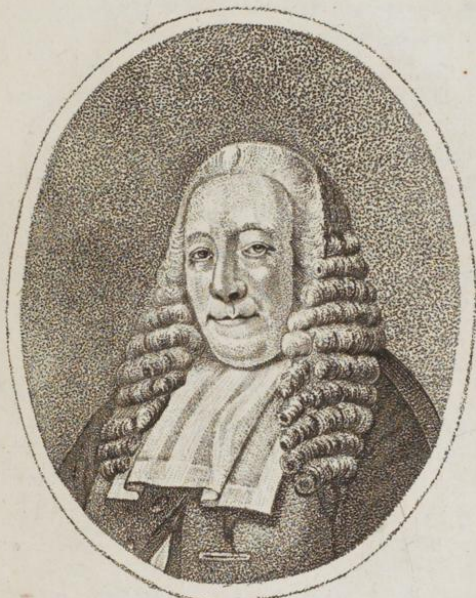
's Daags te vooren, op den vijfden Augusten, hadt men hier een pragtigen Maaltijd gehouden, in de Herberg *de Zwaan*, op den Nieuwendijk, ter gedagtenisse van de overwinninge, zes jaaren geleeden, door den Schout bij Nacht ZOUTMAN, op *Doggersbank*, op de Engelschen bevogten. Behalven verscheiden aanzienlijke Kooplieden en Bevelhebbers der Schutterije, lieren zich, op het staatelijk Gedenkmaal, vinden, de Burgers Jr. R. J. VAN DER KAPELEN tot *Rijfelt*; Jr. PALLAND tot *Zuithem*, Drost van *Ts-felmuiden*; Jr. VAN LYNDEN tot *den Oldenaller*; Jr. HAARSOLTE tot *den Doorn*, Mr. RHYNSIS FEITH, *Burgemeester van Zwolle*, en verscheiden andere Afgevaardigden tot de boven gemelde Vergaderinge. Slaande op de plegtige gelegenheid, en in den smaak des tijds, waren de sieraaden van de Tafel. Op 't midden van dezelve pronkte een Stuk, drangende een aantal Zinnebeelden. De Middengroep was een Pyramide; aan de eene zijde van het Voetstuk zag men den Zeeslag, aan de andere de vlugt der Engelschen; ginds en elders Zegetekens, met gepaste opschriften. Aan eene Kolom, rustende op het Voetstuk, hing de beeltenissen van den Admiraal MICHEL DE RUITER, als mede die der broederen JAN en CORNELIS DE WITT, als hebbende den Admiraal, in de hachelijkste gevechten, verzeld, en eindelijk dat

van

van den Vice-Admiraal ZOUTMAN. Een Leeuw, houdende eene Scheepskroon, nevens eenige Faambeelden, den roem der Overwinninge uitblaazende, dekte de Kolom. Aan de rechterzijde deezer Kolom hingen het oude en tegenwoordige Wapen van *Amsterdam*, die, door Geniën, met Lauwerkranzen gekroond wierden. Aan de zijde dezzer Kolom wierden de vier Elementen, in Saxisch Porcelein, verbeeld. Het Sluiftuk was eene Groep, bestaande uit de beelden *Roem*, *Gedagtenis* en *Behouding*; zinspeelende op de gebeurtenis, van welke, in het Opschrift, aan den Pilaar, gewag gemaakt wierdt. Aan de slinkerzijde zag men eene Kolom, aan welke de Wapens van *Amsterdam* gekroond wierden, voorts de vier Waerelddeelen in Saxisch Porcelein. Het slinker Sluiftuk was eene Groep, in welke de *Vrijheid* wierdt vertoond, door HERCULUS beschermd. Ter zijde was afgebeeld de Liefde tot het Vaderland. Overeenkomstig met de thans heerschende denkwijze, waren de Drinkleuzen, welke, onder den Maaltijd, gegeven wierden. Zij waren de volgende:

1. Hun Edele Groot Mogende; dat derzelve poogingen, tot Triomf der groote Volkszaake, nadruklijker en leevendiger, werkzaam zijn mogten, dan dezelve tot heden zijn geweest.
2. De braave Staatsleden van andere Provinciën.
3. De Regeering van *Amsterdam*.
4. De Admiraal ZOUTMAN, en de Helden van *Doggersbank*.
5. De ondergang der tweeledige Tirannij, naamelijk die der Een- en die der affchuwelijke Veelhoofdige; de Triomf der Vrijheid; en de Godlijke Zegen over de poogingen der doorluchtige Volksvrienden.
6. De gewapende braave Burgerarm, door geheel Nederland.
7. Onze Brabantsche Vrijheidsbroederen, die Ons, volgens echte berigten, bij alle gelegenheden, ten goede indagtig zijn.

Onderfcheiden van de reeds gemelde, was eene bijeenkomst, insgelijks in de maand Augustus, te *Amsterdam* ge-
hou-

G. Koudt fec.

HENRIK HOOFT DANIELSZ.
 Burgemeester der Stad
 AMSTELDAM.

oudende
 en roem
 Aan de
 ruwoor-
 er Lou-
 Kolom
 rbeeld
 beelden
 de ge-
 ar, ge-
 ne Ho-
 i wie-
 celen.
 rijheid
 le was
 g met
 uzen,
 waren

ngen,
 endi-
 n ge-

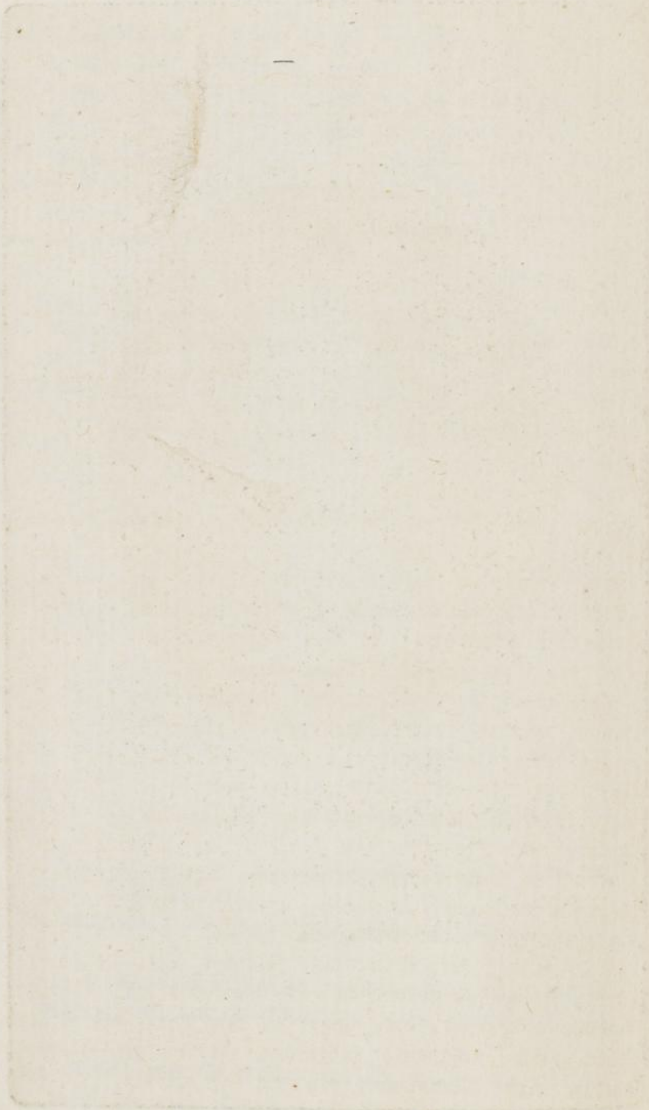
ger-

die
 omf
 der

ter-

ens
 rig

ir-
 ge-
 w-

houden. Zij vergaderde, in de Groote Zaal der Burger-Sociëteit, in de Herberg de Stad Lions, en bestondt uit de Afgevaardigden van ruim honderd Departementen, van Schutterijen, Gilden, Gekonstitueerden, Genootschappen, Sociëteiten en Gezelschappen, gezamentlijk uitmakende meer dan tweehonderd Leden, meest, zo niet geheel, uit de Provincie *Holland* bij een geroepen. Veel ophefs maakte men van de zaaken, hier verhandeld; zij waren: 1. De invloed des Volks op de Regeering; 2. De Vrijheid van de Drukperze; 3. De invoering van eene vaste Landmilitie; 4. De Medewerking der ongewapende met de gewapende Burgerije. Doch, 't geen bovenal de algemeene aandagt welke, en van dezelve veel goeds deedt belooven, was de verkiezing, uit een Lijst van veertig *Vaderlandsche Medeburgers*, van vijftiwintig *Nationaale Gekonstitueerden*, tot de zaak der onderhandelingen te *Parijs*. *Frankrijk*, naamelijk, wierdt thans aangezien en geëerbiedigd als de Beschermgod, van welken men verlossing en hulp verwagte, tegen de Pruisische magt, van welker zekere aannaderinge men, meer en meer, begon te spreken, zints de veel gerugtsmaakende gebeurtenisse, de verhinderde reize van Haare Koninklijke Hoogheid, Mevrouw de Gemaalinne van den Erftstadhouder, van *Nijmegen* na 's *Graavenhage*.

Zeer gewigtige gevolgen hadt dit voorval op de Raadsbesluiten, welke, zedert, genomen wierden. Daar uit was, onder andere, ontstaan, het Besluit der Vroedschap onzer Stad, om zijne Hoogheid *WILLEM DEN V* te schorzen in Hoogstdezelfs hoedanigheid van Stadhouders en Kapitein-Generaal der Provincie van *Holland*, met inhouding van de Jaarwedden, en andere voordeelen, aan die hooge waardigheden verknogt, en dezelve te doen dienen ten behoeve der gewapende Genootschappen.

Vreemd mag het, indierdaad, schijnen, dat, in den toestand, in welken onze Stad zich thans bevondt, zommigen den moed bezaten, om, openlijk, daar tegen aan te druischen. Dit, nothans, gebeurde, op den dertienden Augustus. Acht Sloeproeijs van een Oorlogschip, zich voorzien hebbende van eene Oranjevlag, nevens eene Kroon, wel-

welke de zelfde kleur voerde, trokken daar mede door een groot gedeelte der Stad. Doch gevorderd zijnde tot op de Vischmarkt, wierden ze ontmoet van eenen Onderschoot met zommige Dienaars van het Geregt, straks gevat en gevankelijk onder het Stadhuis gebragt.

Hemelhoog verhief de thans heerschende menigte dit bedrijf. Men meende, daar in, te vinden een nieuw bewijs voor de wettigheid van den stap, onlangs gedaan, in het afzetten van den voorgaanden Hoofdschoot, en het aanstellen van den Burger, welke thans dien gewichtigen post bediende. Bij veelen wierdt, hierom, het ontwerp wederom leevende, reeds voor eenigen tijd, vooral in de Burger-Sociëteit, gepopperd. Men was, naamelijk, niet voldaan over den tegenwoordigen Schepensbank. Uitgezonderd VAN HOGENDORP van *Hofwegen*, tweeden Voorzittenden Schepen, verschilden alle de overige Schepenen van de thans heerschende denkwijze. HOGENDORP, daarenboven, Kolonel der Schutterije, was veeltijds afwezig, om elders buiten de Stad her bevel te voeren. Hier uit ontstondt, bij veelen, een vermoeden, of, in zulk eene gesteldheid van zaaken, eene onpartijdige Regts-oeffening konde verwacht worden. Gelijk het gemeenlijk gaat, veranderde het vermoeden, bij de driftigste ijveraars, in zekerheid. Dit bragt zommigen op den inval, om, zo als zij het noemden, ook den Schepensbank te zuiveren, eenige Leden af te zetten, en andere, die meer in hunnen smaak vielen, met dien volwigigen post te bekleeden. Doch men konde het, omtrent de wijze, niet eens worden. Eenigen wilden deeze, geenen wederom andere, doch niemand allen gezamentlijk van hunne posten verlaaten hebben. Deeze tweespalt was oorzaak, dat men tot geen vast besluit kwam.

Onder dit alles was 'er, ten Stadhuize, eene zaak gaande, die uit den aart der tegenwoordige tijden onmiddelijk voortvloeide, en beschouwd wierdt als een noodzaaklijk werk, zonder 't welk de begeerde Herstelling geene plaats hebben, immers geenen vasten stand konde houden. Ik heb het oog op een nieuw Regeerings-Reglement, naar 't welk, voortaan, het Stadsbewind zou worden ingerigt. In

Hol-

Holland hadt de Stad *Haarlem* daar van het eerste voorbeeld gegeven, en het ontwerp in zo verre tot stand gebragt, dat het, weinige dagen vóór de Omwenteling, daadelijk in kracht gesteld wierdt. Te luisterrijk en streelende voor de Vrijheid, dagt men in onze Stad, was zulk een bedrijf, dan dat het elders geene navolgers zoude hebben. Yverig sloeg de Vroedschap de handen aan het werk, beramde een Plan, en bragt het, wel haast, in zulk eene orde en volkomenheid, dat 'er Gemagtigden, uit den Krijgsraad en uit de Gekonstitueerden, benoemd wierden, om, op gezette dagen, het groote Ontwerp te overzien, te beschaaven, af te neemen en bij te voegen, en 't geheel in zulk eene orde en gedaante te brengen, dat het, als een uitstaande Reglement van bewind, ten algemeenen gebrulke konde worden ingevoerd. Doch, 't geen, kort daar naa, voorviel, verschafte ander werk aan de Vroedschap, en deedt dit, nevens verscheiden andere Ontwerpen, in rook verdwijnen.

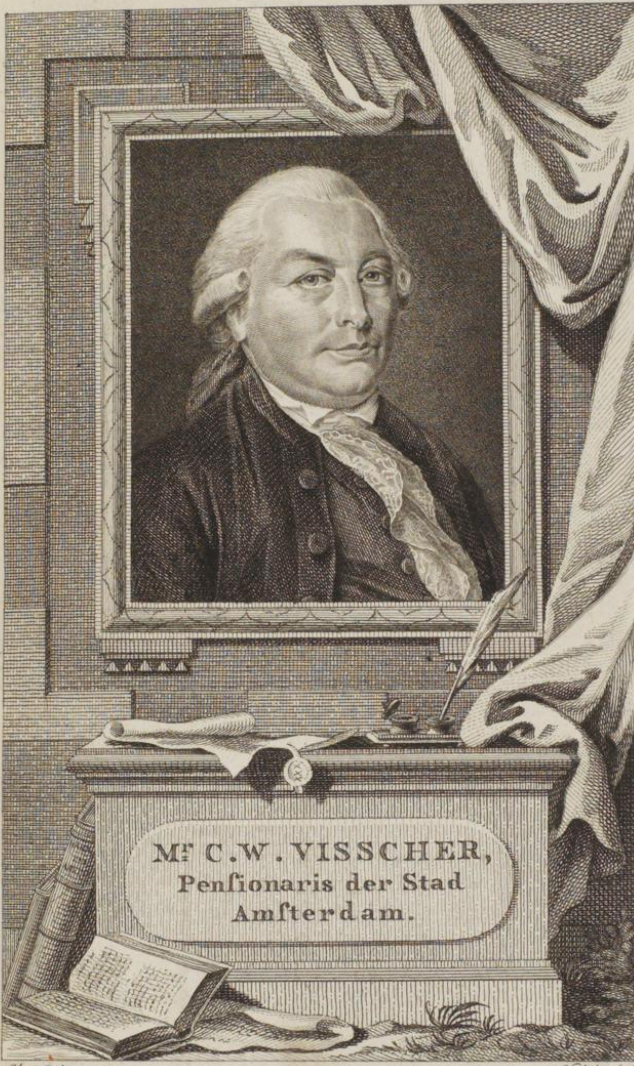
Al zints geruimen tijd hadt het gerugt gelooopen, wegens de aannadering van Pruisfische Troepen, om, aan haare Koninklijke Hoogheid, de verzogte, doch telkens geweigerde Voldoening, te bezorgen, voor den hoon, welken Hoogstdezelve meende geleeden te hebben, in 't verhinderen haarer reize na *'s Graavenge*. Doch dit gerugt vondt, bij aanhoudendheid, bij de menigte, even weinig geloof, als men, daarentegen, zich vleide met de zekere verwagting van Fransche hulptroepen, welke men elkander diets maakte bij *Civet* te zijn gelegerd. Bijkans ongelooflijk, voor de zulke, die de dingen niet eenigzins van nabij gezien hebben, zijn de wederstreevingen der dugtigste bewijzen, en, aan de andere zijde, de verzekeringen op zeer losse gronden, te deezer gelegenheid aan weerkanten gedaan. Nogthans raakten zommigen aan 't wankelen, zedert het inleveren van eene *Nota*, door den Pruisfischen Gezant, op Zondag, den negenden September, en de besluiten, ter Staatsvergaderinge, daar op genomen. In onze Stad, hoedanig ook zommigen, uitwendig, zich aanstelden, werkten de Staatsbemoeijingen zo kragtdaag, dat men ijverig de hand sloeg aan middelen ter verdediginge, also men geenzins twijfelde, in gevalle

de

de Krijgsmagt van zijne Pruisfische Majesteit iet vijandigs in den zin hadde, of *Amsterdam* zou gewisfelijk aanstoot lijdén. Behalven eene versterking van Manschap, na *Muiden* gezonden, wierden de Voorposten, bij *Diemerdam*, het *Weesper-Tolhek*, den *Duivendregtschen Brug*, te *Ouderkerk* aan den *Amstel*, *Amstelveen* en op *Halfwegen Haarlem* en *Amsterdam*, versterkt en met Batterijen voorzien, ten einde om een geweldigen aanval, en dus den toegang tot de Stad, af te weeren.

Intusfchen scheenen zommigen, in 's *Hage*, meer vertrouwen te stellen op de veiligheid van *Amsterdam*, dan van eenige andere Stad in *Holland*. Uit de raadpleegingen, aldaar gehouden, moeten wij zulks afleiden. Op Saterdag, den vijftienden September, was het Vergadering der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Van wegen onze Stad verscheen in dezelve de Burgemeester *GEELVINCK*, nevens de Pensionarissen *VAN BERCKEL* en *VAN DER GOES*. Uit naame hunner Lastgeeveren deeden deeze den voorslag, aangezien de Staatsvergadering, in 's *Hage*, niet meer veilig konde gehouden worden, om dezelve na *Amsterdam* te verleggen, en aldaar te raadpleegen op de middelen, welke ten meesten algemeenen nutte konden dienen. De Ridderfchap en eenige Steden verzetteden zich daar tegen; doch de Meerderheid bewilligde in den voorslag. Terstond naa het scheiden der Vergaderinge vertrokken *GEELVINCK* en *VAN BERCKEL*, verzeld van den Dordrechtschen Pensionaris *DE GYZELAAR*, na *Amsterdam*; blijvende *VAN DER GOES* alleen in 's *Hage*. Straks naa hunne aankomst, nog dien zelfden avond, beleiden de gemelde Afgevaardigden Vergadering der Vroedschap. Een Brief, dienende ter uitnodiginge der Staatsleden na *Amsterdam*, door dezelve opgesteld, wierdt, nog den volgenden nacht, na 's *Hage* verzonden, en, 's anderendaags, in eene buitengewoone Staatsvergaderinge, geleezen.

In afwagting der naderende komste van Hun Edele Groot Mogenden, was men, intusfchen, in onze Stad, ijverig bezig om de Raadkamer, op het Stadhuis, daar toe in gereedheid te brengen. De onderscheidene zitplaatzen waren reeds bestemd. De Afgevaardigden van *Amsterdam* zouden zittén

Mr C. W. VISSCHER,
Pensionaris der Stad
Amsterdam.

Schmitz delin.

Winkelmann sculp.

Progr. 1784.

et vijandige in
 ik aansloot hij
 na Maïden
 merdām, het
 te Onderkeri
 Haarlem en
 u, ten einde
 tot de Stad,
 neer vertou-
 m, dan van
 egingen, ab-
 op Saterdag,
 g der Staten
 ze Stad ver-
 nevens de
 Uit naam
 , aangezien
 ig konde ge-
 e verleggen
 ten meesten
 ip en eenige
 Meerderheid
 scheiden der
 roneit, ver-
 ZELAAN, na
 in 't Hoge
 ond, belei-
 Vroedichap
 den na Am-
 den volgen-
 ndags, in
 dele Groot
 ijverig be-
 in gerecht-
 ren reede
 dien zittes
 vijf

voor den toegemetzelden Schoorsteen, aan hunne regterzijde de Zuidhollandfche, aan de linkerzijde de Noordhollandfche Burgers, en, tegen over die van onze Stad, de Ridderfchap. Wel haast verspreidde zich het gerugt der ongewoone zamenkomst, en lokte, 's Maandags, eene groote menigte na den Dam; die nu, voor het Stadhuis, met eenige Stukken Geschut voorzien, en met eene vermeerdering van Manschap, uit de Schutterije, bezet wierdt. Gering, egter, was het getal der Staatsleden, welke hier verscheenen. Van hier dat men, aan de bijeenkomst, niet den naam van *Staatsvergaderinge*, maar dien van *Conferentie* gaf. De Generaal VAN RYSSSEL, Bevelhebber van het Hollandfche en Stichtfche Cordon, van het voorneemen verwittigd, en van *Naarden* herwaarts gekoomen, verscheen in deeze zamenkomst, om met de Leden te raadpleegen, over 't geen hem thans te doen stondt. Naa lang beraad, viel, eindelijk, het besluit, om de Vesting, tegen de Pruisfische magt, te verdedigen. De bijzondere bescherming, in welke de Generaal, door Hunn Edele Groot Mogende, in 's *Hage*, was genomen, wierdt thans herhaald en met nieuwen nadruk toegezeid. In de zelfde Vergadering stonden binnen twee Advokaaten, de een Sekretaris van de algemeene Vergaderinge der Genooftchappen, de andere, als Afgevaardigde der *Amsterdamsche* Geconstitueerden. De bij een gekoomene Leden begroetten zij met den titel van Edele Groot Mogende Heeren, en erkenden aldus dezelve als uitmaakende eene wettige Staatsvergadering. Naa den hoogen nood des Lands, in hartroerende bewoordingen, te hebben voorgedraagen, baden zij de Vergadering, bij al wat heilig was, „ zij zoude tog het be- „ fluur van 's Lands zaaken op zich neemen, het Land, en „ bijzonderlijk deeze Stad, als het eenig over gebleeven „ Bolwerk, beschermen; betuigende voorts, in naam hunner „ Lastgeeveren, de Vergadering, welke thans in 's *Hage* „ wierdt gehouden, niet voor wettig te erkennen, en, ge- „ volgljik, ook niet de besluiten, daar in vastgesteld, maar „ veel eer dezelve aan te zien als door dwang genomen; „ beloovende, voorts, de tegenwoordige bijeenkomst en „ Regeering, tot den laatsten druppel bloeds, te zullen hel-

DEEL I, I, pen

„ pen beschermen en ondersteunen, terwijl zij de Besluiten,
 „ hier te neemen, alleen voor wettig houden, en de Leden
 „ deezzer Vergaderinge alleen erkennen zouden als wettige
 „ Vertegenwoordigers van een vrij Volk, en als den eeni-
 „ gen Souverein.“ Zij voegden 'er nevens „ dat men moest
 „ voortgaan met zich te verdedigen; dat men, met de
 „ Burgermagt en het Krijgsvolk, welke men reeds bij de
 „ hand hadt, geholpen en ondersteund van de Franfche Le-
 „ germagt, welke men, eerstdaags, te gemoete zag, den
 „ Pruisfifchen Vijand ligtelijk zou kunnen te keer gaan.“
 Wijders gaven de twee Afgevaardigden in bedenking, „ of
 „ men, om de tegenpartij, binnen de Stad, in bedwang te
 „ houden, niet, op staanden voet, eene Afkondiging be-
 „ hoorde te doen, volgens welke allen, die *Oranje boven*
 „ zouden roepen, of met Oranjetekens versierd in het open-
 „ baar verschijnen, op heeter daad, zonder forme van Pro-
 „ ces, met den dood zouden gestraft worden.“ Het ant-
 „ woord, op deeze Aanspraak, beheilde, hoofdzakelijk „ dat
 „ de omstandigheden, in welke zich verscheiden Leden van
 „ de Afgevaardigden der aanwezig zijnde Steden bevonden,
 „ de gezamentlijke Leden der Vergaderinge hadden doen
 „ besluiten, aan de twee boven gemelde Afgevaardigden,
 „ van deeze omstandigheden kennis te geeven, en voorts
 „ dezelve onder 't oog te brengen de onmogelijkheid, zon-
 „ der naderen last hunner Principaalen, om iets te beslui-
 „ ten; doch dat men evenwel zoude tragten, deezen nade-
 „ ren last te bekoomen, en, intusschen, voortgaan met het
 „ houden van onderlinge *Conferentien*.“ De Burgers van
 onze Stad voegden 'er neven, „ dat de Agtbaare Raad ge-
 „ reed was, en bleef, om alles in 't werk te stellen, tot
 „ bewaaringe, beveiliginge en bescherminge van deeze Stad
 „ en derzelve getrouwe Burgerije.“

Terwijl de Vergadering der Staatsleden in de Raadzaale
 zat, kwam de Vroedschap bij een in Burgemeesterskamer.
 Om zich van hunnen raad te dienen, hadt men dienstig ge-
 oordeeld, VAN BERCKEL en VISSCHER, Pensionarissen der Stad,
 insgelijks te beschrijven. Doch zij verlieten, eerlang, na
 eenige woordenwisfeling, de Vergadering, dewijl Mr. MAT-

THYS

terwijl zij de Belu-
 g honden, en de Le-
 nen zonden als we-
 Volk, en als des re-
 evens „ dat met zoe-
 en; dat men, met
 velke men reeds bij
 ud van de Franche
 te gemoeve nag, de
 kunnen te keer ge-
 en in bederling, v
 e Stad, in betrag
 cene Afkoningge
 len, die Orany
 s verfiert in het
 onder forme van
 worden” Hier
 , hoofdzake-
 vercheiden Leden
 inde Steden berou-
 nderinge hadde
 elde Afgeve-
 e geeven, en
 onmogelijkheid,
 1, om het te
 ragren, deeser
 1, voortaan me
 ” De Burgen
 e Agone Ruz
 wert te fe-
 ings van deze

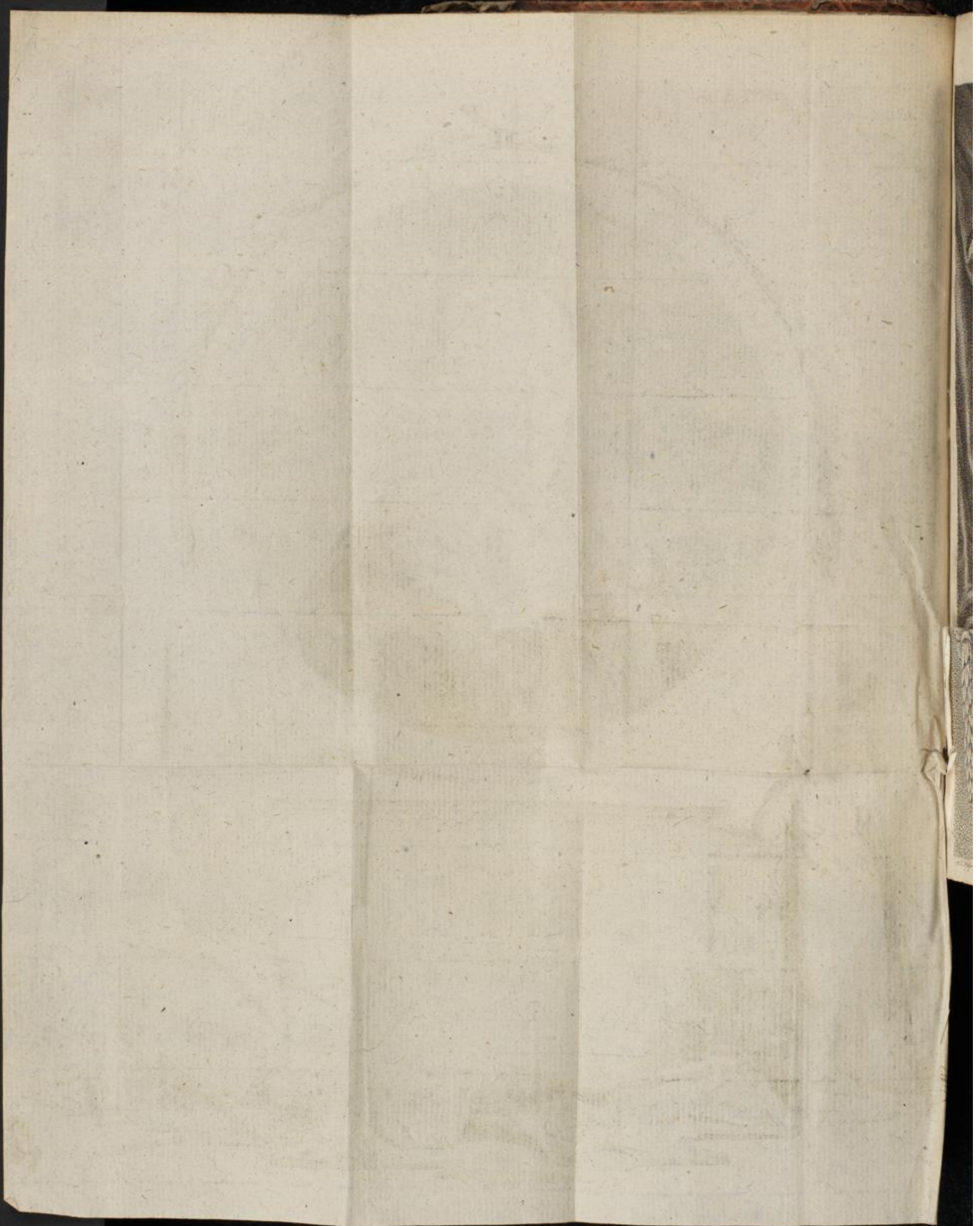
en in de
 Burgeme-
 dt met
 fican-
 lieen, v
 , dewil

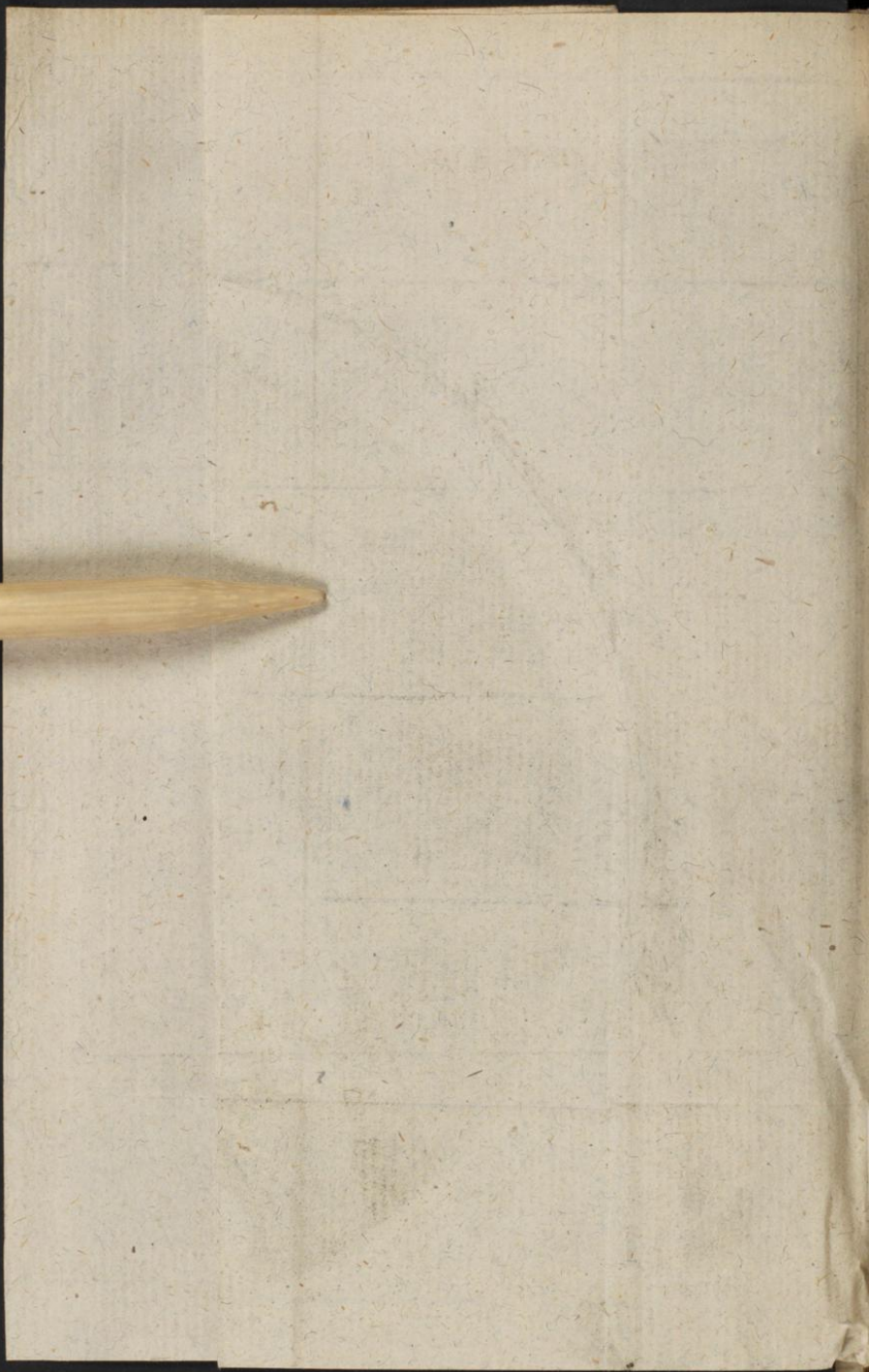

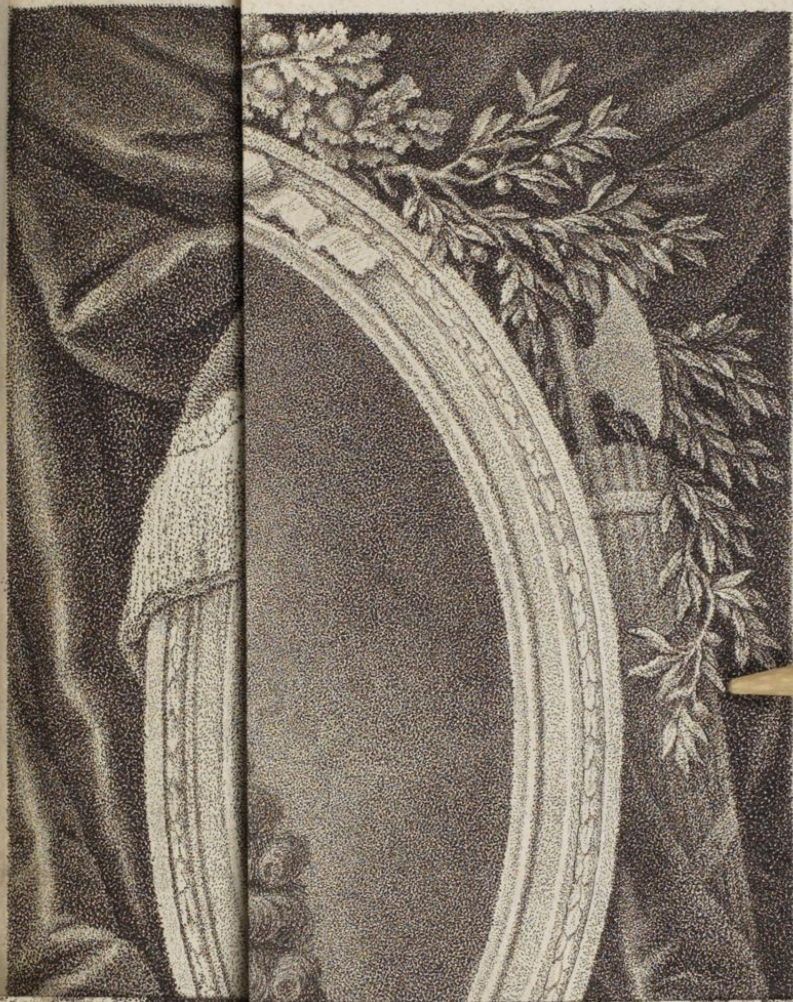

Dit gemeester HOOFT, verzekert op den 26 Februarj 1787, de Burgerij van Amsteldam, haare belangen, zelf ten koste van sijn leven, te zullen behartigen.

H F T Daniëls z.

Buerdam, enz. enz.

H. J. Platte del. et fecit.

HENRIK HOOFT Daniëls z.
 Burgemeester der stad Amsterdam, enz. enz.

THYS STRAALMAN, Oud-Schepen en Raad, weigerde, zijne stem te geeven, zo lang de Pensionarissen tegenwoordig waren, om reden dat hij dezelve, tot zitting in de Vroedschap, niet geregtigd oordeelde.

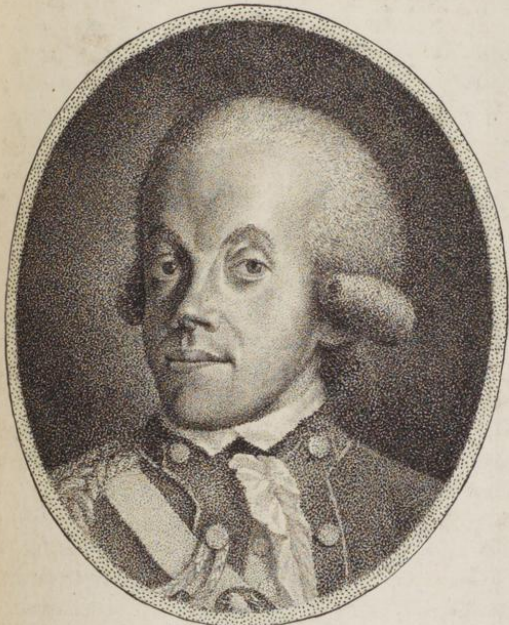
Eene bijstere ontsteltenis heerschte, onder dit alles, door de geheele Stad, na de gantsch onverwagte tijding, op Zondag, den zestienden September, wegens het verlaaten der Stad *Utrecht*, door den Rhiingraaf VAN SALM. De schrik en vervaardheid nam toe, op het zien aankoomen, in den namiddag van dien Zondag, en op eenige volgende dagen, van eene menigte Vlugtelingen, uit het Sticht, en van elders, met hunne beste tilbaare have. Handen vol werks hadt nu de Vroedschap, welke dagelijks, en zontijds meer dan eens, vergaderde, en waren de overleggingen, onder andere, voornaamelijk, daar toe ingerigt, om de inwendige rust en veiligheid te handhaaven. Van twee kanten ontstondt nu eene gegronde vreeze voor opschuddingen. Aan de eene zijde was men bedugt, dat de bewooners der Eilanden, *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en anderen, welke even eens gezind waren, door den tegenwoordigen staat der zaaken gemoedigd, het hoofd zouden opsteeken, en iet gewelddaadigs aanvangen. Aan den anderen kant voedde men een niet minder gegronden angst, dat veelen der zulken onder de Gemeente, welke der thans heerschende denkwijze waren toegedaan, ziende haare uitzigten, op herstel van zaaken, te leur loopen, tot misnoegen en woede zouden overslaan. Bij deeze twee redenen, tot vreeze voor rustverstoringe, kwam nog eene derde; zij ontstondt uit de groote menigte van Vreemdelingen, van allerlei rang, en onder deeze veelen van de laagste klasse, die in het Burgerleger of elders gediend hadden, en nu, van hulpe, toevlugt en den noodigen lijftogt ontbloot, in onze Stad eene schuilplaats kwamen zoeken.

Van twee middelen bediende men zich, om de rust te handhaaven, en de gemoederen van dus verschillende gezinthen in bedwang te houden. In zulke oorden, alwaar men voor gevaar meest bedugt was, vooral op *Kattenburg*, versterkte men de Burgerwagten, en zondt, daarenboven,

van uur tot uur, Ronden door de gantsche Stad. Verscheiden Wagtvrijen en Uitkoopers, uit aanmerking van gebrek aan manschap, en de drukte der wagtdoende Burgerije, ontzagen niet, zich mede hier toe te verledigen. Het ander middel, hoewel zwakker in zijnen aart, doch 't geer, evenwel, eene goede uitwerking deedt, was, het opwinden en versterken der gemoederen, door dezelve te streelen met de naderende komst der Fransche Krijgsmagt, om de Pruissische Troepen ten Lande uit te drijven. Door deeze behoedmiddelen, hoewel, zelf naar 't oordeel der verstandigsten, tegen 't gevaar niet opgewassen, wierdt, tot op den afloop van zaaken, midden onder den schrik en angstwekkenden toestand, alle opschudding geweerd en de algemeene rust en veiligheid gehandhaafd.

Wijd van een loopende waren, onder dit alles, de gezinthen der Burgers en Ingezeetenen der Stad, aangaande de zijde, welke men, ten opzichte der Troepen van Zijne Pruissische Majesteit, hadt te kiezen. Eenigen beweerden, men moest met den Hertog VAN BRUNSWYK, die 't bevel over dezelve voerde, in onderhandeling treden, en de best mogelijke voorwaarden tragten te bedingen, om aldus te voorkoomen de verwoestingen en onnoemelijke schaden, aan welke eene magtige Koopstad, door een geweldigen aanval, zoude worden bloot gesteld. Anderen, daarentegen, riepen dat men thans moest vol houden, en den vijand afwagten, als kennende dezelve, door den moed en de vereenigde magt der Gemeente, ligtelijk tot staan gebragt, en met schande te rug gedreeven worden. Nimmer, mischien, bevondt zich onze Stad in veeger toestand, dan geduurende het tijdsverloop, in 't welk de keuze, aangaande het te neemen besluit, onbeslist bleef. Na lang in 't midden te hebben gehangen, sloeg, eindelijk, de schaal over tot het besluit, om de Stad te verdedigen. Ondanks de bedenkingen, voor het tegengestelde gevoelen, hier en daar geopperd, hadt, veelligt, tot den Raadslag, bij de Vroedschap, daar omtrent genomen, niet weinig toegebragt, de woedende ijver van eenige Leden der Burger-Sociëteit, die, door hunnen invloed op de menigte, ligtelijk, aanleiding zouden hebben

kun-

T. C. Herzeele fecit.

T. C. VAN HERZEELE,
Majoor en Capitein
van't geele Regiment
der Amsterdamsche
Schutterij.

1787

ANSTELDEN
den door de p...
koopt, en...
franke der...
hier toe te...
in zijnen...
king de...
en, door...
nische...
te drijven...
't oordeel...
wiel, toe...
en...
gewend...
waren, co...
Inge...
opprige...
te kieren...
g van...
derhand...
te te be...
en on...
door...
Anders...
den, en...
moed...
den ge...
immer...
ad, dan...
samen...
eg in...
schel...
van de...
en dan...
Vroed...
de w...
te, die...
n...
te

kunnen geeven tot ongelegenheden, in gevalle de Raad, aan hunne denkwijze en gezintheid tegenstand hadde durven bieden. Zints dit oogenblik floeg men, meer en meer, de handen aan het werk, om de Stad in gedugten staat van tegenweer te brengen.

Hoewel de Stad van een aanzienlijken voorraad van Geschut en Krijgsbehoeften was voorzien, van wegen de menigte, egter, welke daar van, na de Buitenposten, was gevoerd, vreesde men, tot het bieden van een kloeken en hardnekkigen wederstand, daar aan gebrek te zullen hebben. Van hier dat men de toevlugt nam tot de Admiraliteit, en derzelver Magazijnen deedt openen, om den verzamelden voorraad te versterken. Veel viel hier over te doen, in eene Vergadering der Admiraliteitsleden, gehouden in den voormiddag van Zondag, den drieëntwintigsten September, en eene andere, in den namiddag van dien zelfden dag. Van het gebeurde, in de beide zamenkomsten, oordeelen wij een verslag niet ongepast, vermits hetzelfde eene voornaame beweegreden was, om de Vroedfchap te doen veranderen van besluit, ten aanzien van de verdediginge der Stad, en den grond leide tot eene onderhandeling met den Hertog van BRUNSWYK, welke, zedert, ondernomen wierdt.

De Edel Mogende Raaden, in den gemelden voormiddag vergaderd zijnde, deedt de Raad Advokaat Fyskaal VAN DER HOOP aan dezelve eenen voorslag, die, vervolgens, goed gekeurd en in een besluit wierdt veranderd. De voordragt van gemelden Fyskaal kwam, hoofdzakelijk, hier op neder: „ Uit de stappen, die, van wegen de Regeeringe deezzer Stad, gedaan wierden, door het Geschut, Ammunition en verder Oorlogstuig, van het Kollégie te vorderen, te eischen en weg te neemen, besloot hij, dat het gevaar van buiten sterk naderde, en dat alles ter verdediginge wierdt toegeleid, hoewel de Raad ter Admiraliteit geheel onbewust was, zo wel van de kragt van dat gevaar, als van de middelen, die ter afwendinge gebruikt wierden. Dat, evenwel, dit Kollégie konde aangemerkt worden als een der voornaamste Ingezetenen, daar het, in zijn Dok en Magazijnen, zulke aanzienlijke panden, en van zulke eene

uitmuntende waarde bezat, en, uit hoofde dier aangelegenheid, wel hadt mogen verwagten, eenige kennis te hebben van den staat der zaaken. Dat hij Raad en Advokaat Fiskaal, daarenboven, in ervaring was gekoomen, dat de Kollegiën van Koophandel en de aanzienlijkste Kantooenen mede niet gehoord, en dat 'er Kooplieden waren, die gaarne hun belang zouden inbrengen, doch daar omtrent beschroomd waren, uit vreeze voor persoonlijke beleediging van eenige opgezette menschen, of van vreemde Gewapenden, in grooten getale herwaarts aangekoomen. Dat hij, vervolgens, in overweeing hadt genomen, aan den Raad voor te draagen, eene Commissie te benoemen van eenige Leden uit het midden van dat Kollegie, of van hem alleen, om aan Burgemeesters voor te draagen de voornoemde bedenkingen, het belang van het Kollegie, de zorge, welke het draagen, en de bescherming, welke het aan den Koophandel moest verleenen, en daar nevens te kennen te geeven de verwondering van den Raad, dat aan denzelven niets wierdt medegedeeld van de termen van gevaar, en van de middelen ter verdediging; en tevens met nadruk te verzoeken, dat de Maatschappijen van Oosten Westindien, de Bestuurders van den *Levantschen, Muskovischen en Oosterschen* Handel, als mede de Consuls van vreemde Natien wierden opgeroepen, om hunne belangen te kunnen inbrengen, en 't gevoelen der voornaamste Kooplieden deezer Stad in te neemen." De Leden van den Raad, deezen voorslag in overweeing genomen hebbende, beslooten, den voorslag van den Raad en Advokaat Fiskaal goed te keuren; en vervolgens denzelven te verzoeken, den inhoud daar van aan Burgemeesteren voor te draagen, doch daar nevens te voegen, dat de afgifte van het Geschut en verdere Krijgsbehoefsten, door het Kollegie, ten behoeve van de Stad, door de Algemeene Staaten was afgekeurd, en Hun Edele Groot Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* bevel hadden gegeven, om 't een en ander te rug te vraagen. VAN DER HOOP, in gevolge diens Besluits, aan den Voorzittenden Burgemeester BACNER, in geschrifte, bepaaing van tijd en plaatzte verzogt heb-

C. DE GYSELAAR.

Dit 's 't beeld van braaven GYSELAAR,

*Partyschap gaf hem in de hand van een' veruër ;
 Doch, daar hy zig der deugd en vryheid had geheiligd ,
 Heeft God zyn dierbaar hoofd in het gevaar beveiligd .*

CHETS en
genou

H

J. Schyff. delin.

Steen Vinkeleny sculp. 1794

GEVAERTS en de GYZELAAR, door MOURAND tegen-
gehouden by de Stadhouders Poort.

H

M
HAA

H E T
M I S L U K T E
H A A G S C H E O P R O E R

Van den 17^{den} Maart 1786

habende,
Admiraliteit
een ware
vens den
roee Pen
tijden ne
derzaren
der beder
voegd, d
gela volg
" telen v
" om in
" den R
" die, en
dat voort
boord, h
de Vroeg
avond ve
en oorvit
van den
der de R
tuit in o
ten, 's a
tog van
geene vij
plaats be
Niet e
men. B
Regeert
in geene
zandem
cietit,
nis gefe
aan 't v
anderen
in de
fien, in
wiedt,

hebbende, om eene Commissie, van wegen den Raad ter Admiraliteit, bij Burgemeesteren af te leggen, wierdt tegen één ure op het Stadhuis bestemd. Hij vondt aldaar, nevens den gemelden, den Burgemeester GEELVINCK en de twee Pensionarissen VAN BERCKEL en VISSCHER. Nog dien zelfden namiddag deedt VAN DER HOOP verslag van zijn wervervaren, hoofdzakelijk behelzende, dat hij, naa voordragt der bedenkingen, boven vermeld, daar nevens hadt gevoegd, dat de Agtbaare Vroedschap, de geopperde maatregelen volgende, „ zoude beantwoorden aan de waare beginselen van Regeeringe in deeze Republiek, medebrengende „ om in te neemen de bedenkingen en aanmerkingen van „ den *Rijkdom der Stad*, hetwelk zekerlijk is de Commercie, en de Ingezetenen, welke denzelven drijven;” en dat voorts Burgemeesteren, deezen voordragt hebbende gehoord, hadden aangenomen, daar van kennis te geeven aan de Vroedschap, en ’er over te zullen raadpleegen. In den avond van dien zelfden Zondag vergaderde de Vroedschap, en ontving, naa het scheiden van dezelve, VAN DER HOOP, van den Burgemeester GEELVINCK, een briefje, inhoudende dat de Raad, den voordragt van het Kollegie ter Admiraliteit in overweeging hebbende genomen, daar op hadt beslooten, ’s anderendaags eene Commissie te zenden aan den Hertog VAN BRUNSWYK, en zich, intusfchen, vleide, dat ’er geene vijandlijkheden of nadere aantogt van Troepen zouden plaats hebben.

Niet even eens wierdt dat besluit der Vroedschap opgenomen. Bij een *Declaratoir*, onlangs uitgegeeven, hadt de Regeering verklaard, zonder medeweten der Burgerije zich in geene onderhandeling te zullen inlaaten. Luidkeels verzetteden zich hier om veele Leden, vooral der Burger-Sociëteit, tegen den genomen raadslag, als buiten hunne kennis geschied. Eene korte wijl bragt zulks de Vroedschap aan ’t wankelen, ja, deedt dezelve geheel van besluit veranderen; ’t welk, egter, wederom een anderen keer, nam, in de namiddagsvergadering van Maandag den vierëntwintigsten, in welke het stuk van nieuws geopperd, en vastgesteld wierdt, het gevoelen van den Krijgsraad in te neemen.

Hier vervoegde zich de Hoofdofficier CORNELIS VAN DER HOOP *Cijsbertsz*, ontvouwde aldaar breedvoerig den toestand der Stad, drong het besluit der Vroedschap ter onderhandeling ijverig aan, en verzogt daar op het gevoelen der Leden. De meesten van deeze verklaarden zich voor eene Onderhandeling, mids 'er de Schutterij in bewilligde; die, kort daar op, insgelijks de toestemming gaf.

't Was nu inzonderheid te doen, de Gemagtigden te be-
noemen, ter volvoeringe van den gewigtigen last bij den
Hertog VAN BRUNSWYK. De keuze viel eindelijk op BALTHA-
SAR ELIAS ABBEMA en JOHAN GOLL VAN FRANKENSTEIN, den
eersten, Lid van het Defensieweezen, en beiden Leden van
den Raad; voorts, op GALE ISAAC GALES en JAKOB LUDEN
Hendriksz, den eersten Gelastigde van den Krijgsraad, den
anderen van de Gekonstitueerden. Zij vertrokken op Dings-
dag avond, en hadden, 's anderendaags, gehoor bij den Her-
tog, te *Leimuiden*, alwaar thans het Hoofdkwartier wierdt
gehouden. Hun Last behelsde, hoofdzakelijk, eene veront-
schuldiging van de verhinderde reize van Haare Koninklijke
Hoogheid, als geschied om betekende redenen van noodzaak-
lijkheid; een verzoek om niets vijandijks tegen *Amsterdam*
te onderneemen, en van dit alles kennis te willen geeven aan
zijne Pruisische Majesteit. Het antwoord hier op behelsde,
voornaamelijk, eenen aandrang op de Regeering van *Amster-
dam*, om zich te schikken naar het gevoelen der Staatsver-
gaderinge in 's *Hage*, bij welke al het beslotene, zints ge-
ruimen tijd, voor nietig en kragteloos verklaard, en de Prins
Erftadhouder, in de uitoefening van deszelfs hooge waar-
digheden, volkomen was hersteld. Naa lang over en weder-
sprekens, verbonden zich de Afgevaardigden, zich beroepen-
de op de bepaaldheid van hunnen Last om verder te kun-
nen gaan, aan den Raad voor te draagen, bij wijze van
Satisfactie, aan Haare Koninklijke Hoogheid eene Misfivete
zenden, in welke men zich bereidvaardig toonde, voor zo
veel in de verhinderde reize iet onbehoorlijks mogt hebben
plaats gehad, daar voor eene gepaste voldoening te geeven,
mids men, van den anderen kant, afzag van alle vervolging
der zodanigen, welke in de bewuste zaak gemengd geweest

FRANÇOIS BEELDSNYDER G.Z.

Ritmeeſter van de eerſte Compagnie
der Amſterdamsche Vrywillige
Burger Cavalerie

1787.

in van der
den vuchard
ondersteu-
elen der Lo-
voor een
Wijde; die,

gden te bo-
ast bij den
op dactua-
stren, den
Leden van
inon loren
strand, des
op Dings-
den Her-
rier wiesd
ne veron-
Coninklijke
moedzaak-
Amsterdam
even an
beheide,
n Amster-
Stamver-
zins ge-
de Prin-
ge wan-
n weder-
erespon-
re kin-
tje van
sive te
voor zo
behoen
geven,
volging
geween
wi*

...res. Over
...gen, doch v
...navigien de
...en worden,
...nleede, een
...en Hertog e
...en. De Ge
...gen, en meer
...ans te rug
...stap, sints
...enbouwing d
...vee Gelvstig
...nlijke Hoo
...gen. De ken
...voor en den
...rijg na de
...ich op weg
...nreus bij d
...braten, een
...wete, voor
...schoor leide,
...Hoogheid dro
...nelling der
...overige Staats
...de reeds mee
...en de bevelen
...den worden
...Vredelchap,
...gen, die vast
...en wel als
...Op Zondag
...Hertog schrit
...geteldigt hi
...Sind, te vol
...Een diep
...Hertogen
...in den vroeg
...geteuten w

waren. Over deezzen voorflag toonde de Hertog zijn genoeg, doch voegde 'er nevens zijnen wensch, dat de Afgevaardigden der Stad ten spoedigste na 's *Hage* mogten gezonden worden, tot het geeven van de gevraagde voldoeninge; zullende, ten dien einde, de stilstand van wapenen, tusfchen den Hertog en de Stad geflooten, eenigen tijd verlengd worden. De Gelastigden, die bij den Hertog beleefd ontvingen, en meer dan eens ter maaltijd onthaald waren, keerden thans te rug na de Stad. In eene Vergadering der Vroedschap, ftraks daar naa gehouden, nam men het besluit, overeenkomstig der affpraake met den Hertog VAN BRUNSWYK, twee Gelastigden te zenden na 's *Hage*, om bij Haare Koninklijke Hoogheid een bezoek van pligtleeginge af te leggen. De keuze viel op den Burgemeester NICOLAAS GEELVINCK en den Raad MATTHYS TEMMINCK. Zij vertrokken op Vrijdag na den middag, ten zelfden tijde als ABBEMA en GOLL zich op weg begaven na het Dorp *Lisse*, om zich van nieuws bij den Hertog te vervoegen. Beide Bezendingen kwamen, eerlang, te rug, Antwoorden medebrengeude, welke, voor *Amsterdam*, 't en zij men het hoofd in den fchoot leide, niet veel heils voorfpelden. Haare Koninklijke Hoogheid drong op de geëifchte voldoening, en op de toetreeding der Stad tot de reeds genomene besluiten bij de overige Staatsleden. De Hertog, van zijnen kant, bleef bij de reeds meermaalen gedaane betuigingen van afhankelijkheid van de bevelen, hem gegeeven, of die hem vervolgens zouden worden toegezonden. Nog ééne pooging deedt de Vroedschap, om den verderen optogt der Pruisfifche Troepen, die vast de Stad digter naderden, af te wenden. Doch, zo wel als de voorgaanden, deedt ook deezze geene baate. Op Zondag namiddag, den dertigften September, zondt de Hertog fchriftelijk berigt, dat hij den Wapenftilstand voor geëindigd hielt, en verpligt was, zijnen Last, tegen de Stad, te volvoeren.

Een diep geheim bleef, intusfchen, dit fchrijven, en 's Hertogen voorneemen, tot 's anderendaags, wanneer het, in den vroegen morgen, ten vijf ure, aan Burgers en Ingezetenen wierdt aangekondigd, door een fchrikwekkend

balderen van grof gefchut. Vol angst, en onzeker aangaande de bedoeling en uitwerking, sprong elk van zijne Legerfede. Wel haast verspreide zich het gerugt, dat alle de Voorposten der Stad, door de Pruisfische Troepen, gelijkelijc waren aangevallen. Dit baarde vreeze en bekommering, die, bij veelen, schier tot wanhoop klom, zints men vernomen hadt, dat eenige Pruisfische manschap, van *Aalsmeer*, over 't Haarlemmermeir gestoken, te *Osdorp* geland, en voorts meester was geworden van den Post bij Halfwegen *Haarlem* en *Amsterdam*. Het schieten duurde tot 's voormiddags ten negen uure, toen men ontwaar wierdt, dat, ondanks den kloeken tegenstand der Amsterdamsche Burgers, alle de Voorposten reeds in de Pruisfische magt waren. Verlegenheid, wanhoop, woede, eene zekere maato van blijdschap, zodanig waren de aandoeningen, welke, naar ieders gezintheit en denkwijze, de gemoederen, onder en naa het gevegt, in beweging hielden. Gelukkig bleef de Stad inwendig zonder opschudding; niet weinig hielp daar toe, het uitzenden van geduurige Ronden door de gantsche Stad.

Onder de benaauwende vreeze van Burgers en Ingezetenen, voor het aanstaande lot, welk hun zelven en der gantsche Stad boven 't hoofd hing, liep de gedugte Maandag ten avond. Intusfchen waren nogmaals drie Gelastigden na 's *Hoge* gezonden, om, op zekere voorwaarden, in onderhandeling te treden, en te beproeven, of het gefchil konde worden bijgeleid. De Artikelen, welke zij moesten voordraagen, en over welke zij, met Afgevaardigden van Hun Ed. Gr. Mogende, vervolgens handelden, waren, hoofdzaklijk: Een behoorlijke invloed des volks; het behouden der Schutterije van haare Wapenen, en der Regeeringe en Amptenaaren van hunne waardigheden en posten; bewijding der Stad voor Bezetting en Inkwartiering; en het niet afkondigen der Publikatie wegens het draagen van Oranjevertierfelen. Het bescheid, welk de Afgevaardigden te rug bragten, was niet zeer voordeelig. De Vroedschap leidde 'er uit af, dat haar geene andere keuze wierdt gelaaten, dan te buigen, of de Stad bloot te stel-

ABRAHAM VALENTYN.
 Capitein van't oranje Regiment
 der Amsterdamsche
 Schutterij wijk 18.
 1787

re aange-
 ijne Lege-
 ra alle de
 , gelijke
 bekomme-
 zins men
 van de
 geind,
 Hiltre-
 wurde nu
 r wiert,
 rdmichte
 che mag
 ere man
 welke,
 , onder
 sig bleef
 sig bleef
 door de
 ngezeten-
 en de
 Nieuw-
 telening-
 vanden,
 het ge-
 like zij
 aardig-
 holden,
 volke;
 en der
 en en
 verrie-
 s het
 e Af-
 eelig,
 ndere
 ot te
 blef.

stellen aan het onmiddelijk onberekenbaar geweld der Pruisische Legermagt, welke men moest verwagten, in gevalle van meerderen tegenstand, spoedig, als een verklaarden vijand, binnen de wallen te zullen zien verschijnen.

Dit alles bewoog de Vroedschap, dewijl alle verdere tegenstand geene andere dan zeer verderflijke uitwerksels kon voortbrengen, toe te geeven, en zich te gedraagen naar de besluiten, reeds in de voorgaande week, ter Staatsvergaderinge genomen. Nogthans ging men niet over tot het doen van deezen stap, zonder alvorens de Burgerij, op den derden October, in de Kerken te hebben opgeroepen, om te verneemen, of dezelve genegen ware om af te zien van de gemelde Artikelen, en alzo te berusten in de voorwaarden, welke men van de Stad geëischt hadt. Uit vreeze gaven veelen de toestemming. Doch anderen bleeven even onverzettelyk. Men riep nog al, om het uiterste te waagen. Zelf vondt men er, die, even als voorheen, het middel van doorsteeken van Dyken en Dammen wilden te baate neemen, en alzo de groote Overstroming in 't werk stellen over de Landen, van welke een goed gedeelte, rondom de Stad, door binnenlandsche Overstroming, reeds onder water was gezet. In deezen tweespalt der gemoederen voegde zich de Regeering bij de eerstgenoemden, als zijnde dezelve, haars oordeels, best beraaden voor het algemeene welzijn. Om evenwel niet onverhoeds dien stap te doen, en zonder eenig medeweeten der Burgerije, wierdt, nog in den avond van den derden October, eene Afkondiging gedaan, en vervolgens, onder den naam van Declaratoir, in verscheiden oorden der Stad aangeplakt. Te merkwaardig is dit Geschrift, dan dat wij diens inhoud hier niet zouden mededeelen. Van woord tot woord luidde het aldus:

„Burgemeesteren en Raaden der Stad *Amsterdam*, vinden zich verplicht aan de goede Burgerije te declareeren, dat zij altijd volgens hun geweeten ten meesten nutte van het lieve Vaderland, in 't algemeen, en van deeze Stad en Burgerij in 't bijzonder, hebben getracht te handelen, en dat als nog, in de tegenswoordige omstandigheden, het welzijn van de Stad en derzelve Ingezetenen bij hen zwaarder weegt

weegt dan hun eigen leven, of het behouden van hunne Eerampten en Bezittingen.

„ Dat zij, daar Hun de dringende en hooge nood, en de korte tijd van beraad, die hun slegts vergund was, niet hadt toegelaaten, dit volledig ter kennisse van de Burgerij te brengen, uit dien hoofde, en om deeze goede Stad voor zwaarder en zeker boven 't hoofd hangende onheilen en rampen te beveiligen, zich genoodzaakt hadden gevonden, de eischten van de overige Leden van *Holland* te moeten inwilligen, met last aan de Stads Gedeputeerden, om al het geëischte, indien het niet anders zijn konde, toe te staan, zelfs het ontslag der aangestelde Regenten; liever dan te waagen dat de Stad en Burgerij, behalven de reeds geleedene en verduurde rampen, eenige schade zoude lijden, en, naa die schade geleeden te hebben, nog daar en boven gedwongen zoude worden, om die zelfde eischten, en mischien nog zwaardere, toe te moeten staan. Zij beuigen voor een Alweetend God, en op den Eed, dien zij bij den aanvang hunner bedieninge gedaan hebben, hier mede niet anders te hebben beoogd dan de voorkooming van de allergeedugstte en onherstelbaare omkeering van deeze Stad.

„ Terwijl zij, daar men al 't overige heeft moeten toegeeven, ten minsten dit nog tragten en hoopen te zullen behouden, dat de Rust en Veiligheid in deeze Volkrijke Stad ongeschonden bewaard blijve; waar toe zij vertrouwen dat de braave Burgerij, welke daar toe tot nu toe, zulke loffelijke pogingen met een onvermoeide ijver heeft aangewend, die zelve pogingen en ijver zal blijven aanwenden, tot bevordering en behoud van de rust in deeze Stad, ten einde een ieder, hij zij wie hij zij, voor alle geweld en overlast te beveiligen.”

Actum den 3 October 1787.

In kennisse van mij

(was get.)

H. N. HASSELAAR.
Secretaris.

Reeds

Y. VAN HAMELSVELD.

*Al wie bataaffche vryheid mint ,
 Baschouw' met verbied dez' haar steeds getrouwen vrynd ,
 Een zoon der Dugd, een letterheld ,
 Die allen roem verdient, den grooten HAMELSVELD .*

Reeds 's daags na de uitgave van dit *Declaratoir*, 't welk zo veel was als eene aankondiging van het aanstaande toetreden in de maatregels, ten voordeele van den Prins, maakte men daar mede eenen aanvang. De Vroedschap, op den vierden, eens en andermaal, vergaderd, beraamde wel eenige voorslagen aan den Hertog van BRUNSWYK, die thans het Hoofdkwartier hadt verplaatst in de nabuurschap der Stad, aan het begin van den Amstelveenschen Weg, om zijne Hoogheid te verzoeken, dat, uit hoofde van den eigenartigen toestand deezer Koopstad, dezelve met geen Pruisfisch Krijgsvolk mogt belast worden. Doch zij nam tevens besluiten, dienende om de stemme, welke nu zo lang en luiddruftig zich hadt doen hooren, tot zwijgen te brengen. Hier toe behoorde het verbieden van de *Nederlandsche*, de *Oprechte Nederlandsche* en de *Vaderlandsche Courant*, den *Politieken Kruijer* en den *Spectator met den Brill*: Tijdschriften, van welke men zich al lang en inzonderheid hadt bediend, om de gemeente op te zetten, en de gevoelens, welke, zints eenigen tijd, geheerscht hadden, te verspreiden en aanneemelijk te maaken.

Onder de punten, welke tot nog toe in geschil stonden, tuschen Hun Ed. Gr. Mogenden en de Regeering deezer Stad, was het doen afkondigen van twee Publikatiën. De eene behelsde eene intrekking van het verbod tegen het draagen van Oranjeversierfelen; de andere, een verbod van tegenstand te bieden aan de Troepen van Zijne Koninklijke Majesteit van Pruisen. Uit vreeze voor onaangename gevolgen en gevaarlijke opschuddingen, hadt de Vroedschap derzelve afkondiging en aanplakking, tot nog toe, volstandig tegengehouden. Intusschen verspreide zich, op den bovengemelden dag, een gerugt door de Stad, dat, ondanks het verbod daar tegen, de aanplakking der bedoelde Publikatiën met 'er daad geschied was op 's Lands Werf, waar van het Werkvolk, dikmaals, doorslaande blijken hadt vertoond van genegenheid voor 't Huis van Oranje. Zo veel geloofs vondt dit gerugt, dat Burgemeesters en Raaden dienstig oordeelden, uit hoofde der heillooze gevolgen, welke, uit zulk een bedrijf, zouden kunnen ontstaan, aan de

de Edel Mogenden Raaden ter Admiraliteit schriftelijk te verzoeken, aangaande de gemelde aanplakking, de noodige narigten in te neemen, de geenen, welke daar in de hand hadden gehad, tot hunnen pligt te brengen, en voorts naauwkeurige zorge te draagen, dat de aangeplakte Stukken, met alles, 't geen tot oneenigheden aanleiding zoude kunnen geeven, dadelijk wierden weggenomen. Een ander antwoord volgde, in 't eerst, op dit schrijven, dan een verzoek, dat de Perfoonen, welke aan Hun Ed. Gr. Agtbaarheden het gemelde gerugt hadden aangebragt, mogten genoemd worden. Doch in den namiddag lieten Hun Ed. Mogende weeten, dat, op gevorderd en ingekoomen berigt van verscheiden Bevelhebbers van 's Lands Werf, naa gedaan onderzoek, hun niet was gebleeken, dat ergens dusdanig eene aanplakking was geschied. Op de zelfde lijst schreeven hierom veelen dit gerugt met een ander, 't welk insgelijks dezer dagen liep, volgens 't welk Zijner Pruisische Majesteit en den Hertoge VAN BRUNSWYK eene groote somme gelds was aangeboden, indien men mogt bevrijd blijven van bewilliging en instemminge met de Staatsbesluiten, zedert den achttienden September genomen, en van de vernietiginge van 't geen, zedert den zevenëntwigtigsten Februarij des tegenwoordigen Jaars, zo aangaande de Stads- als Regeeringszaaken, alhier verrigt was.

Zints de ingekoomene tijding, dat de Afgevaardigden der Stad in alle de eischen, zo van 's Lands Staaten als van Haare Koninklijke Hoogheid, hadden bewilligd, begonnen zich, van lieverlede, de zaaken te schikken en tot de aloude gedaante weder te keeren. Zommigen der afgezette Raaden keerden weder ten Stadhuize, gelijk ook de beide Burgemeesters DEDEL en BEELS, zo wel als de Hoofdofficier WILLEM CORNELIS BAKKER.

Zints de Pruisische Troepen, etlijke dagen, op eenigen afstand van de Stad gebleeven, en alleenlijk langs den Overtoomfchen weg ingekwartierd geweest waren, begon men zich te vleien, dat zij geenen voet binnen *Amsterdam* zouden zetten. Doch men veranderde van gedagten, naa dat de Hertog, op Dingsdag, den negenden October, aan de

Bur.

lijck te
oedige
hand
vooru
kken,
unnen
r au
a vet
tbea
a ge
M.
a van
a oo
eene
hien
die
elheit
gecht
be
der
ge
re
ge
der
van
ren
de
de
ur
ief
en
de
en
u
er
de
r

JONCKHE: N.V. FOREEST.

*In Horen's Raadzaal sprak de Burgervriend FOREEST ,
Voor 't recht des volks, dat hem steeds heilig is geweest ;
Beschouw hem in zyn beeld , Bataafsche Patriot !
Volg zyne deugd op Aard, zo volgt gy hem by God .*

Burgemeesteren eenen Brief hadt gezonden, bij welken zijne Doorluchtige Hoogheid van Burgemeesters en Raaden eischte de overgave van de Leidfche Poort, als moerende dienen tot een middel om verzekerd te zijn van de ontwapeninge der Auxiliairen en Vrijwilligers, die zich binnen de Stad onthielden. De Vroedschap, deezen eisch verstaan hebbende, benoemde straks drie Gemagtigden, om, 's anderendaags, zich bij den Hertog te vervoegen, en met denzelven eene Capitulatie of Verdrag te sluiten. Naauwlijks was dit geschied, of de Leidfche Poort wierdt bezet, door honderdvijftig Man Pruisfische Troepen, behalven twintig Jaegers en even zo veele Huzaaren; wordende, bovendien, twee Stukken Geschut op het Plein binnen de Poort geplaatst. Elf Batalijons, het Regiment van den Generaal Graave van KALKREUTH, de Jaegers te voet, benevens alle de Huzaaren, wierden, vervolgens, in den omtrek der Stad, hier en daar ingekwartierd.

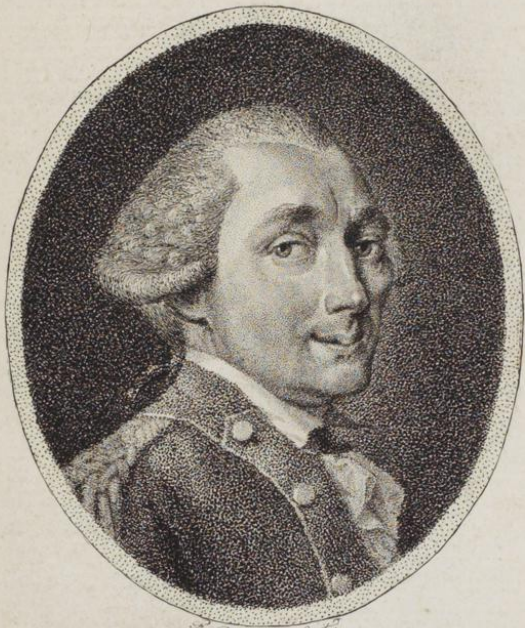
Ten zelfden dage ontving men hier eene Lijst van Regeeringsleden en Amptenaaren, welke als *Fauteurs en Uitwerkers van het Attentat tegen Hoogstderzelve Persoon begaan*, Haare Koninklijke Hoogheid hadt begeerd, dat „van haar Hof voor altoos verwijderd zouden blijven, en „van alle Posten van Regeeringe en Bewind voor altoos „zouden ontzet worden.” Van de zeventien Persoonen, op deeze Lijst aangefchreeven, behoorde een zestal in onze Stad. Zij waren ADRIANUS POMPEJUS VAN LEYDEN, BALTHASAR ELIAS ABBEMA, LODEWYK HOVY *de Jonge*, Mr. JAN BERND BICKER, allen Raaden in de Vroedschap en Leden van 't Amsterdamsche Defensieweezen; nevens Mr. ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERKEL en Mr. KAREL WOUTER VIESCHER, Pensionarissen der Stad. Daarenboven wierden nu verscheiden Plakaaten afgekondigd, van wegen 's Lands Staaten, behelzende eene intrekking van het verbod om Oranjeverfierfels te draagen, een bevel om geen en tegenstand te bieden aan de Pruisfische Troepen, eene vernietiging van alle *Genootschappen van Wapenhandel*, en eene Amnestie voor allen, die, ter zaake van het Huis van Oranje, zich aan eenige oproerige bewegingen hadden schuldig

ge-

gemaakt, en uit dien hoofde gevangen of gebannen waren. Bij dit alles voegden die van den Geregte eene *Waarfchouwing*, bij welke een eigelijk ernstig vermaand wierdt, in de tegenwoordige omstandigheden, zich stil en vreedzaam te gedraagen, en aangeraaden, voor eenigen tijd, zich te voorzien van het thans algemeen gedraagen wordende Oranjelint, of eenige tekens, in welke die kleur voorkomt; voorts geen overlast te doen aan de Pruisfische Troepen; met geen bloot geweer of gelaaden Snaphaan langs de Straat te gaan, en niemand, over 't al of niet draagen van Oranje, eenig leed te doen: alles met bijvoeging van bedreiginge van Lijf- of Leevenstraffe, naar vereisch van omstandigheden. Nauwlijks waren deeze Afkondigingen geschied, of de menigte, in grooten getale, op den Dam, voor het Stadhuis vergaderd, julchte dezelve toe, door het wuiven met de hoeden, en het roepen van *Oranje boven!* Ook zag men, wel haast, van den Toren van het Stadhuis, de Oranjevlag waaien, 't welk langer dan een jaar geduurd heeft; als mede de Prinsevlag van het Huis der Oostindische Maatschappije en van derzelve Werf, gelijk ook van de Lands Werf, de Vischmarkt, en op veele andere plaatzen.

Met dit alles, en ondanks de boven gemelde Waarfchouwingen, vernam men, van tijd tot tijd, dat, in verscheiden oorden der Stad, daadlijkheden gepleegd wierden, wegens het draagen van Oranjeversierfelen. Naar gelange het meerendeel der bewooneren van deeze of geene Wijk of Buurt den eenen of den anderen aanhang was toegedaan, wierdt de eene aangerand, zomtjids mishandeld, om dat hij met die kleur was uitgestreeken, de andere, daarentegen, om dat hij 'er niet van voorzien was. Van hier dat die van den Geregte geraaden vonden, de Waarfchouwing, wegens het draagen van Oranje, eerlang te vernieuwen.

Een in 't oog loopend bewijs van de wispeltuigheid des volks bespeurde men op den Dam, ter gelegenheid der verschijninge van DEDEL ten Stadhuize, om, van nieuws, zitting te neemen in de hoedanigheid van Burgemeester. Hoorde men, voormaals, bij het aankoomen en aftreeden van den Burgemeester HOFFT, een luid-geschal van *Vivat Vader Hooff!*

J. J. Schipper fecit.

GEORGE HENDRIK DE WILDE
 Luytenant Collonel van't witte
 Regiment, en Capitein van wijk
 19 der Amsterdamsche
 Schutterij.

1787

n waret,
 rouwing,
 te tegen
 gedro
 voorzien
 elint, of
 ons ge
 met geen
 te gan,
 e, eenig
 van Lijf
 Nauw.
 menige,
 is verge
 hoeden,
 el haer,
 aien, t
 Prin
 en van
 Visch

erfclou
 cheiden
 wegen
 meer
 f Bour
 wierdt
 et die
 ar hij
 regte
 ager

der
 ver
 die
 Hoo
 van
 Vader
 looff!

Hooft! en, daarentegen, den eerstgenoemden, een verfmattend *Hoeden op!* toeduwen, de kans was nu gekeerd. **DEDEL**, op Vrijdag, den twaalfden October, van het Stadhuis in zijne Koets willende treden, vondt dezelve, intusfchen, met Oranjeversierfelen rijklijk opgeschikt; alle 't welk, egter, de kloekmoedige Burgemeester, met veel bedaardheids, aan zijnen Knecht beval weg te neemen. Nu wilde het Gemeen de paarden uitspannen en het Rijtuig voorttrekken. Met veele moeite belette zulks de Koetzier; doch kon evenwel niet verhinderen, dat men een lang touw aan den Disfelboom bondt, en dus den Paarden de moeite van het trekken merkelyk verligte. Onder het aanhoudend gejuig van *Vivat Oranje! Vivat Burgemeester Dedel!* verzelde de menigte het Rijtuig, eerst na de Wooning, en voorts na den Stal des Burgemeesters.

Om den aftogt der Pruisfische Troepen, welke nu, nacht en dag, de Leidfche Poort bezet hielden, te verhaasten, naardien derzelve onderhoud, dagelijks, aan Stads Kasfe op eene aanmerkelijke fomme kwam te staan, hadden Burgemeesters en Raaden, bij Hun Edele Groot Mogenden, aanzoek gedaan om een zeker getal Manschap Troepen van den Staat, om Bezetting te houden binnen de Stad. In voldoening hier van, zag men, eerlang, binnen trekken het Regiment *Guardes te Paard* van Hun Ed. Gr. Mogende de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, voorts het eerste Regiment van *Oranje en Nassau*, onder bevel van den Generaal Majoor VAN DOPH, en eindelijk het Regiment Zwitzers van den Generaal Majoor MAY. **DEDEL**, als Voorzittend Burgemeester, nam, even buiten de Haarlemmer Poort, het Krijgsvolk in den eed, 't welk, onder een onbeschrijflijk geroep van *Hoezee! Vivat Oranje!* binnen trok, en in Kerken en andere Openbaare Gebouwen wierdt ingekwartierd; tot dat men, voor hetzelfde, bij de Utrechtsche Poort en in de Plantaadje, bekwaame houten wooningen hadde opgeslagen.

Geenzins in den smaak van den Krijgsraad viel, ondertusfchen, dit verzoek om Bezetting van Staatfche Troepen binnen de Stad. Dit kan blijken uit een Besluit, genomen in

eene Vergaderinge, gehouden in den Doele, op den zelfden dag, als de Manfchap zoude binnen trekken. De Voorzittende Burgemeester DEDEL, 's daags te vooren, in den laatsten avond, van het verzoek des Raads, en van de aanstaande komst der Staatfche Krijgsmagt, kennis gegeven hebbende aan de Kolonellen, gaven deeze daar van berigt aan de overige Bevelhebbers der Schutterije, in allerijl door hen bij een geroepen. De Krijgsraad, zo veel de korthed des tijds toeliet, de zaak overwoogen hebbende, kwam tot het besluit „ten einde om zich bij de gewapende Burgerij (bij welke deeze zaak eene groote fenfatie zoude veroorzaaken) te kunnen verantwoorden, aan Burgemeesteren te remonftreren, dat de Leden van den Krijgsraad (falvo meliori) van oordeel waren, dat het inneemen van Militie, om redenen, zo als thans gefchiedt, ftrijdig is tegen de Satisfactie van den Jaare 1578, den afstand van die Satisfactie van den Jaare 1581, en de Refolutie van hun Ed. Gr. Mogenden van den dertienden Maart 1588.”

Menigvuldige blijken van vreugde vernam men nu, dag aan dag, onder de aanhangers van het Huis van Oranje, vooral onder de zogenaamde Bijtjes, over de voorgevallene Omwenteling, zo door het oprigten van onnoemelijke Eereboogen, op de drie Eilanden *Kattenburg*, *Wittenburg* en *Oostenburg*, en in andere oorden der Stad, gelijk ook voor de huizen van eenige Regenten; als ook door staatelijke optogten, onder het zingen van zekere Liedtjes, ter eere der Staaten, van den Prinse en deszelfs Gezin, den Koning van Pruiffen, den Hertoge van BRUNSWYK en de Regeeringe der Stad. Anderen, daarentegen, welke nu het onderspit delfden, vonden goed, zich van hier te verwijderen. Talrijk was de toeloop, ten huize van den Franschen Konful LIONCOURT, om Fransche Paspoorten, vooral van Leden van Gewapende Genootfchappen, om, daar van voorzien, te gereeder te kunnen aangenomen worden in dienst van Frankrijk. De zamenloop voor eenige onaangenaame bewegingen doende dugten, wierden Burgemeesteren te raade, den Konful LIONCOURT op het Stadhuis te ontbieden, en daar over te onderhouden. Desgelijks namen ABBEMA en

P. J. Goussier fecit.

A. H. DE MELANDER

Luytenant van't blauwe Regiment
der Amsterdamsche Schuttery

wyk 59 1787.

BICKER, geweest zijnde Leden van het Defensieweezen, en, op uitdrukkelijk begeeren van haare Koninklijke Hoogheid, van derzelve Raadplaatzen verlaaten, als mede de gewezen Burgemeester GEELVINCK *van Castricum*, het besluit, deeze Stad te verlaaten. Met een Paspoort van den Hertoge van BRUNSWYK vertrokken zij na *Brusfel*, en de eerstgenoemde van daar na *Parijs*, alwaar hij zich, zedert, heeft neergezet.

Gelijk de Leden van den Krijgsraad, vóór de Omwenteling, zich meermaalen bemoeid hadden met zaaken van Regeeringe, zij vonden geene reden, zints die veel gerugt maakende gebeurtenis, zo lang zij in hun bewind gelaaten wierden, zich geheelijk daar aan te onttrekken. In het begin van October zonden zij, uit hun midden, eenige Afgevaardigden na 's *Hage*, om aan den Prinse Erfstadhouder en deszelfs Gemaalinne eene Memorie te overhandigen, betreffende de handhaving van de zulken hunner Stads Regenten, als, in den jongst afgelopen Zomer, door de Burgerij waren aangesteld. Zij vertoonden daar in, „ dat de thans fungeerende Leden van Regeering aangesteld zijnde op verzoek en voorslag der Burgerije, daar uit ten duidelijktsten gebleeken was het vertrouwen, welk in dezelve wierdt gesteld; dat dit vertrouwen, gedurende den tijd huns bewinds, meer en meer zijnde aangegroeid, de afzetting van dezelve eene gevoelige droefheid en vertwijfeling onder de Burgerij zoude veroorzaaken; dat de Groote Krijgsraad, zo voor zich zelve, als voor de Burgerij, hen Afgevaardigden hadt gelast, zich te vervoegen bij hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, om dezelve te verzoeken, door Hoogstderzelve veel vermogende voorspraak, bij 's Lands Staaten, aan de Burgerij het genoegen te verschaffen, haare tegenwoordige Regenten te mogen behouden; dat een gunstig besluit hier omtrent de liefde der Burgerij voor het Doorluchtig Huis van hunne Hoogheden zou doen aanwakeren, en een vertrouwen op Hoogstderzelve gunst doen gebooren worden; dat deeze liefde en vertrouwen der aanzienlijke Burgerije van *Amsterdam*, door hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden, buiten twijfel, van geen ge-

ring belang zoude worden aangezien, en de alleraangenaamste uitwerksels zoude hebben, terwijl het tegenovergestelde van de akeligste gevolgen zoude kunnen zijn, zo wel voor het gantsche Vaderland in 't gemeen, als voor deszelfs aanzienlijkste Stad in 't bijzonder, in welke behoud en welvaart het Doorluchtig Huis van Oranje zulk een onmeetbaar belang heeft." Zij beslooten met een verzoek, „om, op hunnen voordragt, met een gewenscht antwoord te mogen begunstigd worden." De herstelling der afgezette, en het bedanken der nieuwe Regeeringsleden, weinige dagen laater, in onze Stad voorgevallen, diende ten blijke, dat hunne Hoogheden niet hadden kunnen goedvinden, aan het verzoek te voldoen.

Weinige dagen naa het inleveren van deeze Memorie, vernam men in deeze Stad den inhoud der Voorwaarden, op welke haare Koninklijke Hoogheid zich genegen toonde om genoegen te neemen in de Satisfactie, door Hun Ed. Gr. Mogende aangeboden. Eene deezer voorwaarden was, de herstelling van den Amsterdamschen Krijgsraad op dēt ouden voet, nevens de ontwapening der Genootschappen. Tegen deezen eisch oordeelden de Leden van den Krijgsraad zich verplicht, hunne bedenkingen te moeten inbrengen. Andermaal vertrokken, diensvolgens, eenige Afgevaardigden na 's Hage, en, op den zestienden October, bij Hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden ter gehoor toegetaaten zijnde, overhandigden dezelve eene Memorie, waar in zij, aan Hoogstdezelve, onder 't oog bragten, „dat de Amsterdamsche Schutterij, zo wel als de Krijgsraad, nog tegenwoordig was ingerigt op den zelfden wetligen voet, op welken zij, zedert veele jaaren, en wel bepaaldelijk zins het jaar 1748, door WILLEM DEN IV, Hoogstloffelijker Gedagenisfe, gevestigd was geweest; dat dit althans, met betrekking tot de Schutterij zelve, buiten twijfel konde gerekend worden, alzo, in het kiezen der waakende Manschappen, geene de minste nieuwigheden waren ingevoerd, maar integendeel, stiptelijk, agtervolgd de Ordonnantien op de Schutterij, zodanig als dezelve zedert veele jaaren bepaald of uitgebreid waren. Omtrent de

Be.

HENDRIK SCHALLEG
 Vaandrich van't geele Regiment
 wijk 56 en generaale Adjutant
 der Amsterdamsche
 Schutterij

1787.

allerzwaare
 egevegepale
 , no we vor
 voor dassi
 ter behaal a
 trakt een is
 een netzal,
 noch arwood
 g der dige
 ledeca, weip
 de ten lijje,
 vedvode, en
 ece Menic
 Voorvande
 genegen mo
 door hield
 rwanle ve,
 grand op de
 woodtoren
 den Krijg
 en indrees
 gervandig
 bij Hare
 geboor te
 e Menic,
 nog impa,
 de Krijg
 zelle ve
 en, en nel
 u do 17,
 swaer, de
 tre, hield
 kien de
 zinghela
 egeruigt
 zeeve re
 lant de
 de

Bevelhebbers, uitmakende den Grooten Krijgsraad, waren, in de daad, vooral in den beginne des loopenden jaars, eenige verwisfelingen voorgevallen; doch deeze waren veroorzaakt door het vrijwillig bedanken van eenige Bevelhebbers; welke dus, als hebbende, uit eigen beweeging, afstand gedaan van hunne posten, met geen het minste regt op dezelve wederom aanspraak konden maaken. De aanstelling van andere Bevelhebbers was gefchied op den ouden wettigen voet, door Prins WILLEM DEN IV bepaald. Om trent de verkiezing van de vier Kolonellen, in dit jaar aangesteld, hadt de zelfde wettigheid plaats gehad; zijnde, bij het Privilegie, door Hoogstgemelden Prins, aan den Krijgsraad vergund, *dat dezelve de aanstelling der openvallende Kolonels- en Hoofd-Officiersplaatzen zelve zoude hebben, volgens de Privilegiën en oude herkoomens.* De plaatzen der vier voorige Kolonellen waren om geene andere reden opengevallen, dan om dat dezelve den Krijgsraad niet wilden bewaaren bij de Voorregten, door Prins WILLEM DEN IV aan denzelven goedgunstig verleend. Geenzins bragten de tegenwoordige Leden van den Krijgsraad de wettigheid hunner aanstellinge hunne Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden onder 't oog, om dat zij de posten, waar in zij gesteld waren, gaarne behouden wilden; also zij dezelve (hoewel het zich eene eer rekenende, aan het hoofd van Kompagniën vrije Burgers te zijn) vooral in deezen tijd, als een zwaaren last beschouwden. De eenige reden van hunnen stap was, een bezef van plicht, om te zorgen voor die Privilegiën, welke hun door Prins WILLEM DEN IV vergund waren, en welke zij zich onwaardig zouden maaken, indien zij zich, aan de handhaving daar van, weinig lieten gelegen zijn. De rust der Stad, en het genoegen der Burgerije, was 'er ook ten hoogsten in betrokken, dat zij hunne posten bleeven waarneemen, also de gantsche Schutterij (gelijk zij, tot hunne eere, vrijmoedig durfden verzekeren) aan hun ten sterksten was verknogt. Zulk eene verknogtheid aan hunne perfoonen genooten ze niet slegts van de Schutterij, maar ook van de Kooplieden en verdere Inwooners der Stad, aan welker oordeel zij het gerustlijk wilden over-

laaten, in hoe verre zij zich, met opoffering van hunne eigen belangen, in het bewaaren der rust en veiligheid, van hunnen pligt gekweeten hadden." Zij beslooten met de betuiging, „ dat zij van de hooge wijsheid van haare Koninklijke Hoogheid eerbiedig durfden verwagten, dat Hoogstdezelve, thans nader onderrigt zijnde van den waaren toedragt van zaaken, volkomen overtuigd zoude worden, dat de Amsterdamsche Schutterij en Krijgsraad op den ouden wettigen voet was, op welken zij altoos geweest was; gelijk zij zich insgelijks vleiden, dat zijne Doorluchtige Hoogheid den Krijgsraad wel zoude gelieven te handhaaven bij die Vrijheid en Voorregten, welke, door Hoogstdeszelfs Vader, aan denzelven goedgunstiglijk waren verleend en bevestigd geworden." Zijne Hoogheid, het voorstel der Amsterdamsche Gemagtigden hebbende aangehoord, gaf daar op, hoofdzakelijk, tot antwoord, „ dat het verzoek der Heeren van te veel gewigts was, om 'er zich oogenbliklijk op te kunnen verklaaren; dat, intusfchen, de Krijgsraad konde verzekerd zijn, dat men geen voorneemen hadt, om de Voorregten, door wijlen Prins WILLEM DEN IV verleend, te verkorten."

Niet meer dan drie dagen verliepen 'er, zedert het inleveren deezer Memorie en het bekoomen antwoord, of eenige Afgevaardigden der Stad, zich bij den Hertog van BRUNSWYK, in het Hoofdkwartier aan den Overtoom, gevoegd hebbende, ontvingen eene Nota, bij welke Zijne Hoogheid, als deszelfs gevoelen, te kennen gaf, de noodzaaklijkheid der vernietiging van den tegenwoordigen Krijgsraad, nevens de herstelling van de oude Kolonellen, Kapiteinen en verdere Bevelhebbers, en van zulke Schutters, als vóór de onlusten uit hunne posten gezet waren; als mede de verwijdering, uit de Burger-Kompagniën, van alle de zodanigen, welke tot eenige Burger-Genootschappen behoord hadden. Oordeelde de eene of andere bijzondere persoon, hier door, te zijn beteeldigd, hij konde zich, ter behoorlijke plaatze, doen aanmelden. Op eene spoedige afdoening der zaake drong de Hertog, als behoorende dezelve onder de voornaame voorwaarden der Satisfactie aan
haare

CORNELIS JOAN DE LANGE;

*DE LANGE, hoogst bezorgd voor 't heil van BATO 'S kroost,
Bezweek niet in zyn' stand, toen hem 't geraar trotseerde;
En Scheen door hem alom de hoop in vrees verkeerde,
'T gerust geweeeten schenk hem aller braaven troost.*

van hante
gheld, wa
en met de
heze Ko
du Hooge
waren toe
vreden, die
den ouden
t was ge
tuge Hoog
deaven hij
agteszeln
end en be
el der An
gel der
eroet de
geschiedij
Krijgsma
hicht, en
verkeed,

rr het be
woord, of
erog van
om, ver
he lijne
de nood
en Krijg
en, Krij
clomtes,
reer; als
e, van
volthep
e bijzand
le zich,
goedige
nê de
zie van
hage

baare Koninklijke Hoogheid; en besloot dezelve met eene voort van bedreiging, dat langer uitsfel, veelligt, ten gevolge konde hebben, het neemen van maatregelen, welke de Pruisfische Bevelhebber aan de Afgevaardigden verklaarde, dus lang gezogt te hebben te vermijden.

Zonder uitsfel wierdt nu de hand aan 't werk geslagen, om de ontwapening der Schutterije te volvoeren. Door alle Wijken der Stad zag men Vragtsleden rond rijden, om de Geweeren op te haalen, zo bij de gewoone Schutters, als bij de zo genaamde Contribuanten, of Uitkooopers, welke, zonder daar toe gehouden geweest te zijn, gedurende de hachelijkste oogenblikken der Stad, zich hadden aangeboden tot het mede doen van Burger-Ronden. Van de Burger-Bevelhebberen vervoegde zich een getal van niet minder dan zeventig, met een Verzoekschrift aan Hun Ed. Gr. Agtbaaren, om een behoorlijk en eerlijk ontslag. De overigen, die niet verkoozen hun ontslag te verzoeken, door Burgemeesteren, in derzelve Kamer, ontbooden zijnde, ontvingen aldaar, ten overstaan der herstelde vier Kolonellen, de aanzegging van het Staatsbesluit van den twintigsten September, en wierden voorts ontwapend.

Omtrent deezen zelfden tijd vervoegden zich de Bevelhebbers der vrijwillige Burger-Ruiterije, bij de Burgemeesteren en Vroedschap der Stad, met verzoek om van den dienst, dus lang bewezen, te mogen ontslagen worden. Veel voordeels hadt, gewisfelijk, de Stad getrokken van derzelve werkzaamheid en ijver, in het handhaaven der algemeene ruste, toen dezelve, op meer dan ééne wijze, gedreigd wierdt. Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, dit in aanmerking neemende, verleenden het verzogte ontslag, met bijvoeging van plegige dankbetuiging voor de bewezen dienften, ter bewaaringe van de openbaare rust en veiligheid.

In 't laatst van October ontstondt 'er eene geweldige opschudding in de Nieuwe Kerk, onder het gedeelte van het Zwitserfche Regiment, 't welk aldaar, tot nog toe, zijn verblijf hielt. De beweeging nam haaren oorsprong uit misuoegen tegen eenen Onder-Officier, om dat dezelve,

naar den zin der Gemeenen, te nauwkeurig was in het volbrengen der opgeleide bevelen, ter handhaavinge van eene strenge Krijgstucht. Vergeefs zogten eenige hoogere Bevelhebbers, door hunne tegenwoordigheid en mondelinge orders, de misnoegden neder te zetten. In den avond van den dertigsten der gemelde Maand, ten zeven uren, was de euvelmoed zo hoog geklommen, dat 'er eenige Snaphaanen los gingen, en men, met de Bajonetten, inliep op den ongelukkigen Onder-Officier, die voorts, met zeven steeken, moorddaadig wierdt omgebracht. Diergelijk eene opschudding viel 'er voor in de Gasthuiskerk, onder 't gedeelte der Bezettinge, welk aldaar ingekwartierd was. Uit de zelfde oorzaak, als de rampzalig gesneuvelde, hadt ook, te deezer plaatze, een Onder-Officier den haat der Gemeenen zich op den halze gelaaden. Een drom van hoogere Bevelhebbers, welke hem omringde, ware geene genoegzame beveiliging geweest, indien hij niet, door een klein Venstertje, zich met de vlugt gered hadde. Van de misdaadige Zwitserfche Soldaaten wierden eenigen gevat, voorts na den Overtoom geleid en aldaar aan de Pruisifchen overgeleverd. Bijkans veertien dagen laater wierdt, over de gevangenen, buiten de Leidsche Poort, onder de boomen, het Zwitserfche Standregt gehouden, in den vroegen morgenfond. Het vonnis hieldt in, dat een met de Koorde, en twee andere met de Spitsroede moesten gestraft worden. De Stads Binnen-Scherpreger volvoerde het eerste gedeelte van het vonnis. Ten half tien uren wierdt de gehangene afgenomen, voorts in een kist geleid, vervolgens, met de Schuit van het Gasthuis, na het Pestkerkhof vervoerd en aldaar begraven. De twee andere verweezenen liepen zo lang, langs de dubbele rije hunner geschaarde Spitsbroederen, op en neder, tot dat ze, aan de toegebragte slagen, nedervielen: waar na ze, als schelmen, wierden weggejaagd.

Naa den afstand en het afzetten der Burger-Krijgsbevelhebbers, welke nu, zedert eenigen tijd, gediend hadden, was men, wel haast, bedagt op het beraamen van schikkingen, tot het verkiezen van een nieuwen Krijgsraad.

Zijne

M. E. F. VAN BERCKEL.

Wie Vaderlandsche trouw bemint,
De zuivre Deugd behaaglyk vindt,
Herdenkk' hoe men in Vryheidschool,
(Het Amsteldamsche Capitul.)

VAN BERCKEL voor de zaak des Burgers heeft zien zwoegen—
Men denke en zie dit beeld, en smaake hartsgenoegen.

s in het
van een
gere Be-
vondeling
vond wa
ren, wa
ge hop-
tillip op
zet zeven
lijk een
ter 't ge-
was. Dit
ade ook,
't Geme-
hoogen
moegre-
en hinc
de mi-
, voor
en over-
over de
vrouwen,
en mo-
koonde,
worden.
pedagogie
langere
met de
red en
en zo
vred-
lagen,
wage-
bevel-
den,
schik-
graak.
Zijn

Zijne Hoogheid, door de Regeering der Stad daar toe verzocht zijnde, benoemde twee Gelastigden, om, in zijnen naame, het werk te verrigten. Deeze waren Jonkheer GERLAG JAN DODS, *Baron van der Does, Heer van Langeveld en van de beide Noordwijken*, beschreven in de Ridderfchap van *Holland*, en Mr. ADRIAAN BODT, Griffier van den Hove van *Holland* en *Zeeland*. Op den eerften November kwamen zij in de Stad. Naa verscheiden onderhandelingen, gaven de Gelastigden, op den negenden der Maand, eene Lijst over, op welke stonden aangeteekend één Kolonel, negenëndertig Kapiteinen, achtëndertig Luitenanten en tweëndertig Vaandrigs; met nevens gevoegd bevel, om dezelve, voortaan, niet meer te erkennen in de posten en hoedanigheden, welke zij, zints eenigen tijd, bekleed hadden. Niet vroeger dan op den eenëntwintigsten December, geschiedde 'er eenige voorziening, omtrent de vervulling der opengevalle- ne plaatzen. In eenen Brief van Zijne Hoogheid, gerigt aan de Kolonellen der Amsterdamsche Schutterije, las men de naamen van twaalf Kapiteinen, drie Luitenanten en vijf Vaandrigs, die geoordeeld wierden aan hunnen eed en pligt getrouw te zijn gebleven, doch van derzelve posten verlaaten zijnde, bij den ommekeer van zaaken, behoorden hersteld te worden. Voorts behelsde de Brief de opgave van een aanzienlijk getal van perfoonen, gekozen uit eene overgeleverde lijst, om, vervolgens, in de onderscheidene hoedanigheden van Kapiteinen, Luitenanten en Vaandrigs, aan Burgemeesteren voorgedraagen, en in den eed genomen te worden. Eenige Bevelhebbersplaatzen, welke thans nog open bleeven, wierden naderhand, van tijd tot tijd, aangevuld, op verkiezing van Kolonellen, en met goedkeuring van den Prins.

Van de bemoeijingen, zo der Vaderlandsche als der Burger-Sociëteit, met de openbaare zaaken, vóór de Omwenteling, hebben wij meer dan één voorbeeld aangevoerd. Volgens besluit van Hun Ed. Groot Mogende, kort naa de wederkomst van zijne Hoogheid in 's *Hage*, waren alle foortgelijke bijeenkomsten verboden en vernietigd, en, aan de Regenten der Steden, bevelen afgezonden, om daar aan de hand

te houden. Op den zesden November wierdt alhier deeze last volvoerd. Het volle Geregts, van eenige Ruitery verzeld, zich begeeven hebbende na de Huizen der gemelde Sociëteiten, zo in de Kalverstraat als in de Nes, welke nu, eenigen tijd, geslooten geweest waren, deedt dezelve, door eenen Smid, opensteeken, nam eenige Boeken en Papieren, welke men 'er vondt, in verzekering, deedt vervolgens de Buitendeuren, met het Stads Slot, verzekeren, en belette also het houden van verdere zamenkomsten. Zeer euvel namen verscheiden Leden der Vaderlandsche Sociëteit deezen maatregel. Zij deeden daar over hun beklag, zo bij den Hoofdofficier BACKER, als bij den Burgemeester DEDEL; gevende voor reden van bezwaar, over hunne verhinderde zamenkomsten, dat zij slegts eene gewoone Sociëteit uitmaakten, en met zaaken, het Lands of Stedelijk bestuur aangaande, zich nooit bemoeid hadden. Doch hunne klaagstemme vondt hier geen gehoor, zo min als in 's *Graavenhage*, alwaar zij dezelve, vervolgens, deeden hooren.

De Hoofdofficier der Stad, eenen eisch oordeelende te hebben tegen de Burger-Gekonstitueerden, ter zaake van derzelyer werkzaamheden, geduurende de Onlusten, vervoegde zich, in het begin van November, bij Schepenen, met verzoek om dezelve, op Schouten Rolle, te mogen dagvaarden. Naa bekoomene toestemming en gedaan opontbod, verscheenen, op den dertienden der Maand, van de vijftien Gekonstitueerden, zeven ten Schouten Rolle. De overigen, uitlandig zijnde, deeden, wegens het niet verschijnen, hunne verontschuldigungen inbrengen. Vier van dezelve, tegen het laatste der Maand, in de Stad te rug gekeerd, voldeeden thans aan de dagvaardinge; en wierdt, ten zelfden dage, tegen de overigen, welke niet verscheenen, *prise de Corps*, of Lijsverzekerung, verleend. Groot was de bekommering van veele vrienden der gedagvaarde en zich daar stellende Gekonstitueerden, over den afloop der zaake. Zij vreesden, hunnenthalve, dat men hen in verzekerde plaatze zou geleiden, en zouden gaarne gezien hebben, dat zij, door de vlugt, zich aan het dreigende gevaar onttrokken hadden. Tot hun geluk wierdt deeze vreeze ongegrond bevonden. Naa her-

der deese
kerij ver-
gemalde
relie au,
ve, door
Papieren,
algen de
n belem
suvel na-
t deesen
bij dea
u.; gep
zre za-
uimand-
aanguan-
gfenne
ge, al-

nde te
ke van
vroeg-
met
gvar-
nbood,
ijflic
rigen,
lumme
n het
eeden
dage,
lorp,
sering
Hende
den,
gefel-
r de
Tot
Naa
het.

J. ST^r. VAN EYK.

*Toen Nieuwer-Amstel's burgerſchaar,
De Vryheid hulde bood, als waare Batarieren,
Zag zy zig door van EYK beſtieren,
En ſteeds bemoedigen in 't nypende geraar.*

betreft de on-
rijp vreden,
gevoerd te
behoede in
vervolgens,
e begeeven
Gedouren
van Novem
Hoogheid,
deze zo
neeren be
in werk v
maaken
van de R
oak Mei
Friesland
dat mer
den, w
van de
zouden
van zi
werk,
eere o
volgen
oogen
ling d
Hoogt
lagen
beend
dag
rich
verbe
wie
lage
neen
rand
gew
in :

herhaalde ondervraagingen, stelde men de gedagvaarden op vrije voeten, en heeft hen, zedert, ongemoeid gelaaten, uitgezonderd twee van dezelve, welke, als de hand gehad hebbende in de afzetting der Burgemeesteren DEDEL en BEELS, vervolgens, raadzaam geoordeeld hebben, zich buitenslands te begeeven.

Geduurende dit alles bevonden zich, zedert den aanvang van November, binnen de Stad, de Gelastigden van zijne Hoogheid, tot de bestelling op de Regeeringe, en om in dezelve zodanige veranderingen te maaken, als, ten algemeenen beste, meest dienstig zouden geoordeeld worden. Tot dit werk waren, door den Prins, benoemd WILLEM GUSTAAF FREDERICK, *Graaf van Bentinck*, beschreven in de Orde van de Ridderchap van *Holland en Westfriesland*, en Mr. DIRK MEERENS, Raad in den Hove van *Holland, Zeeland en Friesland*. 't Liep aan tot den negenëntwintigsten der Maand, dat men 't volkomen eens wierdt omtrent de Regeeringsleden, welke van derzelver posten verlaaten, en het benoemen van de zodanigen, door welke de open gevallen plaatsen zouden worden aangevuld. Eene Afkondiging, in naame van zijne Hoogheid gedaan, leide de laatste hand aan het werk, en besliste het lot der zulken, welken de Stoelen der eere ontzeid, of die waardig gekend wierden dezelve vervolgens te bekleeden. Met veel plegtigheids, en onder een ongemeenen toevloed der Gemeente, geschiedde de aanstelling der nieuwe Regenten. In de Afkondiging hadt zijne Hoogheid verklaard, uitdruklijk te begeeren „ dat de ontslagene Regenten daar door niet zouden worden gekwetst of benadeeld in hunnen goeden naam en faam, veel min verdagt gehouden worden, in de Regeering van Stad en Land, zich niet naar behooren te hebben gedraagen.” Integendeel verboodt zijne Hoogheid wel ernstig „ aan eenen iegelijk, wie het zoude mogen zijn, de door zijne Hoogheid ontslagene Regenten daar over te moeien of in aanspraak te neemen, veel min derzelver perfoonen of goederen aan te randen of te beschadigen, als neemende zijne Hoogheid de gewezene Regenten, nevens derzelver familiën en goederen, in zijner Hoogheids bijzondere bescherming en vrije hoede.”

On-

Onder dit alles, en ondanks de vermaaning van den Prins, tot vrede en eensgezindheid, en deszelfs verklaringe, het betragten of nalaaten van deezen pligt te zullen aanmerken, als den toetssteen der aankleevinge van de belangen van zijn Huis, was de rust nog verre te zoeken. Het al of niet draagen van Oranjeversierzelen diende, vooral, tot een voornaamen twistappel. Bij eene Afkondiging van die van den Geregte, was, inderdaad, den Ingezeetenen aangeraden, zich van eenig teeken te voorzien, en het draagen daar van genoegzaam algemeen geworden; doch een uitdrukkelijk bevel daar toe was 'er niet voorhanden. Van tijd tot tijd gaf zulks aanleiding, aan den onbezonnen ijver, tot het aantasten en mishandelen van de zulken, die meenden, van de gelaatene vrijheid zich te mogen bedienen. Merkelijke bewegingen bespeurde men, op den zesden December, op de Beurfe, ter gelegenheid dat een der afgezette Regenten aldaar verscheen zonder eenig Oranjeteeken, hoe zeer hem dit, door zijne vrienden, was afgeraaden. De Jooden, in 't bijzonder, betoonden zich hier over zeer misnoegd, vooral den volgenden dag, wanneer de gemelde Koopman, wederom als te vooren, zich zonder Oranje vertoonde. Eene menigte zijner vrienden, welke hem omringden, verlost hem uit den drang, en geleidde hem voorts na een naburig Koffyhuis. De meeste Kooplieden vlugten van de Beurfe, op welke, onder de verwarring, zommigen deerlijk geslagen wierden. Nog vóór het einde der weeke liepen verscheiden Handelaars rond bij de huizen der Burgemeesteren, om hun beklag te doen over de onveiligheid der Beurfe; beweerende, dat vermits het draagen van Oranje niet volstrekt geboden was, zulks aan een ieders goeddunken moest gelaaten worden.

Doch dit beklag hadt geen ander gevolg, dan het doen van eene nieuwe Afkondiging, op den tienden December, waar bij die van den Geregte, „ eenen iegelijk ernstig aangeraden, zich uiterlijk van een Oranjeteeken, het zij Kokarde, Strik of Lint te voorzien, als een blijk van waare gezindheid, om thans de rust in deeze Stad niet wederom gestoord te hebben; zullende de zodanigen, die, door het na-

laa.

laaten van aan deeze aanmaaning te voldoen, hunne onrustige, woelzieke en tweedragtzoekende gevoelens zouden hebben ten toon gesteld, als begunstigers van dezelve beschouwd en behandeld worden." Die van den Geregte, eger, voegden 'er nevens een verbod „ dat aan de zodanigen, welke verkoozen geene Oranjeteekens te draagen, om die reden, door iemand, eenig geweld, het zij ter Beurfe, of op Straaten, zou geschieden."

Gelijk *Amsterdam*, meermaalen, de toevlugt was van verdrukten of verlegenen, dus hadden ook, straks naa de Omwenteling van zaaken, verscheiden Ingezetenen van andere Steden en Plaatzten, in deeze Stad, eene schuilplaats gezogt, om zich te dekken tegen de woede hunner Medeburgenen, op hun gebeten, om dat zij tot de afzetting van Regenten, of tot andere Stads- of Staatsbemoeljingen, de hand geleend hadden. Niet volkomen gerust schein, ondertuschen, de Regeering deezer Stad, over het verblijf binnen dezelve van lieden, van welker gezindheid uitstaande blijken voorhanden waren. Zeker is het, dat Burgemeesteren, in December, het besluit namen, aan de bovengemelde herwaarts geweekenen het inwoonen en vertoeven binnen de Stad te ontzeggen. Door eenen Klerk der Sekretarije wierdt hun, deswegen, de weet gedaan, en met een aangekondigd, dat zij, binnen zekeren gestelden, zeer korten tijd, zich na elders hadden te begeeven.

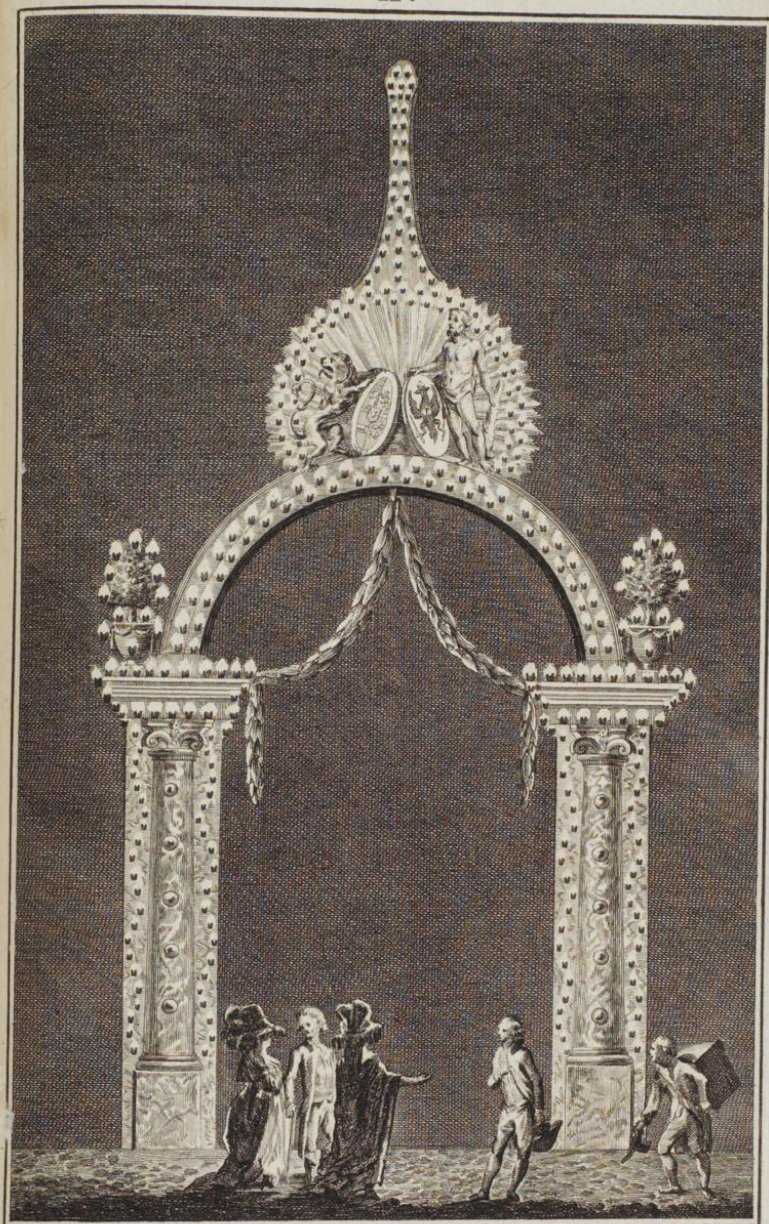
Onder het groot aantal van zaaken, welke thans ten Stadhuize voorvielen, trok ook de aandagt van Burgemeesteren de Nederduitsche Hervormde Kerkenraad. Een goed aantal Leden telde men onder denzelven, welker denkwijze, in het Staatkundige, verschilde van die thans de overhand bekleedde. Ook noemde men verscheiden Leeraars, zo onder de Nederduitsche als Walsche Hervormden, welke, van tijd tot tijd, op den Predikstoel niet duister aankondigden, welken Aanhang zij waren toegedaan. Tegen 't een en ander vonden Burgemeesteren geraaden, eenige voorziening te moeten gebruiken. Ter gelegenheid der gebruikelijke gelukwenschinge, met het nieuw begonnen jaar, door eenige Afgevaardigden van den Nederduitschen Kerkenraad, vermaande
de

de Voorzittende Burgemeester, men hadde toezigt te houden op de Leden van den Kerkenraad, en de zulken uit den dienst daar van te ontslaan, welke de Akte van Qualificatie onderteekend hadden. Geene kleine beweging veroorzaakte deeze aanzegging onder de Broederschap, dewijl een aanmerkelijk getal het gemelde Geschrift, door onderteekening, hadt bekrachtigd, en deeze thans ligtelijk waren op te spoorren, zedert een der gewezene Gekonstitueerden die Akte, nevens de Lijst der Onderteekenaaren, onder hem berustende, ten voorschijn gebragt, en in handen van den Hoofdofficier gesteld hadt. Daarenboven ontbooden Hun Ed. Gr. Agtbaarheden, in 't begin des jaars, verscheiden der bovengemelde Leeraaren ten Stadhuize, en namen dezelve in ernstige aanspraak, met vermaaning om zich, op den Predikstoel, niet uit te laten op eenige onbehoorlijke wijze, of in bewoordingen, welke eenige minagting voor de Regeering aankondigden.

Door het verkiezen van eenige nieuwe Leden, welke nog aan den Krijgsraad ontbraken, was dezelve, in den aanvang deezes jaars, voltallig geworden, en gebragt op eenen voet, op welken men dien voortaan wenschte te houden. In eene Vergadering, gehouden in 't laatst van Januarij, wierdt besloten, eenige Afgevaardigden te zenden na 's Hage, om bij zijne Doorluchtige en haare Koninklijke Hoogheid deswegen eene gepaste dankbetuiging af te leggen. De Bezending, bestaande uit eenen Kolonel, twee Kapiteinen met even zo veele Luitenanten en Vaandrighs, hadt gehoor op den achtsten Februarij. De Kolonel voerde het woord, en wierdt, door den Prins, in minzaame bewoordingen, beantwoord.

De herstelling van den Burger-Krijgsraad leide de laatste hand aan de Satisfactie, door haare Koninklijke Hoogheid gevorderd. Dit werk te bevorderen, en tot volkomenheid te brengen, was, onder andere, de voornaame bedoeling van het in bezit neemen en houden van de Leidfche Poort, door de Troepen van zijne Pruisfische Majesteit. Zints dien tijd begon men, nu en dan, te spreken van derzelve aanstaande vertrek. Doch, om de onbruikbaarheid der wegen,

en

W. Kok ad inv. del.

D. Velmaerde fecit.

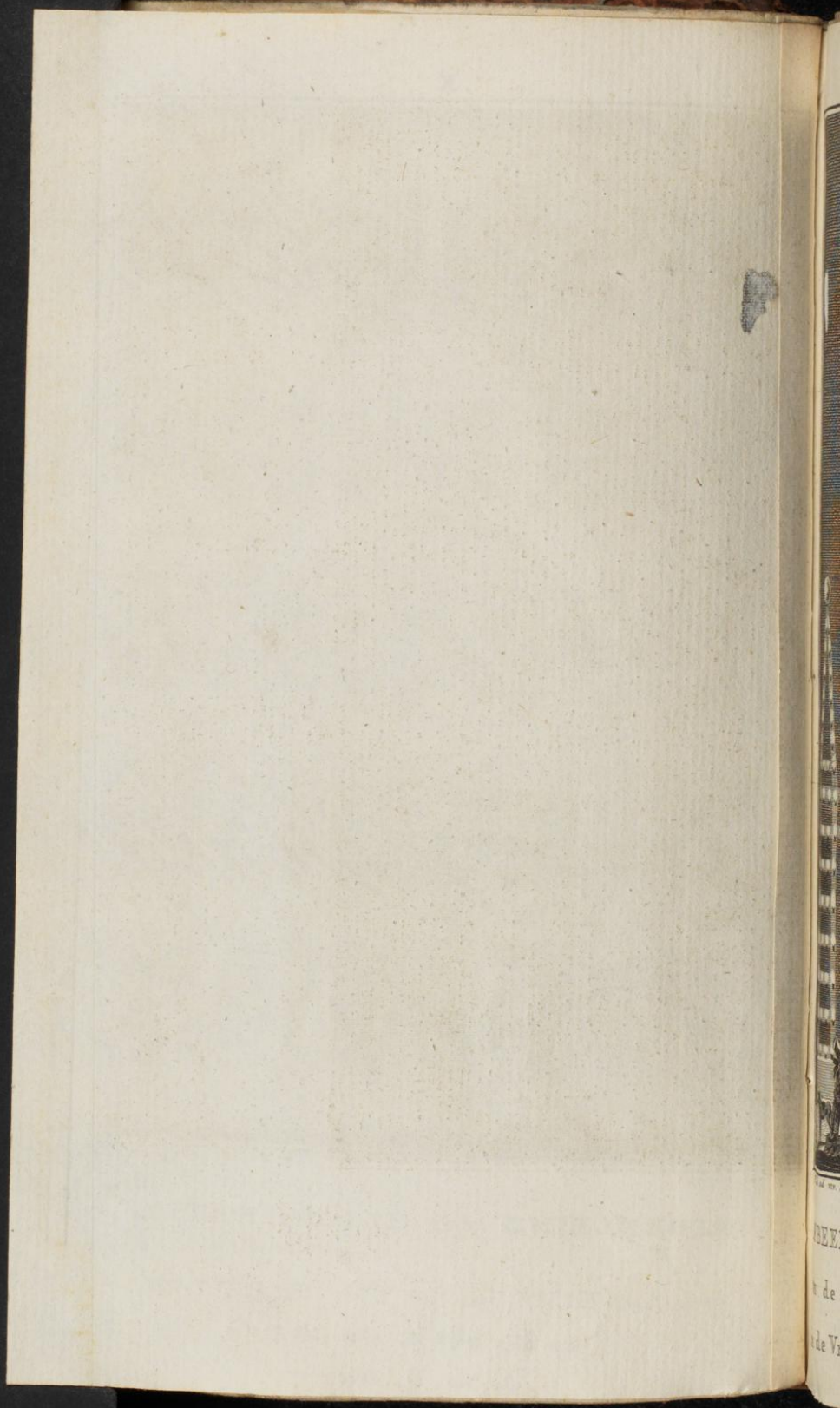
AFBEELDING der ILLUMINATIE

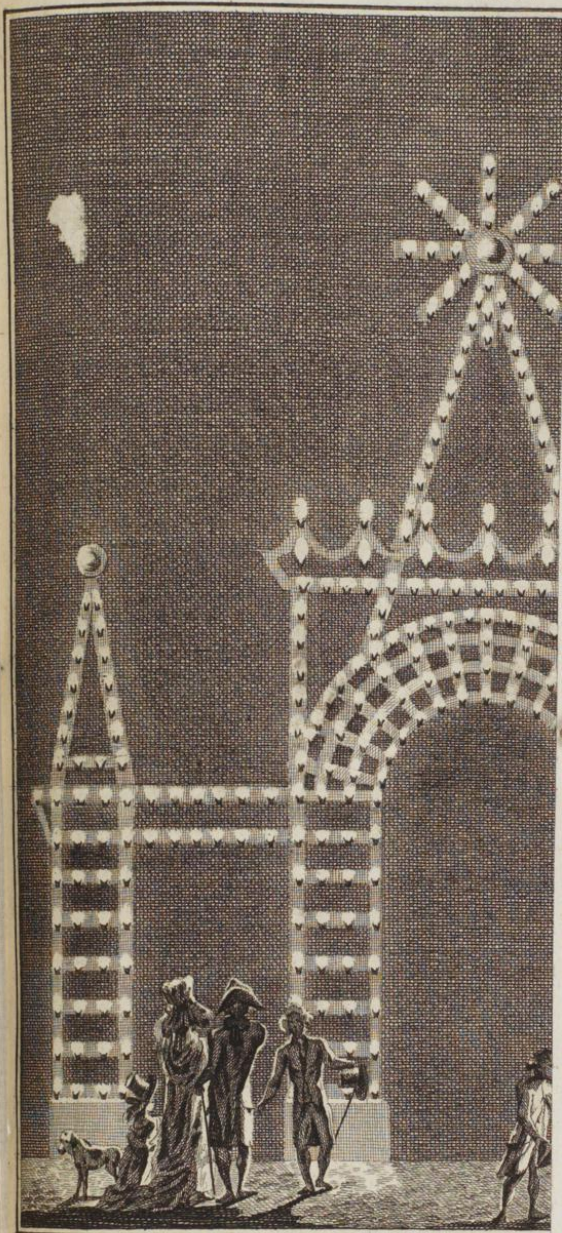
voor het HUIS van de Heer T. OTTER.

op den 8ste Maart 1788.

De Wed. J. Döll.

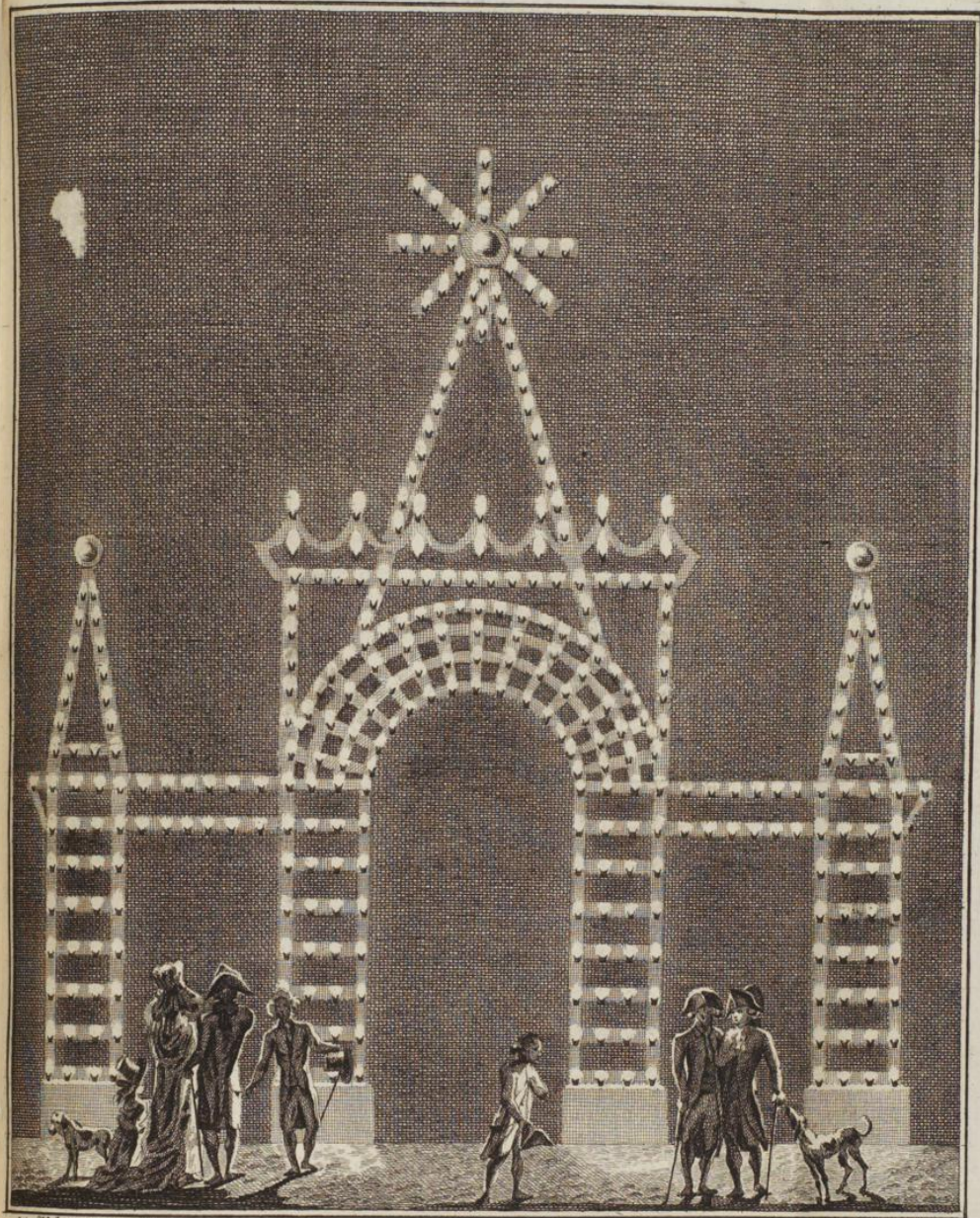
Proffiruk.

W. Kolb ad. inv. del.

AFBEELDING der ILLUMIN
 van de Wel Ed: Gestr: Heer
 in de Vroedschap &c. der STAAL
 op den 8ste Ma

W. Kolb ad viv. del.

J. L. v. Beek fecit.

AFBEELDING der ILLUMINATIE voor het HUIS
 van de Wel Ed: Gestr: Heer H. W. CRAMER, Raad
 in de Vroedschap &c. der STAD AMSTERDAM &c.
 op den 8te Maart 1788.

5

f

afgebeeld door J. v. Meer.

gegraven door J. v. Dijk 1791

ZWAARE BRAND VAN S' LANDS ZEE MAGAZIJN TE AMSTERDAM:

Voorgevallen op woensdag den 6ten Julij 1791 — Zo als dezelve zich in de felste woede des morgens ten vier uren vertoonde.

Dit gebouw, breed 220, lang 200 roeten en vier verdiepingen hoog; wierd in het Jaar 1656 aan 't V. op de Z. W. hoek van Nattenburg, binnen den tyd van negen Maanden, voltooid; en bestemd tot berging van Scheepstuig, oorlogs amunitie, &c. et.

Het is, na 135 jaar bestaan te hebben, van binnen geheel door 't vuur verwoest; byna alles wat vernielbaar was, wierd ten proey der allerherigste vlam; welker woede in den aanvang reeds zo herig was, dat men besluiten moest, het zelve aan zijn lot over te laten. De daar op volgende zaterdag, wierden de brandspuiten nog gebruikt om het smeulende vuur dat zich telkens van onder de asch vertoonde te blusphen. De binnen en buiten muren zijn genoegzaam alleen overgebleven.

Uitgegeven by J. van Brink Gerritsz. Boekverkoop in de Nieuwe.

es de
an der
dag wi
lust,
plaat,
uitand
rijgelo
van bi
wederr
Verf
Omwen
Conflit
ning,
vinden
landlich

AND
welken
den,
te ver
ren, in
Bolwa
hij nac
was ge
eetlijk
hij zij
lende
vus Me
met Je
deel.
hebben
Laxijne
School
dare aar
Tud,
stijheid
Jare r
hou zij

en de noodige toerustingten tot den aftogt, draalde dit tot aan den negenëntwintigsten April. In den morgen van dien dag wierdt de Pruisfische Wagt, voor de laatste maal, afge-
lost, en vervolgens Staatsche Bezetting bij de Poort ge-
plaatst, naa dat dezelve ruim zes en eene halve maand in
uitlandsche magt geweest was. Reeds vóór het einde des
afgeloopenen jaars, hadt de Pruisfische Veldhêer, Hertog
VAN BRUNSWYK, de nabuurschap der Stad verlaaten, en de
wederreize na deszelfs Staaten aangenomen.

Verscheiden zaaken, aldaar, zedert, voorgevallen, tot de
Omwenteling betrekkelijk, het afleggen van den Eed op de
Constitutie, het invorderen van den vijfentwintigsten pen-
ning, en andere, aan onze Stad niet bijzonder verknogt,
vinden eene voegzaamer plaats onder de algemeene Vader-
landsche gebeurtenissen.

ANDALA, (RUARDUS) Man van groote vermaardheid, in
welken de aangeborene begaafdheden haar vermogen oeffen-
den, om zich boven eene, dus genaamde, laage geboorte
te verheffen. In het begin des Jaars 1665 wierdt hij gebo-
ren, in *Friesland*, nabij het Dorp *Burgwerd*, niet verre van
Bolsward, in het buurtje, *Andlahuizen* genaamd, van waaf
hij naderhand zijnen naam ontleende. Zijns Vaders naam
was GERLOF RUIDS, en deeze aldaar een gering, hoewel
eerlijk landman. Naauwlijks tien jaaren oud zijnde, verloor
hij zijne Ouders. Ter goeder ure was des kinds heilspel-
lende aanleg, reeds vroeger, bekend geworden van GERAR-
DUS MODA, Leeraar te *Bolsward*; welke hem bekend maakte
met Jonkheer TJAARD VAN AYLVA, Grietman van *Wonzera-
deel*. Deeze, de kosten der opvoedinge voor zijne rekening
hebbende genomen, zondt den jongen RUARDUS eerst na het
Latijnsche School te *Bolsward*, en vervolgens na het Hooge-
school te *Franeker*. De twee eerste jaaren besteedde hij al-
daar aan de voorbereidende Weetenschappen, Wis-, Natuur-,
Taal-, Historie- en Oudheidkunde. Ten blijke zijner naaf-
stigheid en gemaakte vorderingen, verdedigde hij, in den
Jaare 1681, en dus slegts zestien jaaren oud, in het open-
baar zijne Verhandeling *over de Urim en Thummim*. De
Wijs-

Wijsbegeerte trok, onder dit alles, bovenal zijne leerzucht, en bekwam hij, in dezelve, zo groote ervarenheid, dat hij, vooral op aandrang van zijnen Weldoener, in den Jaare 1684, den trap beklom van *Maester der Vrije Kunsten*. Als eene proeve zijner bekwaamheid, hadt hij, vooraf, eenige Verhandelingen, over de Natuurkunde in 't algemeen, opgesteld en verdedigd. Thans maakte ANDALA eenen aanvang met de beoeffening der Godgeleerdheid, onder het geleide der vermaarde Mannen VAN DER WAAYEN EN VITRINGA. Ook in deze Weetenſchap verhief zich ANDALA tot zulk eene hoogte van bedrevenheid boven het gewoone peil, dat zijn Begunſtiger AYLVA, meer dan eens, bij hem aanhieldt, om zich de waardigheid van Doktor in de Godgeleerdheid te doen opdraagen; een aandrang, egter, tegen welken des Jongelings zedigheit zich telkens verzette. In de maand Julij des Jaars 1688 wierdt ANDALA, in de Klasſis van *Bolsward*, onder het getal der Kandidaaten aangenomen, en hem, ten zelfden dage, het beroep in het Dorp *Arum* opgedraagen. Hier twee, en vervolgens te *Makkum* vijf jaaren den dienst hebbende waargenomen, vertrok hij na *Bolsward*, en van daar, in de maand Junij des Jaars 1701, na *Franeker*, met den titel en rang van Hoogſchoolleeraar in de Wijsbegeerte. Hij was de eerſte, welke, aan dit Hoogſchool, over de Proefondervindelijke Natuurkunde opzetteljk lesfen hielt. In den Jaare 1712 verwisfelde ANDALA het openbaar onderwijs der Wijsbegeerte met dat der Godgeleerdheid. Het Leeraarampt, hem in dien tufſchentijd te *Haarlem*, en het Hoogſchoolleeraarſt te *Leiden* opgedraagen, hadt hij van de hand gewezen. Hij overleedt in de maand September des Jaars 1727, geene kinderen nalaatende bij zijne Echtgenootte TRYNTJE WYBES HEGENHUIS, met welke hij, nog Predikant zijnde te *Makkum*, in 't huwelijk was getreden. Menigvuldig zijn de Schriften, door hem in 't licht gegeven. Eenige derzelven, in het Nederduitsch geſteld, zijn tegen BALTHAZAR BEKKER gerigt.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athene Frisaca*.

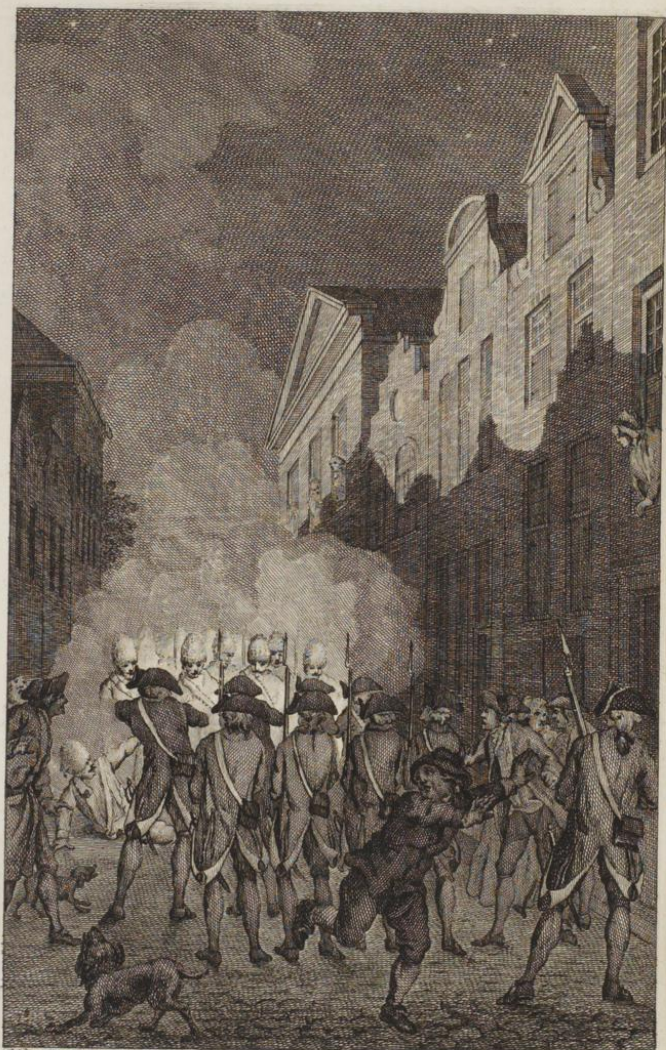
D'AR-

45

erucht,
, in hij,
der jaren
Kandje.
, voord,
tjemeen,
eene aar,
et het ge-
WIKINGA,
tot zulk
pelt, dat
anheldt,
kertheid
i welken
de maand
wie Bob
en, en
p. d'ru
kam vijf
: hij en
is 1701,
et in de
Hooge-
opreue-
ANDALA
et Gool-
stijl te
trauen,
mond
de hij
te hij,
gene-
t licht
stield,

ze.
/Aa-

Van der Meer de Walde *N. van der Walde fecit*

Ontmoeting van een Patrouille Burgers en Militairen,
'S nagts, in de turfstraat te ARNHEIM.

d'Ar
1711,
meete
kundigl
moge b
de Ho
ling,
de Gr
volgen
de Re
Leids
wierde
verloof
Regren
ger,
verlijd
ouderd
Zijne
en den
hier de

Speci
tores G

Ledi

Com

ARNE
voerde
heritel
lieden
des Jaar
bij de
Regeeri
DEE

D'ARNAUD, (GEORGIUS) geboren te *Franeker*, in den Jaare 1711, alwaar zijn Vader het Leeraarampt in de Fransche Gemeente bekleedde, was een Man van meer dan gemeene kundigheden, zijnen weinigen gevorderden leeftijd, dien hij mogt bereiken, in aanmerking genomen zijnde. De beroemde Hoogleeraaren TIBERIUS HEMSTERHUIS en PETRUS WESSE-
LING, waren, in zijne Geboortestad, zijne leermeesters in de Grieksche taal, Historien en Wetsprekendheid, om vervolgens, onder het geleide van ABRAHAM WIELING zich op de Regtsgeleerdheid toe te leggen. Naa vervolgens aan het Leidfche Hoogeschool zich eenigen tijd te hebben geoeffend, wierdt D'ARNAUD, in den Jaare 1735, tot Lector, en, naa verloop van vier jaaren, tot Gewoon' Hoogleeraar in de Regten te *Franeker* aangesteld. De plegtige Inwijding, egter, tot die waardigheid voorkwam 's Mans vroegtijdig overlijden, in den Jaare 1740 voorgevallen, toen hij den ouderdom van negenëntwintig jaaren nog niet bereikt hadt. Zijne Schriften getuigen van zijne ongemeene naarfteigheid, en derzelver jaarteekening van zijn vroegtijp verstand. Zie hier de titels van eenigen dier Schriften.

Specimen Animadversionum Criticarum ad aliquot Scriptores Græcos. 1728.

Lecliorum Græcanum Libri duo. 1730.

Commentarius de Diis Paredris. 1732.

Zie E. L. VRIEMOET, *Athenæ Frisacæ.*

ARNHEM. Ook in deeze Stad diende de schandelijk gevoerde Engelsche oorlog ter aanleidinge tot het aanzoek om herstel van ingeslovene misbruiken. De Gezworene Gemeenslieden roerden 't eerst dien snaar. In de maand December des Jaars 1782 vervoegden zij zich met een Verzoekschrift bij de Regeering; waar in zij, als Leden van een tweede Regeeringsvergadering dier Stad, betuigden, met grievende

DEEL. I.

L

smar-

finarte en leedweezen te hebben moeten ondervinden, hoe, zedert eenige jaaren herwaards, Stads Regten en Privilegien, in zommige opzigten, als in vergeetenheid geraakt waren. Het aantal der handelingen, daar mede srijdig, was te groot, de tijd te kort, en de omstandigheden lieten nog niet toe, om die alle onder 't oog der Regeeringe te brengen. Zij bepaalden zich tot één stuk, het misbruiken van Stads Regt en Privilegie omtrent de aanstelling van een Schepenen en Raaden, bij overlijden van één derzelve. Volgens het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750, moesten de overige Regeeringsleden, in zulk een geval, eene Benoeming doen van twee Perfoonen, en deeze den Stadhouder aanbieden, om 'er één uit te kiezen. In vroegeren tijde was dit geschied; doch, te hunner groote bevreemding, naderhand in onbruik geraakt, in zo verre dat, door den Stadhouder, zonder voorafgevorderd wordende Benoeming, tot Schepenen en Raaden, Perfoonen waren aangesteld, naar Stads Regten en Privilegien tot die Posten volstrekt niet verkiesbaar; aangemerkt eenigen, wel verre van Burgers der Stad te zijn, en 'er twaalf jaaren gewoond te hebben, ten tijde hunner aanstellinge, geen Burgers waren geweest.

Terwijl zij zich, aan den eenen kant, verwonderden, dat de Stadhouder, het door hem bezwoorene, om nooit de Verkiezing uit eenige andere Perfoonen te doen, dan die volgens Lands- en Stads Regten tot het waarneemen dier Ampten bevoegd waren, niet nakwam, dugten zij, aan den anderen kant, dat de Stadhouder, uit eigene beweeging of op aandrang der zodanigen, aan welken hij gehoor gaf, en van welker raad hy zich bediende, met dusdanige onwettige Aanstellingen zou blyven aanhouden. — Waar uit alle nadeelige gevolgen voor de Stad en Burgerye zouden kunnen ontstaan, en eenen merkelyken invloed hebben op en ten nadeele eener dierbaare en wettige Republieks Regeering. — Dat zij Ampts- en Eedshalven alle behoorelyke poogingen moesten aanwenden tot handhaaving der Stads Voorregten; dat zij de vernietiging of verdonkering van dezelve verder met geene onverschillige oogen konden aanzien. Men hadt het, in vroegere en laateren tijden, altoos daar

voor

voor
sads
wille
den t
De
Voot
geze
bank
Gem
waar
Jaar
meen
neem
den,
bellit
gesch
ming
Gem
men
oord
stem
hieldt
hunn
plaats
tange
stoffen
ne St
wers.
Verze
t zel
hoogt
voort
Bij
openb
handel
ring,
Kraid
zich f

voor gehouden, dat de vermindering en vernietiging van Stads Regten altoos tot voorboden strekten van eene eigen willekeurige Zelfsregeeringe, bij de zodanigen, die vermeenden het roer van Regeeringe in handen te hebben.

De aangevangene poogingen, tot herstellinge der Stedelijke Voorregten, wierden, in het volgende jaar, nog verder voortgezet. Ter gelegenheid dat twee Burgers in den Schepensbank gebragt waren, naar het oordeel van de Gezworene Gemeente daartoe niet bevoegd, om reden dat zij posten waarnamen, die hun, volgens het Regeerings Reglement des Jaars 1750, daar van uitgeslooten, bragt een Lid der Gemeente in 't midden, of dezelve geen Besluit behoorde te neemen, bij 't welk Gildemeesteren verzogt en gelast wierden, om de Magistraat te vraagen, of die onwettige Aanstelling op de Benoeming van hun Ed. Groot Agtbaaren geschied ware, dan of de Erfstads houder, buiten de Benoeming, die Verkiezing gedaan hadt? ten einde de Gezworene Gemeente, dit weetende, haare maatregels zou kunnen neemen, zo als dezelve, Eeds- en Plichtshalven, noodig zou oordeelen. Dit Voorstel veranderde, bij meerderheid van stemmen, in een Besluit. Het antwoord van de Magistraat hieldt in, dat zij de Burgers, tot Schepenen verkooren, op hunne gemaakte en overgezondene Benoeming hadden geplaatst: en gaf dezelve eerlang eene wederlegging van 't aangevoerde der Gemeente, die, in 't Naajaar, op nieuw stoffe vondt om zich, wegens de vervulling der opengevalle ne Schepensplaatzen, te beklagen. — Het Bakkers- en Brouwers-Gilde, te dier Stede zeer aanzienlijk, gaf eerlang een Verzoekschrift aan de Gezworene Gemeente over, waar in 't zelve de aangewende poogingen en gedaane stappen ten hoogsten goedkeurde, met aanmoediging om daar in ijverig voort te gaan.

Bijkans gelijktijdig met deeze Regeeringsbemoelijingen, openbaarde zich, in deeze Stad, de zucht tot den Wapenhandel. De Bürgerkrijgsraad vervoegde zich bij de Regeering, met verzoek, dat de Burgerij van behoorelijk Geweer, Kruid en Lood zou voorzien worden. De Burgerij oefende zich sterk in den Wapenhandel, en bepaalde een dag in Julij

ter openlijke Afvuuring. Groot was de toevloed der nieuwsgierigen uit de omliggende Steden en Dorpen. Onder deezē bevonden zich eenige Afgezondenen uit de *Zutphensche* Burgerij, ook van *Groningen* en *Deventer*, terwijl de *Jufferſchap*, door haare tegenwoordigheid, dit Burger-krijgsfeest geen geringen luister bijzette. Jonkheer VAN DER RAPELLEN TOT DE MARSCH bezag dien plegtigen Wapenschouw, en wierdt met alle teekenen van onderscheiding bejegend. Naa het afloopen der Wapenoefeningen begaf zich de geheele gewapende Burgerij, met groene Takken verſierd, na een ruime opgeſlaage Tent; waar men den gemelden Jonkheer, onder toejuiching, inleidde, en de Burgerij door een glas Wijns verſtuit wierdt. De eerste Dronk was de *Vrijwilligers van Arnhem*; de tweede de *Stad Arnhem*; vervolgens, de *Gewapende Burgerij van Deventer en Leijden*; de *Gezondheid van Burgemeester UMBGROEVE*; *Alle Patriotten*; *De goede uitſlag des voorneemens van Arnhem's Burgers*; *Het welgelukken der poogingen van alle Patriotsche Regenten*. Wij haalen deeze wenschen op, die kleinigheden ſchijnen, doch de Geestgeſteltenisſe van *Arnhem's* Burgerij kenmerken. Zij hadt gevorderd, dat, bij het uittrekken met vliegende Vaandels, ſlaande Trommen en Muzijk, de Krijgsbezetting haar Krijgſeer zou bewijzen; doch die eer wierdt haar geweigerd.

Deeze weigering ſtak het Gemeene Volk in den krop. Het leedt niet langer dan tot de volgende Maand of 't zelve greep eene gelegenheid aan om hun miſnoegen tegen de Krijgsbezetting, en verſcheide Regeeringsleden, te toonen. Het geval, 't welk, op zich zelve beſchouwd, geen de minſte betrekking hadt tot de meer algemeene Verdeeldheden van den tegenwoordigen tijd, maar veel eer een uitwerkzel was van het heerſchend vooroordeel des Volks omtrent de Begraafplaats der Afgeſtorvenen, droeg zich in deezer voege toe. — Het oude Kerkhof in de Stad bij de groote Kerk was, door de Magiſtraat, aſgeſtaan aan een rijken *Jood*, die een pragtig Huus daaromtrent gebouwd en een groot gedeelte van dat Kerkhof tot een Voorplein noodig hadt. Buiten de Stad hadt de Magiſtraat eene nieuwe Begraafplaats

aangelegd, dezelve met een behoorelijke muur omringd en van een ijzeren hekwerk voorzien. Met den aanvang van Augustus liet de Magistraat afkondigen, dat zij de Ingezeten en aanmaande om zich daar van te bedienen, en teffens dat de Lijken der Diaconie-armen, aan den heerscheden Roodeloop gestorven, te dier plaatze zouden begraven worden.

Onder zommige Ingezetenen verwekte die Afkondiging terstond eenig gemor: zij wilden het oude Kerkhof hersteld hebben: 't wierdt ras gestild; doch de Gezworene Gemeente, voor nieuwe en geweldiger uitbarstingen van 's Volks misnoegen vreezende, gaf, naa gehoudene Vergadering den voorzittenden Burgemeester te kennen, dat zij, schoon niet uit eigen beweging, maar op sterke aanmaning van zommige driftige Lieden, en zonder zulks goed te keuren, moesten aandringen op de intrekking van het bekend gemaakt Besluit. — Den eigen dag der Afkondiginge moest de Vrouw eens Sergeants van de Krijgsbezetting begraven worden. De Bevelhebber, Collonel QUADT, gaf, met voorkennis der Regeeringe, terstond last om dit Lijk, 's avonds ten acht uren, op het nieuwe bij de Ingezetenen zo gehaat Kerkhof, ter aarde te bestellen. Te vergeefsch zocht de Gemeente, door herhaalde verzoeken, de Intrekking des Raadsbesluits te bewerken. De door hen gevreesde Opfchudding onder 't Volk kreeg een daadlijk bestaan, en nam hand over hand toe. De gantsche Krijgsbezetting, zo Ruitery als Voetvolk, kwam in de Wapenen, en bezette het Stadhuis. Het met scherp laaden bragt eene algemeene ontroering te wege. Veelen oordeelden, dat het den Burgeren en geenzins den Militairen toekwam de Stads Overheid te beschermen. De Krijgsraad der Burgerij, op dit stuk geraadpleegd hebbende, besloot aan de Magistraat den dienst der Burgerije aan te bieden, en te verzoeken, dat deeze de Militairen mogt aflossen, en zelve hun Groot Agtbaaren bewaaren. Zij aanvaardden deezen voorslag. Eén Vaandel kwam ten dien einde aantrekken, de vijf overige hielden zich gereed om af te wagen of de Krijgsbezetting den betrokken post gewillig verlaaten zou. Zo ras dezelve het Burgersvaandel in 't oog kreeg,

kreeg, wierdt 'er alle Eer aan bewezen; de Krijgslieden gaven hunnen post goedwillig over, en trokken, beleefd bedankt zijnde, af.

's Anderen daags oordeelde de Bevelhebber van het Krijgsvolk de dus opgehoudene Begraafnisfe te moeten voortzetten, en gaf, in den avond, bevel om het Lijk, door gewaapend Krijgsvolk vergezeld, buiten op 't nieuwe Kerkhof te begraven. 't Geschiedde, en een daar bij gestelde Wagt bewaakte het tegen gevreesden overlast. — Doch in dien nacht bedreef het Gemeen veele baldaadig- en spoorloosheden, sloeg bij verscheide Magistraatsleden de glazen in, als mede bij den Plaatsmajoor ZWART. Dit verwekte bij de meerderheid der Regeeringe zulk een indruk, dat men te raade wierdt de gedaane Afkondiging in te trekken. Het Gemeen aan 't hollen was hier mede niet voldaan. Een geheele hoop Volks roog, 's anderen daags, na buiten, rukte de ijzeren hekken van het nieuwe Kerkhof open, haalde het Lijk ten grave uit, en droeg het, onder een geduurig Hoezee, de Stad rond, tot voor het Huis van den Bevelhebber des Krijgsvolks. Alle de klokken wierden ondertusfchen geluid, en men begroef het Lijk andermaal in de *St. Jans Kerk*. Het Kerkhof zelve stondt naa deeze verzigting ten doel aan 's Volks verbittering; eene talrijke Schaar, voor geen gering gedeelte uit Jongens en Vrouwlieden bestaande, na buiten getoogen, rammeide de muuren van het Kerkhof omverre, brak de ijzeren hekken uit, en droeg ze ter Stad in, dezelve voor 't huis van den gemelden *Jood* nederleggende; ten besluite van deezen gepleegden moedwil geld aan de huizen vragende voor dit volvoerde werk.

Een verspreid gerugt, dat aan 't Krijgsvolk te *Nijmegen* bevel gegeven was om na *Arnhem* te trekken, tot betuigeling der muiterije, verwekte eene nieuwe opschudding. De Gemeensman BEKKING, met eenige anderen vergezeld, vervoegde zich tot den voorzittenden Burgemeester, dien zij ten Huize van een anderen Burgemeester vonden, en vroegen, wat 'er was van de komst des Krijgsvolks van *Nijmegen*? Schoon deeze betuigden 'er niets van te weteen, was men egter niet volkomen gerust. De Kapiteins
der

der Schutterije vergaderden, en zonden, met voorkennis van de meerderheid der Magistraat, manschappen na de *Rhijnbrugge* en de *Veeeren*, om 'er post te vatten, de *Schipbrug* ten onbruik maakende. De uitkomst leerde, dat deeze vrees voor 't *Nijmweegsche* Krijgsvolk ongegrond was. De Regeering zondt aan den *Erfstadhouder*, op diens verzoek, een *Verflag* van het voorgevallene in deeze twee dagen van geweldige beroerte. Op welk *Verflag*, als mede tegen de *Intrekking* des *Besluits* om de *Begraafenis* op 't aangeweze *Kerkhof* voort te zetten, de *Burgemeester* A. H. BRANTZEN eene *Tegenverklaring* inleverde.

Niet weinig viel, over het bovenstaande, ten *Gelderschen Landsdage*, te doen, doch kan, als loopende buiten ons *beslek*, door ons niet vermeld worden. Liever verhaalen wij een ander voorval, onmiddelijk met ons *Plan* verbonden. In den *afloop* des *Jaars* 1783 vervoegde zich een aantal van bijkans driehonderd *Arnhemse* *Burgers* met een *Verzoekschrift* bij de *Regeering*, waarin zij te kennen gaven, dat de *Burgers* van *Arnhem*, uit hoofde van een *deugdlijk Regt* en *Bezit*, zedert onherdenkelijke jaaren, *geregtigd* geweest waren om de geheele *Veluwe* over te kunnen jaagen; dan een zeker *Jagtplakaat*, in den *Jaare* 1750, uit naam des toenmaalgigen *Erfstadhouders*, uitgegeeven, verhinderde hun daar in; doch hadden de *Burgers* nooit van hun *Regt* afgezien, noch hadt 't zelve hun kunnen ontnomen worden. Zij beriepen zich op een *Vertoog* door de *Regeering* aan *Prins WILLEM KAREL HENDRIK FRISO* overgegeeven, met verzoek, dat de *Magistraat*, bij 't gevoelen en de oogmerken daar in vervat, wilde volharden: ten slot hun voorneemen *verklarende* om, met den *aanvang* van het *aanstaande Jagtsaifsoen*, van dat *Regt* gebruik te maaken, en de *Jagt*, door 't geheele *Kwartier* van de *Veluwe* te oefenen. — Op dit *Verzoekschrift*, door de *Regeering* aan den *Erfstadhouder* gezonden, kreeg dezelve ten antwoord, dat zijne *Hoogheid* het *Reglement* op de *Jagt*, door zijnen *Vader* gemaakt, en door hem vernieuwd, voor eene voortduurende *Landwat* hieldt, door een meer dan *dertigjaarig* gebruik versterkt, en *geezins*, door een *eigenwillig besluit* van zich zamen

vereenigd hebbende Perfoonen, in een Land, waar de weg regtens aan elk wierdt vrijgelaaten, kon of mogt kragtloos gemaakt worden. Hier om wilde hij de noodige orders gefeld hebben, dat, hangende de Raadpleevingen over dat Reglement, door de *Arnhemfche* Burgers niets wierdt ondernomen, waar door 's Lands hooge Gerechtigheid zou worden verkort.

De Regeering liet deeze begeerte des Stadhouders bij openbaare Afkondiging bekend maaken. De *Arnhemfche* Burgers waren des niet voldaan. Eenigen uit de Gezworene Gemeente begaven zich weder tot de Regeering met berigt, dat, te deezer oorzaake, eenige beweegingen onder de Burgerij plaats greepen, die sterk verlangde naa een Besluit van zijne Hoogheid op het gedaane Verzoekfchrift; terwijl veelen hun voorneemen verklaarden, om, naa verloop van drie weeken, van hun jagtregt gebruik te willen maaken; waarom zij de tufchenspraak der Regeering voor de Burgers bij zijne Hoogheid verzogten. — Deeze, verwittigd van den naderen aandrang, scheef de raadpleevingen op dat stuk niet spoediger te kunnen eindigen: dewijl hij voorneemens was die zaak ter kennisse van de Staaten van *Gelderland* te brengen: en gaf teffens aan het Hof Provinciaal, last om de noodige voorzieninge te doen, ten einde 's Lands Ordonnantien, door geen eigenwillig besluit van eenigen der 's Lands Ingezetenen gekrenkt wierdt. Welk Hof daar op eene sterke Publicatie, niet alleen voor de Stad *Arnhem*, maar voor 't geheele Kwartier van de *Veluwe*, beraamde. De Regeering deedt dit fchrijven van zijne Hoogheid aan Gelastigden uit de Gezworene Gemeente weeten, met bijgevoegden raad om de goede Burgerij tot gehoorzaamheid aan te maanen. Zij verfcheenen weder in den Raad, denzelven verzoekende geen verder Verbod aan de *Arnhemfche* Burgerij, wegens de Jagt op de *Veluwe* te doen: dewijl dezelve niet te verzetten zou weezen van haar oogmerk om, binnen kort, die Jagt werkftellig te maaken.

Ten Najaars - Landsdage wonden hun Ed. Mogenden goed, ingevolge van eenen Brief des Erftadhouders, een tweede,
nog

nog sterker, Publicatie de Jagt der *Arnhemfche* Burgeren betreffende, vast te stellen. Het Kwartier van *Zutphen* bewerkte 'er nog eenige verzagting in. VAN DER KAPELLEN TOT DE MARSCH betuigde, dat hij de gevolgen ter verantwoording der Ontwerperen liet, en zijne Medeburgeren daadlijk zijne afkeuring zou te kennen geeven. In den Brief van zijne Hoogheid, en overeenkomstig met deezen was door de Staaten het Regeerings-Reglement van den Jaare 1750 als een onveranderlijke Grondwet aangemerkt. Dit gaf dien Ridder, nevens Jonkheer VAN ZUILEN VAN NYVELDT, gelegenheid, om 't zelve als onwettig in deszelfs oorsprong en vorderingen te beschouwen: naardemaal zij geene Ordonnantien op de Bestuuring des Volks kenden dan die met deszelfs belangen overeenkwamen; „ dat een Reglement, „ in beroeringen en tijden van overheersching, op de on- „ wettigste wijze genomen, moest verbeterd worden — „ dat, zo het tegendeel doorging, hun Ed. Mogenden niet „ bevoegd waren geweest, in den Jaare 1747 den vastge- „ stelden Regeeringsvorm zo bijster te veranderen. — Hadt „ daarenboven die geen, die bij dat Reglement, zo veel „ magts gegeeven was, dat zelfde Reglement niet bij aan- „ houdenheid verbroomden? De gevolgtrekking hier uit liet „ hij voor hun Ed. Mogenden zelve over.”

Het verloop van een jaar, zints het voorgevallene omtrent het Kerkhof, hadt het geheugen daar van niet uitgewischt. In het laatst van de maand des Jaars 1784 verwoegden zich zommige Burgers bij de Regeering, met aandrang om eenige verandering in den Muur van 't weder herstelde Kerkhof, en begeerden hier op antwoord, uiterlijk voor den tweeden Augustus, den Jaardag der jongste opschuddingen. Eenige dagen te vooren liepen 'er reeds gerugten, dat het schouwspel van 't voorleden jaar op nieuw zou gespeeld, en de muur van 't Kerkhof, dat wel in den ouden staat hersteld was, doch waar aan eenige ijveraars voorwendden, dat eenige duimen van de voorige grootte aan ontbraken, op nieuw, met geweld, zou omver gehaald worden. Men voegde 'er bij, dat men de Huizen van den Burgemeester BRANTSEN en den Gemeeksmān BECKING, die anders zich een

ijverig voorstander van 's Volks Regten getoond hadt, zou plunderen, als mede de Huizen van eenige anderen, onder welken zommigen genoemd wierden van de vijf Gekommitteerden uit de Burgerij, onlangs ontflagen, om dat zij niet hadden willen instemmen in de maatregelen der heetste Yverzaaren, oordeelende, dat door onbezuisde middelen, meer nadeels dan voordeels aan de goede zaak der Vrijheid zou toegebracht worden.

Men schein zich dier door 't Gerugt aangeduide gewelddaadigheden niet te bekreunen; althans geene voorzorgen wierden 'er tegen genomen. De tweede Augustus zag eger de aanvangelijke vervulling. Een hoop zamengeschoold Volk, van een ladder, ketting en touwen voorzien, rukt aan. De voorbaarigste richt den ladder tegen het Yzeren hek, haalt den Lantaaren af, en maakt een zwaar touw aan het hek vast; een aantal van tien uit den hoop, slaat 'er de hand aan, en rukt, in weinig oogenblikken, 't zelve omver.

De voorzittende Burgemeester BRANTSEN, des verwittigd, deedt de Regeering bijeenkomen. Bij hervatte raadpleegingen viel het besluit, den Krijgsbevelhebber QUADT te gelasten bij het Kerkhof Schildwagten te zetten, eenige Manschap bij het huis van den Burgemeester BRANTSEN te plaatzen, en door de geheele Stad Ronden te laten doen, om alle samenrotting te stooren en te verstrooien. Dit alles geschiedde. — Dan tegen den avond begaven zich eenigen van den Burgerkrijgsraad tot den gemelden Krijgsverste, met verzoek, dat hij de Schildwagten van het Kerkhof wilde te rug roepen, en de bewaaring van 't zelve, als ook van de geheele Stad, door het doen van Ronden aan hun overlaten. Hij antwoordde hier toe ongelast te zijn, en verpligt om de schriftelijke bevelen der Regeeringe te volgen. Zij vervoegden zich daar op bij den Burgemeester BRANTSEN, met het zelfde verzoek; doch wierden afgeweezen met het zeggen, dat nu de schikkingen van het Krijgsvolk reeds gemaakt waren, 'er weinig reden zich opdedden, om die te veranderen; en zou hij, zo zommigen willen, 'er bijgevoegd hebben, hoe het voorgaand jaar geleerd hadt, dat de Burgerije dan wel eens zodanig een dienst op hoogen prijs stelde, en
daar

daar voor daadlijken afstand van voorgewende Regten verderde.

Naa de weigering van deezen aangeboden dienst en hulpe, wierdt 'snachts de Gezworene Gemeente bij een geroepen. Midlerwijl vielen 'er tusfchen zekeren Burger op de markt en eenigen van de Krijgsronde woordwifeling voor. De Ronde beweerde dat hij weigerde voor hun te wijken; hij ontkende zulks; van woorden kwam men tot daaden, en een Grenadier trof den Burger met den kolf van zijn Snaphaan zo gevoelig, dat hij gewond na huis keerde. — Het verspreide gerugt deezes voorvals blies het vuur van verbittering, reeds zints eenigen tijd meer en meer tusfchen de Burgerij en Krijgsvolk aan 't gloeien, sterk aan, en borst het deezen nacht in volle vlam uit. De Wagt der Burgerije was, onder beleid en bevel van den Burger TROOST, op de Waag getrokken; hij zondt eenige Rondon door de Stad, gelijk van wegen het Krijgsvolk op de Hoofdwagt desgelijks geschiedde. Over middernacht kwam eene Burger- en eene Krijgsronde elkander tegen. Het geschil, welke voor de andere uit den weg zou gaan, met Woorden begonnen, scheen door de Wapenen te moeten beflist worden; zij schooten op elkander. Eenige Burgers van de Waag afgezonden om de Burgerronde bij te staan, schooten sterk op de Soldaaten, die na de Hoofdwagt te rug trokken. Twee Officieren en eenige Soldaaten wierden gekwetst, één Grenadier bleef dood. De Soldaaten, hier door verwoed, vuurden hevig op de Waag: de kogels in de deuren en posten weezen zulks naderhand uit. Van de Waag bleef men hun niet schuldig. De gefneuvelde Grenadier, met de gekwetsten, aan de Hoofdwagt gebragt zijnde, nam de heftigheid des Krijgsvolks toe. Waar op QUADT een Officier na de Waag zondt; en TROOST liet ontbieden, dien hij bits toeduwde, dat men tog met het schieten uit de Waag zou ophouden; dat het anders geschaapen stondt, dat hij zijn Volk niet zou kunnen bedwingen, of beletten om op de Waag storm te loopen; wanneer 'er een gedugt bloedbad zou te vreezen zijn. Hier op nam het schieten een einde.

's Au-

's Anderen daags vergaderde zo de Gezworene Gemeente als de Regeering. Een sterke bende Grenadiers geleidde den Burgemeester BRANTSSEN na het Stadhuis. De trom der Burgerij geroerd zijnde, kwam dezelve zamen, trok op, bezette het Stadhuis rondsom, zo dat niemand van de Regeering 'er af kon koomen. In deezen toestand verscheenen eenigen uit de Burgerij, daar toe afgezonden, op 't Stadhuis, om de Regeering het lang verzogte herstel hunner Regten af te vorderen. Het antwoord was, dat de Regeering, aangaande deeze Vordering, niets kon bepaalen: dewijl 'er Gelastigden benoemd waren, om, van wegen de Hooge Overheid, daar op onderzoek en 'er den Staaten verslag van te doen. De Burgerij hieldt het Stadhuis bezet, en stondt niemand toe van 't zelve af te gaan. Doch de Regeering vondt middel om, door een heimlijken uitgang, een Secretaris na den Oversten QUADT te schikken, met berigt van haaren toestand, en de noodige bevelen. De geroerde Krijgstroom deedt het Krijgsvolk onmiddellijk te wapen loopen; de Burgers zakten langzaam af, verlieten het Stadhuis, latende zommige Snaaphaanen en ook Vaandels agter, die hun terstond wierden terug gezonden. — Hier mede hielden alle Beweelingen op. Eenige Belhamels van 't geweld op 't Kerkhof gepleegd, wierden gevat. Zommigen maakten zich uit de Stad zoek. En wierdt eerlang de Hoofdaanvoerder van de handdaadigen aan het Kerkhof gestraft.

Eene nieuwe pooging, tot herstel van zaaken, deedt de Burger-Krijgsraad deezer Stad in den Jaare 1785. Dezelve vervoegde zich bij de Regeering met een drieledig schrift, behelzende, in de eerste plaats, dat, in de zorglijke omstandigheden des Vaderlands, de weerbaare Burgers mogten opgeschreeven, en van gelijke Geweeren voorzien worden, de vermogenden ten hunne eigene kosten de onvermogenden op die der Stad, om daar mede, onder hunne Vaandels, den Wapenhandel te leeren. — Ten anderen, om, tot geruststelling der Burgeren, te bewerken, dat de Batterijen, tot bescherming der Stadspoorten aangelegd, ten spoedigsten met het noodige Kanon mogten beplant worden. — En ten dertden, dat 'er onderzoek geschiede na den staat der Artillerie

en

en der verdere Oorlogsbehoeften; en, ingevalle zij dit be-
rigt, door verwijl of verweigeringe niet konden bekomen,
dit terstond ter kennisse der Staaten van *Gelderland* te bren-
gen; ten einde op den staat der Fortificatiën, Magazijnen en
Arsenaalen een naauwkeurig onderzoek mogt gedaan, en het
gebrekkige daar in spoedig verbeterd worden. — Dezelve
drong dit drievoudig voorstel aan, door de mogelijkheid,
dat het nog overig gebleeven Krijgsvolk zeer ligt uit de
Stad verlegd, en deeze ter bewaaring aan de Burgerij zou
kunnen overgelaaten worden.

Tusfchen het Krijgsvolk en de *Arnhemfche* Burgerij ont-
ftonden, wegens het verschillend inzien der Staatsbelangen,
van tijd tot tijd, nieuwe oneenigheden, en liepen, op het
einde des verftreken jaars, zo hoog, dat de Burger-krijgs-
raad, met herhaalde klagten, zich bij de Regeering verwoeg-
de. Dan de Officieren van het Regiment Gardes Dragon-
ders leeverden bij de Staaten van *Holland* een Smeekfchrift
in, zich beroepende op hunne onfchuld, en die van hun
Regiment, met klagten over den laster hun en hun Regi-
ment in de Nieuwspapieren aangetijgd: 't zelve ging verge-
zeld van een Getuigfchrift der Stads Regeering, in welke
Perfoonen, door 's Stadhouders befchikking aangesteld waren,
die de vereifchtens derfden, door 's Lands en Stads Voor-
regten gevorderd, gelijk zij oordeelden, die ten deezen
tijde, in *Arnhem* een Burger-Societeit tot stand bragten.

Niet gunftiger, dan de voorgaande, viel het Jaar 1786
voor de genoegelijke en stille zamenleving binnen deeze
Stad. Nieuwe beweegingen, verzeld van het inslaan der
glazen, ginds en elders, bewoogen, in dat jaar, de Ge-
zworene Gemeente, om zich tot de Magiftraat te verwoeg-
gen, en bij dezelve op het fluiten van die ongeregeldheden,
binnen den tijd van drie dagen, aan te dringen: onder be-
tuiging dat zij, zulks niet gefchiedende, zich verwoegen
zouden, waar zij meenden haare klagten, met regt en vrugt,
te kunnen uitflorten. Eene Afkondiging tegen die straat-
fchennisfen en andere balddaadigheden was 'er het gevolg
van. — De tweefpalt tusfchen Burgers en Soldaaten ver-
toonde zich op nieuw, en leeverde de Burgerkrijgsraad des-
we-

wegen een Vertoog vol klagten bij de Regeering in. — Wel verre van op te houden, groeide de verbittering, van dag tot dag aan, en de onlusten namen toe; terwijl het ongenoegen der Burger-Hoplieden aanwiesch, door de bepalingen onder welke de Magistraat wilde, dat de Voorjaars Wapenhandel zou moeten geschieden. Ingevolge van dezelve, mogten niet meer dan vijf Man, ten dien einde, te gelijk, ter poorte uitgaan; in deezer voege moesten zij op de plaats ten Wapenhandel geschikt bij een komen; daar geen Wijn of sterken Drank drinken; de Wapenoefening gesiadjd zijnde, bij niet meer dan vijf Man teffens, na de Stad wederkeeren; en niemand tot den Wapenhandel toelaten, of hij moest alvorens zijn naam, op het Stadhuis, onder het opzigt des Kollonels hebben doen aanteekenen. Zes Hoplieden, ontbooden om deeze regelingen aan te hooren en te ontvangen, weigerden dezelve aan te neemen.

Mishandelingen den Burgeren door de Soldaaten aangedaan, zo dat 'er zekere DIRCK HENDERICKSEN het leeven bij inschoot, ontfaken het morrend ongenoegen tegen het daar gelegd Regiment van DOUGLAS, meer en meer; het blaakte heftig op, toen een Corporaal van 't zelve, dien men voor een deelgenoot hieldt aan den moord deezes Mans, losgelaten en op vrije voeten gesteld wierdt. De Dagpapieren spraken van dit geval met verontwaardiging. Het Weekblad *de Post van den Neder-Rhijn* maalde 't zelve met zwarte trekken af, en voegde 'er een Vertoog bij met de Vraag aan 't hoofd, *zou men een openlijk onregt doende Magistraat niet aldus mogen aanspreken* Een Vertoog, vol van de bitterste uitdrukkingen, en aanvangende met den tijtel: *Ontmenschten!*

Dit Vertoog trok zich, en geen wonder! de *Arnhemse* Regeering ten sterksten aan. Een openbaare Afkonding daar tegen geschiedde op den eenëntwigtigsten April, waar in de Regeering verklaart, dat, wel verre van die geloofwaardige beëdigde Getuigen gehoord te hebben, die den Corporaal door hun ontslaagen, onder belofte van altoos des gevorderd zich voor hun te zullen vervoegen, voor een Medegenoot verklaarden, 'er zich geen enkelen Getuigen

gen hadt voorgedaan om dit ten diens opzigte te bevestigen. Waarom zij de Burgers, die eenige bewijzen des aangaande mogten hebben, bij herhaaling, opriepen, en één honderd Zilveren Ducatons beloofden aan den Ontdekker van den Schrijver of Opsteller des 433 Vertoogs in den *Post van den Neder-Rhijn*.

Onmiddelijk naa deeze Afkondiging, door de Stads Roedendraager gedaan, tradt een der Stads Secretarissen voor, en las van de puije van 't Stadhuis de Veroordeeling van dit Vertoog, 't geen zij „ als een vuil en oproerig Libel, „ onwaardig om door het Daglicht aanschouwd en in de „ Zamenleving getolereerd te worden, voor zo verre het „ oproerige betrof, verweezen, om openlijk, op een daar „ toe opgericht Schavot, door handen des Scherpregters, tot „ asfche verbrand te worden.” Terwijl zij teffens het verkoopen van dit Tijdschrift, in de Stad *Arnhem* en derzelver Regtsgebied, op eene boete van honderd Goudgulden, en ingevalle van niet betaaling, op bedreiging van crimineele straffe verboden. De verbranding der opgehaalde Vertoogen geschiedde door Beuls handen, in 't bijweezen van den Onderschout met de Geregtsdienaaren.

En Brief der Regeeringe van *Arnhem* verzogt die van *Utrecht* om den Uitgever van dit Tijdschrift, G. T. VAN PADDENBURG, gereglijk af te vraagen, wie hem dat Stuk hadt toegezonden; ten einde tegen hem Schrijver en Zender, en alle anderen, volgens de Wetten tegen Lastering, voor den Hove van *Gelderland*, eisch te doen. — De Schrijver trok zich het verbranden van zijn Blad luttel aan, of liever stelde 'er eere in, en verbaasde de *Arnhemsche* Regeering eertlang met in zijn Tijdschrift niet alleen, maar in de Nieuwspapieren, te plaatzen, hoe hij de aanschrijving aan de *Utrechtsche* Regeering, ter naavorsching, met blijdschap vernomen, en daar op eenigen tijd gewagt hadt, wat door zijn Competenten Regter zou worden verrigt; doch daar hem toetscheen dat die van den Geregte der Stad *Utrecht* van gedagten waren, dat door hun Ed. Groot Agtb. in deezen niets behoorde gedaan te worden, oordeelde hij, die zich onderteekende PIETER 'T HORN, *Rentmeester*

van

van 't Willebrords Collegie, reeds bekend voor den Verzamelaar van dit Weekſchrift, zich verplicht te verklaren, dat hij de Steller en Schrijver was van de *Aanspraak aan een openlijk onregtdoende Regeering*; gereed om af te wagten, wat de Magiſtraat der Stad *Arnhem* tegen hem in regten zou aanvangen. Geene verdere gevolgen hadt, zo veel wij weteen, deeze zaak.

De kragtloosheid der voorzorgen tegen de geweldenaarijen der Krijgſlieden ontdekte zich bij aanhoudenheid te dier Stede. De toomlooste ongebondenheid baarde den Ingezetenen geduurigen ſchrik. Omtrent het midden van September, wierdt eene menigte van Huizen de glazen ingeſlagen. Eenige Officieren van de Garde Dragonders de Stad uitwijkende, bevestigden daar door de andere bewijzen, die het vermoeden deezer ſchennis op hun deedt vallen; terwijl het openbaar was dat deeze Dragonders, kort te vooren, aan het *Malburgſche Veer*, de verregaandſte ſchennisen gepleegd hadden. Van aanrandingen liepen de Burgers niet vrij. De Burger-ronden, door eene onderlinge ſchikking van Magiſtraat en Gemeente, eenigen tijd geleden afgeſchaft, wilde men weder in trein brengen, en de klaagſtem der Burgerije over de aanhoudende ongeregelheden doen hooren. Twaalf Burgers namen dit beſluit, en verwoegden zich bij den Voorzitter des Burger Krijgsraads, verzoekende als Burgers voor hunne Perſoonen een Krijgsraads Vergadering te beleggen: dit geſchiedde den volgenden dag. De twaalf Burgers, (twee uit ieder der zes Burger Compagnien,) deeden aan de Hoplieden den voorſlag, om, elk in zijne Compagnie, eene Vergadering van Burgeren zamen te roepen, tot het aanhooren eeniger voorſtellen. Op de begeerte des Krijgsraads van nadere opening, gaven zij te verſtaan, dat die voorſtellen, hoofdzakelijk, beſtonden — „ in klagten over de Moedwilligheden „ der Dragonders — waaromtrent zij, met de gezamenlijke „ Gildens en Burgers, als de wettige Volksſtem uitmaakende, dan nadere middelen konden beraamen, ten eindè de „ Gemeente te onderſteunen in de billijke Klagten over die „ Moeitemaakers, ter plaatze waar zulks zou behooren, en „ ref-

„teffens te bewerken, dat de Bürgerwagten en Patrouilles
 „in eene goede orde kwamen, ter kragtige beteugeling van
 „het oproer zoekend gedeelte der Militairen.” Wel voort-
 maar geen opgag hadt dit werk.

Gelijkfoortig met het afgeloopene, was het Jaar 1787. De
 verbittering tusschen Burgers en Krijgslieden hieldt telkens
 stand, met toeneemende woede. De maand Junij leverde
 daar van een voorbeeld op. Omtrent den middag van den
 negenëntwintigsten Junij, begonnen de Soldaaten, hier en
 daar, de glazen in te smijten, en eindelijk de huizen te
 plonderen, bij de zodanigen, welke voor Patriotten te boek
 stonden. Op de plonderaars begon men, hier en daar, te
 schieten. Ten vier ure in den naamiddag wierdt alarm ge-
 slagen, en kwam het Krijgsvolk op de Markt bijeen, alwaar
 te gelijk een Stuk Kanon geplaatst wierdt. Eenige Burgers
 vergaderden gewapend op het Stadshuis, en schooten van
 daar, gelijk ook uit eenige huizen, op het Krijgsvolk; 't
 welk straks eene algemeene losbranding op het Stadshuis
 deedt; waarop de Burgers hunne wapens nederleiden. In-
 tusschen wierp men uit een Koffyhuis met handgranaaten op
 de Markt; 't welk de woede van het Krijgsvolk dermaate
 ontsak, dat het huis in een oogenblik uitgeplunderd wierdt.
 's Anderendaags begonnen van nieuws de opschuddingen.
 Verscheiden huizen wierden nu, meer of min, geplunderd
 of beschadigd. Derzelver getal wordt, in alles, op zesën-
 twintig begroot. Eene Publicatie, ter ontwapeninge van de
 Burgerije, maakte een einde aan de wederzijdse geweld-
 daadigheden. Soortgelijk eene opschudding, hoewel van
 minder belang, vertoonde de maand Augustus, de laatste
 van dien aart vóór de komst der Pruisische Troepen, dia
 den Patriotten den lust tot Vrijheidsbemoeijingen op eenmaal
 benamen.

ARREMBERG, zo als deeze naam hier verkeerdelijk gespeld
 is, voor AREMBERG. (JOHAN VAN LIGNE, Graaf van). Om
 den Leezer het vrugtloos zoeken op het overwezen Artikel
 LIGNE te bespaaren, willen wij hier deezen Krijgsmann doen
 kennen. Een man van groot aanzien was hij, en een gun-

steling van Koning PHILIPS DEN II, als welke, naadat de Nederlanden door zijnen Vader Keizer KAREL op hem waren overgedraagen, de Graaf na *Friesland* en *Groningen* zondt, om in die Gewesten, in zijnen naame, de hulde te ontvengen. Nog verder blijk der Koninklijke gunste ondervondt hij in den Jaare 1559, als wanneer, bij de aanstelling van Stadhouders over de onderscheidepe Gewesten, de Landvoogdij over *Friesland*, *Overijssel*, *Groningen* en *Lingen* aan hem wierdt opgedraagen. Hoewel Prins WILLEM VAN ORANJE, ten zelfden tijde, eveneens wierdt bevorderd, stonden zij, nogthans, niet in de zelfde begrippen; waar van, om van het vervolg niet te gewaagen, ten bewijze dient, dat wanneer de Prins en de Graaven van EGMOND en HOORNE een onderling Verbond had aangegaan, de Graaf VAN AREMBERG weigerde, daar in deel te neemen. Zedert het bevel gekregen hebbende over eenige nieuw geworvene manschap, trok hij, in den Jaare 1567, daar mede na *Friesland*, om 'er de prediking der Hervorminge, die in dat Gewest, van lieverlede, veld won, te doen staaken, en de schaden, door de Beeldstormers, aan Kerken en Kloosters veroorzaakt, te doen boeten; met belofte, nogthans, van 'er de Inquisitie en strenge Plakaaten te zullen doen staaken. Niet zo gemaklijk als in *Friesland*, slaagde de Graaf te *Groningen*, alwaar het volk, even als de Friezen, kregel van aart, zich daarenboven op de sterkte der Stad niet weinig liet voorstaan. Eindelijk gelukte het hem, onder allerlei glimpige beloften, die naderhand weinig gerekend wierden, vier Vaandelen Duitsche Knegten in de Stad te brengen, die meest bij Onroomsche burgers gehuisvest wierden. Nog voor het einde des Jaars 1567 zondt hem de Hertog VAN ALVA na *Frankrijk*, ter hulpe des Konings, die met zijne Onroomsche onderdaanen, van nieuws, in oorlog was geraakt. AREMBERG geleidde derwaarts vijftienhonderd Ruiters en tweeduizend Knegten. Niet langer vertoefde hij aldaar, dan tot in de Lente des volgenden jaars. Kort naa zijne wederkomst zondt hem de Hertog VAN ALVA op Graaf LODEWYK VAN NASSAU af, die zich bij *Appingadam*, in de Provincie *Groningen*, gelegerd hadt. Onder AREMBERG stonden

chans

thans duizend Spaanfche en vierhonderd Duitfche Knegten, die door den Graaf VAN MEGEN, Stadhouder van *Gelderland*; nog moesten verfterkt worden, en wier aankomst men dagelijks te gemoet zag. Doch eer hij opdaagde, taste Graaf LODEWYK den Graaf VAN AREMBERG aan, bij het Klooster *Wittewierum*. Vinnig wierdt hier gevogten, en vleiden zich de Spaanfchen, hunnen vijand eene volkomene nederlaag te hebben toegebracht. En, indedaad, naa het eindigen van den ftrijd, was Graaf LODEWYK na *Slogteren*, en voorts na het *Huis te Wedde* gweken. De Spanjaards, hier uit waanende, den vijand reeds aan het vlugten te hebben gebracht, dwongen den Graaf VAN AREMBERG, die den Graaf VAN MEGEN liever eerst wilde afgewagt hebben, hem te vervolgen. Graaf LODEWYK, hier van verkondfchapt; ftede zich in slagorde bij het Klooster *Heiligerlee*, en viel toen de Spaanfche voorhoede, welke hij geenen tijd gaf om zich te fchaaren; met zijne Ruiters aan. AREMBERGS benden wierden, eerlang, geheelijk geflagen. Hij zelve, zich dapperlijk verweerende, fneutelde in het heetfte van het Gevegt, nevens verfehiden Hopleden en een aanzienlijk getal Gemeenen. Men weete dat de Slag bij *Heiligerlee*, en alzo het overlijden van den Graave VAN AREMBERG, voorviel op den drientwintigften Maj des Jaars 1568.

Bij hetgeen wij tot hier toe, het geleide van J. WAGENNAAR volgende, aangaande den Graaf VAN AREMBERG vermeld hebben, zullen wij nu nog voegen eenige nadere ophelderingen van diens Graaven verrigtingen in *Friesland*. Zij zijn ontleend uit de onfchatbaare *Bijvoegzels en Aanmerkingen* der Heeren VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI, ENGELBERTS en anderen, op het onfterflijk Werk van onzen Vaderlandfchen Hiftorieschrijver. Volgens het bovenftaande Verhaal fcheenen de zaaken, in het gemelde Gewest, den Godsdienst betreffende, zich niet moeilijk te fchikken. Een nader inzien doet de zaak eenigzins in eene andere gedaante voorkomen.

Te weeten, naadat de Landvoogdes, in de maand Julij des Jaars 1566, 't Verdrag, door haar met de verbondene Edelen aangeaan, aan 't Hof hadt gezonden, met bijvoe-

ging, dat de Koning te vrede was, de Inquisitie te doen ophouden; dat 'er verzagende bevelen nopens de Religie zouden worden gemaakt; dat men ook den verbonden Edelen 't voorledene niet zoude wijten, mits men nieuwe Verbonden schuuwde enz., kwam 'er, den zestienden September, niet alleen een tegenstrijdig en strengere Plakaat uit, houdende algemeenen last, op verbeurte van lijf en leeven, om met de *Rebellen* niet te handelen, koophandel te doen, of, onder eenig voorwendzel, penningen te schieten, (al 't welk, onder anderen, zal gezien hebben, op 't geen WAGENAAR bl. 220. reg. en 1 en 2. aanvoert,) maar ook wierdt, op den tweeden October, door den Stadhouder AREMBERG, aan de Friesche Steden, gelast, openlijk te doen afkondigen en zorge te draagen, dat de Priesters den Roomschen Godsdienst, in de Kerken, zouden verrigten, en men de naamen der onwilligen hem moest overschrijven. Hoe zeer de Stads Overheid van *Leeuwaarden* aan die afkondiging voldeed, belette dit niet, dat, door den ijver veeler Ingezetenen, in de zaak zelve weinig verandering kwam, en in de Kerken, op veel plaatzen, de Hervormde Godsdienst wierdt verrigt. De Staaten, op den zeventienden November, over deeze wigtige zaak vergaderd, wierden, ten volgende dage, voor 't Hof ontboden, 't geen hun zeide, dien zelfden morgen, bij brieven van AREMBERG, vernomen te hebben, dat de Hertogin geen verandering in 't stuk van den Godsdienst konde toelaaten, de afkondiging der Geloofs-Plakkaaten niet langer schorzen, en dat men de Vergaderingen der Friesche Edelen moest beletten. Dit klonk den Staaten hard in de ooren. Zij beslooten, twee dagen daar naa, drie hunner Leden aan den Stadhouder, of, des noods, aan de Landvoogdesse zelve, met voorschrijving aan VIGLIUS, „als ingebooren Eygenrfsden, en zonderlingen Liefhebber van *Vrieslandt*,“ te zenden, om de afkondiging der Plakkaaten, waar door 't geheele Land in onrust stondt te raaken, af te bidden, tot dat daar in, nader, bij 's Konings komst hier te lande, met kennis der algemeene Staaten, zoude voorzien zijn. Dan alles was vrugtloos. Den zesentwintigsten November vernieuwde AREMBERG scherpe-
lijke

lijk het bevel, van geene verandering in den Godsdienst en deszelfs uitoefening te gedoogen; en toen, op den negentwintigsten van die maand, de Gedeputeerde Staaten, ootmoedigst, den Hove van *Friesland* om hulp en bijstand smeekten, wierdt dit, den derden December, slegts gevolgd van eene Waarfchouwing, zo van den Stadhouder, als van 't Hof, aan die van *Franeker*, en, zeker, ook aan andere Steden, dat men, bij langer tegenstreeving, zich 's Konings ongenade, „ tot zwaere last en onuerwinnelike schae van de voerfz. Stad ende Inwoonders van dien, op den hals zoude haalen.” De Regeerders der Steden, egter, met naame die van *Leeuwaarden*, bleeven de afkondiging weigeren; wordende daar op, den vijftienden December, het Avondmaal, te *Leeuwaarden*, op een zeer plegtige wijze, overeenkomstig de nieuwe Leere, gehouden. Toen men, evenwel, kort hier naa, de aanstaande komst van *ALVA*, met een aanzienlijk Leger, na de Nederlanden vernam; toen *Oranje*, daar op, besloot na Duitschland te vertrekken, en *AREMBERG* schielijk, uit *Overijsel*, met vier Vaandelen Knegten en zestig ligte Paarden, na *Friesland* sloof, schikten zich de gemoederen om den Stadhouder eenige voldoeninge te geeven, en die van *Leeuwaarden* slooten met hem, den dertienden Maart des Jaars 1567, een Verdrag.

Zie *J. WAGENAAR*, *Vaderlandsche Historie*; *H. VAN WYN*, *Bijvoegzels en Aantekeningen*.

B.

BAKHUIZEN, (LUDOLF) hoewel geen Amsterdammer, heeft 'er, nogthans, het meeste gedeelte van zijnen leeftijd doorgebragt. Op den achttienden December des Jaars 1631 wierdt hij, te *Emden*, gebooren, alwaar zijn Vader het ampt van Sekretaris bekleedde, en hij zelve, tot op zijn achtviende jaar, als Klerk op het Comptoir schreef. Thans begaf zich BAKHUIZEN na *Amsterdam*, met oogmerk om 'er tot den Koophandel te worden opgeleid. Bij den Heer *BARTELOT* op het Comptoir zijnde, ontwikkelde zich, meer en meer, in hem de zucht voor de Tekenkunde, vooral met opzigt tot allerlei Vaartuigen en Schepen, welke hij, zonder eenige onderrigting, zeer naauwkeurig, naar 't leeven, leerde afbeelden; zo dat men, toen reeds, van hem plagt te zeggen, *dat het leeven zijn voorwerp, en de lust zijne leermeesteres was.* Allengskens wakkerde deeze aangeboorene zucht, en wierdt BAKHUIZEN, eindelijk, te raade, de Schrijfsen met het Penfeel te verwisfelen. Ondertuschen, hoe meesterlijk onze jongen Schilder in de kunst ook slaagde, hij gevoelde dat hem iets ontbrak. Geenerlei handeling van Olijverf hadt hij ooit geleerd; en hij begreep, nogthans, daar van de noodzaaklijkheid. Hier om verwoegde hij zich bij *ALDERT VAN EVERDINGEN*, die hem de noodige onderrichtingen gaarne mededeelde: met dat gevolg, dat hij, spoedig, een Schildersstuk vervaardigde, 't welk hem tien guldens opbragt. Vervolgens verwoegde zich BAKHUIZEN bij den vermaarden Zeefchilder *HENDRIK DOBBELS*, en ook bij anderen; vraagende nu deezen, dan geenen, en, langs dien weg, zonder een bepaald onderwijs van een bijzonderen Meester te hebben genooten, het hoogste toppunt van vol-

ko-

komenheid, in zijne kunst, bereikende, waar toe immer eenig Kunstenaar was opgeklimmen. Met onvermoeiden ijver ging BAKHUIZEN aan het schilderen van Stormen, verbolgene Zeeën en Brandingen. Om zijne denkbeelden, deswegen, te vermeerderen, te versterken en te verbeteren, vervoegde hij zich, van tijd tot tijd, bij stormagtig weder, aan de oevers en stranden van de Noordzee. Met eene bestudeerende aandacht beschouwde hij aldaar, de wild drijvende Wolken, de rijzende en voortgejaagde Golven, de Barningen, het schuimen en overstuiven van het Zeewater. Door zulke herhaalde beschouwingen, verkreeg hij eene hebberlijkheid, om, in 't verbeelden van zwaare Wind en Stormbuien, de Natuur zo naauwkeurig naa te bootzen, dat zijne Schilderstukken, in het gemoed der aanschouweren, het oorspronkelijke vertegenwoordigen, en eene weezenlijke aandrijving te wege brengen. Van hier, dat zijne kunstgewrochten, alomme, vlijtig gezogt, en, in de Verzamelingen, zelf in de Paleizen van Koningen en Vorsten, worden ten toon gehangen. In het Stadhuis van *Amsterdam* plagt, weleer, te hangen, een groot Schilderstuk, in den Jaare 1665, op last van Burgemeesteren, vervaardigd; het verbeeldt het Y, vol gewoel van allerlei Schepen en Jachten, met het gezigt van de Stad in het verschiet. Boven een geschenk, genoot BAKHUIZEN, voor zijne moeite en kunst, eene belooning van dertienhonderd guldens. Het Kunststuk diende, naderhand, tot een geschenk aan Koning LODEWYK DEN XIV; die het, met groot genoegen, ontving, en in de Kunstzaal van het Paleis de *Louvre* deedt plaatzen. Zijn Kunstvermogen bleef hem bij, tot in een hoogen ouderdom. In de Kunstkamer, op het Stadhuis, hier ter Stede, waar van hij Bestierder was, ziet men, nog heden, zijn afbeeldzel, levensgrootte, ten voeten uit, en in eene zittende gestalte, in het acht- of negenëndertigste jaar zijns ouderdoms, door hem zelve geschilderd. Het afbeeldzel van den Dichter ANTONIDES, hangende in de groote Geheerzaal van het Doorluchtig School deezer Stad, is ook een gewrocht van zijn Penfeel. Op den ouderdom van eenenzeventig jaaren heeft hij eenige Plaaten, onder den titel van *Ufroom en Zeegezigten*, meester-

lijk geëst, en in 't licht gegeven. Niet vreemd is het dan, daar hij zijne zonderlinge bekwaamheid met een zeer geschikten levenswandel paarde, en, in den deftigen burgerstand, geene onaanzienlijke plaats bekleedde, dat verscheidene Dichters, onder zijne tijdgenooten, in schoone vaerzen, zijnen lof bezongen hebben. Als eene bijzonderheid, wegens BAKHUIZEN, vindt men aangeteekend, dat wanneer hij, aan de toeneemende verzwakkingen van den ouderdom en den gevolgen van het graveel, zijn einde voelde naderen, hij zelve den wijn, die bij zijne Begrafenis zoude geschonken worden, verzorgde, en, verzegeld, deedt wegleggen; be- raamende tot zijnen uitvaart nog eenige andere schikkingen. BAKHUIZEN overleedt, op den zevenden November des Jaars 1709, in den ouderdom van weinig minder dan achtënzeven- tig jaaren.

BAKHUIZEN, (LUDOLF) Kleinzoon van den bovenvermel- den, wierdt te *Amsterdam* geboren, op den negenëntwintigsten Augustus des Jaars 1717. J. M. QUINKHART was zijna leermeester. Hij schilderde, voornaamelijk, Paarden, Rij- schoolen, Veldslagen, in één woord, alles wat tot den Krijgsdienst te veld behoorde; voor weskten hij, uit den aart, groote genegenheid gevoelde. Van hier, als mede om zijna kunstvermogen, door het bestudeeren van het oorspronk- lijke, nog meer te volmaaken, dat hij, in den Jaare 1743, als vrijwillige, eenen veldtogt bijwoonde. Onze Kunst- schilder hadt eenen broeder, GERARD genaamd, die, bij uit- spanning, insgelijks de kunst oefende, doch, als zijn hoofd- bedrijf, eene Tegelbakkerij te *Rotterdam* ophieldt. Deeze, ongehuwd overleeden zijnde, hadt onzen LUDOLF tot erfge- naam benoemd. Hier om begaf hij zich metter woon na *Rotterdam*, en is 'er insgelijks overleeden. Zijne verande- ring van stand was oorzaak, dat hij weinige Schilderijen vervaardigd heeft.

BAKKERZEEL, (JOHAN VAN CASEMBROOD, *Heer van*) On- derteekenaar van het vermaarde Verbond en Smeekschrif- ter Edelen, was afkomstig uit een aanzienlijk Geslacht in

Pic-

Piemont, van waar het zich na *Vlaanderen* begaf, en aldaar tot nog hooger trap van luister en vermogen steeg. Hij was de Zoon van LEONARD, Burgemeester van *Brugge*, en van GODELIEVE BREST; welke, behalven den boven genoemden, nog verwekte vier Zoonen: JAN BAPTISTE, Geestlijke te *Brugge*; JAKOB, Thefaurier Generaal van *Vlaanderen*, getrouwd met ANTONIA WYNCKELMAN; NIKOLAAS, Heer van *Oostwinkel*, Burgemeester van *Brugge*, wiens naakomelingen in *Vlaanderen* gebleven zijn, alwaar zijne dogter trouwde met ADOLF VAN MALDEGEM; en LEONARD, Pensionaris, en naderhand Burgemeester te *Brugge*, van waar hij zich, zedert, na de Vereenigde Nederlanden heeft begeeven, verscheiden Gezantschap in *Duitschland* bekleedde, en eindelijk Raadsheer in 't Hof van Holland wierdt. In zijn huwelijk met CORNELIA POPPE hadt hij negen kinderen verwekt, eenige van welke het Geslagt van CASEMBROOD tot op de huidigen dag hebben voortgeplant. — Wat den Heere VAN BAKKERZEEL aangaat, als Raad en Geheimschrijver kwam hij in dienst van den Graave VAN EGMOND, en wierdt alzo in de zaaken der Nederlanden ingewikkeld. Hij nam deel in het Verbond der Edelen, en verscheen, met voorkennis en toestemming van den Graave VAN EGMOND, in derzelver Vergadering te *St. Truijen*. In de maand September des Jaars 1566 kwam hij, in naame en op last van zijnen Meester, binnen *Oudenaarde*; eerst, om de rust in die stad te herstellen, waar omtrent hij ook gelukkig slaagde, door den Roomschegezinden hunne Kerken te laten behouden, en den Hervormden eene plaats, tot het verrigten van den openbaaren Eerdienst op hunne wijze, toe te wijzen; naderhand, om het Verdrag, door de Landvoogdes met de Edelen gesloten, af te kondigen. Een schandelijke afval van de zaak, welke BAKKERZEEL tot nog toe hadt voorgestaan, bezwalkte, eerlang, den behaalden roem. Naa de gunst van het Spaansche Hof dingende, verliet hij de zaak der Bondgenooten. Hij vervolgde de voorstanders van het gesloten Verdrag, en verdrukte de Onroomschen, vooral de zodanigen onder dezelfde, die aan beeldstorminge schuldig stonden. Men verhaalt, dat CASEMBROOD eene Vergadering van zulke Onroomschen

fchen betrapt hebbende, twaalf van dezelveu versloeg, tweentwintig met de Galg en omtrent dertig met geesfeling strafte. Ondanks al deezen ijver, bereikte BAKKERZEEL zijn doelwit niet, maar moest aan ALVA's woede, tegen al wat, 't eenigen tijde, eenen geest van Vrijheid hadt geademd, ten slagtoffer dienen. Op den negenden September des Jaars 1567 wierdt hij, nevens ANTHONI VAN STRAALEN, Burgemeester van *Antwerpen*, gevat en in den Kerker geworpen. Om hem tot bekentenis zijner misdaden te brengen, bragt men hem ten Pijnbanke; wordende, voorts, zijne zaak met de uiterste strengheid behandeld, door bewerking, vooral, meende men, van den wreeden VARGAS. Het Vonnis ter onthoofdinge, over hem geveld, wierdt in de maand Augustus des Jaars 1568, te *Vilvoorden* volvoerd. Tevens behelsde het Vonnis verbeurdverklaring van goederen; omtrent welke, egter, op goedvinden des Hertogs VAN ALVA, eenige verzagting geschiede ten behoeve van BAKKERZEEL's nagelaatene Weduwe. Deeze was WILHELMINA VAN BRONKHORST, uit welke hij verwekt hadt eene dogter, ANNA genaamd, eerst getrouwd met BARTHOLOMEO DE TORALVA, Spaanschen Majoor, en naderhand met *Don DE MIRANDA*, Gouverneur van *Meurs*. De Heer VAN BAKKERZEEL was een Man van meer dan gemeene kunde en geleerdheid. Bij FOPPENS vindt men eene optelling der Schriften, door hem in 't licht gegeven.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond der Edelen*.

BARBSTEIN. Deezen naam voerde een Schip, in den Jaare 1786, van wegen de Nederlandsche Oostindische Maatschappij, na de *Oostindiën* bestemd. De gevaarlijke Opstand, op hetzelfde ontstaan, eene gelukkige demping daar van, en de geduchte straoeffening omtrent de muitelingen, verdienen door ons vermeld te worden. Als Kapitein voerde C. VAN VLAANDEREN het bevel op het Schip, en was hij daar mede van *Middelburg* in zee gelooopen, aan boord heb-

hebbende, behalven het Zeevolk, honderdvijftig Man *Luxemburgsche* Krijgslieden. Deeze waren het, die den verreuitzienden Opstand verwekten. Op den zeventwintigsten November maakten zij zich meester van de Geweerkisten, dreigden de Officiers te vermoorden, braken vier Kisten met Geld op, en poogden, zo dra zij land ontdekten, van het Schip te ontkomen, en den geroofden buit mede te voeren. — Het viel voor op de hoogte van *Duins*. Een *Engelsche* Kustbewaarder boodt, op de ontdekking, dat 'er iets euvels gebeurd was, den verzogten bijstand; en door diens beschikking, wierden 'er negenënzestig, die na de *Fransche* kust poogden te vlugten, door een gewapende Sloep agterhaald, en in het Kasteel van *Sandows* in hegtenis gezet; van die het gelukt was den *Engelschen* wal te bereiken, wierden 'er nog twaalf geagterhaald en mede gevat. Het geroofde Geld, bij hun gevonden, wierdt den Kapitein weder ter hand gesteld, die op de reede van *Duins*, van de Kamer *Zeeland* last kreeg de voorgenomene reis voort te zetten, naa dat hij, met de Officiers, van zijn Schip de noodige Verklaringen van dit vooral zou opgemaakt en overgegeeven hebben, met agterlating van de in *Engeland* gevatte Muiltelingen.

De Heer VAN LYNDEN, Extraordinaris Envoyé ten Hove van *Groot-Brittannie*, gaf des hun Hoog Mogenden berigt. Een Fregat en Kottep wierden hier op na *Duins* afgevaardigd om de gevangenen herwaards te brengen. — Door 's Lands Kapitein SMAAZE uit *Duins* onderriegt, dat 's Konings Raad niet hadt kunnen goedvinden, de Misdaadigers aan hun over te leveren, uit vreeze van gevolgen, maar dat men deeze Muiltelingen door de Wetten van *Groot-Brittannie* zou doen oordeelen, in geval men wilde bezorgen, dat 'er behoorelijke Getuigen van het Schip *Barbestein* wierden opgehouden, om de gepleegde misdaaden in het Geregts hof te bewijzen, vonden hun Hoog Mogenden goed, door hunnen Envoyé, met dankzegging voor de beweezene diensten in het agterhaalen, vatten en gevangen houden, de overgaave te verzoeken en uit te werken. 't Geen geschiedde.

's Lands

's Lands Kapitein C. J. BLOIS VAN TRESLONG met het be-
 wind over deeze afhaaling bekleed, hadt bevel om de Af-
 gehaalden na de reede van *Vlisfingen* te voeren, ten einde
 voor de Admiraliteit van *Zeeland* te regt gefield te worden.
 Doch bij deeze rees eene zwaarigheid. Zij vreesde, wegens
 deeze Regtspleeging, in geschil te zullen geraaken met den
Baljuw der Wateren van Zeeland, die, uit hoofde van zijnen
 Lastbrief, deeze Gevangenen denklijk zou eischen, gelijk
 hij ook, op last der Staaten van *Zeeland*, deedt. Bij hun
 Hoog Mogenden wierdt begreepen, dat deeze eisch niet
 welvoegelijk kon gedaan worden, en toonden zulks aan de
Zeeuwfche Admiraliteit; dan, zonder de gronden van dien
 eisch toe te stemmen, beslooten zij den Kapitein te gelasten,
 de Gevangenen aan den Waterbaljuw over te leveren, bui-
 ren kosten van den Lande. Hier haaperde de overgifte; en
 verzogten Staaten van *Zeeland* hun Hoog Mogenden order
 te willen stellen, dat de Schepen met de Gevangenen aan
 boord, hoe eer hoe beter, van hunne Stroomen zouden ver-
 zeilen; ten einde dezelve over te leveren en te regt te stel-
 len buiten het Grondgebied van dat Gewest, daar en zoda-
 nig als zij zouden goedvinden: waar omtrent zij zich geen
 partij zouden stellen.

Hun Hoog Mogenden namen dit euvel, en beslooten dee-
 ze zaak, ter afdoeninge aan den Zeeraad op de *Maaze* over
 te geeven, onder toezegging om de kosten daar op vallende,
 naa den afloop der zaake, te betaalen. — De Admiraliteit
 op de *Maaze* nam onverplicht dit onaangenaam werk op zich,
 en benoemde tot het Onderzoek een Krijgsraad, bestaande
 uit zeven Lands Kapiteinen en één Secretaris, die het Offi-
 cie Fiscaal bij den Krijgsraad waarnam, Mr. MARINUS HOOG,
 Langen tijd duurden de ondervraagingen, uit hoofde van
 de moeilikheid der Verhooren, die grootendeels in 't *Fransch*
 en *Hoogduitsch* moesten geschieden, en dat de Gevangenen
 aan 't Scheepsboord niet altoos zo zeer van den anderen af-
 gezonderd als in de Gevangenisfen te Lande, maar al te
 veel gelegenheds wisten te vinden, om met elkander te
 spreken. Hun toestand was intuschen beklaglijk, en eene
 Araffe op zich zelve. Hunne Kleederen versleeten, door
 de

de langduurigheid, dermaate, dat ze bijkans naakt ten verhoor kwamen, en daar in raad verschaft wierdt, als mede ter voorkoming van ziekten. Meer dan een jaar leedt het eér alle de stukken konden overgeleverd, en ingevolge van dezelve Vonnis geflagen worden, 'twelk in Januarij des Jaars 1788 geschiedde, met eene staatlijkheid aan zo zwaar eene Regtsoefening voegende, en die, om de zeldzaamheid, hier melding verdient.

De Admiraliteits Raaden SEBASTIAAN VAN NOOTEN en AUGUSTINUS VAN DER CRAP, met den Raad en Advocaat PIETER PAULUS, welke laatstgemelde, in dit omslagtig geval, zich oneindig veel moeite gegeven hadt, en de Secretaris PAULUS VAN DER HEIM, vervoegden zich den twaalfden Januarij na *Helvoetsluis*, om aldaar, in bijwezen van de Leden, die den Krijgsraad hadden uitgemaakt, de crimineele Vonnissen bij denzelven geweest, door zijne Hoogheid en Raad bekrachtigd, te volbrengen. — Op 's Lands Wagtschap *Schiedam* geschiedde, dien eigen avond, de aanzegging des doods aan vier Misdadigers, bij monde van den Heere PAULUS, ten aanhooren van elk die het begeerde. Den tot de doodstraf veroordeelden stontd men toe gebruik te maaken van den *Franschen* Predikant uit den *Briel*, en den Predikant des *Zwitserschen* Regiments in *Helvoetsluis* in bezetting. De twee volgende dagen wierden besteed in het uitbrengen der Vonnissen over alle de overige Misdadigers, wederom op 's Lands Wagtschip, waar de Commissie van hun Ed. Mogtsgaders de Leden van den Krijgsraad aan een ronden tafel gezeten was, en de toegang tot het Schip voor ieder openstontd.

Op den dag der Strafoefening wierdt van 's Lands Magazijn de Roode Vlag geheesfen. Het Schavot was ter zijde van het Wagtschip, waar op de Gevangenen zich bevonden, op het *Ooster Hoofd* geplaatst. Op 't zelve verscheen eerst de Geweldige Provoost-Generaal der Admiraliteit op de *Naaze*, met één de Chirurgijns van het Wagtschip, de twee *Fransche* Predikanten en den Leeraar van *Helvoetsluit*, welke laatste het openbaar Gebed voor de veroordeelden zou uitstorten; alleen gevolgd door eenige des Raads Helbaardiers,
die

die met hunne Hellebaarden rondsom het Schavot wierden geplaatst. Naa de bijzondere gesprekken met de ten dood gevónnisten, en het doen des Gebeds traden de Leeraars van het Schavot.

Vier wierden 'er met de koorde gestraft en opgehangen; zes met den strop om den hals, en nog zeven zonder denzelfen, strenglijk met roeden gegeesfeld, gebrandmerkt, en voor onderscheiden tijden van vijftig en minder jaaren vastgezet, en voorts gebannen. Negenëntwintig ondergingen alleen de Geesfeling, eenigen met bijgevoegde uitbanning voor altoos, of voor meerder of minder jaaren. Vijf wierdt hunne Gevangenis voor straffe toegerekend, en zij verweezen om aan boord van een der Lands Schepen met een getal van slagen gelaarsd te worden, de Strafoefening der overigen van eene geschikte plaats aan te zien, en den tijd, waar toe zij zich verbonden hadden, uit te dienen. Dit laatste moesten ook zeven doen, alleenlijk veroordeeld om de Strafoefening te aanschouwen. Eén wierdt van Sergeant tot Soldaat verlaagd, en moest, dus vernederd, zijne dienstjaaren volbrengen. Zestien wierden van alle Crimineele Procedures vrijgesproken, en op vrije voeten gesteld, mits zij hunnen tijd uitdienden. — Vier der Gevangenen waren intuschen gestorven, en één hunner was, zijne boeijen verbroken hebbende, over boord gesprongen en verdronken.

Zonder eenige de minste ongeregeldheid liep de Strafoefening af aan zulk een aantal Misdadigers; alle voorzorgen daar tegen waren genomen, zo door het onder de wapenen houden der *Helvoetsluitse* Bezeiting als door den bijstand van eenige Ruitery, ten dien einde van zijne Hoogheid derwaards gezonden.

BARRIERE-STEDEN. Bekend uit 's Lands Geschiedeniszen is het, en door ons, op het Artikel BARRIERE-TRAKTAAT vermeld, hoe veele moeite het aan den Staat der Vereenigde Nederlanden gekost hebbe, om *Barriere-Steden*, of een Voormuur tegen *Frankrijk*, in de *Spaansche* Nederlanden te bekoomen, die, ingevalle van een Vredebreuk met die Moogenheid, den eersten schok zou kunnen afkeeren, of, gelijk

veelen

veelen dagten, ten ondoordringbaaren beschutzel strekken. Zints een geruimen tijd waren dezelve zeer vervallen, en de Verbonden deswegen van wederzijden gemaakt verre van stipt agtervolgd. De Keizer, bij zijn doortrekken dezer plaatzen, derzelver deerlijk verval gezien hebbende, kwam in het denkbeeld, dat het beter ware die versterkte plaatzen te ontmantelen, en de Krijgsbezettingen 'er uit te doen trekken. Het lijdt geen twijfel of Keizer JOSEPHUS DE II. zou, daar het in deeze Gewesten geenzins ontbrak aan kundige Lieden, die niet verkleefd aan 't oude, zeer wel bevroedden, dat het geen voorheen van het uiterste belang kon gerekend worden, nu, op zijn hoogst genomen, onverschillig was, ja het aanhouden der *Barriere-Steden* voor den Staat nadeelig aanzagen, bij kennisgeving van dit zijn oogmerk, den weg om het, tot wederzijds genoeg, door Onderhandeling te vinden, aangetroffen hebben; en mogt men, ter oorzaake der wederzijds verbindende Verdragen, zulks verwacht hebben. Schor klonk, derhalven, 's Keizer bekendmaking, door den Prins VAN STAHERNBERG, den Hollandschen Gezant HOP gedaan. „Zijne Keizerlijke Majesteit, welke thans zelve zijne Nederlandsche Provinciën heeft bezigtigd, heeft onder anderen opgemerkt, dat het, om verscheide redenen, niet meer gevoegelijk was daar in alle versterkte plaatzen te behouden, en diensvolgens beslooten de slegting met het geen daar van een gevolg is, van het grootste gedeelte, welk tot hier toe in weezen is geweest. Ingevolge van deeze bepaling heeft zijne Keizerlijke Majesteit aan het Generaal Gouvernement der Nederlanden gelast, van wegen Hoogstdenzelven, hier van kennis te geeven aan hunne Hoog Mogenden de Staaten Generaal der Vereenigde Provinciën, om ten dien opzigte de behoorlijke orders te geeven aan de Generaals en andere Officieren, over het Krijgsvolk in zijner Majesteits Oostenrijksche Heerschappijen het bevel voerende.” De Baron VAN REISCHACH, 's Keizers Gezant in 's Graavenhage, deedt zaaklijk dezelve kennisgeving; in welke maar al te zeer doorstraalde, hoe wei-

wei-

weinig pligtpleeginge magtige Vorsten doorgaans maaken met kleinere Mogenden.

Wanneer hunne Hoog Mogenden, in de beleëfdste be-
woordingen, door den Heer HOP te *Brusfel*, en ook door
den Baron VAN REISCHACH aan 't Hof te *Weenen*, lieten wee-
ten, „ dat zij zich te eenemaal buiten staat bevonden om
„ een bepaald antwoord te geeven: dewijl zij, uit de over-
„ geleverde Kennisgeving, niet hadden kunnen opmaaken,
„ hoe veele en welke plaatsen, tot de Barriere behoorende,
„ beoogd wierden, nog wat door de *Slegting* en 't geen
„ daar van een gevolg is, eigenlijk te verstaan was, nog
„ ook hoedanig de *behoorelijke orders* waren, omtrent het
„ Krijgsvolk verlangd”, ontvingen zij welhaast van de Hoo-
ge Regeering der Oostenrijksche Nederlanden, waar men het
niet ligt waagde op gegeevene bevelen weder na *Weenen* te
schrijven, dit antwoord: „ Hunne Koninklijke Hoogheden
„ hebben niet, dan met de grootste gevoeligheid kunnen
„ zien de uitdrukkingen van welken zich hunne Hoog Mo-
„ genden bediend hebben: en, om te beantwoorden aan de
„ bijzondere verhaasting, die de Keizer in deeze zaak be-
„ geert, neemen zij geenzins uitsfel om te verklaaren, dat
„ zijne Majesteit geen enkele plaats zijner *Heerschappijen*,
„ in welke *Hollandsche Bezetting* ligt, van de *Slegting* der
„ *Vestingwerken*, en 't geen daar een gevolg van is, uit-
„ zondert. De algemeenheid deezer bewoordingen, reeds
„ in de voorgaande Bekendmaking uitgedrukt, laten geen
„ twijfel over, wegens de oogmerken van den Keizer. Hun-
„ ne Koninklijke Hoogheden meenen van de gevoelens van
„ hunne Hoog Mogenden jegens zijne Majesteit te moeten
„ verwagten, dat zij thans wel ten dien einde aan de Ge-
„ neraals en andere Officieren de behoorelijke orders zullen
„ doen toekomen.” De Staatsdienaar H. CROUPIPEN dat
antwoord den Heere HOP overhandigende, betuigde, hoe hun-
ne Koninklijke Hoogheden niet twijfelden aan zijnen ijver,
om 'er het behoorelijk gebruik van te maaken, ten einde,
overeenkomstig met de verwagting van zijne Majesteit, een
waardig en voldoende Besluit te bezorgen.

OF

Op zulk eene taal viel geen twifelen aan de uitgestrektheid van 's Keizers oogmerk; en de Staaten moesten het zich laten welgevalven: weshalven zij bevelen afvaardigden aan de Krijgsbezettingen der Barriere-plaatzen, om dezelve te ontruimen. Zij leverden intusfchen eenige bedenkingen in, betreffende de Stad en het Kasteel van *Namen*, waar omtrent een bijzonder Verdrag tusfchen het Hof van *Weenen* en deezen Staat plaats vondt, ten oogmerk hebbende om nog nadere Vertoogen te doen, die het voorneemen des Keizers eenigzins zouden kunnen maatigen. Doch de Hooge Regeering te *Brusfel* gaf den Heere *ROP* te kennen, dat 's Vorsten bevelen omtrent het flegten van alle Vestingwerken der Steden zo stellig waren, dat men zelfs geene Vertoogen daar tegen durfde onderneemen. Ingevolge hier van kreg de Krijgsbezetting te *Namen* dezelfde bevelen, als de andere, om die Vesting te ontruimen.

Zommigen betoonden zeer groote bekommerdheid over het verbreken van deezen Voormuur onzes Vaderlands; huns oordeels wierdt *Frankrijk* den weg geopend, om, zonder slag of ftoot, op 't Grondgebied van den Staat in te rukken. Anderen gingen nog een stap verder en trokken 'er, in hunne Staatkundige uitzigten, een gevolg uit, dat *Frankrijk*, misnoegd op de *Hollanders*, den Keizer in zijn belang hadt weeten over te haalen, die, op aanraading des Hof's van *Versailles*, dit besluit hadt genomen, om *Frankrijk* gelegenheid te geeven, wanneer het wilde, met een Krijgsmagt in 't Land te vallen. — Maar veelen, schoon niet te vrede over de wijze waar op de Keizer, zonder eenige onderhandeling, ons deeze *Barriere-Steden* ontnam, hielden zijn besluit voor een geluk en zegen. — Zij merkten aan, dat ons Gemeenebest door die *Barrieres* nooit voor gevaar bevrijd was, noch in het toekomende kon beschut weezen. Onze Geschiedenisfen leverden geen voorbeeld op, dat zij, in een Oorlog met *Frankrijk*, den aanval hadden afgekeerd: integendeel was als dan de bloem van onze Landmagt gevangen genomen, eer de vijand een voet op onze grenzen zette. Het geld wierdt aan die Vestingwerken, in weinig oogeblikken door den Aanvaller vermeesterd, verspild, dien ook

het grootste gedeelte van onze Artillerij in handen viel. Daarenboven konden zij, schoon sterk genoeg om een groote Landmagt te stuiten, niet als een beschuttende Voormuur worden aangemerkt: dewijl *Frankrijk*, uitwijzens de Geschiedenisfen, om in ons Land te vallen, zeer gemakkelijk door het *Luitsche* op *Nijmegen* kon aantrekken, en, zonder veel omslags, onze grenzen naderen. De gezonde Staatkunde hieldt alle Vestingwerken, te verre van de grenzen af liggende, voor nadeelig en gevaarlijk: het onderhouden was kostbaar, het ondersteunen en de toevoer moeilijk, en konden zij ligt, van alle noodige bezorging en hulpe afgesneden, vermeersterd worden. — Zij hielden zich, schoon niet in staat om de waare reden des Keizers voor het slegten dier Vestingwerken te doorgronden, verzekerd, dat, indien dezelve meer nuttig dan schadelijk, en bekwaam waren om *Frankrijk* te stuiten, die verstandige Vorst nooit tot dit Besluit zou zijn gekomen: dewijl zijne eigene *Nederlanden* dan aan een vijandlijken aanval wierden blootgesteld, thans ten koste van dit Gemeenebest verdedigd. — Zij oordeelden de *Barrieres* voor de veiligheid van onzen Staat gevaarlijk. Gesteld dat de Keizer voornemens was, denzelven met de wapenen aan te tasten, of zulks vereenigd met *Frankrijk* te doen, kon hij, gelijk het gerugt in den aanvang deezes jaars schein te verzekeren, uit zijn *Duitsch Rijksgebied*, vóór den aanval, een ruim aantal Krijgsvolk na zijne *Nederlanden* zenden, waar door op eenmaal al onze Krijgsmagt, al ons Geschut, en Krijgsvoorraad, in de *Barriere-Steden* liggende, van onze Grenzen zouden zijn afgesneden, en hij meester van een groot gedeelte onzer Krijgsmagt. Deze bedenking wierp het bekommerd gevoelen om verre der zodanigen, die vreesden, dat deeze ontmanteling en ontruiming, door den Keizer, in goede verstandhouding met het Hof van *Versailles*, beraamd zou wezen om aan 't zelve gelegenheid te verschaffen tot een onverhinderd intrekken in ons Land: want het zou een droevig slegt Krijgsplan weezen, dat zij, in staat om een zeer groot gedeelte van onze Landmagt en Artillerij, op 't onverwagteste, te vermeesteren, ons dezelve te rug zonden om onze eigene Grenssteden te versterken. De

De voordeelen, voerden zij wijders aan, die uit het slegten en ontruimen dier Vestingwerken voor 't Gemeenebest stonden gebooren te worden, waren geenzins gering. De twistappel over het vermeerderen der Landmagt wierdt grootendeels weggenomen. Tusschen de zes- en zeventuizend Man kreegen wij thuis; deeze vermeerderden de Landmagt, zonder eenig bezwaar der Ingezetenen tot het onderhoud van meerder Krijgsvolks vereischt. Eene groote somme zou ook 's Lands kas uitwinnen, die anders moest besteed worden aan het onderhoud der Vestingwerken; welker kosten te hooger liepen, dewijl 't geen het eene jaar door den eenen Ingenieur was gebouwd, in een volgend, door een ander weder afgebroken, vernieuwd, en, zo men het noemde, verbeterd wierdt; de Jaarwedden der Gouverneurs en Commandanten zou men nu tot Krijgsbedieningen in de Republiek zelve kunnen gebruiken. Ook zou het geld, door 's Lands Ingezetenen tot onderhoud des Krijgsvolks opgebracht, nu door 't zelve, binnen onze eigene Landpaalen, verveerd tot de Ingezetenen wederkeeren, en voor geen gering gedeelte aan belastingen in 's Lands kas koomen. Het Krijgsvolk zo wel, als het Geschut en Oorlogsbehoeften, zou dan tot versterking van onze eigene Grenssteden strekken; uit *Namen* alleen stondt men een groot aantal stukken metaal Geschut, thans zeer noodig, te wagten.

Zeer zamenstemmende met die denkbeelden, is het begrip over deeze zaak door een Schrijver onzer *Vaderlandsche Geschiedenis* gevormd, als hij aanmerkt: „ De Veldtocht „ van den Jaare 1747 bewees de waarheid eener beden- „ king, dat eene zo hachlijke ligging der *Barriere-Steden* „ ten allen oogenblikke den Staat blootfelde, om zich in- „ gewikkeld te zien in een Oorlog met *Frankrijk*, voor „ de belangen van eene vreemde Mogenheid, als mede de „ nutloosheid van alle die Bezettingen, om het hoofd te „ bieden aan de talrijke en wel afgerigte Troepen van een „ Krijgshaftig en magtig Volk, 't welk zij moesten beteu- „ gelen. De verkrijging en het behouden der *Barriere* „ hebben alleen schadelijke Oorlogen en drukkende Belastingen „ gen voortgebracht. Hoe veel moeite hadt het bewaaren in?

„ Hoe groote geldfommen gingen ten Lande uit, zonder
 „ ooit weder te keeren? Wanneer men in bedenking neemt,
 „ hoe veel kwaads zulks veroorzaakt heeft aan een Staat,
 „ die nooit strafloos kon afwijken van een vreedzaam en
 „ bezuinigend Stelzel, zou men welhaast in de gedagten
 „ koomen, dat een zekere booze Geest die verkeerde Staat-
 „ kunde inboezemde, en zeggen dat het *Huis van Oos-*
 „ *senrijk* de oogen van de Hoofden des Volks betooverd
 „ hadt, om hup te verbinden, dat zij, ten koste der grond-
 „ regelen van hunnen Staat, voor 't zelve Plaatzten be-
 „ waarden, die 't zelve, uit hoofde van de afgelegenheden,
 „ niet kon bewaaren. Ook heeft dit Hof, zo ras het, door
 „ de Verbintenisfen met *Frankrijk* aangegaan, van dien kant
 „ niets te vreezen hadt, het masker afgeligt, en zich be-
 „ diend van het tijdstip, waar in het Gemeenebest zich niet
 „ kon beroepen op het gegeven woord van de Handhaa-
 „ vers der *Barriere*. De Keizer heeft, door zijne Staat-
 „ ten eener vreemde Onderwerping te onttrekken, het Ge-
 „ meenebest ontheeven van eenen zeer zwaaren last, om
 „ welken af te werpen het misfchien zelve geen moeds
 „ genoeg zou gehad hebben. Zo veel meer vermogen dik-
 „ wijs oude vooroordeelen dan weezenlijke belangen! Doch
 „ de Verbintenis des Keizers met *Frankrijk* van eene veel
 „ betwistbaarder vastheid zijnde, dat het voordeel van de
 „ vernietiging der *Barriere* voor 't Gemeenebest, is, in dit
 „ geval, die stap nog voordeeliger voor 't zelve dan voor
 „ hem.”

Zie *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*;
 CERISIER, *Tafereel*.

BATAVIA. Niet zeer gunstig zijn, veelal, de begrippen,
 welke, hier te Lande, aangaande de Leden der inwooneren
 van *Nederlands Indie* gevoed worden. Vooral heerscht,
 bij veelen, het vooroordeel, alsof Kunsten en Wetenschap-
 pen, en alle verdere kenmerken eener verlichte Eeuwe,
 aldaar in geringe waarde gehouden worden. Het Jaar 1778
 leverde van de ongegrondheid diens opgevatten waans een

OVER

overtuigend bewijs op. Al lang was men te *Batavia* bedagt geweest op het aanleggen eener Stigtinge, de bevordering van het algemeene best ten doelwit hebbende. Aan eene gunstige gelegenheid daar toe hadt het, dus lang, gemangeld. Het Plan ter oprigtinge van den *Oeconomischen Tak der Hollandische Maatschappije*, derwaards, in den voorgaanden jaare, gezonden, deedt die gelegenheid geboren worden: en zag men, ten deezen jaare, te *Batavia*, een Genootschap oprigten tot nut van Kunsten en Weetenschappen in 't algemeen; doch in 't bijzonder ter bevordering van den welvaard der *Oosterfche Volkplantingen* van den Staat der *Ver-eenigde Nederlanden*, onder de Zinspreuk: *Ten nutte van het Gemeen*. De Leden van 't zelve wilden het oogmerk van den *Oeconomischen Tak*, die ook de *Volkplantingen van den Staat* in 't wijdstrekkend Plan begreep, niet alleen met woorden maar ook met daaden te gemoet treden: teffens een veel uitgestrekter Ontwerp, en onafhankelijk van eenig ander Genootschap vormende. De Landbouw, de Vischereijen, de Fabrieken, de Werktuig-, de Genees- en Letterkunde waren de hoofdvoorwerpen. — Aangenaam en Kunstbroederlijk was de schikking dezes anderzins onafhanklijken Genootschaps: om, daar het zelve de grootste helft der Inleggelden en Begiftigingen voor zich behieldt, ter uitdeeling van de daar gestelde Eerbelooningen, het andere gedeelte over te zenden in drie gelijke deelen aan ieder der drie Maatschappijen in het Vaderland, opgerigt te *Haarlem*, *Rotterdam* en *Vlissingen*; met verzoek, dat zij die Penningen in Contanten, of in een Medaille, op den Stempel van het *Bataviaasch Genootschap* geslagen, ter beantwoordinge van één of meer nuttige Vraagen wilden besteeden. Door den Raad van *Indie* wierdt dit Genootschap goedgekeurd, bekrachtigd en begunstigd.

De tijding van de Vredebreuk met *Engeland*, aan het einde des Jaars 1780 ontstaan, ontving men te *Batavia* in de maand Junij des volgenden jaars. Men vondt 'er, gelijk zommigen willen, die aan de egtheid van dezelve twijfelden. Althans wist de Kapitein van een Engelsch Schip, GORDON, korte dagen naa het ontvangen, zo veel in te brengen tegen

de egtheid van de Oorlogstijding, dat men hem, schoon hij veel Gelds in hadt, uit zijn beslag los liet. Hij vertrok en gaf den *Engelschen* in *Indie*, zo veel mogelijk, berigt van de Vredebreuke, 't geen het verlies van zommige onzer Bezittingen eerlang ten gevolge hadt. Men bragt welhaast alles in gereedheid om den Vijand af te wagten: eenige Schepen na *China*, *Bengalen*, *Suratte*, of de *Westkust* bestemd, staaften deeze reizen, en wierden ten Oorlog uitgerust, om den Vijand af te wagten, of te keer te gaan, waar toe men de meerdere en mindere Vlootvoogden benoemde, en voorts de noodige schikkingen maakte om de Landmagt te vermeerderen, op een geregelden voet te brengen, en door vrijwillige *Javaanen* van onderscheide Landgoederen te versterken, die zich meesterlijk in den Wapenhandel oefenden; welke Bende, op eigen kosten der Bezitteren aangeworven, geene Soldij van de *Oost-Indische* Maatschappij zou trekken, vóór dat de Volkplanting vijandlijk wierdt aangetast; en zouden deezen met de geregelde Krijgsmagt dienen om de stranden, bij eenen vijandlijken aanval, te bezetten; ook schreef men aldaar in October een plegtigen Bededag uit.

BATAVIEREN. Ter nadere ophelderinge van 't geen wij, op dit *Artikel*, raakende het Staatsbestuur dezes volks hebben aangeteekend, ontmoeten wij, in de keurige *Bijvoegzels en Aanmerkingen* op J. WAGENAAR, eene fraaie Aanteekening, welke wij de vrijheid zullen neemen hier woordelijk in te laschen. Dezelve slaat op het door ons geschrevene, Deel V. bl. 183. „Driederleij (dus luidt die Aanteekening) of zoo gij wilt tweederleij rang had bij hen plaats, de Adel en het Volk: de derde soort, welke lijfeigenen waren, kwamen eigenlijk niet in aanmerking nog in den krijg, nog in de raadsvergaderingen. Deeze Lijfeigenen, die zij voor hun geld kogten, in den oorlog wonnen, in hunnen dienst gebooren wierden, of welke zich zelve als lijfeigenen overgaven, wierden niet als de gewoone Slaaven in het huis en huislijke bezigheden gebruikt. Elk had zijne wooning en hield daar in huis naar welgevallen. Alleen had hij maar zorg te draagen, dat hij de bepaalde menigte van koorn, vee of kleedere-
ren

ren jaarlijks aan zijnen Heer bezorgde: hier mede had hij in zijn staat van afhankelijkheid voldaan. Het gebeurde zeer zeldzaam, dat zij van hunne Heeren geslaagen, met arbeid of gevangenis geplaagd, of op eenige andere wijze mishandeld wierden. Zij hadden het dus veel beter, dan de Slaaven van veele Christenen, en mogen vergeleeken worden bij de lijfeige boeren in *Rusland* en *Poolen*. Evenwel gebeurde het, dat zij in oploopenheid en gramschap door hunne Heeren om 't leeven gebragt wierden, als of zij vijanden waren, zonder dat zij zich dorsten te weer stellen. — Zomtijds wierden zij vrij gelaaten: maar dan hadden zij nog weinig voorregten boven de lijfeigenen: zelden hadden zij iets te zeggen in het huisselijk, nimmer in het Landsbestuur. — Zoo jaloers waren zij op de voorregten, welke den vrijen burger alleen toekwamen! Bij volken, die zich door Koningen lieten overheerschen, wierden de Vrijgelaatenen, wel eens boven de Vrijgeboornen en Edelen verheeven. De Edelen en de Vrijgeboornen (*nobiles & ingenui*) regeerden dus gemeenschappelijk, het zij met, het zij zonder eenen zoogenaamden Koning. De voornaamste posten wierden aan de Edelen overgelaaten, om dat zij wegens het aanzien, dat zij meest door hunne dapperheid en braafheid moesten verwerven en staande houden, het best een vrij volk konden bestuuren: maar zij moesten 'er *door het gantsche volk toe verkooren worden, en daarom zorg draagen, dat zij hun vertrouwen wonnen en behielden*. Wanneer de Staat in den oorlog gewikkeld was, zag men niet naar geboorte, maar naar dapperheid. Elk wierd dan even na gerekend, terwijl elk verplicht was zijne leeven voor het Vaderland in de waagschaal te stellen; hoewel dit niet zoo zeer een pligt, als wel een eer, een voorregt gerekend wierd, de wapens voor den Staat te voeren. Niemand vermogt dit, ten zij dezelve hem hier toe bekwaam gekeurd en verlof gegeven had. Dan wierd de Jongeling plechtig of door een der Vorsten, of door zijn Vader, of door een nabestaande op den landdag met een Schild en Framee vercierd, tot een lid van het Gemeenebest en deelgenoot van alle voorregten verklaard: — zelfs wel, wanneer hij van een uitmuntenden

adel was, of van zeer verdienstelijke ouderen afstamde, in den rang der Vorsten verheeven. Deeze wapenen wierden nimmer afgelegd, zelfs niet op de Landsvergaderingen en bij de maaltijden. Zoo wierd elk van jongs af tot den krijgsdienst vrijwillig geworven, en uit zulke Vrijwilligers bestond de gantsche krijgsmagt van den Staat. Men kende geene bezoldelingen of staande krijgsmagt, maar deeze jongelingen, welke zich onder opzigt begaven van zulken, die ouder van dagen en in dapperheid beproefd waren, vervulden derzelve plaats. Het was hun geen onêr zich in 't gevolg van zulken te begeeven. Naar dat zij het verdienden, wierden zij volgens het oordeel van hun Hoofd bevorderd. Dit gaf een grooten naijver onder deeze Volgelingen, om de eerste plaats te bekleeden, en onder de Opperhoofden, om de meesten en bekwaamsten onder hunne opzigt te hebben. Zij maakten hun aanzien en hun magt uit, terwijl het hun in vrede tot luister en in den oorlog tot eene beschutting verstrekte, met een groot aantal uitgeleezene jongelingen ooringd te zijn. — Wanneer het tot een vegten kwam, was het schande voor een Opperhoofd, overwonnen te worden, en schandelijk voor zijn gevolg, hem in dapperheid niet te evenaaren. Zelfs was hij voor al zijn leeven *infaam* en veragtelijk, welke den strijd verlaaten had, terwijl zijn Opperhoofd nog overig was. Hun voornaamste krijgspijgt en krijgseed was hem te beschermen, voor hem zich in de bres te stellen, hem 'er de eer van te geeven. Hier door maakten zij zich zelf bij vreemde natien beroemd en gevreesd, — in zoo verre, dat een Staat te minder aan vijanden bloedgesteld was, naar maate zij een grooter aantal had van zulke Opperhoofden en strijdbare Jongelingen. Deeze benden wierden wel niet betaald, evenwel van al het geen zij noodig hadden voorzien door hunne Opperhoofden, en daarenboven, wanneer zij het verdienden tot aanmoediging beschonken met een oorlogspard of een uitmuntend wapentuig. Met de onkosten, welke hier toe vereischt wierden, was de Staat niet bezwaard, maar zij wierden in den oorlog door den buit goetd gemaakt. — Wanneer de vrede aanhield, begaven zij zich in dienst bij de oorlogende volken; — of

de-

deeden, volgens CAESAR, wel voor eige rekening een sloop in de landen der Nabuuren, het welk vooral ziet op de *Galliërs*, wyl deeze volken elkander niet konden draagen. Voorheen waren de *Germaanen* de zwaksten, dan ten tijde van CAESAR moesten de *Galliërs* zwigten. — Anders bestonden de gewoone inkomsten der Opperhoofden, en ook der Koningen in eene grootere uitgestrektheid landerijen, welke naar elks waardigheid verdeeld wierden, — in vrijwillige coelagen, — in boetens en in geschenken van nabuurige volken, het zij bij gelegenheid van gezandtschappen, het zij wanneer zij hen in den oorlog hadden bijgestaan, waar toe zij zich van de *Galliërs* ook wel lieten gebruiken. — Voor 't overige ziet het vooral op deeze Jongelingen, het geen men op de gantsche natie heeft willen toepassen: „ En gij „ zult ze niet zoo ligt bepraaten, om den akker te be- „ ploegen, en den oogst in te zamelen, dan wel vijanden „ uit te daagen, en wonden te verdienen: want het schijnt „ haare fiere jeugd laag en traag met zweet en arbeid te ver- „ krijgen, het geen zij voor bloed konden magtig worden.” Men kan hier uit opmaaken, dat zij geene gelegenheid verzuimden, om zich in het krijgswerk te oefenen, en ten dien einde altoos moesten gereed zijn. Maar behalven deezen, was elk burger op het eerste opontbod vaardig, om de wapenen aan te gorden en voor het Vaderland te strijden. Dit was de algemeene heirvaart, waaraan het gantsche volk deel had; en waar toe daarom ook de Aanvoeres en Opperhoofden door hetzelfde verkoren wierden. — Wij noemen het een algemeene Heirvaart, om dat elk Ambt of *Distric* daar toe een zeker gedeelte manschap leveren moest, welke bij elkander onder hun eige Bevelhebbers dienden. De overigen bleeven te huis, om het Land te bevaaren en den akkerbouw waar te neemen. Zij dienden niet alleen zonder bezolding, maar waarschijnlijk moest elk voor zijnen leeftogt zorgen, welken zij nevens hunne vrouwen en kinderen op wagens en karren met zich voerden. Van deeze maakten zij, wanneer zij zich nedersloegen, een voort van borstweering, Wagenburgen. De oorlog kostte dus den Staat welnig. Met den buit, den roem, en de verdediging van het

het Vaderland, vergenoegden zich de strijders. En of dit nog niet genoeg ware, wierden zij ten sterksten aangemoedigd door den Godsdienst, wyl zij de onsterfelijkheid, een staat na dit leeven en de gelukzaligheid van allen, die in den oorlog sneuvelden, geloofden. — Maar men kan hier ook uit opmaaken, dat de veldtochten niet lang konden duuren. Met een enkel gevegt wierd dikwerf de zaak afgedaan; en zoo 'er geene vrede getroffen wierd, of een van beide partijen geheel het onderspit delfde, wierd 'er een nieuwe veldtocht ondernomen."

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels en Aanmerkingen.*

BATENEURG. (GYSBERT en DIDERIK VAN) In het Vonnis, door den Hertog VAN ALVA over dit doorluchtig Broederpaar geveld, en door den kundigen Verzamelaar van aloude Stukken, Mr. G. VAN HASSELT in 't licht gegeven, ontmoeten wij de volgende bijzonderheden, hun als doodwaardige misdaden ten laste gelegd. GYSBERT hadt het vermaarde Verbond der Edelen, ten huize van den Grave VAN CULEMBURG, twee dagen naa het overleveren van het Smeekfschrift, onderteekend. In de Vergadering der Bondgenooten te *Sr. Truijen* was hij tegenwoordig geweest. Onroomsche Koopheden en Ketterfsche Leeraars hadt hij, nevens anderen, in bescherming genomen. Onder de Heere VAN BREDERODE hadt hij dienst genomen, en zelf eenig volk geworven. Eindeijk hadt hij, aan eene der Stadspoorten van *Amsterdam*, een valsch alarm gemaakt, met oogmerk om, door medewerking der Onroomschen, met welke hij in die Stad verstand hieldt, door eene andere Poort binnen gelaaten te worden. — Geene mindere misdaden, zo als zij heetten, wierden zijnen broeder DIRK of DIDERIK ten laste gelegd. Niet slegts hadt hij het Verbond der Edelen onderteekend, maar ook aan den Gendfschen Predikant HERMANUS MODET verzogt, dat hij het ontslag van eenen gevangenen Advokaat, die Ketterfsch was, bevorderen wilde, en van den

Voor-

Voorzitter des Raads van *Vlaanderen* begeeren om voortaan niemand, ter zaake van Godsdienstige gevoelens, in hetgeen te noemen. De Vergadering te *St. Truijen* hadt hij bijgewoond, zich in dienst van BREDERODE begeeven, en eenig Krijgsvolk gevorven. Binnen 's *Hertogenbosch* hadt hij heimelijk verstand met den Kapitein BOMBERGEN gehouden. In den aanslag op *Amsterdam* hadt hij insgelijks de hand gehad. Naa het mislukken daar van, zegt hij, nevens andere Kapiteinen, Heer HENDRIK VAN BREDERODE na *Embden* te volgen. — Behalven de straffe des doods, behelsde hun Vonnis de Verbeurdverklaring van alle hunne goederen, geene uitgezonderd.

Zie G. VAN HASSELT, *Stukken voor de Vaderlandsche Historie*, Deel I.

BEDUM, een aanzienlijk Dorp in de *Ommelanden* der Provincie Stad en Lande van *Groningen*, in het Kwartier van *Hunzingo*, ten Oosten van de *Trekvaart*, die na *Onderden-Dam* loopt. Uit de benaaming van *Bedderawalda*, of *Bedumer-woud*, onder welke dit Dorp in een aloud Handvest wordt vermeld, mag men besluiten, dat de omliggende laage grond eertijds zeer boomrijk moet geweest zijn. De Kerk, hoewel het Koor 'er afgebroken is, nogthans veel aanzienlijker gebouw in zijne soort, dan men gemeenlijk ten platten lande aantrest, draagt nog de kenteekens van de aloude waardigheid eener Kollegiaale of Kapittelkerk, die, volgens het getuigenis van EMMO, onder het opzigt eens Dekens stondt. Bij de Roomschegezinden, die 'er eene Statie hebben, wordt *Bedum* in bijzondere hoogagting gehouden, als de Martelplaats van den H. WALFRIDUS, die 'er, al biddende, door de Noormannen van 't leeven wierdt beroofd. Van ouds vindt men hier eene plaats van Onderwijs, onder den naam van *Roode School* vermaard, door de Abtdij van *Aduard* gestigt, en alwaar de Jeugd in de Wijsbegeerte en Godgeleerdheid onderrigt genoot. De Boe-

rewooning, welke thans den grond des Gestigts beslaat, is nog heden onder den alouden naam bekend.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande*.

BEKKER. (BALTHAZAR) Deeze beroemde Man, te *Amsterdam* overleden, wierdt begraven te *Jelsum*, een Dorp in *Friesland*, niet verre van *Leeuwarden* gelegen, alwaar zijn Zoon, JOANNES HENRICUS BEKKER, naderhand Predikant geweest, en in den Jaare 1737 overleden is, en alwaar zijne Weduwe, tot aan haaren dood, op een adelijk Slot, uit haare adelijke familie, HINCKEMA VAN HINCKENBURG afkomstig, gewoond heeft. Nog lang daar naa zijn de naazaaten van BALTHAZAR BEKKER om en bij het genoemde Dorp *Jelsum* bekend geweest. Omtrent het Jaar 1764 of 1765 is de laatste daar van gestorven; hij was genaamd BALTHAZAR BEKKER VAN HEERSMA, die te *Stiens*, een uur van *Jelsum* gelegen, zijn buitenverblijf hadt. Bij uitersten Wille vervleelen diens goederen aan eenen vreemde, of van een ander Geslagt; die, egter, uit erkentnisse den naam van BEKKER nevens zijnen geslagmaam heeft aangenomen, en wiens Zoon, JAN BEKKER, in den Jaare 1794, den post van Mederigter van de Grietenij *Leeuwarderadeel* bekleedde. Op den achtsten November des Jaars 1778 overleedt te *Nijmegen*, in het vierëntwintigste jaar zijns ouderdoms, PIETER JOHAN HENDRIK VAN GROTENRAY, Adjunct-Sekretaris der gemelde Stad. Hij was de Kleinzoon der Kleindogter van den *Amsterdamschen* Leeraar BALTHAZAR BEKKER; en met hem is 's Mans naakomelingschap geheelijk uitgestorven.

Behalven deeze bijzonderheden, zullen wij, uit YPEY, de volgende aanmerkingen en berigten mededeelen, BEKKERS gevoelens, leerwijze en lotgevallen betreffende. „ Buiten alle wederpraak (dus luidt dat berigt) was hij een der voornaamste Theologanten, welken deeze eeuw opgeleverd heeft. Het staat te betwijfelen, of hij een *Coccejaan*, dan een

Vogel

Voetiaan geweest is. In zijnen tijd wierdt hij gehouden voor een' Coccejaan (*), maar hij zelf scheen daar voor niet te willen doorgaan (†). DE LA FONTAINE schrijft ook, in zijne aantekeningen op FORMEYS *Kort begrip der Kerkelijke Historie* (§), „ dat hij zekerlijk geen Coccejaan „ ware.” Wanneer ik zijne schriften leeze, komt het mij voor, dat hij eigenlijk niet een van beiden, maar een vriend geweest zij van waarheid, welke partij ze dan ook omhelsde en verdedigde. Hij heeft een nuttig verkeer gehad met lieden van verschillende denkwijze, en allen verdraagen. — Wat zijne Wijsgeerte aanbelangt; Hij was, buiten kijf, de Filosoofische begrippen van DESCARTES uitermaate toegedaan, doch, volgens zijne eigen betuiging (*), geen weezenlijke Filosoof. Hij schijnt alleen maar aan zekere *Kartesjaansche* stellingen zijn zegel te hebben gehangen. Zulks deedt hem voor de *Kartesjaanen* stadig in de bres treden. In zijn straks aangehaald *bericht* merkt hij niet onjuist aan, dat het ijveren tegen het *Kartesiantismus* zeer kwaade gevolgen moest hebben voor de Evangelieleer, naardien het zelve meest geschiedde van lieden, die niet alleen geene Wijsgeeren waren, maar zelfs de schriften en meeningen van DESCARTES niet doorgedacht hadden. Hij had, naar alle waarschijnlijkheid, het oog op de Kerklijke Klasfen in ons

Va-

(*) Zo als onder anderen van de Klasse van Zevenwouden in haar boek, *Waarschouwing aan de Friesche Kerken*, te Leeuwarden 1681 uitgegeeven bij gelegenheid van 't geene 'er te doen ware met DAVID FLUD VAN GIFFEN, Predikant te *Nieuw Brongerga*, naderhand te *Sneek*, en ten laatsten te *Dordrecht*. Verg. BEKKERS *Friesche Godgeleerdheid*, in het *Noodig Bericht*, bl. 34, 35 en bl. 59 en 60. Na zijnen dood is hij van de meesten ook als *Coccejaanschgezind* aangemerkt.

(†) Zie zijn aangeh. werk: ter a. p.

(§) II D. II St., bl. 204.

(*) Men leeze zijn *bericht aangaande de Filosofie van DESCARTES*.

Vaderland. En hadde hij dan wel ongelijk? Zeer veele Predikanten, zo dra ze in de bediening zijn, laaten de studiën liggen, en bemoeijen zich slechts met hun predikwerk. 't Geene hun in handen valt, wordt doorgaans beoordeeld naar de *Dogmatiek*, welke zij in een nageschreeven *Diktaat* uit de *Akademiekollegiën* te huis gebragt hebben. In waarheid hadde men zich in blinden ernst niet zo pal gezet tegen de nieuwe Wijsgeerte, zij zoude nooit zulk eene schade aan de Godgeleerdheid berokkend hebben: zij zoude over het algemeen zo zeer niet met dezelve vermengd zijn geworden. Men tracht toch altijd naa het verboden en naa 't geene van anderen overdwarscht wordt. Dit meent men, dat duizendmaal meer waardig, en onëindig aangenaamer zij, dan het in de daad is. BEKKER zelf, hoe sterk hij anders ook de *Kartesiaanen* begunstigde, was 'er zeer tegen, om, zo als hij zich uitdrukt in het meergemeld *Bericht* (*), de *splinterige vraagen over de twijfelzinnige geschillen der Filosoofij in verband met de Theologie voor te stellen, daar toch de Bijbel stof genoeg opleverde, om vraagen te verschaffen, die aan de Theologie eigen zijn.* — Wat ook van zijn *Coccejanismus* en *Kartesianismus* weezen mooge, ik heb hem leeren kennen als een' vijand van alle scholastiekery, die der Godgeleerdheid ten bederve strekt. In de Voorrede voor zijn boek, *de vaste spijsze der volmaakten* (†), waar van straks nader, laat hij zich scherp uit tegen de gewoone Schoolgeleerdheid; zij bestond, zegt hij, „uit duistere kunstwoorden, bij jeukerige en krevetzieke verstanden uitgevonden; sommigen mogten ze tot eenig voordeel zijn, den meesten waren ze tot meerer nadeel der kristlijke leer.” En niet minder betreurt hij den toestand van veele Hoogescholen zijns tijds in de *Opdragt aan zijnen Vader*, voor 't aanstonds genoemde Werk. Ik heb het wel der pijn

waar-

(*) Bl. 715.

(†) Deze geheele Voorrede verdient gelezen te worden: ik twijfel 'er niet aan, of zij zal elk verstandigen zeer smaaken.

waardig geacht, diesaangaande iets voor mijne Leezeren hier onder in eene aantekening uit die Opdragt afteschrijven (*). Onpartijdig en vrij deelde hij zijne gedachten het publiek mede: aan het oordeel van anderen stoorde hij zich niet met al: hij trachtte de waarheid op te spooren, en 't geene hij voor waarheid hield, stelde hij manlijk en onbevreesd voor (†). — Overigens schijnen braafheid, eerlijkheid en rond-

(*) „Zo zeggen nu de tijden, (schrijft hij) waarin wij menschen vinden, die — het hart niet hebben, om eenige spreuk of leer der Heilige Schrift anders uit te leggen, dan naa de regelen van hunne Scholastique, dat is, Philosophische Theologie, toegemaakt met kromme termen en distinctiën, die stinken in den neuse van de genen, welker rieken alleenlijk is in de vreeze des Heeren. En dat achtense voor den noodigsten en veerdigsten weg, om de dwaalgeesten met hunne eigen wapenen te verstaan: onaan gezien, dat men integendeel ziet, hoe ellendiglijk, dat wij in die doornstruiken verwerren; wanneer wij ons bloot geeven buiten 't effen veld van Gods zuiver woord, en verleeren de zuivere Taale van Kanaan, om met uitheems Volk Asdodisch of half Afgodisch te spreken. Wat zal ons hunne bastaardtale helpen, om van hen te beter verstaan te worden, indien ze Gods eigene tale niet willen verstaan? Tot de wet en tot het getuigenis; indien zij het woord niet hebben willen, dat ze spreken na een woord, daar geen dageraad in is. En evenwel van loutere schaamte, om niet zonder schriftuur te spreken, zoo dwingense den sin der schrifturen naa hun eigen hoofd; en 't geene zij daaruit persfen, dat noemen ze rechtsinnige Theologie.” Men zie uit dit afgeschreeven, hoe BEKKER over de Theologifche schoolgeleerdheid dacht. — De geheele Opdragt is waardig gelezen te worden.

(†) „Ik heb, (schrijft hij in de Voorrede aan den Leezer voor de eerste uitgave van zijn Boek, *De beto-*

rondborstigheid hoofdtrekken van zijn karakter te zijn geweest. — Zijne schriften geeven getuigenis van het geene ik aangaande hem hier te boek heb gesteld (*). Ten Jaare 1665 den vijfentwintigsten Maij wierdt hij te *Francker* Dokter in de Godgeleerdheid, — hij was toen reede eenige jaaren Predikant te *Oosterlittens* geweest, — en bij die gelegenheid gaf hij eene *Akademische Verhandeling* uit, zijnde een *Kort begrip der Godgeleerdheid*. Dit werkjen is naderhand door hem in 't Nederduitsch overgezet, en uitgegeeven met meer andere schriften, welken hij in *Friesland* opgesteld hadt, daar ze voormaals ten deele gedrukt, ten deele niet gedrukt waren, en welken hij 1693 te *Amsterdam*, in een' bundel zamengevoegd, in het licht gaf onder den tijtel van *Friesche Godgeleerdheid*. Het *Kort begrip* is een wel overdacht stuk: de stellingen der leer daarin voorkomende zijn beknopt ter neder gezet, en met verstand en oordeel geschreeven: honderd zulke stellingen, (of *Akademische Theses*) maaken het geheel uit. Hier en daar ontmoet men eene bij uitstek schoone gedachte en eene welgetroffen schriftverklaring. Dan een ander Werk van den Man, getijeld, *de vaste spijsze der volmaakten*, dient hier wel voornaamlijk niet van ons onaangeroerd te blijven. Dit werkjen is eene grondige en schriftmaatige uitbreiding van de leer der Hervormde Kerk, zo als die vervat is in den *Heidelbergischen Katechismus*. Over de eerste uitgave van hetzelfde is ontzettend veel te doen gevallen. Het is onregtzinnig verklaard en verketterd van Hoogleeraaren, van Klasfen en

Sij-

verde wereld) alle vooroordeel of aanhang van beroender Mannen sijnlijkheid afgeleid, om blootlijk niet als de Reden of Schriftuur te volgen, naa dat de zaak op Reden of Schriftuur berust. De dank van zulken arbeid mag mij volgen, als ik dood ben; maar bij mijn leeven zo verwacht ik des niet veel."

(*) Zijne schriften worden opgenoemd van GREYDANUS in de Naamlijst der Predikanten van de Klasfis van *Francker*: bl. 34.

Synoden, en zelfs ingetrokken, met streng verbod van herdrukken en verkoopen, door de Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, volgens eene openbaare waarfchouwing van den negentienden February des Jaars 1671. Andere geleerden daarentegen vonden 'er niets ftrijdigts met de aangenomen kerkleer in, als daar waren, HEYDANUS, SPANHEIM, BURMAN, WITTICHIUS, PERIZONIUS, ALTING, VALCKENIER, MARESIUS, SCHOTANUS, enz. Deze mannen hebben hunne getuigfchriften, nopens de regtzinnigheid, in dit boek overal door hun aangetroffen, gaarn aan BEKKER willen toezenden. Men kan dezelve leezen in zijne *Friefche Godgeleerdheid* (*). Het werk wierdt voor de eerfte maal door hem uitgegeeven in den Jaare 1670, in 8vo. Naa dat hetzelfde van hoogerhand ingehouden was, is het naa veel fpels en gezukkels, met verlies van een groot deel van 'smans middelen, zo verre door hem gebragt, dat hij het, naar den zin van Klaffen en Synoden geheel verfchoeid, op nieuw andermaal uitgegeeven heeft in 't Jaar 1682, ook in 8vo. (†). Naderhand heeft hij het werk doen herdrukken, en voor de derde maal in het licht gezonden, zonder de verandering, in de tweede uitgave, in acht te neemen, zo als het de eerfte keer door hem was gemeen gemaakt: deeze derde uitgave gefchiedde in den Jaare 1693, met het uitgeeven van meer andere fchriften, onder den tijtel van *Friefche Godgeleerdheid*, boven meermaalen reeds genoemd. — Dit boek, waarin de waarheden van den Hervormden Godsdienst naar de orde en den leiddraad van den *Heidelbergfchen Katechismus* worden voorgesteld, betoogd en verdedigd, is vrij van alle fchoolfche fpitsvindigheden en Wijsgeerige bewoordingen (§). 'Er is netheid en naauwkeurigheid, geleerdheid en bondigheid.

in.

(*) Bladz. 373-385.

(†) Zie zijne *Friefche Godgel.* bl. 55, in de Opdragt aan Prins HENDRIK KASIMIR, voor de tweede uitgave.

(§) Verg. het oordeel van den *Betjdschen* Hoochteeraar VALCKENIER over hetzelfde, *Friefche Godgel.* bl. 382 en 383.

in. 't Is naar de Katechetische leerwijze ingericht. De Schrijver heeft zich uitgedrukt met gepaste schriftwoorden: zijn geheele stijl is schriftuurlijk, en tevens klaar en verstaanbaar. Over zijne bedreevenheid in de Heilige Schriften, en het gebruiken van duidelijke Bijbelgezegden, die, met oordeel gekoozen, in de voordragt zijn ingevlochten, en meestal juist ter sneede koomen, moet men zich waarlijk verwonderen. 't Gantsche onderwijs is zo populair, zo bevatbaar voor den gemeenen man geschreeven, als ik ooit eenig stuk van dien aart uit de vroeger tijden gelezen heb. Men ziet 'er uit, hoe opgeklaard in denkbeelden hij ten aanzien van eene meenigte leerstellingen der Hervormde Kerke geweest is, en hoe wel hij bevroed heeft, dat het gewoone volksondericht, op eene systematische leest gevormd, juist den weg baande, om de menschen in een' doolhof van verbijsteringen te brengen, in stede van hen, ter verkrijging van noodige Evangeliekunde, te regt te helpen. Op zommige plaatzen heeft men wel iets, dat gewaagd schijnt, en niet, zo 't wel behoorde, is voorgedragen; maar regt bekeeken, en 'smans nadere ophelderingen gelezen zijnde, is 'er toch niets in, of het kan den toets van regtzinnige Godgeleerden vrij goed door staan. Men treft 'er gevoelens in aan, die toen nog niet zeer bekend, althans niet zeer gemeen waren, maar thands van elk kundigen omhelsd worden. Zulke gevoelens hadt de man ook, naar het oordeel der Sijnoden en Klasfen, moeten veranderen. Bij voorbeeld, in de eerste uitgave *Hoofdstuk XVIII.* daar hij van 's Heilands dood handelt, hadt hij geschreeven:

„ In wat staat was CHRISTUS toen? *Antw.* In den staat der
 „ dooden, en onder de magt des doods, daar hij voor
 „ eenen tijd van God onder gelaaten is; *Hand.* II: 27, 31.
 „ dat wordt, volgens den Hebreeuwschen en Grieksch
 „ stijl, verstaan door de woorden *nedergedaald ter helle of*
 „ ten grave, gelijk in ons Geloof staat, hoewel het nergens
 „ zo te leezen is in Gods woord.” Hier voor moest hij
 schrijven in de tweede uitgave eeniglijk: „ In wat staat
 „ was CHRISTUS toen? *Antw.* Gelijk in ons Geloof staat,
 „ hoewel het nergens zo te leezen is in Gods woord.”

was

was in de daad zo veel als: „Wij moeten gelooven, 't geene de Kerk gelooft, schoon wij niet weten, wat wij 'er door verstaan, en wat wij gelooven.” (*) —

Laat dit genoeg zijn van 's Mans Theologische leerwijze. Het blijkt, dat hij zijn best gedaan heeft, om het onderwijs in de Schoolen en Kerken te hervormen, en de heerschende gebreken van het zelve zo goed, als iemand, gekend heeft. Voorzeker zoude hij ook meer zijn wit geschooten hebben, indien hij niet onder de verdenking van onregtzinnigheid gelegen hadde. Hoe gegrond of ongegrond, ten aanzien van de genoemde geschriften, deeze verdenking mooge geweest zijn, en met wat recht of onrecht hij daar over van de Kerklijken mooge aangeklampt weezen, geeven wij hier aan het oordeel van verstandigen vrijlijk over. Dan het is elk en ieder bekend, dat hij in de laatste jaaren van zijne bediening is afgeweeken van de leer der Hervormde Kerk, in zijne gevoelens nopens de werkingen van den Duivel; daarin door MALEBRANCHE, DAILLON, en anderen reeds voorgegaan zijnde. Meer dan eens, hadt hij op de *Amsterdamsche* Predikstoelen het gemeene denkbeeld weder-

- (*) Zomwijlen waren evenwel de aanmerkingen der Klassen gegrond, alshoon zij het punt van regtzinnigheid niet betroffen; bij voorbeeld *Hoofdstuk VII: 18.* wordt gevraagd: „waarom sprak de Duivel tot EVA, en niet tot ADAM? *Antw.* om dat de vrouwen doorgaans ligter te beweegen zijn, dan de Mans, want „zij zijn zo sterk niet. *Het vrouwlijke vat is het zwakste*, I PET. III: 7. en dat zij ligtlijk hunne mannen kunnen beweegen: want daarin *zijn de vrouwen de sterkste*, 3 ESD. III: 12.” Hierop merkte de Klasfis van *Bolsward* aan: „Deeze reden kan gelden in den staat der verdorvenheid; maar wij oordeelen, dat het niet gevoeglijk kan worden bijgebracht tot dit stuk in den staat der volmaaktheid EVA gesteld zijnde.” Zie *Friesche Godgeleerdheid*, bl. 493 en 494.

derproken, en zijne bijzondere gedachten vrijborstig open geleid: doch in het Jaar 1691 gaf hij te *Leeuwarden* en in *'s Hage* in het licht zijn werk, *de Betoverde Wereld* getij-teld, in 8vo, verdeeld in twee Boeken. Waar naa hetzelfde nog in het eigenste jaar te *Amsterdam*, in vier Boeken in 4to. uit kwam, met meenigvuldige bijvoegzelen wel voor de helft vermeerderd, en in korten tijd verscheiden maalen herdrukt wierdt. Ook wierdt hetzelfde in andere taalen overgezet. In dit doorwrocht werk toont hij wel een geleerd man te zijn, doch zijne vrijheid van denken draaft buiten de juiste paalen. Zo hij zich ergens als een *Karteesiaan* uitlaat, dan is het hier. De grondgedachte, waarop hij zijn gantsch Sijstema van de *leer der Geesten* bouwt, is eene *Karteesische* stelling. „Ik houdt mij hier aan,” schrijft hij (*), „dat een Geest eene denkende, en een Ligchaam „eene uitgestrekte zelfstandigheid is.” Uit deeze stelling leidde hij met eenen grooten omslag van redenen het bewijs af voor zijn gevoelen, dat geene denkende en afgecheiden geesten, zo min kwaaden als goeden, op uitgestrekte stoflijke ligchaamen, en dus ook niet op het menschedom, werken kunnen. Daar uit volgde, zijns inziens, dat de Bijbelberichten, aangaande de werkingen van Engelen en Duivelen, in eenen verbloemden zin moeten verstaan worden. De genoemde *Karteesaansche* stelling bragt hem wel misfchien niet regtstreeks op zijn geliefd denkbeeld, maar zij versterkte hem er toch in: en daar hij een zo groot liefhebber van de *Karteesaansche Filosoofsy* was, konde hij ook niet nalaten dezelve, ter slaaving en ten betooge van zijne *Theologifche* begrippen, ter hulp te roepen. — Zie daar weder een bewijs, dat de Wijsgeerte, hoe noodzaaklijk ook voor den Theologant, egter bij zommigen meer schadelijk, dan nuttig zij. — Wijders verzet hij zich in dit werk zeer tegen de volksbegrippen nopens het bestaan van spooken en nachtschimmen, en tegen het algemeen geloof aan tooverij. Tenaanzien van het laatsgemelde heeft hij buiten alle tegen-spraak

(*) *Het tweede Boek, het eerste Hoofdst. §. 321.*

praak veel goeds gedaan; de leer der spookerijen en tooverijen heeft bij beschaafde lieden thands weinig ingang, ten minsten op verre naa niet meer dien ingang, welken zij van oudsher te vooren had. Het schrijven van dit Boek brouwde hem veel zuurs. Hij haalde 'er zich eene magtige bende van kloeke weêrpartijen meê op het lijf, tegen welken hij niet bestand was (*). Hij hield zijne streng stijf vast, en moest dus bezwijken. Hij wierdt in Augustus des Jaars 1692

(*) Onder deezen bevonden zich JOH VAN DER WAAIJEN, de Vader, M. LEYDEKKER, JOH. MARCK, en andere on-telbaaren. VAN DER WAAIJEN schreef in den Jaare 1693 een werk, getijtd, *de Betoverde Wereld van B. BEKKER onderzocht en wederlegd*, in 4to., welk geschrift naderhand R. ANDALA tegen ZACH. WEBBER, die zich schuil hield onder den naam van JOH. ADOLPHZ., een' volgling van BEKKER, doch die veel verder ging, dan hij, gehandhaafd heeft in onderscheiden werkjens, in de Jaaren 1693, 1696 en 1698. LEYDEKKER gaf uit *de Godlijkheid en waarheid der H. Schriften te gelijk van den Godsdienst verdedigd*, in 8vo. MARCK heeft uitgegeeven *Disputationes de daemontacis*, ad MARC. IV. 24. en *Exercitationes ad loca selecta v. et N. Test.* 1694. in 4to. waarin hij (*Exercit. XXIX. ad MARC. I: 32.*) BEKKERS gevoelen bestreeden heeft. Onder de Predikanten hebben tegen hem geschreeven GROENEWEGEN, VAN DER HOOCHT, BRINK, J. LEYDEKKER, enz. en onder de Remonstrantschen, MOLINEUS. Men verhaalt, dat A. RELAND, nog student zijnde, bij de uitgave van BEKKERS *Betov. Wer.* dit Versjen 'er op maakte, zinspeelende op de letters R in 't Latijn, Grieksch en Hebreewsch, klinkende *Er, ro, res: Errores (dwaalingen)*

R habet Ausonium Liber hic, habet Rque Pelasgum
R habet Hebraum, pratereaue Nihil.

1692 van zijnen leeraarspost ontzet, doch behield zijne Jaarwedde, zo lang hij leefde (*). Zijne gevoelens wierden niettemin van anderen gheetig omhelsd, en in het geheim gekoesterd; ook hebben zij naa zijnen dood begunstiging en verdediging genoeg in het openbaar gehad, zelfs wel op den Predikstoel. Men weet, wat THOMASIVS en NEWTON daaraan toegebracht hebben. En nog onlangs zijn ze weder verleevendigd door eene nieuwe Hoogduitsche uitgave van het bovengemelde werk, welke de liefhebbers aan den geleerden SEMLER (†), die 'er zijne aanmerkingen heeft bijgevoegd,

(*) MARTINET meldt in zijne *Historie der Wereld*, V. bl. 68, dat hij afgezet is in den Jaare 1691, doch zulks is eene blijkbaare feil. 't Is gebeurd in de *Noordhollandsche Synode* te *Alkmaar* 1692 in Augustus; Zie M. VITR. ann. in comp. C. VITR. II. p. 106 en *Naamr. van de Predik. der Klasfis van Franeker*, door GREYDANUS, bl. 33. Ter deezer laatst aangehaalde plaatze vindt ik ook eenen mislag. Alles, wat daar aange merkt staat van het boek, de *Betoverde Wereld*, moest niet betrekkelijk gemaakt zijn geweest op dit boek, maar op het meer gemelde werk, de *vaste Spijze der volmaakten*. Deeze mislag moet het naauwkeurig oog van den *Haagschen* HERINGA, die, nog Predikant te *Marsum* zijnde, dat werkjen naa den dood van GREYDANUS overgezien, verbeterd en uitgegeeven heeft, ontglipt weezen. — BEKKER was reeds in het begin van het Jaar 1692 tien weeken in zijnen dienst geschorst geweest door de Klasfis van *Amsterdam*, die hem te gelijk het openlijk uitkomen voor, en verder verdedigen van zijne gevoelens ten strengsten verbooden hadde. Doch daar naar schijnt hij zich niet gedrungen te hebben: zijne eindelijke afzetting zoude 'er anders niet zo spoedig op gevolgd zijn. Verg. *Nederlands ondergang gedreigd en nabij*, door KOELMAN, bl. 50.

(†) Zie een voorb. daar van in de H. E. van WEISMANN, II. p. 956.

woegd, verschuldigd zijn. — Welk een raim veld 's Mans stellingen in onze dagen bij een groot deel *Protestanten* heeft in gekreegen, behoeven wij niet te schrijven. — In zommige Kerkklaffen moeten de *Kandidaaten* der heilige bediening zijne begrippen openlijk verzaaken. En geen een systematisch leerboek onder de Hervormden is 'er, of dezelve worden 'er breedvoeriglijk in wederleid; en dikwerf wordt hem, in meer dan één opzicht, te kort gedaan.

BEKKER heeft, naa zijne ontzetting van den Predikdienst, ook nog uitgegeeven een werk, getijtd, *De leer der Gereformeerde Kerken van de vrije Nederlanden, begreepen in derzelve Geloofsbelijdenisse*, gedrukt in 4to. te Amsterdam 1696; bestaande uit negenëndertig wel opgestelde *Predikatiën*, waarin hij zijne overeenstemming met de oude leer der Hervormde Kerk aan den dag legt.

Niemand, die onpartijdig oordeelt, en de dingen uit het regte gezichtpunt beschouwt, zal het ontkennen kunnen, dat BEKKER, onaangemerkt zijne begrippen nopens de leer der Geesten, een groot man geweest zij. Over het geheel genomen hadt hij de zaak aan het regte einde. Bij uitstek wel wist hij de menschlijke vindingen, waarin de Godgeleerdheid gehuld was, te onderscheiden van de eigenlijke Godsdienstkunde. Gaarn zoude hij gezien hebben, dat anderen met hem de hand aan 't werk hadden geslaagen, om dit hulsel los te maaken, en het systema der heilige waarheden in een beter form te brengen: maar zulks geschiedde niet, althans niet, dan van zeer weinigen. Hadde hij het vertrouwen van zijne geloofsgenooten kunnen behouden, hij zoude voorzeker zeer veel nuts gedaan hebben. Hij hadt de weldoener van zijne tijdgenooten kunnen worden, schrijft SPITTLER (*), indien zijne begrippen maar wat gezuiverder waren geweest, en hij in zijne manier van voordragt maar wat meer omzichtigheid gebruikt hadde.

't Is waarlijk te beklagen, dat geleerde mannen, van welken men zich iets goeds belooven mag, dikwerf zo spoed-

(*) 't M. a. b. f. 454.

spoedig, door dwaallicht verbijsterd, van den weg geraaken; maar 't is ook te beklagen, dat, al gebeurt dit niet, zij evenwel meenigmaalen in hunne heilzame onderneemingen zo gedwarsboomd worden door lieden van geringer kunde, welken de nijd, de wangunst, en de hoogmoed daar toe opvoert, terwijl deezen opgewonden worden door de sel schreeuwende stem van het domme gemeen, dat geene oude paalen verzet wil hebben. Zo dra eenig Leeraar het 'er openlijk in welgemeenden ernst, en met opregte inzichten, op toe legt, om het menschdom wijzer en beter te maaken, ontmoet hij gemeenlijk bij hetzelfde, in plaatze van dank, onheuschheid en tegenstand. Zonder dat men deszelfs doel, gevoelens en braafheid eenigermaate in overweeging neemt, wordt hij dikmaals uitgekreeten voor het leelijkste wat 'er maar op is, — voor een' *Atheist*. Dit is BEKKER bejegend, zelfs lang voor dat hij zijne *Betoverde Wereld* geschreeven had, en toen hij nog over de werkingen der Geesten overeenkomstig met de leer der Hervormde Kerk dacht (*). Dit is meer andere groote mannen bejegend, tot merklijk nadeel van het *Kristendom*, ook in het laatste van deeze Eeuw."

BE-

(*) Zie zijne *Friesche Godgel.* bl. 35. en verg. bl. 278 en 279. Naa het uitgeeven van zijne *Betoverde Wereld*, wierdt hij van zommigen voor nog gevaarlijker *Atheist* gehouden, dan SPINOZA: altoos KOELMAN schildert hem zo verfoeilijk af in zijnen *N.êrlands onderg.* bl. 49-51. — Ik ben zeer verwonderd, dat de Hoogleeraar STILLING in zijnen *Theobald* of de *Dweeper*, I. bl. 53. Dr. BEKKER in eenen rang stelt met SPINOZA en de *Engelsche Deïsten*. Beter denkt over hem de Verfaaler van dit werk, die onder 's Mans beeldenis liever schrijft.

*Zie BEKKER, die vervolgd, den SATAN en zijn RAS.
Ten SATAN, maar een vriend van God en CHRISTUS was.*

BERCKEL, (ENGELBERT FRANÇOIS VAN) geboren uit een aanzienlijk Hollandsch Geslacht, Man van ongemeene ervarenis in de Regtsgeleerdheid en Staatkunde, in den Jaare 1762 tot Pensionaris van *Amsterdam* aangesteld, was zo diep gemengd in de geschillen, welke de Omwenteling van den Jaare 1787 zijn voorafgegaan, dat eenig verslag zijner verrigtingen, allen de zucht voor 's Lands Vrijheid en de Regten zijner Stad ademende, geene onvoegzaame plaats in ons *Woordenboek* zal beslaan.

Van elders is bekend, en behoeft hier niet uitvoerig door ons vermeld te worden, hoe de *Amerikaansche Staaten*, door *Frankrijk* voor een Onafhankelijk Gemeenebest verklaard zijnde, en met die Kroon een Verdrag hebbende gesloten, vervolgens ook de Vereenigde Gewesten, door een Verbond van Vriendschap en Koophandel, aan zich zogen te verbinden; zedende, ten dien einde, herwaarts WILLIAM LEE, welke daar van opening deedt aan JAN DE NEUFVILLE, Koopman te *Amsterdam*, welke het ontwerp ter kennisse van Burgemeesteren dier Stad bragt. Tusschen *Engeland* en de Staaten van *Noord-Amerika* was op dat pas nog de zoen niet getroffen, maar wel daar toe eene onderhandeling gaande. Van hier begreepen Burgemeesteren, dat van den Voorflag, tot nog toe, ter Vergaderinge van *Holland* geene melding kon gemaakt worden, doch tevens, dat het belang van 's Lands Koophandel geboodt, het stuk niet gehœel van de hand te wijzen. Met geheimhouding moest alzo dit onderwerp behandeld worden. Diensvolgens gelastten Burgemeesteren den Heere VAN BERCKEL aan den Amerikaan te verklaren, „ dat ingevalle de aangevangene Onderhandelingen „ tusschen *Groot-Britannie* en het Congres der Vereenigde „ Staaten van *Noord-Amerika*, geene uitsluitende Bedingen „ ten nadeele van de Republiek zouden behelzen, Burge- „ meesteren, *alsdan*, van hunne zijde, zo dra de Onafhan- „ kelijkheid der Vereenigde Noord-Amerikaansche Staaten, „ door *Engeland* erkend zou zijn, alles zouden aanwenden, „ wat in hun vermogen was, om het Verbond van Koop- „ handel, zo als hetzelfde dan ontworpen en goedgekeurd „ zou zijn, bij de verdere Bondgenooten ter vastheid te

„helpen brengen.“ Daarenboven was, door den Pensionaris VAN BERCKEL, met voorkennis van Burgemeesteren, de bovengenoemde Amsterdamsche Koopman gebruikt, om de Handelingen met den Heere WILLIAM LEE voort te zetten, en met denzelven te maaken „een Ontwerp van een Traktaat van Commerce, hetwelk, zo dra de erkenenis van de Onafhankelijkheid der Amerikaansche Staaten, door Engeland, daar zou mogen zijn,” tot een voorwerp van overweeginge der Staaten van *Holland*, door de Regeering van *Amsterdam*, zou kunnen voorgesteld worden.

Bijstere beweging, zo ten Stadhonderlijke Hove als in *Engeland*, baarde dit Ontwerp, zo ras het, nevens de Papieren, daar toe betrekkelijk, door eene onvoorziene gebeurtenis, rugtbaar was geworden. VAN BERCKEL, hoewel hij, klaarblijkelijk, slegts als Minister de bevelen zijner Principaalen hadt volvoerd, wierdt het voorwerp, tegen 't welk zo wel de Stadhouder als het Engelsche Ministerie hunnen wuilen zwadder uitspuwden. In een Vertoog, door den *Groot-Britannischen* Afgezant, Ridder YORKE, op den tienden November des Jaars 1780, ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende ingeleverd, behelzende eene opstapeling van alles wat nijd en kwaardartigheid kan verzinnen, wierdt, onder andere, van wegen zijne *Groot-Britannische* Majesteit geëischt, „dat de Pensionaris VAN BERCKEL, en deszelfs medeplichtigen, openbaar zouden gestraft worden, als verstoorders van de algemeene rust en schenders van het Regt der Volken.“ Men vondt 'er zelf hier te Lande, zo fel op den Pensionaris en die verder de hand in deeze zaak gehad hadden, gebeten, dat zij beweerden, „dat 'er niet beter op was, dan de Heeren, die deel hadden gehad in het benoemen van dit strafwaardig Ontwerp, na *Engeland* over te zenden, op dat de Koning naar welgevallen met die schuldigen mogt handelen.“

Met zulk een hoon en aantijginge bezwaard, sleet VAN BERCKEL den volgenden Winter. Zijner onschuld zich ten volle bewust, oordeelde hij, niet langer het geleden ongelijk te moeten verkroppen. Op den vierden Maj des Jaars 1781 vervoegde hij zich met een uitvoerig Vertoog, de kenmerken

ken

ken van zijne kunde en braafheid draagende, bij Staaten van *Holland*, verzoekende om vrijgesproken te worden van dien laster. — Wel hadt hij, die reeds omtrent negentien jaaren, als Pensionaris van *Amsterdam*, de Vergadering van hun Ed. Groot Mogenden bijgewoond hadt, opgemerkt, dat de Leden der Hooge Regeeringe den buitenspoorigen stap des Engelschen Ridders, met stillzwijgen en veragting, hadden beantwoord, en was hij ook genegen geweest die zaak op dezelfde wijze te behandelen; maar zich, van alle Perfoonen, in *Yorks* Vertoog voorkomende, alleen met naame genoemd en beschreeven vindende als boven alle schuldig, en het hoofd van een complot, begreep hij, naa rijpen raade, zo verregaand eene kwetzing van zijne Eer niet te kunnen gedoogen, en verplicht te zijn, zich voor 't Gemeen en de Naakomelingschap, bij welke hij beledigd was geworden, van zodanig een laster, hoe eer hoe beter, te moeten zuiveren: eene handhaaving van zijnen Naam, te noodzaaklijker geworden, dewijl men, naa de uitgave van dat schendend Vertoog, niet hadt naagelaaten, allerlei nadeelige gerugten, ten zijnen opzigté, uit te strooijen, en zelfs in de Nieuwspapieren te verspreiden.

Reeds voor lang zou VAN BERCKEL zich, ten dien einde, bij hunne Ed. Groot Mogenden vervoegd hebben; dan hij wagtte den uitslag hunner Raadplegingen af: in welken tusschentijd *Yorks*, op nieuw, de Strafoefening, onder zeer sterke en gantsch ongehoorde bedreigingen, vorderde. De zaak voor den President en Raade van den Hove Provinciaal gebragt zijnde, hadt de Heer VAN BERCKEL, in verwachting dat deeze spoedig zouden voldoen aan deezen eisch, begreepen, zulks ook te moeten verbeiden; in de vaste veronderstelling, dat de bij deezen uitgebragte Raadslag eene volkomene Regtvaardiging, zo van Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad *Amsterdam*, als van hunnen Pensionaris, en eene daar uit voortvloeiende zuivering van zijne geschondene Eer, zou behelzen: en hij dus ontheeven zijn om hun Ed. Groot Mogenden met een bijzonder Verzoek lastig te vallen. — Doch, naa verloop van ruim drie maanden, was

het eerst dat het gemelde Hof, in stede van dien verwagten raadslag, een Brief zondt, bij welke 't zelve *Hunne Ed. Groot Mogenden in Consideratie gaf, of de reden, waarom zij het Advis van het Hof hadden gerequireerd* (dat is, om alle voorgeevens van weigering van Administratie van Justitie, bij aldien dezelve op goede gronden zou mogen gevraagd zijn, af te snijden) *door de Rupture, die des on-aangezien daar op is gevolgd, nu niet was koomen te ces-seeren: en het daarom niet vreemd en ongeaisoneerd zou zijn, ter contemplatie van den Vijand, in het voorschree-ven Examen te treden.* Vermids deeze Brief onbeantwoord bleef, oordeelde VAN BERCKEL, dat een langer stilzitten hem met geene billijkheid altoos kon worden afgevergd; of dat hij zijn Eer en goeden Naam niet blootgesteld kon laten aan de veelvuldige uitstroozels, of daar door, min of meer, aanleiding geeven tot twijfel, of de beschuldiging des Rid-ders, bepaald tegen hem gerigt, niet wel eenigen grond moegt hebben. De opgegeevene Bedenking behelsde geene Regtvaardiging van gedrag, ja zelfs geen openbaare tegen-spraak van den aangetijgden laster. Hij was 'er meer dan iemand anders in betrokken, en kwam voor, als het Hoofd van Medepligtigen in eene daad, „ waar omtrent,“ gelijk de Heer VAN BERCKEL zich uitdrukt, „ bij aldien dezelve

„ Waarheid, in stede van Laster, was, in 't geheel niet te

„ paste zou koomen eenig praeliminaire Examen van den

„ Hove Provinciaal te requireeren, of naamlijk tegen zo-

„ danige Euveldaaden, bij de Regten en Wetten deezes

„ Lands al of geene voorzieninge zou zijn gedaan; maar

„ eene Daad, waar tegen bij alle Regten en Wetten van

„ beschaafde Volken, voorzieninge was gedaan, en onge-

„ twijfeld strafbaar zou zijn, en over zulks stoffe van Cri-

„ mineele Procedures opleveren.”

Wel hadt de Heer VAN BERCKEL in overweeging genomen, om zijn openbaar aangetasten Naam te zuiveren, door de Opgave van alles wat door hem, met betrekking tot het *Concept-Tradtaat*, was verrigt, ten betooge, dat hij geen de minste aanleiding hadt gegeven tot de vinnige Beschuldiging, die hij, in gevolge van het daaromtrent betuigde in de

de Tegenverklaring van hunne Hoog Mogenden op de Verklaring van het *Engelsche Hof*, geen de minste zwaarigheid maakte, bij hunne Ed. Groot Mogenden, een opgeraapt Laster te noemen.

Doch hadt hij, naa eene bedaarde overweeging, het beter tot bereiking van zijn oogmerk geoordeeld, zich bij hunne Ed. Groot Mogenden te vervoegeu, om aan de eene zijde, op de overtuigendste wijze te doen zien, dat hij zich geenzins aan het strengste onderzoek van zijne Daaden en Gedrag poogde te onttrekken, indien, tegen alle verwagting, door deeze of geene bescheiden, van wegens den *Engelschen* Staatsraad ingeleverd, hun Ed. Groot Mogenden in 't begrip mogten gevallen weezen, dat 'er zelfs maar eenige schijn was voor de gegrondheid der Beschuldiging door den Ridder YORKE tegen hem afgegeeven; — of, aan de andere zijde, bij ontstentenis van dusdanige bezwaaren de bescheiden, van hun Ed. Groot Mogenden, zodanig eene Verklaring van zijne Onschuld verwerven, als hem tegen alle vermoedens kon dekken. — Te meer hadt hij tot het doen van deezen stap besooten: dewijl hij zich verzekerd hieldt, dat de bekende Billijkheid van hun Ed. Groot Mogenden geenzins kon toelaaten, de noodige orders niet te stellen om een Minister van een der aanzienlijkste Steden van *Holland* behoorelijk te regt te doen stellen, om, ten voorbeelde van anderen, gestraft te worden, bijaldien hij daaden gepleegd of vermoedens gewekt hadt, van zich zo verre te buiten gegaan te hebben als hem wierde ten laste gelegd — of wel, in tegendeel, dat hunne Ed. Groot Mogenden anderzins zwaarigheid zouden maaken, hem eene Verklaring van Onschuld te verleenen, welke hij, in den bijzonderen zamenloop van omstandigheden, waar in deeze zaak zich bevondt, met des te meer regt schein te mogen vorderen, om dat zijne Beschuldigers buiten het bereik van de Ordinaris Justitie deezer Landen gesteld zijnde, hij in de onmogelijkheid was om, door dat middel, eene behoorelijke Voldoening, wegens die Belediging te kunnen verwerven.

Hij

Hij verzogt, op deeze gronden, dat, in 't eerste geval, de Befeiden ten spoedigsten mogten overgezonden worden aan den Hoofd-Officier der Stad *Amsterdam*, om het Regt van de Hooge Overheid desaangaande tegen hem te kunnen waarneemen, en aan hem aldus de gelegenheid te verschaffen, om zijn gefchonde Eer, voor 't oog der gantsche wereld, (door middel van de Ordinaris Justitie,) te kunnen verdedigen — of, in het tegengestelde geval, wanneer hun Ed. Groot Mogenden geene beseiden ten zijnen nadeele ter hand gesteld waren, noch ter hand gesteld hadden kunnen worden, hem daar van Verklaaring te verleenen; ten einde daar mede alle lasterende gesprekken, en invlegtingen in de Nieuwspapieren kragtdaadig te kunnen tegen gaan.

De Ridderfchap was, bij 't overleeveren van dit Geschrift, van oordeel, dat het behoorde gesteld te worden in handen van de Leden, om 'er bij de raadpleegingen over den Brief van den Hove, zodanig op te letten, als men zou vinden te behooren: de andere Leden, uitgezonderd de Stad *Schoonhoven*, verzogten Affchriften, om 'er het goedvinden hunner Zenderen op te verstaan. Zeer ligt was 'er een lang uitstel te voorzien.

De Brief van het Hof van *Holland*, schoon gunstiger dan de eerstloopende gerugten en te voorbaarig in de Nieuwspapieren gezette tijdingen, dat dezelve het gedrag van eenige Leden der *Amsterdamsche* Regeering geheel afgekeurd en veroordeeld hadt, kon met reden geen voldoening geeven aan den Heer VAN BERCKEL. Het Hof vondt zich zeker grootlijks met deeze zaak verlegen, en ontweek den opgelegden last, om dezelve te onderzoeken en te beoordeelen, naar zommiger gevoelen, zeer voorzigtig en staatkundig; met aan te merken, dat de Eisch des Konings van *Engeland*, om door het straffen van den Pensionaris VAN BERCKEL met diens Medeplichtigen, een voldoening te erlangen voor de gewaande schennis, ophieldt: dewijl hij de zaak in geschil van den Regtbank der *Billijkheid* voor dien van *Geweld* gescleept, en, met de Oorlogsverklaaring, voldoening door zijnen Degen, en niet door *Vonnis* van een *Nederlandsch Gerechtshof*, gezogt hadt; hunne opgeleverde

be-

bedenking grondende op den bekenden Regel: *Daar geen Klaager is, daar is geen Regter.*

Genomen dit Hof hadt, hoe zeer strijdig met de geschapenheid der zaake, en allen regt, kunnen goedvinden de klagten des Konings van *Groot-Britannie* te billijken; schoon deeze, gelijk het voorverhaalde des de overtuigendste blijken oplevert, niet anders dan loutere voorwendzels waren om ons, met eenen onverhoedschen Oorlog, op 't lijf te vallen, zouden die klagten, door dus een Vonnis, eene regtvaardiging bekomen hebben, die de onpartijdige waereld 'er nu aan weigerde; en hadt hetzelfde niets kunnen uitwerken tot bevrediging van dit ons onheilzoekend Rijksbestuur. Dus een Vonnis zou ook niet wel hebben kunnen strooken met het geen hun Hoog Mogenden in de kortlings uitgegeeven Tegenverklaring des wegen gezegd hadden.

Veelen waren met deeze ontwijkende Inbedenkinggeving des Hof's geheel niet te vrede; zij wilden den Pensionaris, en de Leden der *Amsterdamsche* Regeeringe, volkomen geregtvaardigd, en, voor 't oog der geheele waereld, *Engelands* beschuldiging, als valsch, ten toon gesteld hebben. Doch, behalven dat deeze vrijspraake, bij buitenlandfche Mogendheden, even min zou beteekend hebben, als dat het Parlement 'sKonings aanklagt billijkte: dewijl men ze beide kon houden voor Regters in hunne eigene zaak, op welken eigenaartig de verdenking van eenzijdigheid valt, was het volkomen goedkeuren van den Handel der *Amsterdamsche* Heeren een wedspraak van het misprijzen en afkeuren dier Onderhandelinge door hunne Hoog Mogenden, onmiddelijk gevolgd op de klage des Konings van *Groot-Britannie*; het duidde niets minder aan, dan dat hunne Hoog Mogenden te voorbaarig geweest waren in eene geoorlofde zaak te veroordeelen, en die Leden der *Amsterdamsche* Regeeringe grootlijks verongelijkt hadden. Tot verontschuldiging van dien stap in 't midden te brengen, dat dezelve door hun gedaan was om de moeilijkheden met het wreewelig *Britsche* Rijk, daar men zich ingewikkeld vondt, niet te vermeederen, en, ware het mogelijk, te ontworstelen, zou de teeken

nen

nen van eene vreesagtige infchiklijkheid, reeds al te zeer onzen Staat ontluisterende, vermenigvuldigd hebben.

Het Hof dagt, door deeze stelling mogelijk aan de beide Partijen genoegen te geeven, en de geheele zaak sleepende, of voor afgedaan te houden. De *Engelschgezinden* juichten deezen vond toe; doch anders denkenden in den Lande beklagden den door *Engeland* verongelijkten Staatsman nevens de zijnen, en zagen met genoegen dat hij, niet berustende in een ontwijkenden Voorslag, dien zij niet vrij hielden van den schijn te geeven als of men zich tegen *Engeland* versgreepen hadt, en blijde was in den Oorlog zelve een redmiddel gevonden te hebben, op het onderzoek zijner zaake en herstel van Eer aandrang. — Schoon het voortzetten deezer geschijs aanleiding kon geeven om de thans hoogstschadelijke verdeeldheid te vergrooten, kon de Pensionaris niet raadzaam stil zitten. De beschuldigingen wierden, van tijd tot tijd, verleevendigd, en men deedt zijn best om de Ingezetenen in te boezemen, dat die daad der Regeeringe van *Amsterdam* de bron was van alle de Oorlogsrampen. Hier uit kon een allerverderflikst oproer ontstaan. Die denkbeelden te stuiten was het belang van den Pensionaris, en van de daar in betrokken *Amsterdamsche* Regenten niet alleen; maar 't belang van 't geheele Gemeenebest. — Ontelbaar waren de Voor- en Tegenschriften, omtrent dit stuk in 't licht gegeeven: en kan het niet ontkend worden, dat, schoon veele van wederzijden de kennelijkste lidtekens van onverstand en drift droegen, andere, op eene verstandiger, bedaarder en leesenswaardige wijze geschreeven waren, en nog leezing verdienen.

't Liep aan tot in het einde des volgenden Jaars 1782, eer aan deeze verdrietige zaak een einde wierdt gemaakt. *Amsterdamsche* Kooplieden trokken zich dezelve, ten langen laatste, aan. In de maand April des genoemden jaars eene zamenkomst belegd hebbende, namen zij in dezelve in overweeing, om aan de Regeering hunner Stad een Verzoekschrift aan te bieden, dat de Heer VAN BERCKEL, in wien de Koopbeurs van 's waerelds Koopstad zo veel vertrouwen stelde, in de Onderhandelingen met den Heer ADAMS mogt gebruikt

WOR-

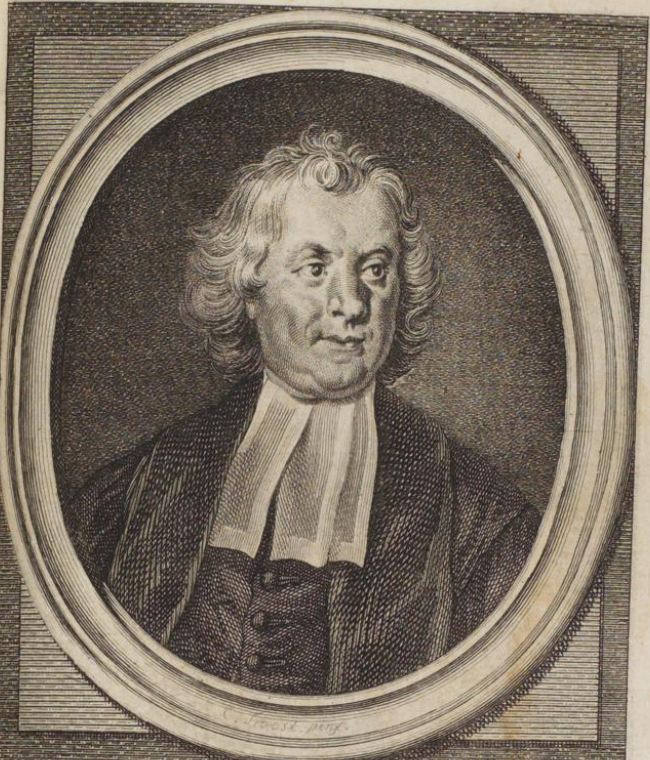
worden; als mede, dat hij, ten dien einde, gelijk voorheen, de Staatsvergaderingen van *Holland* zou bijwoonen; en dat, indien 'er onverhoopt zich zwaatigheden hier tegen opdedden, de Regeering der Stad de volkomene Regtvaardiging van den Pensionaris wilde bewerken. Dit oogmerk, zo vol blyks van hartlijke genegenheid der Kooplieden voor dien Staatsman, welken zij zo gaarne in de waarneeming van zijn post hersteld zagen, bleef onuitgevoerd: dewijl men begreep, eene zaak van dien aart aan het wijs Bestuur der Regeering te moeten overlaten, en, dat het herstel voor den Pensionaris, zonder de allerminste tuschenkomst der Burgerije, veel luisterrijker zou weezen. — Het lang verwijl, dat de Heer VAN BERCKEL, in de volle bekleeding van zijn Pensionarischap tradt, met ter hooge Vergaderinge des Lands te verschijnen, verwekte niet weinig gemors; men dagt, dat *Amsterdam* hier aarzelende, in den eerst betoonden ijver verflapte; ja de drift sloeg over om te zeggen: „wordt VAN BERCKEL thuis gehouden, dan moet hij schuldig zijn; en „ is hij schuldig, hoe veel te meer dan die Regeerders, op „ wier uitdruklijken last hij alles verrigtet!” Doch dit morrend misnoegen zweeg, en de wensch der Kooplieden wierde vervuld, toen de Regeering van *Amsterdam* in November besloot, dien Pensionaris weder de Dagvaard te doen bekleeden.

Zedert dien tijd hadt VAN BERCKEL, steeds getrouw aan zijne Staatsbeginzelen, geen gering aandeel in de poogingen, die van tijd tot tijd wierden te werk gesteld, om het Stadhouderslijk gezag binnen de vereischte paalen te rug te brengen, en andere wederregtelijkheden, welke hij voor Staat en Vaderland schadelijk keurde, te beteugelen. Geen wonder, derhalven, dat men, in den Jaare 1787, zijnen naam gespeld vondt op de Lijst der Staatsmannen, welke, onder den naam van Satisfactie, aan den wraaklust des huisvrouwe van WILLEM DEN V moesten worden opgeofferd. Men vindt 'er zelf, die van oordeel waren, dat Amptsontzetting niet het eenig kwaad zijn zoude, welk hem zou wedervaaren, maar dat zelf zijnen persoonlijke veiligheid eenig gevaar dreigde. Zeker immers is het, dat VAN BERCKEL veele aanmaaningen,

doch allen naamloos, ontving, dat hij wel zou doen om de Stad en het Land te ruimen. Dit niettegenstaande besloot hij tot blijven, en hadt, zedert, harts genoeg, om zijn gehouden gedrag, in Stads- en Staatszaaken, openlijk te verdedigen, in een Geschrift, getiteld: *Misfive van Mr. E. F. VAN BERCKEL, Oud-Pensjonaris der Stad Amsterdam, aanden Heer Mr. N. N. houdende Antwoord op eenige geyraagde Elucidatien, raakende den Inhoud der Memorie van den Heere Mr. JOACHIM RENDORF.* Deze *Amsterdamsche* Burgemeester, in geheel andere beginzels dan de Pensjonaris staande, hadt hem, in zijne bekende *Memorie*, hevig aangeast, en van verscheiden zaaken beschuldigd. Leezenwaardig is die *Misfive* van VAN BERCKEL. Deze, zints het Jaar 1787 een amptloos leeven leidende, overleedt in den Jaare 1796, geene kinderen nalaatende. De Heer PIETER JOHAN VAN BERCKEL, Raad en Burgemeester van *Rotterdam*, eerste Gezant bij de Vereenigde Staaten van *Noord-Amerika*, was de broeder van den Pensjonaris.

Zie *Nieuwe Nederl. Jaarboeken.*

BOERHAAVE. (HERMANUS) Zints de uitgave eener nutte Verzameling van *Leevensbeschrijvingen*, nader bekend geworden met den *Man*, zo aanstonds genoemd, gaan wij ons van de belofte kwijten, in het Zevende Deel onzes *Woor-denboeks* aangekondigd. HERMANUS BOERHAAVE wierdt op den laatsten December des Jaars 1668 te *Voorburg* bij *Leiden* geboren; hij was een Zoon van JAKOBUS BOERHAAVE, Predikant op het gemelde *Dorp*, en van AGAR PAALDER. Zijne familie was oorspronkelijk uit *Vlaanderen*, sints langen tijd te *Leiden* gevestigd, en van zeer middelmaatige middelen. In den ouderdom van vijf jaaren verloor hij reeds zijne *Moeder*, die nog drie andere kinderen naliet. Een jaar daar naa hertrouwde de *Vader* van onzen BOERHAAVE, en zes andere kinderen, bij zijne tweede *Vrouw* verwekt, vermeerderden zijne familie. Gelukkige Landen, alwaar de weelde en algemeene dardelheid enen *Vader* voor die ver-
mees-

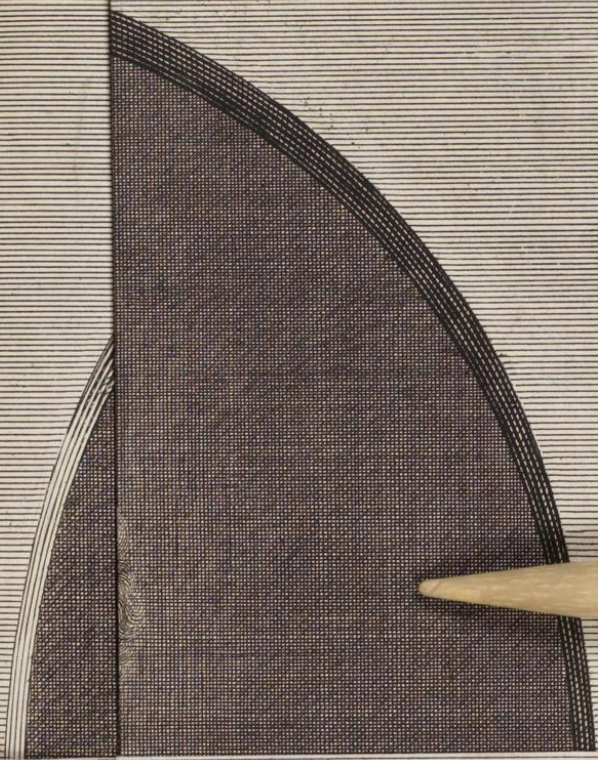
HERMANUS BOERHAAVE.

) ERZE
 oen om de
 nde beloor
 om zijn ge-
 lijk te ver-
 Mr. z. r.
 dan, aan
 e gevraag-
 norie van
 lerdamsche
 Pensionaris
 hevig aan-
 Leezens-
 zins bit
 dt in den
 er PHILIP
 vsterdan,
 dmerika,
 steu-
 er nunt
 rend ge-
 wij ont
 is Woor-
 tierdt op
 bij Lek-
 RHAAVE,
 PALDOR.
 ins les-
 draughte
 ij reeds
 k. EGO
 HAAVE,
 trecht,
 ur de
 e ver-
 man-

Wolke

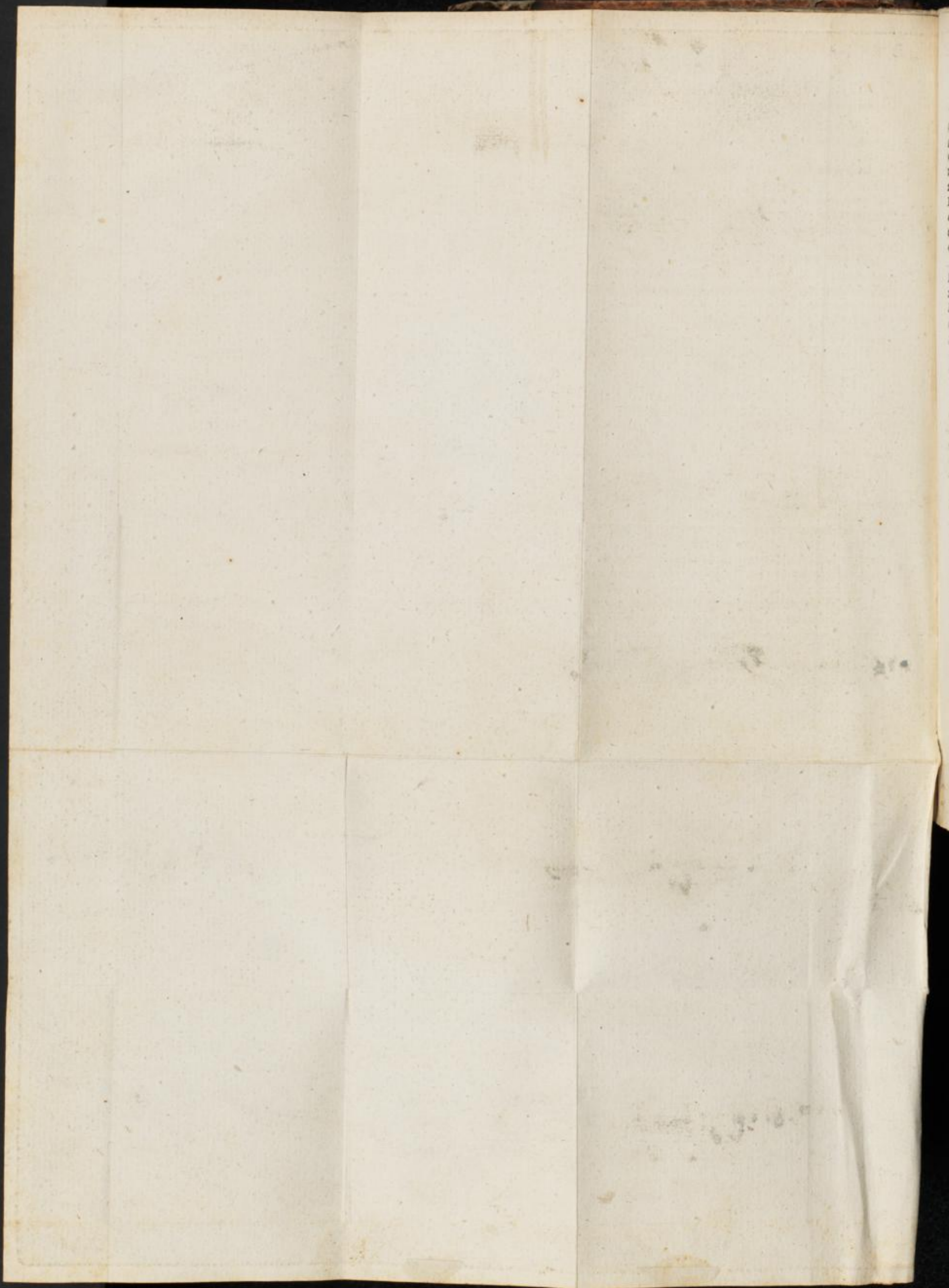
LAAVE
 miæ
 D. BAT.
 S.

HERMANNUS BOERHAAVE
Medicinæ, Botanices, Chemiæ
& Collegii practici, in ACAD. LUGD. BAT.
PROFESSOR ORDINARIUS.

J. Wandelaar ad. 90. del.

J. v. d. Spruit sculpsit

no
ge
co
no
si
hi
en
tin
eg
Hij
ne
Hi
fo
pi
to
o
L
m
ch
ge
o
v
re
he
ti
in
en
v
be
te
zi
va
Zi
de
le

meerdering
gelukkige o
ouden Heer
moest verft
zijner voorl
kinderen ha
en geduurig
ringst onde
eggenoot.

Wat hem
lijke zugt,
meester van
Hij beſpeut
ſchiktheden
plaats als
toen niet
ouderdom
Latijn, Gr
maaken; e
droeg hij t
gedeelte v
oeffeningen
vereiſchte,
veroorzaakt

In weerv
heid, wier
tiende jaar
taſt. Hij
en door de
voorſchrift
ben, bello
ter, daar
zich zelve
van zijn te
Deeze l
dien niet.
de van de
ledig te zi

meerdering niet doen vreezen! Daar greep evenwel ééne gelukkige omstandigheid in dit huisgezin plaats, die den ouden Heer BOERHAAVE tot een grooten troost en vreugde moest verstrekken. Zijne tweede Vrouw, de Stiefmoeder zijner voorkinderen, was de gemeene moeder van alle de kinderen haares Mans, en zij verdeelde haare tedere zorgen en geduurige oplettendheden, gelijkelijk, en zonder het geringst onderscheid, tusfchen hen allen en haaren waarden eggenoot.

Wat hem zelve betreft, hij was, 't zij door eene natuurlijke zugt, 't zij uit eene verstandige zuinigheid, de Leermeester van alle zijne kinderen, zo lang hij dat konde zijn. Hij bespeurde welhaast in onzen HERMAN uitmuntende geschiktheden, en verordende hem om 't eenigen dage eene plaats als de zijne te bekleeden. Zijne uitzigten strekten toen niet verder; hij hadt hem, ten dien einde, op den ouderdom van elf jaaren reeds merkelyke vorderingen in het Latijn, Grieksch, en 't geen men fraaie letteren noemt, doen maaken; en ter zelfder tijd, dat hij zijn Geest ontwikkelde, droeg hij zorg om zijn lighaam te versterken, door hem een gedeelte van den dag op 't land te laten werken; andere oefeningen waren hem te duur, en 't was een volstrekt vereischte, dat zijne goede opvoeding hem weinig onkosten veroorzaakte.

In weerwil van deeze zorg voor des Jongelings gezondheid, wierdt dezelve egter tusfchen zijn dertiende en veertiende jaar van eene kwaadaartige zweer in de dije aangestast. Hij wierdt, bijna vier jaaren lang, en door de kwaal en door de Geneesmiddelen gemarteld; eindelijk, naa alle de voorschriften der Genees- en Heelmeesters uitgeput te hebben, besloot hij om het kwaad dikwijls met zijn eigen water, daar hij zout in liet smelten, te zuiveren, en hij genas zich zelve op deeze wijze. Een voorteeken, zo men wil, van zijn toekomend geluk in 't geneezen der kwaalen.

Deeze lange ziekte verhinderde den voortgang zijner Studien niet. Hij hadt uitteraart te veel weetlust, en uit hoofde van den staat zijner fortuin te sterke aanprikkeling, om ledig te zitten. Veertien jaaren oud zijnde ging hij te *Lei-*

den op het Latijnsche School; hij ging schielijk van eene laagere klasse na eene hoogere, en overal wor hij den prijs. Hij was slegts vijftien jaaren oud, wanneer de dood zijns Vaders hem zonder hulp, zonder raad, zonder goed liet.

Schoon de Godgeleerdheid het groot oogmerk zijner Studien was, hadt hij zich egter ook vrij wat verlustigd in een weetenschap, die mischien voor alle menschen op de waereld nuttig, maar voor Godgeleerden, die aan bepaalde stelsels gebonden zijn, wat gevaarlijk is, ik meen de Wis-kunst. Onze BOERHAAVE wierdt door onweerstaanbare be-koorlijkheden tot deeze Studie getrokken, en het kon derhalven niet misfen of hij moest daar zeer schielijke vorderingen in maaken. Gelukkig vondt hij in dezelve, naa zijns Vaders dood, een toevlugt, welke hij niet voorzien hadt. Hij vondt middel om te *Leiden* te bestaan, en zijne Theo-logische Studien voort te zetten, door de Landmeestkunde aan jonge Lieden van rang te onderwijzen.

Van een anderen kant deedt de ziekte, waar van hij ge-zezen was, hem aanmerkingen maaken over de nuttigheid der Geneeskunst, en hij maakte een aanvang met de voor-naame Schrijvers in die weetenschap te leezen, beginnende met HIPPOKRATES, daar hij eene levendige en driftige ver-wondering voor opvattede. Hij volgde de publieke Profes-soren niet; hij nam slegts eenige lessen van den beroemden DRELINCOURT, maar hij woonde de openbaare ontledinggen naarstig bij, en ontleedde zelfs verscheiden dieren bij zich zelve. Hij hadt niet noodig, dan die dingen bij zijne meesters te leeren, welken men zien moet, om 'er een klaar denkbeeld van te kunnen maaken; al het overige leerden hem zijne boeken.

Niettegenstaande dit uitgestrekt ontwerp van studeeren vor-derde egter zijne Godgeleerdheid; dat is te zeggen, hij vor-derde in 't Grieksch, Hebreeuwisch, Chaldeeuwisch, in de Critica van 't O. en N. T., in de Kerkelijke Historien, en het leezen der vroegere en latere Uitleggeren. Gelijk men de sterkte van zijnen geest nu reeds duidelijk bemerkte, zo hadt men hem geraaden, om de Geneeskunst met de God-

geleer
van z
beide
die vo
den v
Do
eren
Hij h
wijze
aich
voort
hij h
gevol
weze
eetijk
meni
welk
den
bew
onde
bragi
onaan
uitge
„ ter
„ vet
„ hee
Men
brenge
kingen
nig e
voor
konde
Was
gemeet
oorloj
Een
hadt,
bepaal

geleerdheid te verbinden; en dewijl hij tot de eerste reeds van zelfs overhelde, zo lag hij zich, met gelijken ijver, op beide wetenschappen toe, en poogde die twee bestieningen, die voor de twee noodzaaklijkste in de Maatschappij gehouden worden, te vereenigen.

Doch hij bevondt wel ras, dat hij, schoon voor beiden even bekwaam, voor beiden egter niet even geschikt was. Hij hadt zich in de Godgeleerdheid goeffend op zulk eene wijze als boven alles te wenschen ware, dat elk Theologant zich daar in oeffende, dat is te zeggen, hij hadt veel, maar vooral opmerkzaam, tot die studie betrekkelijk gelezen; hij hadt veel, maar vooral onpartijdig, overpnsd; en het gevolg hier van was, gelijk het altoos is, en noodwendig wezen moet, dat hij den Godsdienst, den eenvoudigen Christelijken Godsdienst, beschouwde als mismaaft door eene menigte beuzelagtige geschillen, en gewaande ophelderingen, welke de Theologische haarkloverijen daar in gedrongen hadden, en die, wel verre van des Zaligmaakers bedoeling te bevordere, daarentegen niet, dan verwarde twisten, duistere onderscheidingen, en bittere verdeeldheden voortgebragt. Hij was zo sterk overtuigd van deeze zekere, maar onaangenaame waarheid, dat hij eene openbaare vraag wilde mitgeeven, hier op uitkomende: „Waarom heeft het Christendom voormaals, door onkundige lieden gepredikt, zo veel voortgangen gemaakt? en waarom heeft hetzelfde, heden, door Geleerden aangekondigd, zo weinig ingang?” Men begrijpt ligtelijk, waar toe zulk eene denkwijze hem brengen, en waar aan zodanige gesprekken, of zelfs bedenkingen, hem blootstellen moesten? — Konde hij, met zodanig eene vrije manier van de zaaken te beschouwen, zich voor de vervolgingen zijner aanstaande amptgenooten dekken? Konde hij hoopen hen tot zijne gedagte over te haalen? Was hij niet verzekerd van, op zulke voorstellen, een algemeenen oorlog tegen zich te verwekken? En welken oorlog? Goede God! een oorlog van Theologanten!

Een louter toeval, waaromtrent hij zich niet te verwijten hadt, voegde zich waarschijnlijk bij deeze bedenkingen, en bepaalde hem om van de Godgeleerdheid en den Predikdienst

dienst af te zien. In eene jaagschuit zittende nam hij deel in een gesprek, 't welk over de gevoelens van SPINOZA gevoerd wierdt. Zekere onbekende, die, gelijk men vrij algemeen aantreft, meer ijver dan bekwaamheid toonde, tastte dat zamenstelzel zo kwalijk aan, dat BOERHAAVE hem vraagde, of hij SPINOZA gelezen hadt? De Man was verplicht te erkennen van neen! Maar hij vergaf het daar mede niet aan den Jongeling, die hem deeze vraag hadt gedaan; zie daar het regte kenmerk van een dommen ijveraar. Hij hadt SPINOZA nooit gelezen, hij konde derhalven deszelfs gevoelens niet weêrleggen; maar hij konde BOERHAAVE zwart maaken, en niets was gemaklijker dan hem, die zulk een onbescheiden vraag gedaan hadt, bij geesten, even bevooroordeeld, even dom en bitter, als hij zelf was, te doen doorgaan voor een aankleever en voorstander van een Godslasterlijk gevoelen, waar tegen de Overheid behoorde te waaken, en waar voor, bij mangel daar van, alle regtschaapen Christenen moesten waaken. Dit was juist de weg, dien de onbekende twistredenaar insloeg. Het Gemeen, niet slegts vatbaar voor, maar zelfs greetig naar, dergelijke ongunstige berigten, miste niet van die vinding te ondersteunen, en in korten tijd ging onze BOERHAAVE voor een Spinofist door. Die gewaande Spinofist is egter zijn geheel leven door zeer regelmatig geweest in het betragten van de pligten van Godsvrugt, bij voorbeeld in zijne morgen- en avondgebeden; hij sprak den naam van het Opperwezen nooit uit, zelfs niet in natuurkundige onderwerpen, zonder zijn hoofd te ontblooten: een eerbewijs, 't welk inderdaad voor al te bijzonder kan gehouden worden, maar 't welk een Spinofist ten minsten niet, en 't welk een Huichelaar niet regelmatig, gedaan zou hebben.

Naa dit geval besloot hij, om voortaan geen Theologant te zijn, dan voor zo verre noodig ware om een goed Christen te weezen, en hij gaf zich geheelijk aan de Geneeskunst over; hij wenschte zich van toen af reeds geluk, en heeft dit zijn geheel leven lang gedaan, wegens de verlossing van dien valschen ijver, welken hij zou hebben moeten toonen, tegen gevoelens, die onderzoek vorderen, en van die

veroor
zaamt
voor
ne ste
die zi
ging,
In
aange
gen
ten,
zoek
les,
eeren
dan
maat
deed
proe
kon
2
won
geec
verf
stipe
ven
Staat
nen
waarc
gen,
verbe
ge m
leeez
BOER
geen
om z
en v
belaa
M
verm

veroordeeling der zogenaamde ketterijen, die slechts verdraagzaamheid noodig hadden. Nooit vondt hij zich bekwaam voor de gedwongen partijzugt van die Geestelijken, die hunne stemmen geeven, terwijl hun hart hun wederspreekt, en die zich dubbel schuldig maaken, om dat hun mond vervolging, hun geweeten verdraagzaamheid ademt.

In 't Jaar 1693 wierdt hij als Doktor in de Medicinyen aangenomen, en ging met zijne Mathematfche onderwijzingen voort, waar van hij leeven moest, wagtende op Patientten, die hij nog niet hadt. Toen deeze hem begonnen te zoeken, en zijne inkomsten vermeerderden, besteedde hij alles, wat hij konde overhouden, om zijne boekerij te verbeteren, en hij beschouwde zijne meerdere ruimte niet anders dan als een middel, om zich bekwaamer in zijn beroep te maaken. Om de zelfde reden, waarom hij boeken aankogt, deedt hij zich ook een Laboratorium voor Scheikundige proeven maaken, en schoon hij zich geen Tuin verschaffen konde, oefende hij zich egter sterk in de Kruidkunde.

Zo men onze eenvoudige opgave wegens het beloop van BOERHAAVE's studien een oogenblik overweegt, staat men reeds verbaasd over de menigte onderscheidene, en geheel verschillende kundigheden, die zich in een enkel hoofd ophielden. Hoe vreemd zal men dan ophooren, als wij durven zeggen, dat hij daar zelfs de Regtsgeleerdheid en de Staatkunde bijvoegde. Daar zijn Geesten, die geschikt schijnen voor alles, wat op aarde weerbaar is, en die, door de waardigheid van hun begrip, de getrouwheid van hun geheugen, de juistheid van hun oordeel, de netheid van hunne verbeelding, altoos gebruik kunnen maaken van de oneindige menigte kundigheden, welke zij onder een onophoudelijk leezen opdoen; en onder deeze Geesten behoorde onze BOERHAAVE. Altoos leezende, altoos opmerkende op het geen hij hoorde en zag, was hij geen uur, geen oogenblik, om zo te spreken, zonder nieuwe kundigheden op te doen, en was zijne albevattende geest met die kundigheden nooit belaauden, nooit belemmerd of verward.

Met zo veele bekwaamheden, met zo veele naarstigheid vermeerderde welhaast zijn roem, schoon zijn fortuin geens-

zins evenredig toedam. Een Heer, die in blaakende gunst was bij WILLEM DEN III. Koning van *Engeland*, Stadhouder der Nederlanden, was hem met veele vleijende beloften sterk aan boord, om zich bij hem in den *Haag* te koomen nederzetten; maar onze jonge Doktor vreesde, misschien niet buiten reden, voor zijne vrijheid, en wees de streelende aanbiedingen moedig van de hand. De weetenschappen in het algemeen, eene ijverige beoefening van eenigen tak derzelver, veel meer derhalven de onvermoeide beoefening van zo veele takken, maaken noodwendig de ziel onafhankelijk, om dat zij alle andere driften doen zwijgen, beuzelagtige begeertens weeren, ingebeelde behoeften affnijden, en den tijd boven alles leeren waardeeren.

Doktor BOERHAAVE telde in deezen tijd reeds drie Mannen van aanzien onder zijne hartelijke vrienden; naamelijk JACOB TRIGLAND, Profesfor in de Godgeleerdheid te *Leiden*, en de Heeren DANIEL VAN ALPHEN en JAN VAN DEN BERG, beiden in de eerste Magistraatsbedieningen geplaatst, welke zij met veel eer waarnamen. Zij hadden de verdiensten van onzen BOERHAAVE opgespoord. Door dien eerbied, welken verlichte geesten altoos koesteren voor uitmuntende talenten, waar zij die ook mogen aantreffen, genoopt, en door dien geest van onderscheiding, welke zodanige zielen altoos vergezelt, geleid, hadden zij de zonderlinge bekwaamheden van den jongen Geneesheer, meer gegist dan ontdekt, en die gisfende ontdekt; en die gisfende ontdekking verstrekt den genoemden Mannen inderdaad zo zeer tot lof, als zij daar naderhand vermaak van hadden, in den toeneemenden roem en levendige erkentenis van iemand, wien zij onder de eersten de hand van hulp en vriendschap hadden aangeboden. De Heer VAN DEN BERG stelde hem voor om naar eene plaats van Profesfor in de Medicijnen op de *Leidsche* Universiteit te staan, en vervaarde hem inderdaad door de vermetelheid, zo als hij de zaak beschouwde, van die gedagte, dewijl hij dien post zeer verre te hoog boven zijne bekwaamheden en staat beschouwde. Die bekwaame en ijverige vriend onderzucht, die veel invloed hadt, geloofde voor BOERHAAVE iets te mogen ondernemen, het geen voor een ander onder-

weld

werp
sprak
en in
gebra
He
een
fen,
hij t
van
derit
hen
berel
mie,
de z
wijs
T
dat
het
in
z
den
gen
wie
kerit
Alle
pelet
fier,
heid
ruim
men
zelve
gelij
een
H
aan
waar
bekw
wee

werp dwaasheid en vermetelheid geweest zoude zijn; hij sprak dan met zijne vrienden, vatte de zaak met ernst aan, en in den Jaare 1702 wierdt dezelve tot een gelukkig einde gebragt.

Hoogleeraar in de Medicijnen geworden, hadt hij welhaast een ongelooflijken toevloed van toehoorderen op zijne lessen, en zijn naam klonk zo sterk, dat op een gerugt dat hij naar elders stondt verroepen te worden, de Kuratoren van de *Leidsche* Univerfiteit hem eene aanmerkelijke vermeerdering van Jaarwedde aanboden, op voorwaarde, dat hij hen niet verlaaten zoude. Hunne wijze zuinigheid wist te berekenen hoe veel een Man als BOERHAAVE voor de Akademie, voor de Stad, voor de Provincie, waard was. — Ware de zuinigheid hunner opvolgeren in latere tijden altoos even wijs, even onbekrompen geweest!

Toen de eerste gronden van zijn fortuin gelegd waren rees dat gebouw, met zijnen roem, dagelijks hooger. Men gaf hem nog twee beroepen, het een in de Kruid, het ander in de Scheikunde.

Zijne onderwijzingen, nu zo veel vermeerderd als zij konden zijn, trokken zulk een grooten toeloop van vreemdelingen na *Leiden*, dat 'er de Stad merklijk door verrijkt wierdt, en dat de Magiftraat zich geluk wenschte de verzekering te hebben van zulk een Man te zullen behouden. Alle Landen en Staaten van Europa verfchaften hem Discipelen, vooral *Duytschland* en *Engeland*; ja *Engeland*, hoe fier, en met reden, wegens den hoogen trap van volmaaktheid, waar toe het de weetenschappen voert. Schoon de ruimte, alwaar hij zijne lessen hieldt, vrij groot was, liet men egter dikwijls, om zeker te zijn van eene plaats, dezelve door eenen bediende vooraf inneemen en bewaaren, gelijk men fomtijds in fchouwfpelen doet, daar men voor een ongemeen grooten toevloed vreest.

Het is niet te verwonderen, (men vergunne mij deeze aanmerking in het voorbijgaan te maaken) dat in eeuwen, waarin de openbaare onderwijzingen nog zeldzaam, en de bekwaame onderwijzers nog zeldzaamer waren, waarin de wetenschappen, om zo te fpreken, nog opgezogt en na-

geloopen moesten worden, veele liefhebbers zich uit andere landen herwaarts begaven om een zo beroemd Geneesheer te hooren; maar thans, nu alles vol Collegien, Univerfiteiten en Akademien is, thans, nu men allerwegen Meesters, en, wat nog meer zegt, overal boeken, de beste en in de meeste Studien de eenigste Meesters, aantreft, thans is zulk een toeloop, zo lang deeze gesteldheid aanhoudt, nooit weder te verwagten. Welke redenen kan tegenwoordig iemand bijna hebben om zijn Vaderland te verlaaten, en herwaarts te koomen of elders te gaan? Vindt hij in zijn eigen land niet alles wat hij noodig heeft? en het geen ontbreeken mogt, zal dat het tijd- en geld-verlies van de reis kunnen opweegen? Dit is natuurlijk de redeneering, die elk bij zich zelve houden zal, voor dat hij zijn land verlaat om zich na vreemde Akademien te begeeven.

Het was in de Scheikunde bijzonderlijk dat onze BOERHAAVE zich niet het minst onderscheidde. Men kan niet zeggen, dat hij een nieuw Sijstema van Chijmie heeft voortgebracht; maar geleezen en overdagt hebbende, wat over deeze Weetenfchap geschreeven was, heeft hij allerwegen licht in dezelve verspreid, daar de oorspronkelijke Auteurs, dikwils met voordagt, duisternis gelaaten hadden: hij bragt hunne dwaalingen te regt, hij verbeterde hunne orde, hij verbondt de Scheikunde met andere weetenschappen, en bijzonderlijk met de Natuurkunde, hij maakte 'er eene bereedeneerde weetenschap van. Met één woord, hij herfmolt, om zo te zeggen, de Chijmie, en gaf dezelve in den Jaare 1732 in twee Boekdeelen in 4to uit. Dit werk wierdt met eene zeer groote graagte ontvangen, en bij alle kenners als het meesterstuk van een groot man beschouwd. Het zal, wat ook naderhand in de Scheikunde gedaan of ontdekt moge worden, altoos een voortreffelijk werk blijven, 't welk niet slegts van Scheikundigen, maar zelfs van Natuurkundigen, naarstig behoorde geleezen te worden. Want, ik herhaal het, schoon men de Chijmie, reeds voor dat het werk van BOERHAAVE verscheen, getrokken hadt uit die geheiligde wartaal en mijsterieuse duisternissen, waar in zij zich oudtijds verborg, toen zij zich voor de eenige weetenschap opgaf,

en

en zich niet verwaardigde gemeenschap met eenige andere Studien te hebben; schoon men deeze allergrootste vooroordeelen, zeg ik, toen reeds verdreeven hadt, scheen de Scheikunde eger zich nog niet wel onder de algemeene wetten der Natuurkunde te willen onderwerpen, en eenige voorregten voor zich zelve te willen behouden. Maar BOERHAAVE heeft haar geleerd, niet dan eene eenvoudige, klare, en voor elk verstaanbaare Natuurkunde, maar een bijzondere tak der Natuurkunde, te zijn. Hij heeft alle de kundigheden, die op duizend verscheidene plaatzen verspreid, en verwardelijk opgehoopt waren, bij malkander gebragt, in orde geschikt, en van een verwarden, akeligen, nutteloozen Mengelklomp een schoon Heelal gemaakt, daar men met verwondering op staart, dat men met gemak doorwandelt, en met vermaak geniet.

Behalven de wezenlijke hoedanigheden, welke men in eenen Hoogleeraar, en vooral in een groot Man, met reden, vordert, hadt onze BOERHAAVE nog andere, die hem bijzonderlijk bemind maakten bij zijne leerlingen. Gemeenlijk werpt men hun eene zekere hoeveelheid Geleerdheid toe, zonder zich verder te bemoeijen, wat zij daar mede al of niet bedrijven mogen. Men betragt zijn pligt naar de Etiquette, en men maakt die Etiquette zo ruim en gemakkelijk als men kan. In 't kort, men houdt zijne Collegien, men spoed zich naar 't einde, en men heeft gedaan. BOERHAAVE toonde een waare zugt om zijne leerlingen te onderwijzen. Hij was niet slegts zeer naauwkeurig om hun al den beloofden tijd te geeven, maar hij maakte ook geen gebruik van die toevallen en omstandigheden, waar bij hij eene les konde uitwinnen, dewijl hij niet miste die les door eene andere te vervullen, als niet van zich kunnende verkrijgen, dat zijne toehoorders door dergelijke toevallen van hun wettig regt beroofd zouden worden. Ook maakte hij altoos werk om de bekwaamsten onder zijne leerlingen op te spooren, aan te moedigen, en door bijzondere opletendheden te helpen.

Hij deed meer. Als zijne Studenten ziek wierden was hij hun Geneesheer, en hij bezogt hen, zonder een oogenblik

be-

beraad, vóór de rijken en grooten, die zijne hulp verlangden. Hij beschouwde hen, welken hij tot zijne lesfen toeliet, met welker onderwijs hij zich belastte, als zijne aangenoomen kinderen, aan welken hij zijne hulp verschuldigd was; en terwijl hij die kinderen in hunne ziekten bijtondt, gaf hij hun doorgaads de nauwkeurigste en nuttigste onderzigtigen tevens.

Hij hadt drie Profesiën, en vervulde dezelve alle op de eigen wijze. Hij gaf in den Jaare 1707 zijne *Institutiones Medicae*, en in den Jaare 1708 zijne *Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis*, in 't licht. Wij spreken niet dan van de eerste uitgaven zijner werken, die altoos van verscheiden andere gevolgd zijn. Die beide gemelde werken, en bijzonderlijk de *Institutiones*, worden in de hoogste agting gehouden bij hen, die bevoegd zijn daar over te oordeelen. Hij stelt zich daar in voor HIPPOKRATES naa te volgen; op het voorbeeld van deezen grond hij zich alleen op eene duidelijke en wel bevestigde ondervinding, en laat alle zamenstelzels agter wege, die, schoon flinkerende en vernuftige voortbrengzels van een geoeffenden Geest, door de Natuur niet gewettigd worden. Die wijsheid van BOERHAAVE was in zijnen tijd nog agtenswaardiger dan ten tijde van HIPPOKRATES, toen de zamenstelzels noch zo menigvuldig noch zo verleidende waren. De navolging van HIPPOKRATES blijkt ook in den gedrongen en kragtigen stijl, waar in de gemelde werken geschreven zijn. Het zijn in zekeren opzichte niet dan beginzels van waarheden, of zaaden, die ten uitersten ingedrongen, zaamgepakt, en dus verkleind zijn, welken men moet ontzwagtelen, uitrollen, ophelderen, gelijk hij in zijne verklaringen deedt.

Zoude men hebben durven denken, dat de *Institutiones Medicae* en de *Aphorismi* van BOERHAAVE zo veel gerugt gemaakt, zo veel roem verworven zouden hebben, om zich buiten de grenzen der Christenheid te verspreiden, tot in Turkije door te dringen, en daar in het Arabisch overgezet te worden? En door wien? Door den Mufti zelven. Verstaan de bekwaamste Turken dan Latijn? Zijn zij in staat om eene menigte zaaken te begrijpen, die betrekking hebben

tot onze Ontleedkunde, tot onze Scheikunde, tot meer andere Studien, die in Europa beoefend, in Turkije verwaarloosd, althans weinig verstaan worden? Kunnen zij de verdiensten voelen van een werk, 't welk, niet dan voor de Geleerden geschreven, een geoeffend brein vereischt om verstaan te kunnen worden? Die bedenkingen zijn natuurlijk. De Heer ALBERT SCHULTENS, egter, Hoogleeraar in de Oostersche taalen, en bij de geheele wereld erkend voor een Man zijner zaake volmaakt kundig, meldt in zijne Lijkrede, welke hij op order van de Universiteit van *Leiden* over zijnen Amptgenoot gedaan heeft, niet slegts, dat de gemelde twee werken „ door den Musti zelve fraai en „ zinnlijk in de Arabische Taal overgezet, en ter Konstantinopolitaansche Drukperze vervaardigd waren, „ maar vervolgt ook: „ voor vijf jaaren heb ik eenige stukken deezer „ vertaaling, uit *Konstantinopolen* den Heere BOERHAAVE toegezonden, getoetst, en bevonden getrouwelijk met het „ oorspronkelijk over een te koomen.”

Eene andere bijzonderheid, die de *Institutiones* betreft, is niet minder opmerkelijk, schoon zij van een geheel anderen aart is. Toen dit werk in den Jaare 1713 herdrukt wierdt, plaatste hij daar eene Opdragt voor aan den Heer ABRAHAM BROLEVAUX, Raad en Schepen der Stad *Leiden*, waar in hij hem zeer ernstig en in zeer levendige bewoordingen bedankt, dat hij zich wel heeft willen berooven van zijne eenigste dogter, om dezelve aan hem ten huwelijk te geeven. Het was drie jaaren naa zijn huwelijk, 't welk hij in den Jaare 1710 voltrokken hadt, dat hij deeze dankbetuiging aan zijnen Schoonvader, en deeze liefdeverklaring aan zijne Vrouw openlijk deedt.

Hij hadt smaak in die soorten van Opdragten, en hij wilde liever een strelend bewijs van vriendschap aan zijns gelijken geeven, dan zich nederwerpen aan de voeten van eenen Grooten, die hem onder de menigte zijner vleijeren moogelijk opgemerkt, maar waarschijnlijk zeer gebrekkig onderscheiden zoude hebben. Hij droeg zijne Chijmie op aan zijn Broeder JAKOB BOERHAAVE, Predikant, etc, door zijnen Vader tot de Geneeskunst geschikt, hem veel geholpen hadt
in

in zijne scheikundige bewerkingen, daar hij, schoon voor den H. Dienst verordend, zich bijna aan overgaf. In gevolg van tijd ruilden deeze broeders hunne verordeningen, als ik mij dus mag uitdrukken; de voorgenoomen Predikant wierdt Doctor in de Medicijnen, en de voorgenoomen Medicus wierdt Predikant; en men ziet uit dit geval, 't welk inderdaad gemeener is dan men vermoedt, dat de Natuur zich niet aan ouderlijke destinatiën floort.

Ik heb van den Heer BOERHAAVE nog niet gesproken als Profesfor in de Kruidkunde. Hij kreeg dat beroep in den Jaare 1709, een jaar, geheel Europa door, zo noodlottig voor de Planten; maar waar van men zoude kunnen zeggen, dat *Leiden* indien niet eene uitzondering ware, ten minsten in BOERHAAVE eene rijkelijke vergoeding hadt. De nieuwe Profesfor vondt in den tuin der Universiteit drieduizend planten, en hij hadt dat getal in den Jaare 1720 reeds verdubbeld. Gelukkig hadt hij al vroeg, gelijk wij reeds gezegd hebben, eenigen smaak in de landbouwerij gekreegen, en niets strookte beter, en met zijne gezondheid, en met zijne zucht voor een eenvoudig leven, dan de bezorging van een tuin, en de lichaamsbeweeging, die hier mede verbonden was. Andere handen konden werken, maar zij zouden door dezelve oogen niet geleid zijn geweest. Hij miste niet de Leerwijzen, die in de verdeeling der planten vastgesteld waren, en derzelve naamlijsten, te volmaaken.

Naa het afdoen zijner lessen in eene zijner drie beroepen, vertrokken de vreemdelingen met verwondering en eerbied voor den grooten BOERHAAVE uit *Leiden*, en gingen zijn naam en roem in hunne landen verbreiden. Elk der drie beroepen trok een troep, die kwam en ging, en zich alle jaar vernieuwde. Zij die van *Leiden* gekomen waren, zonden, of liever drongen, anderen derwaards, en de volgende overtroffen de voorgaanden dikwijls in getal. Men kan zich geen bekwaamer, geen kragtdaadiger middel verbeelden, om de agting van een groot man allerwegen te verspreiden, en hem in korten tijd over geheel Europa bekend te doen worden. De beste boeken maaken langzaam voortgangen in vergelijking van deeze vlugt.

Een

Een
reeshe
rens z
radze
het g
zeer c
de di
was
door
baaz
groot
te L
men
Gen
zeld
oor
gen
de
ms
we
ver
raa
P
sten
I, c
tog
ben,
zijn
dwit
de c
den
In
Wee
buit
lid
berc
de v
rijk

Een groot Profesfor in de Geneeskunst, en een groot Geneesheer, kunnen zeer onderscheiden, zeer verschillende wezens zijn; zo waar is het, dat de menschelijke natuur een raadzels, de menschelijke karakters vermengd zijn, en dat, het geen onmiddellijk met malkanderen verbonden schijnt, zeer dikwijls inderdaad gescheiden is. BOERHAAVE vereenigde die twee onderscheidene talenten in zijn persoon. Hij was een ongemeen bekwaam Geneesheer, en om dit enkel door de stukken te bewijzen, hij trok, behalven dien verbaazenden toeloop van Studenten, nog een anderen, nog grooteren vloed na *Leiden*, namelijk van een tallooze menigte Lijderen, die hem van alle kanten, als een orakel, kwamen raadpleegen over allerhande ziekten, die de gemeene Geneeskunst scheenen te bspotten; raadpleegen, ook niet zelden, over ongeneeslijke ongemakken, die het gebrek van oordeel in hun onbepaald vertrouwen openbaarden; raadpleegen, eindelijk, over kleinigheden, die zekerlijk de moeite van de reis en de aandagt des grooten Mans niet waardig waren; maar die dikwijls ruim zo veel als gewigtiger gevallen medewerkten om zijne middelen te vermeerderen. Ik heb hooren verzekeren, dat Paus BENEDICTUS DE XIII hem heeft laten raadpleegen.

Naa dit alles zal men zich niet verwonderen, dat Vorsten, die zich in *Holland* bevonden, gelijk CZAAR PIETER DE I, en de Hertog VAN LOTTHARINGEN, naderhand Groot Hertog van *Toskaanen*, hem met hunne bezoeken verëerd hebben. Het is in zodanige gelegenheden het Publiek, 't welk zijne Meesters mede sleept, en hen, om zo te spreken, dwingt, naar hunne begrippen te denken; of liever, het is de overheerschende verdienste, die Vorst en Onderdaan beiden dwingt.

In den Jaare 1731 verkoos de Koninklijke Akademie der Weetenenschappen te *Parijs* onzen BOERHAAVE tot een haarer buitenlandsche leden, en eenigen tijd daar naa wierdt hij ook lid van de Koninklijke Societeit te *Londen*. De Franschen beroemden zich de Engelschen voorgekomen te zijn, schoon de verkoorne meer verbintenisfen in *Engeland* dan in *Frankrijk* hadt.

Hij

Hij verdeelde zijne opletendheden gelijkelijk tusfchen die twee Maatschappijen, zedende aan elke de helft van het Bericht wegens een groot werk, vijftien geheele jaaten, nagt en dag, en zonder afbreeking, op een zelfde vuur agtervolgd; waar van het besluit was, dat de kwik onbekwaam was om eenige wezenlijke verandering te ondergaan, en bij gevolg om in een ander metaal verkeerd te worden. Deeze bewerking paste niet dan aan een Scheikundigen, die tevens zeer kundig en bekwaam zeer geduldig, en in ruime omstandigheden geplaatst was. Hij beklaagde zich egter de onkosten niet, maar oordeelde die wel besteed te zijn, om dat hij door zijne proef de Alchijmisten voor hunne vrugtlooze tijd- en geldspillingen, en onvoorzigtige lieden, die hun gehoor gaven, voor hunne bedriegertijen hoopte te beveiligen.

Zijn leeven was ten uiterften arbeidzaam, en zijn gestel, schoon uiterlaart meer dan gemeen sterk, bezweek daar onder. Hij miste niet lichaams-beweging, 't zij te voet of te Paard, te maaken, zo veel het weder en zijne bezigheden hem vergunden; en wanneer hij niet konde uitgaan speelde hij op de Guitarre, eene uitspanning ten uitersten geschikt om de ernstige, en zelfs droevige bezigheden, daar hij zo zeer mede bezet was, op te volgen, maar die tevens eene zekere zagtheid van ziel onderstelt, welke lieden, aan die soorten van bezigheden overgegeeven, niet altoos hebben, en vooral niet altoos behouden.

Hij heeft drie zwaare en smartelijke ziekten gehad. De eene in den Jaare 1722, de tweede in 1727, en de derde eindelijk die hem uit dit tijdelijke heeft weggenomen, op den drieëntwintigsten September 1738.

De Heer SCHULTENS, die hem drie weeken voor zijn dood in 't bijzonder zag, getuigt, dat hij hem, in 't midden van zijn lijden, vondt met de gevoelens niet slegts van onderwerping, maar ook van liefde voor hem, onder wiens wijze en vaderlijke voorzienigheid hij deeze voorbijaande smarten leedt. Met zulk eene gesteldheid kan men ligt oordeelen, dat zijne zeden altoos zuiver zijn gedrag en wandel deugdzaam waren. Hij stelde zich gereedelijk in de plaats van anderen, het welk noodwendig eene billijkheid en toegeevendheid

heid moest voortbrengen, en hij stelde gereedelijk anderen in zijne plaats, waar door hij de trotsheid, die zich anders zo ligtelijk van 's menschen geest meester maakt, voorkwam of stuitte. Hij ontwapende de kwaadaardigheid en den laster, door daar geen agt op te slaan. Hij vergeteek derzelve trekken bij die vonken of spranken, die uit een groot vuur opgaan, wel een weinig slikeren en vrees verwekken, maar die terstond uitgaan, zo men daar niet op blaast.

Uit het geen wij van zijnen grooten roem en den verbaazenden toevloed van Studenten en Lijderen gezegd hebben, begrijpt men van zelfs, dat zijne geldmiddelen sterk vermeerderen moesten. Men staat egter verbaasd over den schat, dien hij heeft nagelaten, wanneer men daar bij in aanmerking neemt, dat hij denzelven niet dan door de wettigste middelen gewonnen heeft. Dezelve wordt op bijna twee millioenen Hollandse guldens begroot! Eene verbaazende vordering inderdaad voor een Man, die niets bezeten hadt! maar men bedenke, dat hij drie Profesfien, en in elk derzelve een ongemeenen toeloop hadt; het welk derhalven aanmerkelijke voordeelen moest opbrengen; dat hij onophoudelijk van alle kanten wierdt geraadpleegd, en, zonder dat hij 't eischte, rijkelijk betaald, naar gelang van het aanzien der perfoonen, die hem raad vroegen, en van den eerbied, waar mede men hem beschouwde. Voeg daar zijne eenvoudige levenswijze bij, daar hij aan gewend was, en welke hij niet konde of moest verlaten. Hij hadt geen vermaak althans in eenige verspilling van trotsheid, van vertooning, geene grillige' verkiezingen of zwakheden, die niet zelden eene kostbaare levenswijze maaken; eindelijk, hij was een wijs bestierder zijner wettig verkreegen schatten, en heeft een vrij hoogen ouderdom bereikt. „Het was derhalven, „(deze woorden van eenen Schrijver, die een schets van „zijn leven gegeven heeft, mag ik wel de mijne maaken,) „zijn schuld niet, dat hij zo rijk wierdt.” Doorgaands hebben de menschen een fortuin, niet naar hunne onbepaalde begeerten geschikt, maar hunne zeer bepaalde verdiensten overtreffende; dat van BOERHAAVE was boven zijn begeerte, maar nauwelijks evenredig aan zijne ongemeene verdiensten

en onvermoeide werkzaamheid. Ik heb reeds gedeeltelijk gemeld, dat hij zich op den zeventienden September des Jaars 1710 in huwelijk verbondt met MARIA DROLENVEAUX, een uitmuntende vrouw, waar mede hij agtëntwintig jaaren gelukkig geleefd, en waar bij hij vier kinderen verwekt heeft, waar van de eerstgeboorne, JOHANNA MARIA, alleen haare ouders overleeft; „ dewelke, zo als de Heer SCHUL- „ TENS zich uitdrukt, het nooit voor wat groots heeft aan- „ gezien de eenige erfgenaame te zijn van eene rijke nalaa- „ tenschap, maar het als den grondslag en de vervulling van „ haar geluk beschouwt, de deugd van haare Vader geërfd „ te hebben.”

Twee andere dogters zijn in haare eerste kindsheid gestorven, en een Zoon kan naauwelijks gezegd worden geleefd te hebben.

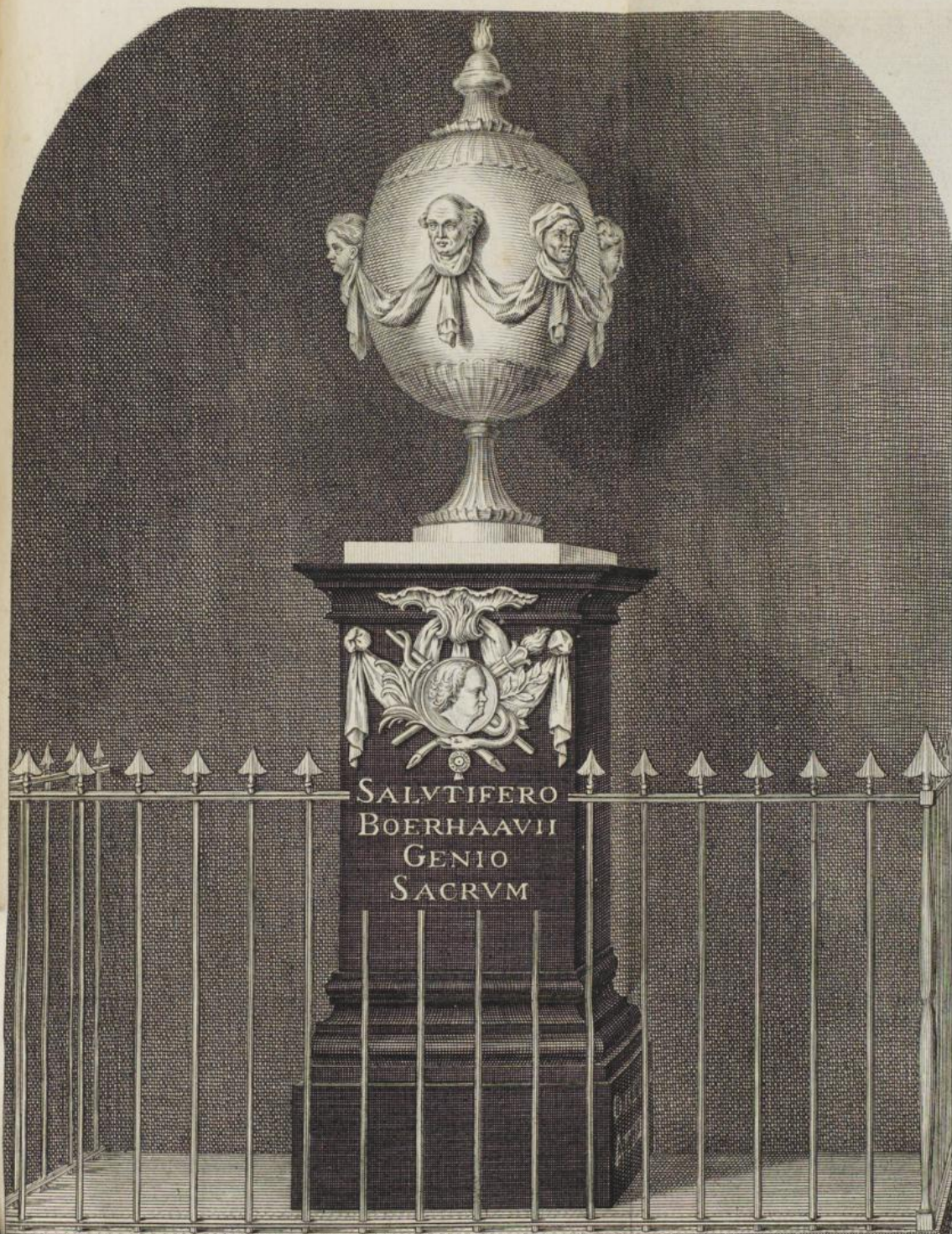
BEVERNINGK. (HIERONYMUS VAN) Aangaande deszen door- luchtigen Staatsman vinden wij, in de *Bijvoegzels op WAGENNAAR*, nog aangereekend, dat hij te *Gouda* slegts eenmaal, te weeten in den Jaare 1668, de Burgemeesterlijke waardigheid bekleed heeft, maar tot het einde zijns leevens Vroedschap dier Stad, als mede Curator van het Hoogeschool te *Leiden* gebleven is. „ In de eerste betrekking, „ leezen wij verder in die Aanteekening, „ wierdt hij, nog ten Jaare „ 1689, mede benoemd om de Stads Afgevaardigden ter „ Vergadering van *Holland*, met zijnen raad bij te staan, in „ het geschil met *Amsterdam*, over de verkiezing van Sche- „ penen. In het laatste, bevorderde hij mede den aankoop „ der aanzienlijke Boekerij van den wijdvermaarden ISAAC „ VOSSIUS, die, te *Londen*, op den twintigsten Februarij des „ Jaars 1689, was overleeden. Die Boekschat van Grieksche „ en Latijnsche handschriften, mitsgaders van andere, uit- „ muntende en zeldzaame, werken, wierdt, voor drieënder- „ tigduizend guldens, door de *Leidsche* Hoogeschool, ge- „ kocht; hebbende de Staaten van *Holland* aan Curatoren en „ Burgemeesteren verlot gegeven om, daar toe, de noodige „ penningen op te neemen. Onder 't opzigt van den Am- „ bas-

rethelijk
der des
wasox,
tig juere
verwejt
A, allen
er scou
breft an
ke mals
alling van
ter gefild

id gheoc
n geleid

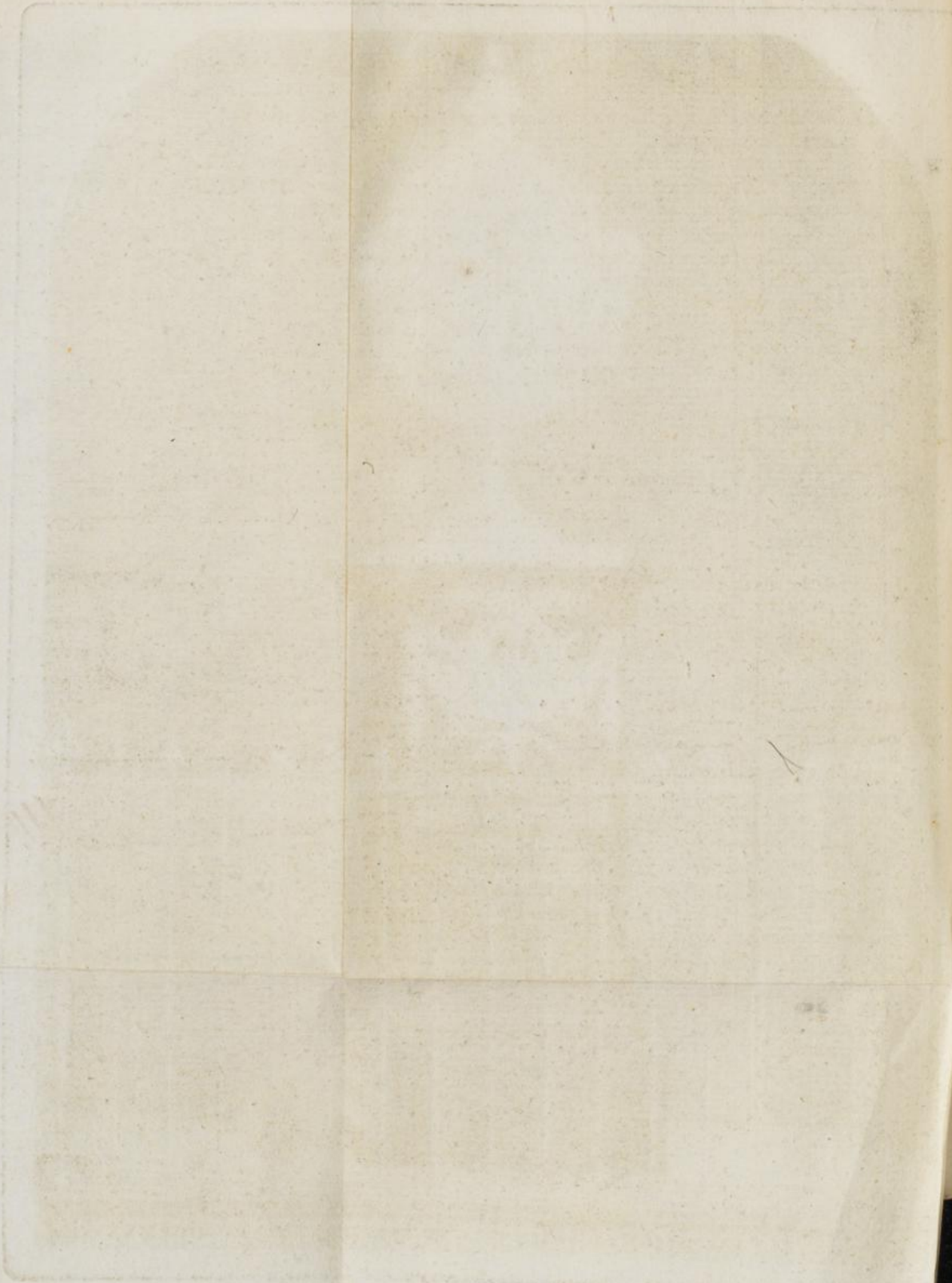
en door
op was
eenmal,
waring
s Vroet
Chool?
ezen w
er Jan
gden re
tan, in
en Sote
ankoop
n naar
nij des
riethe
re, in
leendu
ol, ge
ren en
oodige
n dit
be-

NAT. D. XXXI. DEC. A. MDCLXVIII. DENAT. D. XXII. SEPT. A. MDCCXXXVIII.

W. J. G. van der Vliet sculp.

„ basfateur van CITTERS, wierden die Boeken, uit *Engeland*,
 „ herwaarts overgemaakt.”

BEUNINGEN. (KOENRAAD VAN) In ons berigt wegens deez-
 en Staatsman vermeldden wij zijne ijver tegen de bevoorde-
 ring van Prinse WILLEM DEN III. Niet vreemd was het,
 daarom, dat deeze den Burgemeester een vergramd hart toe-
 droeg. In zijne bekende *Bijvoegzels* heeft de Heer H. VAN
 WYN het affchrift van eenen door hem gezienen eigenhandi-
 gen Brief van Prins WILLEM doen drukken, waardig om door
 ons te worden overgenomen, als van die vergramdheid en
 „ Prinzen leevendigen aart een spreekend bewijs vertoonende.

Dieren, den eerste April 1683, op den middag.

MYN HEER!

„ Ik heb, deze morgen, wel ontfangen UEd. brief, met
 „ de Bylagen van gisteren. Ik heb met aendaght gelefen
 „ die schone confideratien van den Hr. VAN BEUNINGEN. Voor
 „ soo veel hy extaleert de maght van Vrankr. en de ree-
 „ den, die men heeft om deselve 't apprebenderen, dat gaet
 „ directelyk tegens syne gronden, om met Vrankr. ooyt in
 „ alliancie te treden; want, indien alle fondementen waer
 „ waren, die hy stelde, so en is 'er niets overigh voor ons,
 „ als ons te submitteeren; soo syn die confideratien ofte
 „ malitieuus ofte tegens syne eygen opinie. De meeste van
 „ syn fondementen, die hy verders stelt, syn onwaerheiden
 „ ofte élatie, die hy uit syn eygen hoofd maeckt, als mede
 „ de conclusie; maer het laetste van al syne confideratien is
 „ een onverdragelyk drygement, dat myn bloet in myn hoof
 „ heeft doen reyzen, als ik deselve periode heb gelefen. Ik
 „ ben soo geindigneert van dat geheel geschrift, dat ik UEd.
 „ het niet genoegsaem kan seggen. Het sal UEd. seer fa-
 „ ciel syn om het te refuteeren, maer het smert my aen
 „ myn hert, dat UEd. soo veel onnodige moeyte sal moeten
 „ nemen, en daer door so veel kostelyken tyt verlooren
 „ gaen, die UEd. veel beter hadt kunnen besteeden ten
 „ dien-

„ dienste van Republicq. Ick voorſie ſeecker, dat, naer dat
 „ UEd. deſe ſchone conſideratien ſal hebben beantwoort, dat
 „ de Heeren van Amſterdam het daer toe ſullen willen diri-
 „ geeren tot een Befognie in Hollandr, daer ick my oock
 „ ſal laeten vinden, maer VAN BEUNINGEN moet daer preſent
 „ ſyn; en ick pretendeere my oock 't expectoreren, gelyk
 „ hy gedaen heeft; maer het Landt ſal daer oock van wa-
 „ gen, want ick meene niets by my te houden, alhoewel
 „ ick ſeecker ben, dat VAN BEUNINGEN en ick, naderhadr,
 „ irreconcliaabel ſullen ſyn maer daer vraegh ik niet nae:
 „ d'eenigſte ſaek, die my ſeer bedroeft, dat is te zien dat
 „ het Gemeen ſo veel heeft geleden ende noch ſal leyden,
 „ alleen door een turbulenten geest. Ick verfoek, dat UEd.
 „ my wil laeten weeten, tegens wat dagh ofte tyt UEd.
 „ my in den Haag wil hebben; want ick ſal daer niet
 „ alleen komen, maer vliegen, indien ick koſte, om dienſt
 „ te doen, ofte, om beter te ſeggen, datter geen quact en
 „ geſchiet. UEd. ſal, nootſaecklyck, alle de leeden, ſo
 „ veel doenlyck, tegens de raiſonnementen van den Hr. VAN
 „ BEUNINGEN dienen te preoccuperen. De eenigſte van zyne
 „ raiſonnementen, die ick apprehendeere dat ingreſſie moght
 „ te vinden, ſyn die van d'apparentie van een oorogh,
 „ want die ſyn, naer myn oordeel, niet ſo klaerlyck te
 „ wederleggen, als wel d'andere, en daer in komen veel
 „ ſaeken, die men de menſchen ſo niet en kan doen be-
 „ grypen. Ick ſal UEd. reſcriptie inwaghten en blyve on-
 „ verandelyck.”

Myn Heer,

UEd. Dienſtwillige Vriendt

(was getekend)

G. Prince D'ORANGE.

P. S. „ Ick hoop dat Gelderlandt en Overyſſel, deſe
 „ week, in Equipage ſullen conſentereen, volgens de Hol-
 „ landſche Reſolutie.”

BIGGENKERKE, gemeenlyk *Beekerke* genaamd, is eene Heer-
 „ lijkheid met een Dorp, op het *Zeeuwſche Eiland Walche-*
ren.

sen. In overoude tijden was *Biggenkerke* eene afzonderlijke Heerlijkheid, naar welke een aanzienlijk Geslagt zich liet noemen. Het ligt ten Noorden van *Koudekerke*, en dus ook van *Vlisfingen*, niet verre van de Noordzee. De Heerlijkheid paalt ten Noordoosten aan die van *Krommenhocke*, waar van het Dorp, op eenige weinige huzen na, verdwenen is. *Biggenkerke*, zo wel als de straks genoemde Heerlijkheid, behoort aan de Stad *Vlisfingen*.

Zie *Tegenwoordige Staat van Zeeland*.

BLOEMEN, (NOLBERTUS VAN) gebooren te *Antwerpen*, in den Jaare 1672, heeft, insgelijks, een aanmerkelijk geteelte van zijn leeven in onze Stad gelleeten. Naa eenige vorderingen in de kunst gemaakt te hebben, deedt hij eene reize na *Rome*, alwaar hem, door de Bentvogels, de bijnaam van *Cefalus* wierdt gegeven. Naa zijne wederkomst uit *Italie*, vertoefde hij, eenigen tijd, in zijne geboortestad; doch begaf zich, vervolgens, na *Amsterdam*, alwaar hij, zedert, tot in een hoogen ouderdom, zijn bestendig verblijf heeft gehouden, zonder 'er, egter, veel fortuin te maaken. Van 's Mans verdiensten kan men een denkbeeld vormen, uit een Altaarstuk, in de Roomsche Kerk *de Boom*, in de Kalverstraat, verbeeldende eenen Kersnacht; het is een van zijne beste Stukken, welke hier gevonden worden. In 't laatst van zijn leeven maakte hij, inzonderheid, zijn werk van het geeven van Lesfen in de Tekenkunst. Hij bereikte een hoogen ouderdom; doch zijn eigenlijk Sterfjaar is ons niet gebleeken.

BLOM. (C.) Meermaalen vertoonden wij staalen van de verregaande heerschzucht der Kerkelijken, en van een ingebeeld regt, alsof eenie, ik weet niet welke, Godlijke zending hem vrijwaarde van de magt der Waereldlijke Overheid, aan welke zij, ook in zaaken, die op de burgerlijke rust en orde onmiddellijken invloed hebben, onderwerping noch gehoorzaamheid zouden verschuldigd zijn. De Kerk-

leeraar c. BLOM kan de lijst dier Yveraaren, met een verontwaardigingwekkend voorbeeld vergrooten. Te *Leeuwarden*, alwaar deeze Man het predikamt onder de Hervormden bekleedde, moest, in den Jaare 1763, eene Leeraarsplaats vervuld worden. De Regeering dier Stad gaf te kennen, hoe zij gaarne zag, dat de Verkiezing viel op eenen Inboorling van *Friesland*, die tevens de leerwijze van coccejus volgde. Eene Landswet, die, hoewel eenigzins in vergetelheid geraakt, nimmer was afgeschaf, pleitte voor het eerste gedeelte van dit verzoek. Nogthans konde de Kerkenraad goedvinden, een Drietal in te leveren, waarop niet den Vreemdelingen stonden. Zes maanden was het Drietal blijven leggen, wanneer de Kerkenraad eene Bezending aan de Magistraat benoemde, met last om op eene eerbiedige, doch ernstige wijze, het nadeel van zo lang ophouden der Beroeping, dezelve onder 't oog te brengen. De Leeraar BLOM, aan het hoofd der Bezendinge, volvoerde wel dien last, wat de hoofdzaak betrof, doch in eene zonderlinge Aanpraak, waar in valsche welspreekendheid met Geestlijken hoogmoed, een vreemd mengzel uitleverden. Dit stuk wierdt, op des Redenvoerders verzoek, niet alleen in de Handelingen des Kerkenraads woordlijk aangeteekend; maar men zag 't zelve, zeer schielijk in druk, en teffens, dat het voor een groot gedeelte overgenomen was, uit eene Leerreden, in de voorgaande Eeuwe, door den Eerw. W. BRAKEL uitgegeeven. Eenigen verbleven die Aanpraak hemelhoog, anderen stelden ze zeer laag, en vonden in dezelve hoonende, smaadijke, en naar oproerigheid smaakende uitdrukkingen, het gezag van den Magistraat, ten hoogsten beledigende. Met zulk een oog, zag de Regeering van *Leeuwarden* dit Stuk aan, en besloot zodanige middelen aan te wenden, als kragtdaadig konden strekken, om zijn Eerw. te leeren, hoe hij zich jegens zijne Overheid te gedraagen hadt, en den Drukker tot meer omzigtigheds te vermaanen. De Eerw. BLOM wierdt verweezen in eene Geldboete van honderd Goudgulden, van de eerstkomende vervallene Penningen zijner Wedde af te trekken, ten behoeve van 's Stads Armenkamer, en voorts om, in de volle Vergadering der

Ma

Magistraat, zich te vervoegen; ten einde, daar op 't ernstigst bestraft, en tot zijn pligt als Leeraar, als Onderdaan van den Staat, en als Ingezeten van de Stad, vermaand te worden. — Den Drukker wierdt eene Boete van vijftig Goudguldens opgelegd, het gedrukte afgenomen, en 't verder verkoopen hem en de andere Boekverkoopers daar ter Stede, verboden. Deeze vervoegde zich, oordeelende dat de Magistraat in deezen iets gedaan hadt, waar toe dezelve niet gerechtigd was, met een Verzoekschrift bij den Hove van *Friesland*, vergezeld van een Betoog, dat 'er in de door hem gedrukte Aanspraak, niets gevonden wierdt, 't welk hem het drukken zou hebben kunnen beletten. De Magistraat leverde haare tegenbedenkingen in, en 's Drukkers Verzoek wierdt van de hand gewezen.

Wanneer de Eerw. BLOM kennis gekreegen hadt van het Besluit, ten zijnen opzigte genomen, maakte hij geene zwaarigheid, om, eer 't zelve hem was voorgelezen, over *SALOMONS* woorden, *Verder heb ik ook gezien onder de zonne, ter plaatze des Gerechts, aldaar was Godloosheid, en ter plaatze der Gerechtigheid, aldaar was Godloosheid. Ik zeide in mijn harte, GOD zal den Regivaardigen en den Godloosen oordeelen: want aldaar is de tijd, voor allen voorneemen, en over allen werk*, te prediken. Tot welk eene Leerreden zulk eene Textkeuze, in die omstandigheden, aanleiding gaf, is gereedlijk te bevroeden; dezelve was een beroep op 't algemeen, en boezemde 't zelve in, dat 'er in de Vergadering der *Leeuwaardsche* Magistraat Godloosheid heersche. Voor de Magistraat ontbooden, weigerde hij verscheide maalen te verschijnen, ondanks de verdubbeling der boete, van dagvaarding tot dagvaarding. Eindelijk, door zijn Advocaat en Vrienden geraaden, dit niet langer uit te houden, vervoegde hij zich na 't Raadhuis; doch op eene wijze, zeer geschikt, om zijne zaak te verslimmeren. Hij nam een groote Quarto Bijbel, met een witten Band, onder den arm, en koos een grooten omweg, om in dit vreemd vertoon na 't Raadhuis te wandelen. Eene groote meenigte menschen vloeide zamen: want men wist, dat hij, met den Bijbel, na 't Raadhuis zou gaan. Op de Raadkamer geko-

men, begon hij, met groote verheffing van stem en gebaarden, te spreken; doch de Voorzitter viel hem in de reden, gebodt hem te gaan zitten, en liet het Besluit, ten zijnen opzichte genomen, voorlezen. Van het Raadhuis afkomende was de zamengeschoolde menigte nog zeer aangegroeid: onder deezen hoop, waren 'er veelen zijner Aanhangeren, die hem bij de mouw en hand vattende, naa zijne gezondheid vroegen, hem gods zegen en ondersteuning toewenschten, hij bedankte, voor hunne genegenheid, zeggende: *Ik ben wel; houdt u stil; god zal wel zorgen voor zijne Kerk, en mij bewaaren!*

Zijn Eerw., die alle openlijkheid aan zijn geval scheen te willen geeven, liet een zo getijld *Eenvoudig Verhaal* drukken: waar in men vindt, dat de Kerkenraad, die de Aanspraak overgenomen hadt, eene Commissie benoemde, om de zaak te onderzoeken, en met meerderheid van stemmen besloot, zich in 't Beroep, op een hooger Regtbank, bij den Eerw. BLOM te voegen; gelijk geschiedde. Bij het Verzoekschrift ten dien einde, zo aan Gedeputeerde Staaten van *Friesland*, als aan den Hove, ingeleverd, wierdt gevoegd, en vervolgens in Druk uitgegeeven, een Betoogfschrift ter Verdediging der Aanspraake, en het verdere gedrag des Spreekers in deeze zaake gehouden. Veel opziens baarde dit Betoogfschrift; men stondt verseld, dat men, in openbaaren Druk, voor de Vierschaare van het hooge Hof van Justitie, en voor gantsch Nederland, beweeren durfde „ dat de Beroepers, fluering der Kerke alleen was aanbeyolen aan Kerkenraaden, Clasfen, en Sijnoden, zodanig, dat niemand daar buiten, in Kerklijke zaaken, en wel voornaamlijk in het Beroepen van Kerkdienaaren, iets te zeggen hebbe; zelfs niet de Overheid. — Dat de Kerkenraad, en vooral ook de Predikanten, als zodanig, over 't geen zij zeggen of doen, in zaaken, die het Bestuur en het Welzijn der Kerke betreffen; aan niemand Rekenschap schuldig waren, dan aan GOD en CHRISTUS alleen; voor niemand daar buiten behoeftien te regt te staan, wie hij ook zij. — Dat zij, in de Bediening van hun Ampt, hooger en meerder waren, dan hunne Overbeden.” — Stellingen, door allen,
die

die Orde en Vrede lief hebben, en der wettige Overheid behoorelijk ontzag toedraagen, en Kerklijke Overheersching verfoeijen, hoogst gewraakt, en in dit Betooftchrift, nog doormengd met hoonende en lasterlijke uitdrukkingen, ten opzigte van de Magiftraat der Stad *Leeuwarden*.

Dan verwonderde men zich, over den buitenspoorigen inhoud van dit Gefchrift, men stondt niet minder verbaasd, toen het bleek, dat in 't zelve de Leden van den grooten Kerkenraad, ten onregte als *Deducenten* wierden ingevoerd; daar het alleen een voortbrengzel was, 't welk de Eerw. BLOM, met eenige weinigen zijner Aanhangeren, goedgekeurd en ter Drukpersfe overgegeeven hadt: niet alleen zonder voorafgaande toestemminge van de andere Leden; maar zelfs in weerwil van den vollen Kerkenraad, die het laten Drukken volstrekt hadt afgekeurd; zo dat de Commissie geene vrijheid hadt, om daar in te bewilligen. Een aantal Leden des Kerkenraads, maakten dit ten Hove, en in het Stads Nieuwspapier, openlijk bekend, verklaarende zich met den inhoud van dat Gefchrift, niet te kunnen vereenigen, geen deel daar aan, noch aan de gevolgen, te neemen, van de bewuste Regtsvorderingen af te zien, en den Eerw. BLOM, daar in niet meer bij te staan.

Hangende deeze zaak, was 'er geen einde aan Geschriften, daar toe betrekkelijk, wel van onderscheiden aart; doch grootendeels, den Eerw. BLOM, met de zijnen, in 't ongelijk stellende. Hoe zeer meest Naamlooze Schrijvers, voor de Overheid in de bresfe traden, en derzelver Regt verdedigden, reikhalsde een ieder, den uitflag te verneemen, daar de Magiftraat, zich met een Verzoekchrift tot de G. deputeerde Staaten van *Friesland*, gewend hadt, ten einde zij het Gezag der Regeeringe, omtrent Kerklijke zaken mogten handhaaven, en zodanige Bevelen geeven, als zij naar hunne hooge wijsheid zouden verstaan te behooren. Om te meer klems, aan hun Verzoekchrift bij te zetten, voegden zij 'er drie Stukken nevens. Het eerste bestondt in een Vertoog, van het gebeurde omtrent de zaak van den Eerw. BLOM; met eenige aanmerkingen daarop, en 't geen door hem in 't werk was gesteld, om oproer te

verwekken, als mede, een aanwijzing van verscheide onwaarheden, in zijn *Eenvoudig Verhaal*. Het tweede bevatte een *Uittekzel*, van de voornaamste buitenspoorige Stellingen, in het *Betoog*schrift, strekkende tot wegneeming van alle Regten der Hooge en Mindere Overheden, zelfs van den Souverain, en tot volkomen Onafhankelijkheid der Kerklijken. Het derde, leverde eene lijst op, van de in 't ooglopendste lasterlijke en hoonende uitdrukkingen, omtrent de Magistraat, in het *Verweerschrift* van den Eerw. BLOM. — Dit alles, was van eene voor de Magistraat gewenschte uitwerking, de Gedeputeerde Staaten van *Friesland* keurden, bij een *Besluit* van den dertienden Januarij, des volgenden jaars genomen, niet alleen het gedrag der *Leeuwaardsche* Magistraat, goed in het boeten des Leeraars en des Drukkers; maar wraakten daar en boven, het gedrag en de handelwijze van den Eerw. BLOM, dermaate dat zij hem, voor den tijd van zes weken, in zijne Bediening en Weddeschortten; een *Vonnis*, waar aan hij zich moest onderwerpen, onder bedreiging, dat men anders, tot zijn leedweezen, nadere schikkingen zou maaken.

Verkeerd zou dit onbehoorlijk, en doldristig gedrag eens Leeraars, met zijnen Aanhang, andere Leeraars in verdenking hebben kunnen brengen, als of zij de verregaande Stellingen, en verderflijke Beginzelen, door hem beweerd, toegedaan waren, indien zij zulks ongemerkt hadden laaten doorgaan; hier om wierdt de *Clasfis* van *Leeuwarden* te raade, om, op de eerste gewoone Vergaderinge, naa 't regterlijk afdoen deezer zaake, te verklaaren, dat zij tot betoon van haaren verschuldigten Eerbied en Ontzag voor de wettige Overheden, voor de waereld plegtig betuigden de drie Stellingen in de *Deductie* vervangen, verfoeiden, afkeurden, en te eenemaal verwierpen.

Zie *Nederlandsche Jaarboeken*.

BOEDEKER; (BALTHAZAR) zie DEVENTER,

BOR,

BORSELE. (*Jonker JAN, Vrijheer van*) Ten blijke van de hooggaande vleierij, welke, gedurende het meesterschap der Nederlandsche Stadhouders, ook omtrent derzelver gunstelingen wierdt uitgeoeffend, mogen wij, als één staal uit duizenden, de volgende bijzonderheid aangaande deezen Zeeuwfchen Magnaat, vermelden. De Echtgenoot van VAN BORSELE van eenen Zoon zijnde bevallen, ontving wijlen deeze Eerste Edele, door eene bezending, de gelukwenschingen der Heeren Staaten van *Zeeland*, die het Peterschap over den Jonggebooren aanboden; terwijl Mevrouw de Gouvernante, om haare agting aan deezen Gunsteling te toonen, op zich nam Gemoeder over dien Zoon te weezen. Overeenkomstig met deeze aanbiedingen wierdt de Doopplegtigheid, met eene Vorstlijke Staatie verrigt, en het Kind den Doopnaam van WILLEM ZEELANDUS gegeven. Ongechikt keurden veelen de Pillegifte door de Staaten van *Zeeland* voor deezen Jongen Heer bestemd: hier in bestaande, dat het Eerste Ampt, 't welk van wegen *Zeeland* ter Vergadering van de Hoog Mogende Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, of in den Raad van Staaten, of in de Generaliteits Rekenkamer, openviel, zo ras WILLEM ZEELANDUS VAN BORSELE TOT DEN HOOGE, den ouderdom van twintig jaaren zou bereikt hebben, zonder eenige verdere overlegging, hem zou worden opgedragen. Het besluit, hier toe genomen, wierdt, in een daar toe vervaardigde, en met een daar op passend Latijnsch Vers versierde, Zilveren Doos, bij wijze van Pillegift, met veel plegtigheids den Vader ter hand gesteld.

Zie Nederlandsche Jaarboeken.

BORSELE, (PHILIP JACOB VAN) VAN DER HOOGE. Meer dan één voorbeeld van verkragtinge van bijzondere en algemeene Voorregten, ten behoeve der gunstelingen van het Huis van *Oranje*, leveren vroegere en latere Geschiedenisfen op. Het voorgevallene omtrent deezen Edelman, broeder van Jonkheere JAN VAN BORSELE, Eersten Edele van *Zeeland*, kan die lijst vergrooten. Hij, van beroep een Krijgsman, doch diep

diep deelende in de gunst der Gouvernante ANNA, Weduwe van WILLEM DE IV, zocht deze hem te bevorderen tot Medelid der Geëligeerden in het *Sticht van Utrecht*. Deeze bestonden, gedurende den toen plaatshebbenden Regeeringsform, ten deele uit Edellieden, ten deele uit Burgers, en wierden door den Stadhouder gekoozen. Dan het is een onvermijdelijk vereischte, dat de Edellieden, eer zij, in dit Eerste Lid der Staaten, kunnen aangenomen worden, hunnen Adeldom bewijzen, of blijken van hunne Riddermaatigheid toonen. Wanneer bovengemelde VAN BORSELE VAN DER HOOGE, in den voorleden jaare, naa deeze Waardigheid dong, leverde hij een omstandig Geschrift in, om zijne Riddermaatigheid te bewijzen. Het Eerste en Derde Lid, de Geëligeerden naamlijk en de Steden, ten minsten de meerderheid in die Staatsleden, waren van begrip, dat het oordeel over deeze bewijzen gesteld moest worden, aan eene Commissie, uit de drie Leden van Staat te benoemen. Het tweede Lid, of de Ridderfchap, was in tegendeel, van gedachten, dat ieder der Leden, vooraf, diende te overweegen of deeze zaak wel van dien aart was, dat 'er eene Commissie over kon belegd worden. De twee Leden benoemden niet te min Gelassigden, en verzogten, dat de Ridderfchap hun hier in zou volgen; doch bleef deeze volharden bij het woorgaande denkbeeld. De Geëligeerden verklaarden vervolgens, ter Staatsvergaderinge, dat zij de toegezondene bewijzen voor de Adellijke Geboorte des Heeren VAN BORSELE voldoende gevonden hadden, de Edelen en Steden verzokende zich gereed te maaken, tot het uitbrengen van hunnen Raadslag. De Edelen, daar en tegen, oordeelden, bij hunne bijzondere overweeging deezer zaake, éénpaarig, de bewijsstukken voor onvoldoende; doch bragten hun Besluit niet ter Staatsvergaderinge, onder anderen, om dat zij twielfelden of de twee andere Leden van Staat niet wel van oordeel waren, dat deeze zaak bij Meerderheid kon worden afgedaan, 't welk zij ontkenden. Niet zonder grond koesterden zij deeze twijfeling: want de Steden hadden zich met het besluit der Geëligeerden niet vereenigd, of het Eerste Lid besloot nevens het Derde, bij Meerderheid, de Gouvernante

nante aan te schrijven, dat zij de Bewijzen des Adeldoms van den Heer VAN BORSELE, hun ten onderzoek door haare Koninklijke Hoogheid toegezonden, voldingend gevonden hadden, en dien Heer, diensvolgens, gerechtigd te houden om als een bevoegd Edelman, in het Lid der Geëligeerde Raaden te worden aangesteld; doch dat de Ridderfchap, hoe zeer daar toe aangemaand, zwaarigheid gemaakt hadt, zich over dit stuk te verklaren, en hun Besluit uit te brengen.

Terfond verklaarde zich de Ridderfchap tegen dit Besluit, en gaven de Gouvernante kennis van de toedragt der zaake, en tefens ter Staatsvergaderinge hunne bedenkingen over op de bewijzen des Adeldoms des Heeren VAN BORSELE; en in Januarij deezes jaars hunne nadere Aanteekening tegen het Besluit omtrent de toelaating diens Heeren, bij de Meerderheid genomen. De Geëligeerden leverden eene Tegenaanteekening in, waar mede de Afgevaardigden van *Utrecht* zich verenigden. De Edelen hadden hunne zwaarigheden tegen de egtheid der bewijzen des Adeldoms, de Gouvernante onder 't oog zoeken te brengen, en een Lid aan haar afgevaardigd met een Vertoog ten dien einde strekkende; doch hadt het haar behaagd zich te verschoonen, van 't zelve aan te neemen; maar was zij naderhand, te raade geworden, om, schoon zij zich op het gedaane onderzoek van Hun Ed. Mogenden gerustlijk kon verlaaten, en met derzelve bedenkingen volkomen in stemmen, de zwaartigheden en aanmerkingen der Heeren van de Ridderfchap, mede in overweeging te neemen, „ om voor te koomen alle reden van „ beklag, even of gunst en genegenheid zou hebben kunnen „ aanvullen, 't geen aan de bondigheid der bewijzen ont- „ brak.” Zij hadt alle de Papieren van wederzijden gesteld, in handen van Edelen uit verscheide Gewesten, en niet zijnde van den *Duitschen Huize*. Derzelve verslag hieldt de bewijzen des Adeldoms van VAN BORSELE voor voldingend: waar om de Gouvernante niet langer uitfelde, dien Heer te benoemen tot Lid van de Geëligeerde Raaden, „ niet „ twijfelende of Hun Ed. Mogenden zouden Hoogstderzelve „ omzigtige handeling in alles billijke, als die tot geen an- „ der

„ der

„ der einde gestrekt hadt, dan om aan niemand ongelijk te
 „ doen, en te gelijk weg te neemen alle verdenking, van
 „ welk een aart die ook zou mogen weezen, als of in dee-
 „ zen niet gehandeld ware, naar de strikteste regelen van
 „ eene volmaakte Justitie.”

De Heer VAN BORSELE, zijn ontslag verzogt, eh bekomen
 hebbende als Commandant van de Fortresfe *Lillo* op de *Sche-
 de* en de onderhoorige Forten, en als Collonel Commandant
 van het Regiment Cavallerij van den Lieut. Generaal Graaf
 WILLEM HENDRIK VAN NASSAU, nam, op den eersten Maart
 deezes jaars, als Edelman zittinge. Dit geschiedde niet zon-
 der heftige tegenkating der Edelen, die betuigden het Bes-
 luit der twee andere Staatsleden, tot de toelaating, voor
 van geener waarde te houden, en voor een inbreuk op alle
 orde der Regeeringe, en den Heer VAN BORSELE niet te
 erkennen, voor een bevoegd Edelman, waar van zij, in
 een nader Verhoog der Onwettigheid van het Besluit, ten
 opzigte van de toelaating des Heeren BORSELE genomen,
 sterke redenen bijbrengen, ten slot zeggende, „ niet te wil-
 „ len, dat tegen hun of hunne Nakomelingen, ooit of ooit,
 „ als eene uitdruklijke of stilzwijgende erkenenis der Rid-
 „ derschap van die Adellijke Geboorte van den Heere VAN
 „ BORSELE, of als een uitdruklijke of stilzwijgende toestem-
 „ ming van hunnen wege in die toelaating, zou aangevoerd
 „ worden, het verschijnen van dien Heer ter Vergadering
 „ van de Staaten, of van het Eerste Lid, het bijwoonen
 „ van eenige beraadslagingen, of het verkrijgen en bekleeden
 „ van eenige Commissiën, Ampten of Officien, of eindelijk
 „ iets ter waereld, waar in die Heer, nu, of in 't vervolg,
 „ zich gedroeg, of gedraagen zou, als aangesteld in de hoe-
 „ danigheid van Edelman, in het Lid der Heeren Geëligeer-
 „ de Raaden of waar in hij als zodanig erkend mogt wor-
 „ den, door wie, of op welke eene wijze ook, 't zij met
 „ kennisse of buiten weten der Ridderfchap, in tegenwoor-
 „ digheid, of bij 't afweezen der Edelen, zonder of met der-
 „ zelve bijzondere verklaring daar tegen.”

Zie *Nederlandsche Jaarboeken.*

BOSCH,

BOSCH, in overoude tijden een niet onaanzienlijk Eiland, aan de Provincie van *Stad en Lande* behoorende, en ten Noorden van dezelve in de Noordzee gelegen. Door verloop van tijd, bij mangel aan de noodige voorzorge tegen de overstromingen, daalde het zo zeer in waarde, dat, in den Jaare 1659, de helft daar van verkogt wierdt, aan de Heeren RENGERS en LEWE, voor de somme van zevenhonderd guldens. Thans is het niet meer dan een Zandplaat, van welke de bovengrond, jaaren geleden, door de Zee is afgespoeld.

Zie *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande*.

BOSCH, (BERNARDUS DE) bekend als een der beroemdste Dichters van zijnen leeftijd, wierdt geboren te *Amsterdam*, op den achtëntwintigsten Maart des Jaars 1709, en overleedt op den zevenëntwintigsten October des Jaars 1786, in den ouderdom van ruim zevenënzeventig jaaren. 's Mans godvrugtige geartheid deedt hem zich, bijzonderlijk, tot het gemoedelijke en stigtende bepaalen. Hoe gelukkig hij daar in geslaagd zij, kan, overduidelijk, blijken uit zijne *Dichtlievende Verlustigingen*, waar van vijf Deelen het licht zien. Kunstvermogen en voortreffelijkheid van inhoud en bedoelinge, dingen hier om de meerderheid. Van de *Christlijke Gezangen*, onlangs, ingevoerd in de Gemeente der Doopsgezinden bij het Lam en den Tooren, te *Amsterdam*, naar men ons berigt, is verre het grootste gedeelte uit 's Mans godvrugtige pen gevloeid. Als Lidmaat verrigte hij zijnen openbaaren Godsdienst in de Gemeente der Doopsgezinde, die in de Kerk, *de Zon* genaamd, vergaderen.

BOSCH, (JOANNES DE) broeder van den straks vermelden godvrugtigen en voortreffelijken Dichter BERNARDUS DE BOSCH, in den Jaare 1713, hier ter Stede, gebooren, hoewel niet opzettelijk tot de Teken- en Schilderkunde opgeleid, liet, nogthans, zints zijne aankomende Jeugd, voor dezelve, zo veel zuchts en genegenheids blijken, dat de edele

edele kunst, vervolgens, eene der hoofdbezigheden zijns leevens is geworden. Kragtig voedsel, ter aankweekinge van deeze aangeboorene geneigdheid, vondt DE BOSCH, deels in de keurige Verzameling van Tekeningen en Prentkunst van zijnen Vader, den Heere JERONIMO DE BOSCH, beroemd Apotheker, en meer dan vijftig jaaren Mede-Inspector van het *Collegium Medicum* alhier: een man van fraai vernuft en kunstlievenden geest; deels in de gemeenzaame verkeering met de beroemdste Kunstenaars van zijnen tijd, JAN en MICHEL VAN HUYZUM, MOUCHERON, den grooten JACOB DE WIT, en anderen. Als vrienden, deelden deeze hem gulhartig hunnen raad mede, en wist hij, denzelven ten heilzaam gebruike aan te wenden. Oogemeen behaagden onzen Kunstminnaar de Teekeningen van JAN VAN HUYZUM, en drong hij, in den geest diens Schilders, zo diep door, dat hij eenige van VAN HUYZUM's voornaamte en uitvoerigste Teekeningen zodanig heeft gecopiëerd, dat kunstkundigen, dikmaals, moeite hebben, om de Copiën van de Origineelen te onderscheiden. Daarenboven zijn de eigen Inventiën van DE BOSCH van Arcadische Landschappen, insgelijks, in den trant van den zelfden JAN VAN HUYZUM, of ook wel in dien van MOUCHERON, zamengesteld. Meer hieldt DE BOSCH zich bezig met teekenen, dan met schilderen met olievers; als zijnde dit laatste te omslagtig voor iemand, die niet als eene kostwinning, maar slegts tot zijn vermaak en uitspanning, de kunst behandelde. De voornaamte proeve zijner bekwaamheid, in 't schilderen met olievers, is eene Kamer, met Arcadische Landschappen beschilderd, in het huis, wel eer in eigendom bewoond, door zijnen geleerden Vriend, wijlen den Heer PIETER FONTEIN, in leeven Leeraar der Doorpsgezinden alhier, staande op de Heeregracht, eenige huizen ten Noorden van de Hartestraat. Voor 't overige was de Heer JOANNES DE BOSCH een eertijk, welmeenend, openhartig, en bij uitsteekendheid godvrugtig Man. Hij overleedt, ongehuwd, op den eenëndertigsten Januarij des Jaars 1785, in den ouderdom van bijkans tweeënzeventig jaaren. 's Mans nagelaatene Teekeningen worden, onder het kunstlievend Geslacht, bewaard. Zijn broeder, wijlen de geachte

Zede,

Zededichter BERNARDUS DE BOSCH, schreef, in zijnen hoogen ouderdom, op het overlijden des geliefden broeders, eenen Lijkzang, met het vuur van een jeugdigen Dichter, waar in het broederlijk hart in den lof van des overleedenen Karakter, Kunstvermogen en Godsvrugt, naar verdienste, uitweidde.

BOTNIA. (SYDS of SIXTUS VAN) Van den Edelman, in ons *Woordenboek* vermeld, moet onderscheiden worden een andere, van dien zelfden naam. Deeze was getrouwd met ELIZABETH ALBERDA, dogter van REINT ALBERDA, van 't *Zand*, en HELENA RIPPERDA. Naa het overlijden van deezen SYDS VAN BOTNIA, die aan zijne huisvrouw alle zijne goederen, en dus ook *Hottinga-Stat*, gelegen in het Dorp *Nieuwland*, tuschen *Sneek* en *Bolsward*, bij Uitersten Wille hadt besproken, hertrouwe zijne Weduwe met GUILIAM MAR-DOWEL, Ridder, voormaals Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aan het Hoogeschool te *Croningen*, en naderhand Gezant van het Hof van *Engeland* bij de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden.

Zie J. W. TE WATER.

BOUDAAN, (GUALTERUS PETRUS) geboren, in den Jaare 1704, te *Utrecht*, alwaar zijn Vader, PETRUS BOUDAAN, ten dien tijde, het Leeraarampt, onder de Hervormden, bekleedde; doch, sints het Jaar 1710, te *Amsterdam*, tot zijnen dood toe, welke in den Jaare 1733 voorviel. De Heer BOUDAAN, zich op de beoeffening der Regtsgeleerdheid toegeleid, en den trap van Meester in die Weetenfchap hebbende beklommen, hadt nu een gebaanden weg, om tot de aanzienlijkste Eereposten te geraaken. In den Jaare 1730, nam hij, voor de eerstemaal, zitting in Schepensbank, en bekleedde, zedert, dien gewigtigen post, in de Jaaren 1735, 1738, 1739, 1741, 1742, 1747 en 1748, om, vervolgens, op te klimmen tot de Burgemeesterlijke waardigheid, in den Jaare 1761, en nog elf maalen, met eere en luister, daar mede bekleed te worden. In den Jaare 1730 was hij Raad der Stad, en, in den Jaare 1741, Bewindhebber der Oostindische

DEEL L

R

Maat.

Maatschappij geworden; hebbende, daarenboven, verscheiden jaaren, het Ampt van Commisaris Politiek bekleed. De Heer BOUDAAN overleedt, op den derden Januarij des Jaars 1781, het zevenënzeventigste zijns ouderdoms.

BOURG, (LOUIS FABRITIUS DU) te *Amsterdam*, op den tweeden Julij des Jaars 1693, geboren, hadt tot Vader eenen Koopman in Manufactuuren, en uit *Frankrijk* herkomstig. In 't eerst schreef LOUIS, eenigen tijd, bij zijnen Vader op het Komptoir, met oogmerk om tot den Handel te worden opgeleid. Veel smaaks hebbende in de Teekenkunst, genoot hij, inmiddels, het onderwijs, eerst van JAN DE LARRESSE, en vervolgens van JACOBUS VAN HUYZUM. Enkele liefhebberij was de grond dezer oeffeninge. Naderhand, eerst door het bekoomen van een Ampt op het Stadhuis, en vervolgens van het Kosterfchap in de Amstelkerk, meer ledigen tijd verkregen hebbende, besteedde hij denzelven, om zijner heerschende neiginge bot te vieren. Zedert maakte hij kennis en vriendschap met den beroemden Graveerder BERNARD PICART, en wierdt, langs dien weg, bekend met de fraaie Teekeningen van PERSYN, LE SUEUR en LE BRUN; waar door hij in het verhevene der Kunst smaak kreeg, en, eerlang, opklom tot den rang van een bekwaam Historieschilder. Inzonderheid, egter, strekte zich zijne genegenheid uit tot het wel teekenen van het Naakte. Van hier dat hij het teekenen van Akademiebeelden, meer dan vijfëntwintig jaaren, met onafgebroken lust en ijver, heeft voortgezet. Veele zijner Teekeningen zijn, door bekwaame Graveerders, zo in boeken als elders, in 't licht gebracht. Eene zinnebeeldige vertooning van de zorge voor behoefligen, kranken en gebrekkigen, hangende voor den Schoorsteen, in de Weeskamer, bij de Nieuwe Kerk, is door DU BOURG geschilderd. De wapens der Kerkmeesteren van de Westerkerk, in een Zinnebeeldig tafereel geschilderd, hangende in het Komptoir van Kerkmeesteren, is, insgelijks, de vrugt van zijn Penfeel. Diergelijk een stuk hangt ook in het Komptoir van de Amstelkerk, waar van, gelijk boven is gezegd, DU BOURG Koster was. Doch het voornaamste zijner Kunststukken, is,

het

het groot Schoorsteenstuk, voor den kleinen of noordlijken Schoorsteen van de Kamer van het Comité van Justitie op het Stadhuis. Het verbeeldt de *Geregtigheid*, zittende op eenen zetel, verzeeld van de *Wakkerheid* en *Standvastigheid*, raadpleegende met *Wijsheid*, *Voorzigtigheid* en *Godsvrucht*, doende *Geweld* en *Bedrog* wijken, en wordende gekroond door de *Gelukzaligheid*. Met zo veele Kunstbekwaamheden paarde DU BOURG den roem van deugdliefde en een geregelden wandel; met welken hij, op den zestienden September des Jaars 1775, ten grave daalde, in den ouderdom van ruim tweeëntachtig jaaren.

BOURGOGNE, (ANTONIE VAN) of BOURGONDIE, gemeenlijk de groote *Bastaard van Bourgondie* genaamd, als zijnde een Zoon van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIE, door hem, onzeker bij welke Vrouw, buiten echt verwekt. Het voornaamste, of wel eenige bedrijf, welk wij van hem aangeteekend hebben gevonden, was zijn aandeel, nevens ADOLF VAN RAVESTEIN, in het doen straffen van de voornaamste hoofden en aanleiders van eene hevige opschudding te *Zierikzee*, in de maand Augustus des Jaars 1472 voorgevallen. KAREL, Zoon van PHILIPS, hadt zijnen natuurlijken broeder, tot het doen uitoeffenen van die straffe, derwaarts gezonden.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*

BOURGONDIE; (MARIA VAN) zie MARIA VAN BOURGONDIE.

BOURIGNON, (ANTONETTE) eene zonderlinge Vrouw, van meer dan gewoone begaafdheden, gelijk uit de volgende levensschetse zal blijken, wierdt geboren te *Rijsfel*, in *Vlaanderen*, op den dertienden Januarij des Jaars 1616; haar Vader was JOHAN BOURIGNON, een Koopman, haare Moeder, MARGARETA BEKWARTH. Bij haare ter waereld komste zag zij 'er zo lelijk uit, dat haare nabestaanden eenige dagen in raad stonden, of het niet dienstig zij zou haar als een wanschapzel te vermooren. Met de jaaren begon haare mis-

R a

maakt-

maaktheid allengs te verdwijnen, en men stelde dit beraad ter zijde. Toen zij vier jaaren oud was, bespeurde zij reeds, dat de Christenen niet volgens hunne beginzels leeven: hierom verzogt zij, dat men haar zou aanwijzen waar het land der Christenen ware. Zij geloofde niet, dat zij in dat land was, zo lang zij zo groot eene tegenstrijdigheid ontdekte tusfchen de Voorschriften van JESUS CHRISTUS en het gedrag van haare Landgenooten.

Een der grootfte wederwaardigheden, welke haar vervolgens in het huis haarer Ouderen, overkwamen, was, dat men haar met geweld ten huwelijk wilde besteeden; dit streedt zeer met haare neiging: zij was meer gesteld op een Klooster dan op een Man. Twee redenen meldt de Schrijver van het Leeven van ANTONETTE BOURIGNON, ieder van welke afzonderlijk, of beide te zamengenomen haar van het huwelijk kunnen weerhouden hebben. De eerste reden was „ dat zij menigmaalen ooggetuige was van het onbescheiden gedrag van haaren Vader tegen haare Moeder, welke dikmaals het voorwerp was van zijne woede en oploopendheid; dat zij hierom, door haare kinderlijke omhelzingen, haaren Vader zomtijds zocht ter neder te zetten, 't welk haar bij wijlen ook gelukte; en dat zij zich vervolgens afzonderde, daar zij, overdenkende, welk een rampzalige staat een ongelukkig huwelijk was, haare gebeden ten hemel opzondt, zeggende: *Mijn God, mijn God! geef, dat ik nimmer mij in 't huwelijk begeeve!*” De andere reden van haaren afkeer van den gehuwden staat, kwam voort uit een edeler beginzel. „ God (zegt de zelfde Schrijver) hadt haar, van der Jeugd aan, met zo eene buitengewoone maate van kuischheid begiftigd, dat zij zelve dikwijls verklaard heeft, gedurende haar geheele leeven, nimmer, zelfs niet bij overijning, de geringste gedagten te hebben gekoesterd, der kuischheid en ingetogenheid van den maagdelijken staat onwaardig. De H. THERESIA schrijft, dat God haar voormaals met de zelfde genade hadt begiftigd; doch Mejuffer BOURIGNON bezat haar in eene zo overvloedige maate, dat zij, om zo te spreken, afdaalde op de geenen, welke rondsom haar waren. Haare tegenwoordigheid verspreidde een reuk

van

van ingetogenheid, welke de vleefchelijke vermaaken deedt vergeeten, en (deezee bedenking voegt 'er haar Leevensbefchrijver bij) ik laat het aan de ondervinding over van hun, welke met aandagt haare fchriften geleezen hebben, of zij daar van niet eenige indrukzels gevoelden, en niet eenigen trek befpeurden tot deezee Gode zo aangename deugd."

In weerwil van deezee afkeer, wierdt zij, door haaren Vader, ten huwelijk beloofd aan eenen Franschman; ook was de tijd tot het vieren van het trouwverbond reeds beftemd: doch zij voorkwam zulks, dewijl zij heimelijk het huis haarer ouderen verliet, en voorts de vlugt nam. Dit gebeurde op Paaschdag des Jaars 1636. Nogthans vlugtte zij niet om zich in een Klooster op te fluiten; zij wist dat de Geest des Euangeliums niet heerscht in deezee stille verblijfplaatzen: maar zij hadt voorgenomen, zich na de eene of andere wildernis te begeeven. Ten dien einde verkleedde zij zich in het gewaad van eenen Kluzenaar, en vervorderde haaren weg met allen mogelijken spoed; doch in een dorp in *Henegouwen* wierdt zij aangehouden, alzo men eenig vermoeden kreeg, dat zij van eene andere sexe was, dan haar kleed vertoonde. Nimmer was zij in grooter gevaar, ten aanzien van haaren maagdelijken staat, dan bij deezee gelegenheid: zij was gevallen in de handen van een Krijgsman, die haar niet dan door een foort van Wonderwerk ontfloeg. De Priester van het dorp verloste haar uit het gevaar; en vermids hij in haar blijken van een hooger dan menschlijken geest meende te befpeuren, gaf hij 'er kennis van aan den Aardsbisfchop van *Kamerijk*, die haar vervolgens kwam fpreken, het Kluzenaars-leven afraadde, en vermaande na het huis haarer Ouderen weder te keeren.

Niet lang hieldt zij zich egter op ten huize van haaren Vader. De Aardsbisfchop van *Kamerijk* hadt deezee aangeraden, zijne dochter aan haar eigen oordeel over te laten, en volkomene vrijheid van Geweeten te doen genieten; dit was eene der voorwaarden van haare wederkomst. Ondanks dezelve, begon men haar, andermaal, lastig te vallen met voorflagen van een huwelijk, en wel zo ernstig, dat zij anders geen kans ziende om den aandrang haarer Ouderen

regenstand te bieden, voor de tweede reis de vlugt nam. Dit gebeurde in den Jaare 1639. Thans begaf zij zich regelrecht tot den vermelden Aardsbisfchop, van welken zij de vrijheid verwierf, om nevens eenige andere Juffrouwen van haaren fmaak, in het Dorp *Blaton*, een Genootfchap op te regten. Doch wanneer de Aardsbisfchop haar kort daar naa deeze vrijheid opzeide, was zij genoodzaakt, zich na *Luikerland* te begeeven, van waar zij eerlang in *Vlaanderen* wederkeerde. Hier fleet zij verfcheiden jaaren in afzondering en eenvoudigheid; niet, egter, zonder zekeren jongeling eene geweldige liefdedrift voor haar in te boezemen, en die, om toegang tot haar te krijgen, den fchijn van heiligheid vertoonde. Hij was een boerenzoon en genaamd SAULIEU, en zo men mag geloof flaan aan alles, wat in het Leeven van ANTONETTE van hem gezegd wordt, een groote deugeniet. Zij zelve verhaalt, dat deeze perfoon haar grooten overlast aandeedt, en haar door bedreigingen, zelfs door haar het bloote Mes op den keel te zetten, tot zijne snoode oogmerken zocht te noodzaaken. Weshalven zij, om van hem ontflagen te worden, zich genoodzaakt vondt, haare toevlugt te neemen tot den Waereldlijken arm. SAULIEU liet haar voorts in vrede, en vervoegde zich bij eene andere Geestlijke dochter, bij welke zijne fchijnheilige bedriegerijen beter flaagden.

Naa dat BOURIGNON eenigen tijd dus in de afzondering geleefd hadt, keerde zij andermaal na *Rijsfel*, daar zij tot aan den dood van haare Moeder, en vervolgens ook nog eenigen tijd bij haaren Vader bleef: waar naa zij haar voorgaand afgezonderd leeven hervatte. Naa haars Vaders overlijden, wilde zij in 't eerst haar erfgoed niet aanvaarden; doch zij veranderde van befluit, en de aanzienlijke fomme, door haare Ouderen nagelaaten, groeide merkelyk aan onder haar beftuur.

In den Jaare 1653 aanvaarde zij het beftuur van het Gasthuis van onze lieve Vrouwe der Zeven Smarten te *Rijsfel*; en omhelste vervolgens, in den Jaare 1658, den Nonnenftaat, naa alvorens de Orde en het Gewaad van den H. AUGUSTINUS te hebben aangenomen. Doch het ongeluk wilde,

de, dat dit Gasthuis, vier jaaren daar naa, zo algemeen met den Geest van Toverkunde besmet wierdt, dat alle jonge dochters, welke in gemelde huis in de kost besteed waren, gehouden wierden een verbond te hebben aangegaan met den Duivel. Het gerugt hier van verspreidde zich algemeen, en de kwaadspreekers maakten ANTONETTE overal uit voor 't hoofd der Toverkollen. De Wethouderschap van *Rijsfel* liet haar in verzekering neemen, zondt Geregtsdienaars na het Klooster, om onderzoek te doen, en deedt haar vervolgens voor zich koomen om zich, ware het mogelijk, van den aangewreeven blaam te zuiveren. Doch met hoe veel kragt van redenen zij zich verantwoorde, 't was alles vrugteloo; zij begreep, dat de beschuldigingen der geenen, welke haar vijandig waren, meer invloeds hadden dan haare vertoogen; en om derhalven niet meer bloot te staan voor smaad en Schimpredenen, hing zij het Nonnenkleed op den tuin, en vertrok na *Gent*. Dit viel voor in het Jaar 1662. Zodra was zij niet te *Gent* gekomen, of GOD, gelijk zij zelve schrijft, *openbaarde haar groote geheimen*. In deeze stad en te *Mechelen* hieldt zij zich vier jaaren op. In de laatstgenoemde stad maakte zij vriendschap met een zekeren persoon, welke haar altoos is getrouw gebleeven. Zijna naam was CHRISTIAAN DE CORT.

Deeze mensch, op twee onderscheidene tijden kort naa elkander, en met zwaare bedreigingen, in gevalle hij niet gehoorzaamde, door een hooger dan menschlijk bevel opgewekt, hadt het grootste gedeelte zijner bezittingen toevertrouwd aan eenige nabestaanden, welke voorgenomen hadden een Eiland in Holstein, *Noordstrand* genaamd, door de Zee overstroombd, droog te maaken; door dit middel was hij in het bezit geraakt van de Tienden, van het opperbestuur, en zelfs van een gedeelte van den grond deezes Eilands. Zijn voorneemen was om nevens zijne Geestlijke Vrienden en Vriendinnen zich met der woon derwaarts te begeeven. Onder deeze was ook onze BOURIGNON.

Zij vertrokken dan, om dit voorneemen te volbrengen, gezamentlijk na *Amsterdam*, in den Jaare 1668; hier liet ANTONETTE haar Boek drukken *Over het Licht der Waereld*.

Onder hunne reisgenooten bevondt zich een goed getal Jansenisten, die zich nevens haar na de zelfde plaats van afzonderinge begaven. Haar verblijf te *Amsterdam* duurde langer dan zij in 't eerst verwagt hadt; gedurende hetzelfde wierdt zij bezogt van lieden van allerlei rang en smaak. Dit deedt haar hoopen, dat de hervorming, welke zij predikte, van vrugt zoude zijn; nogthans wierden 'er weinigen gevonden, welke een vast besluit namen om haare beginzels te volgen. LABADIE en zijne Leerlingen zouden gaarne de reize na *Noordstrand* hebben willen aanneemen; en vermits zij eene aanzienlijke somme gelds booden om het geheele *Biland* te koopen, leende de Heer DE CORT daar aan greetige ooren. Doch BOURIGNON wees hunnen voorslag van de hand, voor reeden geevende, dat de Gevoelens en de Geest, welke LABADIE en zijne naavolgens beheerschten, strijdig waren met het Licht en den Geest, welke haar bestuurde. „Zij hadt (schrijft zij zelve ergens) ten opzichte van LABADIE reeds eenige inwendige bevindingen van GOD en een hemelsch gezigt gehad, waar in GOD haar in den Geest hadt vertoond een Man, klein van gestalte, (dit was LABADIE) zeer bezig om met een grooten haak in de hand den val van een groot huis, of van een instortenden Tempel te beletten: en door een gesprek, welk zij met hem hadt gehouden, waar door zij, hoewel vrugteloos, getragt hadt hem te weerhouden van het Sijnøde van *Naarden* te tarten, en hem van zijne dooling wegens de kwaade Leer der Voorschikkinge te overtuigen, was zij ten vollen verzekerd, dat hij zijne begrippen uit de zelfde bron schepte als de overige Geleerden; en in zijn gedrag niet inwendig door GOD verlicht, noch door de zachte bewegingen der Godlijke aanblaazingen beflurd wierdt.”

Te *Amsterdam* raakte zij eenige reizen in gesprek met attelijke Cartesianen, en onder deezem met HEIDANUS en BURMANNUS; doch hunne beginzels mishagden haar dermaate, dat zij verzekerde, „dat GOD zelf haar uitdrukkelijk hadt te kennen gegeeven, dat de Cartesianische Wijsbegeerte de snoodste en de vervloekste van alle Keiterijen was, welke immer in de waereld geleerd zijn, eene volslagene
God.

Godverlochening, of verwerping van GOD, in welks plaats de verdorvene Reden zich zocht in te dringen." Zij schreef hier meer boeken dan zij 'er Leerlingen maakte; ook hadt zij hier veelvuldige openbaaringen, in welke haar eene overgrootte menigte gantsch zonderlinge zaaken ontdekt wierden.

Midlerwijl was haar Leerling DE CORT na *Noordstrand* vertrokken, doch hij overleedt 'er, niet lang na zijne aankomst, op den twaalfden November des Jaars 1669, alle zijne goederen nalatende aan ANTONETTE BOURIGNON; doch 't hadt geene geringe moeite in, om zich in 't daadelijk bezit van zo een vetten brok te stellen. In den Jaare 1671 verliet zij *Holland*, om de reize na *Noordstrand* aan te nemen. Zij hieldt zich eenigen tijd op in verscheiden' plaatsen van *Holstein*, en was genoodzaakt eenige Leerlingen, welke zich tot haar vervoegd hadden, hun afscheid te geven; zij zag, dat een iegelijk huuner op zijn eigen gemak en voordeel zag, en zij begreep hier uit, dat dit niet het rechte middel was om eene kudde nieuwe Christenen aan te leggen. In *Noordstrand* gevestigd zijnde, voorzag zij zich van eene eigene Drukkerij: want haare pen was zo vlug als anderer lieden tong; zij liet op deeze Drukkerij de Boeken, welke zij in 't Fransch, in 't Hoog- en Nederduitsch schreef, drukken.

Juffrouw BOURIGNON wierdt hevig bestreden in verscheiden Boeken, in welke haare Leerstellingen en Zeden wierden aangetast; zij zelve verdedigde zich in een Werk, waar aan zij den titel gaf van *Getuigenis der Waarheid*, en waar in de Kerkelijken van haar geenzints gespaard worden. Doch dit was het rechte middel niet om den Vrede te zoeken. Twee Lutherfche Leeraars trokken inzonderheid den alarmklok, bij openbaaren geschrifte beweerende, dat men voormaals lieden verbrand en onthoofd hadt, wier Leerbegrippen min onverdraagelijk waren dan die van ANTONETTE BOURIGNON. Ook vatten de Labadisten, misfchien uit weerwraak, eerlang de pen tegen haar op. Het drukken en verspreiden haazer Werken wierdt eerlang verboden. In December des Jaars 1673 begaf zij zich na *Flensburg*; doch hier wisten sommigen het gemeene Volk dermaate tegen haar op te hitzen,

zen, haar voor een Toverkol uitmaakende, dat zij zich gelukkig rekende, dit gevaar heimelijk ontvlugt te zijn. Vervolgens zocht zij eene schuilplaats te *Tonningen*, *Sleeswijk*, *Hafum* en elders, doch vondt ze nergens. Dus van Stad tot Stad vervolgd, wierdt zij eindelijk genoodzaakt, 't *Holsteinsche* te verlaaten, en de wijk te neemen na *Hamburg*. Dit gebeurde in den Jaare 1676. Hier was zij veilig, zo lang haare aankomst onbekend was; want men hadt hier van geene kennis gekregen, of men tragte zich van haar persoon te verzekeren. Zij hielt zich dan eenige dagen verborgen, en vertrok voorts na *Oostfriesland*, daar de Baron VAN LUTZBURG haar onder zijne bescherming nam. Hier wierdt zij bestierderesse van een Armenhuis, en wijdde haare zorg en vlijt, maar niet haare beurs, ten besten van dit gestigt. Niet lang, egter, genoot zij hier eene ongestoorde rust: weshalven zij, in den Jaare 1680, besloot de reize na *Holland* aan te neemen. Doch terwijl zij derwaarts op weg was, overleedt zij te *Franeker*, in *Friesland*, op den dertigsten Augustus des gemelden jaars.

De wederwaardigheden, welke zij in *Duitschland* leedt, beleteden niet, dat zij een aanzienlijk getal Boeken schreef; doch 't zou bezwaarlijk vallen, een geregeld denkbeeld van haar Leerstelsel te geeven: te vergeefs zou men ook een geregeld en wel aaneen hangend stelsel verwagten van iemand, die zich geheel en al verliet op onmiddelijke inblaazingen. Men wil, dat zij het Nieuwe Testament niet meer dan eenmaal, en dat nog ter loops, zou gelezen, maar versfond bevonden hebben, dat zij, 't geen daar in voorkwam, reeds in haar hart gewaar wierdt; dat ze alle boeken en geleerdheid veragtte, en haare eigene schriften, zo niet boven, althans gelijk met de H. Schriftuure schatte; dat ze CHRISTUS en ADAM onder de geenen telde, die van een dubbel geslagt zijn; dat ze CHRISTUS twee lichaamen toeschreef, en het duizendjaarg Rijk in een vleeschelijken zin beweerde. Ook willen zommigen, dat zij de Godheid van CHRISTUS en het Leerstuk aangaande de Drieëenheid lochende. Aangaande den *Antichrist* hadt zij een zeer zonderling begrip; zij begreep, dat het een Duivel zijn zoude, welke

gene

eene vleeschelijke natuur zoude aanneemen; zij hadt hem in een gezicht gezien, en wel zo onderscheiden, dat zij de grootte, houding en gestalte van deezen vleesch gewordenen Duivel zeer duidelijk beschreef. Eindelijk wordt zij beschuldigd, van nooit iets van haare goederen, welke zij in overvloed bezat, aan de armen te hebben medegedeeld, vorendende, dat GOD haar zulks verboden hadt, om twee redenen: vooreerst, om dat 'er geene waare armen gevonden wierden, en de zulken, welke in behoefte leefden, haare weldaaden onwaardig waren; ten anderen, om dat zij haare goederen tot betere einden wilde aanwenden.

Een van haare voornaamste naavolgers was de vermaarde PETRUS POIRET; deeze wist de buitenspoorige en kwalijk zamenhangende verbeeldingen van ANTONETTE BOURIGNON op eene kunstige wijze op te schikken, en bragt dezelve in de gedaante van een soort van geregeld zamenstelzel, in zijn uitvoerig Werk, getijeld; *L'Oeconomie Divine, ou Systeme Universel*, in 't Fransch, en naderhand ook in 't Latijn in 't licht gegeven te *Amsterdam*, in den Jaare 1686, in zeven Deelen in 8vo.

BRAKEL, (*Geflagt van van*) Op dit Artikel, Deel VIII, bl. 9:6, beriepen wij ons op de Lijst van dit Geflagt, door J. W. TE WATER beloofd, als zullende plaats vinden onder de *Bijlagen*. Aan de volledigheid, welke wij, zo veel doenlijk is, tragen in agt te neemen, zijn wij verschuldigd, de Stamlijst, zedert door den kundigen en arbeidzaamen Man in 't licht gegeven, hier in te vullen.

RICHOLD VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Deyelstein, Schepen der Stad Dordrecht, in 't Jaar 1340. Hij won bij Maria Booth, dochter van Kornelis Booth, Schepen van Dordrecht, en van Geertruid van der Merwede,

JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht, Burgemeester te Dordrecht, in den Jaare 1390. Hij trouwde N. van Riede. A.

GODSCHALK VAN BRAKEL, Raad en Rentmeester Generaal van Zuid-Holland, Schepen te Dordrecht, in den Jaare 1383, en Raad in den Jaare 1389. Hij heeft nagelaaten B.

Af.

Herenbern, of Herbern van Brakel, Schepen te Dordrecht, in den Jaare 1370, die, gelijk aangewezen is, bij herhaalinge voor koomt in 't Charterboek van Mieris, waar Jan en Godschalk ook gemeld worden. Zie II Stuk bl. 276.

A.

Afstammelingen van JOHAN VAN BRAKEL.

Willem van Brakel, Schout van Dordrecht, in den Jaare 1404. { *Jan van Brakel*, Ridder.

Godschalk, Schout van Dordrecht, in den Jaare 1408. { *Geertruid van Brakel*, getrouwd met Jan van Bolland, Ridder.

B.

Afstammelingen van GODSCHALK VAN BRAKEL.

Johan van Brakel, Schildknaap, Bailjuw van Gouda, in den Jaare 1380. Trouwde met Geertruid Booth, dochter van Aart Booth, Ridder op Duivestein, Burgemeester van Dordrecht, en van Elizabeth Oem van Barendrecht.

Willem van Brakel, Schildknaap, Schout van Dort, doodgeslagen tusschen Rotterdam en Overschie, waar over een aanmerkelijke brief bij HOOGSTRATEN Woordenboek, II Deel bl. 362, 363.

JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht. Zijn Zoon volgt C.

REI.

REINOLD VAN BRAKEL, Schildknaap, vermeld op 't Jaar 1412. Hij won bij Janette Eggert

Machteld, gehuwd aan Fredrik van Uitenham, Ridder, Maarschalk van Utrecht, in den Jaare 1418.

Zoon van *Johan van Brakel*.

JOHAN VAN BRAKEL, Schildknaap, Heer van Oudelands-Ambacht, op hem verheven in den Jaare 1434, en door hem verkocht in den Jaare 1442, aan Willem Duik. — Met dezen eindigt het Geslagregister bij VAN LEEUWEN en HOOGSTRATEN, en begint de mij medegedeelde Genealogie, waar uit ook blijkt, dat hij in huwelijk hadde Geertruida van Deelen, en kinderen bij haar verwekte, die in zeker transport van 't Jaar 1460, te gelijk met hunnen Vader genoemd worden.

Willem van Brakel, Schildknaap. Schepen te Dordrecht, in de Jaaren 1442 en 1443. Hij nam in echt Sueta de Beveren, Vrouwe van Dortsmonde; bij welke verwekt is D. Hij storf 1490, en zij 1494.

Godschalk van Brakel, Priester, in den Jaare 1454.

Reinolda van Brakel, welke ten man hadt Jacob van den Woude. Zij overleedt in den Jaare 1499.

JOHAN VAN BRAKEL, die in echt hadt Katharina van Leefdaal, gelijk blijkt uit de huwelijks-voorwaarden des Jaars 1475, en een Maagenscheid met zijn' broeder, in 't Jaar 1477. Zijne Zoons volgen E.

Zweder van Brakel, getrouwd met Theodora van Delft. F.

Zoon

D.

Zoon van Willem van Brakel.

Willem van Brakel, die te Leuven gestorven is, ongetrouwd, in 't Jaar 1504.

E.

Zoons van Johan van Brakel.

Kornelis van Brakel, die na 't overlijden van zijn Vader, in 't Jaar 1502, is beleend geworden. Bij Margaretha van Boecoop won hij

Johan van Brakel, die in echt hadt Johanna van Meerten tot Ingen, dochter van Dirk van Meerten en Berta van Eck. Dit blijkt uit een transport in 't Jaar 1580, en een Maagenscheid van zijne vrouwe met haare kinderen ten Jaare 1580. Hij behoorde onder de verbonden Edelen, en liet naa G.

LODEWYK VAN BRAKEL, die trouwde

1. Anna van Isendoorn.
2. Antonetta van Wijhe; bij welke hij verwekte

DIRK VAN BRAKEL, die ook onder de Edele Bondgenooten was. Hij verwekte bij Anna Vijgh H.

F.

Zoon van Zweder van Brakel.

Osto van Brakel, getrouwd met Elizabeth van Haefsten. Zij hebben nagelaaten

Willem van Brakel, die, mischien, mede het Verbond der Edelen geteekend hadt. Hij trouwde, in 't Jaar 1529, Katharina van Nispen.

Zoons

Deze Tak heeft zich te Utrecht gevestigd; doch 'er zijn, zo veel men weet, geene afstammelingen meer van overig. Zie *Connoissance de la Noblesse d'Utrecht*, pag. 26, 41.

G.

Zoons van Johan van Brakel.

Lodewijk van Brakel, die trouwde Katharina Tempier, en bij haar één' Zoon verwekte; gelijk blijkt uit een Maagenseheid met zijne broeders en zusters, na 't overlijden van deszelven Moeder, ten Jaare 1600.

Johan van Brakel, onge-
trouwd gestorven.

Dirk van Brakel, Kapi-
tein. Hij nam in huwelijk
Petronella Vijgh, dochter van
Adriaan en Hadewich van
Rosfum.

H.

Zoons van Dirk van Brakel.

FLORIS VAN BRAKEL, Drost
aer Lede, gehuwd met Geer-
truid Bentink, dochter van
Karel en Antonette van Dee-
len. Zij wonnen

Dirk van Brakel, in 't Jaar
1599 getrouwd met N. van
Zuilen van Hardenberg.

Johan van Brakel, die,
volgens de Huwelijks voor-
waarden ten Jaare 165, in
echt hadt Henrica Millink.
Zijn Zoon volgt.

DIRK VAN BRAKEL, ge-
trouwd met Josina van Bors-
sele, heeft nagelaten. K.

Zoon

Zoon van Johan van Brakel.

Johan van Brakel, getrouwd met Maria Louisa van Liere, volgens de huwelijksvoorwaarden, ten Jaare 1669. Zij wonnen

Ik vermoede, dat deeze geweest zij de Kapitein, en, naderhand, Schout bij Nacht J. van Brakel, die den tocht na Chatram bijwoonde in den Jaare 1667, en den hevigen zeeftrijd voor Soulsbaai in den Jaare 1672. Men zie BRANDT in 't Leven van de Rulter. Hij sneuvelde in den Zeeftlag in den Jaare 1690. WAGENAAR Vad. Hist. VII. D. p. 112.

K.

Zoons van Dirk van Brakel.

FLORIS ADRIAAN VAN BRAKEL, die, bij Margareta Gijsberta Steeland, verwekte

JAKOB VAN BRAKEL, getrouwd met Maria Katharina van Borsfele, dochter van Adriaan van Borsfele van der Hooge, Heere van Geldermalsen, en van Geertruid van Welderen. Zij hebben gewonnen

Willem Fredrik van Brakel, die in echt nam Jakoba Pompe, en twee dochters naa liet

DIRK LOUIS VAN BRAKEL, die, bij Jakoba Woutrina de Lange, gewonnen heeft

DIRK VAN BRAKEL, Kolonel onder 't Regiment Mariniers van Douglas.

PHILIP JACOB VAN BRAKEL; Afgevaardigd ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, wegens de Provincie Zeeland.

JACOB DIRK VAN BRAKEL, beschreven in de Ridderfchap des Kwartiers van Nijmegen.

Doch-

L.

Dochters van Willem van Brakel.

Louisa Isabella, getrouwd, in 't Jaar 1720, met Willem van Liere, Heere van Katwijk, Drosfaard van Heusden en Breda, Hoogheemraad van Rhijnland.

Henrietta Philippina, in echt vereenigd met Christiaan Reinoud van Wijhe, Heere van Echtelt.

M.

Zoon van Dirk Louis van Brakel.

FLORIS ADRIAAN VAN BRAKEL, beschreeven in de Ridder-
schap des Kwartiers van Nijmegen.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het
Verbond*, enz. *der Nederlandsche
Edelen.*

BRAKEL; (PIETER VAN) zie WITTE. (JACOB EDUARD DE)

BRAKEL. (WILHELMUS A OF VAN) Aan de naagedagtenisse
deezes Godvrugtigen Leeraars oordeelen wij een eenigzins
uitvoertiger verslag te zijn verschuldigd, dan het Artikel, in
het Achtste Deel onzes *Woordenboeks*, van hem voordraagt.
Gaarne bedienen wij ons daar toe van den arbeid des ver-
standigen en geleerden A. YPEY, in zijne fraai geschrevene
*Beknopte Letterkundige Geschiedenis der Systematische God-
geleerdheid*, van wiens berigten en aanmerkingen wij in 't
vervolg nog meermaalen zullen gebruik maaken. 's Mans be-
rigt aangaande de Schriften en leerwijze van Vader van BRA-
KEL luidt aldus: „Deeze Man, dus schrijft hij, heeft be-
halven verscheiden andere schriften in het licht gegeven een
DEEL I. S Werk,

Brakel
Jakoba
ochtere
L.

BRAKEL;
rina da
st M.

Kolo-
Mari-

BRAKEL;
derige
n, we-
zeldu

El, be-
up del
n.

Dw

Werk, getijeld, *Redelijke Godsdienst, in welken de Godlijke waarheden des genadenverbonds worden verklaard, tegen partijen beschermd, en tot de praktische aangedrongen*; 't welk thands nog in veele huishoudingen gebruikt wordt, en bij ongeletterde lieden op hoogen prijs staat. Het werk is in drie deelen afgedeeft, waar van de twee laaften in één' band zijn. De eerste druk is uitgekomen te Rotterdam in den Jaare 1700; terftond hadt het boek zulk een' afirek, dat 'er in den Jaare 1701 reeds een nieuwe druk wierdt opgefleid, waar in hier en daar de zin wat verkort, en op andere plaatzen weder wat uitgebreid is. De derde en de volgende uitgaven zijn merklijk vermeerderd. De twaalfde druk kwam uit te Rotterdam in den Jaare 1733, waar naa het ten minften nog viermaal herdrukt is, zijnde de zestiende druk uitgekomen in den Jaare 1749 (*). Het eerste deel behelst de Geloofsleer. 't Beloop der hoofdstukken, waar in de leerpunten der Hervormde Kerk behandeld worden, verschilt niet van 't geene men bij andere ftelzelschrijvers ontmoet. Eerst handelt de Schrijver over de natuurlijke Godgeleerdheid, vervolgens over de Heilige Schrift, over God, over Gods besluiten, over de Scheping, de Voorzienigheid, het Werkverbond, de Zonde en derzelver gevolgen. Dit loopt af in vijftien hoofddeelen. Hier op handelt hij van het Genadeverbond, van Jesus voldoening, van Jesus Godlijke en Menschlijke Natuur, van zijne Ampten en Staaten, van de Kerk, en wijders van de Roeping, Wedergeboorte, Geloof, Rechtvaardiging, van den Doop, van het Avondmaal, en van het Leeven des Geloofs op de Beloften. Alle deeze stukken zijn breedvoerig bearbeid in zevenëntwintig hoofddeelen. En eindelijk besluit hij

(*) 't Is al iets zonderlings, dat Vader BRAKEL, zo als verhaald wordt, voorneemens zijnde, dit werk uitgegeeven, langen tijd naa een' Drukker heeft moeten zoeken, en naauwlijks éénen, en nog wel een' Roomschegezinden, heeft kunnen overhaalen, die hetzelve van de pers in de waereld wilde zenden.

met eene waarschouwende Bestuuring tegen de Piëtisten, Quäristen en diergelijke afwaaalende tot een natuurlijken en geestloozen Godsdiens onder de gedaante van Geestlijkheid. Dit stuk, over 't geheel genomen niet kwalijk geschreven, is een Aanzetzel op het Eerste Deel, en is ook afzonderlijk door den Schrijver uitgegeeven. In dit deel van 's Mans Werk treft men hier en daar schoone zaken aan, die waardig zijn overwoogen te worden; maar ook zal een kundig Leezer 'er wel iets in ontdekken, 't welk de prof van zijn gezond oordeel niet kan doorstaan. Veele bewijzen voor de leer, welke de Schrijver voordraagt, doen zomwijlen niets af, en bederven zelfs vaak de beweerde stelling. Trouwens het boek is geschreeven in tijden, waar in men de waarheden van alle kanten nog zo wel niet bekeeken hadt, als thands. Dit in het oog gehouden, moet men van des Mans leerstelsel zeggen, dat het zeer wel opgesteld, vrij wel gezuiverd van scholastiekery, en in een' populairen smaak ingericht zij. De praktische aanmerkingen, waar mede het doortvlochten is, en welken voornaamlijk ter toepassing bij elk hoofdstuk gevoegd zijn, maaken hetzelfde voor het algemeen nuttig en stichtlijk. BRAKEL was een regtzinnige Voettaan: doch hij was regtzinnig uit overtuiging, en niet uit slaafsche eerbiediging van menschlijk gezag. En men moet van den braaven man zeggen dat, schoon hij eigenlijk voor het ongeletterd gemeen geschreeven heeft, hij zich egter heel niet geschikt hebbe naar de volksdwaalingen van zijne eeuw. Bladz. 368. 711 — 713, 715 — 717, 796, 1052. 1057 — 1059, enz. spreekt hij van de onbepaalde en welgemeende aanbieding van CHRISTUS aan allen, die onder het Euangelie leeven, op eene regt verstandige en manlijke wijze, en gantsch niet naar de denkbeelden van de zogenoemde oude lichtdrijvers. En ten aanzien van het uiteinde der voor het redengebruik stervende kinderen laat hij zich ook uit in termen, die aan den meesten hoop der eenvoudigen niet wel smaaken zullen: Bladz. 968 schrijft hij: „ Alle kinders der bondtgenooten, (die, van gedoopte ouders) 't zij bekeerde of onbekeerde, 't zij voor ofte naa het ontvangen des Doops, in haare

S 2

„ jonk-

„ jonkheijt stervende, moeten gehouden worden zalig te
 „ zijn, uit kracht van het verbond Godts, in welke zij ge-
 „ boren zijn, en alsoo te zijn kinderen des Verbonds: zijn
 „ de ouders onbekeert ende trouwloos in het Verbondt, dat
 „ is op haer eigen rekeninge; de Sone zal niet dragen de
 „ misdaet des Vaders.” En Bladz. 969. „ In CHRISTUS ge-
 „ heijligt te zijn,” zo als in het Doopformulier geleezen
 wordt, „ is deel te hebben aen CHRISTUS.” Het Tweede
 Deel van 's Mans arbeid is een zedekundig stelzel, waar in
 hij, zo als in het hoofdschrift geleezen wordt, handelt over
 het *heilig leeven der Bondgenooten in derzelven roeneemen,
 afneemen en strijden.* Hij begint met de *Heiligmakingz*
 dit stuk hadt hij in het leerstelzel der Geloofspunten, als
 zijnde geheel praktikaal, overgeslagen. Hier op gaat hij
 over tot de Godlijke wet, de Tien Geboden, als het richt-
 snoer der heilgheid. Hij verklaart dezelve. Hij neemt ver-
 volgens tot zijne onderwerpen de liefde tot God en den
 Heere JESUS, de vreeze van God, de gehoorzaamheid aan
 God, de hoop op God, de vergenoeging, de lijdzaamheid,
 de opregtheid, het gebed; hier bij geeft hij eenige ophelde-
 rende en toepaslike aanmerkingen over het gebed des Hee-
 ren. Wijders prijst hij allerlei kristlijke deugden aan, als
*nederigheid, zachtmoedigheid, vreedzaamheid, naarstigheit,
 mildadaadigheid,* enz. Voorts geeft hij zijne bestruuringen
 aan den Kristen in 't geene hem bij 't beoefenen van zijn
 Kristendom hier in dit leeven dwarsboomen kan. En ten
 slotte laat hij volgen iets over den dood, den staat der afge-
 scheiden geesten, de opstanding, 't laatste oordeel, en het
 eenwige leeven. Dit Deel bevat eenēnzestig hoofdstukken.
 In hetzelfde straalt zeer veel Godsvrucht en naauwgezette
 tederheid van hart voor GOD door. Men heeft 'er hier en
 daar gemoedlike lessen, die met slichting kunnen geleezen
 worden. Hadt de Schrijver thands geleeft, hij zoude ver-
 scheiden zaaken met meer kieschheid en oordeelkunde voor-
 gekeld hebben; 't gebrek hier aan moet men in een' man
 van de Zeventiende Eeuw met een verschoonend oog over-
 zien. De smaak is ziots dien tijd zeer verbeterd. In de
 daad, bijaldien 'er thands geene zuiverer en voor de gemeene

vatbaarheid geschikter zedekundige werken waren, zouden wij het bij voortduuring als een nuttig huisboek aan onletterde Kristenen aanbeveelen, van welken het reeds zo veele jaaren lang met genoeg en nut gebruik is. Het Derde Deel bevat de *bedeeling des Verbonds*, en Gods bestuur in zijne Kerk, van ADAM tot aan het laatste der dagen. Dit Deel, voornaamlijk de verklaring van JOHANNES *Openbaring*, welke 'er in voorkomt, is het minst belangrijke, en dient van eenvoudigen met voorzigtigheid en met geen te groot vertrouwen op des Schrijvers uitlegkunde gebruikt te worden. BRAKEL moet grooten arbeid aan dit werk besteed hebben; zijne uitgegeeven Leerredenen ten minsten steeken 'er sterk bij af, en hebben op verre naa zo veel goeds niet.

„Wij hebben ons zo breedvoerig over dit geschrift van BRAKEL uitgelaaten, om dat hetzelfde thands bij zeer veele Hervormde Kristenen geheel geene of altoos eene geringe waarde heeft, en hetzelfde toch die algemeene verachting waarlijk niet verdient.”

BRAUNIUS. (JOHANNES) Zie hier het berigt, aangaande deezzen vermaarden Godgeleerde, van den Geleerden YPEY. „Hij was een geleerd en schrander Theologant, bij zijne tijdgenooten beroemd, en van zijne leerlingen zeer gezien. Ook was hij een bekwaam Wijsgeer. In zijne jeugd hadt hij vrij veel op gehad met de oude Filosoofy van ARISTOTELES; doch te *Nijmegen* Predikant zijnde, was hij begonnen de schriften van DESCARTES te leezen; hij deedt dit met grooten ijver en met een zonderling genoeg tevens: en nu verwierp hij langzaamerhand verscheiden wijsgeerige begrippen, welken hij in vroeger jaaren ingezoogen hadt, en wierdt een *Kartesiaan*. Dit was voor zijne hoofdstudie geen voordeel. Hij liet zich door den grooten stroom mede voeren, en verschikte zijne Godgeleerde kundigheden, op het voorbeeld van HEYDANUS en WITTICHUS, naar de nieuwe Wijsgeerte. Te *Leijden* hadt hij zijne letteroefeningen verrigt, en tot zijne Leermeesters in de Godgeleerdheid gehad HEYDANUS en COCCJEJUS. Aan de lesfen des laatsten was hij zeer verkleefd

geweest; coccejus zelf hadt ook veel zorg voor hem gedraagen; en onder denzelven hadt hij verdedigd eene *Akademische* verhandeling, *de Potentia Scripturae*. Zijne Theologie was, gelijk men hier met grond uit opmaaken mag, in het begin dus vrij zuiver van spitsvindige wijsgeerigheden: 't geene hij van ARISTOTELES geleerd hadt, vondt hij met de verbondsvoordragt en met het *Coccejianismus* niet bestaanbaar; de Filosoofy wierdt van hem gehouden voor bijstudie, die hem alleen een' goeden aanleg tot denken over voorkomende onderwerpen gegeven hadt. Jammer was het dus, dat hij, toen hij als Hoogleersaar het meeste nut aan Gods kerk doen konde, zijne zuivere Godgeleerdheid met de onzuiverheden van DESCARTES ontferde. Verscheiden schriften zien van hem het licht. Onder anderen heeft hij in den Jaare 1688 te *Amsterdam* in 4to. uitgegeeven een *Systematisch* werk, getijeld, *Doctrina Fœderum, sive Systema Theologiae didacticæ et elencticæ, perspicua atque factili methodo*. Dit werk van hem geschreeven niet alleen op aanzoeken van zijne Studenten, maar ook van andere Geleerden, is binnen den tijd van vier jaaren driemaal herdrukt, en in den Jaare 1711, te *Frankfort*, voor de zesdemal, in 't licht gekomen. 't Is ook in het Nederduitsch vertaald en verscheiden reizen uitgegeeven. De derde druk daar van verscheen te *Amsterdam* in den Jaare 1723. — Het werk is, zo als men reeds uit den Tittel kan afneemen, naar de Verbondsmethode vervaardigd. „De eenige leevensweg,” zo begint de Schrijver in het eerste hoofdstuk, „is het Verbond, 't welk GOD met den Zondaar heeft opgerigt. En dus is de waare Zaligmaakende kennis die, welke wij van GODS Verbond hebben; en de gantsche Godgeleerdheid niets anders, dan de leer van GODS Verbond. Weshalve wij de Godgeleerdheid zullen beschouwen als een Verbond, 't welk GOD met den mensch opgerigt heeft.” — Hoe onnauwkeurig, oneigenaartig en ongerijmd is dit laatste! — Nu, deeze Godgeleerdheid, welke bij hem het Verbond van GOD is, verdeelt hij in vier deelen. In het eerste deel handelt hij over het *Instrument des Verbonds*. Daar toe brengt hij de Godgeleerdheid, en de Heilige Schrift. — Hier merkt hij

dus

dus de Godgeleerdheid aan als een *Instrument des Verbonds*,
 en niet als het *Verbond* zelf. In het tweede deel handelt
 hij over de verbonden partijen, GOD en den mensch. Hier
 vindt men Vertoogen over GODS aanweezen, over GODS
 eigenschappen, over GODS inwendige en uitwendige werken.
 In het derde deel handelt hij over de Verbonden zelve:
 daar onder rekt hij het Verbond der werken, het Verbond
 der genade, de leer van den Middelaar, des geloofs, der
 rechtvaardiging, der heiliging, der volharding van de heili-
 gen enz. In het vierde deel handelt hij over de huishou-
 dingen der Verbonden: dezen zijn drie, onder de *belofte*,
 onder de *wet*, en onder het *Euangelie*. Elk deezer huishou-
 dingen loopt hij door: en dit deel des werks is verre het
 grootste. — Sijpt houdt hij vast aan de leer der Hervormde
 Kerk, even waarom dit *Systema* ook bij de *Voetiaansche*
 partij altijd in achtung geweest is. Maar ook houdt hij zich
 sijpt aan de gevoelens van coccejus, zo als bij voorbeeld
 een aanzien van de zeven perioden, van de uitlegwijze der
 Heilige Schrift, van den Sabbath, van het onderscheid tus-
 schen de vergeeving onder het Oude en die onder het Nieu-
 we Testament, enz. De voordragt is, over het geheel ge-
 nomen, regelmatig, en wel in orde. De waarheden wor-
 den in haar licht neêrgesteld, uit den Bijbel en uit de Reden
 nadrukkelijk beweezen, en tegen anders denkenden met kracht
 verdeedigd. Meenigmaalen komt 'er egter iets voor, dat
 van geringe waarde is, en weinig om het lijf heeft. —
 Schoon het werk voor des kundigen klaar en duidelijk ge-
 schreeven is, heeft men 'er niettemin veele verbijsterende
 onderscheidingen en wijsgeerige bewoordingen in; vooral
 daar de Schrijver den tegensprekeren den mond wil stop-
 pen, en hunne drogredenen weêrleggen. Het eenvoudig
 gemeen, wien hetzelfde door Leeraren dikwerf angeprees-
 zen is, heeft 'er dus eigenlijk heel weinig aan. De meesten
 kunnen den Man niet begrijpen.*

BREDERODE. (*Geflagt van*) Bij de bescheiden, aangaan-
 de de latere Naakomelingen van dit Doorluchtig *Geflagt*
 door ons vermeld Deel VIII, bl. 1025 enz., zullen, twij-
 felen

feien wij niet, alle beneffenaars der Vaderlandfche Gefchiedeniffen met genoeghen hier ontmoeten de volgende

Opene brieven van Walraven en Balthazar van Brederode, en eenige andere Verklaaringen nopens sommige afstammelingen uit den Huize van Broderode, en van welken de nakomelingen, tot op dezen tijd, in leven zijn; medegedeeld door den Heere Mr. R. Paludanus, Raad der Stad Alkmaar.

— — — — —
No. 1.

„ Wij *Balthazar van Brederode*, Heere tot Bergen in Kennemerlandt etc. doen cont allen luijden, die dese onse brieven van confirmatie fullen sien off hooren Leefen, dat ons vertoont is geweest bij den fupplianten in deeffen naevolgende Certificatie gementioneert een befegelde brieve ongerafeert bij onfen heere en vader Heer *Walraven van Brederode* befegelt in *data XVC en een op ten VI dach in Julio* deur deefe onse brieven getransfixeert beroernde de maegtalen van de kinderen van *Saliger Matijs Dircxss, Jan Dircxsen, Walraven Dircxsen*, ende haere broederen, mitsgaders haere kinderen gecomen van de hoffteede van brederode in de voorfz. befegelde brieven gefpecificceert, ende breeder verclaart, ende boven deefe voorfz. befegelde brieven is ons noch vertoont geweest feekere twee Ceruficatie d'een gepasfeert onder 't feegel van vier Leenmannen in dato den lesten dach van *October* anno vijf en vijftich waar inne de voorfz. brieven van onfen heer vader van woorde tot woorde gefteit fijn, ende noch is ons vertoont een Certificatie gepasfeert onder 't feegel der ftede van Alkmaar *in dato den IX dach novembri anno XVCLV* hier mede in deefe onse brieven gemfereert Luijdende aldus:

„ Wij

„ Wij *Jordaen van Forceest, Johan de Grebber, Bar-*
velmies Tomas, ende Frans van Teijlingen, Leenmannen in
 de Graefficheid van Holland Certificeeren mits desen voor de
 geregte Waerheid dat wij op huijden date van deesen ge-
 sien, ende geleesen hebben eenen brief geschreven in fran-
 schijn, beginnende *Walraven heer tot Brederode etc* in dato
 den VI dach van Julio anno XVC en een besegelt met een-
 groot uithangent rooden segel met vier leuwen ongeraseert,
 maar geheel goet, suiijver ende dervende alle suspitie van
 bedrogh, dan op 't eijnde van de laetste regele wat duij-
 ster geworden sijnde van de handelinghe, dat niet soo wel
 leesbaer en was, maer is geschreven nae de teneur van de
 duijtsche, soo datter geen veranderinge van sinne in gele-
 gen is, daer 't inhouden van deselve brief was geschreven
 soo hier nae volcht.

„ *Walraven Heer tot Bredenroode* tot Vijaenen, burch-
 „ grave tot Utrecht, heer tot Ameijde ende van heems-
 „ roede doen te weeten, alsoo maechtael van de Luiden
 „ mitter tijt Lichtelijck uijter kennisse compt, ende die een
 „ den anderen vergeeten ende onbekent werden, ende bij-
 „ sonder die minste den meesten, als sij er niet bij en ver-
 „ keeren ende daer off die maechtael dan niet ware weer
 „ te bevinden en is, dan uuijt oude schriften ende bij le-
 „ vende fame ende Oorconde, ende wat van natuijre ende
 „ redenen weegen, wie hij sij groot ofte cleijn behoort
 „ sijne maegen alsoo wel die arm als die slechte eeren,
 „ ende voor te staan, daar hij die bekennen can, ende als
 „ hij woude, dat men hem deede, waaromme. Zoo is 't
 „ wij daar aff natuijren ende redenen willende ende begee-
 „ rende te voldoen, en alsoo sij ons daar voor kennelij-
 „ ken gemaakt zijn, door Oude conde ende bij Oude waarh.
 „ soo onse register ende van anderen in voortijden hooren
 „ ouderen daar op gegeven, ende ook eens deels bij ons
 „ daar op gesien, ende gehoort hebben hier mede verklaert,
 „ ende bekent voor ons maegen geweest Zaliger *Matijs*
 „ *Dircxen, Jan Dircxen, & Walraven Dircxen met hare*
 „ *broederen*, ende als wij daar omme hier mede nog be-
 „ ken-

„ kennen ende verclaeren voor onse maegen, de kinderen
 „ van hen luijden daar af gecommen, ende thans alsoo ne-
 „ mentlijken, *Matijs Fansen, Cornelis Dircx, Matijs Vre-*
 „ *dercx, Johan Vredricx,* DIRK WALRAVENSEN, *Jacobs*
 „ ende *Gerrit Reuters* met hoeren medewerckeren als van
 „ haere sweert sijde in voortijden afgecoomen van Bastar-
 „ dijen van onse hofsteede van bredenoede, daaromme wij
 „ dezelve geern gevordert saegen van eenen ijgelijcken ende
 „ bijsonder om te mogen gebruiken alle alsulker eeren, vrij-
 „ heeden ende vorders als hem Luijden dieshalven haere
 „ gebuijrtte voorsz: van onser hofsteede daar aff toecomen
 „ soude moogen, bidden ende begeeren daarom allen den
 „ geenen, die sij deese onse opene brieven hooren, ende
 „ heurs raets ofte hulpe behoeven mochte, dat sij luijden
 „ daar door behulpich vorderlick ende geradich willen wee-
 „ sen, omme onsen wille, dat willen wij altijd geerne wee-
 „ der verschulden in gelijcken ofte meerder saecken jegens
 „ een ijgelijck in oorconde 'sbrieffs hebben wij Walraven
 „ Heere tot Brederoede &c. voorsz. onse segel aan deesen
 „ brieve doen en hiete hangen bij onser Regter wetenheit
 „ gegeven in 't jaar ons Heeren duijstent vijf hondert ende
 „ een op ten vjde dagh van Julio."

Certificceeren en verclaeren voorts wij Leenmannen voorn.
 dat voor ons gecomen sijn Cornelis Vredricx woonende tot
 Sinte pancras out omtrent LXXXIII Jaren, Teuis Pieters out
 omtrent LXXVI Jaren en Jan Eglis out omtrent LXX Jaren
 inwoonders ende gebuijren van Coedijck rechtelijken ver-
 daegt ter instantie van Dirck Pieters Coster, Jan Corneliss.
 ende Dirck Cornelisen van Coedijck en verclare bij eede
 hem luijden elcx aan de Heijligen afgenomen soo dat be-
 hoort, als dat sij getuijgen wel gekent hebben eenen Jan
 Dircx boven in de brieve gementioneert, gecomen van de
 natuijrljcke bloede van de Heere van Brederoede als dat die
 voorsz. Jan Dircx groote vader ofte Oude Vader was van
 Dirck Pietersz. Coster, nou ter tijd van Coedijck, Jan Pie-
 tersz zijn broeder ende insgelijcx van Jan Mathijsf woonende
 nou tot Coedijck voorsz:, verclaerden voorts de voorsz: ge-
 tuijgen, dat die voorsz: Jan Dircx oude Vader was van
 Cor-

Cornelis Pieterfz. van Coedijck, die agter gelaten heeft Jan Cornelisz van Coedijck woonende nou ter tijd tot Schoorel ende Gerrit Cornelisz zijn volle broeder, seijden en verklaerden noch bij eede als booven, dat die voorfz. Jan Dircx groote Oude Vader was van Dirk Cornelisz en Willem Cornelisz zijne broederen woonende tot Schoorel, alle van egten bedde, soo waerlijck moſte hem getuijge Gout Almachtig helpen, ende alle zijne heijligen. *des t'Oirconde* soo hebben Wij Leenmannen voorn. elcx onsen ſegel hier beneden aangehangen *op ten laetſten dach van October in 't Jaar ons Heeren duijſent vijf hondert vijf & vijftich.*

„ Wij Burgermeesteren der ſtede van Alcaer doen contrallen Luiden, Certificeren met kennisſe der waerheit, dat voor ons gecomen ſijn propre perſoonen, Teus Pieters buijrman van Sinte Pancras Oud LXX Jaren, ende Dirck Pieters buijrman van Coedijck out LX Jaren of daar omtrent, rechtelijken becommert ende verdaegt ſijnde, omme die waerheit getuijcheniſſe te geven ten verſoeke van Harck Pieter Vredrick poorter der ſtede voorfz. Jan Feectelis buijrman van Oud Carspel, Cornelis Harcx van Langedijck, Jacob Jansz van Langedijck, Willem Dircx woonende op de ſtroet, Dirck Walravensz. van Coedijck ende Jacob Dirck Matijff van Langedijck, ende hebben geſeijt, getuijcht ende geafirmeert bij ſolemnneelen eede hen luiden aan den heijligen afgenomen met opgerichte vingeren, hoe waarachtig is, als dat Matijſ Vreicx ende Johan Vreicx ſaliger gedage volle broeders waren van eenen Pieter Vreicx, gecoomen van de natuijrljke bloede van den Heere van Brederoede, soo dat die voorfz. Harck Pieterſz met ſijne andere broeders kinderen ſijnde van voorn. Pieter Vreicx, welke Pieter Vreicx oock een Groote ofte beste vader was van de voorfz. Jan Seeckelſen, met ſijn broeders nou ter tijd woonende in Oudcarspel op Langedijck, tuijchden voorts als dat ſaliger Matijſ Vreicx een Groot Vader was (*van*) voorn. Cornelis Harcx ende ſijn broeders woonende op Langedijck ende oock van de voorfz. Jacob Jansz met ſijn broeders, Tuijchden mede dat ſa, *Walraven Dircx* een Groot Vader was van

van

van Willem Dirxcs voorn. woonende nou ter tijd op de stroet met sijn broeders, welke Walraven Dirxcs ook een over Groot Vader was van de voorsz. Dirck Walravens nou ter tijd woonende op Coedijck, tuijchden voorts als dat Saliger Matijs Dirxcs een over Groote Vader was van de voorsz. Jacob Dirksz Matijs met sijne broederen nou ter tijt woonende op Langedijck, alle van echte bedde, soo waarlijcx moeste hem getuijgen Godt almachtig helpen, ende alle sijne heijligen, des 't Oirconde soo hebben wij Burgemeesteren voorn. 't Zeegel ter saecke der voorsz. stede hier beneden aangehangen Op ten IX dach van *November in 't Jaer ons Heeren duiffent vijf hondert vijf en vijftich.*

„ Ende nadien wij nae vermelden deese voorsz. brieven, en Certificatien onderregt sijn, dat die supplianten in de voorsz. Certificatien vermeldt met hare kinderen afgecoomen sijn van de geslachte van Matijs Dirxcs, Jan Dirxcs, *Walraven Dirxcs*, ende haar Luijder kinderen van bastardijen van de hofsteede van brederoede ende genegen sijnde ter ootmoediger supplicatie van de voorsz. supplianten alsoo wij verfocht sijn hem te willen verleenen brieven van Confirmatie op te brieve bij onse Heere ende Vader hem Luijden voorouderen van de maechtaele van de hofsteede van brederoede eertijds verleent ende dat wij hen supplianten voor onse maegen soude willen kennen ten eljnde sij elcx bifonder soude mogen gebruijcken alle alfulcke eeren en vrijheit en voordeel, als hem luijden uijt saecke van hare geboorte voorsz. toecoomen soude mogen, hebben daar omme hem supplianten gegunt ende gegeven, gunnen ende geven mits deze onse brieve van Confirmatie op ten brieven van onse Heeren en Vader hem supplianten voorouderen van de maechtalen van de hofsteede van bredenroede hem Luijden geconsenteert, kennende bij deesen voorsz. *deversen supplianten met haeren kinderen gecomen van de swaertzijde van Matijs Dirxcs, Jan Dirxcs, Walraven Dirxcs, ende hare kinderen*, onse maegen te weesen: biddende en begeerende daaromme alle die geene, die sij supplianten deese onse opene brieven van Confirmatie van de maechtalen van de hofsteede

steede van Brederode toonen sullen, en hooren raet ofte assistentien behoeven mochten, dat sij hen Luijden daar deur behulpich, vorderlijck ende geraedich willen weesen om onser wille, dat wij altijt gaerne wederomme verschulden willen in gelyjcke of meerder saccke tegens eenen ijgelyjcken, in oirconde van desen soo hebben wij *Balthaser van Brederode* etc. onsen segel aan deesen brieve van Confirmatie selfs aangehangen op ten 20 dach van junio in 't jaer ons Heeren duisent vijf hondert seven en vijftigh, en was besegelt met een segel van roode was hangen aan twee steerten, geheel suijsver en claer, en met een leu daar in staande, onder de copie stont gecollationeert mette Origineele brieven van Confirmatie geschreven in franchijn ende besegelt met een beneeden vuyt hangende segel als boven, en is daar mede deesen bevonden te accordeeren, bij mij Arien Gerrit Egmont Openbaer Notaris bij den hove van Hollant geatmitteert binnen de steede Alcaer resideerend 't oorconde mijn signature hier onder gestelt, dese 27 Augustij anno XVc ' negentich, was Onderteikent *Ægmont Nots publ*:

No. 2.

„, Compareerde voor mij Jacob Cornelisz van der Geesz notaris publijck bij den hove van hollant geadmittert 't alcaer resideerende in kennisse van de nagenoemde getuijgen, d: Eerfame Corn: selberts Roijl, poorder deser steede out omtrent LXXII Jaeren rechtelijck verdaecht sijnde omme van der waerheijt getuijchenisse te geven ter instantie van *Maarten Dircx*s woonende tot Groet vuyt den naam ende van weegen *Dirk Jans* sijn *Vader* woonende tot hargen in den banne van Schoorel en heeft bij waere woorden in plaetse van eede verclaert, getuijcht, ende geattesteert, hoe waer is, dat hem getuijge seer wel kennelijck is dat wijle *Dirck Walravensz soone van Walraven Dircx*s gecoomen, en gesprooten is, van de hofsteede van brederode, en dat de voorn: *Dirck Walravens* is geweest *Groot vader van des requirants vader Dirck Jansz.* van echte bedde, hier voren mede genoempt, voor redenen van wotenschap seijde hij

hij getuijge dat *Dirck Willemsz susterling van de voorz. Dirck Jansz* getrouwt is geweest mette suster van hem getuijge genaempt *anna alberts, welke voorz: Dirck Willemsz een soons soons was van de voorz: Dirck Walravens* 't welk d'voorn. Dirck Willemsz sijn getuijgens swager tot meermaelen vertelt ende verhaelt heeft, dat mede de voorz: *Dirck Jansz met sijn maegen sijnde van de voorz: hofstede van brederoede afgecoomen, de Jacht gebruikt hebben bij tijde, ende met kennisse van hem getuijge soo tot Schagen als elders, overbodich staende hij getuijge is 't nood 't geene voorz: staet t'allen tijden gestant te doen, ende met eede te bevestigen.* Aldus gedaen binnen der voorz: stede Almaer ten huize van de attestant ter presentie van Gerrit Cornelisz Vuijl en Jan Dircx van Bredenroede poorters der voorz: stede als geloofwaardige getuijgen hier toe met mijn Notaris verfocht en hebben ten Oirconde de minute van dees in mijns Notaris protocolle neven d'attestante Onterteickent op den X.V februa. anno XVIIc seventien.

No. 3.

„ Wij Fredrick Jansz schout tot Groet, Tonis Ricwerts en Adriaan Dircx s'cheepenen aldaar Oorconden eenen ijegelijck en Certificceeren met kennisse der waerheit dat voor ons gecomen ende gecompareert is Sijmon Cornelisz van hagen in den banne van Schoorel out omtrent LXIX Jaren rechtelijcken gearr. ende verdacht sijnde omme van der waerheit te Getuigen ten verfoekte ende instantie van de requirant met sijne comfocijs in de voorz: Certificatie genomineert, den welke heeft gesijt, ende met waere woorden verclaert bij sijne manne waerheit ende sijelen salichijt in plaatsse van eede den inhoud van de depositie hier voorenstaende bij E. Corn: Albert Ruijt gedaen, nae dat hem getuijge die wel perfectelijck voorgelesen is, waer ende waerachtig te weesen bij reedenen van weetenschap dat hij getuijge die parfoonen ende afcoompste daer inne genomineert seer wel gekent heeft, overbodich staende hij getuijge is 't nood 't geene voorz: staet soo wel de depositie van de voorn. Cornelis

Al.

Alberts Ruijl als deese gestant te doen ende bij eede te stercken.

No. 4.

„ Wij Schout ende Scheepenen voorn. Certificeeren ten verfoecke van de voorsz. requirant bij den eet in 't stuck onser officie gedaan dat *Jacob Dircx, Claes Dircx, Garbrant Dircx, Arien Dircx*, en *Allert Dircx* alle buijren binnen Schoorel ende *dezen requirant* inwoonder binnen Groet alle te famen (*van*) echte ende wettelijcken bedde ende geheele broeders ende kinderen *sijn van voorsz Dirck Jansz*, bij reedenen van weetenschap wij alle te famen nae uijren *sijn*, ende soo lange ons gedencken mach altijt geweest hebben, in Oirconde van deesen soo hebben ick Schout voorn. ten verfoecke van de requirant en ter requisitie van mijn voorn. Scheepenen, die selver geen seegel en gebruijcken maar deese ten selve verfoecke ende over haer selven deesen elcx bifonder onderteickent hebben, mijn seegel soo over mij selven als ten verfoecke van de depofant hier beneden aan uijtgehangen *deese laetste dach februarii XVIIc ende seventien*, mij present als Secretaris ende was ondergeteickent bij mij teunis rickwerts, bij mij aerien Dircx, *Jssif Cornelis* Secretaris de Groede.

No. 5.

„ Wij Cornelis Jansz backer, Taems Aeriensz ende Maerten Cornelis Scheepen tot Sinte Maerten Oorconden eenen iijgelijcken ende Certificeeren voor de gerechte waarheit dat voor ons in propre parfoon gecoomen ende gecompareert is Jan Cornelis Matis van Groenvelt out omtrent LXXVIII Jaren (alhier stond op de kant met deselve hand geschreven) en *Willem Claes Sierops onse poorter Out omtrent LXXVIII Jaren*, beide rechtelijc verdacht der waarheijt getuijchnis te geven ten rechtelijcken verfoecke van *Maerten Dircx van brederoede* naer 3 Christelijcke afvraginge soo hebben sij te faemen, ende elcx bifonder getuijcht ende geaffirmeert met reedenen van wetenschap waer ende waerachtich te weesen als dat *dirck Jansz van Brederoede van den stroet sa. Vader* (was)

van de Requirant, dien wij van sijnder Jonckheijt aen wel hebben gekent, overmits wij nagebuijren hebben geweest, die welcke die vrije *Jacht van 't jaegen van den jaere xv c Lxxiii* alijt heeft gebruijckt tot sijn overlijden toe sonder opspreck ende wederseggen van iemant, verclaeren vorder dat den voorn: Maerten Dircxs van brederoede mede de *Jacht van 't jaegen* heeft gebruijckt soo bij de tijden van sijnen Zaligen Vader ende ook nae zijn dood tot nu toe sonder wederseggen ende opsprek van iemant, Verclaeren vorder dat het ons wel kennelijck is, dat hij Maerten Dircxs met sijnen Vader sijn van den huijse ende geslachte van brederoede, alle 't gunt voorz verclaeren Wij die gerechte waarheijt te weesen ende is ten Oorconde deese bij ons scheepenen geteickent, en met onse gemeene stads segel bevesticht op den XI dage april anno XVIIc acht en twintich in kennis van mij Secretaris en was ondergeteekent Cornelisz Jans, Maerten Cornelisz, Taems aeriensz, beseegelt met een opgedruckt Segel in Groen was E. wijbrantisz, met eenige trecken. (hier onder volgde ter halver blad) naer gedaen Collatie jegens de Copien vooren gementioneert etc. de principaale Certificatie van Scheepenen van St. Maerten verleden is deesen daar mede accordeerende bevonden den 23 Junij Anno 1648. bij mij Gerrit Reijers notaris publijck te Schoorel resideerende: ten Oirconde geteickent (en was Getekent) G. Regertsz tot Schoorel nots publ. 1648. (onderfond) Na gedane Collatie is deze met de voorz Capien (staende alle agter den anderen als hier boven, en hebbende een kleijn Zegel van 2 stuijv. daar aan gehegt en omgeslaegen) woordelijck en meest Letterlijck bevonden te accordeeren dezen 28 august. 1765. bij mij binnen Alkmaar resideerende, (was get.) H. V. Daverveldt Nots publ. 1765.

Na gedaane Collatie is deze met zekere geauthentiseerde Copia Copia van woord tot woord bevonden te accordeeren op den 15 Junij 1772 bij mij binnen de stad Alkmaar resideerende."

(was get.)

H. R Y S E R.

A

Als
wren

Walt
Dirk
Bred
die in
ne br
van l
yen e
hazar
Bred
voor h
Stam
erken
Bij li
halve
re hi
een z
gehet

Jacob
Dirk
van l
detroc

(*)
tend
Bred
de

Als geen onvoegzaam Bijvoegzel beschouwen wij daarenboven het volgende stuk, zijnde

Geslagtlijst der tegenwoordige Brederoden, wonende omtrent Alkmaar, beginnende met Walraven van Brederode, die door Walraven, zeventienden () Heer van Brederode, en zijnen Zoon Balthazar, erkend is te zijn voortgesproten uit den Huijze van Brederode; en loopende tot op dezen tijd.*

Walraven
Dirksz. van
Brederode
die in de opene brieven van Walraven en Balthazar van Brederode voor hunnen Stamgenoot erkend wordt. Hij liet, behalven andere kinderen, een zoon na, geheten

Jacob
Dirksz.
van Brederode.

Dirk Walravensz. van Brederode.

Jan Dirksz. van Brederode.

Dirk Jansz. van Brederode.

Klaes

(*) Deze *Walraven* wordt door sommigen voor den zeventienden, en door anderen voor den achttienden Heer van Brederode gehouden.

DEEL I.

T

Dirk *Jansz.* van
Brederode heeft
verwekt

Klaes
Dirksz.
van Bre-
derode.

Gerbrand
Dirksz.
van Bre-
derode.

Arien
Dirksz.
van Bre-
derode.

Allert of
Albert
Dirksz.
van Bre-
derode.

Maerten
Dirksz.
van Bre-
derode.

Hendrik *Al-
tertsz.* van
Brederode.

Gerrit
Maertensz.
van Brede-
rode, die, bij
Sententie van
*Heeren Mees-
terknaapen,*
den 20 Oct.
*1676, is ver-
staan tot de*
*jachtgerech-
tigd te zijn.*

Allert *Hen-
driksz.* van
Brederode.

Jan *Hen-
driksz.* van
Brederode,
die, bij Sen-
tentie van
Meester-
knaapen,
den 3 Jan.
1680, ver-
staan is tot
de jacht ge-
rechtigd te
zijn, 't welk
in 't vervolg
noch nader
bevestigd
is den 21
December
1690.

Gerrit
Allertsz.
van Bre-
derode.

Gerrit

Gerrit *Allertsz.* van Brederode heeft verwekt

Jan *Gerritsz.* van Brederode, wonende te Colhorn.

Hendrik *Gerritsz.* van Brederode, wonende op de Kwelder.

Maerten *Gerritsz.* van Brederode, die te Warmonhulsen woont.

Pieter *Gerritsz.* van Brederode, die onder Alkmaar woont.

Hij kwam, ten jaare 1765, in grootte moeilijkheden wegens het oefenen van de Jacht met een langen hond bij Hetjloo. De Heeren Meesterknaapen van Holland en Westfriesland verweezen hem, bij vonnis van den 17 Meij 1769, in eenige geldboeten, met verbeurdverklaringe van den hond, om dat hij niet voldaan hadt aan het 12 artikel van 't Plakaat en Ordonnantie op de Houtvesterije en Jagt in Holland van den 3 Aug. 1750, maar
 „ verklaaren niet te min den gegijfelde en
 „ geciteerde voor het toekomende gequa-
 „ lificeert, tot de exercitie van de Jagt
 „ in de Houtvesterije van Hollandt en
 „ Westfrieslandt.”

Klaes *Gerritsz.* van Brederode, wonende in de Zijpe.

Sijmen *Gerritsz.* van Brederode, wonende bij de Helder.

Tot de Geslagtafels, in het gemelde Deel door ons geplaatst, diene, tot geene ongepaste uitbreiding of aanvulling, de volgende

Geslachtlijst van den Hoogwelgeboren Heere Hendrik Lodewijk Pieter van Brederode, Werkelijken Kamerheer van H. K. K. Majesteiten, Kolonel ten dienste dezer Landen enz.; uit oorspronkelijke stukken opgemaakt.

REINOUT VAN BREDERODE, de derde van dien naam, Burggraaf van Utrecht, Vrijheer van Vianen, Heer van Brederode, Ameiden, Haveringcourt enz., Raad en Kamerheer van Keizer Karel den V, Opper-Houtvester van Holland, Ridder en Deken der Orde van 't Gulden Vlies enz. hadt in huwelijck Philippote, of Philippina, dochter van Robbert Graave van der Mark, en verwekte bij haar verscheiden kinderen, onder welken uitmunte *Hendrik van Brederode*, het hoofd der Verbonden Edelen.

Na haaren dood ging Heer Reinout een heimelijk huwelijck aan met *Katharina*, dochter van Goosfen of Goswijn van Holtten, van Wezel; uit welke hij drie natuurlijke kinderen gewonnen heeft, die volgen

A.

REINOUT VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard, overleden den 13 September 1633, en begraven in 't koor der kerke te Lexmond. Boven zijn wapen, aldaar opgehangen, zijnde het gewoon wapen der Brederoden, is eene Graaflijke kroon, waar uit een griffioen rijst, die gedekt is met een goudlaken kleed, op welk mede het wapen staat. Van onderen leest men: *Nobilis et generosus vir Rynoldus a Brederode de Bolsweert aetatis suae 85 annorum et 5 mensium Obiit 13 September Ao. 1633.*

Uit *Josina van Arkel, van Asperen en Vuuren*, met welke hij getrouwd was in 't Jaar 1585, en die stierf ten Jaare 1601, heeft hij, behalven negen andere kinderen, opgenoemd door VAN LEEUWEN Bat. Illustr. bl. 890, verwekt en nagelaten Hendrik van Brederode, die volgt

B.

SAN-

SANDERINA VAN BREDERODE, die getrouwd is geweest 1. met *Albert van Prefschoven*, 2. *Maximiliaan vyter Linntgen* (of beter *Uyterlimmigen*), 3. met een' Spaanfchen Edelman, *Tordeffilas*, 4. *Lignaro*, een' Spaanfchen Kapitein, 5. *Barent van den Bongaart van Nijenrode*.

SARA VAN BREDERODE, gehuwd met *Albert van Egmond van Mierixheim*, of *Meresstein*, en naderhand met *Amelis Dyteng*. Men zie VAN LEEUWEN bl. 290.

B.

HENDRIK VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard, Drosfaart van Ameiden. Hij stierf den 4 Junij 1676, en werd begraven te Lexmond; staande op zijn wapenbord deze acht kwartieren: *Brederode*, *Borsjele*, *Holten*, *Schailenburg*, — *Arkel*, *Pylfser*, *Roon*, *Schoonhoven*.

Hij was in echt vereenigd met *Geertruid van Reede van Amerongen* (*), overleden den 18 Aug. 1639, en mede aldaar begraven; bij haar wapen vinde men de volgende acht kwartieren: *Reede*, *Goor van Heel*, *Nienrode*, *Renesse*, — *Oostrum*, *Abkoude Vermeerten*, *Oostrum*, *Spruyt van Kriekenbeek* (†).

Uit dit huwelijk is gesproten *Frederijk Lodewijk van Brederode*, die volgt

FRE-

(*) Zij was eene dochter van *Fredrik van Reede*, Heere van *Amerongen*, en van *Kornelia van Oostrum*; volgens de Stamlijst van 't geslacht *van Reede*, te vinden in 't Woordenboek van HOOGSTRATEN, bl. 39, daar *Hendrik van Brederode*, verkeerdelijk, genoemd wordt *Heer van den Bolle*.

(†) Men zie over de huwelijks-verbintenissen der geslachten *Nijenrode*, *Renesse*, *Oostrum* en *Spruyt van Kriekenbeek*, VAN LEEUWEN Bat. Illustr. bl. 1062, 1110.

C.

FREDERYK LODEWYK VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard, Drosfaar van Ameiden en Tienhoven, Hoogdijkheemraad van den Alblasferweerd. Hij overleedt den 3 Aug. 1693, in den ouderdom van omtrent 65 jaaren. Op zijn wapenbord, in de kerke te Lexmond, zijn deze zestien kwartieren: Brederode, Arkel en van Asperen, Holten, Roon, Borssele, Pyllyser, Schuilenburg, Schoonhoven, — Reede, Oeftrum, Nienrode, Oeftrum, Goor, Abkoude Vermeerten, Renesfe, Spruyt van Krykenbeek.

Hij hadt in huwelyk *Theodora Anna van Renesfe van Wulp*, dochter van Maximiliaan van Renesfe, Heere van Wulp, en van Anna van Zalland. Zij ligt mede te Lexmond begraven, met deze zestien kwartieren: Renesfe, Hattem, Renesfe, Waal van Moersbergen Bronkhorst, Monderik, Nasfau, Brakel, — Zalland, Lynden, Gent, Linden, Ofsenbroek, Besten, Steprayt, Zuylak. Op het wapenbord staat dit opschrift: De Wel Ed. Geb. Vrouw Theodora Anna van Renesfe van Wulp, Huisvrouw van den Wel Ed. Geb. Heer Fredrik Lodewijk van Brederode, Heer van Bolsweerd, — overleden den 9 Januarij in het 48 Jaar haares ouderdoms Anno 1682.

Uit deze ouderen is geboren Hendrik Maximiliaan van Brederode, die volgt. D.

D.

HENDRIK MAXIMILIAAN VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard, getrouwd met *Brigitta Margareta Theresia Nooms van Aarlanderveen, Baronesse des Heiligen Rijks*. Bij het aangaan der huwelykſche voorwaarden, den 9 Junij des Jaars 1681, verſchenen als getuigen, behalven zijne Ouderen, zijne twee Ooms, Johan Adolf van Brederode van Bolswaard, Hoog Proost van St. Servaas te Maaſtricht, Baron van Mechelen, Grijumij, Gladbeecq en Tweebergen, en

en Wijnand van Renesse van Wulp, Heer tot den Olden Pol en Wezenthorst. Van haare zijde waren hier tegenwoordig, haare Moeder Bearix Adriana Ram van Schalkwijk, Vrouwe van Aarlanderveen, toen getrouwd met Johan Juriaan van Bronkhorst tot Hulsen, Heere van Vuyren en Nieuwerly, benevens haare Voogden, Kornelis van Oudshoorn, Ridder, Heer van Oudshoorn, Burgemeester der stad Amsterdam, en Kornelis Geelvink, Heer van Kaffrikum en Kronenburg, Gekommitteerde Raad van Holland en Westfriesland.

Hij stierf den 18 Aug. 1700, oud ruim 39 jaaren, en werd te Lexmond begraven, met een wapen, waar bij zestien kwartieren, te voren reeds opgenoemd.

Zij overleedt, in den ouderdom van ruim 33 jaaren, den 3 Febr. 1692. Op haar wapenbord zijn ook zestien kwartieren, doch zonder bijvoeginge der naamen, geplaatst.

Zij hebben verwekt Lodewijk Pieter en Jan Karel van Brederode, die volgen **E.**

E.

LODEWIJK PIETER VAN BREDERODE, Heer van Bolswaard en Aarlanderveen, Ridder der Orde van Christus in Portugal, Kapitein ter zee in dienst des Konings van dat Rijk; die, bij zijn vertrek uit Nederland, de Heerlijkheden van Aarlanderveen en Bolswaard verkocht heeft. Sedert dien tijd is het Kasteel, waar op hij, met zijne voorouderen, geboren was, in verval geraakt, en ten laatsten geslecht. Uit zijne Echngenoot, *Margareta Ursula van Zeller*, werden hem geboren één zoon, Hendrik Lodewijk Pieter van Brederode, en ééne dochter Maria Brizida van Brederode, die volgen

F.

JAN KAREL VAN BREDERODE, die, door opdragt van zijn^o Broeder, den 17 Nov. 1710, beleend was met de Middelweerd in de Lek; doch welke, na omtrent twee eeuwen geweest te zijn in dezen tak van het geslacht der Brederoden, ten Jaare 1732 bij koop gekomen is aan Kornelis Wittert,

tert, Heere van Valkenburg, en sedert het Jaar 1735 aan het geslacht van Schimmelpenning; volgens *MS. Extract uit het Register of Repertorium, gehouden by den Edelen Leenhove van Vianen en Ameiden fol. 20 verso.*

F.

HENDRIK LODEWYK PIETER VAN BREDERODE, werkelijke Kamerheer van Haare Keizerlijke Koninglijke Majesteiten, en Kolonel ten dienste dezer Landen. Hij ontving, bij zijnen doop, te Lisfabon, den 15 Meij 1737, den naam van *Hendrik*, bij welken hij, naderhand, die van zijn' Vader, *Lodewijk Pieter*, gevoegd heeft. Uit zijn huwelijk met *Kornelia Maria Katharina Andrioli*, gesproten uit een oud en hoogadelijk geslacht, werden geboren Reinout Lodewijk Pieter, Karel Alexander Thade Reinout, en Alexander Karel Bartholomeus Lodewijk van Brederode, die volgen

G.

MARIA BRIZIDA VAN BREDERODE, getrouwd met Soares de Andrade, een' Portugeeschee Edelman (*), en overleden in 't Jaar 1775.

G.

REINOUT LODEWYK PIETER VAN BREDERODE, jong gestorven.

KAREL ALEXANDEK THADÉ REINOUT VAN BREDERODE

en

(*) Men zie *CHRISTINEUS Jurispr. Heroic. part. I, pag. 575*. Ik vermoede, dat uit dit zelfde geslacht voortgesproten waren, Diego Lopez de Andrada, Aartsbisshop van Otranto; Diego de Pajva d'Andrada, bekend door zijne schriften voor het Concilie van Trente; Francois d'Andrada, Raad en Historiefchrijver van Philips den III, Koning van Spanje. Men kan over dezen en anderen van dien naam naarlezen BAYLE en HOOGSTRATEN.

en

ALEXANDER KAREL BARTHOLOMEUS LODEWYK VAN BREDERODE,

Tweelingen, geboren den 8 Jan. 1766 in 's Gravenhage, over welken Doopgetulgen waren Zijne Koninglijke Hoogheid Prins Karel van Lotharingen, Gouverneur Generaal der Oostenrijksche Nederlanden enz., en Haare Koninglijke Hoogheid Prinfes Charlotta van Lotharingen; volgens *MS. Extrait des Registres des baptêmes administrez dans l'Eglise Paroissiale Catholique Francoise de la Haye.*

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Verbond, enz. der Nederl. Edelen.*

BRIEL. (*De*) Zie hier eenige, veelal onbekende, of niet duidelijk ontwikkelde bijzonderheden, de vermaarde bemagtiging deezer Stad door de *Watergeuzen* betreffende. Uit de meermaalen genoemde *Bijvoegzels* van Mr. H. VAN WYN brengen wij dezelve in ons *Woordenboek* over.

„War de Engelsche Haven betrefte, uit welke VAN DER MARK, herwaarts steevende, schijnt men, zo niet om *Douwers*, immers om een nabijgelegen oort, te moeten denken: want, schoon onze oudste Schrijvers de plaats niet noemen, getuigt egter één hunner, dat de *Watergeuzen* zich „meestal „onderhielden onder Engeland in de *Duinen*, ende tot „*Doeveren* (*a*).” Ook zegt een Schijver der Zeventiende Eeuw (*b*), dat de Vloot in *Douversen* was vervaardigd. Hier toe zoude ook kunnen dienen zekere Zinneprent, meede (zo ik, uit de beeldenissen, kleeding enz., denke) van die Eeuw; op welke, in 't verschiet, een Kasteel, op een Rots,

(*a*) VAN METEREN, *Nederl. Histor.* bl. 68r. die door GRIMESTON, *Histor. of the Netherl.* fol. 351. wordt uitgeschreeven.

(*b*) BOXHORN, *Toneel van Holland*, bl. 283.

Rots, vertoond wordt, met het bijchrift *Douris*, waar voor vier driemast-schepen liggen, en daar over de Stad *Briel*: doch ik vinde geen genoegzaamen grond om vast te stellen, dat die schepen der Geuzen Vloot bedoelden, of op deezzen overzigt, aldaar, gezien wordt (c).

„Dat de tijd der inneeming op den eersten April, (die op een Dingsdag viel) moet geplaatst worden, blijkt, om geene Schrijveren aan te haalen, ontegenzegglijk, uit het hoofd eener oorspronkelijke Thesaurie-Rekening der Stad *Brielle*, alwaar men leest, „ expireerende den eersten Aprilis anno „ twee ende tzeventich, als den Grave van der Marck bin- „ nen derzelve Stede quam (d).”

„De *Watergeuzen*, den koers na *Texel* zettende, waren gekoomen tot voor *Egmond aan zee*. Op deeze hoogte draaide de wind, zij keerden toen weder en liepen, met klein zeil, de *Maze* in; alwaar, des middags om twee uren, bij *schoonen dage* (e), de Hopluiden BRAND en

DAAM,

- (c) Vergel. CLEYN, Dank-Offer. bl. 32 en 72; en J. VAN IPEREN, Histor. Redenvoer. over MIGGRODE, *Voorred.* bl. 13—17. Vergel. bl. 35—37.
- (d) Buiten op deeze Rekening, beginnende met den eersten October 1371. staan, met eene ander, mede gelijktijdige, hand, deeze woorden, „ expireerende den eersten April, „ lis xvc. (xv) twee ende tzeventich dat de Graaff van der „ Marck den Briel invadeerde.” Het neemen van twee, en, bijzonder, één zeer rijk gelaaden, Spaansche schepen, door de *Watergeuzen*, zal op Palmzondag, den dertigsten Maart geschied zijn, en de dag deezer overwinning, met dien der overwinning van *den Briel*, door STRADA en anderen, verward zijn. Vergel. CLEYN, *l. c.* bl. 77 en 78. TE WATER, 2. *Eeuwfeest*; *Bijlage*. bl. 48 en 49.
- (e) VAN DE SPIEGEL, Histor. der Satisf. *van Goes* bl. III—113. 't Kan zijn dat het schoon weder was; mischien, egter, zegt deeze bewoording niets anders, dan bij *helderen, of klaaren of lichten dage*.

DAAM, voor den Briel streeken, kort daar op, door de rest, gevolgd. BRAND was een *Veereenaar*, en DAAM, eigenlijk gezegd ADAM VAN HAREN, een *Luiksche* Edelman, die het Verbond der Edelen, voorheen geteekend hadt.

„Nauwlijks lagen deeze twee voor Anker, of BRAND begaf zich na HAREN, hem vragende, of hij wat te eeten hadde? Waar op deeze hem 't laatste stuk Kaas, 't geen hij aan boord hadt, toereikte (f). Ik teekene dit aan, om dat die schaarsheid een gevolg schijnt van het streng verbod der Koninginne ELIZABETH, aan haare Onderdaanen, om den *Watergeuzen* geen levensmiddelen meerder te verkoopen (g); 't geen deezen dwong te vertrekken.

„Dat

(f) „*Et vint a mon Bort MARIN BRAN de CAMUEER, le
„quel me di a tu a mangé? et lui donnois mon dernier
„Fromage.*” Deeze woorden schreef mij wijlen Jonkheer O. Z. VAN HAREN (wiens staal geheugen aan veelen nog bekend is) meer dan eens geleezen te hebben in, en onthouden uit, het *Journal*, 't geen door zijn' (in den tekst, hier boven, vermelden) Voorvader, DAAM VAN HAREN, van deezen en andere togten, eigenhandig was gehouden. Dit onwaarddeerbaar Handschrift, 't geen men zegt veele bijzonderheden te hebben bevat, wierdt, met de Boekerij, op *Wolvega*, in den nagt van den eersten Januarij des Jaars 1733, door de vlammen verteerd. De tijding hier van zou den toenmaligen Heer Griffier van Hun Hoog Mog., Mr. FRANCOIS FAGEL, zo getroffen hebben, dat hij verklaarde, zijn halve Bibliotheek te hebben willen misfen voor 't behoud van dit Stuk. *Brieven van O. Z. VAN HAREN, van 21 Januarij en 27 Mey 1777, aan my.* De laatste, in hogen ouderdom overleden, Heer Griffier, Mr. HENRIK FAGEL, die dat Geschrift in zijne jeugd behandeld hadt en de Geschiedenissen van zijn Land kende, heeft 'er mij, te meermalen, met lof, van gesproken. — 'Er is, zo ver men weet, geen Affchrift van.

(g) VAN METEREN, l. c. bl. 69, BOR. 6 B. bl. 365. HOOFD, 6 B. bl. 229.

„ Dat niemand, in *den Briel en Maaslandsluis*, thans aan *Watergeuzen* dagt, dan de Veerman, JAN PIETERSZ KOPPELSTOK, (zo noemen hem Stads Archiven) schrijven HOOFD en BOR, voor onze WAGEN (h). Doch men heeft, voor eenige jaaren, te regt, opgemerkt, hoe het, in deezen oort, geene vreemdigheid kon gerekend worden, thans aan deezen te denken; daar zij (reeds in 1569 bekend en overal gevreesd) in den Zomer des Jaars 1571, een landing gedaan hadden in het nabuurig *Ooltgensplaat*; alwaar zij, naa 't berooven van zekeren Biersteeker, GYSBRECHT HENDRIKZ gezegd, den Bel of Klok der Kerke (i) met zich gesleept hadden (k). Ook blijkt het zeker, dat die van binnen, al ras, op onraad, en niet slegts op Koopvaardijshepen, zo als zommigen meenen, bedagt waren, wijl KOPPELSTOK, bij zijn' komst aan Land, de Poort geslooten en den Raad vergaderd vondt. Maar op welken onraad, kon men natuurlijker denken, dan op de *Watergeuzen*? daar *Engeland ALVA*, zedert een poos, te wille was, en men, thans, ter Zee, geen andere buitenlandsche Vijanden hadt.

„ Dan,

- (h) HOOFD. l. c. 6 B. bl. 229. BOR. l. c.
- (i) Ook, nog lang naa dien tijd, pasten de *Watergeuzen* de Klokken der Dorpen weg te haalen. BOR. 6 B. bl. 367.
- (k) *Verlybouck van den Briele*, op 8 Junij 1571, en CLEIN. l. c. bl. 34. alwaar men ook vindt, dat men, in Augustus des Jaars 1567, eenige Basfen op de Muurtoorens gebracht, en de Stad toen mede 't haare gedaan hadt, ter uitrusting van twee Oorlogschepen en een Jagt „ ter defensie van de Visserij, om te beletten die inuafie der „ *Piraten ende Zeerovers.*” 't Geen nader blijkt uit het *Memoriaelbouck van den Briele*, op 16 Aug. 1567, en de *Resol. van Holl.* van 14 Maart en 14 April 1567. Dat, egter, door die Piraten en Zeerovers, de *Watergeuzen* niet verstaan wierden, hebben anderen reeds doen zien (S GRAVEZANDE, *Histor. Aaneenschak.* bl. 158.) Ik zon 'er liefst de Engelschen en Deenen door verstaan, met welken wij, toen ten tijde, oneens waren.

Dan, dit zij hoe 't wil; KOPPELSTOK, die, volgens de beste Schrijveren, nit eigen beweeging, TRESLONG aan boord voer, schijnt geen vrees voor de *Watergeuzen*, welker Bode hij straks wierdt, gehad te hebben, en dus, denkelijk, één van die Burgers geweest te zijn, die 's Prinzen zijde en der nieuwe leer waren toegedaan; de zelfde, die men, als Ouderling, in *den Briel*, reeds ten Jaare 1569 (1), vermeld vindt.

„Mij is gebleeken, dat deeze Veerman, of *Binnevaerder*, (zo als hij meede genoemd wierdt) een kregel en stout kareel, veelmaals, met deezen en geenen, bijzonder over de haringneering, welke hij hanteerde, in geschit was; in zo verre, dat hem, in October des Jaars 1570, door Schepenen, was gelast, op bedreiging van gijzeling, drie ponden, voor een' ton harinck, te betaalen aan WILLEM CORNELISZ BROUWER, die toen Raad en, bij de komst der *Watergeuzen*, regeerend Schepen van *den Briele* was (m).

„TRESLONG, een *Brielenaar*, zal hem en zijnen stouten aart, denklijk, gekend en, op die gronden, bij LUMEL, aangeprezen hebben, „als de regte man, om hem dienst te „doen.”

„'t Is natuurlijk te denken, dat de Regeering zich zeer beklemd vondt op den eisch der Vlootelingen. Zij wist dat, behalven de geringen, veele aanzienlijken de nieuwe leer omhelsd hadden, onder welken ook de geweezen', nu gebannen', Bailliuw SANDYCK (n), Oom van TRESLONG, behoort.

(1) CLEYN. l. c. bl. 74.

(m) Verlijd en Pantzettingb. 14 Oct. 14 Nov. 1570 en 1 Oct. 1571.

(n) ELISABETH, Zuster van JASPER VAN TRESLONG, Bailliuw van *Voorne* en *den Briel*, Vader van ONZER TRESLONG, was gehuwd met NIKOLAAS VAN SANDYCK, dien WAGEN. bl. 354. alhier, SANTWYCK noemt, (welken naam hij ook wel eens in de Archiven draagt. *Reken. Cathar. Kayk.* gesloten 8 Aug. 1562.) en, van 1558 tot in 1563, 't zelve Ambt bekleedde. VAN LEEUWEN in *Basav. Illuſtr.* bl. 112. noemt hem, kwalijk, *Schout van Hoorn*.

hoorde; die, thans voortvlugtig, openbaarlijk was ingedaagd. De Wet hadt, zo 't mij toefschijnt, dit werk, ten allen tijde, wel met veel bescheidenheid behandeld en, nog onlangs, aan den Bailiuw, Jr. JOHAN VAN DUVENVOORDE, verklaard, de zaak van zekeren AERT PIETERSZ, „gebannen ter causé „van troubelen voorleden,” niet te kunnen afdoen, dan „in 't volle Collegie (o):” maar, op last van ALVA, hadt men, somtijds, strengere moeten handelen, eenigen ter dood brengen en de goederen van anderen aanslaan. 't Huis van SANDYCK was, weder, onder deeze laatste geweest, en den Spaanschen Knechten, ter logeeringe, ingeruimd moeten worden (p); al het welke de *Watergeuzen*, zo zij binnen kwamen, met woeker konden verhaalen. Die inkomst, egter, was niet ligt te sluiten, daar 't ontzet ver af, en zij voor de poorten waren; te minder, daar veelen, schoon de woede van LUMBI's benden dugtende, heimlijk verlangden, doof eenen eerlijken glimp, zich van ALVA's juk te kunnen ontslaan, en Roomsche en Onroomsche zijnen tienden penning en Spaansche benden vloekte. Die Benden hadden, nog onlangs, der Stede op 't hart gelegen. Men hadt ze, zo wel als een, in de *Maaze* gelegen hebbende Spaansch Oorlogschip, onder zekeren Hopman SCHULENBURCH (q), bijna van alles moeten voorzien en, op Stads kosten, zekeren JOOST CORNELISZ moeten aanneemen, „voor dat hij die Burgers „in 't Spaansch jegens de Soldaeten vertolkte.” De Stad hadt, zedert, de tuschenkomst van 't Hof van *Holland* bij den Hertoge gebeden, en was, langs dien weg, eerst op den negentienden November des Jaars 1571. dit Volk kwijt geraakt (r), 't geen toen na *Utrecht* gezonden wierdt.

„ Naz

- (o) Verlijd en Panzettingbouck. 26 Maart 1574.
 (p) l. c. 2, 28, 30 Junij 1569. en Thes. Rek. van 1 Oct. 1571. 1 Apr. 1572.
 (q) Hij maakte zich zedert, in Noordholland, aan 's Konings zijde, berugt. Zie WAGEN. bl. 356.
 (r) Thesaur. Reken. Briel. van 1 Oct. 1571 — 1 April 1572. Artie. „*Vuytgeuen van Schenkagien.*” Ik teeken dit te meer

„Naa veel raadpleegens, egrer, waar onder ook 't gevaar van 's Konings ongenade, bij de overgave, niet zal vergeeten zijn, kwam men tot besluit. JAN PIETERSZ NICKEL (dien ik ook JAN PIETERSZ TINNEGIETER genoemd vinde (r)) ging voor. 't Is te vermoeden, dat hij één der afgezondenen van den Raad geweest was, om met LUMEL, kort na KOPPELSTOKS boodschap, te spreken (r). De vrees van geplunderd te worden en de zorg om zich en 't zijne door de vlugt te redden, was bij hem, zijn' medegenoot JAN JANSZ KOEKEBAKKER en de andere Regenten, veelligt de hoofdreden, waarom zij in de overgave stemden, en daar op den Raad vertieten, zonder de Vlootelingen daadlijke kennis van 't beslootene te geeven; waar door deezen verpligt wierden, zich zelven ruimbaan te maaken, LUMEL, door RÔBOL, de Noortpoort deedt opbranden, en TRESLONG zich na de Zuidpoort begaf; 't geen niet kan geschied zijn, zonder andere Poorten en Muurdeuren (u) voorbij te trekken, die dus, denkelijk, allen geslooten waren.

„Bij de inneeming, die hier op volgde, vindt men, volgens onze Schrijveren, de aanzienlijkste inwoonderen gevlugt; één zelfs hunner vermeent, dat 'er naauwlijks vijftig weerbaare mannen in de Stad gebleven waren (v). TRESLONG wederhieldt, als ook onze WAGEN. zegt, den vlugtenden JOAN VAN DUVENVOORDE. Hij was niet alleen Rentmeester,

meer aan, om dat 'er uit blijkt, dat onze Schrijvers (Zie BOR. I. c. bl. 366. Col. 2 METER. 4 B. bl. 69) niet wel zijn onderrigt geweest, wanneer zij de zaak in dier voege hebben voorgesteld, als of slegts ALVA het Krijgsvolk, ten deeze tijde, uit *den Briel* hadt genomen, om die van *Utrecht* te plaagen, en het daarom in hem als een feil aanmerken, *den Briel*, in zulk een haglijken tijd als deeze, van manschap te hebben ontbloot.

(r) Thesaur. Rek. Briel. *exper. Bamis.* 1573. bl. 4.

(r) METER. I. c. 4 B. bl. 69.

(u) Dat 'er zodanige waren, leeren de Stads Archiven.

(v) BOR. I. c. bl. 366.

ter, maar, zo als wij straks in 't voorbijgaan zagen, ook Bailliw. In zekeren brief, vier dagen hier naa geschreeven, verhaalt men, dat verscheide Regenten naauw bewaard wierden (w). De tweede Burgemeester, KLAAS JANSZ KOEKBAKKER, schijnt het met de vlugt te zijn ontkomen. Hij was nog afwezig in den Jaare 1573; maar in 1577 bevondt hij zich weder in den Briele (x).

„Dat, bij 't overgaan der Stad, de woede der plundering, alleen op de Kerken en Kloosters, maar geenzints, op de Burgerij, viel, is 't eenpaarig gevoelen van alle Schrijveren, voor zo ver mij bewust is, even als van onzen WAGEN. bl. 348. Dat de bovengemelde Geestelijke Gestigten zeer slegt behandeld wierden, is zeker, ook schijnen de Hoofden der Watergeuzen hun deel uit den buit gehadt te hebben, en, daar onder, VAN HAREN een schoone geborduurde Casuyffel (y); maar, wat de Burgerij betrefte, zo de minderen al vrij kwamen,

(w) VAN DE SPIEGEL. l. c. bl. 112.

(x) In de Thesaur Reken., gedaan op 11 Junij 1575, over 1 Julij 1572 tot Ult. Oct. 1572, leest men „van Claesz „ Fansz, voorgaande Burgemeester Treforier, dewelcke „ zijne Rekeningh nyet gedaen en heeft, *maer es tot „ noch toe absent.*” Doch, in 1580, deedt hij zijne Rekening over 1 Oct. 1571 tot 1 April 1572; die ik onder Stads Papieren gevonden heb. In een geschreven For- „ mulier van den Eedt bij de vuytgeweekenen, theurder „ weder comste in Hollandt, te doen,” vindt ik, dat Nicolaes Fansz Kouckebakker dien eedt heeft gedaen op viij Martii 1577. Hij zal dus toen reeds te rug gekeerd zijn.

(y) „Un beau Casuffle brode.” Brief van Jonkheer O. Z. v. HAREN van 27 Mey 1777, aan Mij. Men beschuldigt, dat hij aan boordt, geene andere dan gewijde Kelken enz. uit de geplunderde Kerken, gebruikte, CAROLUS l. c. p. 9 et 10. Toen TRESLONG, den 20 Majj, na Vlissingen, met drie Schepen overstak, was zijn Volk met Kappen en Casuyffelen der Geestlijkheid gekleed. BOR. l. c. 6 B. bl. 370.

men, kan dit, in 't algemeen, niet van de aanzienlijksten, met naame van de Leden der Regeering, worden gezegd. Immers in de Thefauriers Rekening, eindigende met den eersten April 1572, en gedaan ten Jaare 1580, wordt, nopens den voorzittenden Burgemeester NICKER, geleezen, „ dat de pennynge van de wyn excys, met zyne goederen, „ int income van Lume, binnen dezer stede van den Brielle, genomen ende hem afhandigh zyn gemaect.” Schel-
dende men hem, vervolgens, die gelden kwijt, nadien hij „ presenteerde zulx by eede te affirmeeren.” Ook lees ik, in de Resolutien van Holland, ten Jaare 1579 (z), een verzoek der Erfgenaamen van den bovengem. „ *Jr. Johan van Duvendoerde, in zyn leven Rentmeester van Voorne, om Rembourjement van f 6000, ten tyde van den Graef van der Marck, uit desselfs comptoir afhandich gemaect.*” Dat ook, bij de inneeming, eenige huizen in brand geraakten, b. v. dat van PIETER PAUWELSZ STEURS, op den Timmerwerf, en andere (a), leeren de Stads Boeken van den Brielle; die, voor 't overige, zedert den eersten April tot den eersten Julij, meestal ontbreeken, en (b) zelfs een poos daar naa, zeer verward en door een loopende, gehouden zijn. De Huizen der voornaamste Vlughtelingen dienden terstond voor LUMEI en zijne Hopluiden. De Onder-Admiraal, BARTEL ENTENS, hadt zijn' intrek in dat van den geweeken Schepen, KAREL GANSZ, alwaar LUMEI en andere Bevelhebberen, dikwijls, eene vrolijke maaltijd hielden (c).

„ Was

(z) l. c. op 17 Oct. bl. 244.

(a) In Heiligen Geest. Reken. Brielle van 13 avond 1573 — 13 avond 1574.

(b) 't Geen ik hier zeg van den Brielle, heeft, dat zeer te bejammeren is, ook elders, omtrend deezen tijd, plaats. De Memoriaalen van 't Hof van Holland worden vermist van 13 Julij 1571 tot 4 Decemb. 1572. en de Resolutien der Staaten van den 7 Decemb. 1571 tot den 25 August. 1574.

(c) Bij deese Maaltijden waren, nu en dan, MAYKEN en

DEEL I

V

AACH-

„Wat de Inneemers van *den Briele* betrefte, men heeft 'er naa onzen Schrijver, uitvoeriger Lijst van gemaakt, die in de hier onder aangehaalde Schrijveren (*d*), kan nagezien worden; bij welken men nog voegen kan WILLEM en FREDERIK VAN DORP, en een Edelman uit het Geslacht van RENGERS. WAGENAAR spreekt van OOM HEDDING D'OVELENS, als van één persoon, doch ik zoude ze liever voor twee houden; zo, om dat HOOFD en BOR (*e*) duidlijk leezen „OOM HEDDING, en D'OVELENS,“ als, om dat HOMMO HOTTINGA (*f*), en LA
DOU-

AACHJE, Dogters van wijlen den Schepen WILLEM HEERMANS, tegenwoordig, en schijnt MAYKEN, zedert, over eene te stoute gemeenzaamheid van LUMEI zich beklagde te hebben. Dees dagvaardde, hier op, de Zusters, nevens twee Dienstmaagden voor Schepenen van *den Briel* en won, eerlang, in, een verklaring van de Dienstmaagden, onder anderen houdende, (Verlijdb. op 5 en 27 Aug. 1572.) „dat MAYKEN nooyt kwaad van hem en „sprak, maar altijd bly en vrolyk van hem scheydde; „en dat hy haer nooyt handt off vinger, mit ghewelt, „hadt aangeraakt, en men van hem niets anders wist, „gehoord of gezien hadt, dan van een Heer mit eeren.“ Zedert schijnt deeze twist afgedaan. Hoe zeer ik niet gewoon beu mij 's Lands Historie met een altijd gefronsd gelaat te verbeelden, zoude ik mij, egter, gewagt hebben dit Verhaal, bij den ernst der overige zaaken, te voegen, indien het niet, eenigzints, strekken konde, om het vreemde en ruuwe mengzel van zedige en onzedige begrippen, in den woesten LUMEI te kenschetzen; die, op deeze zaak teder, voor 't overige het rooven, branden en moorden, voor daaglijks spel hielt.

(*d*) VAN HAREN, Geuzen. in 't *Histor. Verhaal*. CLEYN, Dankoffer. bl. 73 en 74. TE WATER, tweede Eeuwgeij enz. bl. 28—36.

(*e*) HOOFD, *l. c.* bl. 236. BOR *l. c.*

(*f*) CAROLUS *de reb. Gest.* CASPARI A ROELES, pag. II, die zijnen naam door HOMERUS overzet; doch de naam van
Hom-

DOUVE, bij andere gelijktijdige Schrijveren, onder de Scheepskapiteinen der *Watergeuzen* worden geteld. 't Kan zijn, dat ook zekere VAN TOL, C. MUSIUS en VAN DER LAAN (g), tot deezen behooren.

„ Naa LUMEL, in 't vervolg, de Stad tegen den aanval van BOSSU, verdedigd hadt, wierdt zij meer gesterkt, de Noord- en Zuidpoort hersteld, en voor deeze laatste, een nieuw Bolwerk gelegd, zedert LUMEL's Bolwerk genoemd (h), doch 't geen, met de beide oude Poorten, niet meer aanwezig is. TRESLONG wierdt, zedert, Gouverneur en Kapitein-Generaal der Stad. Hij komt dus reeds voor op den zeventienden Julij des Jaars 1572 (i). De Regeering, met naame ook JAN PIETERSZ TINNEGIETER, bleef, naa den eersten April, meest buiten bewind (k) en op den eersten Julij, wierden nieuwe Leden aangesteld. DUVENVOORDE, egter, behield het Bai-

Hommo was, voor lang, in Friesland bekend. Men vindt *Hommo van Causstra*. l. c. p. 191. *Nyepke Hommez*. p. 192. enz. en dit *Homme*, kan, in onzen tongval, ligtelijk in *Oom* veranderd zijn; ook droegen meer Lieden dien Voornaam. In 1504 vinde ik een Schout van de oude Tonge *Oom Gillisz* gezegd (*Origo monaster. de Rugge* MS. p. 92 et 93.) *Hedding* kan, op gelijke wijze, van *Hettinga* komen; ten zij men liever dagte op *Hiddinck*, 't geen een Geslagt in Groningen was. CAROLUS. l. c. p. 221. Ik weet zommigen OOM HEDDING een' Zwollenaar heeten, (*HARING's Geuzen*. in 't *Hiflor. Verh.*) maar ik vinde geen genoegzaam bewijs voor die gedagten.

(g) CLEYN. l. c. bl. 74.

(h) Verlijdb. van den Briele 13 en 17 Julij 1572. bl. 12. Thefaur. Rek. Briele 1 Julij ult. Oct. 1572. bl. 12 — 15 *Vfo.*

(i) Verlijd en Panzettingb. van dien tijd.

(k) Thefaur. Rek. *expir. ult.* April 1573. bl. 4.

Bailiuwſchap, waar in hem TRESLONG ook, naderhand, opvolgde (1)." Tot hiertoe VAN WYN.

Al vroeg, zints den rampzaligen Engelfchen Oorlog van den Jaare 1781, welke aan veelen onzer Landgenooten de oogen hadt geopend voor het wederregtelijke in de Regeeringsbeftelling, ontftondt ook in deeze Stad gefchil over de Aanprijzing van den Stadhouder tot Leden van Regeeringe. 't Was in den Jaare 1783 dat dit gefchil ter baane kwam. In haar verband met vroegere gebeurteniffen vinden wij de zaak aldus verhaald.

Korten tijd naa de Verheffing van WILLEM DEN IV, was bij de Vroedſchap in den Briel beflooten, om 's jaarlijks, vóór het maaken der benoeming van Schepenen, door de Regeerende Burgemeesters, of oudſte Vroedſchappen, aan den Erftadhouder, en aan de volgende Stadhouders en Gouvernantes in den tijd, te doen vraagen, of zij ook iemand tot die benoeming hadden aan te prijzen? — Naderhand hadt die Vroedſchap, in den Jaare 1750, goedgevonden, dat voortaan aan den Erftadhouder zou worden opgedraagen de volkomen beſchikking over de jaarlijksche Verandering der Magiftraat, over de Vroedſchapsplaatzen, als mede over alle de Ampten en Commiffien, welke in 't vervolg openvieten, en waar over het maaken eener benoeming aan de Vroedſchap ſtond, met overgave dat deeze Vroedſchap, zich, in de begeevinge van dezelve Ampten en Commiffien, volkomen naar 't genoegen van zijne Hoogheid zou gedraagen. — Wel was, naa het overlijden van WILLEM DEN IV, in overweeging gebragt om aan de Gouvernante de zelfde opdragt te doen; maar de gevoelens liepen zo wijd uit een, dat men tot geen befluit hadt kunnen koomen. — Doch, toen WILLEM DE V het Stadhouderschap aanvaardde, droeg de Meerderheid aan dien Vorst de zelfde magt op als zijn

Va.

(1) Theſaur. Rek. van 1 Julij ult. Oct. 1572. Vergelijk verder, nopens deeze Stof, mijn medegedeelde aan den Heere TE WATER, Verb. der Edel: 2 D. bl. 224 — 227, 239 en 451.

Vader bezeten hadt, die 't zelve niet in volle uitgestrektheid uitoefende, maar zich met de aanprijzingen vergenoegde: schoon de Heeren, die zich toen tegen de Meerderheid verklaarden, en de reden van hun verschillend begrip aan zijne Hoogheid ontvouwd, nooit eenig deel aan de Regeering kregen.

De tegenwoordige Vroedschap, uit twintig Leden bestaande, nam dit stuk in overleg. Tien derzelve verbonden zich om aan zijne Hoogheid hun bezwaar te kennen te geven over de gewoonte, zints eenigen tijd door de Vroedschap gevolgd, om 's jaarlijks, door eenige Afgezonden, den Stadhouder te vraagen, wie hij tot de Naamlijst van Schepenen en tot Verkiezing van Oudschepenen, Burgemeesteren en Raaden der Stad geliefde aan te prijzen, als mede, om, bij 't openvallen van Vroedschapsplaatsen, Stadscommissien, Ampten en Bedieningen, dergelijk eene Bezending aan zijne Hoogheid te doen, en naar diens aanprijzing zich te gedraagen. 't Welk zij strijdig oordeelden met de Keuren, Octroijen, en Regten hunner Stadspoorteren; als mede tegen de laater bevestiging dier Privilegien door Staaten van *Holland*, bijzonder met het Octroy van den Jaare 1650, en dus tegen hun Bed, bij de aanvaarding van hunnen Vroedschapsampt. De andere tien stonden in een tegenovergesteld gevoelen, en wilden zich houden aan de gewoonte, zedert den Jaare 1766, in agt genomen. Deeze gelijkheid der stemmen verdween, door dien één der eerstgemelden betuigde van gedagten veranderd te zijn, en zijne gedaane tekening voor ongedaan te houden. De negen Vroedschappen, schoon dus de Minderheid geworden, gaven, bij eenen Brieve den Stadhouder het gemelde bezwaar te verstaan, onder betuiging van waare hoogagting voor deszelfs Persoon en Huis, hem ernstig verzoekende het hun ten beste te willen duiden, „ dat zij verzo, wagten dat zijne Hoogheid zou gelieven op te houden „ met het doen dier aanprijzingen.”

Gelijk de Vroedschap verdeeld was, zo was ook de *Brielsche* Burgerij. Bij eenigen, der Minderheid toegedaan, was een Verzoekschrift ontworpen en ter tekening gelegd, aandringende op het afschaffen der aanprijzingen, en 't herstel

der Privilegien. Om dit tegen te gaan, liet de Vroedschap eene Afkondiging doen, de Burgerij vermaanende zich te onthouden van de Onderteekening; eene Afkondiging, van eenige Regeeringsleden kragtig tegengesproken, en van geen waarde gehouden. Het aangeplakte zo zeer betwiste Vroedschapsbesluit wierdt op de meeste plaatsen afgescheurd, tegen welk bedrijf eene nadere Afkondiging door die van den Geregte geschiedde, onder belofte van tweehonderd Guldens aan den Ontdekker van den Daader. 't Gemelde Verzoekschrift was egter door honderdtweeëntwintig Burgers gereekend en der Regeeringe overgeleverd, die een tegenovergesteld Verzoekschrift, dat alles op den ouden voet mogt geslaaten worden, van tweehonderddrieënveertig Burgers ontving.

Te midden dezer woelingen hadt zijne Hoogheid aan Burgemeesteren en Vroedschappen van *den Briel* geschreven, dat hij, om redenen, verloor, nu tot de openstaande Vroedschapsplaats niemand voor te draagen, of aan te prijzen. De negen Heeren vervoegden zich bij Staaten van *Holland* met verzoek, dat de Vroedschaps besluiten, strekkende tot opdragt van de aanprijzingen of Regeeringsbestellingen aan zijne Hoogheid voor aanlopende tegen de Privilegien mogten verklaard, en de Vroedschap verplicht worden om zich naar de Handvesten te gedraagen, en dat inmiddels de vervulling van de openstaande Vroedschapsplaats zou opgeschort blijven. Dit laafte wierdt toegestemd, en het Verzoekschrift in handen der Meerderheid van de *Brielsche* Regeering gesteld, die niet naliet hier op te berigten, dat zij het gedrag der Minderheid zeer vreemd en onbestaanbaar vonden; hoe het grootste aantal der Burgerij met haar in één begrip stondt, en dat de uitgestelde vervulling der opengevallene plaats niet noodig was: dewijl zij bereid waren, om, overeenkomstig het schrijven van zijne Hoogheid, tot die verkiezing, voor als nu, zonder aanbeveling toe te treden. Hun Ed. Groot Mogenden vonden goed die opschorting op te heffen.

Voorts wierdt de zaak der *Brielsche* Regeerings Meerderheid en Minderheid in Commissie gesteld, en bragt de Meerderheid der Gecommitteerden van hun Ed. Groot Mogenden
dee.

deezen Raadslag uit, „ dat, vermids de besluiten der *Brielsche* Vroedschap van den zevenden Julij 1748, achttienden Augustus 1750, en derden Maart 1766, waar over de Minderheid der Leden van de Vroedschap der Stad *Brielle* zich bij hunne Ed. Groot Mogenden beklagde hadt, in geen deele overeen te brengen waren met den inhoud der Handvesten, Privilegien en Octroijen aan de Regeering dier Stad gegeven, deeze besluiten door hun Ed. Groot Mogenden zouden behooren vernietigd te worden; dat de Regeering zich zou hebben te houden en te ge draagen aan die Privilegien, in alle Plaats- en Ampt-begeevingen:” een Raadslag, eerlang in een Staatsbesluit veranderd.

Duidelijk is uit dit berigt te speuren, hoe zeer de Oranjegezinde Aanhanger, ter dezer Stede, de overmagt in handen hadt. Maar nog duidelijker bleek zulks in het berigte Jaar 1787, 't welk hier tooneelen ontfloot, schrikwekkende boven veele andere, die elders geopend wierden. Een Voorbode van 't geen men verder hadt te verwagten, leverde de achtste dag van Maart, aan de gedagtenisfe der geboorte van den Stadhouder gewijd. Driemaal, 'smorgens, op den middag en tegen den avond, loste men, op dien dag, het Geschut van Stads Wallen, telkens elf reizen; het klokken spel klonk den gantschen morgen. Eenigen kwamen sluips wijze, anderen meer openlijk, met Oranjestrikken te voorschijn. 's Avonds sloeg men tot balddaadigheden over. In Spijt van de Souveraine bevelen daar afgekondigd, schoot men onophoudelijk, en wierp allerlei slag van Vuurwerken, onder het uitbraaken der schriklijkste vloeken tegen de Patriotten. Men schreeuwde, in tegenwoordigheid van den Stedehouder BRENDER à BRANDIS en diens Dienaaren, *Oranje boven!* Zijn verzoek, om van schieten af te laaten, wierdt beantwoord, door hem eenige Zwermers na 't hoofd te werpen. Op de vragge, *wie zulks deedt?* gaf een dier Onverlaaten ten antwoord, *Ik doe het!* en bleef hij, ondanks die tergende bekentenis, op vrije voeten. — De Dagbladen van dien tijd melden, dat de Kerkleeraar VAN DE KASTELE, 's volgenden daags, openlijk GOD dankte, *dat men*

weder aan den Jaardag van Nederlands waardigen E. fladhouder hadt mogen gedenken! met veele andere bewoordingen, die groote opspraak verwekten; gelijk ook diens Dankzegging op den naastvolgenden Zondag, toen hij, naa in zijne Leerreden heftig tegen de Patriotten uitgevaaren, en hun voor Oproermaakers en Zeloten geschilden te hebben, den Hemel dankte, dat het in deeze Stad zo rustig en zonder beroering was; smeekende dat het eerlang in alle Steden van ons Vaderland zo mogt weezen!

Van meer belangs was de Voordragt des Advocaat Fiscaals LUYKEN, bij Gecommitteerde Raaden, op den achtëntwintigsten April, naa her scheiden van der Staaten Vergadering, dat de Regeering in den Brielle, strijdig met der Staaten Publicatie, verlof zou gegeven hebben om in hunne Stad Oranjeteekenen te draagen. — Gecommitteerde Raaden dedden deswegen eene Aanschrijving. Meer dan tweehonderd Burgers toonden zich des gebelgd, en begeerden in een Verzoekschrift, bij Gecommitteerde Raaden aan te dringen, dat de Advocaat Fiscaal LUYKEN gelast mogt worden de egte Berigten, op welke diens Voorstel gegrond was, aan hun Ed. Mog. over te leveren; ten einde ze vervolgens aan de Regeering van den Brielle mogten gezonden worden. — Burgemeesters schreeven daar op een Brief aan de Staaten van Holland, verklearende niet onverschillig te zijn over die verdenking, en te vertrouwen dat hun Ed. Gr. Mog., onverminderd het verdere onderzoek, Gecommitteerde Raaden zouden gelasten hun een Affchrift van die Berigten te doen geworden.

Middelertwyl hadt de Britsche Schutterij aan de Regeering eene Verklaaring ter hand gesteld, bij welke zij betuigde, zich tegen alle nieuwigheden in de Regeering van Land en Stad, met alle magt, te zullen verzetten; verzoekende dat de Regeering, wegens de Stad Brielle, nimmer zou afgaan van de thans plaats hebbende Regeeringsvorm onder den Souverein de Staaten deezer Provincie, met handhaavinge van den Prins Erfstadhouder in alle diens waardigheden.

Dit stuk, door ruim driehonderd Schutters en Ingezetenen onderteeekend, vonda zo gereeden ingang bij de Magistraat,

over

over welks bestuur die Burgers zich zo zeer voldaan verklaarden, dat 'er eene allergunstigste aanneeming op volgde.

Dan, hoe zeer de Meerderheid der *Brielsche* Regeering met die betuigingen, en dit gedrag, in haaren schik was, klaagde de Minderheid bij de Staaten van *Holland* over de woelingen van de partij, bij haar met den naam van de *verdervende* bestempeld. — Het ontbrak, in die Stad, niet aan Patriotten, schoon zij verre weg het minste getal, en in de Regeering, en in de Burgerij, uitmaakten. Men vondt 'er een Genootschap, zints lange, en van de oprigting af, in haat bij de Meerderheid der Regeering, en niet min bij het meerendeel der Burgerije, die zich herhaalde keeren aan oproerige bedrijven schuldig maakte. Leden van dit Genootschap trokken, gelijk andere door den Souverein gewetigde Genootschappen, na *Utrecht*, elkander aflossende.

Over dit in- en uittrekken was te meermaalen geschil ontstaan met de waghoudende Krijgsliden, en hadden de Genootschapsleden kortlings zich genoodzaakt gevonden, de Barriere over te klimmen. Een verspreid gerugt, in 't laatst van *Majj*, dat in *den Brielle* een aantal gewapende Patriotten van andere Steden stonden te koomen, om de Meerderheid der Vroedschap af te zetten, hadt dezelve de strikste bevelen doen geeven, om geene Gewapende Manschappen binnen te laaten. 't Genootschap de wederkomst van afgeloste Leden wagtende, liet, om onaangenaamheden te voorkomen, den Bevelhebber des Krijgsvolks weeten, dat men deeze Burgermanschap verwagte, voorzien van een blijk van de Plaats van waar zij kwamen, en bestaande uit *Brielsche* Burgers, met verzoek om de noodige orders te stellen, dat zij onverhinderd wierden binnen gelaaten.

Ondanks dit verzoek, vonden deeze Burgers, schoon vergezeld door twee Vroedschapsleden, de Barriere wederom geflooten, als zij in den laaten naamiddag, onder een vallenden stortregen en opkomenden storm, aankwamen. Men ging, drie Schildwagten bij de Barriere gesteld hebbende, verslag doen van het verzoek om binnen gelaaten te worden. Dan door dien een der Burgemeesteren uit de Stad, en de ander nergens te vinden was, verliep 'er anderhalf uur eer

het verlof kwam, om één voor één ter Stad te mogen in-
komen. — Dit marren hadt aan het Gepeupel de schoonste
gelegenheid gegeven om zamen te rotten, en zich te verlus-
tigen met de hoonendste uitjouwingen der voor de Barriere
staande Genootschapperen; die deezen hoon moesten verduu-
ren van meer leeds dreigend Gepeupel, deels opgeschikt met
Oranje Kamifooten en Oranje Dasfen, alles wat men, zon-
der tegen de letter van het Placaat te zondigen, van die
kleur durfde draagen.

Eindelijk wierdt de Barriere geopend, en traden de Bur-
gers, volgens order, één voor één binnen, gevolgd door
een dringend, dreigend, schreeuwend, vloekend, Gepeupel;
't geen nu en dan een steen smeet, en het voorneemen
scheen te hebben, om, op de hooge Brug, die Manschap in
't naauw te brengen; maar, zich digt sluitende, kwamen zij
dezelve behouden over. Dit verdubbelde de woede van 't
Gepeupel, 't geen op een geschreeuw, *Val aan! Val aan!*
Slaa toe! eenige Leden aanrandde; doch die door het slaan
met de Geweeren hunner Medebroederen ontzet wierden. —

Om deeze stoorenis te voorkomen, beval een der Officieren
halte te houden, zich te richten, en de Bajonetten op te stee-
ken! Dit bevel wierdt, door 't gejuut, van eenigen niet
recht verstaan; deezen meenden dat zij last kreegen om te
faaden. Het gezigt hier van deedt de zamengeschoolde me-
nigte, onder een woest geschreeuw, wijken; zo dat zij on-
verhinderd konden voorttrekken tot het Societeitshuis, waar
geheel het Genootschap ongewapend vergaderd was.

Voor dit Huis verzamelde zich de oproerige hoop, die
haare verbittering, door ijsfelijk schelden, toonde. In dee-
zen toestand besloot men, dat de ongewapende Leden gelijk-
lijk zouden uitgaan, om zich, des noods, ter zelfverdeedi-
ging gereed te maaken, terwijl de Gewapenden het Huis
zouden blijven beschermen.

Intusfchen hadden twee Leden van de Minderheid der
Vroedschappe, die bij den intocht geweest waren, de Hee-
ren HOYER en VAN DE STRUITEN, zich bij den Commandant
STURLER vervoegd, en op noodige voorziening tegen verder
geweld aangedrongen; waar op eenig Krijgsvolk, tot het
doen

doen van Ronden, te voorschijn kwam; doch het Oproer groeide 'er tegen aan. De Magistraat vergaderde, en liet eene Waarschuwing leezen *om uit een te gaan*. Wel verre van hier aan te gehoorzaamen, bleef de hoop zamengerot, sloeg aan 't zuipen, boodt den Soldaaten, die de Ronden deden, drank aan, en voorzag zich verder van alles wat ter Plundering kon dienen. Hier van maakte het een aanvang met de glazen van het Societeitshuis in te werpen, en poogingen te doen om de deur op te slaan, met bedreiging, om allen, die 'er zich in bevonden, van kant te helpen. Eindelijk, om tien uren wierdt dit Huis door Grenadiers bezet, en op aandrang der Minderheid van de Vroedschap, wierden de aldaar posthoudende Burgers, door ander Krijgsvolk, na hunne Huizen begeleid. 't Geen hun niet voor alle aanranding beveiligde, en hunne Huizen, naa het vertrek der Soldaaten, aan het inslaan der glazen blootfelde; aan welk woest bedrijf de Huizen veeler Patriotten dien bangen nagt ten doele stonden.

De Minderheid der Regeeringe vervoegde zich, benevens eenige Ingezetenen, met een Verzoekschrift bij de Staaten van *Holland*, klaagende over de ongeregelheden, welke te dier Stede, van tijd tot tijd, voorvielen, inzonderheid over de jongste zo hoog loopende schennis. Men besloot hetzelfde te stellen in handen van de Magistraat, om te dienen van berigt; met aanschrijving aan Burgemeesteren om zorge te draagen dat 'er geene verdere balddaadigheden voorvielen.

De Vroedschap Mr. WILLEM HOYER, die bij beide de gevallen aan de Barriere zich tegenwoordig bevondt, was Kapitein van een der Burgervandelen. De Officieren en Rotsgezellen van 't zelve leverden klagten tegen hem in, dat hij zich, als Opperhoofd van een Corps, geheel van de Stads Schutterij afgezonderd, aanfelde, en zich de voorste gedroeg in alle de bedrjyven der Genootschapsleden, strijdig met de waarschuwingen der Magistraat. Zij schilderden hem af als de eenige oorzaak der jongste oproerigheden, en ongeschikt, om in geval van Alarm, zich aan 't hoofd zijns Vaandels te vervoegen; weshalven zij diens afzetting als Kapitein verzogten, en een anderen in diens plaats

te mogen kiezen. Dit verzoek wierdt zeer bereidvaardig ingewilligd.

Zo ras men in *den Brielle* de Regeeringsverandering te *Delft* vernam, te wege gebracht onder dekking van het Burgerleger, vreesde de Meerderheid der Regeeringe, ook een bezoek, ten dien zelfden einde, van deeze gewapende Burgermagt te zullen krijgen; die met de Patriotten te dier Stede, welke hun zo veel moeite baarden, zamenspannende, een dergelijke rol als te *Delft* mogt spelen. — De Regeering nam daar op maatregelen, zo met de Stads Burgerij, als met de Krijgsbezetting, door Eed aan dezelve verbonden, om zulks te voorkomen. Men oefende de Burgerij in den Wapenhandel; sloot de Poorten; haalde de Bruggen op; plantte het Kanon op de Stads wallen, nam Kanonniërs aan, en deelde scherpe Patroonen uit.

Men ging nog een schrede verder, en stelde, bij eene buitengewoone oproeping, de Schutterij voor, eenen nieuwen Eed te doen, met uitsluiting der belofte van getrouwheid aan hun Ed. Gr. Mog. Van alle deeze maatregelen in *den Brielle* door de Regeering genomen, indien het Burgerleger zich aldaar mogt vertoonen om de Regeering te veranderen, gaf de Minderheid, nevens eenige Burgers, verslag aan de Staaten van *Holland*, met verzoek om voorziening tegen die besluiten der Meerderheid, en dat, hangende de Raadplegingen, het invoeren van dien Eed, zonder resumptie, mogt worden opgeschort. Hun Ed. Gr. Mog., zonden aan de Meerderheid dit Verzoekschrift om berigt, en schortten inmiddels het doen van dien zonderlingen Eed op.

Kort daar op leverde het Genootschap van Wapenhandel en de Burger Societeit aan de Staaten van *Holland* een Verzoekschrift in, bij 't welk zij de Handvesten, Oフトroijen en Privilegien der Stad *Brielle* inriepen, in het benoemen en aanstellen der Regeeringsleden: met bijgevoegd verzoek, dat, hangende der Staaten raadpleging daar over, de aanstelling van Schepenen, voor den eersten October, de gewoone dag der Magistraatsverandering, mogt blijven opgeschort. — De Staaten verleenden deeze opschorting, en stelden verder het Verzoekschrift in handen van Burgemeesteren

en Vroedschappen om berigt. — De Afgevaardigden van *den Brielle*, die gaarne hunne zaak *Domestiek* verklaard gezien hadden, lieten tegen dit besluit aanteekehen, „ dat zij ’t „ zelve voor nul, kragtloos en van onwaarde hielden, als „ strijdig tegen de Handvesten, Privilegien en Oefroijen hun- „ ner Stad, welke zij, ten dien opzigte, wel expresfelijk re- „ clameerden, met reserve van zodanige Demarche als de „ Heeren hunne Principaalen, tot maintien hunner Stadsreg- „ ten en Privilegien, zouden oordeelen te behooren; de ge- „ volgen, welke uit deeze zaak zouden kunnen resulteren „ overlaattende voor rekening en verantwoording van die Le- „ den, welke tot die pretense Resolutie hadden geconcur- „ reerd, en van den Heere Raadpensionaris, die, niettegen- „ staande de Overneeming en de Protesten van Heeren Ge- „ deputeerden, als mede van de Heeren van de Ridder- „ fchap, die informeele Concluse hadt opgemaakt.”

De Commissie tot Verdediging van *Holland* en de Stad *Utrecht*, van de bedrijven der *Brielsche* Regeering ter in verdediging stelling haarer Stad onderrigt, gaf aan de Staaten van *Holland* te kennen, dat de Commies van *den Brielle* Geschut op de wallen hadt doen brengen, zonder dat men wist op wiens last, of met welk oogmerk, hij zulks gedaan hadt; met verzoek dat deeze gelast mogt worden, dit Geschut weder in de Magazijnen te brengen, en ’t zelve, zonder bijzonderen last, ’er niet weder uit te haalen. Gecommitteerde Raaden kreegen bevel deswegen kundfchap in te winnen, orders te stellen, en onverwijld verslag te doen.

De Meerderheid, schoon dus tegengewerkt, bleef volftandig in het doorzetten van het eens gevormd plan, en het neemen van maatregelen, om zich met kragt te verzetten tegen de Burger Societeit, het gewapend Genootfchap, en de mogelijke onderneemingen van het Burger Veldleger, die waarschijnlijk, zo niet zeker, tot daadlijkheid zouden gekomen zijn, indien het in den verderen optocht niet gestuit ware door de komst der *Pruisfen*.

Geene Omwenteling wierdt, door der *Pruisfen* inval, in *den Brielle* te wege gebracht. De Meerderheid der Regeeringe
be-

beheldt nu het kussen, en zag veele Leden der Minderheid, met eenige Burgers, die nevens hun voor de Groedwettige Herstelling geijverd hadden, na elders de wijk neemen. Groot was de Vreugdeviering over deeze gebeurtenis; gelijk op 's Prinzen Jaardag deezes jaars wierdt het Geschut drie keeren op dien dag gelost: in welk bedrijf de Kanonniërs geholpen wierden door een Corps Vrijwillige Artilleristen, nu zeer onlangs tegen de gevreesde komst van het Burger leger, tot stand gebragt. Thans geschiedde zulks onder een afwisselend Muzijk, 't welk ook de Muzikanten van de *Zwitserse* Krijgsbezetting, daar met moeite gehouden, door de Straaten, op de *Turkse* wijze maakten, afgewisseld door het Vreugdegeroep der Burgeren.

Welhaast volgde de vernietiging des gehaaten Genootschaps van Wapenhandel, en het ophaalen der Geweeren, op last der Regeeringe. Het kon niet misfen of de gerugten spraken sterk van allerlei Krijgsnuig en Schietgeweer, bij de Patriotten te deezer Stede gevonden; doch het bleek, dat 'er niets van dien aart, 't welk eenigen naam verdiende, daadlijk voor den dag kwam. Nu konden de Kerkleeraars in *den Brielle*, waar van één, op den achtfen Maart, met zo veel aanftoots voor de Patriotten, zich in den Gebede hadt laaten hooren, geheel onbeschroomd spreeken; waar omtrent zij op den eersten Zondag naa de Omwenteling niet in gebreke bleeven.

BROUWER, (ADRIAAN) te *Haarlem*, zo men meent, geboren, in 't Jaar 1608, wierdt van zijne Moeder gehouden, om Bloemwerk en Vogeltjens met een Pen op Lijnwaad te trekken, het welk zij dan met de Naald overstikte of borduurde, en dus verkogt. Hij was van zelve op het teekenen van dergelijke stukjens gevallen, en scheen de behendigheid, om dat op Lijnwaad te doen, als van de Natuur zelve gekreegen te hebben, op het zien van zijn Moeders bezigheden; men zag in dat werk, van den beginne af, eene zekere houding of schikking, die eenen Geest verkondigde. Het geval wilde, dat FRANS HALS, dit werk ziende, daar zulk een goed voorgevoelen, wegens de aanstaande vorder-

rin-

ringen van BROUWER, uit opvattede, dat hij hem sfraks vroeg, of hij geen lust zoude hebben om Schilder te worden, waar toe hij hem zijne hulp en onderrigting aanboodt. Des Jongelings antwoord was sfraks, ja, bijaldien zijne Moeder daar toe verstaan kondt; die zich daar ook gereedelijk toe liet overhaalen, onder voorwaarde, dat haar Zoon bij HALS woonen en onderhoud genieteu zoude. Dit nam HALS aan, en gelijk hij eene levendige en werkzaame geaardheid en een grooten leerlust in den knaap bemerkte, maakte hij daar gebruik van, om hem schielijke vorderingen te doen maaken.

BROUWER werkte dus voor zijnen Meester, van wien hij eger te schraal gehouden wierdt; dit verdroot hem: waar bij kwam de al te gezette levenswijze, die al vroeg met zijne geaardheid scheen te strijden, en bijzonderlijk het opstookken van zijne Makers, die zijne bekwaamheden ten hoogsten opvijzelden; welk alles hem aanzettede om zijnen Meester stil te verlaaten. Naauwlijks hadt hij zich eger deszelven gezag onttrokken, of hij voelde, dat hij tevens zijn keuken verlaaten hadt, zonder vooraf voor eene andere gezorgd te hebben. En gelijk zijne Moeder ondertussehen gestorven was, wierdt hij van eene groote zwaarmoedigheid bevangen. Tegen den avond liep hij in de Kerk, alwaar des avonds, tot vermaak der Burgeren, op het Orgel gespeeld wierdt. Zijn staat was evenwel niet geschikt om in dat vermaak te deelen; integendeel vertoonde zijn voorkoomen blijkbaare teekens van kwelling en zorg. Dit wierdt, terwijl hij peinzende in een hoek zat, van iemand zijner vrienden opgemerkt, die hem naar de redenen van dit neerslagtig voorkoomen vraagende, en gehoord hebbende, hoe de zaaken stonden, hem met goede woorden bewoog om tot zijnen Meester weder te keeren, die hem weder innam en in de kleederen stak.

Hij hervattede dan zijnen gewoonen arbeid, en gelijk hij nu reeds fraai en vaardig hadt leeren Schilderen, trok zijn Meester geen gering voordeel van hem, door het verkoopen zijner stukjens. Dit duurde evenwel niet lang, dewijl hij, door de bovengemelde oorzaken, en bijzonderlijk door het

op-

opflooken zijner medeleerlingen en jonge kennissen, geprikkeld, zijnen Meester andermaal verliet, en zich na *Amsterdam* begaf.

Daar gekomen, raakte hij, door onderrigting van Kunst-Handelaaren, bij eenen VAN ZOMEREN, toen Hospes in het *Schild van Frankrijk*, die in zijne jeugd de kunst geoeffend, en zelfs een Zoon kadt, die Historiën, Landschappen en Bloemen fraai schilderde; deze nam hem dan in huis, en zette hem aan 't schilderen. Hier kreeg hij vrij wat beter keuken, en allens opheldering van gezigt, die hem de waarde van zijn eigen werk leerde kennen.

Hij maakte verscheide kleine stukjens, waar uit zijn Huiswaard zijne bekwaamheid afmeetende, hem riedt, een stuk van meer beslag onder handen te neemen. Hier op schilderde hij een gevegt tusschen Boeren en Soldaaten, ontstaan, zo het schein, uit het speelen met de kaart, waar van de Bladen alleszins over den grond verstrooid lagen. Men zag 'er, hoe de een den anderen met een bierkan om den kop sloeg; hoe een der kampioenen neergeflagen lag met de doodverf op het gezigt, terwijl hij evenwel teekens bleef vertoonen van zich te willen wreken. Aan den anderen kant zag men eenen in blaakenden toorn met het mes in de vuist van zijn stoel oprijzen, als willende tusschen de strijders indringen. In het verschiet zag men eenen in allerhaast met de tang in de hand van de trap afkoomen. Dit alles was zo natuurlijk naar den aart der hartstogten, in de wezenstrekken, verbeeld, en zo vast geteekend, en los geschilderd, dat het voor een Proeffstuk van kunst mogt doorgaan. Gelijk het van allen, die het zagen, op deze wijze beoordeelt wierdt, konde het niet misfen gerugt te maaken onder de liefhebbers: zo dat de Heer VERMANDOIS, een groot kunstminnaar, onzen jongen Schilder ging zien, en het stuk van hem koft. Dit zelfde stuk is naderhand in het kabinet van den Keurvorst van de *Paltz* gekomen.

Naa dat hij zijn verblijf eenigen tijd te *Amsterdam* gehouden hadt, kreeg hij, die woelagtig en tot zwerven geneigd was, lust om zijne kunstgenooten te *Antwerpen* te gaan bezoeken. Hy nam die reis aan, zonder te bedenken,

of

of ten minften zich te laaten affchrikken door de bedenking, dat de Staaten toen in oorlog waren met de Spanjaarden, die de Roomfche Nederlanden beheerschten. Hij kwam te *Antwerpen*, en wierdt, voor een Spion aangezien zijnde, vastgehouden, en op het Kasteel gevangen gezet. Gelukkig voor hem bevondt de Hertog VAN ARENBERG, zich thans mede alhier in vrije gevangenis; deze verlof hebbende, om van twee Soldaaten vergezeld, binnen den ringmuur te mogen wandelen, wierdt BROUWER, terwijl hij voor de traliën zijner gevangenis zat, gewaar, en geraakte met hem in gefprek. BROUWER hem voor den Stotvoogd neemende, verzogt zijne voorspraak ter verlossing, als zijnde daar buiten fchuld gezet, om dat men hem voor een anderen genomen hadt, dan hij was. Dit leidde hem om zijn beroep te kennen te geeven, en de Hertog hoorende, dat hij een Schilder was, wilde een Proef neemen van zijn kunst, waar toe de beroemde RUBBENS, die den Hertog in zijne hegtenis kwam bezoeken, gelegenheid gaf. Men zondt, namelijk, aan BROUWER alles wat hij noodig hadt om te fchilderen, waarop hij zich straks te werke ging zetten. En dewijl hij juist door de traliën, in een hoek van het Kasteel, eenige Spanjaards met de kaart zag zitten fpeelen, nam hij die tot zijn onderwerp, en maakte daar aanstonds een Schots van en voorts eene Schilderij, waar in hij den ijver der fpeelenden zo levendig hadt afgebeeld, en de natuurlijk geraande Spaanfche troniën zo net hadt uitgedrukt, dat de Hertog daar zeer groot gevallen in fchepte. Inzonderheid hadt hij, gelijk hij potzig van aart was, een der Soldaaten in het verfchiet gefchilderd, die bezig was met zijn gevoeg te doen, en daar groote moeite mede fcheen te hebben; zo dat het drukken zich zo duidetijk en klugtig vertoonde, dat niemand hetzelve zonder lagchen zien konde. RUBBENS ging den Hertog weder bezoeken, en tevens opneemen, in welk een staat het werk van den gevangenen Schilder ware; zo als hij het zag, zeide hij op een levendigen toon: „Dat „fluk is, op mijn eer, van niemand dan van ADRIAAN „BROUWER.” Hij boodt 'er den Hertog aanstonds zeshonderd

derd guldens voor; doch deze wilde het niet laten volgen, maar behieldt het tot zijn eigen vermaak.

RUBBENS, niet kunnende dulden, dat zo groot een Geest in eene Gevangenis bleef opgeslooten, gaf den Slotvoogd kennis van het geen gebeurd was, deedt hem dezen Gevangenen kennen, en werkte deszelfs verlossing uit. Toen nam hij hem met zich na zijn huis, maakte hem een nieuw kleed, bragt hem in geregeld gezelschap, en behandelde hem in allen opzigte als een fatsoenlijk man, voor wien hij agting hadt. Maar zulk eene levenswijze schein BROUWER te zweemen naar een hegtenis: zijne zinnen en lusten speelden op andere voorwerpen en vorderden andere voldoeningen. Hij ontweek dan zijnen beleefden Huiswaard, en sloeg het oude pad in.

Her leedt niet lang, of hij maakte kennis met een Bakker, die een mooie Vrouw hadt, waarop hij het oog hadt geworpen. Deze Bakker was een liefhebber van de kunst en dreef 'er handel mede; nu nam hij BROUWER in zijn huis, onder beding, dat deze hem in de kunst onderwijzen zoude. BROUWER nam dit gaarne aan, en volbragt het zo wel, dat de Bakker, onder zijne onderrigtingen, een goed Schilder wierdt. Zij kwamen beiden in geardheid wonder wel over een, en rigten verscheiden potfen aan, in zo verre zelfs, dat de Schout hen bij de kleeren zou gekreegen hebben, zo de daaders bekend waren geweest. Vreezende, dat die met den tijd uitlekken, en men hem vatten mogt, besloot hij eene reis na *Frankrijk* te doen.

Hij verliet dan *Antwerpen*, maar niet zijne ongebonden levenswijze; het geen hij met schilderen won, bragt hij in ongeregelde drinkpartijen, en met ontugtige Vrouwlieden door: zo dat hij door zulk een levenswijze ziekelijk wordende, nu wederom na *Antwerpen* keerde, alwaar hij, twee dagen naa zijne aankomst, in het Gasthuis overleedt, in den Jaare 1640, toen hij pas weeëndertig jaaren oud was. Zijn Lijk wierdt aanstonds in den Pestput geworpen, en met sroo en kalk bedekt. Maar RUBBENS, dit verneemende, stelde order, dat het lichaam opgegraaven wierdt, het welk hij

hij in een kist hebbende doen leggen, bezorgde, dat het in de Kerk der Carmeliten begraaven wierdt.

Men zegt, dat RUBBENS voor hadt om hem eene Tombe op te rigten, en dat zelfs het modél daar toe reeds vervaardigd is geweest; maar dit is, door den dood van RUBBENS, agterwege gebleeven.

BRUNSWYK WOLFENBUTTEL. (LODEWYK VAN) Te beroemd in 's Lands Geschiedenisfen is deeze Krijgsman, dan dat wij eenige bijzonderheden, hem betreffende, in een aaneengeschakeld verhaal, niet zouden mededeelen. Van der jeugd af den Krijgsdienst hebbende beoeffend en waargenomen, was hij, onder de Keizerlijke troepen, tot den rang van Generaal opgeklimmen, door de proeven van kunde en dapperheid, gedurende den Oorlog ten toon gespreid. WILLEM DE IV, onder de aanzienlijke posten, hem opgedraagen, hadt ook de zorge voor het Krijgsweezen voor zijne rekening. In den Jaare 1750, zijne lichaamsgezondheid voelende afneemen, verlangde hij, ten dien opzigte, eenige verligting. LODEWYK VAN BRUNSWYK was, aan de zijde zijner Echtgenoot, aan hem vermaagfchapt. Op dien Krijgsman liet hij daar toe het oog vallen, en bewoog ligtelijk de Algemeene Staaten, door zinnen invloed op dezelve, om hem tot Veldmaarschalk over het Krijgsvolk van den Vereenigden Staat aan te stellen, op eene wedde van vierëntwintigduizend Guldens. Op deeze bevordering volgde spoedig eene andere; BRUNSWYK wierdt voorgeschikt, om, bij het overlijden van den Stadhouder, het Krijgsvolk, als Opperhoofd, te gebieden; waar toe hem eene Jaarwedde van veertigduizend guldens wierdt toegelegd. Boven dit alles begiftigde hem zijne Hoogheid met een Regiment.

Naa het overlijden van Prinsesse ANNA, wierdt de Hertog in de Vergadering van *Holland* ontboden, om hem, in de bovengemelde hoedanigheid van Opperhoofd van 't Krijgsvolk van den Staat, den Eed af te neemen; wordende hem daar van een behoortlijke Lastbrief ter hand gesteld. Hoe uitgebreid ook het Krijgsgezag mogt weezen den Hertog toebetrouwd, en door hem bezwooren, hieldt deeze Lastbrief

wel duidelijk in, dat hij zich geenzins zou bemoeijen met eenige zaaken de Religie, Politie, Finantie of Justitie raakende; nog ook met eenige andere zaaken, bijzonder staande ter beschikkinge van hun Ed. Groot Mogenden, of van de Bondgenooten, nog ook met zaaken van de Unie en Verbintenisse tusschen de Bondgenooten opgericht, en veel min zich mengen, 't zij rechtsreeks, of van ter zijde, in de geschillen, die tusschen de Bondgenooten, of eenige van dezelve, of ook wel tusschen de Leden en Kwartieren van eene of andere Provincie, mogten ontstaan; ten ware wederzijdsche partijen hem verzogten zijne goede diensten van tusschenspraak en bemiddeling te willen aanwenden, of ook dat de allerzijds belanghebbenden de zaak aan zijne uitspraak of beslissing onderwierpen. — Desgelijks zou hij, binnen het Grondgebied van dit Gewest, zich geen gezag mogen aannemen, buiten uitdrukkelijke bewilliging of overgave van hun Ed. Groot Mogenden, of hunne Gecommitteerde Raaden; en, over zulks, onder voorwendzel van Last of Volmagtiging van hunne Hoog Mogenden, of onder eenigen anderen titel, schijn, of klear, niet mogen onderneemen te doen, of te werkstellen, op het Grondgebied van dit Gewest, veel min iets te onderneemen of uit te voeren tegen de eene of andere Leden of Steden deezes Landstheps, nog ook tegen eenige Regeerders, Bedienden, of Ingezetenen van 't zelve, hoe, waar, of op welk eene wijze, het ook zou mogen zijn. — Met zodanig een welberaaden overleg, en voorzigtige onderscheiding, stelden de Staaten van *Holland* perk aan den invloed en 't Gezag eens Mans, in het Krijgsweezen, tot zuik een hoogen trap verheeven; dit hadden ook de overige Gewesten gedaan, in hunne Reglementen de Voogdijfschap betreffende.

BRUNSWYK, door de Gouvernante ANNA tot werkelijken of bestuurenden Voogd over haaren minderjaarigen Zoon WILLEM DEN V zijnde aangesteld, kweet deeze zich indier voege van deezzen post, dat de Stadhouder, bij de aanvaarding van zijne waardigheden, deswegen in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, openlijk zijn genoegen en dankbaar gevoel betuigde, en Hun Hoog Mogende eene Bezen-

ding

BR
 dag b
 de
 dan
 den
 van
 was
 Kay
 van
 Ho
 Zij
 tigd,
 versta
 det
 uit
 zic
 wi
 de
 He
 wi
 ten
 ken,
 den
 lighe
 Ste
 ange
 Deez
 denge
 daer
 hem
 2000

(
 ten,
 bild

ding benoemden, om den Hertog plegtig te bedanken „ voor
 „ de uitmuntende diensten door denzelven den Lande ge-
 „ daan, zo in den nooit genoeg geprezen ijver, onvermoei-
 „ den arbeid, en tedere zorg, met welke hij de Opvoeding
 „ van den Erftadhouder hadt bestuurd, als in de geduurige
 „ waakzaamheid, en oplettenheid, met welke hij het Erf-
 „ Kapiteinschap hadt waargenomen, en hem te verzekeren
 „ van de duurzame hoogagting en toegenegenheid van hun
 „ Hoog Mogenden.”

Zijne Hoogheid, van deeze benoemde Bezending verwit-
 tigd, gaf deswegen zijn genoegen te kennen, en teffens te
 verstaan; dat, „ gelijk hem niets aangenaamer zou weezen
 „ dan deezen Staat nog lang te zien genot trekken van de
 „ uitmuntende Talenten van den Hertog, en tevens om voor
 „ zich zelven gelegenheid te hebben, om zich van deszelfs
 „ wijzen raad en bijstand te bedienen, hij het ten dien eim-
 „ de dienstig keurde het Hof van *Weenen*, tot het welk de
 „ Hertog eene zo naauwe betrekking hadt, daar van te ver-
 „ wittigen.” De Heer VAN BURMANIA, buitengewoon Gezant
 ten dien Hove, wierdt aangeschreeven, 't zelve te verzoe-
 ken, om de bewilliging dat de Hertog verder in dienst van
 den Staat mogt blijven. Haare Keizerlijke Majesteit bewil-
 ligde hier in ten vollen.

Streelende was voor den Hertog dit besluit; maar nog
 aangenaamer was hem het besluit der Hollandsche Staaten.
 Deeze, in overweeging genomen hebbende of men, bij eene
 dergelijke Dankbetuiging, niet iets daadlijks zou voegen om
 daar van ten klinkenden blijk te strekken, wierden te raade
 hem te verzoeken, van hunnen wege, eene erkentenis van
 200000 Guldens te willen aanneemen (*).

Ol.

(*) *Resol. van Holl.* 8 Maart 1766. Deeze erkentenisgel-
 den, zo van de bijzondere Gewesten, als van zijne Hoog-
 heid zelve, beliepen 611,000 Guldens.

Ondanks de Instructie, aan welke de Hertog VAN BRUNSWYK was gebonden, spatte hij, eger, eerlang, uit buiten de gestelde paalen. De wijdklinkende klagten, hier over uitgeboezemd, zullen wij hier niet herhaalen. Meer dan een volksgerugt moet het verspreid gevoelen, aangaande des Hertogs wederregtelijke gedraagingen, geweest zijn. Dit zal ons ten duideljkste blyken, wanneer wij het oog slaan op een veelgerugtmaakend Verroog, den Hertog betreffende, door de Afgezondenen uit de Regeering van *Amsterdam*, de Burgemeesters E. DE VRY TEMMINCK en J. RENDORP, den achtsten Julij, op het Huis in 't Bosch, in tegenwoordigheid van den Raadpensionaris VAN BLEISWYK, den Stadhouder, door den Pensionaris C. W. VISSCHER, voorgelezen, en ter hand gesteld, doch, op aandrang, naa veel woordwisfelens, weder te rug genomen. Gaarne hadt men, uitwijzens deezen handel, die zo onbevallig klinkende taal gesmoord, en niet verder tot kennisfe gebracht dan van zijne Hoogheid, den Raad.

<i>Gelderland</i>	gaf voor zijn aandeel	f 50000	:- :- :
<i>Holland</i>	• • • • •	200000	:- :- :
<i>Zeeland</i>	• • • • •	30000	:- :- :
<i>Utrecht</i>	• • • • •	25000	:- :- :
<i>Friesland</i>	• • • • •	40000	:- :- :
<i>Oberijsel</i>	• • • • •	36000	:- :- :
<i>Groningen</i>	• • • • •	25000	:- :- :
<i>'t Land van Drente</i>	• • • • •	5000	:- :- :
		f 411000	:- :- :
<i>Zijne Hoogheid</i>	• • • • •	f 200000	:- :- :
		f 611000	:- :- :

De Prins hadt, daarenboven, ten blyke zijner erkentnisse aan dien Voogd, hem aangesteld tot Kollonel en Ritmeester Kommandant van het *Esquadrone Gardes du Corps*, in welke hoedanigheid hij, op den dag der Inhuldiginge, voor Raad van Staaten den Eed deedt.

Raadpensionaris, en die door het opstellen en zenden daar van kennis droegen; maar de agtbaare Raad van *Amstelslad*, kon, nog wilde die bedekking gehengen: en wierdt, den veertienden dier maand, het te rug gegeevene Vertoog, onder geleide van een Brief, uit naam van Burgemeesteren, door den Burgemeester J. RENDORP, aan den Raadpensionaris geschreeven, hem toegezonden, met verzoek om 't zelve zijne Hoogheid te overhandigen.

Naa zich beklaagd te hebben, over het vernoomen ongenoegen van den Stadhouder, wegens het inleveren des gedagten Voorstels ter Staatsvergaderinge in Maij, betuigden die van *Amsterdam*, dat zij, gesteld aan het Hoofd der Regeeringe van een ongemeen volkrijke Stad, in welke de smalle Gemeente reeds gevoel begon te krijgen van gebrek, voortspruitende uit werkloosheid, verplicht waren, op de best mogelijke wijze, te toonen, geene gelegenheid voorbij te willen laten gaan, om den welstand van het Land, en van deszelfs goede Ingezetenen, te behartigen, indien zij het behoorelijk Gezag en de goede Orde, welke in eene Volksregeering alleen gevestigd zijn in het vertrouwen van de Gemeente, en de Burgerij op derzelve Regenten, niet geheel en al zouden verliezen, en binnen kort alles het onderst boven willen zien. — Het scheen hun toe, dat de behandeling van zaaken, zedert een geruimen tijd, en voor al zedert de Vredebreek met *Engeland*, aan de geheele Natie, niet zonder reden, vreemd en onbegrijpelijk was voorgekomen; dewijl men, niettegenstaande de toegeeflijkheid aan het verlangen van *Engeland*, van dat Rijk, jaaren agter den anderen, niet dan minagting, smaad, en hoonende bejegeningen hadt ondervonden; welk alles nu nog bekroond was door een openbaaren oorlog, begonnen met het wegneemen van een aanzienlijk getal onzer Schepen, en het overrompelen onzer buitenlandsche Bezittingen, nochtans in eenen weerloozen staat gebleeven was, en geene genoegzaame maatregelen hadt genomen om de Republiek in staat te stellen tot verdediging van haare Vrijheid, welverkreegene Regten, uitgebreide Zeevaard, en wettigen Koophandel.

Hier op geeven zij eene schets van de agterlijkheid om alles, wat tot het Zeewezen behoort, overeenkomstig met de genomene Besluiten, te werk te stellen; zij stonden, met alle 's Lands goede Ingezetenen, in het oprèngen van gewoone en buitengewoone Lasten, zeer verbaasd over de weinige uitvoering, of traagheid in dezelve, van zulke gewichtige Besluiten van den Souverain. Het ging de verbeelding te boven te moeten gelooven, dat de getfeldheid der Admiraliteiten zo slegt zou zijn, dat de voorgeslaagene Uitrustingen in geen twee jaaren, een daadlijk bestaan gekreegen hadden, schoon het aan geene penningen daar toe ontbrooken hadt, en de nood steeds aangroeide. De oorzaken van deeze traagheid en werkloosheid kon men zo min begrijpen, als het niet volbrengen der Besluiten tot beveiliging der Kusten en Zeegaten; vooral kon men zich geen begrip vormen van onverwagte beletzelen en zwaarigheden, welke het uitloopen der weinige schepen, die men veronderstelde in staat te wezen om Zee te kiezen, hadden verhinderd, zelfs naa dat zijne Hoogheid daar toe bevel gegeeven hadt.

Braave Regenten moesten het hunnen onvermijdelijken pligt oordeelen, in zulk een toedragt van zaaken, te onderzoeken waar aan zodanig een onverantwoordelijk verzuim was toe te schrijven, en na te gaan, door welke middelen daar tegen voorzien, en alles, zo veel mogelijk, nog tot behoud van den Staat, geschikt en hersteld, zou kunnen worden.

Een deezer middelen was, gelijk zij nu, bij herhaaling betingden, den voorheen gedaanen Voorslag om zijne Hoogheid, gedurende deezen oorlog, een' Raad toe te voegen; een Voorslag niet gebooren uit eenig mistrouwen op zijne Hoogheid, gelijk kwaadgezinden zijne Hoogheid hadden zoeken diets te maaken. „Maar,” en hier kwamen zij tot de groote zaak, welke wij met de eigene woorden zullen voorstellen, „dat zodanig een *Mistrouwen* alleen viel op *den geenen*, wiens invloed op den Geest van uwe Hoogheid, gehouden wordt voor de naaste oorzaak van de traagheid en slapheid in de behandeling der zaaken. — Over zulks heeft de Regeering van *Amsterdam* geoordeeld niet langer, door stilzwijgen zich, aan pligtverzuim schuldig te moeten

maa.

maaken; maar zich, hoe ongaarne ook, gedrongen gevonden tot deezen stap te koomen, en aan uwe Hoogheid, met verschuldigden eerbied; doch teffens met die openhartigheid, welke het gewigt der zaake vordert, onder 't oog te brengen, en rondelijk te declareeren, dat, volgens algemeen begrip, de Heer Hertog voor de eerste oorzaak wordt gehouden van den ellendigen en gebrekkigen staat der defensie, waar in het Land zich bevindt; van al het geen daaromtrent plaats heeft; en van alle de verkeerde maatregelen, zedert een geruimen tijd genomen, met alle de fataale gevolgen, uit dezelve geproflueert, en dat men uwe Hoogheid kan verzekeren, dat de haat en afkeer tegen den Persoon en het Ministerie van den Hertog tot die hoogte is geklommen, dat daar uit de sacheufte en onaangenaamste gebeurtenissen, voor 't welzijn en de rust van 't algemeen te wagten zijn."

„Dat 'er,“ vaaren zij voort, „geen twijfel aan is of dit gezegde zal uwe Hoogheid wel reeds van anderen zijn voorgekomen; doch, bijaldien zulks al niet gebeurd was, zulks eeniglijk moest worden toegeschreeven, aan vreeze voor de uitwerkzelen van het ongenoegen van den Hertog: terwijl men zich, met opzigt tot het voorgestelde, met alle fiducia durft beroepen op het getuigenis van zo veele eerlijke en cordaate Leden der Regeeringe, als uwe Hoogheid, dieswegen, onder het geeven van de noodige vrijheid tot spreken, en ernstige aanmaaning, om volgens pligt en conscientie de waarheid te zeggen, zou gelieven te onder-
vraagen — dat zij, meer dan eens, met zeer veel leedwezen hadden vernomen, hoedanig de Heer Raadpensionaris zich, in 't bijzijn van onderscheidene Leden van de Vergadering van *Holland*, hadt beklagd over het misverstand, dat tusschen den Raadpensionaris en den meergemelden Hertog plaats hadt, gelijk mede over den invloed, welken de zo evengedagte Hertog op den Geest van uwe Hoogheid heeft, waar door zijne poogingen ten beste van het Vaderland, te meermaalen zijn verijdeld geworden. — Dat deeze discrepance, en verschillendheid van oogmerken en sentimenten, tusschen den Principaalen Raad van uwe Hoogheid, en den Eersten Minister van deeze Provincie, allen

niet dan de nadeeligste gevolgen hebben kan; maar ook een genoegzaam motief uitlevert om de sterkste instantien te doen tot het removeeren van de Source van dit mistrouwen en oneenigheid; terwijl 'er, zonder een voorafgaand herstel van Confidentie en Eensgezindheid, geen middel tot behoud der Republiek overig is.

„ Dat ook niets noodiger is voor het welzijn van het Doorlugtig Huis van uwe Hoogheid, en voor de conservatie van Hoogstdeszelfs gezag, agting en eenegenheid bij de Natie, en voor deszelfs Reputatie bij nabuurige Mogenheden: want dat men uwe Hoogheid kan verzekeren, en moet waarschuwen, dat hij wel eens het voorwerp van minagting en mistrouwen bij het Gemeen zou kunnen worden, in plaats van te zijn, en te blijven, het waardig voorwerp van des Volks en der Regenten liefde en hoogagting. — Dat, hoe zeer men ook begreep, dat het den Leden der Souverainiteit altoos vrijstaat, ja, dat derzelve pligt medebrengt, om aan uwe Hoogheid, en aan hunne Medeleden, hunne gedagten voor te draagen omtrent den Staat en behandeling der publieke zaken, men egter liefst zou gemenageerd hebben tot deezen tegenwoordigen stap te komen, zo 'er zich maar eenige hoop tot beterschap of verandering hadt opgedaan; maar dat men zich hier mede, om welgemaelde reden, niet meer durvende flateeren, en den nood op 't hoogst geklommen zijnde, niets anders overig schein, dan den waaren staat van zaken, op deeze wijze, voor uwe Hoogheid open te leggen, hem, op het ernstigste te bidden dezelve in serieuze overweginge te neemen, en niet langer gehoor te verleenen aan eenen Man, die zodanig met den haat van grooten en kleinen overladen is, en als een Vreemdeling, geene genoegzame kunde van onze Regeeringsvorm hebbende, nog ons Land een goed hart toedragende, wordt aangezien.

„ Dat het verre van ons is, dien Heer te willen betigten met dat geene, waar mede hij maar al te openlijk beschuldigd wordt; of als gegrond aan te merken de soupçons van een verregaand ongeoorloofd attachement aan het *Engelsche* Hof, of van kwaade trouw en corruptie, dat wij vertrouwen dat

dat een Heer van die hooge geboorte en rang onbekwaam is tot dergelijke laagheden; maar dat wij oordeelen, dat de fachenfe denkbeelden, dewelke ongelukkig op deszelfs fujet zijn opgevat, hem tot den dienst van het Land, en van uwe Hoogheid, volftrekt nutloos en fchadelijk gemaakt hebben, en dat hij, derhalven, van de directie der zaaken, en van den Perfoon en van het Hof van uwe Hoogheid geëloigneerd behoorde te worden, als zijnde een altoos duurende hinderpaal om de goede Correspondentie tufchen uwe Hoogheid en de voornaamfte Leden van den Staat, zo hoog noodig, te doen herleeven; daar zijn langer verblijf, integendeel, het wantrouwen, met of zonder reden tegen deszelfs raadgevingen opgevat, op den Perfoon van uwe Hoogheid meer dan te veel zouden doen overflaan."

Aangemerkt hebbende, dat dit vertoon van zaaken niet voortkwam uit eenig beginzel van bijzonderen haat of kwaadwilligheid tegen den Hertog; maar alleen uit zugt voor 's Lands welvaard, uit liefde tot het doorlugtig Huis van zijne Hoogheid, en de zuivere begeerte om eene laafte pooging tot behoud van 't Gemeenebest te doen, en althans zich voor de Ingezetenen en Naakomelingen buiten verantwoording te ftellen, koomen zij weder tot het wel zeer haatlijk klinkend, doch door hun hoogst heilzaam gekeurd, middel, om bij zijne Hoogheid aan te dringen, „ dat hij eenige weinige perfoonen, van de eerfte, aanzienlijkfte, en kundigfte Inboorelingen des Lands, bij zich zou neemen, om bij aanhoudenheid, met deezen te overleggen wat tot behoud en dienst van den Lande, gedurende deezen tegenwoordigen oorlog, meest noodig en nuttig zou kunnen zijn, met zodanige magt en bepralingen als men noodzaaklijk oordeelde, om daadlijk aan het oogmerk van zulk een Raad te kunnen voldoen."

Twee groote en nutte gevolgen mogt men, huns oordeels, daar van verwagten. — Vooreerst zou in een tijd, als de tegenwoordige, waar in men alle oogenblikken dierbaar moest agten, geen tijdverzuim, door langduurige raadpleegingen, plaats hebben, en de noodige fpoed het uitvoeren van het beflotene vergezellen. — Ten anderen, zou het vertrouwen

van

van de Natie hersteld; eene algemeene gerustheid en genoeg verwekt, en een ieder aangespoord en bewoogen worden, om alles, wat mogelijk was, met blijmoedigheid, toe te brengen tot het volvoeren der maatregelen van zijne Overheid, daar men thans overal het tegen overgestelde aantrof en niet dan een algemeen beklag hoorde over de verdeeldheid en werkloosheid der Regeeringe.

Zij gaven te verstaan dat het thans voorgestelde niet alleen aan de Regeering van *Amsterdam* hoogst noodig voorkwam; maar dat zij grond hadden om te denken, dat de voornaamste Leden der Regeeringe van dit en de overige Gewesten, het stuk even zo aanmerkten.

Ten slot sloegen zij zijne Hoogheid voor, dat het Gemeenebest, 't geen noodzaaklijk het een of ander plan moest kiezen, alleen de keuze hadt, om, of den Vrede met *Engeland* te herstellen, of den Oorlog met alle magt door te zetten, ten einde daar door te spoediger een' eerlijken Vrede te verkrijgen. Dit moest de begeerte van elk braaf Ingezeten zijn, en hier toe strekte ook de voorheen gedaane voorslag om met *Frankrijk* in deezen Krijgstocht gezamenlijk te werk te gaan. — Over deeze keuze verlangden zij met zijne Hoogheid in ernstig overleg te treden; doch beweerden, dat hoe zeer ook Verzoening de voorkeur verdiende, eger niets moest verzuimd worden om de Republiek op allerlei wijzen in zulk een staat te stellen, dat zij niets van haare Vijanden te vreezen; maar grond hadt om deezen te dwingen tot het tragten naa een herstel van dien Vrede, dien zij zo onregtvaardig als moedwillig, zonder wettige oorzaak, verbroomden hadden.

Wanneer de Stadhouder, zijns ondanks, dit hem onaangenaam Vertoog ontvangen hadt, met bijvoeginge dat het hem vrij stondt, daar van zodanig een gebruik te maaken als hij zou kunnen goedvinden, kreeg de Hertog van BRUNSWYK onmiddellijk kennis van den inhoud, althans het blijkt niet dat hij denzelven vroeger geweeten hebbe. Niet onkundig was de Veldmaarschalk van den algemeenen roep in den Lande opgegaan, dat zijn Persoon hier niet langer kon geduld worden, van de veelvuldige Schriften ten zijnen

nadeele verspreid, van schimp en spot Prenten, om hem ten doel der algemeene verguizingen te stellen, uitgegeeven; doch hadt hij dit alles aangezien met eene veragting, niet vreemd voor een Man, in zulk een stand; en die te midden van alle deeze woelingen, tegen hem, het genoeg genoot, dat, gedurende de geheele maand Maij, te 's *Grauwenge* in 't gezig van 't Hof een Meijboom ter zijner eere geplant stondt, verciert met een zinnebeeld, vertoonende een Zegepraalend Held, in 't gezig van een vlugtend Leger, met de Zinspreuk *HOSTIUM TERROR*, de *SCHRIK DER VYANDEN*. Hoe aanstoortelijk dit voor vaelen was, hoe zeer zommigen, dit Zinnebeeld voor eene beschimping en de Zinspreuk voor een bits verwijt duidden, hij mogt het houden voor een blijk van de genegenheid der Schutterije van de Hofplaats.

Van eene onvergelyklyk veel ernstiger natuur, dan alles tot nu tegen hem uitgekomen, was dit Vertoog der Regeeringe van *Amsterdam*; het leedt ook niet langer dan tot den eenëntwintigsten Junij of hij vervoegde zich, met eenen breedvoerigen Klagbrief, bij de Algemeene Staaten; waar in hij, naa eene optelling van een meer dan dertigjaarigen dienst, als Veldmaarschalk, Voogd, en het bekleeden der Militaire qualiteiten van den Minderjaarigen Stadhouder, en, het naa diens Meerderjaarigheid, weder aanvaardden van den post als Veldmaarschalk, zich beklagt, dat hij ten voorwerp van den algemeenen haat gesteld en genoodzaakt was, zich bij hunne Hoog Mogenden te vervoegen, met klagten over het bestaan der Regeeringe van *Amsterdam*, die met het Vertoog zijne Hoogheid eerst voorgelezen, naderhand te rug genomen, en vervolgens weder aan dien Vorst gezonden, hem de gevoeligste belediging hadt aangedaan.

Uit hetzelfde, 't geen zijn Persoon betrof, woordtlyk opgehaald hebbende, vervolgt hij: „ Uit dit alles zullen uwe Hoog Mogenden niet zonder verontwaardiginge gewaar worden, dat, naa eene reeks van reflexien, de een haastliker dan de andere, en waar in geen éene beschuldiging ten laste van mijn Character als Veldmaarschalk van den Staat voorkomt, en de overige meest al steunende op zogenoemde algemeene gevoelens, en te vooren met kunst verspreide ge-

rugten, Heeren Burgemeesteren, egter, hebben kunnen goedvinden, om bij zijne Hoogheid aan te houden, dat Hoogstdezelve mij, op eene fletrisfante wijze, van zijn Perfoon en Hof gelieve te verwijderen, en mij dus, gelijk een overtuigde Misdadiger, zonder verder onderzoek, tot een eeroovend Bannisfement te verwijzen. — Een zodanige demarche, derhalven, gepaard met zo veete haatlijke en humiliante uitdrukkingen, gedaan niet door private Perfoonen, maar door eene Deputatie van twee regeerende Burgemeesters, nevens den Pensionaris van eene der aanzienlijkste Steden van *Holland*, uit naam en op last van de Regeering dier Stad, en zulks opzettelijk en naa rijp overleg, in welke Memorie men op de allerinjurieuste wijze heeft gehereert, door de overzending en ter handstelling van dezelve aan zijne Hoogheid, kan ik niet anders dan ten hoogsten leffif voor mijn Perfoon en Character confidereeren; als door welke demarche men, zonder iets specifiqs tot mijnen laste te durven opgeeven; ja, niettegenstaande men zich genoodzaakt vindt bij dit zelfde stuk mij vrij te kennen van de gerugten, die geloopen hebben ten mijnen laste, van een verregaand en ongeoorloofd attachement aan het *Engelsche Hof*, van kwaade trouwe en Corruptie, den laster niet te min, als het schijnt, geloof te geeven, en betoont op mij te willen werpen de schuld van alle rampen van den tegenwoordigen tijd, ten einde daar van die geen, die 'er de waare oorzaken van zijn, te ontheffen. Ik zou mij derhalven onwaardig rekenen dat Character door U Hoog Mogenden aan mij toevertrouwd, langer te bekleeden, bijaldien ik mij, onverschillig of ongevoelig omtrent dezelve betoonde."

't Was, gelijk hij betuigde, voor den Staat en voor hem van aanbelang te weeten of 't geen hem ten laste gelegd wierdt op grond steunde, dan niet, en of hij, diensvolgens, het vertrouwen niet langer verdiende van den Vorst, aan 't hoofd van deeze Republiek gesteld, op wiens getuigenis hij in deezen de vrijheid nam zich te beroepen.

Hij vervoegde zich, deswegen, tot hunne Hoog Mogenden, en door dezelve tot de gezamentlijke Hooge Bondgenooten, met eerbiedig verzoek en ernstigen aandrang, om
naa

naa een nauwkeurig en streng onderzoek, op eene gevoeglijke wijze, gezuiverd te mogen worden van den hoon hem aangedaan.

Ten dien einde was zijne begeerte, dat hunne Hoog Mogenden het daar heen geliefden te wenden, „ dat de vier regeerende Burgemeesters der Stad *Amsterdam*, nevens den Pensionaris VISSCHER, verplicht wierden om voort te brengen de gronden, op welken zij hadden kunnen goedvinden hem, op eene zo verregaande wijze, te beledigen, en al het gefelde behoorelijk waar te maaken, zonder 't welk hij het niet anders dan als lastertaal zou kunnen aanmerken; en om, in 't bijzonder, nader op te geeven de verdere punten van bezwaar en beschuldigingen, welke zij, ten zijnen laste, zouden vermeenen te kunnen inbrengen, mitsgaders dezelve in regten te bewijzen: en dat, zo wanneer zij daar in zouden mogen blijven in gebreke, 't zij van iets op te geeven, 't zij van het opgegeevene behoorelijk te kunnen bewijzen, mogt worden naagevorscht, wie de Uitstrooijers zijn der schandelijke gerugten, ten zijnen opzigte verspreid, op dat zij als dan als Lasteraars, naar verdiensten, mogten gestraft worden: hij, als dan, zulk een regtvaardigend Besluit van hunne Hoog Mogenden en de Hooge Bondgenooten mogt erlangen als zijn eer en goeden naam, voor 't oog der Natie, en van geheel Europa, zuiverde, en eens voldoening geëvenredigd aan den hoon hem aangedaan.”

Zijne Hoogheid, reeds misnoegd op *Amsterdam*, en, op nieuw, in ongenoegen ontfooken tegen die Stad, wegens het herhaald voorstel om hem eenen Raad toe te voegen, thans gepaard met den voor de Algemeene Staaten openbaar gemaakten eisch om den Hertog van zich te verwijderen; den Hertog, dien hij, als een tweeden Vader, geagt en in wiens raad hij altoos een groot vertrouwen gesteld hadt, trok zich de zaak zijns gewezen Voogds als zijne eigen aan. Ter Algemeene Staatsvergadering zich bevindende toen de Brief des Veldmaarschalks wierdt ingeleverd, en voorgelezen, beantwoordde hij de vraag des Voorzitters, den Heer VAN LYNDEN TOT HEMMEN, of hij eenige bedenkingen over dien Brief hadt te opperen? in deezer voege „ dat,
zjus

zijns bedunkens, het onderzoek over de gegrondheid of on-
gegrondheid der nadeelige gerugten tegen zijne Hoogheid
den Heer Veldmaarschalk Hertog VAN BRUNSWYK, niet ge-
weigerd kon worden: dewijl het aan hunne Hoog Mogenden
niet onverschillig kon zijn, of iemand, die zich in derzelve
dienst bevondt, en boven al iemand, met zulk een aanzien-
lijk Character bekleed, zich hadt schuldig gemaakt aan 't geen
waar mede men hem betigte; en dat iemand, die wel dagt,
niet kon lijden onder zulk een blaam te blijven, en in zijn
eer te worden aangetast, die hem dierbaarder dan het lee-
ven zijn moest. — Hij gaf, derhalven, in overweeing,
dat de Brief door de Afgevaardigden der onderscheidene Ge-
westen, hoe eer hoe beter, ter kennisse gebracht mogt wor-
den van de Heeren Staaten hunne Principaalen; en dat, dien
overminderd, die Brief commissoriaal gemaakt zou worden
in handen van eenige Heeren Gecommitteerden van hunne
Hoog Mogenden, om denzelven te onderzoeken, en van
derzelve bevindinge aan hunne Hoog Mogenden verslag te
doen." 't Welk beide geschiedde.

De Hertog op 's Volks gunst hoopende, maakte zijn ver-
deedigenden Brief welhaast algemeen; doch dewijl dezelve,
uit het Vertoog van *Amsterdam*, alleen dat gedeelte behels-
de, 't welk zijn Persoon betrof, wierdt de Regeering dier
Stad te raade haar Vertoog geheel in 't licht te geeven. —
Beide deeze Stukken ontmoetten veel op en voorspraaks.
Geheel de *Engelschgezinde* Aanhang geraakte in rep en roer.
Verantwoordingen en verdedigingen van den Hertog, nu in
deezzen dan in geenen vorm gegooten, doorzwierven de Ge-
westen, en wierden deeze door de Wederpartij, op zeer
verschillende wijzen, beantwoordt, en het gedrag der *Am-
sterdamsche* Regeeringe verdedigd. — Tot het vermelden
van dit schrijfgewoel kunnen wij ons niet in laten; en is
zulks te minder noodig daar, 't geen wij zullen moeten aan-
teekenen van het voorgevallene deswegen in de Vergaderin-
gen des Lands, ons het weezenlijkste door de voor- en te-
genstanders des Hertogs bijgebracht zal onder 't oog doen
stellen. — Alleen kunnen wij hier niet voor bij te melden,
dat het beweerde van zommigen, als of het Vertoog der

Regeringe van *Amsterdam*, niet zo in geschrifte zou zijn overgezonden als het den Prinse was voorgelezen geweest, geen grond hadt. Immers Burgemeesters van *Amsterdam*, DE VRY TEMMINCK en RENDORP, als mede de Pensionaris VISSCHER hebben op dit geschrift, zo als 't zelve ter Vergaderinge van *Holland*, den twaalfden Junij is overgeleverd, met hunne handteekening, het volgende gesteld, „Dat dit stuk woordlijk 't zelve was, zonder eenige bijvoeging of afhaating, 't welk in de tegenwoordigheid van hún ondergeteekenden, op last van Heeren Burgemeesteren, door den Pensionaris VISSCHER, aan zijne Doorlugtige Hoogheid, op den achtsten Junij 1781, in presentie van den Heer Raadpensionaris, was voorgelezen, en door den voornoemden Pensionaris eigenhandig geschreeven.”

De Heeren Gelastigden uit de Algemeene Staaten tot het onderzoek van den Brieve des Hertogs VAN BRUNSWYK waren zeer vaardig in het neemen van 't volgende besluit, den tweeden Julij uitgebragt, „Dat hunne Hoog Mogenden geen reden waren voorgekomen, welke eenigen grond gaven tot zodanige beschuldigingen en verdenkingen van kwaade trouwe en corruptie, als den Heer Hertoge, in eenige naamlooze geschriften, fameuse libellen, en ontëerende gerugten, wierden ten laste gelegd, en in 't openbaar verspreid; dat zij, integendeel, dezelve honden voor onwaaragtig en hoonende lastertaal, uitgedagt om de eer en agting van dien Heer te bezwalken en door te strijken, terwijl hunne Hoog Mogenden hem van de blaam, bij die lasterschriften en gerugten schandelijk aangewreeven, volkomen vrijkennen en zuiver houden;” dat, ingevolge hier van, de Heeren Staaten der onderscheidene Gewesten bij Brieven zouden worden verzogt en in bedenking gegeven, of Hoogstdezelven niet zouden kunnen goedvinden, om ieder, in gevolge der Plakkaaten van den Lande, de noodige voorzieninge te doen ter betengeling van de Authetirs, Drukkers en Verspreiders van alle dergelijke fameuse libellen, en kwaadaartige lasterschriften, waar in de eer en goede naam des Hertogs zo gevoellig wierdt aangetast en geschonden.

Wel verre was de Hertog, schoon hij betuigde ten uiterste gevoelig te weezen voor de blijken van vertrouwen en genegenheid, hem te deezer gelegenheid betoond, van daar in genoeg te neemen. Hij liet, twee dagen daar naa, bij monde van den Voorzitter, ter Algemeene Staatsvergadering inbrengen; hoe hij zich overtuigd hieldt, dat hunne Hoog Mogenden niet ten oogmerke konden hebben de zaak daar bij te laten berusten, veel min dat daar mede zou voldaan zijn aan zijn eerbiedig verzoek, behelzende een aandrang op een nauwkeurig en streng onderzoek, en daar op volgend regtvaardigend besluit en voldoening; en hier moest hij te meer op aandringen, dewijl hij, door dit besluit, zonder voorafgaand onderzoek genomen, geenzins kon gerekend worden gezuiverd te zijn van de hem aangewreeven blaam, waar toe hij vermeend hadt, het besluit van de gezamenlijke Hooge Bondgenooten te mogen en te moeten verzoeken, gelijk hij bij deezen deedt. — Men vindt goed, de Afgevaardigden ter Vergaderinge te verzoeken om van deezen naderen aandrang des Hertogs hunnen Afvaardigeren kennis te geeven, ten einde zulks in aanmerking te neemen bij hunne raadplegingen op den Brief des Hertogs, die nog gehouden stonden te worden; welker uitslag wij thans met een woord melden.

Het besluit van *Gelderland* viel, de Afgevaardigde ter Generaliteit te gelasten, het daarheen te rigten, om bij *Holland* te bewerken het neemen van zulke maatregelen, als men de bekwaamste oordeelde om den Hertog, wegens den stap van *Amsterdam*, genoeg te doen geeven, en te zuiveren van den opgelegden blaam; aangezien men de gerugten, wegens den Hertog verspreid, aanzag voor enkele lastertaal. Verscheiden Edelen, evenwel, min gunstig over den Hertog denkende, deeden tegen dit besluit hunne Verklaringen aantekenen. De meerderheid van *Friesland* stemde in met *Holland, Stad en Land* was, genoegzaam, eensgevoelende met *Gelderland*, gelijk ook *Overijsel*. Na dien zelfden kant, der vrijspreekte van den Hertog, helde ook *Utrecht* over, terwijl men, eindelijk in *Zeeland* tot geen besluit kwam.

Inmiddels hadt BRUNSWYK in alle Nieuwspapieren eene Bekendmaking geplaatst, waarin hij zich zelven het onschuldig

voorwerp van den kwaadaarzigsten laster noemde, en elk eenen uitdaagde, de gedaane beëdigingen te bewijzen; terwijl de Koningen van *Deenemarken* en *Pruisfen* zich, eerlang, voor hem verklaarden, en bij de Algemeene Staaten deeden aanhouden, dat deeze netelige zaak ten genoegen des Hertogs mogt worden afgedaan. In het begin des Jaars 1782 kwam dezelve van nieuws ter baane, met eene Verklaring des Stadhouders, door de Ridderfchap ter Vergaderinge van *Holland* ingebracht, behelzende eene verzekering, „ dat „ nimmer of ooit door den Hertog aan Hem, willens en „ weetens, eenige daad was gegeven, niet overeenkomende „ met 's Lands waare belangen; terwijl, daarenboven, de „ vervallen staat der zaaken t'onrecht aan den Hertoge wierdt „ toegefchreven.” De Ridderfchap, deeze Verklaring onderfteunende, beweerde dat men daar in genoegen moest neemen; terwijl *Friesland* thans op de verwijdering van den Hertog aandrong. Doch deeze, zonder den uitflag des gefchils af te wagten, vertrok, op raad des Stadhouders en van anderen, in de maand Maj, na 's *Hertogenbosch*, waar van hij Gouverneur was, met oogmerk om 'er den volgenden Zomer en Winter door te brengen. Terwijl hij aldaar vertoefde, verspreidde zich het gerugt, wegens de befaamde *Ade van Consulentfchap*, tusschen den Stadhouder, gedurende deszelfs Minderjaarigheid, en den Hertog gefloten, waarbij de eerstgenoemde zich onder eené ongeoorlofde verplichting omtrent den anderen felde, en deeze zich een gezag aanmatigde, met zijne Ampten en Eed onbestaanbaar. Het geheele Land gewaagde van die ontdekking. *Holland* en *Friesland* drongen 'er op aan, dat de Hertog behoorde te worden afgezet van alle zijne posten en waardigheden; de vijf overige Gewesten hadden zich nog niet verklaard, toen BRUNSWYK, om eene gevreesde vonnisveiling te voorkomen, zijne Krijgsbedieningen nederleide met eenen Brief, in de maand October des Jaars 1784 aan Hun Hoog Mogenden gefchreven; verlaatende voorts, niet lang daarna, 's *Hertogenbosch*, en zich na *Aken* begeevende, alwaar hij, in hoogen ouderdom, zijne dagen eindigde.

Zie *N. Nederlandsche Jaarboeken*.

BUMA, (HOTZE) lid der samenverbonden Edelen, was, in den Jaare 1570, Bevelhebber in *Friesland*. Met verbeurdverklaring zijner goederen wierdt hij, door den Raad van Koning PHILIPS DEN II van *Spanje*, van daar gebannen. Van geen langen duur was zijne Uitlandigheid. Op last van sonor, keerde BUMA, naa eene afwezigheid van twee jaaren, derwaarts te rug, met een Vaandel Knegten, en ontving, kort daar naa, het bevel over het Vlek *Makkum*. Op de aannadering van het Volk van den Heere VAN BILLY, verliet hij de Plaats, en redde zich met de vlugt. Zie voorts het Zevende Deel van ons *Woordenboek*, op het Art. BONGA, alwaar aangemerkt wordt, dat in de spelling van de naam van BUMA, bij de oude Schrijvers, groote oneenpaarigheid zegeert.

Zie J. W. TE WATER, *Historie van het Veshond der Edelen*.

BURGEMEESTERS. Uit de *Bijvoegzels* van Mr. H. VAN WYK oordeelen wij het volgende, de oudheid en den oorsprong dezer waardigheid betreffende, niet ondienstig over te neemen.

„Het eerste gewag van dezelve (te weeten, Burgemeesteren) vinde ik te *Dordregt*, op 't Jaar 1285 en 1286. In *Zeeland* vindt men ze reeds op 't Jaar 1253. In sommige andere Landen, b. v. in *Hoog-Duitschland*, waren zij reeds op dien tijd, of vroeger, onder den naam van *Civium Magistri*, dat is, *Burgermeesteren*, bekend, en deeze spelling schijnt de oudste. Men leest, dat het Volk van *Luik*, ten Jaare 1254, in een oproer, twee *Meesters*, aansfelde, om de *Vrijheid der Burgeren* te beschermen. In *Brahant* en *Vlaanderen* waren ze ook zeer oud, onder den naam van *Comman Meesteren*. Een ervaren oudheidkundige heeft aangeeteekend, dat men, in *Dordregt*, eerder gewag vindt van den Burgemeester der Gemeente, (die, eigenlijk, voor 's Volks belangen tegen de te groote eischen van den Heer moest waaken) dan van 's Heeren Burgemeesteren.”

„Ik zou niet vreemd zijn te denken, dat, omtrent de Dertiende Eeuw, de oorspronkelijke instelling dezer Overheden,

den, aan de Gemeenté, op veele plaatzen, te danken zij, en dat dezelve zedert, door 's Lands Graaven, zijn bevestigd; zo eger, dat de laatsten het Burgemeesterlijk gezag, 't geen wel eens zeer hoog steeg, door het invoeren van een Burgemeester van 's Heeren wegen, op zommige plaatzen, eenigzints bepaald hebben. In stukken van de Veertiende en Vijftiende Eeuw, vindt men, der Burgemeesteren bediening meest bestaande in den Stedelijken ontvang en uitgave; doch, het blijkt dat zij, vroeger, ook wel eens niet slegs Ontvangers waren, maar Stedelijke Overheden, met welken de Schepenen en de Schout gijzelen konden: men bemerkt dit, bij voorbeeld, uit het Handvest, aan die van *Middelburg*, ten Jaare 1253, verleend."

BURMAN. (FRANCISCUS of FRANS) Zie hier het berigt van den geleerden A. YPEI, aangaande het Godgeleerd Zamenstel en de denkwijze van dezen vermaarden Nederlandschen Godgeleerde. „Deeze man (dus schrijft hij) heeft wel den weg betreden, dien coccejus hem aangewezen hadt, maar week toch in verscheiden bijzonderheden van hem af. Hij heeft ook het eene en andere ter verbetering van het *Coccejanismus* toegebracht, vooral ten aanzien van de behandeling der Profeetische Schriften. In het Jaar 1671 heeft hij te *Utrecht* uitgegeeven een' *Systematisch* leerboek, waarin hij een geregeld stelzel der Kristlijke Geloofsgevoelens, zo als ze door coccejus naar de Verbondsmethode bewerkt waren, voordraagt. 't Is getijeld, *Synopsis Theologiae, et Speciatim Oeconomiae fœderum Dei ab initis seculorum usque ad consummationem eorum*, zijnde twee deelen in Quarto. Naderhand is hetzelfde eenige maalen herdrukt, als te *Utrecht* in de Jaaren 1681 en 1687, te *Geneve* in den Jaare 1691, te *Bern*, te *Amsterdam* en te *Franeker* in den Jaare 1699, en te *Amsterdam* in den Jaare 1701. Hetzelve is vertaald in het Nederduitsch, en in twee Deelen uitgekomen te *Utrecht* in de Jaaren 1683 en 1688, onder den titel van *Synopsis of Kortbegrip van de H. Godgeleerdheid*, enz. In het Eerste Deel, 't welk uit vier Boeken en dertig Hoofdstukken bestaat, geeft hij zijne lesfen over de huishouding des Ouden

Testaments voor en onder de wet, na dat hij het Verbond van GOD met de menschen verdeeld heeft in een *Werkverbond* en *Genadeverbond*, en over het oprichten en weder afschaffen van het *Werkverbond* zijne gedachten medegedeeld hebbende, met het *Genadeverbond* begonnen is. In dit Deel wordt veel gevonden, 't welk eigenlijk niet tot het leerstellige behoort, maar alleen zijne betrekking heeft op den Godsdienst der Aartsvaderen en vooral der ISRAËLLERS. zo als dezelve in het openbaar met eene staatlijke plegtigheid moest geoefend worden. Het Tweede Deel, uit tweeëntwintig Hoofdstukken bestaande, behelst 's mans begrippen over de huishouding des Nieuwen Testaments. Ook in dit Deel roert hij meenigmaalen iets aan, dat niet onder het dogmatieke gebragt kan worden. In het Eerste Deel worden zommige artikels heel anders van hem genoemd, dan in de gewoone systemas: bij voorb. het artikel van *den val* en van *de erfzonde* draagt den naam van *de overtreding des Werkverbonds*, en *de gevolgen der overtreding van het Werkverbond bij den eersten mensch en zijnen nakomelingen*. Doch in het met de pen geschreeven systema, 't welk hij zijnen leerlingen heeft voorgelezen, waar van ik een exemplaar in handen heb, en 't welk in de hoofdzaken met het gedrukte overeenkomt, heeft hij de gebruikelijke benoemingen. Dit geschreeven systema is eenige jaaren ouder, dan het gedrukte: 't is van het Jaar 1663. Dit schoone leerstelsel heeft wagens de bondigheid, de geleerdheid, de bijbelkunde en de goede schrijfwijze, welke er overal in ontdekt wordt, uitneemende verdiensten. De Schrijver heeft alle schoofsche Terminologie vermijd, alle redekunfuge zifterijen weggelaaten, alle onnutte geschilvraagen overgeslaagen, en alle wijsgeerige omslagtigheeden verworpen. Zijn voorstel is eenvoudig, bevatijk en bijbelmatig. — Evenwel zijn 'er in dit systema gebreken: zo als onder anderen een voornaam gebrek is, dat hij geduurig kunstwoorden bezigt, welken bij het aangaan van menschlijke verbonden en kontrakten gangbaar zijn: dan dit gebrek was een heerschend kenmerk der *Coccejaansche* leerwijze. Ook is het voorzeker een gebrek, dat 'er hier en daar het *Katejanismus* uitkijken komt. FILIP

VAN

VAN LIMBORCH, Hoogleraar in de Godgeleerdheid onder de Remonstranten te *Amsterdam*, heeft aangetoond, dat BURMAN bij het behandelen der leer van *Gods Almacht* eenige wijsgeerige gedachten woordlijk overgenomen heeft uit de *Cogitata Metaphysica* van SPINOZA, C. IX. — Uit dit systema van BURMAN is zamengetrokken, en te *Amsterdam* in den Jaare 1690 in 12mo. uitgegeeven een kort begrip, onder den tijtel van *Synopsis Synopses Theologiae et Speciatim Oeconomiae Fœderum*.

Zie A. YPEI, *Geschiedenis der Systematische Godgeleerdheid*.

BURMANNUS (Petrus) Secundus, op den drieëntwintigsten October des Jaars 1713, te *Amsterdam*, gebooren, naa dat hij, op verscheide takken van Geleerdheid, vooral op de kennis der Latijnsche en Grieksche taalen, zich hadt toegelegd, wierdt tot Hoogleraar in de Historien en Wespreekendheid beroepen, eerst aan het Friesche Hoogeschool, en, vervolgens, in den Jaare 1742, aan het Doorluchtig School, in zijne Geboortestad. Met zeer veel lof bekleedde hij dien post, tot zijnen dood toe, welke voorviel op den zevenëntwintigsten Julij des Jaars 1778. De Hoogleraar BURMANNUS was een voortreffelijk Latijnsch Dichter; waar van veele blijken, in zijne *Poëmata*, voorhanden zijn. Daarenboven heeft hij verscheide aloude Latijnsche Dichters, met zijne Oordeelkundige Aanmerkingen toegelicht, door den druk gemeen gemaakt.

BURUM, of *Buurum*, een Dorp, in *Friesland*, in het Kwartier van *Oostergo*, in het gedeelte van hetzelfde, *Kollumerland* geheten, niet verre van de grenzen van *Groningerland*. *Burum* is een groot en vrij aanzienlijk Dorp, pronkende met eene fraaie Kerk, versierd met een hoogen Toren, en van binnen met veele beslotene Gestoelten, wier eigenaars, tot voor korten tijd nog, de daaraan gestelde Wapens aanweezen. In overoude tijden, naamelijk, lagen in de nabuurschap van *Burum* veele adellijke Staten. *Eysinga-*

State is, onder dezelve, de eenige, welke nog eenige merkmalen van de voorgaande heerlijkheid draagt. Voorts plagt, in de nabuurschap van dit Dorp, een Vrouwenklooster te liggen, *Galilea* geheeten, gestigt door een vermogenden inwooner van het Dorp *Augustiniga*, BRUNO genaamd. De Geestelijke Zusters volgden de Orde der *Premonstratenzen*. Gedurende de verdeeldheden tusschen de *Schieringers* en de *Vetkoopers* gebeurde hier het volgende voorval. Eenige *Groningers*, op eenen Wagen gezeten, hunnen weg voorbij dit Klooster neemende, en aldaar pleisterende, eischten eenen kan bier van den Knecht of Oppasser des gewijden Gestigts. De dartele Groningers, eenige teugen gedronken hebbende, gooten den Knecht iets van het Bier op het hoofd; welke, over dien euvelmoed in drift ontstoken, hun het overschot over de klederen wierp, en voorts de vlugt nam. Zo euvel namen dit de anderen, dat zij van den Wagen sprongen, en den vlugtenden Knecht, hoewel deeze in de Kloosterkerk, op het Altaar, eene schuilplaats hadt gezogt, in koelen moede ombragten. Die van *Groningen* speelden thans in *Friesland* den meester; van hier, mischien, dat deeze Moord ongestraft bleef. Intusschen verhaalt men, dat, zints dien tijd, de voorspoed der Groninger Wapenen in *Friesland* agteruit liep.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*.

BUURT, (ADRIANUS) hoewel niet te *Amsterdam*, maar te *Bommel*, in *Gelderland*, en wel op den zevenëntwintigsten Maj des Jaars 1711, gebooren, heeft 'er, egter, een goed gedeelte van zijnen leeftijd gelleeten. Naa drie standplaatsen, en, onder deeze, de laatste te *Hanau*, bekleed te hebben, kwam hij, in den Jaare 1747, in onze Stad. Hier schreef hij verscheide Godgeleerde Werken, die, bij veelen, gretig ontvangen wierden. De Heer BUURT overleedt op den eersten Kersdag des Jaars 1785; zijnde gehuwd geweest met Mejonkvrouwe JOSINA CAROLINA VAN LYNDEN TOT DE
PARK;

DER
HOOFDZAAKEN.

HOOFDZAAKEN.

LETTER A—B.

DEEL I.

	Pag.		Pag.
A ackmarij	1.	Arnhem	161.
A albericus; zie Adelbericus.		Arrenberg	177.
A bbagar	3.		
A cademie (<i>Leidensche</i>)	<i>ib.</i>	B.	
A chlum	6.		
A dding	7.		
A delen	8.		
A mirant van Arragon (<i>Don Francisco de Mendoza</i>)	11.	B akhuizen (<i>Ludolf</i>)	182.
A driaan Willemszoon	15.	Bakhuizen (<i>Ludolf</i>)	184.
A drichomius (<i>Christianus</i>)	<i>ib.</i>	Bakkerzeel (<i>Johan van Cafembrood, Heer v.</i>)	<i>ib.</i>
A duwart	16.	Barbestein	186.
A ggema	18.	Barriere-Steden	190.
A lbert Hottenus	19.	Baravia	196.
A ldegonde (<i>Philips van Marnix, Heer van St.</i>)	20.	Batavieren	198.
A lkmaar	<i>ib.</i>	Batenburg (<i>Gijsbert en Diderik van</i>)	202.
A kademie, <i>te Franeker</i>	40.	Bedum	203.
A meland	43.	Bekker (<i>Balthazar</i>)	204.
A mersfoort	69.	Berckel (<i>Engelbert Francois van</i>)	217.
A mfsterdam	82.	Boerhaave (<i>Hermanus</i>)	226.
A ncala (<i>Rnardus</i>)	159.		Bc

R E G I S T E R.

	Pag.		Pag.
Beverningk (Hieronymus van)	242.	zie Maria van Bourgondie.	
Beuningen (Koenraad v.)	243.	Bourignon (Antonette)	259.
Biggenkerke	244.	Brakel (<i>Geslagt van van</i>)	267.
Bloemen (Nolbertus v.)	245.	Brakel; (Pieter van) zie Witte (Jacob Eduard de)	
Blom (C.)	<i>ib.</i>		
Boedeker; (Balthazar) zie Deventer.		Brakel (Wilhelmus à of van)	273.
Borfele (<i>Fonker Jan, Vrijheer van</i>)	251.	Braunius (Johannes)	277.
Borfele (Philip Jacob v.) van der Hooge	<i>ib.</i>	Brederode (<i>Geslagt van</i>)	279.
Bosch	255.	Briel (<i>De</i>)	297.
Bosch (Bernardus de)	<i>ib.</i>	Brouwer (Adriaan)	318.
Bosch (Joannes de)	<i>ib.</i>	Brunswijk Wolfenbittel (Lodewijk van)	323.
Botnia (Sijds of Sixtus v.)	257.	Buma (Hotze)	340.
Boudaan (Gualterus Petrus)	<i>ib.</i>	Burgemeesters	<i>ib.</i>
Bourg (Louis Fabritius du)	258.	Burman (Franciscus of Frans)	341.
Bourgogne (Antonie v.)	259.	Burmannus (Petrus)	343.
Bourgondie; (Maria v.)		Burum, of Buurum	<i>ib.</i>
		Buurt (Adrianus)	344.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Pag.	Taverland (Hilonymus)
240	van)
240	Taverland (Kornelis v.)
244	Taverland
247	Tavernier (Hendricus v.)
24	Tavernier (C.)
24	Tavernier (Hendricus)
24	Tavernier
247	Tavernier (Johannes)
247	Tavernier (Gefragt van)
247	Tavernier (D.)
248	Tavernier (Adriaen)
248	Tavernier (Wolfgang)
248	Tavernier (Lodewijk van)
248	Tavernier (Hoye)
248	Tavernier
248	Tavernier (Franciscus v.)
248	Tavernier
248	Tavernier (Peters)
248	Tavernier (Hendricus)
248	Tavernier (Adriaen)

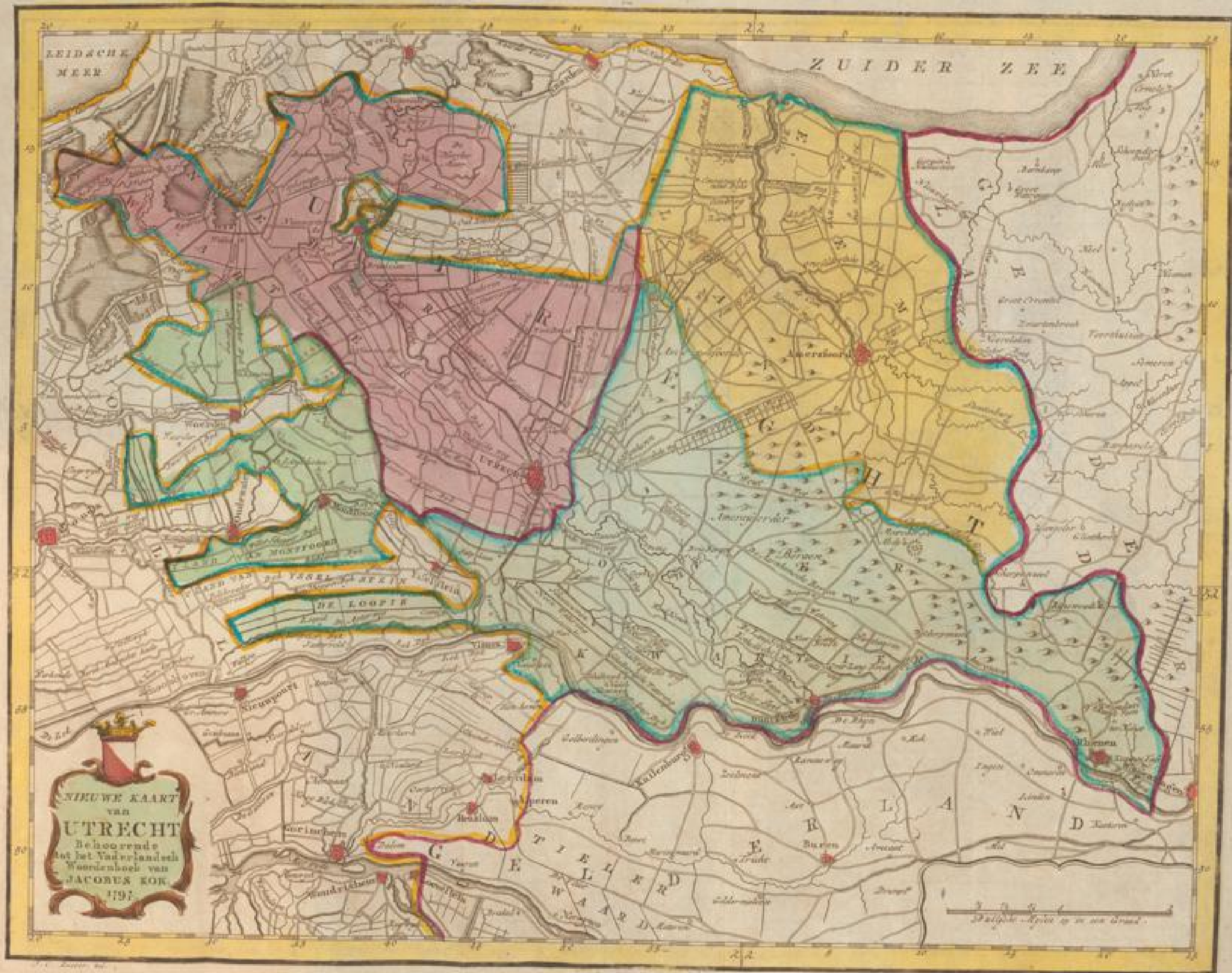
1707
 1708
 1709
 1710
 1711
 1712
 1713
 1714
 1715
 1716
 1717
 1718
 1719
 1720
 1721
 1722
 1723
 1724
 1725
 1726
 1727
 1728
 1729
 1730
 1731
 1732
 1733
 1734
 1735
 1736
 1737
 1738
 1739
 1740
 1741
 1742
 1743
 1744
 1745
 1746
 1747
 1748
 1749
 1750
 1751
 1752
 1753
 1754
 1755
 1756
 1757
 1758
 1759
 1760
 1761
 1762
 1763
 1764
 1765
 1766
 1767
 1768
 1769
 1770
 1771
 1772
 1773
 1774
 1775
 1776
 1777
 1778
 1779
 1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790
 1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

[Faint, illegible handwriting in a historical script, possibly Latin or German, covering the majority of the page. The text is arranged in several lines and is enclosed within a faint rectangular border.]

Königliche
Landesbibliothek
Düsseldorf
1800

Handwritten text within the coat of arms, including the name "GEORGE" and the year "1711".

